

Alkalmazott strukturális politikák Közép-Európában (2000–2013)

Szerkesztette:
Fábián Attila

Lektorálta:
Prof. Dr. Horváth Gyula DSc., egyetemi tanár
Prof. Dr. Nemes Nagy József DSc., egyetemi tanár

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM KIADÓ
SOPRON
2011

© Fábíán Attila – Forman Balázs, 2011

Olvasószerkesztő • Rákos Katalin
Tördelőszerkesztő • Takács Eszter

ISBN 978-963-334-002-8

A szerzők köszönetüket fejezik ki az alábbi támogatóknak:

warimpex

Finanz und Beteiligungs AG, Vienna, Austria

MTA SOPRONI TUDÓS TÁRSASÁG

Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó • 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky utca 4.
Felelős kiadó • Prof. Dr. Neményi Miklós
tudományos és külügyi rektorhelyettes
Borítóterv • Juhász Márton
Megjelent • 29,5 (B/2) ív terjedelemben
Palatia Nyomda és Kiadó Kft. • 9400 Sopron Bem utca 3.
Felelős vezető • Radek József

Tartalomjegyzék

Ábra- és táblázatjegyzék.....	7
1. Bevezetés (<i>Fábián Attila</i>)	9
2. Ausztria (<i>Fábián Attila</i>)	13
2.1. Területi fejlődés, területi különbségek Ausztriában	18
2.2. Az osztrák közigazgatás	19
2.3. Területfejlesztés Ausztria régióiban	22
2.3.1. Tirol.....	23
2.3.2. Felső-Ausztria	35
2.3.3. Karintia	43
2.3.4. Vorarlberg	59
2.3.5. Salzburg	70
2.3.6. Stájerország.....	75
2.3.7. Alsó-Ausztria	84
2.3.8. Bécs.....	95
2.3.9. Burgenland.....	107
3. Lengyelország (<i>Forman Balázs</i>)	129
3.1. Területi fejlődés, területi különbségek Lengyelországban	133
3.2. A lengyel közigazgatás és az 1997-es közigazgatási reform.....	138
3.3. Lengyelország fejlesztési programjai 2004 és 2013 között	141
3.3.1. A lengyel Nemzeti Fejlesztési Terv, 2002–2004	141
3.3.2. Lengyelország Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete, 2007–2013	148
3.4. Területfejlesztés Lengyelország régióiban	155
3.4.1. Łódzkie	155
3.4.2. Mazowieckie	163
3.4.3. Małopolska	176
3.4.4. Pomorskie	190
3.4.5. Warmińsko-Mazurskie	196
4. Csehország (<i>Fábián Attila</i>)	205
4.1. Területi fejlődés, területi különbségek Csehországban	209
4.2. Csehország közigazgatása	214
4.2.1. Központi kormányzat.....	214
4.2.2. Regionális szintek.....	217
4.2.3. Helyi önkormányzatok.....	219
4.3. Csehország fejlesztési programjai 2004 és 2013 között	221
4.3.1. Cseh Nemzeti Fejlesztési Terv, 2004–2006.....	221
4.3.2. Nemzeti Stratégiai Referencia Keret, 2007–2013.....	225
4.4. Területfejlesztés Csehország régióiban	230
4.4.1. Dél-Morvaország, Jihomoravský	230

4.4.2. Észak-Morvaország, Moravskoslezsko	232
4.4.3. Severovýchod	234
4.4.4. Severozápad	238
5. Szlovákia (<i>Fábián Attila</i>)	245
5.1. Területi fejlődés, területi különbségek Szlovákiában	249
5.2. A szlovák közigazgatás	253
5.3. Szlovákia fejlesztési programjai 2000 és 2013 között	256
5.4. Területfejlesztés Szlovákia régióiban	266
5.4.1. Nyugat-Szlovákia	268
5.4.2. Pozsony (Bratislava)	287
6. Románia (<i>Forman Balázs</i>)	299
6.1. Területi fejlődés, területi különbségek Romániában	299
6.2. A román közigazgatás	305
6.3. Románia Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007 és 2013 között	309
6.4. Területfejlesztés Románia régióiban	317
6.4.1. A területi-közigazgatási alrendszer és a regionális fejlesztés alrendszerének viszonya	318
6.4.2. A romániai regionális fejlesztési politika céljai	318
6.4.3. Jogszabályi háttér	320
6.4.4. Bukarest-Ilfov	330
6.4.5. Sud-Est (Délkelet)	332
6.4.6. Sud-Vest (Délnyugat)	345
6.4.7. Centru és a Székelyföld	352
6.4.8. Nord-Vest (Északnyugat)	375
Bibliográfia	385
Hivatalos kiadványok	385
Könyvek, folyóiratcikkek, kéziratok	388

Ábra- és táblázatjegyzék

Ábrajegyzék

1. ábra: Ausztria NUTS II és NUTS III régiói	15
2. ábra: Tirol támogatott területei.....	24
4. ábra: A CADSES országok	93
5. ábra: Lengyelország NUTS I, NUTS II, NUTS III régiói	130
6. ábra: Csehország NUTS II régiói	206
7. ábra: Szlovákia NUTS II régiói.....	246
8. ábra: Szlovákia közigazgatási térképe a kerületekkel és a székhelyekkel	254
9. ábra: Románia NUTS II régiói	299

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Ausztria NUTS II régióinak egy főre jutó GDP-je vásárlóerő- paritáson.....	19
2. táblázat: Ausztria NUTS I és NUTS II régiói	21
3. táblázat: Ausztria régióinak népessége 2002 és 2008 között	21
4. táblázat: Tirol legfontosabb gazdasági és népességi adatai.....	23
5. táblázat: Hatékonysági kritériumok	28
6. táblázat: Igazgatási kritériumok Tirolban	28
7. táblázat: Felső-Ausztria legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	36
8. táblázat: Felső-Ausztria fejlesztési programjának prioritásai	37
9. táblázat: Karintia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	45
10. táblázat: A népesség változása a XX. században	62
11. táblázat: Burgenland legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai.....	112
12. táblázat: A fejlesztési projektek finanszírozása Burgenlandban	114
13. táblázat: Lengyelország NUTS II régióinak népessége 2002 és 2008 között	133
14. táblázat: Lengyelország régióinak GDP-je PPS-ben.....	134
15. táblázat: A lengyel NFT Operatív Programjainak felépítése	143
16. táblázat: Operatív programok.....	150
17. táblázat: Łódzkie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	156
18. táblázat: Mazowieckie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai.....	164
19. táblázat: Małopolska legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai.....	177
20. táblázat: Małopolska fejlesztési tervének felépítése	180

21. táblázat:	Małopolska 2007–2013 közötti fejlesztési programjának céljai	181
22. táblázat:	Małopolska, 2007–2013.....	190
23. táblázat:	Pomorskie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai.....	192
24. táblázat:	Warmińsko-Mazurskie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	196
25. táblázat:	Csehország NUTS II régióinak népessége.....	209
26. táblázat:	Regionális GDP/fő Csehországban, PPS	213
27. táblázat:	A Strukturális Alapok támogatásainak tervezett megoszlása az operatív programok között a 2004–2006-os években	225
28. táblázat:	Az EU-források előzetes allokációja a 2007–2013-as időszakra	229
29. táblázat:	Moravskoslezsko legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	233
30. táblázat:	Severovýchod legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	235
31. táblázat:	Prága legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai.....	236
32. táblázat:	Severozápad legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	240
33. táblázat:	Szlovákia NUTS II régióinak népessége (ezer fő).....	250
34. táblázat:	Szlovákia régióinak regionális GDP/fő-je PPS-ben.....	252
35. táblázat:	Pozsony legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai	252
36. táblázat:	Szlovákia kerületei és régiói	254
37. táblázat:	Az EU-források előzetes allokációja a 2007–2013-as időszakra	257
38. táblázat:	Az NSRR támogatási prioritásai.....	265
39. táblázat:	Szlovákia Nemzeti Stratégia Referencia Keretének forrásmegosztása.....	266
40. táblázat:	Régiók közötti forrásmegosztás Szlovákiában	267
41. táblázat:	Közép-Szlovákia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai ..	267
42. táblázat:	Nyugat-Szlovákia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai ...	268
43. táblázat:	A NUTS II stratégiai cél megvalósulásának mutatói.....	269
44. táblázat:	A prioritások rendszere a NUTS II Nyugat-Szlovákia régió fejlesztéséhez	270
45. táblázat:	Az ERDF pénzügyi elosztása évekre lebontva millió euróban, a 2004-es áron számítva.....	287
46. táblázat:	Románia gazdasági régióinak területe és lakossága	308
47. táblázat:	A tervezett operatív programok és a hozzá kapcsolódó intézményrendszer	310
48. táblázat:	Románia északnyugati régiójának adatai.....	375

1. Bevezetés

Közép-Európa 2009-ben ünnepelte az Európai Unióhoz való csatlakozásának öt éves évfordulóját. Az öt év, illetve 2009. december 31-ével bezárólag az öt év nyolc hónap nagyon sok várt és számos váratlan mozzanatot tartogatott a térség országai számára. Az uniós támogatások beérkezése a várt események közé tartozott, a felhasználás nehézségei, a termelők krízise, a világgazdasági válság előre nem látható fejleményeknek bizonyultak.

Mégis, mi a regionális politika? Mi köze van a regionális politikának az Európai Unió strukturális alapjaihoz, támogatásaihoz? Mik a regionális politika részei és intézményei? Mi számít sikernek a regionális politikában?

A regionális politikával kapcsolatban mindjárt nagyon határozottan különbséget kell tennünk a regionális külpolitika és a területfejlesztés között. A regionális politika mint külpolitika az adott országnak egy adott kontinenssel, világgazdasági és világpolitikai régióval folytatott kapcsolata. A regionális politika mint országon belüli politika a területi közigazgatási egységekkel, régiókkal folytatott politikát jelenti. Ennek része többek között a régiók közigazgatásának felállítása és működtetése, és a területi közigazgatási egységek földrajzi lehatárolása. További részét képezi a már kijelölt régiók gazdaságának, társadalmi viszonyainak, infrastruktúrájának fejlesztése, környezeti állapotának megóvása és javítása. Ez az, amit a hazai szaknyelvben területfejlesztésnek nevezünk. Ehhez szorosan kapcsolódik a területhasználatot szabályozó település- és területrendezés, ami a fejlesztéspolitika beruházásainak a földrajzi helyét, telephelyeit jelöli ki. A területfejlesztést az Európai Unió terminológiájában nevezzük kohéziós, illetve strukturális politikának is. Kohéziós politika akkor, ha a célnak a közösségen belüli gazdasági és társadalmi kohéziót, vagy más szóval: a régiók közötti különbségek csökkentését tekintjük. Vagyis felülről lefelé határozzuk meg a célt. Strukturális politikának nevezzük akkor, ha alulról felfelé határozzuk meg a célt. Ha abból indulunk ki, hogy az elmaradott régiók felzárkóztatásához azok belső gazdasági, társadalmi szerkezetének megváltozása szükséges, akkor nevezzük strukturális politikának. Azonban nagyon sokan csak az Európai Unió strukturális alapjaiból érkező támogatások felhasználását tekintik regionális politikának. Ez a regionális politikának viszonylag kicsi, de annál jelentősebb területe. Viszont jelen-

leg Közép-Európában az Európai Uniótól érkező támogatások sokszor elfedik a tényt, hogy annál azért többről van szó. Illetve, aki sikerről akar beszélni, az uniós támogatások felhasználását emlegeti, nem törődve a regionális politika más részterületeivel vagy az országon belüli regionális különbségek alakulásával.

A regionális politika, az Európai Unióból érkező támogatások felhasználása sikertörténet! Sikertörténet, ha a megvalósult projekteket, azok számát és a pénzek elköltését nézzük. Már önmagában a pályázók nagy száma is bizonyíték arra, hogy Magyarország, a magyar vállalkozások és önkormányzatok sikeresek akarnak lenni. Sikerre éhes az ország. 2004 óta a siker egyik nagyon fontos fokmérője az uniós támogatások megszerzése, a sikeres pályázatírás és forrásfelhasználás. Ebben a sikerben rengeteg munkája van a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségnek, az irányító hatóságoknak, a közreműködő szervezeteknek, a bíráló- és értékelőbizottságoknak, a pályázatíró és tanácsadó cégeknek, és a pályázatokat benyújtó vállalkozásoknak, önkormányzatoknak és más szervezeteknek. Ezt az elvégzett munkát és sikert nem szabad elvitatni tőlük!

Ez a könyv viszont mégsem ezért íródott. A siker ebben a műfajban soktényezős és sokdimenziós dolog, és az, hogy egy-két dimenziót tekintve sikeres valaki, még nem jelenti azt, hogy minden dimenzióban is az. Ennek tudható be, hogy minden kormányzat és minden ellenzék talál a saját maga igazolására elegendő mutatót és adatot.

A könyv célja, hogy megismertesse az olvasóval a közép-európai országok regionális politikáját a gyakorlatban. Bemutassa az egyes országok dilemmáit, tervezési, közigazgatási rendszerét, és az esetleges legjobb megoldásokat. Számon lehet kérni több olyan dolgot is a könyvön, ami egy ilyen téma megírásánál szükségesnek látszik. Be lehetett volna mutatni a korábbi évtizedek területfejlesztési politikáját, annak eredményeit is. Erre azért sem került sor, mert Horváth Gyula kiváló könyve, az Európai regionális politikák kellő részletezettséggel, aprólékossággal ír ezekről. A korábbi regionális politika területi folyamatokra gyakorolt hatását pedig Nemes Nagy József mutatja be részletesen. Viszont a korábbi évtizedek területfejlesztési politikájában két komoly töréspontot is megfigyelhetünk.

Először a közép-európai országokban bekövetkezett gazdasági és társadalmi rendszerváltás zárta le a szocialista rendszerek területfejlesztési gyakorlatát. Majd az ezt követő átmenet számolta fel részben annak eredményeit. Korábbi állami vállalatok szűntek meg. Munkahelyek milliói tűntek el nyomtalanul. Települések százai veszítették el korábbi gazdasági

funkcióikat. Ez, ha nem is teszi feleslegessé a korábbi időszak közép-európai fejlesztéspolitikája tanulmányozását, de erősen korlátozza az ebből származó ismeretek felhasználhatóságát.

Másodszor a következő nagyon fontos esemény a közép-európai országok életében az Európai Unióhoz történő csatlakozás volt. A csatlakozás sok szempontból átalakította ezen országok gazdasági és társadalmi életét. Az uniós tagság alapvetően meghatározza olyan közpolitikák működését, mint az agrár- és vidékfejlesztési politika, a környezetvédelmi politika vagy nem utolsósorban a területfejlesztés. A regionális politikában két területen vált nagyon meghatározóvá az „Európai Unió jelenléte”. Egyrészt az uniós támogatások nagyságrendjüknél fogva és a társfinanszírozási kötelezettség miatt meghatározzák az egyes országok fejlesztési és támogatási politikáit. Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy ezen országokban az a fejlesztési politika van, amit a közösség is finanszíroz. Másrészt az uniós támogatások felhasználásának hatékonysága és átláthatósága az egyes országok területpolitikájának intézményrendszerét is meghatározza.

Ezek miatt a szerzők úgy gondolják: az is komoly szakmai kihívás, hogy csak az uniós csatlakozást követő időszakra koncentrálnak. Ez önmagában a könyv szempontjából három fontos dolgot jelent:

- A könyv bemutatja az uniós támogatások fogadására szolgáló intézményrendszer, országos és területi közigazgatás kiépítésére tett erőfeszítéseket.
- A könyv bemutatja az uniós támogatások felhasználásának irányait, a nemzeti fejlesztési terveket, a nemzeti stratégiai referenciakereteket, és főleg a regionális operatív programokra koncentrálnak.
- A könyv – bár a 2004–2006 közötti támogatások első eredményei, hatásvizsgálatai elkészültek – nem vállalkozik az uniós támogatások területi hatásainak, területi kohézióra gyakorolt hatásának elemzésére. Egyrészt a 2004–2006 közötti időszak a közép-európai országok számára egyfelől még mindig csak tanulási időszak volt. Másrészt a területfejlesztésben alkalmazott programciklus-menedzsment miatt az erre az időszakra vonatkozó támogatások utolsó részleteit csak 2008 végére fizették ki. A programozási időszak rövidege, a tervezés metodikája miatt talán a tervek sem voltak még igazán tökéletesek, a területi kohézió szempontjából teljesen végiggondoltak. A támogatott országok gazdasági fejlődésére és belső területi kohéziójára gyakorolt hatások végleges értékeléséhez még nem adottak a feltételek, a fejlődési pálya felvázolásához szükséges időtáv.

2. Ausztria¹

Ausztria területe 83 871 km². A természeti viszonyaihoz mérten sűrűn lakott ország: népsűrűsége 99 fő/km². A 2009. január 1-jei adatok szerint lakossága 8 356 700 fő. Az EU-tagállamok többségével ellentétben Ausztriában a népességnövekedés továbbra is pozitív, 0,23%.

1867-ben Ausztria Osztrák–Magyar dualista Monarchiává alakult, melynek az első világháború utáni széthullását követően, 1918. november 12-én kikiáltották az Osztrák Köztársaságot. 1938-ban Hitler Németországhoz csatolta. A második világháború után, 1945 és 1955 között négyhatalmi megszállás alatt állt. 1955. május 15-e óta az államszerződés aláírását követően független, szuverén állam, örök semlegességet fogadva. 1995. január 1-je óta az Európai Unió tagja.

Az ország 80%-át hegység borítja. A Keleti-Alpok három fő vonulatra tagolható: az ország északi részén (Boden-tó és Bécs között) az Északi-Mészkő-Alpok (Lech-völgyi-Alpok, Karwendel, Kitzbüheli-Alpok, Salzburgi-Mészkő-Alpok, a legmagasabb a Dachstein (2995 m) és a Hochschwab), valamint annak folytatása, a Bécsi-erdő húzódik. Az északi területen fekszik az Osztrák-Gránit-fennsík, keleten pedig a dombságokat a Bécsi-medence és a tektonikus eredetű, lefolyás nélküli Fertő tó (Neusiedlersee) tagolja. Az ország csaknem egésze a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik. Főbb folyók: Duna, Inn, Salzach, Enns, Mura, Dráva. Számos gleccsertava is van az országnak, a legjelentősebbek ezek közül a Boden-tó, Attersee, Traunsee, Mondsee és Wörthersee. Az éghajlat kontinentális óceáni hatásokkal tarkított, továbbá jelentős különbségeket fedezhetünk fel a völgyek és a hegycsúcsok időjárása között. Az éghajlatot ugyanis nagymértékben befolyásolja a tengerszint feletti magasság. A magasabb csúcsokon gyakori a csapadék, a hó pedig hosszú hónapokig megmarad. A jól védett Bécsi-medence azonban több napsütéséről ismert, klímája hasonlít a magyarországihoz.

Ausztria Európa egyik legerdősültebb országa: területének mintegy 46 százalékát *erdő* borítja. Az Alpokban a fenyőerdők, az ország keleti részé-

¹ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

ben főleg a bokros, lombhullató erdők jellemzőek. Az ország gazdaságára általánosságban az jellemző, hogy a hűvös és csapadékos Alpok magasabban fekvő területeit az erdőgazdálkodás, a havasi pásztorkodás és a turizmus hasznosítja, míg a védett völgyekben a zöldmező-gazdálkodás és a könnyűipar honosodott meg.

Az EU magterületéhez közelebb eső nyugati felében, ahol a Keleti-Alpok láncai húzódnak, a közlekedés, a feldolgozóipar, az alpesi pásztorkodás, az erdőgazdálkodás és a turizmus jelentik a leglényegesebb ágazatokat. A növénytermesztés a kedvezőbb éghajlati és talajadottságokkal rendelkező medence- és síksági területekre korlátozódik, amelyek főként az ország északkeleti és keleti felében fekszenek. A mezőgazdasági termelést a sokoldalúság és a nagyfokú belterjesség (gépesítés, sok műtrágya és növényvédő szer alkalmazása) jellemzi [Kiss, 2003].

Az osztrák mezőgazdaság magas színvonalú, bár az EU-átlagtól azért elmarad. Sőt az unióhoz való csatlakozás a fejlődési lehetőségeket is igen kedvezőtlenül befolyásolta, mivel a közös agrárpolitika átvétele miatt az igényelhető támogatások mértéke jelentősen csökkent, és az ország kénytelen volt agrárpiacát is megnyitni. A mezőgazdaságban az állattenyésztésnek (szarvasmarha, sertés, juh, kecske, ló, baromfi) jut nagyobb szerep. A művelési ágak megoszlása: szántó (20%), rét és legelő (40%), erdő (25%). Növénytermesztés: búza, árpa, kukorica, cukorrépa, burgonya, repe, napraforgó, szőlő, gyümölcs és zöldség. Jelentős a fakitermelés is.

Ausztria nyersanyag-ellátottsága jónak mondható, különösen a nem fémes ásványok tekintetében. A Bécsi-medencében található Európa legmélyebb földgázfúrása (8552 m), illetve Matzenban van Közép-Európa legnagyobb kőolajtelepe. Ennek ellenére az ország energiaszükségletének nagy részét importból fedezi. Fő iparágak: kohászat, bányászat, gép-, energetikai, vegy-, petrokémiai, elektronikai, elektrotechnikai, papír-, élelmiszer- és építőanyagipar. Barnakőszén-, vasérc-, ólom-, cink-, volfrám-, magnézit-, kaolin-, só-, grafit- és mészkőbányászat, kőolaj- és földgázki-termelés jellemzik gazdaságát. Fontosabb ipari központok: Bécs, Linz, Graz, Leoben, Steyr, St. Pölten és Wels. A villamosenergia-termelés 70%-a vízi erőművekben folyik.

Nyugati szomszédunk, Ausztria uniós összehasonlításban is fejlett gazdasággal rendelkező ország, amely intenzíven kapcsolódik be a nemzetközi munkamegosztásba. Az ország tartományai között az egy főre jutó GDP-t tekintve nincsenek nagy regionális eltérések. A természeti adottságokban, területi munkamegosztásban, a nemzetközi gazdasági és társa-

dalmi kapcsolatokban viszont annál jelentősebbek a különbségek. Alábbi országjellemzésünk Ausztria NUTS II szintű besorolását követi.

1. ábra: Ausztria NUTS II és NUTS III régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Az ország excentrikus helyzetű fővárosa, Bécs – amely önálló régiót alkot – már a Római Birodalomban is fontos kereskedelmi és közlekedési csomópont volt. A város aszimmetrikus szerkezetének kialakulását a Duna nyugati partján emelkedő, a Bécsi-erdő által behatárolt félkör alakú teraszok és a keleti parton húzódó ártér határozzák meg. Az árvizektől mentesített parton épült fel a Bécs nemzetközi szerepét megerősítő modern ENSZ-város, ahol a világszervezet számos intézménye (pl. UNIDO) mellett a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség és az OPEC központja található. Az agglomeráció iparát a nehézipar finomabb, a külföldi működőtőkeberuházások által felfejlesztett ágai (gépgyártás, elektrotechnika-elektronika, finommechanika, gumi- és gyógyszeripar), a könnyű- (bútor- és textilipar, luxuscikkek) és élelmiszeripar egyaránt jellemzik. Gazdasági és politikai szerepén túlmenően Bécs egyben az ország kulturális – elsősorban zenei – életének és idegenforgalmának nemzetközi jelentőségű csomópontja. Ugyanakkor továbbra is Közép-Európa nyugati kapuja, hiszen a Magyarországról, Szlovákiából és Délkelet-Európából induló közutak és vasútvonalak itt találkoznak. A várost érintő autópályákon és vasútvonala-

kon bonyolítják le a közép-európai és nyugat-európai országok közötti kereskedelmi forgalom közel felét, és a személyforgalom nagy részét.

A Bécsset körülvevő Alsó-Ausztria két részre osztható. Az északnyugati térség kevésbé termékeny, régóta elvándorlással sújtott határterület, viszont jóval termékenyebb, sűrűbben lakott a hozzá kelet-délkelet felé csatlakozó körzet. Délen az Alpok előterének, valamint a hegység flis- és mészkőhegységeinek főleg az idegenforgalomban van jelentős szerepük. Alsó-Ausztria a Bécsi-medence kedvező földrajzi adottságaira és Bécs felvevőpiacaira támaszkodva az ország első számú éléskamrája. A tartomány a teljes osztrák növénytermesztés felét adja. Mezőgazdasága kiegyensúlyozott, a termelési érték csaknem fele az állattenyésztésből származik, az országos termelési érték egynegyedével. A mind sokoldalúbbá váló ipar teljesítménye jóval meghaladja az országos átlagot. Városai közül kiemelkedik a jelentős gépiparral rendelkező Bécsújhely, amely a közeljövőben várhatóan Ausztria és Közép-Európa egyik kiemelkedő természettudományos kutatóközpontjának helyszínévé válik. Az ország energiagazdaságában rendkívül fontos szerepet játszik a kőolaj-finomítás Schwechatban (ÖMV), amely az országban a legnagyobb, és a csővezetéseken érkező közel-keleti, illetve orosz kőolajat dolgozza fel. Stratégiai fontosságú elosztóközponttá vált a nemzetközi földgáz-kereskedelemben a szlovák határon lévő Baumgarten.

Felső-Ausztria az osztrák Duna-völgy nyugati szakaszát, a Linzi-medencét, valamint a Salzach és az Inn völgyének alsó szakaszát foglalja magában. Gazdaságilag legfontosabb területe a Duna és a Mészkő-Alpok között található, dombvidéki jellegű Elő-Alpok, ahol a szántóföldi növénytermesztés összpontosul. A művelési ágak közül kiemelkedik a szántók magas aránya. Az osztrák parasztgazdaságok közül minden ötödik itt található. Jelentős a térség zöldség- és gyümölcsstermesztése, illetve a szántóföldi takarmánytermesztésen alapuló fejlett állattenyésztése. Felső-Ausztria az ország legjelentősebb állattartó vidéke, az országos termelési érték harmadával. Kiemelkedő jelentőségű a szarvasmarha- és sertésenyésztés, valamint a tejtermelés. A tartomány gazdasági életében az iparé – elsősorban a feldolgozó ágazatoké – a vezető szerep. Központja Ausztria harmadik legnagyobb városa és legfontosabb dunai kikötője, Linz. A tartományi főváros körül a vasútjármű-, hajó-, traktor- és szerszámgyártás Európa egyik legmodernebb kombinátjának acélját dolgozza fel. Tágabb környékén található Salzkammergut, melynek festői tavai télen-nyáron kedvelt idegenforgalmi központok.

Az Alpok láncai foglalják el Salzburg tartomány nagyobb részét, melynek szépsége nagy számban vonzza az üdülővendégeket. Tirolhoz hasonló, hatalmas észak–déli – Németország és Olaszország, illetve a Nyugat-Balkán közötti – tranzitforgalma folytán a környezet nagymértékben károsodik, és a hágókon keresztül vezető utak is túlterheltek. Központja az „Észak Rómájának” nevezett Salzburg. A város kulturális központ, melynek vegyipara és elektronikai ipara fejlett.

Stájerország – melynek központja Ausztria második legnagyobb városa, Graz – a Mura és a Mürz fokozatosan kiszélesedő völgyeivel az ország egyik legfejlettebb, sokoldalú ipari körzete. Ausztria barnakőszén- és vasércbányászatának négyötödét a stájer tartomány adja. A Mura–Mürz völgye a kohászat kimagasló fellegvára. A legjelentősebb telepítési tényezők a helyi bányászat, a vízerőművek termelte áram, a hiányzó nyersanyagok olcsó beszerzési lehetőségei és az ipari víz. A folyó mentén szinte egymásba érnek a nehéziparokról nevezetes osztrák kisvárosok. A Grazi-medence iparából kimagaslik a gépipar. A fa-, papír- és cellulózipar mellett a régió textil- és élelmiszeripara is említést érdemel.

Karintia – Klagenfurt tartományi központtal – Ausztria legdélibb tartománya, mely fontos közlekedési folyosók metszéspontjában fekszik (pl. Bécs–Velence és München–Zágráb). Az Alpok központi és déli vonulatai között a Dráva fokozatosan kiszélesedő völgye a termékeny, mezőgazdasági termelésre is alkalmas Klagenfurti-medencébe fut. A nyugati hegyvidéken még számottevő erdőgazdálkodást és havasi pásztorkodást a Klagenfurti-medencében az istállózó állattenyésztéssel egybekapcsolódó földművelés váltja fel. Karintia Ausztria legerdősültebb tája. A világviszonylatban is kiemelkedő magnezitbányászat csaknem teljes egészében innen származik, de korábban jelentős volt színesérc- és grafitbányászata is. Mezőgazdasági termékeit feldolgozó élelmiszer- és textilipara mellett mezőgazdasági és elektromosgép-gyártása is említést érdemel.

Az innsbrucki központú Tirol területének tengelye az Inn keskeny völgye, melyet észak és dél felől az Alpok láncai fognak közre, így a terület népsűrűsége csak kétharmada az országos átlagénak. Salzburg tartományhoz hasonlóan Tirol hatalmas észak–déli tranzitforgalommal rendelkezik. Az Alpokon észak–déli irányban átmenő közlekedési folyosók közül a legforgalmasabb a München–Innsbruck–Brenner–Verona-tengely. Tirol korábbi, egyoldalúan állattenyésztő profilja a vízerő-kihasználás és az iparosítás nyomán az 1950-es évektől gyökeresen átalakult. Gazdasági életében a vízi erőművek termelte áramra támaszkodó színesfém- és alumíni-

umkohászaté, illetőleg az elektrotechnikáé-elektronikáé a fő szerep. Az osztrák üveggyártás közel fele jut Tirolra. A mezőgazdaság vezető ága az állattenyésztés, a védett völgyekben folytatott földművelés jelentéktelennek mondható. Az Alpok természeti szépsége, kiépített sípályái, városainak műemlékekben való gazdagsága sok turistát vonz.

Vorarlberg tartomány – melynek központja Bregenz – területének nagyobb hányadán az Alpok vonulatai magasodnak. Ausztria többi részétől meglehetősen elszigetelt, csupán a nehezen leküzdhető Arlberg-hágón keresztül lehet megközelíteni. Fejlődését Svájc és Németország határozta meg. Korábbi állattenyésztő profilja, s a Rajna völgyének valaha híres gyümölcs- és zöldségekertészete is elhalványult mára. A jómódú tartomány gazdasági életében a tartományi központ környékén koncentrálódó gépipar, az elektrotechnika, és a valaha jóval nagyobb szerepet játszó, a háziipari keretek közül kinőtt műszál- és textilipar vezet. Élelmiszeriparából a tejfeldolgozás (sajt- és csokoládégyártás), valamint a gyümölcslevek készítése érdemel említést. A korábban nehezen megközelíthető tartomány ma az alpesi turizmus egyik legfelkapottabb célpontja – Bregenzi-erdő, Boden-tó.

Burgenland a mindmáig legelmaradottabb osztrák tartomány, amelyet az I. világháború után csatoltak el hazánktól. A terület természetes vonzáskörzete, Sopron az 1921. évi népszavazás nyomán Magyarországnál maradt, így a tartomány székhelye a kicsiny Kismarton lett. A tartomány északi és déli része között alig van közvetlen területi kapcsolat. Az osztrák–magyar határ megnyitása sokat lendített a burgenlandi vidék gazdaságán. Mezőgazdasága egyoldalúan a szántóföldi növények termesztésével jellemezhető. Zöldség- és gyümölcsstermelésben, valamint állattenyésztésben részesedése elmarad a lehetőségektől.

2.1. Területi fejlődés, területi különbségek Ausztriában

Az osztrák urbanizáció mértéke közepes, 2003-ban a lakosság kb. 66%-a élt városokban. A városodásra azonban az ország természeti adottságai is jelentős hatással vannak. Az ipar elsősorban a tartományok fővárosai köré és a fontos közlekedési útvonalak mentén koncentrálódik.

Ha Ausztria regionális fejlődését nézzük, akkor a gazdasági fejlettség, a gazdasági és közigazgatási irányítási funkciók, az egy főre jutó GDP alapján a főváros, Bécs dominanciája egyértelmű. Burgenland relatív elmaradottsága nagyvárosi központ hiányának, a mezőgazdaság túlsúlyának és az

északi részét érintő fővárosi ingázásnak köszönhető. Alsó-Ausztriában a nagyvárosi régiók körüli gyűrű, a régiókban megfigyelhető ingázás és a mezőgazdasági jelleg a meghatározó.

1. táblázat: Ausztria NUTS II régióinak egy főre jutó GDP-je vásárlóerő-paritáson

NUTS II régió	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Burgenland (A)	85	86	87	84	83	81
Niederösterreich	101	102	103	100	101	100
Wien	180	178	174	169	167	163
Kärnten	105	105	107	105	106	105
Steiermark	106	107	108	107	107	106
Oberösterreich	121	122	122	121	121	120
Salzburg	139	140	141	138	140	140
Tirol	129	130	130	129	130	128
Vorarlberg	132	131	131	129	130	128
Regionális GDP szórása %-ban	26,4	25,9	25,0	24,6	24,1	23,4

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Ausztria egészét tekintve ugyanakkor megállapítható, hogy az ország mind a 15, mind a 27 tagú Európai Unió átlagához viszonyítva fejlett térség, viszonylag kismértékű, de állandósult regionális különbségekkel.

2.2. Az osztrák közigazgatás

Ausztria közigazgatási berendezkedését részben a természeti adottságok és a történelmi sajátosságok határozzák meg. Az Alpok hegyláncjai hosszú időken keresztül korlátozták a közlekedési kapcsolatokat, ami hozzájárult ahhoz, hogy az osztrák közigazgatás hagyományosan decentralizált. A nehezen megközelíthető helyeken – Vorarlberg, Tirol, Karintia – a hatékony közigazgatás működtetésének feltétele volt, hogy minden döntést lehetőleg helyben, vagy az örökös tartományok szintjén hozzanak meg. Magyarország vagy a magyar történelem felől kevésbé tűnt fel az osztrák örökös tartományok egykori nagyfokú autonómiája közigazgatási, pénzügyi, bírósági területeken. (A Habsburg-birodalom időszakában Magyarország közigazgatása talán a Bach-korszakban volt ehhez legközelebb.) A dualista

Monarchia osztrák részében meglévő decentralizált közigazgatás sajátosságait elfedte némileg, hogy az örökös tartományok határai csak a német nyelvű alpesi területeken igazodtak a természeti adottságokhoz. Cseh, lengyel, román, délszláv tartományai – bár közigazgatásuk szervezését tekintve hasonlóak voltak, mint az osztrák örökös tartományok – földrajzi területük nagysága, etnikai összetételük miatt mégsem tűntek annyira hasonlóknak.

Az osztrák államnak az 1938-as Anschluss és a második világháborús vereséget követő újjászervezéséhez az 1955-ben aláírt Osztrák Államszerződés adta meg a kereteket. Részben az 1949-ben létrehozott Német Szövetségi Köztársaság mintájára a hatalommegosztás finom egyensúlyaira építő szövetségi államot hoztak létre. Az államfőt a nép közvetlenül választja. A kétkamarás parlament alsóházának tagjait a parlamenti választásokon választják meg. A felsőház tagjait a tartományok delegálják. A szövetségi kormányt az alsóházban többséget alkotó pártkoalíció adja. A kormány vezetője a kancellár, meglehetősen erős felhatalmazással. A törvényhozói és végrehajtó hatalom ugyanakkor megoszlik a szövetségi parlament és a kormány, valamint a tartományi parlamentek és a tartományfőnökök vezette tartományi kormányok között. Az osztrák tartományok azonban hatásköreiket tekintve egyenlők. Nincsenek eltérő jogállású régiók. Ez nagyjából megfelel az ország etnikai összetételének – bár Karintiában szlovének, Burgenlandban magyarok is élnek. Nehézséget inkább a törvényhozói hatalom fragmentáltsága okoz, hiszen a szövetségi törvények mellett 8 tartomány törvényeit is figyelembe kell venni. Miközben egész Ausztria lakossága kisebb, mint a mintául szolgáló Németország tartományai közül a szomszédos Bajorország egymaga, vagy Baden-Württemberg, nem is beszélve Észak-Rajna-Vesztfáliáról. A tartományok adókiivetési joggal, illetve a területükön beszedett szövetségi adók – szja, áfa – meghatározott százaléka felett automatikusan rendelkeznek.

A tartományok rendkívül széles jogköre talán Burgenland esetében a legfeltűnőbb, ahol a tartomány egész népessége a legkisebb magyar megyének felel meg. A tartományi központ szerepét betöltő Eisenstadt, Kismarton a 11 ezres lélekszámával a magyar városok között is kimondottan kicsinek számítana.

Ausztria 1995-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, Svédországgal és Finnországgal együtt. Területét három NUTS I régióra osztották, melyeket tovább daraboltak NUTS II részekre. A következő táblázat ezeket foglalja össze.

2. táblázat: Ausztria NUTS I és NUTS II régiói

NUTS I	NUTS II
Kelet-Ausztria (Ostösterreich)	Burgenland Alsó-Ausztria (Niederösterreich) Bécs (Wien)
Dél-Ausztria (Südösterreich)	Kärnten Steiermark
Nyugat-Ausztria (Westösterreich)	Felső-Ausztria (Oberösterreich) Salzburg Tirol Vorarlberg

Forrás: Provinces and Regions in Austria (www.austria.info/us/provinces-and-regions)

A NUTS II régiók az egyes szövetségi tartományok lettek. Így a regionális rendszer kialakítása során zökkenőmentesen ment végbe a „darabolás”. A főváros önálló kerületet alkot, a többihez képest kis területével és nagy fejlettségi szintjével kilóg a sorból. Alsó-Ausztria a Bécsi-medence nagy népsűrűségével és Bécs agglomerációjával tűnik ki. Stájerország népességét Graz, Felső-Ausztriáét Linz növeli meg jelentősen. Az alpesi tartományok ritka népsűrűségét székhelyeik népessége sem ellensúlyozza. Vorarlberg és Burgenland területét és népességét tekintve is kis régiók.

3. táblázat: Ausztria régióinak népessége 2002 és 2008 között

NUTS II régió	(ezer fő)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Burgenland (A)	277	277	277	279	280	281	282
Niederösterreich	1 548	1 553	1 563	1 576	1 586	1 593	1 601
Wien	1 573	1 591	1 613	1 639	1 658	1 671	1 681
Kärnten	561	559	560	560	560	561	561
Steiermark	1 190	1 191	1 195	1 200	1 203	1 205	1 206
Oberösterreich	1 383	1 387	1 393	1 399	1 404	1 407	1 409
Salzburg	519	522	525	527	529	530	528
Tirol	679	684	689	695	699	702	703
Vorarlberg	354	357	359	362	364	366	367
Ausztria	8 084	8 121	8 173	8 236	8 283	8 316	8 338

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Minden harmadik osztrák 60 évesnél idősebb lesz 2030-ra, a lakosság lélekszáma pedig csökkenni fog, hacsak nem engednek be évente a jelenleginél 15 százalékkal több bevándorlót.

Legalábbis ezt állítja az osztrák statisztikai hivatal friss prognózisa, amely komoly dilemma elé állítja a politikusokat: a nyugdíjrendszer fenntartása érdekében vagy tovább dolgoztatják az állampolgárokat, vagy meggyőzik őket arról, hogy még több bevándorlóra van szükség, jöllehet ezek számarányát a többség már most sokallja.

A várható életkor 2050-re a férfiaknál 86, a nőknél pedig 90 év lesz, miközben száz évvel korábban még csak 63 és 67 év volt. Ennek következtében negyven év múlva 2,81 millió nyugdíjas áll majd szemben 4,93 millió keresőképes korban lévő lakossal.

Jelenleg évi 100 ezer bevándorló érkezik Ausztriába, ami várhatóan 108 ezerre emelkedik 2011-ig. Azonban a gazdaság működéséhez 2020 után már 115 ezer új külföldi munkavállalóra lesz szükség nyugati szomszédunknál minden esztendőben, mivel a világháború utáni „babyboom” generáció akkor éri majd el a nyugdíjaskort.

A hivatal honlapján közölt adatok szerint Ausztria lakossága 2007 elején 8 298 923 főt tett ki: 7 062 641-en Ausztriában születtek, külföldön 1 236 282-en. Vagyis az alpesi ország lakosságának 14,9 százalékát alkotják a külföldről származók. A többség Európából jött: az egykori Jugoszláviából csaknem négyszázezren érkeztek, Németországból 173 ezren, Törökországból 154 ezren. Az EU-csatlakozás óta 34 585 magyar települt le Ausztriában.

A bevándorlói háttérrel rendelkezők száma és aránya a kilenc szövetségi tartomány közül Bécsben a legmagasabb. Az osztrák fővárosban 317 991 külföldi állampolgár él, azok száma pedig, akik külföldi gyökerűek – köztük tehát azok is, akik már megkapták az állampolgárságot, de külföldön születtek –, megközelíti az 523 ezret².

2.3. Területfejlesztés Ausztria régióiban

Ausztria, bár elsősorban a Keleti-Alpok országaként ismerjük, nagyon változatos tájakkal, régiókkal, városokkal, természeti és kulturális örökséggel

² Bécs lakosságának egyharmada külföldi gyökerű
(<http://www.karpatinfo.net/article49991.html>)

rendelkezik. Terjedelmi okok miatt a könyv nem vállalkozik mind a nyolc régió fejlesztési politikájának bemutatására.

2.3.1. Tirol

Még a belépés előtt, 1990-ben a kormányzat kidolgozott egy fejlesztési tervet a gazdaságilag hátrányos helyzetű területek támogatására. 1998-ban Tirol tartományi kormányzata ezt a regionális politikai stratégiát átvette és továbbfejlesztette. Tirol az 1995–1999-es uniós regionális fejlesztési programokat (5b célkitűzés, INTERREG II, LEADER II) sikeresen teljesítette. Az országos és a tartományi fejlesztési politika a tartományon belüli fejlettségi különbségeket érzékelhetően csökkentette, de a teljes felszámoláshoz még további intézkedések szükségesek.

4. táblázat: Tirol legfontosabb gazdasági és népességi adatai

Tirol	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	679	684	689	695	699	702
Népsűrűség (fő/km ²)	54,2	54,6	55,0	55,4	59,0	59,3
Foglalkoztatási ráta (%)	69,2	69,9	69,3	71,0	72,1	73,3
Munkanélküliségi ráta (%)	2,0	2,6	3,3	3,5	2,9	2,8
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	129	130	130	129	130	128
Regionális GDP (M EUR)	18 815	19 299	20 058	21 375	22 592	23 867
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	15 031	15 633	16 204	17 044	17 868	18 588

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

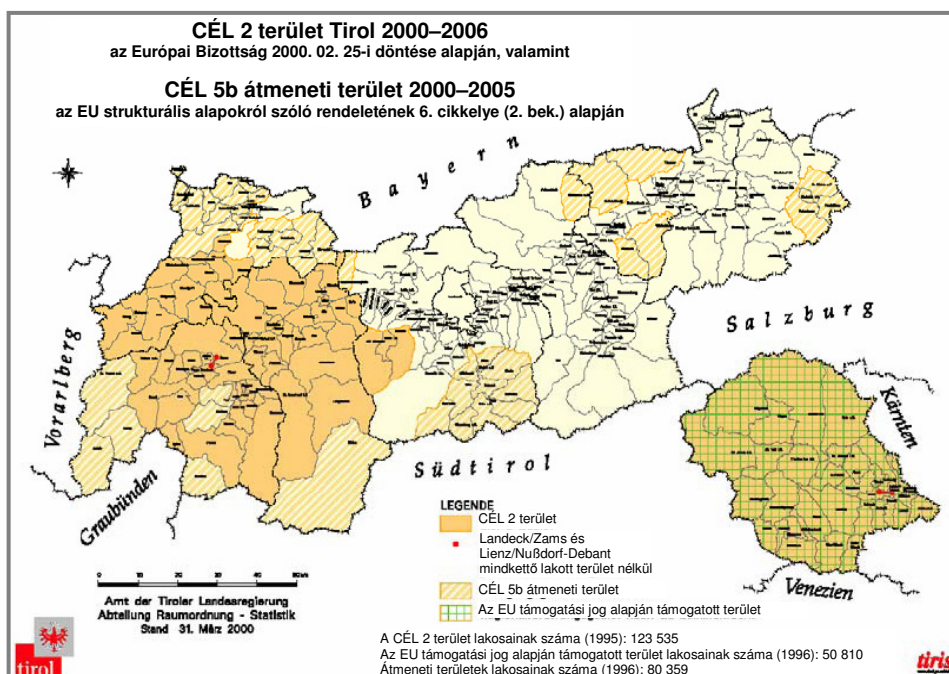
A munkanélküliek száma a kilencvenes években többé-kevésbé folyamatosan növekedett. Tartományon belül az egyes körzetekben azonban a munkanélküliségi ráták nagyon erősen szóródnak. A legnagyobb értékek a szerkezetileg és gazdaságilag gyenge/fejletlenebb területekre jellemzők, úgy is, mint Imst, Landeck és Lienz.

A tiroli gazdaságban a kkv-k a meghatározóak. Az Európai Unióban itt a legnagyobb a vállalkozássűrűség. A vállalkozások 98%-a kisvállalkozás. Ha az egyszemélyes vállalkozásokat is ideszámítjuk, akkor még magasabb lenne a fenti szám. A szolgáltatásoknak, turizmusnak és helyi kézműiparnak van jelentős szerepe. A turizmus fejlődésére jellemző, hogy nem ka-

pacitásbővülés, hanem minőségbeli javulás ment végbe, viszont érthetően továbbra is nagyon jelentős a szezonális.

Míg ausztriai viszonylatban a népesség itt nő a legjobban, addig a gazdasági teljesítmény növekedése csak közepesnek mondható. A kereskedelem és az építőipar nehéz helyzetben van. Az iparban az üveg-, fém-, elektronikai iparágak dominálnak, és az ipar részesedése összességében az ausztriai átlag felett van. A gazdaság kritikus pontja, hogy a munkanélküliség továbbra is nő, míg a középfokú szakképzésben tanulók száma csökken.

Javul a turizmus helyzete, és csökken a szezonális is. Mind nyáron, mind télen nőtt a turisták száma.

2. ábra: Tirol támogatott területei

Forrás: Statistisches Handbuch des Landes Tirol 2006
(<http://www.tirol.gv.at/fileadmin/www.tirol.gv.at/themen/zahlen-und-fakten/statistik/downloads/tirstat-handbuch-2006.pdf>)

Tirol tartománynak nem az egész területe tartozott a 2. célkitűzésbe, hanem csak bizonyos ipari körzetei és települései. Ezek területi lehatárolása a következő volt:

- NUTS III-as Außerfern régióból (összesen 5246 fő) a következő területekkel: Bach, Elbigenalp, Elmen, Forchach, Gramais, Häselgehr, Hinterhornbach, Holzgau, Kaisers, Namlos, Pfafflar, Stanzach, Steeg, Vorderhornbach.
- NUTS III-as Innsbruck régióból (összesen 2164 fő) a következő területekkel: Gries i.S., St. Sigmund i.S., Sellrain.
- NUTS III-as Osttirol régióból (összesen 39 087 fő) a következő területekkel: Lienz (része), Nußdorf-Debant (része), valamint Lienz politikai körzetének további községei.
- NUTS III-as Tiroler Oberland régióból (összesen 77 038 fő) a következő területekkel: *Imst körzetéből*: Arzl i.P., Haiming, Imst, Imsterberg, Jerzens, Karres, Karrösten, Längenfeld, Mieming, Mils b.I., Mötz, Nasereith, Obsteig, Ötz, Rietz, Roppen, St. Leonhard i.P., Sautens, Silz, Stams, Tarrenz, Umhausen, Wenns; *Landeck körzetéből*: Faggen, Fendels, Fliess, Flirsch, Grins, Kappl, Kaunerberg, Kaunertal, Kauns, Ladis, Landeck (Teil), Pettneu, Pfunds, Pians, Prutz, Ried i.O., Schönwies, See, Spiss, Stanz b.L., Strengen, Tobadill, Tösens, Zams (része).

A 2. célkitűzés hatálya alá tartozó területek fejlesztési programjait 1995-ben indították el. Az egységes programozási dokumentum tervezésekor készítették el az előzetes értékelést is. Ennek főbb megállapításait ismertetjük. A régió erősségei között a következőket említették:

- Az egész terület nagyon jó demográfiai struktúrával bír. A fiatalok aránya magas, és az idősek aránya még alacsony.
- Az egyéni vállalkozók száma magas, a lakosság számához viszonyítva sok vállalkozó van.
- A gazdasági szerkezet eléggé sokszínű.
- A természetes környezet messzemenően érintetlen, például a nemzeti parkokban.
- Az életminőség, beleértve a legfontosabb infrastruktúrákkal való biztosítottságot, túlnyomórészt nagyon jó.
- A turisztikai szolgáltatások területén nagy tapasztalati potenciál van.
- A legtöbb községben létezik versenyképes mezőgazdaság mint önálló gazdasági ágazat. Ez az idegenforgalom fontos kiegészítője.
- A szociális szerveződétség mértéke az összes községben magas.

A régió előtt álló lehetőségekből a következőket emelnénk ki:

- Tirol térsége a természeti adottságok tekintetében vonzó.
- Természetes élettérben és erőforrásokban gazdag.

- A védett területek összeköttetést jelentenek a természet és a turizmus között.
- A kkv-k nagy része megfelelő flexibilitással, fejlesztési készséggel és versenyképességgel rendelkezik.
- A modern technikai infrastruktúra javítja a kkv-k regionális versenyképességét.
- Fejlődő turisztikai infrastruktúra.
- Jövőorientált források és üzleti ágazatok (fa; új információ- és kommunikációtechnológia).
- A termékekre és szolgáltatásokra magas minőség jellemző.
- Magas képzettségi szint.

A veszélyek és kockázatok közé a következő tényezőket sorolták:

- A terület munkaerő-piaci egyensúlytalanságot mutat: több azoknak a száma, akik a tartományon kívül dolgoznak, mint akik ide járnak munkát vállalni.
- A vállalkozásokban nagyon nagy a kisvállalkozások aránya.
- A vállalkozások együttműködése és az egy szektoron belüli vagy a szektorok közötti kooperáció nagyon gyenge.
- A teljes gazdaságszerkezet nagyon erősen a helyi igényekhez igazodik.
- Az idegenforgalmon kívül csak kevés vállalkozás hoz külső vásárlóerőt a területre.
- Fő környezeti veszélyek a természeti katasztrófák lehetőségei: árvizek, lavinák kockázatának növekedése, a klímaváltozás.
- A magas hegyvidéki területeken található természeti erőforrások nagyon sérülékenyek.
- Erős a függés a turizmustól és a turisztikai világpiactól.
- A turisztikai infrastruktúra kezd elöregedni.
- Elvándorlás a vidéki periférikus területekről.

Tirol támogatott területeire kidolgozott fejlesztési stratégia

A tiroli regionális és vidékfejlesztés egyik legfontosabb célja, hogy minden benépesített területet aktív élet- és gazdasági térként fejlesszen tovább. Más szóval: a magas hegyvidéki területek népességét helyben – fenn a hegyen – tartsa. A magas hegyvidékek lakossága által is elérhető magas életminőségen keresztül szeretné megakadályozni az elvándorlási tendenciákat. Ez szükségessé teszi az ott élők számára a munkahelyek teremtését, magas szintű elérhető jövedelmek és közszolgáltatások biztosítását. Ez a

vidéki területek, magashegyi tanyák, szórványtelepülések megközelíthetőségének javítását és agrár-környezetvédelmi intézkedéseket igényel.

Az egész térségre érvényes gazdaságpolitika célkitűzések:

- a hozzáadott érték növelése és a jövedelmek növekedése;
- a regionális és nemzetiség-specifikus jövedelemegyenlőtlenségek kiegyenlítése;
- munka- és foglalkoztatási lehetőségek biztosítása és kibővítése;
- a szűkös környezeti erőforrások ésszerű felhasználása.

A tiroli politika minden területe és célkitűzése a fenntarthatóság alapelveit tartja szem előtt. Ahol csak lehetséges, igyekeznek a környezettel összeegyeztethető tevékenységeket alkalmazni. A fenntarthatóság szociális és üzleti aspektusai a munkahelyek védelmét és biztosítását jelentik. Ennek részei az alulképzettség csökkentése és a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség megteremtése. Ahhoz, hogy a támogatott terület aktívabb élet- és gazdasági térré váljon és az is maradjon, a környezeti és szociális szempontokat is össze kell tudni egyeztetni. Ez csak egy teljesítőképes és ezzel versenyképes regionális gazdaságban lehetséges.

A regionális fejlesztési politika legfőbb célja

A legfontosabb cél az életminőség javítása annak érdekében, hogy a népességcsökkenést és a népesség elvándorlását megállítsák. Szükséges a fejlődést korlátozó strukturális nehézségek további leépítése és a gazdasági növekedési ütem növelése. Ehhez nagyon fontos szempont, hogy ezt nemcsak a régió egészét tekintve kell megvalósítani, hanem az egyes körzeteket illetően is. Nemcsak a Tirolból történő elvándorlást kell megállítani, hanem a magas hegyvidéki területek elnéptelenedését is.

További fontos cél a jövedelmek növelése, és a regionális és az ágazati jövedelemkülönbségek kiegyenlítése, a gazdasági növekedés fokozása. Versenyképes regionális gazdaságot kell kialakítani, ami a nemzetközi piacokon is megállja a helyét. A helyi gazdaság kínálati profilját kell bővíteni úgy, hogy az megfeleljen az Alpok adottságainak és a regionális sajátosságoknak:

- kkv-k infrastruktúra-fejlesztése;
- munka- és foglalkoztatási lehetőségek szélesítése és biztosabbá tétele;
- megújuló erőforrások alkalmazása, az energiagazdálkodás racionalisabbá tétele, vízerőművek létesítése;

- takarékos talajfelhasználás, ezen belül fontos szempont a szállásnyújtó szektor és a vasút fejlesztése.

Az energiahatékonyság elérésére való törekvésben nehézséget jelent a hazai biomassza alkalmazása és a racionális energiafelhasználás.

5. táblázat: Hatékonysági kritériumok

Súlypontok	Mutatószámok	Félidei célértékek
Üzemi támogatások, új technológiák	Biztosított munkahelyek	450
	Újonnan teremtett munkahelyek	180
	Vállalatalapítások száma	90
Turizmus, szabadidő és életminőség	Újonnan létrehozott vállalkozások a turizmusban	8
	Újonnan teremtett minőségi ágyak száma (min. 3-szoros)	80
	Új technológiákat támogató projektek száma	4
Regionális program-megoldásokra vonatkozó projektek	Kooperációs projektek száma	4
	Esélyegyenlőségre pozitív hatással bíró projektek	16

Forrás: Regional Policy. Inforegio.

(http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas/austria/at33_en.htm)

6. táblázat: Igazgatási kritériumok Tirolban

Kritérium	Mutatószámok	Célok
A kísérő rendszer minősége	Azon súlyponti intézkedések száma, amelyek az előírt pénzügyi adatoknak megfelelnek	100%
Belső pénzügyi ellenőrzés minősége	A befejezett projektekre vonatkozó kiadások ellenőrzése és az előírásoknak megfelelték %-a	100%
Projektkiválasztás minősége	Megfelelő kiválasztási kritériumok	Nincs megfelelő mutató

Forrás: Regional Policy. Inforegio.

(http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas/austria/at33_en.htm)

Ipari fejlesztés – területek vonzóvá tétele – új technológiák

Az ipari beruházásfejlesztés célja támogatások nyújtása vállalatok alapításához és fejlődéséhez (mindenekelőtt a kkv-k), vállalatok áttelepítésének és újak alapításának projektjeihez.

Az intézkedés célja a magánvállalatok vállalatalapításba, illetve vállalatbővítésbe történő beruházásainak fejlesztése (elsősorban a kis- és kö-

zép vállalatok esetében), vállalatáttelepítés és -alapítás lényeges regionális-ökonómiai ösztönzéssel, struktúrajavító üzemi intézkedések a vállalatok helyzetének erősítéséhez (pl.: eljárásinnováció, termékfejlesztés, termelésátalakítások erőforrás és környezeti hatékonyság szempontjából, modernizációs beruházások, kapacitásnövelés), valamint egyéb intézkedések, amelyek a vállalati funkció kiépítését és erősítését támogatják.

A fejlesztés célja, hogy megteremtse az ösztönzőket a tiroli gazdaság erősítésére, konjunkturális és strukturális felélénkítésére, és a gazdasági struktúra megújítására. Kiemelt figyelmet fordítanak a kulcsfontosságú területek beruházásaira, különösen a munkahely-teremtés lehetőségeire. A növekvő globalizáció miatt feltétlenül szükséges az új dolgokhoz való igazodás erősítése (az új termelési technológiákra való átállás, a termékpaletta bővítése és megújítása), ezzel hosszú távon megtartható a nemzetközi versenyképesség.

Fontos tényező a termelékenység javítása, az exportkvóta növelése és a környezetorientált, erőforrás-kímélő termelési folyamat. Ezzel párhuzamosan alapvető feltétel a jól képzett munkaerő. A vállalat csak így tudja elérni a kitűzött projektcélokat.

Ez az intézkedés elsősorban a kisüzemek struktúrajavító beruházásait támogatja, valamint üzemek alapítását, bővítését, telepítését, átvételét, vállalati funkciók kiépítését, javítását. Az anyagi beruházások (a gyártás keretein belül például minőségi, értéknövelt termékek/szolgáltatások, új technológiák átvétele, energiatakarékosság fejlesztése, szűkös erőforrások takarékos használata, újrahaznosítás) mellett vannak nem anyagiak (például üzemek közötti és üzemeken belüli együttműködés, klaszterképzés) is.

Ezen intézkedés feladata a tiroli gazdaság erősítése, konjunkturális és strukturális felélénkítése a kisüzemek és egyéb szolgáltatások területén. A vállalati és finanszírozási struktúra javításán, az innovációs képesség növelésén, az újdonságok felé történő orientáción keresztül kell megújítani és erősíteni a gazdaságot. Az új és a már fennálló kis- és középvállalkozások dinamikájának növelésén keresztül lehet óvni és biztosítani a foglalkoztatottságot, valamint erősíteni és fenntartani a versenypozíciót.

Ezzel az intézkedéssel a fiatal vállalkozók cégalapítását, valamint olyan üzleti tevékenység folytatását támogatják, ahol a tevékenység megkezdése nem több mint három éve történt, és a mindenkor regionális/lokális telephelyet használta a piaci rés kitöltéséhez.

Cél a vállalat alapítások támogatása, és ezzel az új munkahelyek védelme, a tiroli gazdaság, illetve a regionális gazdasági struktúra teljesítmé-

nyének és versenyképességének növelése. A támogatásokkal az elmaradott területeket igyekeznek felzárkóztatni a többi térség színvonalára.

Eme intézkedés keretei között a vállalatok környezetbarát termelésre való átállását támogatják, ami a takarékosabb erőforrás-felhasználást, a termelési folyamatban keletkező szennyvíz emissziójának csökkentését vagy elkerülését, a hulladék gyűjtését és újrahasznosítását, a levegőszennyezés és a zajártalmak elhárítását, illetve ezek csökkentését foglalja magában. Azok az intézkedések támogathatók, amelyek csökkentik a klímaváltozást okozó szennyező anyagok, különösen a fosszilis energiahordozókból származó szén-dioxid környezetterhelő hatását azáltal, hogy környezetkímélőbb energiahordozókat használnak fel.

Ezek az intézkedések fenntartható regionális fejlődést kívánnak elérni, azáltal, hogy közép- és hosszú távon az életminőség és a környezet minőségének biztosítását és javítását célozzák meg. A regionális igényeket a régiógazdasági környezeti és energiaprojektekkel összehangolva támogatják. Különösen a megújuló energiahordozókat tekinti alkalmazhatónak az Európai Bizottság Fehér könyve, valamint a kiotói vállalások teljesítése tükrében. A környezet- vagy energiaprojektek döntő gazdasági jelentősége, hogy a fejlődés és az új technológiák bevezetése verseny- és know-how-előnyöket jelent a vállalat számára, illetve a régió is pozitív foglalkoztatottsági eredményeket érhet el.

Ez az intézkedés azokat a beruházásokat valósítja meg, amelyeknek feladata, hogy az üzemek megnyitására legalkalmasabb ipartelep helyeket találják meg. Az üzemek és ipartelepek megnyitásának a környékkel és a környezettel összeegyeztethetőnek kell lennie. Ugyanakkor el kell ismernie a regionális megoldások jövőbeni elsőbbségét.

Ez az intézkedés olyan infrastruktúra-projektekre céloz meg, amelyek élénkítik az ipari és az üzemi innovációt. Az infrastruktúra-projekteknek ez a fajtája ún. „élénkítő központokat” ölel fel (technológia[transzfer]-alapító és innovációs központok), amelyek jelentősen hozzájárulnak a vállalat alapításokhoz és -telepítésekhez a technológiai igényes iparágakban. Egy, a célnak megfelelő fejlesztés tekintetében olyan szükséges intézkedéseket segít elő, amelyek a rendelkezésre álló erőforrások kihasználásának javítását, illetve optimalizálását célozzák meg.

Az intézkedés a regionális és a helyi infrastruktúra javítását, illetve a regionális innováció hordozóinak és a technológia-transzfereknek a megerősítését célozza meg. A vállalat alapítás, az üzemáthelyezés, termékfejlesztés, a termelési folyamatok modernizációja innovációt serkentő infrast-

ruktúrájának és a továbbfejlődés lehetőségének kiépítése végül lehetővé teszi a strukturális megújulást, illetve az ágazati struktúra javítását Tirolban, ami jelentős pozitív hatással van a mindenkori régiókra.

Kis- és középvállalatok kutatási és fejlesztési, valamint innovációs projektjeit támogatja, amennyiben a mindenkori előállítási terv újabb vagy lényegesen jobb termékekhez, termelési eljárásokhoz, illetve szolgáltatásokhoz vezet. Az EU versenyjoga értelmében csak akkor támogatják a nagyvállalatok K+F projektjeit, ha a projekt az indítványozó vállalat számára különösen jelentős.

Ezzel az intézkedéssel szeretnék a vállalatok technikai know-how-ját és az innovációs teljesítőképességét növelni azáltal, hogy

- védik a regionálisan gazdálkodó vállalatok kutatás-fejlesztési terveit, különösen a kis- és középvállalatokét;
- elősegítik új technológiák alkalmazását a vállalatokban;
- támogatják a kis- és középvállalatok részvételét az EU technológiai programjaiban;
- az alacsonyabb befektetési kedvvel bíró ágazatokban befolyásolják a kutatás-fejlesztési tevékenységet.

Ezek a projektek nagy ösztönzést adnak a munkaerőpiacnak is.

Ezen akció keretei között intézkedéseket foganatosítanak a versenygazdaság kis- és középvállalatai számára nyújtott tanácsadás fejlesztésére. A tanácsadási szolgáltatás a technológiára, a vállalati stratégia tervezésére, vállalkozásbiztosításra, a piaci stratégia módosítására, a terjesztési formákra, a vállalati együttműködésre, valamint vállalatalapítással összefüggő és újonnan alakult vállalatokkal kapcsolatos tanácsadásra vonatkozik. Az intézkedések célja, hogy megkönnyítse a kis- és középvállalatok számára a vállalatalapítást és -fejlesztést, versenyképességük növelését, és új vállalkozások alapítását.

Turizmus, szabadidő, életminőség

Közepes és nagyobb méretű projektek a turizmus és a szabadidő-gazdaság beruházásainak támogatására

Ez az intézkedés a turisztikai vállalatok teljesítményét javító kisebb beruházásokat támogatja annak érdekében, hogy jelentős minőségjavulást, illetve a kínálatban bekövetkező minőségi javulást érjenek el. Ez magában foglalja az innovációs beruházásokat, a modernizációt, a racionalizációt, a vállalatméret optimalizációját, minőségi javulást a szállásadási és az élel-

mezési, kempingezési szolgáltatások területén. Kiemelten támogatják új technológiák átvételét és fejlesztését.

Cél a támogatott turisztikai és szabadidős szolgáltatók vállalati és pénzügyi szerkezetének javítása, annak érdekében, hogy versenyképességüket megtartsák, illetve javítsák. A meglévő és újonnan alakított kis- és középvállalatok lendületét, fejlődési készségét és a sajáttőke-struktúráját, illetve vállalati struktúráját kellene megerősíteni, illetve növelni. Ezzel lehetne a szektor foglalkoztatottsági állapotát biztosítani. Cél továbbá hasonló vállalatok alapításának kezdeményezése.

Kis projektek a turizmus és a szabadidő-gazdaság beruházásainak támogatására

Ezzel az intézkedéssel a fiatal vállalkozók vállalat alapítását és a kisvállalatok magánvállalati kezdeményezéseit támogatják a turizmusban. Ezeknél a versenytevékenység megkezdése óta nem több mint három év telt el, és a mindenkori regionális/lokális székhelyüket használják a piaci rés kitöltéséhez.

Új vállalatok teremtését és támogatását szorgalmazzák a turizmus területén, ezzel új munkahelyeket teremtenének, növelnék a tiroli gazdaság, illetve a regionális gazdasági szerkezet turisztikai ágának teljesítményét és versenyképességét.

Fiatal vállalkozók belső támogatása a turizmusban

Ezzel az intézkedéssel a fiatal munkavállalók vállalat alapítását támogatják a kisvállalkozásokra vonatkozóan a turizmusban, feltéve, hogy a tevékenységet három éven belül indították, és a mindenkori regionális/lokális telephelyüket használják a piaci rés kitöltéséhez.

Cél a vállalat alapítások támogatásának ösztönzése, ezzel együtt munkahelyek teremtése, a tiroli gazdaság, illetve a regionális gazdasági struktúra turisztikai ága teljesítményének, illetve versenyképességének erősítése.

Nem bevételorientált turisztikai infrastruktúra fel- és kiépítése

Támogatott területek a turisztikai szempontból használható szabadidő-, sport- és szórakoztatóberendezések, kerékpárutak, túra- és hegyi utak, a különböző tavak, parkok, és egyéb pályázatok a szórakoztató térelemekre, mint például a játszóterek, tanösvények, sípályák stb.

A cél a szórakozási lehetőségek kínálatának megújítása és bővítése a turizmus támogatásához.

Szoftverfejlesztés a turizmusban (új információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának ösztönzése)

Cél a tiroli turizmus minőségének javítása. Támogatott területek: a turisztikai képzés javítása, hatékony információs és árusítási struktúra kiépítése, és újabb információs és kommunikációs technológiák bevezetése. További feladat az újabb stratégiai, turisztikai koncepciók átültetése, valamint a helyi és regionális marketing élénkítése, ami az innováció magas fokát mutatja, és nagy jelentősége van – nem csak helyi szinten. Továbbá támogatott a turisztikai szövetségek fúziója.

A kultúra kemény és puha infrastruktúrájának fejlesztése

Ezen intézkedés keretei között a művészeti projekteket támogatják, amennyiben azok különös jelentőséggel bírnak a turizmusra, illetve a honi népességre vonatkozóan is. Ezáltal a szóban forgó területeken nagymértékben ösztönzik a gazdaság fejlődését, emelik az életminőséget a régióban, és javítják a kulturális állapotokat.

A regionális és turisztikai jelentőségű környezeti infrastruktúra fenntartása

A szükséges szennyvízkezelési intézkedéseket támogatják a nehéz anyagi helyzetben lévő, a turizmustól függő területeken. Ezeknek a terveknek fenntartható regionális és turisztikai jelentőséggel kell bírniuk.

A cél a szennyvízkezelés társfinanszírozásán túl az, hogy a közösségeket megerősítsék abban, hogy ezek az intézkedések jelentik a fejlődési esélyt a régióban, mindenekelőtt a turisztikai szempontokat figyelembe véve. Ezzel kívánnak további lökést adni a szükséges intézkedésekhez.

Óvintézkedések a természeti katasztrófák ellen

A „generális projektek” keretei között azokat a regionális, illetve turisztikai szempontból jelentős intézkedéseket öleli fel, amelyek árvizekre és/vagy lavinákra vonatkoznak, az árvizek és/vagy lavinák okozta fenyegetés csökkentésével.

Ezek az intézkedések szoros kapcsolatban állnak a turizmus céljaival. A turizmus célja, hogy az átmeneti területeken jelentős gazdasági és jövedelemnövekedést érjen el az odavalósi népesség számára. A gazdaság sikeres fejlődése alapvetően az adott terület földrajzi helyzetével, különösen a természeti erővel, illetve a természeti katasztrófákkal van összefüggésben. A preventív intézkedések ezeken a területeken nagy anyagi terheket jelentenek a lakosságnak, ezeket szeretné enyhíteni az EU a társfinanszírozással.

Innovatív kezdeményezések a regionális problémák és a környezethez való alkalmazkodás megoldására

Integrált intézkedések a sajátos regionális fejlesztéshez³

Ez az intézkedés minden nem ipari beruházást szorgalmaz, ami az egyedülálló regionális fejlődésnek jelentős ösztönzést ad. Elsősorban innovációs és kooperációs támogatásokat adnak. Különös figyelmet fordítanak a szektorokat átfogó hálózatok és kooperációk kiépítésére a különböző egyesületek és célszövetségek között, valamint olyan regionális jelentőségű projektkezdeményezésre, amely innovatív hozzájárulást jelent az esélyegyenlőség javításához, a programspecifikus környezeti célokhoz és a foglalkoztatottsági helyzet javításához. Az esélyegyenlőség javítása érdekében valamiféle innovatív, szükségletorientált kezdeményezéseket terveznek a (gyermek)gondozási szolgáltatások optimalizálásához és továbbfejlesztéséhez. Eme intézkedések a tartományi kormányzat által történő társfinanszírozása meghatározott indulási segélyek formájában történik, úgyhogy ezek az intézkedések a megadott határidőre a mindenkori régiók anyagi felelősségvállalása, a közösség felelőssége mellett mennek végbe.

Az intézkedés elsődleges célja: új és innovatív utakat keresni a regionális fejlődésnek. Ezek az intézkedések megteremtik a fejlődés szükséges alapjait, különösen a foglalkoztatottsági helyzet, valamint a női munkaerőre vonatkozó állapotok javítását, a regionális gazdasági erő és versenyképesség növelését. A regionális ösztönzők különösen az új információs és kommunikációs technológiák használatán keresztül növelhetők. Ezen túlmenően cél még a környezettudatosság növelése. További fontos célkitűzés a hatékonyságnövelés a regionális intézmények és a struktúrák területén.

Környezettudatos energiateherhasználat kialakítása

Az intézkedés alternatív megújuló energiahordozók használatát szorgalmazza, valamint a biomasszaalapra épülő erő-hő-kapcsolatok, továbbá a saját forrásokon alapuló elektromos áram termelését. Alapvető energia- és környezeti tervezetet és tanulmányokat is támogat, amelyek a program stratégiai célkitűzéseivel összhangban állnak, és regionális jelentőségűek.

Az energiateherhasználatra vonatkozó környezeti tervek célja, hogy Tirol számára biztosítsák a hosszú távú energiateherhasználat lehetőségét, a kőolajtermékek helyettesítésén és a károsanyag-kibocsátás csökkentésén ke-

³ Einheitliches Programmplanungsdokument Tirol nach ZIEL2 im Rahmen der ländlichen Gebiete mit rückläufiger Entwicklung gemäß VERORDNUNG (EG) Nr. 1260/1999 des Rates vom 21.06. 1999 zur 3. EU-Strukturfondsperiode 2000–2006.

resztül. Ezekkel az intézkedésekkel a természet- és környezetvédelem területén szeretnének eredményeket elérni, valamint a megújuló erőforrások használatát népszerűsíteni.

2.3.2. Felső-Ausztria

Felső-Ausztriát sokan Ausztria kicsinyített másának nevezik. Itt kicsiben megtalálható mindaz, ami az ország sokszínűségét adja: az Alpok jégtakaróval borított csúcsai délen, a tiszta vizű hegyi tavak, a termékeny Elő-Alpok, a települési és gazdasági agglomeráció a tartományi székhely, Linz körül, és az erdőkben gazdag középhegység délen. A domborzat függvényében az ember ezt a vidéket is a saját szolgálatába állította: a kis- és középüzemek adják mindenütt a gazdaság gerincét, míg a fémgyártás nagyüzemei régióként képeznek súlypontot. Fontos gazdasági tényező az idegenforgalom és a mezőgazdaság is. A gazdaság vívmányaival párhuzamosan Felső-Ausztria felbecsülhetetlen számú kulturális értéket alkotott, melyek bizonyítékait az érdeklődő mindenütt fellelheti, legyen az a világi és az egyházi építészetben, a képzőművészetben, a zenében és irodalomban, a néprajzban és népművészetben, vagy éppen a tudományokban.

Felső-Ausztria területe 11 980 km², lakosainak száma 1,3 millió, akik túlnyomórészt a bajor nyelvjáráshoz tartozó nyelvet beszélik. Ezen tulajdonságaival a negyedik legnagyobb területű és harmadik legnépesebb tartomány Ausztriában. Északon Németország és Csehország határolja, míg az országon belül Alsó-Ausztria, Steiermark és Salzburg tartományok.

Felső-Ausztriát tradicionálisan 4 részre osztották: Hausruckviertel, Innviertel, Mühlviertel és Traunviertel. Ma a Linz, Eferding, Wels, Steyr és Enns városok által körülölelt területet Zentralraumnak, vagyis központi területnek nevezik. A történelmi felosztástól eltérően ma 5 fő területet különböztetünk meg: Mühlviertel, Innviertel-Hausruck, Salzkammergut, Steyr-Kirchdorf, Vöcklabruck.

A mai kormányzati felosztás szerint Felső-Ausztria 3 központi városra (Linz, Steyr, Wels) és 15 körzetre (Braunau am Inn, Eferding, Freistadt, Gmunden, Grieskirchen, Kirchdorf an der Krems, Linz-Land, Perg, Ried im Innkreis, Rohrbach, Schärding, Steyr-Land, Urfahr-Umgebung, Vöcklabruck, Wels-Land) tagolódik.

Felső-Ausztria 2000–2006 közötti fejlesztési programja a strukturális problémákkal küzdő területek gazdasági és társadalmi átrendezését segíti elő. A támogatások elsősorban a vidéki területekre irányulnak, ezek Felső-

Ausztriában az alábbi NUTS III régiók: Mühlviertel, Steyr-Kirchdorf, Innviertel és a Traunviertel egy része.

Az Európai Unió aktívan vett részt a felső-ausztriai tartományok fejlesztésében. Finanszírozta ezen régiók 2. célkitűzés programját a 2000–2006-os időszakban. A program összköltsége 719 millió eurót tett ki, amihez 122 millió euróval járult hozzá az Európai Regionális Fejlesztési Alap.

7. táblázat: Felső-Ausztria legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Felső-Ausztria	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 383	1 387	1 393	1 399	1 404	1 407
Népsűrűség (fő/km ²)	117,7	118,1	118,6	119,1	118,3	118,6
Foglalkoztatási ráta (%)	70,7	71,7	69,9	70,5	72,6	74,1
Munkanélküliségi ráta (%)	3,1	3,3	3,7	4,0	3,2	3,2
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	121	122	122	121	121	120
Regionális GDP (M EUR)	35 761	36 568	38 118	40 413	42 303	44 749
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	15 008	15 523	16 281	17 261	18 267	18 949

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Központi kérdések és súlypontok

Infrastruktúra a vállalatok számára

Ez a súlypont a vállalatok infrastruktúrájának javítását célozza. Olyan intézkedéseket finanszíroz, amelyek szolgáltatási központok létesítését és felszerelését szolgálják. Itt a vállalatok kutatásokat folytathatnak, szemináriumokat, továbbképzéseket tarthatnak, és új technológiákhoz juthatnak hozzá. Ehhez hozzátartozik a vállalatok közötti együttműködési és kapcsolati háló, valamint az idegenforgalmi beruházás.

A gazdaság fejlesztésére nyújtott támogatások

Ennek keretében azokat az intézkedéseket finanszírozzák, melyek dinamizálják a helyi gazdasági életet. Ehhez hozzátartoznak az innovatív projekteknek és az újonnan létrehozott vállalkozások nyújtott támogatások, amelyek rendelkezésre bocsátják a vállalatok és azok cégépületeinek szerkezeti javítására szolgáló eszközöket is. A súlypont ezen kívül a vállalatok gazdasági aktivitásának kibővítésére helyeződik.

Fenntartható regionális gazdasági fejlődés

Ezen pont feladata a tartós gazdasági fejlődés biztosítása. Ezzel lehet a régió általános életszínvonalát megemelni. Magában foglalja az energiával, a környezettel, a kulturális infrastruktúrával és városfejlesztéssel kapcsolatos projektek támogatását.

Technikai segítségnyújtás

Ez a súlypont a menedzsment, a megvalósítás, az ellenőrzés és a programok összes aspektusával kapcsolatos kiértékelés támogatására vonatkozó intézkedés.

8. táblázat: Felső-Ausztria fejlesztési programjának prioritásai

Központi kérdések	EG-részesedés	Egyéb forrás	Összes költség
1. Infrastruktúra kiépítése és minőségi továbbfejlesztése	37 509 400	67 965 514	118 084 917
2. A vállalatok, ipar, szolgáltatás és turizmus mennyiségi és minőségi továbbfejlesztése	70 402 600	118 575 770	526 723 624
3. Fenntartható regionális gazdasági fejlődés	16 509 000	32 956 699	72 950 196
4. Technikai segítségnyújtás	2 743 000	5 486 000	5 486 000
Összes kiadás	127 164 000	224 983 983	723 244 737

Forrás: Operative 2 programme for Upper Austria

(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=675&gv_PGM=77&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

Támogatási területek leírása

A 2. Célkitűzés régiók lakossága 302 005 fő. Annak ellenére, hogy Felső-Ausztria az ország dinamikus tartományai közé tartozik, nagy egyensúlytalanságok vannak a régióon belül. A GDP/fő a közösségi átlag 103%-a, és ezzel Ausztrián belül az 5. helyen áll. A regionális gazdaságban az ipar továbbra is fontos szerepet játszik, miközben a szolgáltatási szektor háttérbe szorul. A munkaerő nagy része a mezőgazdaságban tevékenykedik. Az utóbbi években az újonnan létrehozott vállalkozások és a technológiai transzferek fejlődésén keresztül lefektették az alapot a jövő strukturális változtatásokhoz. Felső-Ausztriában alacsony a munkanélküliség, 3,2%. Egyébként a Csehországgal határos régiókban lényegében magasabb. Ezek a területek tradicionális idegenforgalmi régiók és régi iparterületek.

Felelős szervek

A Felső-ausztriai Tartományi Kormányhivatalt irányító hatóságként jelölték ki, mely a programok teljes koordinálásáért felelős.

Az Osztrák Területfejlesztési Konferencia (ÖROK) az 1-es és a 2-es célkitűzés titkári hivatalaként funkcionál.

A Kísérőbizottság az illetékes tartományi minisztériumok és a végrehajtásért felelős intézmények tagjaiból áll. Ide tartoznak még a társadalmi partnerek, az esélyegyenlőségért és a fenntartható fejlődésért felelős intézmények képviselői. A Pénzügyminisztérium és az egyes alapok koordinációjának illetékes részlegei látják el teljes felelősséggel a pénzügyi kontrollt.

INTERREG III

Az ERFA közösségi kezdeményezése, mely az EU régióinak együttműködését célozza a 2000–2006-os időszakban.

Az INTERREG III ezen fázisának célja a kiterjedt térbeni fejlődés és a határon túlnyúló, transznacionális és interregionális együttműködés támogatása alapján az EU-n belüli gazdasági és társadalmi összetartás erősítése volt.

Felső-Ausztria északon Németországgal és Csehországgal határos, így e két országgal hozhatott létre határ menti kooperációt az INTERREG III keretében.

Csehország

Kooperációs térség

Az osztrák–cseh INTERREG IIIA terület részei: Weinviertel, Mühlviertel, Bécs és a bécsi Umwald Nord régiókat. Felső-Ausztria Mühlviertel révén érintett ebben a határ menti együttműködésben.

Programcélok

A befejeződött programperiódusban a határon átnyúló kapcsolatok fejlesztése és az első közös projektek álltak a határt átlépő tevékenységek előtérben. A általános cél, hogy az osztrák–cseh határ menti területeket egy közös, a jövőben életképes gazdasági térré és élettérré fejlesszék tovább, az európai környezetben növeljék a határ menti területek versenyképességét, valamint fenntarthatóan javítsák az emberek életkörülményeit.

Ehhez a következő stratégiai célok szolgálnak alapul:

- a gazdasági és társadalmi keretfeltételek kiegyenlítődése, és a kialakult problémák megoldása a határterületek perifériális településeinek bevonásával, amellyel egy integrált regionális gazdasági térséget hoznak létre;

- erősíteni az emberek, szervezetek, intézmények határon átnyúló kapcsolatait minden strukturális területen.

Csehország 2004. májusi csatlakozásával megnyílt a lehetőség közösen finanszírozott projektek elindítására. Ezeket a projektpartnerek közösen fejlesztették, és lehetőleg rövid időn belül a határ mindkét oldalára áthelyezték. Úgynevezett tükörprojektek fejlesztésére is volt lehetőség, melyek a partnerországban már folyó tevékenységek kiegészítői. A projekteknek, akkor is, ha csak egy oldalról voltak finanszírozottak, meg kellett célozniuk egy kimutatható, határon túlra is átterjedő hatást.

Prioritások és intézkedések

A programban 6 prioritás szerepelt összesen 15 intézkedéssel, melyek közül 13 hozzá volt rendelve egyes prioritásokhoz. A központi kérdések közül a technikai segítség minden prioritáshoz kiegészítésként, pluszként tartozott hozzá. Regionális, nemzeti és EU-s forrásokból összesen 69,233 millió euró állt rendelkezésre az átalakításhoz.

Felelős szervek

A programhoz kapcsolódó teljes felelősség a Kormányhivatal – az Osztrák Tartományi Kancellária-hivatal –, a Cseh Köztársaság Nemzeti Hatósága, a Regionális Fejlesztésért Felelős Minisztérium és az EU-programok illetékes részlege között oszlik meg.

A program projektszintekre lebontott operatív lebonyolítását az osztrák oldalon a Kormányhivatal Alsó-Ausztria, Bécs és Felső-Ausztria szerveire bízta.

Az EU-források hozzájárulásának mértéke

Az ERFA-forrásokból származó juttatás a támogatható összköltségnek Ausztriában maximum 50%-át, Csehországban maximum 75%-át teheti ki. A fennmaradó költség finanszírozását nemzeti forrásokból (szövetségi, országos, területi, magánforrásokból) kellett előteremteni.

Németország

Az új programok céljai és stratégiái

Az INTERREG IIIA programmal az eddigi tapasztalatokra építve kell elmélyíteni a kooperációt és megtalálni az együttműködés új kezdeményezéseit.

Célok

- A határ mentén meglévő fizikai, jogi akadályok leépítése;
- a lakosság számára a határ menti területek vonzerejének javítása életkörülmény és munkavállalás szempontjából, valamint az életminőség emelése érdekében;

- egy határon átnyúló gazdasági terület fejlesztése és a kereseti lehetőségek biztosítása minden társadalmi csoportban és minden részterületen;
- határon átnyúló együttműködések felerősítése.

Stratégia

- Fenntartható regionális és területfejlesztés a gazdasági potenciál, valamint az egyes területek eltartó képességének figyelembevételével;
- a meglévő gazdasági potenciálok összehangolása és fejlesztése, valamint egy határon átnyúló munkaerőpiac létrehozása;
- a közös kooperációs és kommunikációs struktúra kiépítése, illetve fejlesztése, főként kormányzati, gazdasági és társadalmi részvétellel, valamint helyi, illetve regionális kezdeményezésekkel.

A stratégia alapjai

- A régiók versenyképességének erősítése a KMU támogatásain keresztül az innováció és technológia, infrastrukturális intézkedések segítségével, úgymint ösztönző centrumok létrehozása, az információs technológia kiépítése és az ehhez való hozzájárulás megkönnyítése, a képzés, szakképzés területén való változtatásokkal;
- a fenntarthatóság elveit követő fejlesztések, így az érzékeny alpoki terület természeti erőforrásainak megfontolt felhasználása, az energia- és szállítási technológiák környezetkímélő hasznosítása;
- erősíteni a nők részvételét a gazdasági és társadalmi életben az egyenrangú bánásmód európai és nemzeti politikája szerint.

Kooperációs terület

Felső-Ausztriával:

- Mühlviertel,
- Innviertel,
- Traunviertel,
- Linz–Wels.

LEADER+

A LEADER+ az Európai Unió és tagországok által finanszírozott közösségi kezdeményezés a vidék részére, a 2000–2006-os időszakban, amely támogatja a mezőgazdaság, a falusi turizmus, a vidéki ipar, a népi kultúra, a falufejlesztés, a női munkavállalás és a közösség fejlesztés területén létrejövő innovatív projekteket, valamint az ezen területek közötti összhang megvalósítását.

A LEADER programba történő felvételtől a az Európai Unió vidékfejlesztési politikáért felelős főigazgatója és az országos LEADER szövet-

ség/központ dönt. Minden ország illetékes hivatala ellenőrzi a programok összhangját, a támogatási feltételek teljesítését, és megállapítja a támogatás nagyságát.

Célok

- A regionális identitás erősítése, a regionális öntudat kialakítása;
- a régió teljesítő- és innovációs képességének fejlesztése;
- a lakosság jövedelmének biztosításához való hozzájárulás;
- a LEADER régiók regionális egységbe való integrálása a nemzeti és a nemzetközi kooperációk által.

Ausztriában 11 régió pályázott sikeresen LEADER+ területként. Összesen 158 község tartozik a LEADER régiókhoz. Minden ilyen régióban alapítottak egy helyi akciócsoportot (LAG), és egy professzionális LEADER-menedzsmentet. A program keretein belül a támogatási lehetőségek ezekre a területekre korlátozódnak.

A felső-ausztriai régiók közül Mühlviertel Sterngartl tartozik a LEADER régiók közé.

Regionális Foglalkoztatási és Képzési Paktum

Fő és szerződéses partnerek

Tartományi Kormány, Közfoglalkoztatási Szolgálat, Gazdasági Kamara, Munkaügyi Kamara, Szakszervezetek Ausztriai Szövetsége, Osztrák Ipar-szövetség, Tartományi Iskolatábla, Gender Mainstreaming szakértő.

A partnerség leírása

A paktum esetében 1999-től minden évben új finanszírozási programot határoznak meg, míg az egyéb döntéseket folyamatosan hozzák. A TFP-ért felelős testületek az „Aktív Munkaerő-piaci Politikai Fórum”, valamint a paktumkoordináció. A finanszírozási program végrehajtását öt régióban támogatják.

Célkitűzések

A Nemzeti Foglalkoztatási Akciótervvel összhangban a legfontosabb célkitűzések az álláskeresők elhelyezkedési esélyeinek javítása, a vállalkozó szellem erősítése, a strukturális változásokhoz való alkalmazkodóképesség elősegítése, valamint az egyenlő esélyek megteremtése.

Tevékenységi területek és célcsoportok

Gyakornoki állást kereső, tanulási és/vagy más rendellenességgel élő vagy szociális problémákkal küzdő fiatalok számára különféle intézkedések végrehajtása, nonprofit foglalkoztatási projektek, szociogazdasági vállalat-

kozások, vállalkozásindító tanácsadás, képzési és tanácsadási projektek. A célcsoportok közé tartoznak a fiatalok, tartósan munkanélküliek, fogyatékkal élők, munka nélküli, valamint az újra munkába állni készülő nők, vállalkozók, cégek és azok alkalmazottai.

Tevékenységek és eredmények 2004-ben

A foglalkoztatás javítása a téli időszakban, nők átképzése, vállalkozásindítás, tanácsadási és képzési szolgáltatások fiatalok részére (45%-os növekedés az előző évhez képest). Ezen kívül a „Kiegészítő Paktum a Fiatal Felnőttek Részére” véglegesítése is befejeződött.

2005-ös tevékenységek

Az új kezdeményezések egyike egy szociogazdasági vállalkozás olyan idős emberek részére, akik képesek a nyugdíjkorhatárig folyamatosan munkában maradni. Szakmai továbbképzések keretében 225-en fejezik be tanulóiidejüket. A munkaügyi alapok folyamatosan bővülnek.

Finanszírozás

A több mint 100 millió EUR költségvetésből a paktum több mint 55 ezer személyt segít.

A paktum „hozzáadott értéke”

Az „Aktív Munkaerő-piaci Politikai Fórumon” keresztül zajló folyamatos koordinációnak köszönhetően a paktum gyorsan reagál a munkaerőpiac változásaira.

A paktum továbbfejlesztése

A paktum számos beavatkozási eszközével jelentősen hozzájárul a kedvezőbb munkaerő-piaci helyzet kialakításához Felső-Ausztriában. Az öt regionális foglalkoztatási menedzser segítségével a folyamatosan csökkenő költségvetés mellett azonban még nagyobb erőfeszítéseket kell tenni a támogatások jelenlegi színvonalának fenntartásához. Ennek érdekében az elérhető források még precízebb, még körültekintőbb felhasználására lesz szükség, hogy a kívánt munkaerő-piaci hatásokat elérjék.

Célkitűzés-támogatás

A regionális foglalkoztatási menedzserek tanácsadási, projekttervezési, valamint a paktummal kapcsolatos (EQUAL projektek végrehajtása) munkáját a 3. célkitűzés programból támogatják.

RIO: Felső-ausztriai Regionális Fejlesztési Rendszer

A RIO egy kétéves program, amelyet az Európai Regionális Fejlesztési Alap kofinanszíroz.

A 2004–2005-ös évben Felső-Ausztria megpróbálta konkrét intézkedésekkel növelni gazdaságának versenyképességét, és ennek alapján a teljes tartományt innovatív impulzusokon keresztül 5 irányban továbbfejleszteni. Ezekben a régió minden vállalata részt tudott venni.

Célok

- Erősíteni a nők és a fiatalok innovációs tudatosságát és technikai érdeklődését;
- javítani a felső-ausztriai vállalatok versenyképességét az emberi erőforrások, a kutatás/technológia/innováció, logisztika, dizájn és média területén;
- átalakítani a regionális gazdasági fejlesztési koncepciót úgy, hogy az életszínvonalat és a jólétet a régió minden területén biztosítsa;
- erősíteni és minőségileg továbbfejlesztani Felső-Ausztria pozícióját az európai top régiók között a „regional networking” területén.

Projektvolumen

A teljes projektvolumen 6 millió eurót tesz ki, amiből 3 millió az EU-tól, 1,3 millió Felső-Ausztriától, és 1,7 millió magáneszközökből származik.

Eredmény és kitekintés

Összesen 63 innovatív kísérleti projektet nyújtottak be, amiből 38-at a Kormányzati Bizottság jóváhagyott támogatásra. Összességében 131 partner működött együtt a projektekben.

A hálózat által pótlólagosan gyárlátogatásokat, szakértőkkel való találkozásokat rendeztek.

Ebben a formában 2005-ben 25 rendezvényen közel 600 résztvevő informálódott a legújabb trendekről és fejlesztésekről.

2.3.3. Karintia

Karintia régió Dél-Ausztriában, a szlovén és olasz határ mellett fekszik. Lakosságának száma 560 605 fő, székhelyén, Klagenfurtban 93 478-en élnek. A régió többi városa közül kiemelkedik Wolfsberg (25 316 lakos) és Villach (58 949 lakos). A Drau melletti Spittalban 15 926-an, Feldkirchen-

ben 14 343-an, St. Veitben a Glan mentén 12 866-an élnek.⁴ A régióban jelentősebb város még Völkermarkt a 11 387 lakosával és Hermagor, ahol 7139 lakos él.

Hegyvidéki terület: a régió több mint fele a tengerszinttől számított 1000 m fölött fekszik. Az ausztriai átlaghoz képest viszonylag alacsony a terület egy főre jutó GDP-je (azonban jobban növekszik az osztrák átlagnál, 2005-ben 2,3%-kal, 2006-ban 2,6%-kal haladta meg), köszönhetően a magas szezonális munkanélküliségnek. A GDP több mint felét a szolgáltatási szektor állítja elő (65%), ezt követi a kisipar (32,5%), mezőgazdaság és erdészet (2,5%)⁵. A lakosság 8,1%-a a mezőgazdaság területén dolgozik. A régióban hiány mutatkozik műszaki képzési helyekből, ezzel a problémával azonban az Objective 2 Program nem foglalkozik.

Karintia fejlődése számára meghatározó tényezőt jelentett periferiális helyzete, mind az európai centrumhoz, mind az ausztriai centrumokhoz képest. Iparágai nagyrészt erősen nyersanyagfüggők. Helyzetét szintén kedvezőtlenül érinti, hogy nem rendelkezik saját nagyvárosi centrummal, így az ezzel kapcsolatos bő munkakínálattal és a kapcsolódó kedvező agglomerációs hatásokkal sem.

Az infrastruktúra nagyléptékű – főként a magasabb rendű útvonalakra kiterjedő – fejlesztése és az Európai Unió keleti bővítése a régió helyzetének jelentős javulását eredményezte. Azonban a vasútvonal-hálózat tekintetében továbbra is tapasztalhatók hiányosságok: az ágazat nagymértékű hiánnyal küszködik, és a Szlovéniával való kapcsolódás sem elégséges szintű. A Klagenfurttól kiinduló – Karintiába érkező – légi útvonal létesítésével jelentős javulás érhető el.

Karintia az Ausztriai Statisztikai Hivatal adatai alapján a teljes ausztriai bruttó nemzeti jövedelemnek mintegy 6 százalékát állítja elő. Ezzel a régió – egy lakosra vetítve – az ország átlagának 83 százalékát éri el (EU-átlag 86%-a).

⁴ Az adatok 2009-re vonatkoznak. A hivatkozott forrás: Kärnten in Zahlen. (http://www.ktn.gv.at/39865_DE-LAND_UND_POLITIK-Zahlen_Fakten.htm)

⁵ Az adatok 2000-re vonatkoznak. A hivatkozott link: Wirtschaftsbericht 2006. (http://www.ktn.gv.at/34282_DE-WIRTSCHAFTSBERICHTE-Wirtschaftsbericht_2006)

9. táblázat: Karintia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Karintia	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	561	559	560	560	560	561
Népsűrűség (fő/km ²)	59,9	59,7	59,7	59,8	59,0	59,1
Foglalkoztatási ráta (%)	66,6	65,4	65,4	66,5	66,7	68,6
Munkanélküliségi ráta (%)	2,7	3,4	4,6	4,8	4,4	3,9
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	105	105	107	105	106	105
Regionális GDP (M EUR)	12 575	12 741	13 398	13 975	14 778	15 561
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	14 394	14 954	15 521	16 523	17 420	18 128

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A jelek szerint Karintia lassan maga mögött hagyja a strukturális hátrányából adódó nehézségeket. A tradicionális ágazatokban (mint textilipar, bőr-, ruházati ipar, acélipar, mezőgazdaság) azonban a régió még mindig rosszul teljesít. Ezt azonban kompenzálja a nagyobb humántőke-igénnyel és technologiaigénnyel rendelkező iparágak fejlődése (gyógyszeripar, elektronika, gép- és járműgyártás). Ez érvényes a szolgáltatási szektorra is. Az új szektorok fejlődési dinamikája azonban még nem elegendő ahhoz, hogy Karintia fejlődése elérje az országos átlagot. A régió hozzáadott értéke 1998 és 2002 közt nem érte el Ausztria átlagát.

Foglalkoztatás és munkaerőpiac

A munkaerőpiacon pozitív trendek figyelhetők meg. A foglalkoztatás 1995 és 2004 közti növekedésének átlaga elérte a 0,3%-ot (Ausztriában ez 0,4%). Az utóbbi években azonban sikerült a foglalkoztatás növekedési rátáját az országos átlaghoz közelíteni, 2004-ben pedig túl is lépni: a régió 1,1%-ot ért el, szemben az országos 0,7%-kal.

Karintiában – többek között a szezonális nagy jelentősége miatt (turizmus, mezőgazdaság) – a munkanélküliségi ráta viszonylag magas, 2004-ben éves átlagban 7,9% (Ausztria 7,1%), ezzel az ország régiói közül a legrosszabb helyzetű. Az utóbbi években azonban megfigyelhető volt az országos átlaghoz közeledés tendenciája: a különbség 2000-ben mért 1,7 százalékpont-ról 2004-re 0,8-ra csökkent. Ez azonban nem átlagon felüli gazdasági növekedés eredménye, hanem a munkahelyek számának növekedésére vezethető vissza. Részben pedig demográfiai folyamatoknak köszönhető, mivel a munkaképes lakosság száma lassabban növekszik, mint Ausztria többi részén.

Turizmus

A turizmus az iparág 80-as évekbeli növekedési fázisa óta a régió egyik fő húzóágazatának számít. A turizmus piaci feltételeinek változása azonban ahhoz vezetett, hogy a régió lényeges piaci részesedést veszített. A nyári szezonban elszenvedett veszteségek fékezik a régió gazdasági növekedését. Ezt a tendenciát súlyosbítják a strukturális problémák: rövid nyári szezon, a kapacitások túlzott kihasználása, a turizmusba fektetett alacsony összegek stb. Csak az utóbbi években sikerült – mind a téli, mind a nyári szezonban – újra növelni a vendégéjszakák számát. Ebben nagy jelentőségük volt a csúcsmínőségű szolgáltatásokat kínáló, expanzív stratégiát folytató specializált, jó kihasználtságú létesítményeknek.

Technológiai-gazdasági erősségek, K+F

Villach térségében az ágazatot célzó fejlesztési politika eredményeként gazdaságilag és technológiailag versenyképes elektronikai ágazat jött létre. Az információtechnológia és szoftverfejlesztés szintén reménnyel kecsegtető iparágak Klagenfurt térségében, főképpen akkor, ha sikerül az említett területek és az elektronikai ágazat közti szinergiák kihasználása. Újabb vizsgálatok szerint a megújuló energiaforrások és környezettechnika szektorában is kedvező lehet a fejlesztés hatása. Ezen túl a régió erőssége még a fakitermelés, gépipar, építőipar. Azonban az elektronikai szektortól eltérően ezek az ágazatok megfelelő méret hiányában sajnos nem tudnak maguktól erőre kapni. Néhány – külföldi kötöttségű – vezető vállalat létezik, de alkalmazott technológiájukban nagyon eltérőek, és különböző piacokra termelnek. Ezért fontos a kapcsolódások erősítése nemcsak Karintián belül, hanem azon kívül is.

A K+F tekintetében Karintiának jelentős elmaradásai vannak. Az 1990-es évek végén a kutatásra fordított összeg (1,1%) az ausztriai átlaghoz (1,8%) viszonyítva meglehetősen alacsony volt. Ez a csekély kutatási-fejlesztési tevékenység is kevés nagyvállalatra koncentrálódik. Ezzel párhuzamosan jelenleg túl kevés a szisztematikus kutatási tevékenységbe bevont karintiai vállalatok száma.

A vidéki területek és a mezőgazdasági szektor

Karintiában sok periferikus, vidéki terület található. Ezek – és főképp a felső-karintiai terület – elérhetősége a közlekedési infrastruktúra sajátosságai miatt igen gyenge. Vidéken a lakosság szám alakulása megfelel a karintiai átlagnak, a foglalkoztatási lehetőségek növekedése – az agrárszektoron kívül – 2001-ig pedig még meg is haladta azt. Ez azonban főként a centrum-

hoz közel eső területeknek köszönhető, míg a távolabb eső régiók és völgyek elvándorlástól sújtottak. A munkahelyek sűrűsége alacsony, a lakók gyakran ingáznak a munkahelyükig és vissza. A gazdaság struktúrájában a mezőgazdaság, turizmus és kisipari termelés dominál. A mezőgazdaság is hasonlóan szegmentált, azonban az erdőgazdálkodással együtt továbbra is nagy jelentőségű.

Oktatás és képzés

Az utóbbi években számtalan próbálkozás történt az oktatási rendszer javítására és modernizálására. A főiskolák és egyetemek területén a legnagyobb hiányosság továbbra is a nem létező saját műszaki egyetem. Ezt a képzési elégtelenséget a régió az egyetemeken létesített műszaki tanszékekkel és szakmai főiskolai évfolyamok indításával próbálja kompenzálni. A modernizációval a versenyképességhez szükséges jól képzett szakmunkásréteg megteremthetővé válhat. Nemzetközi összehasonlításban azonban a továbbképzési aktivitás jelentősen az átlag alatt van. Ezt a tendenciát erősíti a továbbképzési lehetőségek térbeli koncentrációja is – amelyek szintén főként a centrumban találhatók.

Következtetések

Karintia gazdasága a következő kihívások előtt áll: a térség versenyképességének, tökegvonzó képességének fejlesztése, a gazdaság és foglalkoztatás fenntartható növekedésének biztosítása. Ennek eléréséhez innovatív, csúcsmínőségű gazdasági környezettel kell megnyerni a befektetni vágyókat. Fontos a helyi ágazatok versenyképességének javítása is (iparvállalatok, szolgáltatási szektor, turizmus, a vidéki kezdeményezések erősítése).

A célok megvalósításának fő módszerei a következők:

- Gazdaságipotenciál-növelés és a méretgazdaságos/optimális méret elérése tematikus súlypontok kijelölésével: technológia-, turizmus-, infrastruktúra-fejlesztés.
- Áttekinthetőség megkövetelése az infrastruktúra-fejlesztés kapcsán.
- Mint régió, a fenntartható fejlődésre és magas életszínvonalra törekvő arculat kialakítása.
- K+F és oktatásfejlesztés: megfelelő műszaki oktatás kialakítása a régióban, innovatív módszerek alkalmazása a képzésben, minden területen jól képzett munkaerő biztosítása.
- Régiók közti és nemzetközi együttműködés, különösen a képzés, technológia, K+F, infrastruktúra-fejlesztés területén.

- Eszközök koncentrációja a régió életére, fejlődésére nagy befolyást gyakorló projektekre.
- Ezzel párhuzamosan a régió erősségeinek fejlesztése: a vidéki területeken a mezőgazdaság, kisipar és turizmus összekapcsolása, az egészségügy és hasonló témák esetén a fejlesztés – leendő erősséggé alakítás – lehetőségeinek megtervezése.

Célkitűzések a 2007–2013-as periódusra

Karintia célja, hogy gazdaságilag vonzó terület legyen termelőcégek és befektetők számára, dinamikusan fejlődő centrummal, miközben a régió központi szerepet lát el az Alpok–Adria térségben. Ennek az állapotnak elérésében segíti az Európai Unió Strukturális Alapja. A programokban meghatározott intézkedések csak egy részét teszik ki azoknak, amelyek valójában szükségesek az áhított cél megvalósításához – azonban egyfajta innovatív lökést biztosítanak a karintiai gazdaság számára.

A legfőbb célkitűzés „*Karintia versenyképességének, tőkevonzó képességének fokozása*”, valamint a fenntartható fejlődés elérése, a foglalkoztatottság növelése. Ezek eléréséhez szükséges alárendelt célkitűzések a következők:

- K+F és innovációs kapacitások fejlesztése Karintia-szerte, a helyi gazdaság innovációorientáltságának erősítése.
- A vállalkozói környezet feltételeinek javítása, új vállalat alapítások számának és a vállalkozások fennmaradási esélyeinek/stabilitásának javítása.
- Fenntartható fejlődésre orientálás, új technológiák használatának támogatása az erőforrások optimális felhasználása révén.
- A karintiai versenyképesség javítása infrastruktúra-fejlesztés által.
- Alternatív foglalkoztatási formák kidolgozása a vidéki területeken, a szinergiák kihasználása, a mezőgazdasági dolgozók jövedelmi körülményeinek stabilizálása.
- Terjeszkedés az Alpok–Adria térségben, szoros gazdasági közösség, központi funkció kialakítása.

Kritériumok

Fontos a regionális versenyképességet erősítő témák és intézkedések nagyobb támogatása, a hosszú távú foglalkoztatásnövelés elérése, a privát és nyilvános pénzügyi mozgástér hatékony kihasználása, a régió hozzáadott értékének növelése. Ezek eléréséhez a következő kritériumok szolgálnak iránymutatásul:

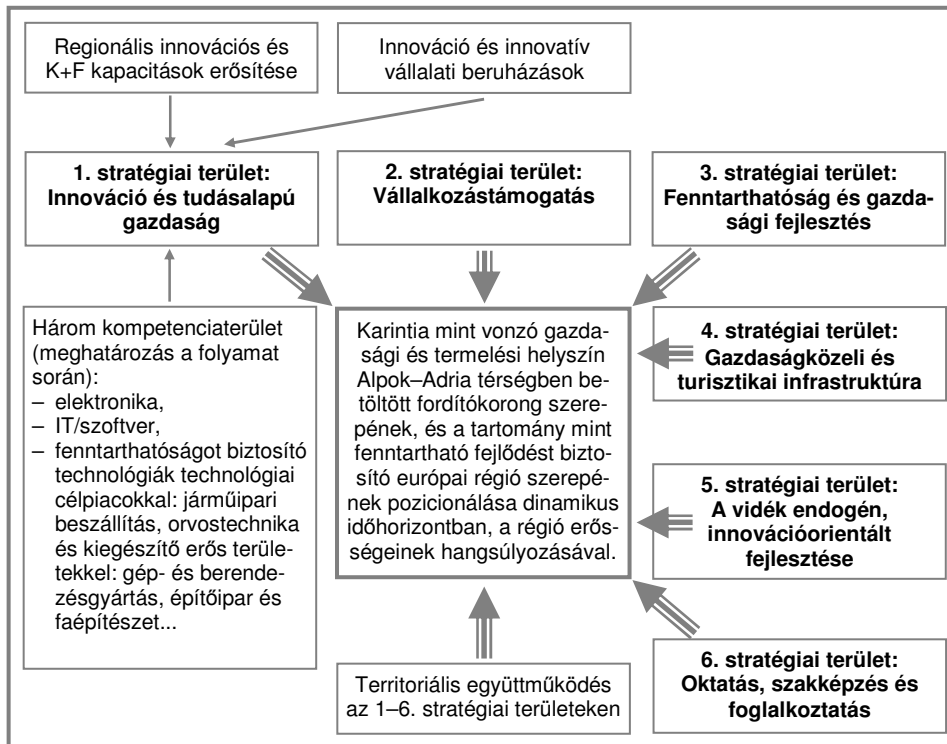
- A régió versenyképességét növelő intézkedések főként a régiók közti együttműködés kihasználására épülnek.
- A hozzáadott érték és a foglalkoztatás növekedésének hosszú távon tartósnak kell lennie (elérése főként projektekkel).
- Tartósság – hosszú távú, a tervezési perióduson túlnyúló hatások előtérbe helyezése a projekttervezés során.
- Integrált projektfinanszírozás, a magántőke mozgósítása, PPP.

Fő stratégiai területek

A továbbiakban azokat a stratégiákat vázoljuk fel, amelyek az előzőekben bemutatott célok elérését szolgálják. A fejlesztési stratégiákat az EU-programok alapján határozták meg, itt-ott lefedik a Nemzeti Fejlesztési Stratégia egyes elemeit. A stratégiák között központi szerepe van „a regionális versenyképesség és foglalkoztatás javításának”, valamint a „területi együttműködés”-nek. Ezek a területek szintén megtalálhatók a nemzeti stratégiák közt („stratégia a foglalkoztatásért” és „a vidéki területek fejlesztése”), a későbbiekben azokkal összehangolandók.

A regionális stratégiák kialakításakor a következő alapvető elemeket vették figyelembe:

- A stratégiai programoknak megfelelően szükséges a – mind a határon átvívelő, mind a régiók közti – hálózatok létrejöttének támogatása, közpénzekből és magánforrásokból egyaránt.
- A stratégia végrehajtása megköveteli a rugalmas projektfejlesztési, tanácsadási lehetőségek létrejöttét – főleg a vidéki területeken.
- Legfontosabb a gazdasági vonatkozású interregionális, transznacionális projektekben való részvétel, hogy a tapasztalatcserék, intézményi együttműködések megerősödjenek.
- Az „egyenlő lehetőségek elve” horizontálisan kerül alkalmazásra, azonban néhány társadalmi réteg igényeit (például a nőké) különösen figyelembe kell venni, így támogatva a karintiai gazdaság kibontakozását.

3. ábra: Karintia integrált regionális stratégiája

Forrás: EU Programme 2007–2013: Integrierte Regionalstrategie Kärnten für die neue Strukturperiode
 (http://www.kwf.at/downloads/deutsch/EU/KWF_IRS-Ktn.pdf)

Innováció és tudásalapú gazdaság

A helyi innovációs és K+F-kapacitás fokozása

A helyzet értékelése

Karintia gazdasága az előző időszakhoz hasonlóan átmeneti állapotban van: a tradicionális szektorokról fokozatosan a technológiaorientált termelő ágazatokra helyeződik át a hangsúly. E folyamat támogatására addicionális, K+F-re fordított forrásokra és technológiatranszfer-lehetőségre van szükség, illetve a fejlesztések több szektorra való kiterjesztésére. Szükséges továbbá a K+F és az oktatási intézmények kapcsolatának javítása a vállalkozásokkal, valamint a vállalkozások hozzáféréseinek javítása az innovációhoz szükséges szolgáltatásokhoz.

Célok

- A K+F és innováció keretfeltételeinek javítása.
- A K+F-re fordított források arányának jelentős növelése.
- Egyes kiválasztott területeken a technológiai vezető szerep további fejlesztése.

Stratégiák

A stratégia főként az ágazati, ágazatok közti és ágazatokon túli együttműködésekre épül, ami a következő részstratégiákban fogalmazódik meg:

- Az egyetemeken belüli és azokon kívüli, a karintiai igényeknek megfelelő kutatási bázis erősítése, az alkalmazott kutatás központba helyezésével. Ezzel párhuzamosan fokozott együttműködés a kutatásra szakosodott intézményekkel, illetve továbbiak létesítése, együttműködésük erősítése a helyi vállalatokkal. Ez egyben jelentős vonzó tényező is további vállalatok megtelepedésére.
- Technológia- és innovációorientált szolgáltatások kiépülésének támogatása.
- Olyan hálózati kezdeményezések fejlesztése, amelyek segítik Karintiában a kutatás és a gazdaság közti tudástranszfert.
- A K+F és innovációs bázis ösztönzése ausztriai szintű együttműködésre.

Példák a szükségés intézkedésekre:

- Egyetemen kívüli kutatási centrumok létesítése, az egyetemeken technológiai tanszékek alapítása, a területi együttműködés erősítése stb.

Az innováció és innovációs vállalati befektetések támogatása*A helyzet értékelése*

A javuló innovációs mutatószámok ellenére a karintiai gazdaság komoly strukturális problémákkal küzd ezen a területen. Ennek oka főként a műszaki-természettudományi kutatóintézetek hiánya. A K+F tevékenység mértéke átlag alatti, és Karintia vezető vállalatainál koncentrálódik, míg a kis- és középvállalatok igencsak lemaradtak ebben a tevékenységben. Fő célkitűzésként a kisvállalatok kutatás-fejlesztési tevékenységét szeretnék megerősíteni.

Célok

- A karintiai vállalatok innovációs képességének erősítése.
- A vállalkozói szektorra jutó GDP-arány jelentős növelése, a vállalkozások számának emelése.
- Az innovációra szakosodott vállalkozások stratégiai tartalékainak növelése.

- A vállalkozások technológiájának naprakésszé tétele, az erre irányuló befektetések támogatása.
- Az ágazati innovációk erősítése a turizmusban (szakosodás, speciális szolgáltatások).

Stratégiák

- Az innováció fejlesztésének módszerei: befektetések támogatása, „puhább”, motivatív intézkedések.
- Teljes körű, komplex vállalkozásfejlesztés: új eljárási, folyamatirányítási technológiák bevezetése beruházások támogatásának segítségével, tanácsadás és képzési segítség, a szervezettel kapcsolatos átalakítások támogatása (tudásmenedzsment, a munkaerő szisztematikus képzése, fejlesztése).
- Kampány az innováció tudatosabbá tételéért. Tanácsadás, innovációs asszisztensek biztosítása.
- A termék- és technológiafejlesztést támogató szabadalmi/védelmi rendszer. A vállalatok közti kooperáció erősítése.
- A program egyik kiemelt célcsoportját a turizmusra szakosodott vállalatok alkotják. Ezek esetén a szolgáltatási kínálat megváltoztatását, szakosodást, a fő célok, irányvonalak kijelölését támogatják, illetve az ezekkel kapcsolatos befektetéseket. A fő támogatottak Karintia vezető vállalatai, amelyek az egész területre kedvező hatással lehetnek.
- A vállalatok nemzetközivé tétele: a külföldi piacokhoz való csatlakozás (export), a határokon átívelő együttműködés megköveteli a vállalatok szervezeti-szerkezeti alkalmazkodását. Ezzel kapcsolatban a kormányzat támogatni kívánja a karintiai vállalatok exportkapacitásának bővítését, illetve a K+F és a termelés területén történő együttműködést – leginkább a turizmussal foglalkozó vállalatok esetén.

Lehetséges intézkedések: informatikai, elektrotechnikai eszközök vállalati használatának támogatása, technológiai beruházások segítése, a tudatosság erősítése, területi együttműködés (hálózatépítés, turizmusban közös ajánlatok) stb.

A vállalkozások megerősítése

Helyzetértékelés

Ausztria nemzetközi összehasonlításban minden eddiginél rosszabb helyzetben van a vállalatalapítások terén – ez főként a technológián alapuló vállalatokra vonatkozik. Ezen a helyzeten a törvényi feltételek biztosításával, illetve külföldi támogatással kívántak segíteni, aminek következményeként az elmúlt években növekedett az alapítások aránya. Ez a tenden-

cia érvényes Karintiára is, azonban itt a növekedés intenzitása elmaradt az átlagtól.⁶

Célok

- A vállalat alapítás környezetének javítása.
- Az alapítás megkönnyítése kutatási eredmények és piacképes ötletek nyilvánossá tételével.
- Az alapítás stabilitásának biztosítása.

Stratégiák

- Alapítások számának növelése környezetre ható intézkedések (gazdaságélénkítés) által, együttműködés iskolákkal és főiskolákkal.
- Az alapítási fázisban a vállalatok finanszírozása tanácsadás igénybevétele és – főként innováció-, tudás- és technológiaalapú – beruházásokra.
- A stabilitás / fennmaradás biztosítására minőségbiztosítási és képzési, továbbképzési programok indítása.

Fenntarthatóság és gazdaságfejlesztés

Helyzetértékelés

Karintia célja a fenntartható fejlődés megteremtése, ehhez megfelelő a földrajzi helyzete. Újabb elemzések szerint Karintia jelentős kapacitásokkal rendelkezik a folyamatszervezésben, a megújuló erőforrások területén. A környezetbarát technológiák azonban még nem jutottak át a vállalati szférába, alkalmazásuk nem eléggé elterjedt. Azonban a karintiai nemzeti parkok és védett területek kedvező lehetőséget nyújtanak a „természetközeli” hozzáadottérték-teremtésre, főként a turizmus által.

Célok

- A termelési hatékonyság növelése a természeti erőforrások megóvása jegyében.
- A fenntartható fejlődést célzó fejlesztések, tartós technológiák és megújuló erőforrások felhasználásának támogatása.
- Természeti adottságok felhasználása az értékteremtő folyamatokban (turizmus, innovatív vidéki fejlődés).

⁶ Bár ez az állítás ellentmond az Objective 2-ről szóló fejezetben foglaltaknak, a stratégiában mégis ez szerepel, ezért átvettük.

Stratégiák

- Karintia fejlesztési stratégiájában fontos szerepet kap a „fenntartható fejlődés – környezet” részstratégia, ami szoros kapcsolatban áll az „endogén, innovatív vidéki fejlődés” részstratégiával is (l. később).
- A természeti erőforrásokat és a fenntartható fejlődést figyelembe vevő kezdeményezések támogatása tanácsadással (anyagáramlások optimalizálása, erőforrás-megtakarítás), szükséges üzemi beruházások támogatásával.
- A megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos úttörő projektek (főleg napenergia) támogatása, az EU-programoknak megfelelően.
- A megújuló természeti erőforrások ipari felhasználásának támogatása (pl. víz témakörben).
- A nemzeti parkokkal és védett területekkel kapcsolatos, rajtuk alapuló gazdasági beruházások támogatása.

Példák a lehetséges intézkedésekre: tanácsadási lehetőségek biztosítása az anyagáramlás optimalizálása érdekében, iparágak közti anyagáramlás optimalizálását célzó regionális projektek, határokon átívelő környezettudatos kezdeményezések támogatása.

A gazdasági környezet és a turizmus infrastruktúrája

Helyzetértékelés

Karintiában ez a szektor is meglehetősen elhanyagolt, ezért a régió versenyképességének javítása érdekében az infrastruktúra további kiépítése és a meglévő fejlesztése elengedhetetlen:

- A célként kitűzött központi, vállalatokat vonzó szerep elérése érdekében szükséges a magas szintű infrastrukturális kiépítettség (pl.: logisztikai centrumok).
- Közlekedési infrastruktúra kiépítése (autópályák, magasrendű úthálózat fejlesztése, vasúti és légi közlekedési hálózat létesítése).

Célok

- Karintia mint telephely vonzóvá tétele modern szolgáltatási, ipari infrastruktúra kiépítésével.
- A technológiaorientált gazdaságfejlesztés támogatása infrastruktúrát érintő intézkedésekkel.
- A turizmus élénkítése arculat kialakításával és a régió nemzetközi népszerűsítésével.

Stratégiák

A régióorientált EU-programoknak köszönhetően a régió a hazai eszközökön kívül pótlólagos forrásokhoz, innovatív impulzusokhoz juthat. Ezek felhasználása főként olyan területeken célszerű, amelyek segítenek Karintia összesített stratégiájának megvalósításában. Főként az úttörő, technológiai típusú, a helyi gazdasághoz kapcsolódó beruházásokat támogatják. A részstratégiát fontos összehangolni a már említett „innováció és tudásalapú gazdaság” és egyéb nemzeti stratégiákkal.

Gazdaságot erősítő és technológiát érintő stratégiák

- Innovációs centrumok: Karintia már rendelkezik innovációs centrumok kiépített hálózatával, ezért a hangsúlyt ezek továbbfejlesztésére kell helyezni. Ezért csak kivételes esetben támogatják az újabb alapításokat, ha azok a helyi vállalkozások szolgáltatásainak javulásához vezetnek.
- Példaértékű zöldmezős beruházások támogatása.
- Információtechnológia: főleg szintén a példaértékű zöldmezős, illetve a vállalatok közti együttműködést erősítő beruházásokat támogatják. Ezek segítségével lehetővé válik a periférián fekvő területeken a távmunka általánosabbá tétele.

Infrastrukturális projektek hatása a turizmusra

A turizmus területén főként olyan infrastrukturális projekteket támogatnak, amelyek segítik a karintiai arculat kialakítását (a kis léptékű, a kínálatot bővítő beruházások, hasonlóan az „innovatív vidékfejlesztés”-ben – l. később – foglaltakhoz). Karintia számos más üdülőhellyel áll versenyben. Innovatív termékkála és csúcsmínőségű szolgáltatások segítségével sikerülhet az egyre élesedő versenyben is tovább erősíteni a régió pozícióját – főképp a központi területek fejlesztésén keresztül.

A szezonális leépítése, kiegyensúlyozott terhelésre törekvés egész éven át.

A régió jó hírnevének elterjesztése, többcélú, az időjárástól függetlenül élményt nyújtó létesítmények támogatása.

Karintia arculatának kialakításához a következő témákat kell hangsúlyozni: kultúra, természet, sport, „vidám nyaralás”, a kultúra és hagyomány aktív megtapasztalása, kerékpározás és wellness, fitness. A vonzó turisztikai célpontok kínálatának a földrajzi hely erősségein kell alapulnia. Ilyenek lehetnek:

- Természeti tényezők és fekvés: természet, hegyek, tavak.
- Víz és vízzel kapcsolatos szolgáltatások.
- Kulturális értékek és hagyomány.

Az így kialakított létesítményeken később más turisztikai létesítmények is alapulhatnak, így egyes témákat hangsúlyosabbá lehet tenni. Fontosak a fellépő szinergiák. Így lényeges az olyan projektek támogatása, amelyek élénkítik a helyi turizmust, és alapul szolgálhatnak további szolgáltatások, szolgáltatásláncok kialakulásához.

Ebben a témában igen fontos a régiók közti együttműködés, főként a tervezésben és területfejlesztésben.

Endogén, innovatív vidékfejlesztés

Helyzetértékelés

A centrumhoz közeli vidéki területeken kívül Karintiában nagyrészt rossz elérhetőséggel, kevés munkahellyel, a mezőgazdaság dominanciájával küzdő vidéki területek találhatók. Ezek jelentősége azonban a turizmus szempontjából igen nagy. A gazdasági szerkezet átalakulása során – a növénytermesztés, állattenyésztés és erdőgazdálkodás visszaszorulásával – csökken a mezőgazdasági területek és üzemek aránya. A fő kihívások a mezőgazdasági termelés modernizálásában, a termékek minőségének javításában, árusításában jelentkeznek. Fontos az is, hogy eközben megőrizzék a táj és környezet minőségét. A legégetőbb mégis az, hogy alternatív foglalkoztatási és bevételi lehetőséget teremtsenek. A Hohe Tauern és Nockbergen Nemzeti Parkok kiváló kiindulópontot teremtenek a védett területek, a turizmus és gazdálkodás kombinálásával keletkező lehetőségek kihasználására. Ezek segítségével tartósan biztosíthatók a lakosság szükségletei (pl. étkezés).

Célok

- Teljesítőképes mezőgazdaság és egészséges gazdasági szerkezet biztosítása.
- Az endogén fejlődési potenciálok, környezeti adottságok kihasználása, főképp a vidéki területek diverzifikációjában.
- Kielégítő szolgáltatások és ellátás biztosítása a helyi lakosság számára.
- Egyéb, nem mezőgazdasági jellegű foglalkoztatási lehetőségek kialakítása.

Stratégiák

A karintiai vidékfejlesztés kettős stratégiát igényel: ez egyrészt magába foglalja az agrárszektor és a hozzá kapcsolódó feldolgozó- és értékesítési ágak stabilizálását és modernizálását. A mezőgazdaság nehéz helyzetének fényében ez főként a belső-alpoki térség vonatkozásában igen fontos. A fenntartható mezőgazdasági fejlődés és a természeti környezet megóvása

érdekében a környezetbarát termelési technológiák támogatandók. Ezek biztosítják a termelést és a településszerkezet fennmaradását.

Másrészről a stratégia fő kihívása a mezőgazdaságon kívüli bevételi és elhelyezkedési lehetőségek biztosítása. A turizmus dominálta területeken kívül a fejlesztésnek a környezet speciális adottságain kell alapulnia. A turizmus, a kéziipar és kisipari szektorok, valamint az ezek összekapcsolásával keletkező munkahelyek kedvező szociális-kulturális környezetet teremtenek. Ezen kívül azonban el kell kezdeni a technológiai és oktatási beruházásokat, amelyek révén Karintia a nemzetközi piacok felé terjeszkedhet.

Az így létrehozott foglalkoztatási lehetőségeken kívül a Natura 2000-nek megfelelően a nemzeti parkok fenntartása, értékelése és menedzselése területén újabb munkahelyek teremthetők. Hasonló lehetőségek adódhatnak a megújuló erőforrások termeléséből és energiacélú felhasználásából.

Szintén központi kihívás a lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása és az étel- és ital-ellátás. Ezen a területen a szolgáltatások javítását, mobil szolgáltatásokat – és ezzel a mindenki számára elérhető szolgáltatások kialakítását támogatják.

Az eddigi tapasztalatok szerint a vidéki területek fejlesztése főként az olyan kis, helyi kezdeményezések (aktivizálás, motiváció) támogatásával volt a leghatékonyabb, amelyek később további kezdeményezésekhez vezettek⁷. Ennek továbbra is iránymutatásul kell szolgálnia a vidékfejlesztésben. Mivel a vidéki régiókban az önálló projektalkotást, pályázást főként a pénzügyi lehetőségek elégtelensége nehezíti, tanácsadási lehetőségek biztosításával, pályázati alapok létrehozásával jelentős javulás lenne elérhető. Az alapok által támogatott projekteknek innovatívnak és nagy hatékonyságúknak kell lenniük.

Oktatás, képzés és foglalkoztatás

Helyzetértékelés

Ahhoz, hogy Karintia vonzó befektetési célpont legyen, és véghez tudja vinni innovációorientált stratégiáját, elengedhetetlen a jól képzett munkaerő megléte. A régióban már eddig is jelentős intézkedések történtek az oktatási és képzési rendszer modernizálására és kiépítésére. Ennek ellenére Karintia a nemzetközi mezőnyben lemaradt a képzés, továbbképzés te-

⁷ Agenda 21. Promoting Sustainable Agriculture and Rural Development.
(<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=52>)

rületén. Éppen ezért kihívás a képzési paletta további fejlesztése, illetve a gazdaság és képzés közti kapcsolatok erősítése.

Célok

- A főiskolai képzés és átképzés erősítése a hiányszakmákban, ezáltal Karintia innovációorientált jellegének erősítése.
- Alkalmazkodás a helyi cégek igényeihez.
- Továbbképzési lehetőségek biztosítása fiatal munkanélkülieknek, így segítve integrálódásukat a munkaerőpiacra.

Stratégiák

A képzési, továbbképzési, oktatási program mind európai alapokból származó, mind nemzeti forrásokat igénybe vesz. A karintiai képzési rendszer fejlesztését tovább kell folytatni, ehhez újabb egyetemek és főiskolák létesítése és kooperációjuk erősítése szükséges. Az általános iskolai oktatás átalakítását nemzeti eszközökkel támogatják, a következőkhöz azonban uniós forrásokat szeretnének igénybe venni:

- a főiskolák és a szakmai továbbképzés kapcsolatának erősítése;
- az általános iskolai és a szakmai képzés közti összehangoltság erősítése, kettős képzés;
- a helyi lakosság motiválása, bátorítása arra, hogy műszaki irányba képezze magát (ez főleg a nők esetén érvényes).

A stratégia a gazdaság- és strukturapolitikához, illetve a foglalkoztatási politikához a következő esetekben kapcsolódik:

- A vállalkozások és dolgozók alkalmazkodási képességének és rugalmasságának növelése a továbbképzés által. Ehhez fontos a tudatosság növelése, a továbbképzésben eddig részt nem vevő vállalatok érdekeltté tétele, továbbképzési tanácsadás. A továbbképzési intézkedések legyenek stratégiaileg orientáltak, és nyugodjanak továbbképzési tanácsadáson.
- A munkakeresők szükségleteknek megfelelő átképzése: a megfelelő képzési programokon keresztül lehetővé kell tenni, hogy az állástalan munkavállalók – különös tekintettel a „problémás csoportok” képviselőire – újra integrálódni tudjanak a munkaerőpiacba versenyképes tudásuk révén. A képzési programok hatékonyságát biztosítandó, főképp a hiányszakmákra kell fókuszálni – itt van szerepe a gazdaság- és strukturapolitikával való egyeztetésnek.

Összefoglalás

Karintia földrajzi helyzete előnyös és hátrányos is egyben. Előnyös azért, mert kitűnő alapul szolgálhat a turizmus számára. Hátrányos azért, mert

gazdasági szerkezetében nagy súlyt kap a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, ezek a tevékenységek azonban az új technológiák megjelenése miatt ma már sokkal kevesebb embernek tudnak megélhetést biztosítani.

Ezt felismerve a régió egyrészt erősségeinek további kihasználására összpontosít, illetve gyengeségeit szeretné tompítani, megszüntetni, esetleg előnyökké alakítani. Ehhez nyújtanak segítséget az Európai Unió forrásai.

A 2000–2006-os fejlesztési periódusban a célkitűzés 2. program a legtöbb forrást a vállalkozások szférájának fejlesztésére fordította, ennek közel 18%-át (66 255 000 euró) az Európai Unió biztosította. A továbbképzés-átképzés támogatására mintegy 8 380 868 eurót használtak fel, ennek közel feléhez szintén az EU alapjaiból jutottak hozzá. Az említett két programmal Karintia megkísérelt újabb, az agrárszektortól független munkahelyeket teremteni, megpróbálta csökkenteni a munkanélküliek számát, és megkönnyítette a nem foglalkoztatottak visszatérését a munkaerőpiacra. Harmadik programjával a régió erősségeit kísérelte meg kiemelni: a turizmus- és vidékfejlesztésre fordított összeg 116 098 641 euró volt. A rendelkezésre bocsátott uniós források 95,45%-a a regionális fejlesztési alapokból, 4,55% az Európai Strukturális Alapból származott. A programokban azonban nem jutott hely a műszaki oktatásban jelentkező elmaradás csökkentésének.

Az új, 2007–2013-as fejlesztési periódusban ezzel szemben nagyobb hangsúlyt kapott az oktatás. Emellett a régió törekszik a kutatás-fejlesztés fellendítésére, az innováció ösztönzésére a gazdaság majd minden területén. Az új program ezen kívül a fenntartható fejlődés elérésére irányul, támogatja a környezettudatosságot, a megújuló erőforrások alkalmazását.

2.3.4. Vorarlberg

Vorarlberg (más néven Ländle [vorarlbergi] vagy Cisarulana [latin]) az Osztrák Köztársaság legnyugatibb tartománya. Alkotmánya szerint a régió egyrészt „független állam”, másrészt a szövetségi állam része is egyben. Vorarlberg mind területi, mind lakossági vonatkozásban Ausztria második legkisebb tartománya.

Népessége több szempontból is különbözik Ausztria többi részétől. Dialektusa például az ún. felső-alemann, míg Ausztria egyéb részein szinte kivétel nélkül az osztrák bajort beszélik. A Vorarlberg elnevezés a Pass Arlberg kifejezésből ered, mivel a terület az Arlberg előtt (vor) fekszik, mind Svájc, mind Ausztria felől nézve.

Keleten három szoros köti össze Ausztria többi részével, ezek azonban nem járhatók egész évben, ezek az Arlberg, a Flexenpass és a Bielerhöhe. Két további fontos szoros a Bödele, amely Dornbint köti össze a Bregenzi-erdővel, valamint a Grosswasertal és a Bregenzi-erdőt összekötő Fontanella-szoros.

Vorarlberg fő közlekedési tengelye a Rajna völgyén, Walgaun és Klostertalon keresztül vezet az Arlberghez, és ez köti össze a tartományt Ausztria többi területével. A legjelentősebb átjárók Tirol felé a Bielerhöhe, az Arlberg-szoros és az Arlbergstraßentunnel (Ausztria leghosszab alagútja, 13 972 méter hosszú⁸), valamint a lachtali és a warthi átjáró. Ezen a közlekedési tengelyen az egyéni közlekedés a Rajna völgye–Walgau autópályán (A14) és az arlbergi autóúton (S16) valósul meg. Az A14-es autópálya forgalma 1990 és 2004 között évente átlagosan 2,5-4%-kal nőtt.⁹

A fő közlekedési tengelyen a tömegközlekedést az ÖBB (Osztrák Állami Vasúttársaság) nyugati vasúti szakaszai (az Arlbergbahnt is beleértve) teszik lehetővé. A svájci St. Gallen kanton-beli St. Margarethenből a német határvárosig, Lindauig közlekedő vasúti vonal átmegy Lustenaun és Bregenzen, így azt az ÖBB üzemelteti. A Münchentől Zürichig közlekedő Euro City szintén megáll Bregenzben.

A tartomány legfelsőbb szerveinek – tartományi kormány (Landesregierung) és a törvényhozó testület (Landtag) – székhelye a tartományi főváros, Bregenz.

A tartomány négy különböző területű közigazgatási körzetre/megyére tagolódik. Az egyes megyéket fővárosaikról nevezték el, melyek területük nagyságát tekintve sorrendben: Bludenz, Bregenz, Feldkirch és Dornbirn. A közigazgatási körzetek mellett hat bírósági megye is létezik, az előző négy, valamint Bezau és Schruns. Vorarlberg területén 96 önkormányzattal rendelkező település helyezkedik el, közülük öt város (lakosságuk szerint: Dornbirn, Feldkirch, Bregenz, Hohenems, Bludenz).

Vorarlberg több nagytérségre tagolódik, amelyek legtöbbször közlekedéstechnikai vagy tervezési szempontból összefüggnek. A legfontosabb nagytérség a Bregenz és Feldkirch között elhelyezkedő Rajna völgye, amely 240 ezer fős népességével Vorarlberg legnagyobb agglomerációját alkotja. A tartomány lakosságának 66%-a így a nyugati területekre koncentrálódik. A második legnagyobb régió Walgau 48 000 lakossal. További területek:

⁸ Austria Forum (<http://austria-lexikon.at/af/AEIOU/Vorarlberg>)

⁹ Verkehrskonzept Vorarlberg 2006. Mobil im Ländle (<http://www.vorarlberg.at/pdf/verkehrskonzeptvorarlberg.pdf>)

Bregenzi-erdő, Montafon, a Boden-tó környéke, Laibachtal és a Grosse Walsertal. Földrajzi különlegesség a Kleinwalsertal, amely Ausztria felől nem elérhető, csak Németországon (Bajorország) keresztül megközelíthető, mégis a bregenzi körzethez tartozik „mint funkcionális enkláve”.¹⁰

Vorarlberg területe 2596 km², a Boden-tó tartományhoz tartozó területével együtt pedig 2601,48 km². Vorarlberg Ausztria második legsűrűbben lakott tartománya Bécs után, népsűrűsége 137,1 fő/km², népességszáma 365 055 fő (2006).¹¹ A Feldkirch és Hörbranz közötti agglomeráció Európa egyik legsűrűbben lakott területe. Bécs mellett Vorarlberg tartományban él a legtöbb külföldi, arányuk 13%, közülük legtöbben törökök, illetve szerbek, őket pedig a németek követik. A XIX. század második feléig népessége meglehetősen homogén, területe pedig viszonylag ritkán lakott volt. A Rajna szabályozása, a vasútépítés és a velük járó ipari fellendülés elsősorban olaszokat vonzott a tartományba, akik főként Trentinóból jöttek.

A második világháború után nagyobb bevándorlási hullámok érték a tartományt, ami magyarázza az 1923–1951, illetve az 1961–1971 közötti népességnövekedést.

A második világháború utáni bevándorlók zömmel kelet-ausztriaiak voltak, főleg stájerok és a hazájukból elűldözött németek (Dél-Tirol, Szudéták, Alsó-Stájerország). Ekkortájt alakultak ki a még ma is meglévő déltiroli negyedek a tartomány nagyobb községeiben. A migrációs hullám a vorarlbergi és a szomszédos svájci területek viszonylag jó gazdasági helyzetének volt köszönhető.

Az 1960-as és 1970-es évek bevándorlási hulláma főleg törököket és jugoszlávokat foglalt magába, munkaerejükre leginkább a textiliparban volt szükség.

A népesség növekedési üteme 1991 és 2001 között 5,9%-os volt, ezzel a harmadik helyen szerepel Salzburg és Tirol tartományok után. A természetes szaporodási ráta az elmúlt évtizedben 6,0% (19 981-gyel több születés, mint halálozás), ami a legmagasabb Ausztriában, egyben a gyermekekben leggazdagabb tartomány is 2006-ban (a 15 éven aluliak aránya 19,3%).¹²

¹⁰ Voralberg. Regionen.
(http://www.vorarlberg.travel/xxl/_area/382731/_subArea/382744/_lang/de/index.html)

¹¹ Bevölkerung und Staatsbürgerschaftsverleihungen 2009
(<http://www.vorarlberg.at/pdf/bevoelkerungundstaatsbuer.pdf>)

¹² Natürliche Bevölkerungsbewegung 2006
(<http://www.vorarlberg.gv.at/pdf/natuerlichebevoelkerungs3.pdf>)

10. táblázat: A népesség változása a XX. században

Év	Népességszám (ezer fő)
1923	139,968
1951	193,657
1961	226,323
1971	271,473
1981	305,164
1991	333,128
2001	376,599

Forrás: Bevökerung und Staatsbürgerschaftsverleihungen 2009
(<http://www.vorarlberg.at/pdf/bevoelkerungundstaatsbuer.pdf>)

2007 októberében 8646 munkanélküli volt Vorarlbergben (4280 férfi, 4366 nő), ami az előző év októberéhez képest 6,6 %-os csökkenést jelent (férfi: 5,4%, nő: 4,8%), a munkanélküliségi ráta így 5,7 %-os (4,9%, illetve 7,2%), ami 0,5%-ot (0,3%, illetve 0,5%) csökkent 2006 októberéhez viszonyítva. Az aktivitási ráta 2006-ban 51,1%-os volt.¹³

Gazdaságát tekintve Vorarlberg Ausztria legkorábban fejlődésnek indult ipari régiója. A tradicionális textilipar már nem dominál annyira, sokkal inkább a finommechanikai és elektronikus ipar és a turizmus. Vorarlberg a második leginkább iparosodott, exportorientált tartomány Ausztriában (az ipari termelés exportaránya több mint 70%). Fontos tényező a gazdaságban a határon túlról – Svájc, illetve Liechtenstein – érkezők vásárlóereje. Az EU GDP-jében kifejezve a vásárlóerő színvonalának indexe 127,4 (EU25-ök:100).¹⁴

A vorarlbergi gazdaság alapvető eleme az energiaipar. Fő energiaforrása a vízi energia, amit ipari áram előállítására használnak. 2003-ban Vorarlberg volt az első régió Európában, amely több megújuló energiát termelt megújuló energiaforrásból, mint amennyit elhasznált.¹⁵

¹³ Arbeitsmarktdaten der österreichischen Regionen
(<http://iambweb.ams.or.at/ambweb/AmbwebServlet?trn=start>) és
Vorarlberger Wirtschaftsbericht 2008/09.
(http://www.vorarlberg.at/pdf/wirtschaftsbericht2008_09.pdf)

¹⁴ GDP per capita in purchasing power standards
(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-18122006-BP/EN/2-18122006-BP-EN.PDF)

¹⁵ Verkehrskonzept Vorarlberg 2006. Mobil im Ländle
(<http://www.vorarlberg.at/pdf/verkehrskonzeptvorarlberg.pdf>)

Az egyes fejlesztési területekhez tartozó regionális fejlesztési stratégiákat különböző fejlesztési programokon keresztül valósítják meg, különösen az

- Österreichische Programm für die Entwicklung des ländlichen Raumes (EAGFL);
- az új 2. célkitűzés és a 2. célkitűzés Phasing out-Programm Vorarlberg (EFRE, ESF);
- 3. Célkitűzés Program Ausztria (ESF);
- LEADER+ Program (EAGGF);
- Equal-Program programokon keresztül.

A teljes program stratégiájának fő céljai a következők:

- Fenntartható fejlődés az életkörülmények javítása érdekében.
- Nemzetközileg versenyképes dinamikus vállalati szerkezet.
- Tartósan biztosított foglalkoztatás.

A stratégiák megvalósítása során figyelembe veszik az esélyegyenlőség és a fenntartható, az integrációt és környezetet is figyelembe vevő fejlődés követelményeit. A fenntartható fejlődés és az esélyegyenlőség alapelveit horizontális célokként építették be a 2. célkitűzésbe, ezért nem képeznek különálló prioritást. Ez azt jelenti, hogy ezen elveket minden intézkedés folyamán alkalmazzák, és az ösztönző eszközök kialakítása során is figyelembe veszik. Bizonyos intézkedések esetén különös tekintettel vannak a horizontális célok megvalósítására.

Mivel a prioritásokhoz kapcsolódó környezetvédelmi indikátorok számszerűsítése nem történt meg, ez a programterv kiegészítő dokumentumában szerepel.

1. prioritás: Fenntartható vállalkozások

Ehhez a prioritáshoz tartozik minden olyan stratégia és intézkedés, amely a célterületek vállalatai fejlesztéséhez kapcsolódik. A termelési szektor és a turizmus mellett ide tartoznak még a szolgáltatási szektor vállalkozásai, melyek szerepe folyamatosan növekszik. Többek között új vállalkozások létrehozása is a cél, mivel a küszöbönálló nyugdíjaztatások nem vezethetnek a gazdasági struktúra romlásához. A meglévő vállalatok számára is ösztönözni kell a beruházásokat, amennyiben azoknak innovatív jellegük van. A beruházásokhoz nemcsak az anyagi javak tartoznak, hanem szellemiek is, hiszen az innovatív termékek és szolgáltatások fejlesztési költsége nagyon magas, így ehhez szükség van együttműködési, illetve K+F intézmények létrehozására. A vállalatok számára különösen fontos az élet-

hosszig tartó tanulás alapelve a sikeres vállalat alapítás és a dinamikus továbbfejlődés érdekében. A gazdasághoz kapcsolódó szolgáltatók know-how-jának a vállalatokhoz kell áramolniuk, mert a személyzeti kapacitás a kkv-ken belül nehezen növelhető a speciális feladatok ellátása érdekében. A vállalati együttműködést és a hálózatok kiépítését ösztönözni kell, hogy a kkv-k számára megkönnyítsék a forrásokhoz való hozzájutást, így versenyelőnyökhöz juthatnak, ami különösen a nemzetközi piacok vonatkozásában érvényesül. A telekommunikáció alkalmazását olyan módon kell ösztönözni, hogy első lépésben a veszteségeket csökkentsék vállalati szintű ösztönző intézkedésekkel, valamint a megfelelő együttműködési formák támogatásával.

Az RMP (Rural Market Place) nevű projekt keretén belül már történtek előrelépések ezen a területen. Ezen keresztül elsősorban a turisztikai szektorban kívánják az elektronikus média használatának javítását az értékesítés területén.

A kereskedelem ösztönzésének az intézkedéseken belül úgy kell megvalósulniuk, hogy támogassák a vidéki területek beruházásainak ösztönzését, s ezáltal biztosítsák a helyi ellátást és a szükséges turisztikai infrastruktúra kialakítását a 2. célkitűzés területén. A beruházások ösztönzése ezen a területen kizárólag a kisüzemre korlátozódik („de minimis” ösztönzés). Ezen ösztönzők célja többek között, hogy vevőorientált megoldásokkal járuljanak hozzá az utánpótlás problémájának megoldásához.

Támogatandó területek:

- Új képzési, illetve munkahelyek létrehozása;
- Önálló megélhetés biztosítása;
- Termékinnováció, termékdiverzifikáció;
- K+F-eredmények továbbítása a termelés területére;
- Anyag-, illetve energiafelhasználás jelentős csökkentése;
- Emissziós terhelések csökkentése;
- Tervezési, szervezési, ellenőrzési és irányítási eszközök javítása (főleg új információs rendszerek alkalmazásával);
- A magas hozzáadott értékkel bíró szolgáltatások kiterjesztése;
- A regionális hozzáadottérték-állomány javítása regionális források bevonásával;
- Térbeli hátrányok kiegyenlítése;
- A vállalatok kvalifikációs szerkezetének javítása know-how-átadás segítségével;
- Alternatív energiahordozók felhasználása.

A projektek kiválasztásának és sorba rendezésének szempontjai:

- A projekt gazdaságossága;
- Hozzájárulás munkahelyek megtartásához és létrehozásához;
- A projekt összhangja a horizontális elvekkel (fenntartható fejlődés és esélyegyenlőség);
- A projekt innovációfoka.

Célok

- Vállalatok létrehozása és betelepítése a célterületekre.
- A nők arányának növelése a vállalatvezetésben.
- A minőségi színvonal és a technológiai állapot javítása.
- Új termékek és szolgáltatási kínálat fejlesztése.
- Kínálati változatosság kiterjesztése, különösen a turizmus területén.
- Turisztikai kínálat javítása.
- Gazdasági tevékenységek hatásának javítása a környezetre.
- Az új vállalkozások minőségi színvonalának javítása.
- Fejlesztés és innováció arányának növelése a vállalatokon belül.
- Szervezeti struktúrák és a hálózatosság javítása a vállalatokban.
- Új, nemzetközi piacokra való belépés.

2. prioritás: Versenyképes régió

A prioritás azon beruházásokat érinti a regionális infrastruktúrában, amelyek a versenyképesebb gazdaság fejlődése érdekében jönnek létre. Ezen keresztül kell biztosítani az érintett régiók gazdasági, ökológiai és társadalmi dinamikájának bázisát. Különösen fontos, versenyképes adottságok meglétével segítsék új vállalatok létrejöttét, illetve betelepülését. Az adottságokhoz hozzátartozik a közlekedési infrastruktúra is. Ezen kívül fontos a természeti értékek védelme, a természetet érő negatív hatások kivédése, valamint, hogy az energiaellátáshoz helyi és lehetőleg megújuló energiát vegyenek igénybe. A gazdasághoz kapcsolódó infrastruktúrának azonban elsőbbsége van az imént említett intézkedésekkel szemben. A turizmus megalapozása érdekében olyan turisztikai infrastruktúrát kell létrehozni, amely növeli a kínálatot, és amely magában foglalja a természeti és kulturális értékek elővigyázatos fejlesztésének követelményeit is. A fejlesztés területén tevékenykedő hálózatokat és szolgáltatóvállalatokat is támogatni kell. Ezen kívül tekintettel kell lenni arra, hogy az infrastrukturális adottságok korlátozhatják a nők foglalkoztatását.

Ezen prioritással a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés a cél, az összes szektor integrálásával.

A szervezeti együttműködések mellett ösztönzik a pilot projekteket, a fejlesztési koncepciókat és a megvalósíthatósági tanulmányokat is. A célterület jelentős hányadát azok az infrastrukturális feltételek alkotják, amelyek segítik az együttműködések és új regionális jellegzetességek létrejöttét. Idetartozik a Bregenzi-erdő regionális tervezőközössége (sajtút projekt), ami a vállalatok együttműködése abból a célból, hogy erősítsék a regionális identitást és jellegzetességek létrejöttét. A know-how transzfernek többek között a hálózatok és együttműködések fejlesztésén keresztül kell megvalósulnia.

Támogatandó területek:

- Versenyképes üzemi területek feltárására irányuló beruházások;
- Meglévő ingatlanok optimális felhasználása;
- Technológiai infrastruktúra javítása, különösen a telekommunikáció területén;
- Turisztikai infrastruktúra kínálatának javítása;
- Intézkedések a kulturális örökségek védelme érdekében;
- Intézkedések a nők foglalkoztatottságának javítása érdekében;
- Intézkedések természeti katasztrófák elleni védelem érdekében;
- Intézkedések az ökológiailag érzékeny területek védelme érdekében;
- Együttműködések létrehozása;
- Desztináció-menedzsment fel-, illetve kiépítése;
- Regionális jellegzetességek kialakítására irányuló stratégiák fejlesztése;
- Regionális menedzsment erősítése.

A projektek kiválasztásának és sorba rendezésének szempontjai:

- A projekt összhangja a horizontális elvekkel (fenntartható fejlődés és esélyegyenlőség);
- A projekt gazdaságossága;
- Hozzájárulás munkahelyek megtartásához és létrehozásához;
- A regionális fejlődés javításához való hozzájárulás.

Célok

- Üzemi területek kínálatának növelése, különösen az új vállalatok létrehozása és az innováció kapcsán.
- Vállalatok beágyazása a regionális környezeti feltételekbe, és helyi erőforrások felhasználása.
- Szabadidős tevékenységek, pihenés és turizmus érdekében létrejött területek, melyek illeszkednek a helyi környezeti feltételekhez.

- A nők foglalkoztatottságának javítása.
- Regionális erőforrások felhasználása a regionális identitás ösztönzése érdekében.
- A környezeti, kulturális, természeti és társadalmi potenciál kihasználása.
- Szinergiák kialakulásának ösztönzése együttműködések létrehozása érdekében.
- Az ösztönző eszközök hatékony felhasználása a projektekben, amelyek a regionális erősségeken és a prioritásokon alapulnak.

Fejlesztési program 2007–2013¹⁶

1. prioritás: Innováció és tudásalapú gazdaság

Legfontosabb cél Vorarlberg jövőbeli innovációs teljesítőképességének javítása, ezáltal a tartós gazdasági növekedés feltételeinek létrehozása, továbbá, hogy a munkahelyek számát hosszú távon megtartsák, és azokat a nemek közötti egyenlőség elvének jegyében bővítsék. Ezen cél elérése érdekében a prioritás fókuszában az innováció áll.

A stratégia magját két komponens alkotja:

1. A regionális kutatási és innovációs kompetenciák erősítése.
2. A kutatás, innováció és a tudás átadásához szükséges kompetenciák erősítése.

Ezzel a régiónak a SWOT-analízis által megjelölt erősségét, a „magas innovációs és átültetési képesség”-et kívánják erősíteni. Másfelől rendkívül fontos az új erősségek területén jelentkező technológiai kompetenciákhoz való hozzájárulás, valamint a regionális kutatási kínálatban jelentkező hiányosságok csökkentése. Ez feltétele annak, hogy a régió innovációs tevékenysége legalább annyira gyorsan nőjön, mint a legfontosabb versenytárs országokban. Csak így tud a régió az innovációs versenyben és a világpiacon tartósan helytállni.

Kutatási és innovációs kompetencia

A program segítségével olyan feltételeknek kell megfelelni, amelyek tudást generálnak a régió és annak aktorai számára is (vállalatok és intézmények). Ez a tudás a régióon belül hatékonyan terjed, és az aktorok számára könnyen elérhetővé válik.

¹⁶ Strat.at 2007/2013. Nationaler Strategischer Rahmenplan Österreich 2007–2013 (www.oerok.gv.at/eu-regionalpolitik/eu-strukturfonds-in-oesterreich-2007-2013/nationale-strategie/stratat.html)

Átültetési/átvételi kompetencia

A csúcskutatás létrehozása és a meglévő legújabb K+F-eredmények egyedül nem elegendők ahhoz, hogy hozzáadott értéket generáljanak és a megfelelő növekedési ütemet tudják megcélozni. A kihívás abban áll, hogy az új ötleteket, innovatív technológiákat, eljárásokat és módszereket növekedést serkentő (új vagy lényegesen javított) termékekbe, termelési eljárásokba, kínálatba és szolgáltatásokba sikeresen tudják átültetni és a piacon pozicionálni.

A definiált innovációs stratégia megvalósítása érdekében szükséges, hogy a támogatás középpontjában a regionális innovációs rendszerek következő sarokpillérei álljanak (a strukturális program pénzügyi kereteinek megfelelően egy sorrendet alakítottak ki, amelyben a legnagyobb várható hatékonyságú sarokpillérek [tevékenységi területek] élveznek prioritást):

- vállalati innovációs tevékenység ösztönzése (tudásátadás);
- regionális K+F-kapacitás növelése (tudásgenerálás);
- tudomány és gazdaság együttműködésének és hálózatosodásának ösztönzése (külső és belső tudástranszfer).

Stratégiai célok

- a fejlesztés és innováció részesedésének növelése a vállalatokban,
- új vagy javított technológiák és eljárások adaptálása,
- új vagy lényegesen jobb termékek, kínálatok, eljárások és szolgáltatások fejlesztése,
- a vorarlbergi gazdaság magterületei kompetenciáinak továbbfejlesztése,
- az ágazatokban rejlő növekedési potenciál felismerése és kiaknázása.

Célcsoportok

- vállalatok,
- regionális és interregionális K+F létesítmények,
- közttestületek,
- regionálisfejlődés-hordozók (egyesületek, munkaközösségek).

Fejlesztési súlypontok

Tematikus:

- koncepciók és tanulmányok,
- beruházások,
- kutatási infrastruktúra.

Területi:

- központi terület.

Ágazati:

- anyagi javak termelése (ipar),
- termelésközeli szolgáltatások,
- turizmus.

Részprioritások:

- 1.1. Ipari innováció és K+F;
- 1.2. Technológiai, kutatási és gazdasági létesítmények ösztönzése;
- 1.3. Hálózatok és tudástranszfer ösztönzése.

2. prioritás: Regionális növekedési stratégia

Legfőbb célkitűzés a konkrét növekedési impulzusok iniciálása a különböző gazdasági területeken, a vidéki területekre összpontosítva, amelyek – a centrumterületekkel ellentétben – megállapíthatóan növekedési problémákkal küzdenek. Ennek feltétele, hogy a regionális gazdaság ezeken a területeken javuljon. SWOT-analízisben megállapított problématerületek alapján ez a prioritás 3 tevékenységi területre fókuszál:

1. A vidéki területek telephelyminőségének javítása;
2. A foglalkoztatottság keretfeltételeinek javítása;
3. A természeti erőforrások védelme és a természeti katasztrófák elleni védelem.

Ezen területek a regionális növekedési stratégia szempontjából kiemelkedő fontosságúak, mert azokból olyan korlátok jönnek létre, melyek segítségével a meglévő fejlődési impulzusok nem, vagy nem megfelelő mértékben kihasználhatóak.

Stratégiai célok

- A vidéki területek telephelyminőségének javítása.
- Interregionális jelentős és teljesítőképes infrastrukturális létesítmények rendelkezésre állása a vidéki turizmus érdekében.
- A régióban rendelkezésre álló munkaerő-potenciál szélesítése és a munkahelyek vonzerejének növelése a kiválasztott ágazatokban.
- A természeti erőforrások védelme és a természeti katasztrófák elleni védelem.

Célcsoportok

- Vállalatok;
- Köztestületek;
- Regionálisfejlődés-hordozók;
- Turisztikai szervezetek.

Fejlesztési súlypontok (Tematikus)

A 2. prioritáson belül mindenekelőtt az olyan terveket ösztönzik, amelyeknek magas az impulzushatásuk a regionális versenyképességre és a regionális növekedésre:

- koncepciók,
- beruházások,
- területi és
- vidéki területek.

2.3.5. Salzburg

Salzburg régió Ausztria középső részén található, és a Keleti-Alpok északi részén helyezkedik el. Salzburg tartománnyal öt régió határos: Felső-Ausztria, Stájerország, Karintia, Tirol, valamint Bajorország, mely már német terület. A Salzburg régió természetföldrajzi jellemzőit legnagyobb mértékben az Alpok határozza meg, a legmagasabb pont 3674 méter, mely Großvenediger-nél található. A salzburgi régió festői tájai és domborzata legfőképpen magas, sziklás hegyvonulatokból áll, melyekben a folyók és gleccserek völgyeket vájtak. A régió földrajzi adottságai így rendkívül kedveznek a sísportok kedvelőinek. Salzburg város és környéke az Alpok északi részének egy alacsonyabban fekvő részén – ez az úgynevezett Flachgau – terül el, melynek dombtetői átlagosan 500 méterrel vannak a tengerszint felett. A régióban kilenc 2000 méternél magasabb hegycsúcs is található: Magas-Tauern, Alacsony-Tauern, Tennengebirge, Dachstein, Hochkönig, Steinernes Meer, Leoganger Steinberge, Loferer Steinberge és a Kitzbüheli-Alpok. A régió legfontosabb folyója a Salzach, melynek két mellékfolyója van: Saalach és a Gasteiner Ache. Salzburg tartományban ered az Enns is, továbbá az Alpok hegyei között összesen 185 tó helyezkedik el ezen a területen. A régió első számú kulturális és gazdasági központja Salzburg városa, mely 150 269 lakossal a legnépesebb település. Messze lemaradva a második legnépesebb város 18 399 lakossal Hallein, majd harmadik Saalfelden 150 393 lakossal.

A régió nemcsak Ausztrián belül fontos közlekedési és kereskedelmi csomópont, hanem Közép-Európán belül is. A kedvező fekvés lehetővé tette, hogy nemzetközi autópályák és vasúti főútvonalak haladjanak át ezen a területen. Az A1-es autópálya a legfőbb kereskedelmi útvonal, mely a régiót Béccsel és Németországgal köti össze. A másik főbb útvonal az A10, melyet Tauerautobahn-nak is neveznek. Ez az útvonal Villach irányába, illetve Szlovénia felé vezet. A domborzati viszonyok meglehetősen megne-

hezítették a vasútépítést a tartományban, ezért a vonalak száma nem jelentős, a rajtuk lebonyolított forgalom viszont annál inkább. A Bécsből Innsbruck felé tartó InterCityk csak Salzburgot érintik, majd elhagyják Ausztria területét, és csak Kufsteinnél lépnek vissza. Közvetlen IC-vonatok közlekednek Salzburgból Bad Gasteinen át Villachba és Radstadton át Grazba. Salzburg nemzetközi repülőtérrel is rendelkezik. A Wolfgang Amadeus Mozart nevét viselő maxglani repülőtérrel Bécsbe, Németországba, az Egyesült Királyságba és a Kanári-szigetekre indulnak járatok.

Történelmi és kulturális nevezetességek

A tartomány kimeríthetetlen programlehetőségekkel várja az idelátogató turistákat. Számos kiváló sítereppel rendelkezik. Bad Gastein és Bad Hofgastein gyógyfürdői világhírűek. Sóbányái évszázados múltra tekintenek vissza. A Werfen fölötti meredek hegyoldalon rejtőzik az Eisriesenwelt, Európa legnagyobb jégbarlangja. Kiemelt látnivaló a Krimml-vízesés és a St. Johann im Pongau-ban található Liechtensteinklamm. Csodálatos hegysegeiben (Magas-Tauern, Tennengebirge, Hochkönig, Loferer Steinberge) az igazi érintetlen alpesi természet várja a hegyek szerelmeseit.

Salzburg városa híres barokk óvárosáról és a város fölé magasodó Festung Hohensalzburgról, ahonnan szép a kilátás a városra. Nevezetességei a hellbrunni kastély és az udvarban található Wasserwunderwelt. A Zoo Salzburgba is érdemes ellátogatni, valamint Mozart szülőházába is.

Salzkammergut és környéke: Itt található a festői szépségű Wolfgangsee és St. Gligen kis városa, ahonnan a Zwölferhorn-Seilbahn kabinos felvonóval szép kilátás tárul a turisták elé. Valamint Bad Ischl is a közelben található, melynek egyik nevezetessége a Kaiser villa és annak parkja.

Liechtensteinklamm St. Johann im Pongau mellett található. Az összesen 4000 méteres vízesésből a turisták számára látogatható rész 1000 méter. A vízesés csodaszép sziklával övezett, melyek mélysége helyenként eléri a 300 métert is.

A Krimml-vízesés 140 méter magas látványosság, a XIX. századtól látogatható a turisták számára az 1835-ben és 1879-ben, majd 1901-ben kiépített útvonalakon. A vízesést átlagosan 400 000 turista látogatja.

Hohe Tauern csodaszép hegyvonulatai összesen 120 km hosszan terülnek el Salzburg, Kärnten és Tirol tartományok között. Nemzeti parkjában a természet olyan kincsei találhatók, mint például a Krimml-vízesés.

A Hallein sóbánya 10 km-re fekszik Salzburg városától. A sóbányászat a Kr. e. 600-as évekre nyúlik vissza.

A werfeni Eisriesenwelt-jégbarlang a legnagyobb Európában.

Zell am See és környéke. Lehetőség van hajókázásra a tavon.
A kapruni Sigmund Thun Klamm-vízesés.

Az uniós támogatásokból megvalósult fejlesztések 2000–2006 között¹⁷

A Bizottság 87,5 millió eurót hagyott jóvá az egységes programozási dokumentumban a fejlesztések finanszírozásához. Az Európai Strukturális Alapok ebből 17,7 millió euróval járultak hozzá.

Első súlypont: Turizmus és közlekedés

Ez a súlypont az idegenforgalom és a szabadidő-szolgáltatások fejlesztését célozta. Az általános idegenforgalmi infrastruktúra javítása a cél, mindegyik a téli turizmusra koncentrálva. Ezen kívül a vállalkozások és a tanácsadási szolgáltatások közötti együttműködésre helyeztek még hangsúlyt.

Második súlypont: Feldolgozóipar és rokon szolgáltatások

Ezen súlypont középpontjában a feldolgozóipar fejlesztése állt. Ez az innováció finanszírozásával és kutatás-fejlesztési projektekkel történt, továbbá vállalkozások alapítási kedvezményeivel és a friss vállalkozások támogatásával. Ezen intézkedések voltak hivatottak javítani a prioritást élvező projekteknél az együttműködést, illetve lehetővé tették a szervezeti keretek és az ahhoz szükséges infrastruktúra kialakítását, valamint a beruházások véghezvitelét.

Harmadik súlypont: Szektorokat átfogó együttműködés

Ezen intézkedések véghezvitelével a környezet javítása volt a cél. Idetartoztak például a megújuló energiaforrások fejlesztése, a környezetvédelem és további intézkedések, melyek a régió attraktivitását növelték. A helyi szervezetek erősítése is cél volt, továbbá az esélyegyenlőség a képzési területeken.

A támogatási területek leírása

A program 92 650 lakost fedett le. A vidéki egy főre jutó GDP csak 91%-a az osztrák átlagnak. A régióban a szolgáltatási szektorban az idegenforgalom az uralkodó. A kereskedelem, pénzügyek és a termelésközeli szolgáltatások nem megfelelően képviseltek, és a feldolgozóiparban a fa-, bútor- és az építőipar a vezető. A régióban sok kisvállalkozás volt jelen (100 foglalkoztatottig); nemzeti összehasonlításban a nagyvállalatok jelenléte ele-

¹⁷ Objective 2 Programme for Salzburg
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=675&gv_PGM=77&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

nyésző. A munkanélküliség az országos szinten volt, és különösen a nőket, a vendégmunkásokat és a fiatal férfiakat sújtotta. A turizmus által okozott szezonális munkanélküliség lényegesen magasabb volt, mint más tartományokban, a hosszú távú munkanélküliség azonban nem volt jelentős.

Ekkor a legnagyobb hiány még a kutatás-fejlesztés és a vállalatközpon-tú szolgáltatások területén jelentkezett, valamint a mezőgazdasági szektorban sem voltak megfelelőek a termelési feltételek.

Részt vevő partnerek és programirányító hatóság

A teljes programot a salzburgi tartományfőnök megválasztott igazgatósági hatóságként fogja koordinálni. A tartományi kancellária a finanszírozás igazgatásáért lesz felelős. A programot figyelemmel kíséző bizottság a tartományi miniszterekből és a végrehajtásért felelős intézményekből áll. Ehhez jönnek még hozzá a szociális partnerségért, esélyegyenlőségért és fenntartható fejlődésért felelős intézmények. A pénzügyminisztérium és az egyes alapok koordinációjáért felelős osztályok közösen látják el a pénzügyek ellenőrzését.

Salzburg régió versenyképességének növelése, 2007–2013

Az Európai Bizottság 2007. május 4-én hagyta jóvá az osztrák Salzburg régió fejlesztésére irányuló programot a 2007–2013-as időszakra. Itt egy operatív programról van szó, mellyel Salzburg számára a Közösség támogatási eszközei hozzáférhetőkké válnak. Összesen 27,6 millió euró fog a régió rendelkezésére állni, a közösségi támogatás ebből 13,8 millió euró lesz (ez az Ausztriában a kohéziós politika keretein belül a 2007–2013 közötti beruházásra szánt európai uniós pénzek körülbelül 1%-ának felel meg.)

Salzburg az EU15-ök átlagához képest 142%-os egy főre jutó GDP-jével az Európai Unió gazdag régiói közé tartozik, melyek magas életszínvonalat és környezeti minőséget képesek felmutatni. Ezzel a programmal a tudásra és innovációra épülő gazdaságot támogatják, illetve tartós munkahelyek létrehozását, ily módon hozzájárulva a Lisszaboni Stratégia céljaihoz. A támogatás lényeges célja az északi, városiasabb területek, és a déli, falusiasabb részek közötti különbségek csökkentése. Horizontális prioritásként a Göteborgban megfogalmazott fenntartható fejlődés célja és a nemek közötti egyenlő bánásmód alapelve különleges státuszt élveznek a programban.

A Regionális versenyképességért és foglalkoztatottságért 2007–2013 program fő céljai a következők: a vállalkozások beruházási potenciáljának erősítése, a regionális befolyásolhatóság téma szerint szabályozott fejlesztés-

tése és célokhoz igazított javítása. A Regionális versenyképességért és foglalkoztatottságért 2007–2013 program a következő prioritási tengelyekre osztható.

1. prioritási tengely: Az innováció és a tudásra épülő gazdaság erősítése

A jelenlegi globalizációs fázisban a salzburgi vállalkozásoknak helyt kell állniuk a világgazdaság és az EU erős konkurenciájával szemben. Ebből a háttérgondolatból ered az innováció és a tudásra épülő gazdaság erősítésének jelentősége. Azokon a területeken, melyeken a komparatív előnyök jelentkeznek, feltétlenül szükséges a minőségi és technológiai normák javítása. A siker egyik kulcsa a vállalatok kutatás-fejlesztésének és az eredmények gyakorlati felhasználásának támogatása. A kis- és közepes vállalkozások a programok sikeres átültetésénél döntő jelentőséggel bírnak, és ezért középpontba kerülnek: a támogatandó tevékenységek egészen a vállalatalapítástól a hálózatokban való részvételen át az úgynevezett vállalati klaszterig.

2. prioritási tengely: A déli területek innovációra kihegyezett fejlesztése

A salzburgi régió déli területei többnyire vidéki jellemzőikkel, illetve kis- és mikroállalkozásaikkal, melyek a gazdaság gerincét alkotják, más politikai szempontot követelnek, mint a városok által meghatározott északi rész esetében. A támogatás a tradicionális szektorokba és tevékenységekbe történő beruházásokra vonatkozik, bár innovatív vagy a tartományon túlmutató komponensei is lesznek. Az idegenforgalom is ennek a prioritási tengelynek a része.

Mivel a salzburgi régió Ausztria központi helyén fekszik, így számos útvonal csomópontja található meg a területén. Ez a mind gazdaságilag, mind kulturálisan gazdag tartomány stratégiai fontosságú helyet foglal el. Pozíciójánál fogva Salzburg az Alpok más régióival együtt közösen igyekszik helyzetét az EU-n belül is erősíteni. Az ARGE-Alp¹⁸ törekvése, hogy közös kulturális, szociális és gazdasági érdekeikért kiálljanak és a polgárok között, akik az Alpok tartományaiban élnek, kapcsolatot hozzanak létre, és azt erősítsék. Salzburg aktív tevékenységével igyekszik a közös munkát más intézményekkel együtt elősegíteni, és ezen tartományok érdekeiért közösen is kiállni. Összesen 10 tartomány tagja az ARGE-Alpnak: a németországi Bajorország, a svájci Graubünden, St. Gallen és Tessin kan-

¹⁸ Objective 2 Programme for Salzburg
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=675&gv_PGM=77&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

tonok, az olasz Lombardia, a dél-tiroli és a trieszti régió, valamint az osztrák Vorarlberg, Tirol és Salzburg tartományok.

Salzburg távolabbi EU-tagállamokkal is partneri kapcsolatokat ápol, erre példa az együttműködés Litvániával.

2.3.6. Stájerország

Stájerország területileg a második, népességét tekintve pedig a negyedik legnagyobb a kilenc osztrák tartomány közül. A tartomány 16 388 km²-nyi területén közel 1,2 millió lakos él, fővárosa a 245 ezer lakosú Graz. Stájerország 16 kerületből és mintegy 543 településből, valamint 6 NUTS III szintű régióból (Graz, Leizen, Östliche Weststeiermark, Oststeiermark, West-Südsteiermark és Westliche Obersteiermark) áll.

Mint ahogy az egész ország területét, úgy Stájerországot is a magas hegységek jellemzik, melyek kiváló túra- és sícélpontok. A legmagasabb hegységek: az Északi-Mészkő-Alpokban lévő Dachstein (2995 m) és Hochschwab (2277 m), az Északi-Mészkő-Alpok és az Enn-völgyi-Alpokban található Hochtorn (2369 m), az Alacsony-Tauernben magasodó Hochgolling (2862 m), a See-völgyi-Alpok csúcsa, a Zirbitzkogel (2396 m) és a stájer Perem-hegységben lévő Hochwechsel (1743 m). Legfontosabb tavak a régióban a 4,2 km² területű, közel 65 m mély Grundlsee, a 2,1 km²-nyi, 53 m mély Altausseer See, a Toplitzsee (0,55 km²) és a Stubenbergsee (0,4 km²). A legjelentősebb folyók pedig a Mura (290 km), az Enns (130,4 km), a Feistritz (98,6 km), a Rába (96,2 km), a Lafnitz (81,8 km), a Mürz (78,5 km) és a Kainach (59 km).

A stájerországi tartományi kormány 9 tagú, élén a tartományi kormány elnöke áll, őt követi a két helyettese, illetve a hat tanácsos. Ez a tartomány végrehajtó testülete, melynek feladata a tartomány irányítása és pénzügyeinek kezelése. Az egyes feladatokat a tanácsosok látják el.

Fontos közlekedési csomópont Graz, a Knoten Graz / West a város délnyugati szélén az A2 és az A9 autópályák kereszteződése. Habár Graz a tartomány fővárosa, a fő vasúti csomópont Bruck an der Murban van. Ma a grazi repülőtér az ország egyik legfejlettebb reptere, és évente több száz ezer utast fogad.

A legfontosabb egyetemi város Graz a maga négy egyetemével, ahová összesen 48 000 hallgató jár. Ezen egyetemek: Karl-Franzens Egyetem, Műszaki Egyetem, Orvosi Egyetem, valamint a Zenei és Ábrázoló Művészeti Egyetem. Graz mellett Leoben a másik kiemelkedően fontos képzési centrum. Az itt található Bányászati és Kohászati Egyetem az egyik leg-

jobb, műszaki képzést nyújtó intézmény a régióban. Az ugyancsak Grazban lévő Johanneum Főiskola gyakorlatorientált közgazdasági szakképzést biztosít. A grazi Joanneum Research az egyik legnagyobb egyetemen kívüli kutatóközpontja Ausztriának, mely egyben a tudomány és a gazdaság kereszteződését is jelenti.

Közel egymillió hektár kiterjedésű erdejével Stájerország birtokolja a legnagyobb erdőterületet Ausztriában. Emellett azonban a tartomány jelentős mezőgazdasággal rendelkezik, a gabona (kukorica, búza), burgonya, különböző zöldségfélék, illetve takarmánynövények igencsak közkedveltek a stájer földművesek körében. Fontos része a stájer mezőgazdaságnak az almatermesztés, az egész ország almatermelésének háromnegyedét Stájerországban szüretelik le. A „Steirische Apfelstraße”-n (stájer alma útján), 25 km hosszúságban több mint egymillió gyümölcsfa terem. E vidék központja a Puch nevű falucska. Az almán kívül földiepret, körtét, őszibarackot és más gyümölcsöket is termelnek a környéken. Jellemző a méztermelés, a gyümölcsmust és a pálinkafőzés. Kiemelkedő a stájer bortermelés is: a szőlősgazdák évente mintegy 150 ezer hektoliter bort állítanak elő, mely az ország össztermelésének kb. 6,6%-a, és a legkiválóbb fehérborai innen származnak. A stájer borvidék három bortermelő területet ölel fel: Délkelet-Stájerországot (Radkersburg és Feldbach), Dél-Stájerországot (Leibnitz) és Nyugat-Stájerországot (Graz környéke, Voitsberg és Deutschlandsberg). Különlegesség a hagymaszíntól rubinvörösre terjedő Schilcher, melyet tarpataki szőlőből préselnek. A tartományi sörgyártás adja az osztrák áruterelés közel 25%-át, rengeteget exportálnak belőle más európai országokba, de még a tengerentúlra is. Stájerország legnevezetesebb mezőgazdasági terméke azonban a tökmagolaj. Itt találhatóak a sertéstartás főbb körzetei is (Grazi-medence települései), továbbá Graz a mezőgazdasági termékeket feldolgozó üzemek központja is, a tej- és húsipar jelentős a városban.

Azonban nemcsak a mezőgazdasági termelés magas szintű, hisz Stájerország tradicionális ipari tartomány. Mialatt a nyers- és alapanyagipar részesedése az össztermelésből változatlan maradt, a gép-, acél-, fém-, villamos-, elektronikaipar részesedése egyre nőtt, a legnagyobb mértékben azonban a járműgyártás fejlődött az Autoclusters „AC Styria” gyár termelésének köszönhetően. A két világháború között a Steyr–Daimler–Puch cég Európa egyik legkomolyabb autógyártója volt, de a 70-es években bezárták a vállalatot. A Steyrben azóta traktorokat, illetve a Mercedesszel közösen terepjárókat gyártanak, többségében exportra. Ausztria vasérc- és

barnakőszén-bányászatának csaknem 80%-a a tartományból származik. A Mura–Mürz völgye a kohászat fellegvára, itt alakult ki a legnagyobb nehézipari központ, a Leoben-Donawitz kombinát, mely a helyi bányászat, a vízerőművek termelte áram, az ipari víz, valamint a hiányzó, ám olcsón beszerezhető nyersanyagoknak köszönheti versenyképességét. A folyók mentén számos nehéziparral foglalkozó kisváros található, többségük azonban az erős verseny miatt válsággal küszködik, vagy már be is fejezte a termelést. Az osztrák fa- és papíripar termelésének közel 50%-a is a stájer térségből származik. Ezért a legfontosabb exportcikkek az autók, sínek, high-tech termékek, a fa és a papír, valamint a mezőgazdasági termékek közül a bor, a sör, illetve a világhírű tökmagolaj. Ausztria második legnépesebb városa Graz, melynek fejlett és sokoldalú gépipara a legjelentősebb (Puch-Werke, Wagner-Biro). Ebben meghatározó szerepet tölt be a korábban már említett műszaki képzést folytató egyetem, valamint az idetelepült transznacionális vállalatok, mint például a DaimlerChrysler, GM-Opel, Daewoo tevékenysége. A nagyvállalatok mellett számos kis- és középvállalat van a tartományban.

Ausztriában igen jelentős az alternatív energiahasznosítás. Stájerországban például a biomassza energetikai hasznosítása a primer energiafelhasználáson belül 1980-ban még csak 7% volt, míg a fosszilis energiaforrázóké 79%. Ekkor még egyetlen biomassza hasznosítású fűtőüzem sem volt, 1985-ben pedig már 74 működött. Az összes alternatívenergia-felhasználás 1992-ig 23%-os részarányt ért el, és ezen belül mintegy 15%-ot tett ki a biomassza.

A gyógyfürdőváros Fürstenfeld a stájer gyógyfürdőkörzet központjában a befektetők szempontjából a jövő régiójának számít, valamint földrajzi elhelyezkedéséből adódóan kaput képez Kelet-Európa feltörekvő piaci felé. A régió rendelkezik a motivált munkaerő gazdag potenciáljával, továbbá Fürstenfeld város rugalmasan és bürokráciamentesen viszonyul a letelepedni szándékozó üzemekhez. A gyógyfürdőváros vonzáskörzete az EU keleti bővülésének következtében jelentősen megnövekedett, és a kereskedelmi vállalkozások letelepedésének kiindulási helyzete a történelmi városmagban ígéretesnek bizonyul. A jövőhöz szükséges rugalmasság szorgalomból, tradícióból és akaratból tevődik össze Stájerország vezető turizmusrégiójában.

2007 januárja óta azok a vállalkozások, amelyek Fürstenfeldben fektetnek be, nyilvános szubvencióban részesülnek. Ennek feltétele, hogy új, tartós munkahelyeket hozzanak létre. Egy világos és környezettudatos te-

leknyilvántartás eredményeképpen olyan jól kialakított ipari parkokat létesítettek, melyek a befektetőknek elképzeléseik gyors megvalósítását teszik lehetővé.

Stájerországban, mint ahogy Ausztria több más tartományában is, jelentős bevétel származik az idegenforgalomból. A túrázás és a sélés a két legjellemzőbb kirándulásforma. A tartomány legkedveltebb turistaútvonala Gramlitzból indul, s mintegy 17 km hosszú, nem túl megerőltető, körülbelül ötórás túra a borvidék jellegzetes ösvényein, lankás dombok között. Stájerország és egész Ausztria egyik legnagyobb síparadicsomát hozták létre 1998-ban az Enns folyó mentén, a Dachstein–Tauern régióban, amikor felvonókkal kötötték össze a négy környező hegyet.

2006-ban éves átlagban 33 168 fő munkanélkülit regisztráltak, ebből 18 699 a férfi és 14 469 a nő. A munkanélküliségi ráta az életkor változásával együtt változik, a fiatalok és az idősebb munkavállalók esetén viszonylag magas (7% körüli), a középkorú lakosság tekintetében ennél valamivel alacsonyabb (kb 5%). 2003 óta a foglalkoztatás növekedése elsősorban a szolgáltatói szektorra vezethető vissza (+1,2%). Számottevő növekedésre a kutatás-fejlesztés, valamint a vállalkozói szolgáltatások területei tudtak szert tenni (+5,5%).

A tartomány fővárosának bemutatása

Graz a zöld parkok, a piros háztetők és a kék folyó vonzó városa. Rengeteg egyetemista él itt, általuk válik este pezsgővé a város. Grazot már 1189 előtt várossá nyilvánították, 1379-ben pedig a Habsburg-dinasztia Lipót-ágának kezére került. III. Frigyes német király, osztrák császár és német-római császár ezt választotta székhelyéül; egykori jelmondata: „Ausztria a világ ura”, sokfelé látható a városban. 1564-ben Graz hivatalosan Belső-Ausztria fővárosa lett, területe a mai Stájerországot és Karintiát, továbbá Carniolát, Goriziát és Isztriát foglalta magában. A hajdan a törökök ellen komoly erődöt emelt város 1784-ben, Európában elsőként bontotta le a várost körbevevő falakat.

Ma Ausztria második legnagyobb városa, vásárjairól és fesztiváljairól, operaházáról és színházáról híres. Graz óvárosát 1999-ben felvették az UNESCO világörökség-listájára.

A zajos és mozgalmas Hauptplatznál (Főtér) található az 1550-ben épült reneszánsz városháza, a Rathaus. A tér közepén álló szökőkút nőalakjai a tartomány négy legfontosabb folyóját ábrázolják. A Hofgasse XV. századi várában működnek ma a tartományi hivatalok.

A Szent Egyed-székesegyház késő gótikus épülete ugyancsak a XV. századból való, bár csak később (1786-ban) nyilvánították katedrálissá, amikor a seckauai püspökség központját áthelyezték Grazba. A déli kapuzatán található három freskó a három istencsapást ábrázolja: a pestist, a sáskajárást és a törököket.

A tartományi főváros Graz, egyben a stájer kultúra fővárosa is, egész évben zenei előadásokkal, noha ezek legfőbb színhelye a Schauspielhaus (Színház) és az Opernhaus (Operaház). Olyan híres zenészek, illetve zeneszerzők alkottak itt, mint Johann Joseph Fux, Robert Stolz, vagy éppen Karl Böhm. Jellegzetes a stájer népi kultúra is, a tartomány minden területén megtalálhatóak a népviseleti csoportok, illetve a népdalkörök, valamint az egyéb zenei csoportok. Vasár- és ünnepnapokon még ma is feltűnik a grazi utcákon a „Steirergewand”, a stájer népviselet, a zöld szegélyes és hajtókás szürke öltöny, reprezentálva a zöld tartományt, Ausztria zöld szívét („Das grüne Herz Österreichs”). A Styriarte tematikus zenei fesztivált minden év júliusában tartják. Ez főként, de nem kizárólag komolyzenei fesztivál. A Steirischer Herbst avantgárd kortárs művészeti fesztivál októberben. Az események között szerepel zene, színház, film, kiállítás és művészeti rendezvények a város több tucat pontján.

A 2000–2006-os fejlesztési terv általános bemutatása

Az Európai Strukturális Alapok támogatja a régiókat beruházási erejük (innovationskraft) és versenyképességük erősítésében. Stájerország 1995 óta részese ennek a programnak, melynek segítségével sikeresen erősíti regionális stratégiáit. A 2000. január 1-jével életbe lépő és 2006. december 31-ig tartó fejlesztési periódusban elsődleges cél volt, hogy a korábban már a fejlődés útvonalára lépett régiók ezen az úton tovább haladjanak, az európai integráció elmélyülése megvalósuljon, különös tekintettel a 2004-ben bekövetkezett óriási keleti bővítés érdekében.

A 2000 és 2006 között érvényben lévő fejlesztési programnak köszönhetően számos projektet sikerült megvalósítaniuk, leginkább a termelés és szolgáltatás, az információs társadalomra való felkészülés, a turizmus és kultúra területén megvalósuló régiófejlesztés, illetve a foglalkoztatás és a humán erőforrás-menedzsment területén.

- A fejlesztési program első célkitűzése a termelési és szolgáltatási szektor támogatása volt. Ezen célkitűzés keretein belül elsősorban új vállalkozások létrehozását támogatták, de jelentős forrást szántak még a már meglévő vállalkozások régióba való áttelepülésére, illetve a kisvállalkozások versenyképességének javítására is.

- A második prioritás az információs társadalom fejlesztésére irányult. Ahhoz, hogy a régió képes legyen minél gyorsabban alkalmazkodni az új információs technológiákhoz, illetve, hogy képes legyen követni a változásokat, elengedhetetlen volt az innovációs szféra javítása. Ezzel egy időben szükség volt az információáramlás ösztönzésére is. A folyamat megkönnyítése érdekében új, úgynevezett „impulzuscentrumokat” hoztak létre az unió segítségével.
- Harmadik célként a régió egységes fejlesztése, az idegenforgalom és a kultúra támogatása szerepelt a programban. Itt elsősorban a régió infrastruktúrájának fejlesztésére, valamint olyan beruházásokra fektettek hangsúlyt, amelyek nagymértékben hozzájárultak a kulturális élet, illetve a turizmus fejlődéséhez.
- Negyedik pont a technikai segítségnyújtás volt. Ez a rész magával a fejlesztési programmal foglalkozott. Ennek segítségével készítették elő, ellenőrizték és értékelték a fejlesztési terv célkitűzéseit és azok megvalósításának sikerességét, továbbá ebből finanszírozták a szükséges információk beszerzését, illetve továbbítását a megfelelő szervezeteknek.
- Az ötödik és egyben utolsó fejezet a foglalkoztatással és a munkaerő továbbképzésével foglalkozott. Ezzel elsősorban a régió munkavállalóinak segítettek alkalmazkodni a megváltozott munkakörülményekhez és elvárásokhoz. Az erre fordítható pénzüsszezből különböző tanfolyamokat indítottak, melyek segítségével a munkanélküliek, illetve más, hátrányos helyzetben lévő munkavállalók, főleg a nők és a rokkantak át-képzését, majd elhelyezkedését akarták megkönnyíteni. A programnak köszönhetően valamelyest csökkent a munkanélküliség a régióban.

Ezekhez a regionális fejlesztésekhez az EU 2000 és 2006 között 224 millió euróval járult hozzá a Strukturális Alapokból. Az Európai Uniótól kapott 224 millió eurós támogatási összeg megoszlott az öt fejlesztési terület között.¹⁹

A fentebb felsorolt területeken végrehajtott fejlesztések mindegyike sikeres volt. Össességében 1,74 milliárd euró értékben valósultak meg projektek, melyek nagymértékben hozzájárultak Stájerország fellendüléséhez. Ebből összesen 542 millió euró származott valamilyen állami szervtől, 224 millió közvetlenül EU-támogatásokból, a fennmaradó összeg pedig az

¹⁹ Operative 2 programme for Steiermark
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=675&gv_PGM=77&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7
– letöltés: 2008.07.07.)

osztrák kormánytól és a stájer tartományi kormánytól. Ezt az összeget azonban nemcsak innovációs projektekbe és tervekbe fektették, hanem ennek köszönhetően alapítottak 109 vállalkozást, és 5594 új munkahelyet is létesítettek belőle. Az sem elhanyagolható következmény, hogy számos programon keresztül mintegy 45 ezer ember végezhetett el valamilyen szakképesítést nyújtó tanfolyamot vagy iskolát. Ugyancsak ennek a fejlesztésnek köszönhetően a kutatási és fejlesztési tevékenység 3,6%-ra emelkedett. Tehát a mintegy 12 000 megvalósult projekt Stájerországot az egyik legversenyképesebb európai uniós régióvá tette.²⁰

A 2007–2013-as fejlesztési tervről

2007. január 1-jével egy újabb fejlesztési periódus kezdődött, mely egészen 2013-ig tart. Stájerország új programja a Regionális Versenyképesség és Foglalkoztatás nevet viseli, ennek keretében szeretnék a tartomány innovációs és tudásalapú gazdaságát fejleszteni, a régió vonzerejét, illetve a kormányzati és technikai segítségnyújtás mértékét növelni. Ebben az időszakban az Európai Strukturális Alapokból előreláthatólag 155 millió eurót kapnak majd regionális fejlesztésre (ez az összes, Ausztria számára folyósított támogatás mintegy 10,61%-át teszi ki), a kormányzati és a tartományi támogatással együtt azonban összességében mintegy 310 millió lesz majd az erre szánt összeg. Az Európai Uniótól kapott 155 millió euró megoszlik a 3 fő fejlesztési terület között.²¹

A 2000–2006-os periódussal ellentétben ez a program már az egész régió területét lefedi, és a fejlesztési tervek Grazra is kiterjednek. A tagország fejlesztési programját 2007. május 4-én fogadták el. Ahogy a megelőző programnak is, ugyanúgy ennek is számos kritériumnak kellett megfelelnie, többek között a lisszaboni és a göteborgi célnak.

Stájerországot eddig is mint innovációs, kutatási és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező gazdasági székhelyet tartották számon. A tartomány azonban szeretné ezeket a képességeket, adottságokat tovább fejleszteni, hogy az egyre erősödő versenyben is biztosan helyt tudjon állni.

A program fő célja tehát, hogy az irányelvek betartásával hosszan tartó fejlődés induljon meg a régióban, teljes körűen megvalósuljon a nemek egyenlő elismerése, a helyi ipar továbbra is versenyképes maradjon, vala-

²⁰ Ziel 2 Programm für Steiermark
(<http://innovation-steiermark.at/de/programm/ziel2/ziel2.php>)

²¹ Programm Regionale Wettbewerbsfähigkeit Steiermark 2007–2013
(<http://www.innovation-steiermark.at/de/programm/programm.php>)

mint szeretnék elérni, hogy Stájerország önmagában véve is vonzó régió legyen mind a lakosok, mind pedig az ide látogató turisták számára. Ily módon garantálni kell a régió összes lakosa számára a magas életszínvonalat és jövedelmet, illetve az állandó foglalkoztatást.

Az EU-átlaghoz viszonyítva 110,8%-os egy főre jutó bruttó nemzeti termékkel Stájerország tulajdonképpen az unió gazdagabb régióihoz tartozik, ahol viszonylag magas az életszínvonal és az életminőség. Azonban – tekintettel a globalizáció és a 2004. évi keleti EU-bővítéssel járó jelentős belső piaci változásokkal együtt járó kihívásokra – nélkülözhetetlen, hogy bizonyos területeken további fejlesztéseket hajtsanak végre a régió versenyképességének megőrzése érdekében. Stájerország hosszú távú gazdasági növekedésének szavatolása és versenyképességének erősítése fontos elemét képezi annak, hogy biztosítva legyen a régió vezető szerepe Európa életében. Ezeket a célokat azonban csak a szomszédos régiókkal, illetve az európai központokkal együttműködve lehet véghez vinni. A könnyen eladható termékek és szolgáltatások, valamint a régiók újjászervezésének fejlesztésénél szükséges, hogy a kiegyensúlyozott regionális fejlesztés sajátos erőket és körülményeket is figyelembe vegyen.

Ennek a programnak a keretében kell tehát elősegíteni az innováció és a tudásalapú gazdaság alapjainak megteremtését, éppúgy, mint a tartós munkahelyek létrehozását. A kutatás és fejlesztés ily módon történő meg erősítése alapvetően hozzájárul majd a lisszaboni stratégiai célok megvalósításához. A göteborgi célokban megfogalmazott, a nemek egyenlő bánásmódjára vonatkozó iránymutatások is nagy súllyal szerepelnek a prioritások között.

A program segítségével 1800 új munkahelyet kívánnak teremteni, ebből közel 250-et a kutatás és fejlesztés területén. Ehhez pedig körülbelül 944 millió euróra lesz szükség (ami hatszor több, mint az uniótól erre kapott összeg), továbbá létrehoznak egy 11 megawatt teljesítményű, megújuló erőforrások felhasználásával energiát előállító üzemet, és azt is vállalták, hogy a támogatások segítségével mintegy évi 110 000 tonnával csökkentik majd az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását.

A teljes fejlesztési program két alrészre tagolódik. Az első célkitűzés az innováció és a tudásalapú gazdaság fejlesztésére összpontosul. Ebben a globalizálódó világban a stájer vállalkozásoknak hatalmas európai és világszintű konkurenciával kell szembeszállniuk. Emiatt nagy jelentőségű az innováció és a tudásalapú gazdaság fejlesztése, erősítése. Éppen ezért elkerülhetetlen a minőség és a technológia színvonalának javítása, főleg

azokon a területeken, ahol emiatt később komparatív előnyökkel rendelkezhetnek. A siker egyik kulcstényezője a kutatás és fejlesztés eredményeinek megfelelő felhasználásában rejlik. A program középpontjába elsősorban kis- és középvállalkozások kerültek, a támogatandó tevékenységek közé pedig leginkább a vállalkozásalapítás segítése, az internetes hálózathoz való csatlakozás, és az ezen vállalkozások körében folytatott kulcsfontosságú innovációs tevékenységek.

A gazdaságfejlesztés legfontosabb területei a vállalaton kívüli kutatás és fejlesztés, az innovációs rendszer szereplőinek megerősítése, a vállalkozások innovációs képességének elősegítése, a vállalkozói „spiritusz”, önbizalom kialakulásának elősegítése, a know-how megszerzésének és a tudásmenedzsment támogatása, kutatás és fejlesztés a vállalkozásokban.

A vállalaton kívüli kutatás és fejlesztés területén belül elsősorban a kutatási háló kialakítása, az infrastruktúra-beruházások, K+F és a vállalaton kívüli kutatási projektek fejlesztése a cél. Ebbe a csoportba a már létező kutatási kapacitások összekapcsolása, a célratoró kutatási teljesítmény modernizálása és bővítése, illetve a tudományos hatáskör felépítése tartozik.

A második prioritásban magának a régiónak, illetve a régió bizonyos települései vonzóképességének erősítése szerepel. A helyi és a regionális szintű fejlesztési viszonyok viszont eléggé különbözőek. A közös cél a tartomány és az azon belül található régiók regionális potenciáljának megfelelő lehetőségek kihasználása lehet. Az idegenforgalom területén különféle projekteket kell kidolgozni, hogy a hátrányos földrajzi fekvéssel vagy természeti körülménnyel rendelkező települések is bekapcsolódhassanak a régió vérkeringésébe. Egy másik probléma, hogy a növekvő forgalom újabb kihívásokat hozott, amelyekre megfelelő és lehetőleg hosszú távon is működőképes megoldást kellene találni. Az uniós és országos politikával egybehangzóan elkerülhetetlen a környezetvédelem fontosságának hangsúlyozása. Ennek érdekében nagyobb nyomatékot kell kapnia a megújuló energiaforrások használatának, illetve a hatékony energiafelhasználást is meg kell valósítani. Az erre a célra juttatott uniós pénzeszegek lehetővé teszik, hogy a tartományi főváros, és egyben jelentős iparváros Graz is részesüljön bizonyos támogatásban.

Az INTERREG programokról

Az Ausztria és Magyarország közötti, határon átnyúló együttműködés hosszú időszakra tekint vissza. Az országok 2007 és 2013 között csakúgy, mint a már megelőző két fejlesztési időszakban is (INTERREG IIA–PHARE – PHARE CBC 1995–1999; INTERREG IIIA–PHARE CBC

2000–2006) Határon Átnyúló Együttműködési Programban vesznek részt. A közös határtérségben ezen programok segítségével a határokon átnyúló együttműködés felerősödésére számítanak. E programhoz csatlakozott Kelet-Stájerország is. A program fő prioritásai: innováció, integráció és versenyképesség, fenntartható fejlődés és elérhetőség, valamint technikai segítségnyújtás.

Ugyanilyen program volt Ausztria és Szlovénia között 2000–2006 között, mely az INTERREG IIIA – Ausztria / Szlovénia nevet viselte. Ennek keretében szintén a két ország határon átnyúló együttműködését kívánták javítani. A program megvalósítására összességében 63,74 millió eurót fordítottak, melyből 33,4 milliót az Európai Strukturális Alap finanszírozott.

2.3.7. Alsó-Ausztria

Alsó-Ausztria (Niederösterreich) az ország északkeleti részén található szövetségi tartomány, egyben NUTS II régió. A 9 osztrák tartomány közül Alsó-Ausztria a legnagyobb, területe 19 177,68 km², ezzel a 83 871,75 km² alapterületű Ausztria mintegy 23%-át foglalja el. A régió négy nagyobb területi egységre bontható, ezek: Waldviertel (ÉNY), Weinviertel (ÉK), Mostviertel (DNY), Industrieviertel (DK). Az Industrieviertel további egységekre bontható, melyek közül a Wienerwald és az alpesi hegyvidék (Niederösterreich Süd-Alpin) a legjelentősebb.

A régiót keleten Szlovákia, északon Csehország, nyugaton Felső-Ausztria, délen Stájerország, délkeleten pedig Burgenland tartomány határolja. Alsó-Ausztria keleti részén helyezkedik el a főváros, Bécs, amely azonban külön tartomány.

A fővárost körülölelő tartomány legjelentősebb folyója a Duna, amely két, közel azonos nagyságú északi és déli területre bontja a régiót. A Duna bal oldali mellékfolyói közül kiemelkedik a March (Moldva), illetve nagyobb jobb oldali mellékfolyó a tartományszékhely, St. Pölten folyója, a Traisen. A régió folyami kikötője a Duna-parti Krems, jelentős szerepet betöltve mind a teherszállításban, mind a Wachau-környéki személyszállításban, turizmusban.

A régió közlekedését a Bécs-központúság határozza meg: az autópályák (A1, A2), a főutak és a főbb vasútvonalak általában a főváros irányába vezetnek. Az 1990-es évek kelet-közép-európai változásainak hatására viszont a megnövekedett tranzitforgalom következtében jelentős fejlesztések történtek a tartomány északi és keleti részének úthálózatában. Alsó-Ausztriában található az ország legnagyobb forgalmat bonyolító repülőtér.

re, amely egyben a közép-európai régió jelentős tranzitközpontja is: Wien-Schwechat.

Ausztria a természeti viszonyaihoz mérten sűrűn lakott ország. Alsó-Ausztria népsűrűsége a 2007. januári adatok alapján 82,88 fő/km², ami elmarad az országos 98,94-es értéktől.

A 2007. január 1-jei adatok szerinti 1 589 580 lakosával Bécs után a második legnépesebb osztrák régiónak számít, így minden ötödik osztrák állampolgár Alsó-Ausztriában él.

A tartomány központja, St. Pölten 51 220 lakosával a régió (tartomány) legnépesebb városa Wiener Neustadt, Klosterneuburg és Krems előtt, ugyanakkor St. Pölten csak a kilencedik legnépesebb város Ausztriában. Ez az Ausztriában is érvényesülő főváros-központúságnak is köszönhető.

Az alsó-ausztriai régió gazdaságilag legfejlettebb területei a Bécsi-erdőt (Wienerwald) és a Bécsi-medencét elválasztó Thermenlinie vonal mentén találhatók. Ahogy távolodunk a fővárostól, egyre csökken az adott terület gazdasági ereje; a legtöbb adóbevétel a közvetlenül Bécs határában fekvő Mödling és környékéről származik.

A tartomány gazdaságfejlesztési politikájának egyik sarokköve az 1962-ben létrehozott Eco Plus Társaság, melynek célja a térség ipari parkjainak, ipari területeinek fejlesztése, beruházók és vállalkozások letelepítése. Ma az Eco Plus Alsó-Ausztria-szerte 15 ipari parkot üzemeltet, amelyben 250 vállalkozás tevékenykedik, és több mint 10 000 munkavállaló dolgozik.

A tartomány területének 42%-a szántó, 40%-át pedig erdők borítják. A hegyvidékek állattartása (szarvasmarha, juh) és a szántóföldi növénytermesztés egyaránt jellemzi a régiót. A Duna-völgy és a Bécsi-medence elsősorban gabona, cukorrépa és gyümölcs termesztésének ad helyet. További jelentős terület a mezőgazdaságon belül a borászat, ami elsősorban a Weinviertel, a Bécstől délre fekvő és a Wachau környéki területeket jellemzi. A fentiekén túl az erdőgazdálkodás is figyelemre méltó.

A foglalkoztatottak 37%-a az iparban, 15%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A szolgáltató szektor színvonala fejletlen az országos szinthez képest.

A 15–64 éves korosztály 69,9%-a áll alkalmazásban. A munkanélküliek aránya a 2002 és 2006 közötti időszakban az országos átlaggal szinte mindig megegyezett, csak néhány tizedes eltérés tapasztalható az utóbbi években (2006-ban Alsó-Ausztriában 6,9, Ausztriában 6,8% volt az értéke). Az országos tendenciáknak megfelelően itt is magasabb a férfi munkanélküliek aránya, mint a női (2006-ban a férfiaké 7, a nőké 6,8%).

A képzést illetően a lakosságnak csak 1/8-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, a dolgozók többségének szakmunkás-bizonyítványa van.

Ausztria 18 állami egyeteme közül a Kremsi Duna Egyetem és Továbbképző Központ található Alsó-Ausztria területén, ahol széles az oktatási paletta: gazdasági, egészségügyi, műszaki, bölcsész- és jogi képzés egyaránt folyik. Sankt Pöltenben magánegyetem működik. Főiskola Wiener Neustadtban, St. Pöltenben, Kremsben van, műszaki, gazdasági, jogi, egészségügyi képzéssel.

Ausztria kulturális színvonala, fejlett infrastruktúrája az idegenforgalom alapja. Műemlékei, természeti szépségei, gyógyfürdői és síterületei egyaránt vonzzák a kirándulókat. Idegenforgalmi bevételeit tekintve a világszerte a legértékesebbek között van. És bár az országon belül nem Alsó-Ausztria a legfőbb célpont, a turizmus szerepe itt sem elhanyagolható.

Az UNESCO világörökség része címet 8 látnivaló viseli Ausztriában. Ezek közül Alsó-Ausztriában található a wachau kultúrtáj, a 30 km hosszú völgyes Duna mentén, amely 2000 óta viseli a címet, valamint az Alsó-Ausztriát Stájerországgal összekötő, 1848 és 1854 között épült semmeringi vasút. Alsó-Ausztriában található a hat osztrák nemzeti park közül kettő. Ezek a Thayatal Nemzeti Park és a Donau–Auen Nemzeti Park.

Bár Alsó-Ausztria egy főre jutó GDP-je az EU-átlag körül van (2004-es adatok szerint az EU27-ek átlagának 104,4%-a), a mutató alapján csak Burgenland fejletlenebb nála. Ezzel Alsó-Ausztria a regionális politika 2. célkitűzéséhez tartozó programokban vehet részt.

A regionális politika 2. célkitűzésének programjai

A programok *a strukturális nehézségekkel küzdő területek revitalizációjára irányulnak*. A programok célja, hogy anyagi és nem anyagi támogatást, segítséget nyújtsanak, ezáltal a régió tovább haladjon azon az úton, amelyen a korábbi fejlesztéseknek köszönhetően elindult.

Alsó-Ausztria esetében a legfőbb cél, hogy a strukturális nehézségekkel küzdő területek dinamikus és fenntartható növekedési pályára álljanak, növekedjen a foglalkoztatás és a régió versenyképessége.

Fontos, hogy Alsó-Ausztria Béccsel és Burgenlanddal szövetségben Közép-Európa délkeleti részének központjává és a többi régió számára követendő mintává váljon. A program révén lehetőség adódik továbbá arra is, hogy a 2004-es EU-bővítés által kialakuló újszerű helyzettel és kihívásokkal könnyebben megbirkózzon a régió.

A rendelkezésre álló 185 millió euró uniós forrás és az ezt kiegészítő 159 millió euró állami, tartományi és kamarai támogatások révén társfinanszíro-

zásban összesen 344 millió euró volt fejlesztésekre fordítható. Az intézkedések és a pályázatok az alábbi 3 prioritási terület köré csoportosulnak.

1. prioritás: A regionális fejlődés, az üzleti infrastruktúra külső potenciáljainak mobilizálása, pilotprojektek támogatása

A prioritás intézkedései a regionális fejlődést célozzák meg. Ennek eléréséhez kulturális és üzleti, szakmai hálózatok létrehozását, illetve a városok fejlesztését szorgalmazzák. A prioritás fontos elemei a technológiai fejlesztések, a közlekedés és a vállalati infrastruktúra fejlesztése, az ilyen irányú beruházások kiemelt támogatása.

Akciók:

- kistérségek fejlesztése;
- városrehabilitáció;
- városközpontok, sétálóutcák rehabilitációja, kiskereskedelem fejlesztése;
- gazdasági infrastruktúra fejlesztése;
- gazdasági együttműködés, klaszterek és hálózatok létrejöttének támogatása;
- befektetésösztönzés, működő tőke betelepítése.

2. prioritás: Vállalkozás-, ipar-, valamint innováció- és technológiafejlesztés

Ez a prioritás az innovációval, új technológiák fejlesztésével, K+F-fel kapcsolatos intézkedéseket támogat. A vállalkozásoknak és a fiatal vállalkozóknak speciális tanácsadást kínál. Olyan projekteket finanszíroz, amelyek a környezetvédelmet és a környezetmenedzsmentet támogatják, továbbá a környezetbarát gyártási folyamatokról nyújt információt a vállalkozások számára, és végez tanácsadó tevékenységet.

Akciók:

- vállalkozásfejlesztés;
- K+F projektek, innováció;
- környezetvédelem, energetikai projektek.

3. prioritás: Turizmusfejlesztés

A prioritás középpontjában az idegenforgalom és a „szabadidőipar” áll.

Akciók:

- turisztikai beruházások;
- turisztikai szoftverek beszerzésének támogatása;
- kooperáció.

Alsó-Ausztria összességében jól és *eredményesen élt az alapok nyújtotta lehetőségekkel*: gazdasága számottevően fejlődött, javította pozícióját a régiók közti versenyben, javult az itt élők életszínvonala, és csökkentek a régióon belüli fejlettségbeli különbségek.

A 2000–2006-os periódusban 1766 projekt támogatása vált lehetővé, olyan területeken, mint regionális gazdaságfejlesztés, turizmus, természet- és környezetvédelem vagy technológiai innováció. A legtöbb ezek közül (333 db) a különböző üzemek, gyárak energiahatékonyságának javítására, valamint a városok attrakciónövelésére (328 db) irányult.

A támogatásban részesült területek a tartomány területének 73%-át, lakosságának 52%-át érintették. A projektek révén 3800 új munkahely teremtődött, és további 15 000 fenntartása vált hosszú távon is biztosíthatóvá.

Sikertörténetek, best practice megoldások

Az alábbiakban néhány érdekes, újszerű ötletet, innovatív megoldást szeretnénk bemutatni, amelyek a 2000–2006-os programozási időszakban nyertek el támogatást.

A kremsi biotechnológiai központ

(1. priorítás – regionális gazdaságfejlesztés)

A regionális fejlesztési terv keretében néhány év alatt kilenc innovációs központ épült Alsó-Ausztriában. Ezek egyike a 2000-ben alapított kremsi biotechnológiai központ.

A 23 000 lakosú Krems a Waldviertel legnagyobb városa. A tradicionális ipari szerkezet átalakulóban van, a város iparának új alapokra állítása szükséges, ezért is ideális helyszín a város egy új tudásközpont számára. A színvonalas infrastrukturális adottságokkal rendelkező központ 84 000 m²-en kezdte meg működését, mára azonban már a bővítés is szóba került. Cél, hogy Kremsben biotechnológiai központ alakuljon ki, amelyhez a háttér minden szempontból biztosított: infrastrukturálisan és a szakképzettség tekintetében éppúgy, mint a kedvező földrajzi fekvést illetően. Inkubációs szolgáltatást, tanácsadást is nyújt induló vállalkozások számára. Tevékenységét a kremsi Duna Egyetemmel, a kremsi főiskolával, a városi önkormányzattal, a regionális fejlesztési ügynökséggel és a regionális innovációs központtal együttműködésben végzi.

A beruházás összköltsége 5 millió €, ebből a Strukturális Alapok támogatása 1,2 millió € volt.

Schmidt Energieproduktions GmbH
(2. prioritás – innováció, energetika)

A Schmidt Energieproduktions GmbH Aspang-Markt székhellyel biomassza-erőművet hozott létre. A cég szoros együttműködésben áll a szomszédos fűrészüzemmel, ők nyújtják ugyanis az inputot fűrészpor és kisebb fadarabok formájában. A két cég szerződésében az áll, hogy a fa anyagból előállított villamos energia mellett „melléktermékként” keletkezett hőt a fűrészüzem 6 €/MWh áron megvásárolja. A végtermékként előállított elektromos áram a hálózatba (vezetékekbe) kerül. Így a város csökkenteni tudja energiatartósságát a fosszilis energiahordozóktól, a város közműintézményeinek nagy része a helyi biomassza-erőműben előállított energiát használja fel.

Az előállítási folyamat során keletkező energia évi 465 900 liter fűtőolajat, 994 600 m³ földgázt és 88 tonna kőszén helyettesít, így évi 3 tonna CO₂ kibocsátása kerülhető el.

2007–2013

Alsó-Ausztria támogatása a 2., regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés „hatáskörébe” tartozik, és az ERDF társfinanszírozásában valósul meg. A teljes költségvetés 291,2 millió euró, az ERDF-támogatás ebből 145,6 millió euró.

A program legfőbb célkitűzése, hogy javítsa a tartomány versenyképességét, a fejlődési pálya fenntartható legyen, valamint fontos cél a nemek közötti esélyegyenlőség megteremtése. Így kiegyensúlyozott növekedés érhető el az életszínvonal, a keresetek és a foglalkoztatás tekintetében, ami pozitív hatást gyakorol a régió minden polgárának életkörülményeire.

A támogatást és a további fejlesztéseket az indokolja, hogy bár Alsó-Ausztria egy főre jutó GDP-je a közösségi átlag felett van, a legfontosabb gazdasági fejlettséget mutató indikátorok alapján Ausztria leggyengébben teljesítő tartományai közé tartozik. Bár az EU 2004-es bővítéséből profitálni tudott a régió, az uniós belső piac bővülése és a transznacionalizálódási folyamat újabb kihívások elé állítja Alsó-Ausztriát. A 2007–2013-as program célja, hogy elősegítse az innovációt és a tudásalapú gazdaság fejlődését, hosszú távon is biztos munkahelyeket hozzon létre, megteremtse az esélyegyenlőséget, csökkentse a meglévő különbségeket a régióon belül, fejlessze a határ menti, periférián lévő területeket, s így növelje a kohéziót. A működőtöke-vonzó képesség növelése és az életszínvonal javítása szintén a kitűzött célok között szerepel.

A fenti kitűzött célok elérése érdekében javítani kell a már meglévő vállalkozások versenyképességét, továbbá szorgalmazni kell a régióspecifikus erősségek megszilárdítását. A régi, hagyományos ágazatok fejlesztésén túl pedig meg kell teremteni az új, tudásalapú gazdaság alapjait.

A programmal várhatóan 1800 új munkahely teremődik, ebből 200 a K+F szektorban. Újabb 10 000 ember számára lesz elérhető a széles sávú internet, és az újabb 25 megawatt megújuló energia előállítását támogató beruházások révén éves szinten 25 000 tonnával csökkenthető az üvegházhatást okozó gázok kibocsátása.

1. prioritás: A regionális versenyképesség javítása, innováció és a tudásalapú gazdaság fejlesztése, kkv-k, induló vállalkozások, klaszterek, hálózatok támogatása.
2. prioritás: Régió- és területfejlesztés: külső potenciálok bevonása, idegenforgalom fejlesztése, környezetvédelem, energiafelhasználás hatékonyságának növelése és a környezeti kockázatok csökkentése (árvízvédelem).

INTERREG programok Alsó-Ausztriában 2000 és 2006 között

Alsó-Ausztria 414 km hosszú közös határszakasszal rendelkezik Csehországgal és Szlovákiával, ezért a határ menti területeket érintő programok kitüntetett szerepet kapnak.

Alsó-Ausztriát a 2000–2006-os programozási időszakban 3 különböző INTERREG IIIA program érintette.

Ausztria–Magyarország: INTERREG IIIA Közösségi Kezdeményezés

A program az alábbi területeket támogatta (ezek egyben a prioritások és az intézkedések is):

- Határon átnyúló gazdasági együttműködés:
 - üzleti infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése és támogatása a határ menti térségben;
 - kkv-k együttműködésének fejlesztése, valamint a határon átnyúló üzleti tevékenységekhez kapcsolódó tanácsadás;
 - idegenforgalom és szabadidő.
- Az elérhetőség javítása:
 - határon átnyúló közlekedési és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztése;
 - közlekedésszervezés, tervezés és logisztika.
- Határon átnyúló együttműködési struktúrák és hálózatok fejlesztése:

- határon átnyúló szervezeti struktúrák támogatása és hálózatok fejlesztése;
- mikroprojektek, beleértve a „people-to-people” tevékenységeket és a kísérleti kisprojekteket.
- Emberi erőforrások fejlesztése:
 - a regionális munkaerőpiacok fejlesztése az EU-bővítés kontextusában;
 - az együttműködés és az infrastruktúra fejlesztése az oktatás, képzés és a tudomány terén.
- Fenntartható térségi és környezeti fejlesztés:
 - a természeti erőforrások kezelése, műszaki infrastruktúra és megújuló energiaforrások;
 - természet- és környezetvédelmi intézkedések, nemzeti és natúr-parkok;
 - vidéki és városi területek határon átnyúló térségi fejlődése.
- Határtérségek speciális támogatása.

Ausztria–Csehország: INTERREG IIIA Közösségi Kezdeményezés

A program öt prioritást foglalt magában. Célja a gazdasági fejlődés, régiós tervezés támogatása, környezetvédelem, határ menti együttműködések ösztönzése. Összesen 38,3 millió eurós ERDF-támogatást jelentett, a teljes költségvetés 69,2 millió euró.

- Az első prioritás a határ menti gazdasági együttműködést ösztönözte annak érdekében, hogy növekedjen az osztrák és a cseh területek integráltsága. Elsősorban a kereskedelmet, az innovációt és az ipart támogatta, valamint igyekezett felkarolni az idegenforgalmat is, a közös kulturális örökségekre és a természeti értékekre helyezve a hangsúlyt.
- A második prioritás a gazdaságfejlesztést a közlekedés és az infrastruktúra révén ragadta meg, míg a harmadik olyan speciális szervezeti, együttműködési formákat támogatott, mint a határokon átnyúló klaszterek, hálózatok. Innovatív pilot projektek is kapcsolódtak a prioritáshoz.
- A harmadik, a humánerőforrás fejlesztését támogató prioritás egyrészt a helyi intézményi feltételek javítására törekedett, másrészt a politikai döntéshozók közötti kooperációt ösztönözte. Különös figyelmet szentelt a továbbképzéseknek, ezen belül is a nők megfelelő szakképzettségének megszerzését támogatta.
- A negyedik prioritás a fenntartható regionális és környezeti fejlődést tűzte ki célul, a környezet védelme és természeti értékek megőrzése ré-

vén. Fontos, hogy nőjön az emberek környezettudatossága, s ez jelenjen meg a víz, a levegő és a talaj szennyezésének csökkentésében, valamint a hulladékkezelés problémájának megoldásában.

- Az ötödik prioritás speciális támogatást biztosított a határtérségeknek.

Ausztria–Szlovákia: INTERREG IIIA Közösségi Kezdeményezés

A kezdeményezés legfőbb célkitűzése volt, hogy tovább fejlődjenek a gazdaságilag és szociokulturális tekintetben integrált határ menti területek, továbbá támogatta a környezetvédelmet és határ menti intézmények létrehozását.

Az osztrák–szlovák programok támogatása szintén 7 prioritási tengely mentén valósult meg.

- A határ menti gazdasági együttműködés első prioritás a tudásalapú gazdaság támogatására irányult, a szinergiahatások kiaknázását tartotta legfőbb indikátornak. Ezen belül a know-how-t, a marketinget, a technológiákat és a nyersanyagokat említi a terv súlypontként.
- A második, az infrastruktúra fejlesztését célzó prioritás a közlekedésre és a telekommunikációra vonatkozott.
- A harmadik a határon átnyúló hálózatokra fókuszált.
- A humán tőke fejlesztésére koncentráló negyedik prioritás a szociális egyenlőtlenségek megszüntetését és közös közép- és hosszú távú munkaerő-piaci politika kidolgozását szorgalmazta, melyben az oktatás fejlesztése meghatározó szerephez jutott.
- A fenntartható környezeti fejlesztések ötödik prioritásban a stratégiai erőforrás-gazdálkodás és a megújuló energiaforrások játszották a fő szerepet, de fontos még a városok és a vidék közti együttműködés fejlesztése is.
- A hatodik prioritás a többi IIIA tervhez hasonlóan itt is a határtérségek speciális támogatása.
- A hetedik pedig a technikai segítségnyújtás.

INTERACT

Az INTERACT prioritásai a következők:

1. Az INTERREG programok támogatása: tapasztalatcsere, best practice megoldások cseréjének támogatása, pénzügyi menedzsment, segítségnyújtás a projektek megvalósításában.
2. Az INTERREG továbbfejlesztése: helyi és regionális kezdeményezések támogatása, koherencia és szinergiák biztosítása az A, B, és C programok között.

Együttműködés az újonnan csatlakozó és a régi tagállamok határ menti területei között.

Ausztriát, így Alsó-Ausztriát is érinti az INTERREG IIIB Alpenraum és az INTERREG IIIB CADSES program. Az Alpenraum térség az alpesi térséget, míg a CADSES nagyjából Közép-Európát foglalja magában, Lengyelországtól Görögországig, Ausztriától Moldáviáig.

4. ábra: A CADSES országok

Forrás: Protection and Valorisation of the longest Habitat System in Europe
(<http://europeangreenbelt.org/003.regional.001.html>)

A sok érintett szereplő (és ezért Alsó-Ausztria relatíve kis súlya), valamint a rendkívül átfogó, összetett célok miatt ezeket a programokat nem mutatjuk be részletesen.

Magyar nyelv oktatása az iskolában

Az Industrieviertel néhány nagyobb városában (Wiener Neustadt, Mödling) lehetőségük van a diákoknak, hogy magyar nyelvet tanuljanak. Az általános iskola alsó tagozatán játékos módszerekkel tanítják a kicsiket, míg a felsősök és a középiskolások tananyaga a gyakorlatban, a későbbi munkavégzés során is hasznosítható nyelv. Egy közgazdasági középiskola diákjai úgy vélik, a 2004-es EU-bővítéssel szükséges, hogy megismerjék keleti szomszédaik nyelvét s egyben kultúráját, ezért élnek is ezzel a nyelvtanulási lehetőséggel.

Kerékpárút-hálózat Weinviertel–Nyugat-Szlovákia térségében (1. prioritás)

A Weinviertel és Szlovákia nyugati része által alkotott területen 200 km kerékpárút épült, amely szorosan kapcsolódik a térség borászatához. A kiépített túraútvonalak mentén haladva gasztronómiai és kulturális élményben is részesül a turista: egy információs csomag tartalmazza mindazon szállásadók, éttermek, múzeumok, kiállítások listáját, amelyeket a kerékpárutak érintenek. A túra során nem maradhat el a borkóstolás sem. A terület borászati hagyományait őrzi az a momentum is, hogy az úton a szőlőtőkék mellett elhaladva információs táblák segítségével tájékozódhat a vendég az őshonos szőlőfajtákról és a különféle, borral és szőlővel kapcsolatos tradíciókról. A 2006–2007-es évek a „rendszer” továbbfejlesztéséről szóltak: még több „állomás” kialakításával és a meglévők közötti együttműködés szorosabbá tétele mellett a GPS-es nyomkövetés megvalósíthatóságát tanulmányozták, melynek implementálása folyamatban van.

Új határátkelő és híd a Morván Angern an der Marchnál

Az osztrák–szlovák határon új átkelőt hoztak létre a felek, amely egyben egy új híd megépítését is jelenti a Morván. Ezzel nemcsak a turisták, hanem a munkavállalók számára is lehetővé vált a határ túloldalán lévő területek egyszerűbb megközelítése. Bár határellenőrzés még van, az átkelés így jóval gyorsabb, mint azelőtt. A második világháborúban lebombázott híd újjáépítését összekapcsolták az árvízvédelemmel, ugyanis a gátakat is megerősítették.

Thayatal Nemzeti Park

A Thayatal Nemzeti Park és a cseh–osztrák határ túloldalán fekvő Narodny Park Podyjí összekapcsolása szintén INTERREG program keretében

valósult meg. A két területet gyalogoshíddal kötötték össze, valamint egy információs házat alakítottak ki, amely német, cseh és angol nyelven tájékoztatja az érdeklődőket a nemzeti park látványosságairól. A központban multimédiás kiállítótermet hoztak létre. A 2003-as nyitás óta három év alatt 100 000 látogatót vonzott a nemzeti park.

2.3.8. Bécs

„Az osztrák főváros, Bécs gazdasági adatai a legjobbak közé tartoznak Európában. Bécs Ausztria motorja és összekötő kapocs a virágzó kelet-nyugati kereskedelemben. A bécsi gazdaság a fennálló világméretű gazdasági és pénzügyi válság idején is jól fejlődött. Ez derült ki az Osztrák Gazdaságkutató Intézet (WIFO) 2009 első negyedévére vonatkozó tanulmányából. Az egy főre jutó GDP Bécsben az EU-átlag 180%-a. A szakértők kihangsúlyozták, hogy Bécs főleg a volt szocialista országok felé történő nyitásból profitált. Ennek eredményeként a bécsi gazdaság forgalmának és nyereségének 40%-át már Közép- és Kelet-Európa országaiban realizálja.

A 2009-es Mercer-tanulmány szerint Bécs büszkélkedhet a világon a legjobb életminőséggel. A világ 215 nagyvárosának életminőségre vonatkozó összehasonlításában 2009-ben az első helyet szerezte meg. Ezzel Zürichet nyolc év után a második helyre szorította. A biztonság és a stabilitás mellett az élettér, a szabadidő, a pihenés és a kultúra terén kapta a világszerte legjobb osztályzatokat.

Bécs az Európai Unióban évek óta a legvirágzóbb városok és a legtehetősebb régiók közé számít. Bécs gazdasági növekedése – az EU vásárlóerő-standardjaiban kifejezve – évek óta hagyományosan az összes EU-tagállam átlagának 166 és 178%-a között van. Bécs egy főre jutó GDP-je ezzel átlagosan csaknem duplája az uniós átlagnak. Bécsnél statisztikailag csak London, Luxemburg, Brüsszel vagy Hamburg számít tehetősebbnek.

Épp a gazdasági válság kitörésének évében döntött csúcsot a bécsi székhelyű nemzetközi cégalapítások száma: 2008-ban 119 nemzetközi vállalat határozott úgy, hogy Bécsben telepszik le: 125 millió eurót ruháztak be és 900 új munkahelyet teremtettek. Ezt az eredményt a Szövetségi Letelepelési Ügynökség, az ABA-Invest és Bécs Város Gazdasági Ügynöksége közös erőfeszítéssel érte el. Együttműködésüknek köszönhetően 2004 óta 440 nemzetközi vállalat helyezte székhelyét az osztrák fővárosba, amivel összesen 420 millió euró értékű beruházást és 4300 új munkahelyet teremtettek.

Bécs előnyeihez tartozik a pénzügyi és szakemberek (üggyvédek, adószakértők és tanácsadók) szoros hálózata, amelyet a kelet-európai nyel-

vek, a kultúra és az üzletmenet ismerete egészít ki. A nemzetközi vállalatok székhelyének kiválasztásában ezen kívül fontos szempontnak számított a jól képzett munkaerő – amellyel Bécs rendelkezik –, a kitűnő egészségügyi ellátás, a képzési helyek széles választéka és a kiváló életminőség. Ezzel egyidőben a kelet-európai befektetők is egyre élénkebben érdeklődnek Bécs iránt.

2008-ban összesen 29 közép- és kelet-európai vállalat folytatta (2007-ben ez a szám 19 volt): ide tartozik a csúcstartó Oroszország kilenc különböző vállalattal, Ukrajna nyolc vállalattal valamint Magyarország öt vállalattal. 2008-ban Svájc tíz vállalattal, az Egyesült Államok kilenc vállalattal képviseltette magát, ami szintén igen erős jelenlétnek számít. A nemzetközi cégek bécsi letelepedésében 2008-ban is Németország volt a legfontosabb harminchat projekttel. Bécsben eddig összesen kereken háromszáz nemzetközi konzern telepedett le, közülük sokan összekötő kapocsként és kompetenciaközpontként használják Bécset Közép- és Kelet-Európával folytatott üzleti tevékenységükben. Ezzel Bécs fontos partner lett a határon átívelő együttműködésekben Kelet- és Közép-Európával.

Ausztriában körülbelül 450 000 vállalat működik. Ebből 103 000 vállalat, tehát nagyjából az összes vállalat egynegyed része bécsi illetőségű. 41 000 vállalat egynél több alkalmazottat foglalkoztat. 31 000 vállalat, vagyis az összes bécsi cég 43 százaléka egyszemélyes vállalkozás. A kis- és közepes vállalkozásokat Bécs városa különös odafigyeléssel támogatja és fejleszti. Közel 30 000 bécsi cég dolgozik a kereskedelemben. Kereken 20 000 cég gyárt ún. high-tech-termékeket, 150 000 embernek adva ezzel munkát. Ez a száz 33 százalékkal több, mint 1998-ban. Ennek értelmében a nem önálló vállalkozásban foglalkoztatottak több mint 20 százaléka tevékenykedik technológiai területen.

Az 53 000 bécsi egyéni vállalkozó harmada, kereken 16 000 vállalkozás rendelkezik migrációs háttérrel. Ennek újabb harmadrésze lengyel eredetű (29 százalék). Ezt követi Csehország és Szlovákia (7-7 százalék), Németország (6 százalék), a volt Jugoszlávia tagállamai (5 százalék), végül Törökország (2 százalék). Az egyes gazdasági területeken bizonyos etnikai differenciálódás figyelhető meg. Ennek megfelelően a lengyel vállalkozók többnyire a kézműiparban és az építőiparban, a törökök a kereskedelemben tevékenykednek, míg a volt Jugoszlávia országainak polgárai túlnyomó részben a szállítmányozásban és a közlekedésben jeleskednek. Tanulmányok igazolják, hogy Bécs számára nélkülözhetetlen az etnikai

gazdasági közösségek jelenléte, mivel hozzáadott versenyelőnyt jelentenek az osztrák szövetségi főváros kelet-európai érdekeltségű üzleteinél.

Ausztriában Bécs városa rendelkezik a legmagasabb vásárlóerővel. A „RegioData“ elemzői szerint 2008-ban a vásárlóerő-index értéke 105,1 volt (Ausztriában az összes érték 100). Ezzel Bécs megelőzi Salzburg tartományt (104,8) és Alsó-Ausztriát (102,5). Ausztria legmagasabb vásárlóerővel rendelkező kerülete Bécs I. kerülete (a Belváros) 208,6 értékkel, Bécs XIII. kerülete (Hietzing) 143,0 értékkel, valamint Bécs XIX. kerülete (Döbling) 132,9 értékkel. A bécsiek vásárlóereje 2000 óta átlagban 8,4 százalékkal nőtt, s a növekedés nem áll meg.

Az átlagos bécsi polgár 2008-ban átlagban 17 570 eurót költött. A vásárlóerőt illetően Bécs nemzetközi összehasonlításban is a legjobb tíz között helyezkedik el, ahogy ez a svájci UBS bank elemzéséből is kitűnik: A lakosság a fővárosban élő egy ötöd része termeli meg az ország gazdasági teljesítményének több mint negyedét. Ezt támasztották alá a 2006. év adatai is. A Vienna régióként emlegetett országrész (Bécs, Alsó-Ausztria és Burgenland) az említett évben a teljes osztrák gazdasági teljesítmény 45 százalékáról gondoskodott. A főváros gazdasága döntő részt vállal Ausztria kitűnő kereskedelmi mérlegének fenntartásában.

Bécs gazdasági teljesítményének több mint nyolcvan százaléka a szolgáltató iparból származik. A szolgáltatási szektor dominanciája elsősorban a vállalkozások és a magángazdaságban foglalkoztatottak magas számából mérhető le. A 2006. év adatait tekintve Bécsben csak az ingatlan-iparban és a vállalati szolgáltatások terén a vállalkozások több mint negyven százaléka – és az összes foglalkoztatottak negyede – tevékenykedett.

Bécs gazdasági növekedése évek óta folyamatos. Az 1999. év (a bruttó hazai termék 3,1 százaléka), valamint a 2000. és a 2006. év (2,9 százalékkal mindkét évben) jelentették a csúcs időszakot. A jelenlegi világgazdasági-válság előtt 2007-ben is még 2,6 százalék volt ugyanez a szám. 2008-ban a gazdasági növekedés Ausztria egészét tekintve 2,0 százalékra, Bécsben 1,6 százalékra esett vissza.

2008-ban a 960 880 munkavállalóval új rekordot sikerült elérni. Ebből 875 740 volt nem önálló foglalkoztatott. Így Bécsben van a legtöbb állás egész Ausztriában; Bécs biztosítja az összes osztrák állás egynegyedét. Ebből több mint kétszázezren ingázók, akik a szomszédos tartományokból járnak naponta a fővárosba dolgozni.

Ausztria és Bécs a világgazdasági válság csúcsán is jó eredményeket ért el a munkanélküliség terén. A 2000-től az egészen 2010-ig szóló uniós

adatokat összehasonlítva látható, hogy Ausztria a 4,7%-os átlagértékkel (a legmagasabb értéket Szlovákia érte el 15,2%-kal) Hollandia után az élmezőnyben van. Ennek ellenére a munkaerőpiaci helyzet 2009-ben Bécsben és Ausztriában is fokozottan romlott. Jóllehet a munkanélküliség Bécsben átlagosan magasabb, mint a többi tartományban (pl. 2009 augusztus, Ausztria: 6,5%, Bécs: 8,4%), de más európai nagyvárosokkal összehasonlítva a bécsi munkanélküliség részben jóval alacsonyabb értéket mutat. 2008-ban Bécsben egy másik rekordot is megdöntöttek amikor a munkanélküliek száma az előző évi 8,2%-kal (Ausztria: 4,5%) összehasonlítva 7,8%-ra csökkent és 2001 óta először a 8%-os határ alá esett. A nők esetében fokozottabb volt a munkanélküliség csökkenése, mint a férfiaknál.

2008-ban Bécs vonzóbb volt a turisták körében, mint valaha. A vendégéjszakák száma először haladta meg a 10 milliót. A környező területekkel együtt a bécsi nagyrégió évi 11 millió vendégéjszakát tudhat a magáénak, és ezzel évtizedek óta a legjobb tíz között van. A város határain belül a vendégéjszakák száma évi 10,2 millió (ebből több mint 8,2 millió külföldi) 4,6 millió látogató mellett.

A bécsi turizmusnak óriási gazdasági jelentősége is van. Bécs Európában a legsikeresebb városturizmus desztinációkhoz tartozik. Gazdasági kutatások szerint az éves szinten előállított hozzáadott érték körülbelül 4 milliárd euró. Ez a bécsi GDP majdnem 6%-a, Ausztria összes turisztikai bevételének pedig több mint 15%-a.

A bécsi idegenforgalom legsikeresebb ágazata a konferenciaturizmus. Ez továbbra is sokkal gyorsabban fejlődik, mint a teljes bécsi turizmus. Mindezek mellett Bécs világszerte vezető konferenciaközponttá nőtte ki magát. Sorozatban a negyedik alkalommal is a „Nemzetközi Kongresszus és Konferencia Egyesület” (International Congress and Convention Association – ICCA) statisztikájának élén végzett. A 2008-as rangsorban Bécs 139 nemzetközi konferenciával osztozik az első helyen Párizssal – nyomukban Barcelonával, Singapurral és Berlinnel.

Egyre növekszik a gazdasági jelentősége a bécsi kikötőnek (Hafen Wien) is, amelynek virágzik a dunai üzletága. A kikötői üzlet a tartós gazdasági válság idején is prosperál. A Wiener Hafen Csoport 2008-ban 3 millióról 48 millió euró volt. A bécsi kikötő logisztikai központjában már 12 millió tonna árut rakodnak át.

A 2006-ban elkezdett 150 millió eurós bővítési programmal Bécs 2010-re optimális feltételeket teremtett a kikötő jövőbeni sikeréhez. A Wiener Hafent Közép- és Dél-Európa egyik legmodernebb és legnagyobb teljesít-

ményű logisztikai összekötő kapcsává akarják fejleszteni. A Wiener Hafen és az Osztrák Vasút (ÖBB) által közösen megépített konténerterminált 2008 őszén adták át. Ez évi 500 000 konténeregységre való kapacitásbővítést tesz lehetővé.

A Bécsből induló dunai kirándulóforgalom szintén erősen megnövekedett. A bécsi kikötőkben 2008-ban csaknem 6 000 hajót fogadtak illetve indítottak útnak. A dunai személyszállítás növekedésének egy jelentős része a Twin City Liner-nek köszönhető, amely 2006 júniusa óta közlekedik Bécs és Bratislava között. A Duna mentén fekvő két szomszédos főváros közti új, gyors összeköttetés néhány év alatt igazi közönségkedvencé vált, és óriási fellendülést hozott a dunai utasforgalom történetében.”²²

Bécs sem különbözik más európai városoktól abban, hogy a hagyományos városi problémákkal küzd. Magas a munkanélküliség és a bűnözési mutató. Ausztria 1995-ös EU-csatlakozása óta célja, hogy a lelakott vagy általában alulfejlett városrészek felújítására és újjáélesztésére támogatást kapjon. Ez vonatkozik a Gürtel (fával benőtt utcásor, éles válaszfalat képez a városrészek között, melyeket „elválaszt”) körüli negyedekre, illetve a vasútállomás környéki részekre (Brigittenau és Leopoldstadt), melyek fejletlen, bozótos területek.

2000–2006 közötti programozási időszak

Bécs 2. célkitűzés²³

Bécs a 2000–2006 évi 2. célkitűzésre az Európai Uniótól társfinanszírozás keretében kapott támogatást, melyből a városi problémákkal küzdő Brigittenau és Leopoldstadt kerületek újjáélesztése, feléléstése a cél. A program teljes költsége 47,535 millió EUR, melyhez az EU Strukturális Alapok 18,075 millió EUR-t nyújt.

A célkitűzés fő prioritásai

(A program 3 fő prioritáson kívül műszaki segítségnyújtási rendelkezést is tartalmaz.)

1. *prioritás*: A helyi városszerkezet fejlesztése. A közterületek bővítése a társadalmi és technikai infrastruktúrába való befektetések által. Ehhez járulnak a kiegészítő immateriális tevékenységek – a

²² Nemzetközi gazdasági telephely és összekötő kapocs: Bécs
(<http://www.wieninternational.at/en/node/3482>)

²³ Készült az alábbi oldal felhasználásával: Objective 2 programme for Vienna
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=356&gv_PGM=82&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

tanulmányozás, a tervezés, a tájékoztatás, a terület arculatának javítása stb. A lakosság életminőségének javításához, javulásához és a régióba való befektetések élénkítéséhez járulnak hozzá ezek a tevékenységek.

2. *prioritás:* Versenyképes vállalat, mint a munkahely-létesítés előfeltétele. A kis- és középvállalatok alapítását, modernizálását és bővítését, melynek során a környezetbarát technológiát létesítő beruházások és a modern információs technológia kiépítése előnyt élvez, befektetési segéllyel, különösen kezdő- és kockázati tőkével, tanácsadással egybekötött elkészített ajánlattal és támogatással segíteni. Az újítás ösztönzése és a K+F területén a kapacitás bővítése a cél. Ezen a szinten lehetővé teszi 100 új munkahely létesítését és középtávon 300 munkahely megtartását.
3. *prioritás:* Társadalom és humán erőforrás. A munkanélküliek és a foglalkoztatottak teljesítményének javítása, növelése szakmai és továbbképzéssel. Ezen kívül a társadalomgazdaság keretein belül létrejövő vállalatok támogatása. A helyi szükségletek, igények jobb megismerése tanulmányokon keresztül, és a szociálisan hátrányos csoportok, illetve a bevándorlók munkaerőpiacon történő támogatása.

A támogatott területek leírása

Brigittenauban és Leopoldstadtban 601 000 lakos él 440 hektáros területen, ezekben a kerületekben jelentkeznek a városi problémák. Mint például a magas népsűrűség (750 lakos/hektárnál nagyobb), magas munkanélküliség és a bécsi átlagnál magasabb bűnözési mutató. Mindkét kerületre jellemző, hogy lakott területeit szétválasztja egy nagy, műveletlen parlagon fekvő, bozótos terület. Ezek az északi és északnyugati pályaudvar vasúti pályái, területei.

Ezekben a kerületekben jellemzően magasabb a külföldiek, illetve a külföldi származásúak száma. 1984 és 1998 között több mint 11 000 fővel csökkent az osztrák lakosok száma, a külföldieké több mint 14 000 fővel emelkedett. A külföldi származású lakosság aránya 38% (egyes negyedekben 45% feletti). Javarészt egyedülálló fiatal férfiak, akiknek a fele a korábbi Jugoszláviából, egynegyede Törökországból, és 10%-a Kelet-Európából, valamint a közel-keleti és észak-afrikai arab országokból származik.

A foglalkoztatottak 60%-a betanított vagy segédmunkás, magas az alacsony bérezésűek aránya. Magas a munkanélküliségi ráta: 9,3% (összehasonlításként 1999-ben Bécs esetén 7,8% volt). Ez a probléma leginkább a

fiatalkorúakat és az időseket sújtja. A terület összességében alacsony gazdasági fejlődést mutat, alacsony a bővítési és a beruházási hajlandóság. A lakások legnagyobb része dűledező, kicsi és rosszul felszerelt. Kevés a zöld terület, miközben az autóforgalom jelentős.

Először a Gürtel nyugati részét újították fel, ahol korábban a Stadtbahnstrasse húzódott, ma pedig a 6. metró közlekedik. Korszerű helyi életteret alakítottak ki a fiatalok számára, és itt építették meg a főváros új főkönyvtárát.

Az újjáélesztési és fejlesztési projektek jelenleg a Gürtel keleti végére, a 3. és a 11. kerület közötti részre összpontosulnak. A súlyponti területek, az úgynevezett Erdberg a 3. metró vonala mentén a Simmering végállomás irányába húzódnak. Ott az építészeti felújított gáztartály körül növekedik az „Erdberg-i kukoricának” nevezett városi futurisztikus zóna. A cél az, hogy megalkossák a lakóhely, a gazdaság, a tudomány, szórakozás és szabadidő kölcsönösen hasznos együttélését.

Utoljára kerítenek sort a kissé feljebb fekvő, úgynevezett Aspangtelkek átfogó fejlesztésére, amely 2016-ban zárul. Többek között mintegy 2000 új lakást kell itt megépíteni legfeljebb 5000 fő számára, és 8000 új munkahelyet kell létrehozni. A terület mintegy 22 hektáros, a harmadik (Landstrasse) kerületben a városközpont délkeleti határán, az egykori vasúti teherraktár területén, sűrűn beépített városrész peremén nyújtózik. Nem messze innen húzódik a jól ismert délkeleti érintő útszakasz is. Bécs tágabb térségében ez köti össze a keleti autópályát a délivel és a nyugatival, és Európa legforgalmasabb városi autópályájaként tartják számon. Naponta mintegy 180 000 autó halad el rajta.

A két terület közti, a mai Déli pályaudvar körül elterülő térséget teljesen felújítják. Ezért ott új kelet–nyugati átmenő pályaudvar épül, melyhez a városi helyiérdekű közlekedés is kapcsolódik. Ezen felül még új, vonzó városrészt alakítanak ki a mai teherpályaudvar közelében fekvő területen.

A második nagy súlypontot azok a programok képezik, melyek révén korszerű csúcstechnológia építhető fel. Ide tartoznak a csúcstechnológiai központok. Bécsben ezzel elsősorban a város gazdasági ügynöksége, a Bécsi Gazdaságtámogatási Alap foglalkozik. A BGA ennek során klaszternek nevezett hálózatokat használ fel. Ezekben belül kooperálnak egymással a vállalatok, kutatási és fejlesztési szervezetek, minősítő intézmények és egyéb kompetencia-központok, hozzák létre és aknázzák ki az együttműködésben rejlő energiákat. Bécsben jelenleg három fontos klaszter működik. Az Automotive Cluster Vienna Region (ACVR) hálózat azokat az in-

novatív vállalatokat öleli föl, melyek a mobilitás, közlekedés és új jármű-technológiák körül tevékenykednek. A másik ilyen hálózat a Life-Science-Cluster LISA Vienna, mely a korszerű biotechnológiákra összpontosít. Végül jelen van a Vienna Enterprises (VITE), amelyet a BGA a bécsi információs technológiai vállalatoknak hozott létre.

Ennek az információs technológiai csoportnak Bécsben a kis- és középvállalatok képezik a gerincét. 95%-ban ők alkotják a város gazdasági szerkezetét, és ezért a támogatások különösen jó szolgálatot tesznek nekik. Az információs technológiai ágazatban tevékenykedő összes ausztriai csúcstechnológiai üzem több mint egyharmada Bécsben telepedett meg. Tőlük származik az összes ausztriai IT-cég forgalmának 70%-a. Bécs a maga közel 8000 vállalkozásával Európa egyik legnagyobb IT-telephelye. Az osztrák főváros 2005-ben 20 millió eurót fordít technológiatámogatásra.

Második súlypontként Bécs városa hagyományosan brüsszeli támogatási pénzeket használ fel azokra a széles értelemben vett programokra, melyek az emberek életminőségét és békés együttélését biztosítják és fejlesztik. A város az alábbi célok elérésére törekszik: Bécs környezeti mintavárosként való erősítése, a város tüdejeként szolgáló zöld területek megtartása és gondozása, az oktatás és tanulás támogatása, munkaalkalmak megszervezése, a nők szerepének erősítése, az integráció, a békés együttélés előmozdítása a városban. Bécs ezzel egyben korszerű metropolisként erősíti helyzetét a CENTROPA – Közép-Európa régióban, példát mutatva a szomszédos EU-tagállamoknak is. Ennek érdekében számos projektkezelést fejlesztettek ki és valósítottak meg EU támogatási eszközökből. Kiváló áttekintést biztosít ezekről a MA 27-es ügyosztály EU Projekt szervere Bécs város webportálján.

Bécs a jövőben is nyomatékosan fel akar lépni gazdaságának alapja, a sok kis- és középvállalkozás érdekében. Hitelgarancia nyújtásával, kishitelekkel, részesedésekkel vagy az úgynevezett „creative industries” kerettámogatásaival.

Az Európa-szolgálatnál növekvő mértékben jelentenek be igényt a kelet-európai szomszédokkal kapcsolatos tanácsadásra. Az érdeklődés főleg arra irányul, hogy miképpen lehet Brüsszelben eredményesen lobbizni a települési önkormányzatok és a régiók érdekében.

A fő eszközök az EU támogatási programok, mint pl. az URBAN, melyet Bécs az 1995-ös Gürtel-felújítás óta használ. Az URBAN időközben az URBAN II-ben folytatódott. Ez csupán egy példa arra, hogy mekkora nagyságrendről van szó. Egyedül a Bécs-Erdberg felújítására 4,2 millió

eurót fordítottak az Európai Unió URBAN II támogatási alapjából. Ezek a projektek Ázsiával bővültek, ilyen pl. az Asia Urbs, melynek keretében Bécs Hanoival kooperál.

A támogatások másik nagy területe az INTERREG-kezdeményezéseké. Segítségükkel Bécsnek arra nyílik lehetősége, hogy ne csak a szomszéd országokban, régióin belül vegyen részt együttműködésekben, hanem Európa távoli vidékein is.

A felsorolt projektek nagy része még ma is folyamatban van. Egy részük azonban lezárult, befejeződött, de még ma is, szinte időtlenül, ötleteket szolgáltat, melyeket Bécs szakértői a legkülönbébb brüsszeli EU támogatási program kidolgozására használtak fel, amelyek Ausztria uniós szomszédai számára ösztönzéseket adhatnak.

Bécsnek nem mind a három céltámogatási alap állt 2006-ig rendelkezésre, hanem csak a második cél programjai. Mégis figyelemre méltó, hogy Bécs mi mindent tudott biztosítani ezekből a korlátozott szubvencionálási lehetőségekből. A paletta széles, mely a vorgartenmarkti WC átépítésétől a höchstädti legkorszerűbb csúcstechnológiai központig sok mindent magában foglal. Az alábbiakban rövid áttekintést adunk Bécs kettes számú célkitűzéseinek programjairól:

- „Abzwien.women.diversity.net”: interkulturális munkaerő-piaci kezdeményezés bevándorlóknak. Súlypontok: alapképzettségek, gyermekfelügyelet, valamint kiképzés „szociális sokféleség menedzsmentre és kulturaközvetítésre”.
- Beilleszkedés a munkaerőpiacon a kommunikációs képességek javításával.
- Alapadatok rendelkezésre bocsátása: alapadatok felvétele és adatbázis elkészítése, melyek problémaorientáltan használhatók fel tervezési, megfigyelési és értékelési célokra.
- Üzem-egészségügyi támogatás és II. képzési fordítókörong: tanulási központ működtetése. Képzési és bevándorlási intézmények hálózatba szervezése.
- Augarteni comeback: munkaerő-piaci projekt, melynek az a célja, hogy támogatásban részesítse a 2. célterületen lakó és különösen hátrányos helyzetű személyeket, és tartósan integrálja őket a munka világába.
- COMM-U-LAB 2.0: a célterületen élő szociálisan hátrányos helyzetű, a munka világától távol elhelyezkedő, és a kirekesztettség által veszélyeztetett fiatalokra irányul. Alapvető szakértelem átadása a „média-munka”, kulcsképzetségek és tanácsadás területén. A cél a fiatalok ön-

bizalmának növelése, valamint képzések kínálata és foglalkoztatási lehetőségek..

- e-Business szolgáltatási csomag a 2. célterületen lévő kis- és közepes vállalkozásoknak: felmérés a 2. célterület vállalatainak körében az e-Business szolgáltatások felhasználásának és az irántuk való igénynek a helyzetéről; tanácsadási szolgáltatások e-Business szolgáltatásoknak a kis- és középvállalatoknál (kkv) történő felhasználásáról.
- Városnegyed (bécsiesen: Grätzel): városnegyed-igazgatás a Wallensteinplatz körüli negyedben. 1. rész: gazdaság, 2. rész: társadalmi esélyegyenlőség és integrált területfelújítás; városnegyed-igazgatás a Volkert- és az Allien negyedben. 1. rész: gazdaság, 2. rész: szociális esélyegyenlőség és integrált területfelújítás.
- Immigrant Call Center (ESF): bevándorlók integrálódásra való kiképzése.
- KERP – szakismereti központ használt elektromos eszközök újrafelhasználására és tartós termékfejlesztésre.
- Augarten Kultúrpark: koordinációs szerv („Augarten Iroda”) közös tervezési és infrastruktúra-tevékenységekre, valamint arculat- és marketingakciókra az Augarten városrész érdekében.
- Életminőség – bizonytalanság: tanulmány a bizonytalanságnak a minőséggel összefüggő megéléséről. A Jog- és Kriminálszociológiai Intézet munkája. Eredmény: a tanulmány értékes felismeréseket nyújtott az infrastruktúra felértékelődéséről, a destabilizálódási jelenségekről és a bűnözéstől való félelemlről. Megállapították, hogy melyek a terület különleges elbánást igénylő speciális zónái.
- L3Z2 W – Bécs 2. célterülete: modellek fejlesztése a foglalkoztatottak egész életen át történő oktatására.
- Monitor- és fizetőhely (EFRE): a projekt célja a kifizetések lebonyolítása, valamint projektadatok jelentése (a megvalósítás előrehaladásáról) a brüsszeli EU Bizottságnak. Az érvényes szabályozók értelmében e tevékenységeket kötelezően el kell végezni, és ezért elengedhetetlenek a programok lebonyolításához.
- MOST – (MOderationsverfahren im STuwervierteil) szabályozási eljárás a Stuwe negyedben. M1, 1.: az eljárás középpontjában a városrész azon szereplői állnak, akik szabályozott szemináriumokban közösen alakítanak ki javaslatot a városrész szerződéses akcióira és beruházásaira.
- A Wallensteinplatz új kialakítása.

- Eligazítási és képzési szeminárium menedékre jogosultaknak és bevándorlóknak.
- Minőségfokozás Bécs 2. célterületén, Bécs Gazdasági Kamara.
- Radio 20null2: a Radio 20null2 azoknak a változásoknak az ábrázolására szenteli magát, melyeket a 2. célterületi projektek váltanak ki. A tényállásokat és összefüggéseket rádiós műsorok formájában és szemináriumokon dolgozzák fel.
- A helyi szennyvíz-mentesítési rendszer rendbehozatala.
- Üzemi tanácsadással egybekötött „Üzemi leállítási helyek hiánya” tanulmány: üzemek letelepítésével kapcsolatos parkolásihely-problémák megoldása.
- A Bécs 20. (Höchstädt) kerületében lévő Technológia Központ: „Technológia- és Alapító Központ” létesítése Bécs 20. (Höchstädt) kerületében: Technológia- és Alapító Központ csúcstechnológiára IT-telekommunikáció súlyponttal. Szuperteknológia közvetítése főleg a kis- és közepes vállalatok számára.
- A vorgartenmarkti mosdó korszerűsítése.
- A Volkerplatz átalakítása-tervezése.
- „2. célterület iroda”: Az iroda Bécs 2. és 20. kerületének határán a célterületen lévő kihelyezett iroda. Szolgáltató- és tanácsadó szervként szolgál a BGA 2. célterületű projektjeinek megvalósításában.
- 2. célterület – dokumentumfilm: egy éven keresztül filmre veszik a bécsi 2. célterületet, és bemutatják a www.ziel2wien internetes oldalon, valamint a közszolgálati televízióban és a 3sat-on. Mindezt azzal a céllal, hogy „láthatóvá” tegyék a városépítési fejlesztések komplex folyamatait és a különféle átalakítások révén elért változásokat, melyek a városrész és az ott élő emberek felértékelődését eredményezik.
- Szubvencionálási akció a mikrovállalkozásoknak – 2/20: a célterületen lévő mikrovállalkozásoknak nyújtott beruházási támogatás. A támogatási akció keretében beruházási támogatást nyújtanak hard- és szoftverre, valamint beszerzési és logisztikai műveletek, az új médiumok, valamint az e-business területén folyó képzésre. A támogatás egyszeri, nem visszatérítendő összeg, melynek maximális nagysága 10 000 euró, a számítási alap 20%-a, a minimális beruházás 6000 euró.²⁴

²⁴ Készült az alábbi oldal felhasználásával: Operational Programme Vienna (http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=356&gv_PGM=1195&LAN=7&gv_PER=2&gv_defL=7)

2007–2013 közötti programozási időszak²⁵

- *1. prioritás:* Regionális tudásközpont és innováció. A globalizáció ezen időszakában Bécs gazdasága erős versennyel néz szembe az Európai Unió piacán és a világpiacon. Ebben a kontextusban a beruházás és a tudásalapú gazdaság kulcsfontosságú, valamint, hogy Bécsben legyen egy helyi tudásközpont, növekvő fontosságú. Kulcsfontosságú, hogy a K+F eredményeit a gyakorlatban sikeresen interpretálják. A kis- és középvállalatok a siker kulcsai, és ők állnak a program középpontjában. Támogatási területük széles körű a cég megerősítésétől a hálózatépítésig, valamint útmutatás nyújtása a változás, az átmenet szakaszában. Az infrastruktúrának a modern gazdaság keresletéhez kell igazodnia.
- *2. prioritás:* Vonzó régió- és telephely-tulajdonságok. Mobilitás, a demográfiai változások és szociális integrálódás jellemzik a jövő fő változásait, fenntartható megoldást kell célul kitűzni. Következésképpen megfelelő szabályozóeszközökkel az energiahatékonyság javítását, valamint a környezeti szempontok figyelembevételét kell megvalósítani. A városi területfejlesztés 3 kiválasztott területre koncentrálódik (Gründerzeitviertel–Westgürtel, Bahnhof Wien–Erdberger Mais és U2 Donaustadt–Flugfeld Aspern). A szolgáltatások és a mobilitás infrastruktúrájának innovatív és hatékony szabályozásán keresztül a környék vonatkozásában a hatékonyság javítása a cél. A különleges kulcsprojekteknek és próbavállalkozásoknak biztosítaniuk kell az újító megközelítést.
- *3. prioritás:* Technikai segítség a programok megvalósításához. Törvényben kell rögzíteni a program megvalósításához a technikai feltételeket, segélyeket. Pénzügyi támogatás a következő területeken hozzáférhető: adminisztráció, koordinálás, ellenőrzés és értékelés, információcsere és irányítás, valamint irányelv a tanulás kérdéseiről és a régió erősségét jelentő új területek felfedezése.

²⁵ Készült az alábbi oldal felhasználásával: Operational Programme Vienna. (http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details_new.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=356&gv_PGM=1195&LAN=7&gv_PER=2&gv_defL=7)

2.3.9. Burgenland

Az Ausztria keleti részén elhelyezkedő Burgenland²⁶ tartomány Bécs után az ország legfiatalabb tartománya, mely az első világháborút követően került Ausztriához. Északkeleten Szlovákiával, keleten Magyarországgal, délkeleten Szlovéniával, nyugaton Alsó-Ausztriával és Steiermarkkal határos. Tartományi székhelye Eisenstadt (Kismarton). Burgenland történelmileg és földrajzilag is határvidéknek számít.

Területe csupán 3965,5 km², mely alapján Ausztria harmadik legkisebb tartománya, lakosainak számát (277 569 fő) tekintve pedig a legkisebb osztrák tartomány. Az országos népsűrűséghez (93 fő/km²) viszonyítva a régió ritkán lakott, népsűrűsége 70 fő/km². Burgenland az alpesi és a pannon klíma átmeneti zónájában fekszik. Területén található az Alpok hegyvidéke a Kisalfölddel, s így növénykultúrája közel azonos a nyugat-magyarországival. A Fertő–Hanság Nemzeti Parknak köszönhetően gazdag és különleges állat- és növényvilággal rendelkezik.²⁷ Burgenland folyói (Lajta, Vulka, Aubach, Csáva-patak, Répce, Zöbernbach, Gyöngyös, Tauchenbach, Pinka, Strém, Lapincs, Rába) kelet felé a Dunába vezetik le a vizet, és három világosan megkülönböztethető tájra osztják a tartományt:

- Észak-Burgenland (*Nordburgenland*): Kismarton, a Fertő tó és Nagymarton környéke a Soproni-hegységtől északra.
- Közép-Burgenland (*Mittelburgenland*): a Soproni-hegység és a Kőszegi-hegység között, Felsőpulya központtal.
- Dél-Burgenland (*Südburgenland*): a Borostyánkő-hegységtől és a Kőszegi-hegység hegyeitől délre, Németújvár központtal.

A tartomány 7 kerületre és 2 városra (Ruszt és Kismarton) oszlik. A kerületek északról dél felé haladva:

- Nezsider (Neusiederl am See),
- Kismarton és környéke (Eisenstadt-Umgebung),
- Nagymarton (Mattersburg),
- Felsőpulya (Oberpullendorf),
- Felsőór (Oberwart),
- Németújvár (Güssing),
- Gyanafalva (Jennersdorf).

²⁶ Szörényi Zsófia: PHARE CBC: pró és kontra. Átfedések a PHARE CBC program és Győr-Moson-Sopron megye területfejlesztési koncepciója között. Tér és Társadalom, 1999. 1–2. sz.

²⁷ Das Burgenland (<http://www.burgenland.at/burgenland>)

A tartomány lakosságának túlnyomó része német, 5,9% a horvátok, kb. 2,4% a magyarok aránya. Ennél kisebb számban élnek még romák a tartományban (0,1%).²⁸

A tartományon belül igen nagy fejlettségbeli különbségek mutatkoznak. A régió északi fele Bécs közelségéből, valamint központi fekvése miatt az Ausztria, Magyarország és Szlovákia között fennálló gazdasági kapcsolatokból profitál, s így fejlettebb területnek számít. A középső és a déli területeknek azonban jóval kevesebb lehetőségük adódik a gazdasági fejlődésre, ami főként a versenyképes kis- és középvállalkozások (kkv-k) hiányával magyarázható. Burgenland Ausztria egyetlen olyan tartománya, mely 2000–2006 között az 1. célkitűzés alá tartozott.

Burgenland tartományát évtizedek óta népességcsökkenés jellemzi. Az 1980-as években a népességfejlődés jelentősen az osztrák átlagérték alatt volt. Csak az 1980-as évek végén figyelhetünk meg egy fejlődési folyamatot, ami elsőként Észak-Burgenlandban mutatkozott. A tartomány más területein a fejlődés kevésbé volt dinamikus, a lakosság száma ezeken a területeken csökkent vagy stagnált. 2005-ben Burgenland lakossága 278 215 fő volt. Az 1990-es évekkkel összehasonlítva a népesség száma 2,5%-kal nőtt, amit az északi területek dinamikus fejlődésére vezethetünk vissza. Mindenesetre ez a növekedés a 3,0%-os osztrák átlagérték alatt maradt, és a második legalacsonyabb érték volt Bécs után. Ez a fejlődés dinamikájában és regionális jellegzetességében is folytatódott tovább 2005-ig.²⁹

A pozitív népességnövekedés az utóbbi két évtizedben egy pozitív migrációs mérleg következménye. Egyrészt a külföldiek bevándorlása felerősödött, másrészt a visszatelepülők száma is magas volt. A születési mérleg továbbra is negatív, más tartományokkal összehasonlítva Burgenland a legalacsonyabb termékenységi mutatóval rendelkező tartományok egyike.

A korösszetétel Ausztriában az elmúlt 30 évben az idősebb generációk javára mozdult el. Ez a trend Burgenlandban még jobban kimutatható. A születések alacsony száma, valamint a kivándorlások mértéke oda vezetett, hogy a lakosság 24%-a 60 év fölötti, ami a nemzeti átlagérték (21%) felett helyezkedik el. Különösen feltűnő a 60 év feletti nők magas részaránya az összlakosság számában, ami főként Közép- és Dél-Burgenlandra jellemző (30%, 28%).

²⁸ Die Bevölkerung des Burgenlandes
(<http://www.burgenland.at/burgenland/diebevoelkerung>)

²⁹ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF.
(http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

A 15 év alatti lakosok száma 1971 óta több mint 38%-kal esett vissza (Ausztriában $-25,7\%$), míg a 60 év felettek száma 29%-kal növekedett (Ausztria: $+12,3\%$). Mindkét adat jelentősen a mindenkori osztrák átlagérték fölött van.³⁰

Az ÖROK népesedési előrejelzése szerint Burgenland 2001 és 2031 között további népességnövekedéssel számolhat. Mindenesetre ausztriai viszonylatban átlag alatti növekedésráta prognosztizálnak. 2016-ig a lakosság száma 1%-kal, 279 400 főre fog emelkedni. Ez a növekedés a vándorlásokra vezethető vissza. A születési mérleg a teljes időtartamra negatív. A 2016 és 2031 közötti periódusban a vándorlási nyereség évente 1400 fővel tudja kiegyenlíteni a születési deficitet. Így a lakosok száma 2031-ben csekély mértékben (278 500 fő) lesz alacsonyabb, mint 2016-ban.

Az 1970-es évek óta Burgenlandban a képzési és továbbképzési lehetőségek kínálata folyamatosan bővül, ami a képzettség színvonalának markáns növekedéséhez vezetett. Sőt, a dinamikusan növekvő képzettségi színvonal ellenére Burgenland az osztrák átlagérték alatt maradt. A főiskolát végzettek aránya 2001-ben $5,4\%$ volt (Ausztria: 8%), viszont az átlagérték alatt maradt a szakiskolát végzők aránya. A régióon belül Észak-Burgenlandban a legmagasabb a képzettségi színvonal, Eisenstadt körzetében. A főiskolások aránya $7,4\%$. Ugyanakkor az érettségivel rendelkező népesség aránya is magas a régió ezen részében. Az általános és középiskolát végzettek aránya a tartományon belül magas, azonban a felsőfokú képzésben részt vevők aránya a mindenkori nemzeti átlagérték alatt van. Különösen nagy a különbség a kevésbé és a magasán képzett nők száma közt.

A foglalkoztatási ráta növekedése az Európai Bizottság politikai célkitűzéseinek egyike. Burgenlandban a foglalkoztatási ráta mind a nők (64%), mind a férfiak ($78,1\%$) tekintetében az országos átlag alatt van. Az elmúlt tíz évben a férfiak esetében a foglalkoztatási ráta visszaesett, mialatt a másik nemnél növekedett. Megfigyelhető azonban a foglalkoztatási ráta növekedése a fiatal generációnál is, ami az iskolai képzésre vezethető vissza. Az 55–64 év közöttiek foglalkoztatási rátája az EU-átlaghoz viszonyítva is nagyon alacsony. Az idősebb korosztály foglalkoztatási rátájának növekedését a különféle szociál- és munkaerőpiac-politikai intézkedések szolgálják.

Az 1970-es évek óta a munkahelyek száma visszaesett, Észak-Burgenland kivételével. Az 1990-es évek elején 84 700 munkahely volt. A leg-

³⁰ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF (http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

utóbbi népszámlálás eredményeként 2001-ben 8,0%-kal, 91 500-ra nőtt a munkahelyek száma. A munkahelyek túlnyomó része a régió északi részében található, hivatkozva a régió székhelyére. 1991-gyel szemben a munkahelyek sűrűsége (1000 lakosra jutó munkahely) nőtt mind a férfiak, mind a nők tekintetében.³¹

A tartományon belül az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva 16 400 euró, ami az EU átlagához képest 72%-ot jelent. Ezzel a tartomány a legkevésbé fejlett Ausztriában, egyúttal azonban az alacsony bázisnak és a támogatásoknak köszönhetően (Alsó-Ausztriával együtt) a leggyorsabban fejlődő is. Bármennyire kis régió is Burgenland, a kelet–nyugati irányban keskeny, észak–déli irányban hosszú területén belül jelentős fejlettségi különbségek adódnak: a déli területek egy főre jutó GDP-je 15%-kal kisebb az északínál, az ezer főre jutó munkahelyek száma pedig 30%-kal kevesebb. A magyarországi megyéknél jóval kisebb munkaerő-piacú (80 994 foglalkoztatott, 7236 munkanélküli) Burgenlandban a foglalkoztatás helyzete kedvezőtlenebb, mint Nyugat-Dunántúlon: a teljes munkanélküliségi ráta 2001-ben 8,2% volt, a fiatalok munkanélküliségi rátája abban az időpontban 15,8%, viszont csupán 3,3% (!) tartósan munkanélküli. Ezen adatok kedvezőbbnek mondhatóak az Európai Unió átlagánál, de önmagukban számos feszültséget rejtenek (ingázás, kvalifikált munkaerő állásproblémái, női munkanélküliség).³²

A gazdaság szektorok szerinti megoszlása Burgenlandban nem különbözik jelentősen az osztrák átlagtól. E hasonlóság lényegében az 1990-es években lezajlott hasonulási folyamat eredménye, melynek során – az országos adat csekély változása mellett – Burgenlandban (az 1987-es, a tartománynak kifejezetten agrárjelleget kölcsönző 11,5%-os részesedésről) jelentősen visszaesett az agrárium súlya. Ugyan Ausztria és az EU legtöbb régiójához hasonlatosan Burgenlandban is fokozatos csökkenés tapasztalható a mezőgazdasági és erdészeti szektorban foglalkoztatottak számának tekintetében, ennek ellensúlyozására jelentős modernizációs lépéseket tettek (főképpen a borászat területén). Az ágazat továbbra is jelentős súlyát jelzi, hogy Burgenlandban közel kétszer annyi a működő mezőgazdasági

³¹ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF (http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

³² A Nyugat-Pannon Eurégió térségének gazdasági stratégiája 2004–2006 (http://www.icegec-memo.hu/hun/rendezvenyek/lezarult/stabilitas/docs/Euregio_strategia.pdf – letöltve: 2007. 11. 23.)

vállalkozás (4167), mint az ipari, mely mutató egy lakosra vetítve háromszorosa a nyugat-dunántúli adatnak. Burgenland ipari szektorára az alacsony bérezésű kis- és középvállalkozások jellemzőek.

A közép-európai országok alacsony bérezésű munkaerőpiaca komoly versenytársat jelentett e területeknek. Ezen kihívás hatása egyértelműen megmutatkozik Burgenland munkaerőpiacán. A határok eltűnésével összefüggő potenciális munkaerő-piaci konfliktusok – melyek veszélyeinek mérsékelte voltára több tanulmány is utalt már – az együttműködés, az ellátási láncok összehangolása útján jó eséllyel megelőzhetők. Az ipari vállalkozások alacsony (a nyugat-magyarországinak felét sem elérő) sűrűsége mellett figyelmet érdemel az építőipar markáns jelenléte (16%-os a részesedése az ipar és az építőipar együttes termeléséből). Burgenland gazdaságában is jelen van az ipar fokozatos csökkenése és a szolgáltató szektor ezzel egyidejű térnyerése. A terciér szektor ma már itt is a gazdaság leggyorsabban növekvő része. Az elmúlt tíz-tizenöt évben különösen igaz volt ez a turizmusra és a pihenéshez kötődő szolgáltatásokra: nagy hangsúlyt fektettek az egynapos turizmusra, a kirándulókra, valamint jelentős egészségügyi és fürdőturizmus jött létre, modernizált infrastruktúrával (pl. Bad Tatzmannsdorf, Güssing, Lutzmannsdorf).

A tartomány gazdasága számos kedvezőbb mutatója mellett is jelentős problémákkal küzd. Ezek közt egyik legfontosabb a helyi, különösen pedig a kvalifikált munkahelyek alacsony száma, és az ezzel összefüggő magas ingázási arány. Az ingázás leginkább az építőipari munkásokat érinti, de ez jellemző az idegenforgalomban, a mező- és erdőgazdaságban is. Különösen nagy gondot jelent a felsőfokú végzettségűek tartományon kívülre ingázása (valamint a – munkaerőpiac speciális szegmensét jelentő – nők foglalkoztatása, illetve számukra részmunkaidős foglalkoztatást biztosító munkahelyek hiánya).³³

Burgenland gazdasága felzárkózási periódusban van. Azonban jelentős regionális fejlődési különbségek vehetők itt észre. Észak-Burgenland hasznat húz a bécsi agglomerációs térséghez viszonyított kedvező fekvéséből, a fejlesztési súlypontok itt a kisipar, az ipar és a turizmus. A Fertő tó körül terül el Ausztria legnagyobb összefüggő borvidéke, ugyanakkor az eurorégió legjelentősebb turisztikai régiója is. A 2001-es év vége óta a határokon átnyúló Fertő–Hanság Nemzeti Park az UNESCO világöröksé-

³³ A Nyugat-Pannon Eurégió térségének gazdasági stratégiája 2004–2006 (http://www.icegec-memo.hu/hun/rendezvenyek/lezarult/stabilitas/docs/Euregio_strategia.pdf – letöltve: 2007. 11. 23.)

gének része. A fejlesztési súlypontok a vendégfogadók minőségi kiépítésében, valamint a határokon átnyúló Neusiedler See–Seewinkel–Fertő–Hanság Nemzeti Park hosszú távú használatának minőségi kiépítésében rejlenek. A tartományi székhely, Eisenstadt dinamikus technológiai csomóponttá és információtechnológiai kompetencia-központtá nőtte ki magát. Közép-Burgenlandban a mezőgazdaság dominál. A természeti adottságok adják a megújuló energiák, szélenergia, hőenergia, a biomassza és a napenergia felhasználásának alappilléret. Az eurorégió, különösen Burgenland, a helyi adottságok és erőfeszítések alapján olyan mintarégióvá válhat, amely már hamarosan túlnyomórészt saját energiaforrásaiból látja el magát. A szél- és bioanyagforrásainak köszönhetően a régió az új „ökológiai olajmezők” egyikévé válhat. Dél-Burgenland termál- és gyógyfürdőivel fontos turisztikai mágnes, aminek következtében a Stegersbach–Jennersdorf régió termálsúlyponttá és golfparadicsommá fejlődhet. Lutzmannsburgban és Bad-Tatzmannsdorfban a termál- és wellnessterület megkezdett kiépítése és nemzetközivé tétele is jó kilátásokkal folytatódik, Güssingben pedig a bioenergia-felhasználás további kiépítése (komplex bioenergia-klaszter) tűnik perspektivikusnak.

11. táblázat: Burgenland legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Burgenland	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	277	277	277	279	280	281
Népsűrűség (fő/km ²)	75,2	75,1	75,4	75,7	70,7	71,0
Foglalkoztatási ráta (%)	67,5	69,6	67,1	68,1	69,5	72,5
Munkanélküliségi ráta (%)	4,3	4,2	5,6	6,0	5,0	3,7
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	85	86	87	84	83	81
Regionális GDP (M EUR)	5 043	5 148	5 422	5 553	5 752	6 057
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	14 402	15 052	16 057	16 840	17 826	18 470

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

1995–1999

Az osztrák előterjesztés alapján az Európai Bizottság Burgenlandot az 1. támogatási célterületek közé sorolta. Ausztria e tartományának a térszerkezete elmaradott, magas az ingázók száma. Ez utóbbiak jövedelmük egy részét Bécsben, Grazban és egyéb helyeken, Burgenlandon kívül költik el.

A fejlesztési program fő célja, hogy a térszerkezeti szempontból gyenge, periférikus határrégió „dinamikus közép-európai régióvá” fejlődjön. 7300 új munkahelyet, ebből 3000-et az iparban és a kézműiparban kívántak teremteni. Ezeket a célokat azonban mind belföldön, mind az EU-nál bizonyos fenntartással fogadták. Az eszközök mindenesetre jelentősek voltak. 1995–1999 között 6 milliárd schilling állami forrás, ezen belül 2 milliárd schilling EU-támogatás állt rendelkezésre. További 5 milliárd schilling magánberuházással számoltak ez időben. Ez a 250 ezer lakosú régióknak valóban számottevő összeg volt [Fath, 1999].

Az előmunkálatok során közlekedési, idegenforgalmi koncepció, továbbá tartományfejlesztési program, valamint regionális gazdaságfejlesztési koncepció készült. E munkák erőteljes információs tevékenységgel, tartományi szinten több munkacsoport, valamint egy koordináló „Burgenland programcsoport” felállításával kívántak az EU-követelményeknek megfelelni. A tapasztalatok szerint ilyen jellegű munkában a stratégiai célok közötti konfliktusok nehezen kerülhetők el. Burgenlandban különösen az északi és a déli területek közötti fejlettségi különbségek mérséklése okozott gondot.

A legfontosabb célok a következők voltak:

1. munkanélküliek arányának és az ingázók számának a csökkentése;
2. magasabb kvalifikációjú munkahelyek számának, a női keresők arányának, valamint a burgenlandi ipari exportnak a növelése;
3. a burgenlandi nemzeti jövedelem színvonalának az EU-átlag fölé való emelése;
4. Burgenland részarányának növelése az osztrák nemzeti jövedelemben;
5. népesség stabilizálása a határközeli területeken;
6. közületi beruházások révén a magánkezdeményezés ösztönzése és erősítése.

Az akkori szakvélemények szerint azonban a területi adottságok (Bécs közelsége, Pozsony északon, délen a strukturálisan gyengének ítélt magyar, szlovén és kelet-stájerországi szomszédos területek) miatt nehezen volt elképzelhető, hogy Észak- és Dél-Burgenland között a fejlődési különbségek csökkennek [Fath, 1999].

A program általános stratégiája egyértelmű: Burgenland gazdasága érdekében a rendelkezésre álló EU-forrásokat jelentős modernizációs nekirugaszkodásra kell felhasználni. A program főbb pénzügyi adatait az alábbi táblázat tartalmazza.

12. táblázat: A fejlesztési projektek finanszírozása Burgenlandban

Ágazat	M ECU (%)			
	EU-részesedés	Állami részesedés	Magán-részesedés	Összes költség
Ipar és kézműipar	56,76	171,20	189,74	360,94
Kutatás/fejlesztés	15,49	42,37	40,22	82,59
Idegenforgalom	38,71	101,90	89,64	191,54
Erdő- és mezőgazdaság	24,22	72,41	52,56	124,97
Munkaerő-gazdálkodás	26,28	53,00	9,98	62,98
Technikai segély	4,14	8,35	–	8,35
Mindösszesen	165,60	449,23	382,14	705,41

Forrás: Gruber [1997]

A programból az alábbi elemek emelhetők ki:

- A fejlesztési súlypontok erős regionalizálása: 8 regionális súlypont, beleértve a vezető projektek meghatározását is (ipari zónák, technológiai parkok, termálfürdők).
- A fejlett szolgáltatások aránya nagyon jelentős.
- A megújítható energiaforrások hasznosítása a programban nagyobb súllyal szerepel, mint más regionális programokban. A Magyarországgal és Szlovákiával tervezett kooperációk és az INTERREG II programok éppen úgy megemléztendők, mint az a kísérlet, amely Burgenlandot mind a meglévő, mind pedig az alakulóban lévő kelet–nyugati fejlődési tengelyekbe kívánja bekapcsolni.
- A Regionalmanagement Burgenland GmbH létrehozásával egy erőteljes végrehajtó szervezetet alakítottak ki, amelyet más régiók is megirigyelhetnek. A regionális menedzsment révén az alulról jövő kezdeményezések erősödését is várják. A helyi és a regionális kezdeményezések elősegítésére a Regionalmanagement Burgenland GmbH révén létrejött új tanácsadási kapacitás tekinthető az egyetlen érezhető változásnak, amely az 1. céltámogatás eredményeképpen már megvalósult [Fath, 1999].
- A fejlesztési erőfeszítések a kínálati oldalon mutatkozó szűk keresztmetszetek felszámolására irányultak, mindenekelőtt az iparban, a kézműiparban és az idegenforgalomban – főleg nagy projektek és a vállalatoknak nyújtott intenzív támogatások formájában.

A kritikai elemzések a diffúzióra orientált stratégiát hiányolták. Ennek olyan belső fejlesztési tényezőkre kellene irányulnia, mint a tanácsadás és munkaerő-minősítés, a hálózati kapcsolatok és a kooperáció erősítése. A

kínálati oldal erősítése mellett azonban komoly érvek szólnak: a térszerkezeti szempontból gyenge területeken fejlődési magokat (Entwicklungskerne) kell létrehozni.

A szakértők bizonyos fenntartással szemlélték a nagyprojektek előtérbe helyezését az infrastrukturális és a vállalati támogatások esetében. Kétségeiket fogalmazták meg amiatt is, hogy Burgenlandban az állami források 61%-át az ipar, a kézműipar és az idegenforgalom fejlesztésére fordítják. A ráfordítások több mint egyharmada két prioritásra összpontosult: a gazdasági fejlődés erősítésére, valamint az ipari és kézműipari infrastruktúra fejlesztésére. Kritikával lehetett illetni azt is, hogy a mezőgazdaságra és a környezetvédelemre viszonylag kevés pénz jutott, a munkaerő minőségét javító források is szerények voltak (az eredetileg még kisebb összeget az Európai Bizottság közbenjárására emelték meg).

2000–2006

A Strukturális Alapokból származó beruházások Burgenlandban az osztrák lakosság mintegy 3-4%-át (kb. 277 568 embert) érintettek. A munkanélküliségi ráta az osztrák átlag fölött volt, mivel a munkaerő egy része a régió kívülről dolgozott. Azoknak a csoportoknak, amelyek nem voltak (elég) mobilak vagy a tartomány félreeső részein éltek, a munkahelyekhez való hozzáférés más régiókban meglehetősen korlátozott volt. Burgenlandban óriásiak voltak a regionális különbségek. Észak-Burgenland központi szerepet töltött be Ausztria, Magyarország és Szlovákia „gazdasági vérkeringésében”.

Ezzel szemben Közép- és Dél-Burgenlandnak sokkal kevesebb esélye volt a gazdasági fejlődésre, mely a mezőgazdaság relatíve magas (6,3%) részesedésében is megmutatkozott. Az 1. célkitűzés megvalósítását célzó támogatások elsősorban Burgenland modernizálására, a regionális egyenlőtlenségek megszüntetésére, a régió gazdasági teljesítőképességének, valamint a burgenlandi vállalatok versenyképességének javítására irányultak. Kiemelt támogatásban részesültek az innovációt, a technológiatranszfert és a vállalatok közötti együttműködést előmozdító projektek. E regionális fejlesztési program megvalósítására 2006-tal bezárólag 365 millió euró állt a tartomány rendelkezésére, amelyből 271 millió euró uniós támogatás volt [Verebi, 2007].

A programtervezési dokumentum

Az Európai Unió a regionális támogatások odaítéléséről és mértékéről az ún. programtervezési dokumentumok/dokumentációk alapján dönt, melyek központi elemei: a problémaanalízis, a célkitűzés, a stratégia és az intézkedéstervezet. A dokumentáció első részét egy különböző indikátorok-

kal alátámasztott problémaanalízis képezi, melynek alapján a számszerűsített célokat és az ezek eléréséhez szükséges stratégiát fogalmazzák meg. Az előzőek alapján egy intézkedéstervezetet rögzítenek. Minden tervezet külön leírja, hogy milyen formában avatkozik be az állam, évente mennyi pénzt bocsát rendelkezésre, mennyivel kell a magánszektornak hozzájárulnia, mely hatóság felelős az intézkedés végrehajtásáért, és milyen konkrét hatásokat kell kifejtenie az adott intézkedésnek.

A programtervezési dokumentum nevezetesen két részből áll:

1. Egységes Programtervezési Dokumentum (EPPD);
2. Programtervezési Dokumentum Kiegészítése (EzP).

EPPD

Az EPPD képezi az 1. célkitűzéssel járó támogatás stratégiai alapját. Ez az általános adatok, a tervezett intézkedések összefoglaló leírása, a pénzügyi tervek és a megfelelő célok ex ante kiértékelése mellett a stratégiát és a központi elemeket tartalmazza. Akkor kerül felhasználásra, ha a programozott pénzeszközök kevesebb mint 1 milliárd eurót tesznek ki. A Burgenland tartomány által kidolgozott dokumentumot az Európai Bizottság 2000. április 7-én hagyta jóvá.

EzP

Az EzP a támogatás (operatív) megvalósítási eszköze. Az egyes támogatással kapcsolatos intézkedések pontos leírását és az ezek végrehajtásáért felelős intézmények listáját tartalmazza. Ez utóbbiak intézkedésenként, a programok projektek szintjén történő lebonyolításáért felelősek, és a projektkidolgozás végső állomásaként funkcionálnak.

Általános célkitűzések

Burgenland 2000–2006 közötti időszakra vonatkozó 1. célkitűzés programja a következő globális célok elérésére irányult:

- Burgenland modern közép-európai régióvá való átalakítása/(fel)fejlesztése;
- felkészülés a Nyugat-Pannónia Eurorégióra, melyet Burgenland, három magyar megye (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala) és Szlovákia Ausztriával határos régiói képeznek egy közös gazdasági és élettér kialakítása érdekében;
- a tartományon belüli regionális egyenlőtlenségek megszüntetése.³⁴

³⁴ Objective 1 programme for Burgenland
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=571&gv_PGM=3&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

E célok csak úgy valósulhattak meg, ha a gazdasági fejlesztési stratégia bizonyos elemeire különösen nagy hangsúlyt fektetnek, mégpedig annak érdekében, hogy a program alkalmazkodni tudjon a megváltozott nemzetközi körülményekhez. Az első programperiódus (1995–1999) leglényesebb eredményeit az infrastruktúra fejlesztésével, valamint a gazdaság átalakításával és fejlesztésével érték el, melynek keretében technológia-intenzív termékek termelésére és szolgáltatások nyújtására tértek át. Ezen az úton kellett továbbhaladni a második programperiódus során is, még hozzá bizonyos szempontok kiegészítésével és hatékonyabbá tételével.

Ez mindenekelőtt a következőket jelentette:

- a technológiaorientáció megerősítésének hangsúlyozása, a vállalatok támogatásától az infrastruktúrán át a magas szakképzettség kínálatáig;
- kkv-k és a vállalat alapítás támogatása, legalább 700 új vállalkozás alapítása;
- a vállalatok hálózatkiépítésének és kooperációjának támogatása a termékfejlesztés, a javak és szolgáltatások előállítása és értékesítése által;
- tevékenységkihelyezés (outsourcing) a burgenlandi gazdaság internacionalizálásához, különös tekintettel a piacok feltárására és a vállalati együttműködésre a szomszédos országokkal;
- modern technológia alkalmazása a burgenlandi gazdasági struktúra ökológiai orientációjához és pozicionálásához;
- a burgenlandi gazdaság átalakításának folytatása egy eddigi termelésorientált struktúráról a technológia- és szolgáltatásorientált gazdasági tevékenységekre való áttérés útján, mely hozzájárul a munkahelyteremtéshez; emellett csökkenteni kell az építőiparban foglalkoztatottak még mindig magas számát, és növelni a jövőorientált gazdasági szektorokban (pl. információs technológia) foglalkoztatottak számát;
- a szakképzettség kínálatának szükségletorientált támogatása, speciálisan az újonnan teremtett munkahelyekre tekintettel.³⁵

A fent említett célkitűzések sikeres megvalósításához elengedhetetlen volt, hogy Burgenland jobban bekapcsolódjon a nemzetközi közlekedési háló-

³⁵ Objective 1 programme for Burgenland
(http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_PAY=AT&gv_reg=571&gv_PGM=3&LAN=7&gv_PER=1&gv_defL=7)

zatba. Mindenekelőtt az európai úthálózatba történő bekapcsolást és a közelben található nyugat-magyarországi gazdasági centrumokkal való összeköttetés javítását tervezték, melyeket az 1. célkitűzés programmal párhuzamosan, országos és tartományi szintű intézkedések révén kellett megvalósítani.

Az egyes burgenlandi területi egységekre vonatkozó célkitűzések

1. régió: Észak-Burgenland

A verseny és az ipar mellett a kereskedelem fejlesztése játszik fontos szerepet. Ez pótlólagos lehetőséget nyújt a turizmus szinergiahatásainak biztosítására a vonzó kínálaton keresztül, mely hozzájárul a szezon meghosszabbodásához. Az első programperiódusban megkezdődött, Ausztria és Szlovákia határokön átívelő együttműködésének előkészületeit Ausztria lezárta. Szlovákia politikai instabilitása miatt egészen máig nem sikerült a terv gyakorlati megvalósítása, a kapcsolatok erősítése azonban már folyamatban van [Verebi, 2007].

2. régió: Neusidler See (Fertő tó)

A Fertő tó térsége a burgenlandi turizmus oszlopainak egyike. A fürdők és a minőségi szállodák/szálláshelyek kiépítése már az első programterv időszakában (1995–1999) megkezdődött, és folytatódni is fog. Ez a térség a mezőgazdasági termelésnek is fontos részterülete. A természeti környezet megőrzése és a Magyarországra is átnyúló Fertő–Hanság Nemzeti Park természeti értékeinek konzerválása továbbra is prioritásként jelenik meg ebben a térségben.

3. régió: Eisenstadt (Kismarton) területe

Az első programterv időszakának legfontosabb projektje ebben a térségben a technológiacentrumok létrehozására irányult. A hangsúly most az információtechnológiai kompetenciacentrumok és a technológiai központok kialakításán, illetve fejlesztésén volt/van. A már Siegendorfban kialakult fejlődési zónákkal együtt az Eisenstadt–Siegendorf–Mattersburg–Sopron-tengely a Nyugat-Pannónia Eurorégió egyik legfontosabb fejlődési tengelye.

4. régió: Oberpullendorf területe

Ebben a térségben a legfontosabb cél egy fémfeldolgozó központ kialakítása. Ennek lehetősége a különböző, kedvező pozíciójú fémfeldolgozó vállalatok jelenlétéből adódik. A kompetenciacentrumok létrejöttével a térség hozzáférést biztosít a technológiai know-how-hoz, és az ezután elvárható technológiatranszfer az új vállalatok idecsalogatásához és letelepedéséhez, valamint a már meglévő vállalatok üzleti területeinek kiszélesítéséhez vezet.

5. régió: Lutzmannsburg – Bad Tatzmannsdorf

Korábban már elkezdődött a termál- és wellnessfürdők kiépítése, és ez a jövőben is folytatódni fog, továbbá szerepük a tudományos és turisztikai kompetencián keresztül felértékelődik. A közvetlen gyakorlati megvalósítás az egyes helységeken és kínálaton belüli differenciálódáshoz vezet, valamint hozzájárul a dél-burgenlandi termálfürdők vonzerejének növeléséhez is [Verebi, 2007].

6. régió: Dél-Burgenland

Az előző programterv célkitűzése az volt, hogy ezt a régiót a megújuló energiaforrások európai központjává fejlessze, mely a 2000–2006 közötti programtervre is érvényes volt. Gussing térségében a biomassza hasznosításán van a hangsúly, míg Pinkafeld térségében a biztonság-, az épület- és a multimédia-technikán. Emellett prioritást élvez a megfelelő infrastruktúra kiépítése a wellness- és gyógyturizmus fellendítéséhez.

7. régió: Stegersbach – Jennersdorf

Ez a terület termálcentrummá és golfedorádóvá fejlődött. A kínálati paletta és a közös marketing szükséges szélesítése hozzájárul a régió gazdasági megerősítéséhez. A térségre jellemző turisztikai tevékenységek az egészség- és termálturizmusban nyilvánulnak meg, melyek egy közös koncepció részét képezik.

8. régió: Grosspetersdorf – Heiligenkreuz

A Nyugat-Pannónia Eurorégió keretében kell megvalósítani, illetve fejleszteni az együttműködést. A tervezett Heiligenkreuz gazdasági park határokon átívelő projektjének kivitelezése a 2004-es EU-bővítés kapcsán prioritást élvez. Emellett a Graz–Gleisdorf–Szentgotthárd-tengely mentén történő gazdasági együttműködést el kell mélyíteni.

9. régió: Alsó-Stremtal és Pinkatal

Az érintetlen természeti környezetéről ismert régiónak a Weinidylle-i Természetvédelmi Park létrehozása után különböző tevékenységek kialakítása révén a természetközeli turizmusra kell fókuszálnia, hogy a már régóta tartó elvándorlást megállíthassák. Ezen kívül szükséges e régió és a dél-burgenlandi közötti turisztikai tevékenységi hálózat kiépítése, különösen a vidékfejlesztés terén.

A támogatott szektorok/területek, a program prioritásai

1. Verseny és ipar

A burgenlandi középosztály megerősítése a regionális kis- és középvállalkozások (kkv-k) támogatása által. A vállalkozások nemcsak közvetlen beruházási támogatásban részesültek, hanem egyéb intézkedések által biztosított támogatásban is (mint például az innovációt, internacionalizációt és a menedzsment minőségének javítását elősegítő támogatások). Annak érdekében, hogy a kkv-k saját tőkéje növekedjen, a kockázati tőke segítségével új finanszírozási formákat irányoztak elő. Továbbá támogatták a gazdasági infrastruktúra megerősítését, valamint az információs és telekommunikációs technológia fejlesztését. Emellett egy akcióprogramról is szó volt, amely a közösségi politika hatékonyabbá tételéért felelt, valamint a 2000–2006-os időszakra vonatkozó pénzügyi keretet is meghatározták [Verebi, 2007].

2. Kutatás és fejlesztés, technológia és innováció

Az EU-pénzeknek lehetővé kell tenniük kompetencia-, technológia- és alapcentrumok, valamint szakiskolák létrehozását, és hozzá kell járulniuk a kutatási projektek fejlesztéséhez.

3. Turizmus és kultúra

Az idegenforgalom kiépítése beruházási támogatások segítségével, még hozzá azokkal az intézkedésekkel összhangban, melyek a turisztikai kínálat minőségének, a marketingnek és az üzemek hálózati kiépítésének támogatására irányulnak. Ez a turizmus infrastruktúrájának kiépítését és a kulturális örökség turisztikai célokra való felhasználását is érinti.

4. Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, halászat, természetvédelem

Ennek a területnek a fejlesztését a következőkön keresztül kellett támogatni:

- üzemi beruházások,
- fiatal keresők támogatása,
- szakképzési intézkedések,
- feldolgozási és értékesítési módszerek javítása.

Kiegészítő intézkedéseket is terveztek:

- változatos tevékenységek támogatása vidéken,
- falvak „renoválása” és fejlesztése,
- úthálózat és más infrastruktúrák javítása,
- tájvédelem [Verebi, 2007].

5. Humánerőforrás, (szak)képzés

A támogatási pénzeknek hozzá kell(ett) járulniuk a munkanélküliség csökkentéséhez, az esélyegyenlőség támogatásához, illetve megteremtéséhez, a szakképzés javításához és a társadalmi kirekesztés megszüntetéséhez.

6. Technikai segítség és kiértékelés

A rendelkezésre álló pénzügyi eszközöket a következőképpen kellett felosztani az egyes szektorok/területek között:

- verseny és ipar – kb. 33%,
- kutatás, technológia és innováció – kb. 11%,
- turizmus és kultúra – kb. 19%,
- mezőgazdaság és erdőgazdálkodás, halászat, természetvédelem – kb. 16%,
- emberi erőforrás – kb. 20%,
- technikai segítség és kiértékelés – kb. 1%.

A támogatási pénzek kezelése

A programok megvalósítását és igazgatását egy állam- vagy közigazgatási szerv végzi. Az EU közigazgatási hatósága a burgenlandi kormány hivatalában található. Ez a projektek lebonyolításában részt vevő, megközelítőleg 40 partner koordinálásáért felelős mind nemzeti, mind pedig regionális és európai szinten. A program legfontosabb grémiuma a kísérőbizottság, mely a közigazgatási hatóság elnöklése alatt évente egyszer vagy kétszer ülésezik. Tagjai az illetékes szövetségi minisztériumok képviselői, a társfinanszírozásban részt vevő intézmények képviselői, az érdekegyeztető tanács tagjai, továbbá az esélyegyenlőségért és a fenntartható fejlődésért felelős képviselők. A titkárságot az Osztrák Területrendezési Konferencia (OROK) hozza létre. A programok végrehajtását a különböző beruházási területekhez kapcsolódó intézmények végzik. Rajtuk kívül még az ún. intézkedésekért felelős és a támogatást lebonyolító intézmények (MF) illetékesek a (helyi) projekttanácsadásban és projektkarbantartásban. Minden Strukturális Alapot a mindenkori minisztériumok (ERFA: szövetségi kancellári hivatal; ESZA: Munkaügyi és Szociális Minisztérium; EMOGA: Mezőgazdasági és Környezetvédelmi Minisztérium) kísérik figyelemmel. A minisztériumok a közigazgatási hatóságoktól és a támogatások lebonyolításáért felelős intézményektől kapják meg a megfelelő dátumokat.

Jogi alapok és felelős intézmények

A legfőbb kritériumok

Az Európai Unió Strukturális Alapjaiból érkező támogatás csak társfinanszírozás formájában lehetséges, ami azt jelenti, hogy

- a tervnek egyrészt meg kell felelnie az országos, illetve tartományi támogatási irányvonalnak, és
- bele kell illeszkednie az 1. célkitűzés program központi intézkedésének valamelyikébe.

Vagyis az intézkedések kritériumainak teljesítése mellett a támogatási rendszert kidolgozó intézmények számára alapul szolgáló irányvonalak feltételeinek is teljesülniük kell.

A Strukturális Alapokból származó pénzekre vonatkozó követelmények teljesüléséért és a programkoordinációért a következő intézmények/alapok felelősek Burgenlandban:

- ERP-Alap,
- WiBAG,
- FFF (Kutatástámogatási Alap),
- BMWA,
- Kommunalkredit Austria (a BMLFUW megbízásában),
- Burgenlandi Tartományi Kormányhivatal.

Az EU pénzügyi kontrolljának keretében ezek az intézmények, illetve alapok hozzájárulnak ahhoz, hogy a Strukturális Alapokból származó pénzek által társfinanszírozott projekteknek a programokban levő támogatási feltételekkel való összhangja megvalósuljon, illetve ellenőrizve legyen.

A lebonyolításért felelős intézmények feladata

A támogatás lebonyolításáért felelős intézmények feladata a következő tevékenységekből áll:

- tanácsadás a támogatásra jogosultaknak a támogatási célokról és az EU-pénzekről, valamint a nemzeti társfinanszírozási eszközökből származó támogatások lehívásának feltételeiről,
- támogatásigénylő kérvények átvétele,
- a kérvények ellenőrzése,
- koordinált döntés-előkészítés,
- szerződések kidolgozása és lezárása,
- a támogatott által készített projektervezet és beszámoló felülvizsgálata,

- rendelkezés a támogatott kifizetéséről, illetve adott esetben annak visszavonásáról,
- jelentés készítése a megfelelő monitoringintézményeknek.³⁶

2007–2013

Mivel Burgenlandban az egy főre jutó GDP nem érte el az unió átlagának 75%-át Ausztria EU-hoz való csatlakozása óta (1995. január 1.), ezért mind az 1995–1999-ig terjedő első, mind a 2000–2006-ig terjedő második periódusban az 1. célkitűzés alá tartozó, elmaradott régióknak számított. 2007-től azonban az egy főre jutó GDP meghaladja a fent említett százalékat, ezért nem jogosult többé az 1. célkitűzéshez kapcsolódó támogatásokra, tehát nem lesz többé az 1. célkitűzéshez tartozó régió. A 2007–2013 közötti időszakra ún. „Phasing Out” státuszt kapott, melynek keretében 177 millió euró összértékű támogatási pénzre jogosult.³⁷

A „Phasing Out Burgenland 2007–2013 ESF” magába foglalja azokat a tevékenységeket, amelyeket az európai szociális alapok eszközeivel kofinanszíroznak. A párhuzamosan kidolgozott „Phasing Out Burgenland 2007–2013 EFRE” program az uniós eszközökkel kofinanszírozott regionális fejlesztések intézkedéseit tartalmazza. A vidéki területek fejlesztésének programját („Programm zur Entwicklung des ländlichen Raumes”) Ausztria egész területére dolgozták ki, amelyet az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (ELER) támogat, és amely olyan intézkedéseket is tartalmaz, mint a vidéki területek fejlesztésének támogatása Burgenlandban.

A Phasing Out program célja, hogy stratégiaileg szabályozott intézkedéseken keresztül Burgenland régiója megerősödjön. Ezzel a programmal akarják ösztönözni az összes burgenlandi régiót a fejlődésre, különösen Közép- és Dél-Burgenlandot, valamint egy magasabb foglalkoztatási szintet elérni a régióon belül. Burgenlandnak Közép-Európa dinamikus gazdasági régióinak útját kellene követnie.

A program tartalmi irányát és finanszírozási struktúráját az Európai Unió célkitűzéseivel összhangban sikerült kialakítani, különös tekintettel a

³⁶ Eisenstadti tanulmányút – Cél 1-es projektek Burgenlandban (2000–2006) (http://nrgit.ktk.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/Intezetek_tanszekek/NRGIT/tanulmanyutak/061016_beszamolo.pdf)

³⁷ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF. (http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

lisszaboni folyamat és Göteborg célkitűzéseire. A releváns intézkedések mellett a Kohéziós Program mutatott lényeges irányvonalat.

Burgenland 2007–2013 közötti Phasing Out Operatív Programja tartalmazza Burgenland regionális fejlesztési politikájának EU-s eszközökkel történő finanszírozását, ami különösen figyelembe veszi a Lisszaboni Fejlesztési Stratégia célkitűzéseit. A stratégiában bemutatásra kerülnek a közös alapok, úgymint a területi kooperáció, együttműködés, illetve a program 3. prioritását jelentő vidéki térségek 2007 és 2013 közötti fejlesztése.

A program szerint a humánerőforrás fejlesztését a fejlődő gazdasági területek igényei alapján kell kialakítani, azért, hogy a korábban bemutatott képzési színvonal csökkenését megállítsák. Az eszközöket és támogatási pénzeket pedig a munkanélküliség csökkentésére kell fordítani.³⁸

A 2007–2013-as fejlesztési program fontos célkitűzései:

- az Európai Szociális Alap magasabb finanszírozási részvétele a Phasing Out programban;
- a burgenlandi munkaerőpiac képzettségi színvonalának növelése;
- a vállalkozók és alkalmazottak képzésének nagyobb támogatása, hogy az alkalmazkodóképességüket javítsák;
- a foglalkoztatási intézkedéseken belül nagyobb figyelem a munkanélküliekre;
- az innovatív intézkedések kiszélesítése;
- az EQUAL-tapasztalatok integrációja, különösen a saját tevékenységek átalakításán keresztül.

A fejlesztési program prioritásai

- *A fejlesztési program általános célja 2007–2013 között:* Burgenland versenyképességének javítása, valamint a munkaerő-piaci foglalkoztatottság és képzés támogatása az esélyegyenlőség kiemelt figyelembevételével.
- *A fejlesztési program konkrét célja 2007–2013 között: 1. prioritás.* A munkavállalók és vállalkozók alkalmazkodóképessége. A munkavállalók és vállalkozók képzettségének és alkalmazkodóképességének javítása. Az akcióterületen belül cél:
 - innovációs megújulás és versenyképesség javítása,
 - támogatni a vállalatokat és alkalmazottjaikat a strukturális átalakulás során.

³⁸ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF (http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

- *A fejlesztési program konkrét célja 2007–2013 között: 2. prioritás.* Integráció a munkaerőpiacon és társadalmi beilleszkedés. Munkakereső és hátrányosan megkülönböztetett személyek foglalkoztatási esélyeinek javítása:
 - munkaerő-piaci egyenlőtlenség leépítése,
 - speciális célcsoportok integrációja a munkaerőpiacon,
 - a nők foglalkoztatási részvételének javítása,
 - a fogyatékkal élők munkaerő-piaci esélyeinek növelése.
 - *A fejlesztési program konkrét célja 2007–2013 között: 3. prioritás.* Támogatási struktúrák, elérhető tudás és annak továbbítása a munkaerőpiaci partnerek felé, tehát a tudás és képzés elérhetőségének javítása a szervezeti munkaerő-piaci struktúrák között:
 - képzés és tanulás kínálatának javítása,
 - a vállalatok és a gazdaság közötti tudástranszfer jobbítása,
 - folytatni és kiépíteni a helytálló kooperációkat, és fejleszteni a regionális és innovatív munkaerő-piaci projekteket.³⁹
 - *A fejlesztési program konkrét céljai 2007–2013 között: 4. prioritás.* Versenyképes struktúrák támogatása egy innovatív és tudásalapú gazdaság és a regionális beruházások biztosításán keresztül. Technikai segítségnyújtás.
 - *A fejlesztési program konkrét céljai 2007–2013 között: 5. prioritás.* Vonzó telephelyek továbbfejlesztése, környezeti fenntarthatóság biztosítása.
- A legnagyobb összeget (50 297 500 euró) a kettes prioritásra kívánják fordítani. Ez az összeg magába foglalja mind a közösségi, mind a nemzeti támogatásokat.

Az összes célkitűzés megvalósítására több mint 69 millió eurót terveznek fordítani, amiből a közösségi hozzájárulás mértéke több mint 52 millió euró. A fennmaradó részt az osztrák állam pótolja ki.

Kihívások Burgenland számára⁴⁰

Képzettség és alkalmazkodóképesség

A gazdaság globalizációja, új piacok megnyílása, a termelés technológiai és szervezeti fejlődésének felgyorsulása növeli a vállalatok alkalmazkodá-

³⁹ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF
(http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

⁴⁰ Operationelles Programm Phasing Out 2007–2013 Burgenland-ESF.
(http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/3.Reiter-Regionalpolitik/2.EU-SF_in_OE_07-13/2.3_Ziel_Konvergenz/op_bgld_esf_07-13_version_19_07_2007.pdf)

si kényszerét. A vállalatoknak rugalmasan kell reagálniuk a javak és szolgáltatások keresletének gyors változásaira, végrehajtani az innovációkat, hogy a versenyképességüket megőrizték.

Ezért nagyon fontosak a továbbképzési lehetőségek, különösen a kkv-k esetében, azonban mind a vállalkozók, mind az alkalmazottak közül csak nagyon kevesen veszik igénybe.

Ezen prioritás szerint mind a vállalkozók, mind a munkavállalók körében növelni kell az alkalmazkodóképességet, amihez hozzátartozik a burgenlandi vállalatok nemzeti és nemzetközi versenyképességének javítása is. Ehhez pedig a foglalkoztatottak képzésének támogatása szükséges.

A munkanélküliség csökkentése

A munkahelyek alacsony száma Burgenlandban magas munkanélküliséghez és nagyszámú elvándorláshoz vezet, mindenekelőtt Bécs irányába. Bár megtörtént a foglalkoztatás növeléséhez szükséges strukturális változás, de a vállalkozók és az alkalmazottak egy része mégis magával vitte annak hátrányait (pl. alacsony képzettség). 2002 óta a foglalkoztatás növekedése erősen lelassult. A lelassult gazdasági növekedés az elmúlt évtizedben a termelékenység növekedésével együtt a munkanélküliségi kvóta növekedéséhez vezetett. A jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetni a munkaerő képzésére a régióban, hogy versenyképes tudjon maradni.

Hátrányosan megkülönböztetett személyek integrációja

Ezen emberek számára számos tényező megakadályozza az integrálódást a társadalomba, így például a képzettségi szint, a befogadó társadalom előítéletei. A hátrányosan megkülönböztetett emberek csoportja nem homogén, ezért számos kisebb csoportot foglal magába, mint például a kisebbséghez tartozókat, migránsokat, visszatelepülőket stb.

Egyrészt pénzügyi nyomás miatt szükséges a szociálisan és munkajogiilag nem biztosított foglalkoztatási formák alkalmazása. Másrészt be kell mutatni a nyelvi és kulturális különbségeket, melyek gyakran más problémákkal összefüggésben jelennek meg, mint például az alkohol- és drogproblémák, börtönbüntetés, eladósodás stb. Mindezek a munkaerőpiacon való elhelyezkedés szinte leküzdhetetlen akadályai. Ráadásul az idegengyűlölet és rasszizmus a munkaerő-piaci bánásmódban is felléphet az emberekkel szemben.

A tanulás és továbbképzés támogatása

Az élethosszig tartó tanulás tekintetében intenzívebb intézkedések szükségesek, mint korábban. A továbbképzést meghatározó egyik lényeges té-

nyező Burgenland versenyképességének növelése. Ehhez szükséges a képzettség javítása, illetve a felkészültség az élethosszig tartó tanulás szükségességére.

Az innovációs környezet kezdetlegességei miatt Burgenlandban az innovatív fejlődés, valamint a kutatás-fejlesztés területén még hiányosságok vannak. Ezen okból is szükséges a burgenlandi gazdaság továbbfejlesztése, illetve a gazdaság és a kutatás közötti tudástranszfer támogatása.

A munkaerőpiac szervezeti struktúrájának javítása

Az EU bővítése során különféle kihívások keletkeznek Burgenland egyes régiói számára. Ezek a kihívások innovatív intézkedéseket követelnek, és aktív együttműködést. Erre volt megoldás a burgenlandi foglalkoztatási csomag a 2000–2006 közötti támogatási periódusban.

3. Lengyelország⁴¹

Lengyelország 312 685 négyzetkilométeres területével és 38 130 300 lakosával a csatlakozó országok közül a legnagyobb. A kibővült – 27 tagú – Európai Unióban is a hatodik helyen áll az országok méret szerinti rangsorában. Népsűrűsége (2009. 01. 01.): 122 fő/km². Fővárosa Varsó. Államformája: elnöki köztársaság.

Regionális szintek és egységek (db):

- NUTS I: 6
- NUTS II: 16
- NUTS III: 66
- LAU 1: 379
- LAU 2: 2478.

Lengyelország Kelet-Közép-Európa legnagyobb országa. Területét a XVIII. században felosztották, ezáltal hosszú évtizedekig nem is létezett. Határvonala gyakran változott a történelem során, de a legnagyobb mérvű országhatár-változások a II. világháború után következtek be [Kiss, 2003]. Lengyelország közigazgatási beosztása 1999-ben gyökeresen átalakult, mert az 1975-ben létrehozott 49 vajdaság helyett 16 vajdaságot szerveztek. Ezeket ma közvetlenül választott közgyűlés irányítja, és elvileg az Európai Unió NUTS II régióinak felelnek meg. A vajdaságok méretei azonban nagyon eltérőek, közülük több sem a társadalmi-gazdasági homogenitás, sem a meghatározott középponthez való kapcsolódás követelményeinek nem tesz eleget. Regionális áttekintésünkben áttekinthetőbb, egyszerűsített beosztást követünk.

⁴¹ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

5. ábra: Lengyelország NUTS I, NUTS II, NUTS III régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Mazóvia az ország fővárosa köré szerveződő ipari központi régió, amelynek kiemelkedően fejlett magjához kapcsolódik az elmaradott északkeleti határvidék (Podlasia). Varsó Lengyelország első számú gazdasági, oktatási és kulturális centruma. Iparából képzett munkaerőre és a nagyvárosi piacra támaszkodó ágak (finomgépipar, finomvegyipar, könnyű-, élelmiszer- és nyomdaipar) emelkednek ki. Itt található a legtöbb pénzügyi intézmény és a nagyvállalatok irányító központjai, s ide áramlik a külföldi működő tőke egyharmada. A főváros körül – az agglomerációs gyűrűn kívül – széles iparosítatlan országrész kerül el. Egyedül Płock kőolaj-finomítója és vegyi kombinátja bír nagyobb jelentőséggel. Radom a fővárostól délre fekvő rurális térség ipari központja, amelynek jelentősége a főváros telítődése nyomán felértékelődik a beruházások szempontjából. Podlasia Lengyelország legfélreesebb és egyik legkevésbé fejlett vidéke. Białystok, a Varsó–Vilnius–Szentpétervár vonalon fekvő város a XIX. században fejlődött ipari góccá, s ma vajdasági székhely. A vajdasághoz tartozik a Mazuri-tóhátság keleti része is.

Nagy-Lengyelország a középkori lengyel állam egyik magterülete. 1945 óta központi fekvésű országrészként viszonylag harmonikus gazdasági szerkezetű régióvá alakult. Mezőgazdasági adottságai a Visztula mentén a legjobbak, itt van az ország leggondosabban művelt agrárvidéke. Az országrészt fontos vasutak és műutak szelik át, biztosítva egyrészt a lengyel és a német főváros, másrészt Felső-Szilézia és a kikötők összeköttetését. Az országos átlagnál fejlettebb régió legfontosabb városa Poznań, amely ipari, kereskedelmi és közlekedési csomópont. Nemzetközi hírvő vásárváros, mely sokoldalú iparral (közlekedési és mezőgazdasági gépgyártás, vegy-, könnyű- és élelmiszeripar) rendelkezik. Kedvező földrajzi helyzete és a német határhoz való közelsége folytán a külföldi beruházók kedvelt, dinamikusan fejlődő desztinációja lett.

Kujávia–Pomeránia két, funkcionálisan egymást kiegészítő központ köré szerveződött régió. Két kiemelkedő települése, Bydgoszcz és Turon már-már összeolvadó városok. Előbbi fontos közlekedési és ipari góc (gép-, vegy-, élelmiszer- és könnyűipar), míg az utóbbi iparát a szakképzett munkaerő (elektrotechnika, elektronika) és a közeli kősó- és kálisótelepek (vegyipar) vonzották. A Visztula jelentős vízerőművén a vegyiparon kívül fafeldolgozás, a vízigényes cellulóz- és papírgyártás is számottevő.

Łódź egyetlen domináns vajdasági régió köré szerveződött. A régió központja az ország kellős közepén, a XIX. századi kapitalista iparosítás során növekedett nagyvárossá. Textiliparának alapjait a betelepült szász takácsok szaktudása és az orosz felvevőpiac igényei képezték. A „lengyel Manchesternek” is nevezett város iparában máig vezet a textilipar és a textilgyártás. Közlekedési helyzete – különösen az úthálózat szempontjából – rendkívül kedvező. Egyeteme és kutatóintézetei révén kulturális-oktatási szerepköre figyelemre méltó. Újabban külföldi beruházások révén jelentősen bővítette kereskedelmi és pénzügyi funkcióit. A város körül kialakult agglomeráció tagjai esősorban textil- és gépipari centrumok. Energetikai bázisukat a közelben feltárt barnaszéntelepek bővítették.

Lublin hátrányos földrajzi helyzetű régió, amelynek fejlettségi szintje messze elmarad az országos átlagtól. Területe rendkívül sűrű agrárnépességet tart el, bár csak szerény színvonalon. Nehéziparának jól ismert központja Stalowa Wola, mely főként munkagépeket és buldózereket gyárt. Tarnobrzeg közelében működik Európa legnagyobb terméskénbányája. A régióhoz tartozik a Lengyel-Kárpátok egy része, ahol néhány fontosabb idegenforgalmi központ található. Lublin, a régió legnagyobb városa jelentős egyetemi város és sokoldalú iparközpont, melynek autógyára főként haszonjárműveket állít elő.

Kis-Lengyelország déli része Lengyelország legvonzóbb tájai közé tartozik, s jellegzetes faházás falvairól és a téli–nyári turizmus elosztóhelyeként ismert. A Kárpátok előterében húzódó medencék hangulatos kisvárosok sorát fűzik fel. A régió központjának Krakkót tekintjük, amely a harmadik legnépesebb lélekszámú városa Lengyelországnak, történeti és kulturális jelentősége miatt azonban közvetlenül Varsó után következik. A II. világháború után nagyszabású industrializáció bontakozott ki. Krakkó mellé telepítették az ötvenes években Nowa Hutát, a lengyel kohászat fellegvárát. Krakkóban – bár ipara is sokoldalú – mégis inkább az oktatási-kulturális-kereskedelmi szerepkör a kiemelkedő. A régió fejlett déli részével ellentétben a Szentkereszt-hegység az ország legszegényebb vidéke. Mára a még megmaradt érc- és fafeldolgozásra épült ipari üzemek is létükért küzdenek. Az egyetlen nagyobb város a vajdasági székhely, Kielce.

A köszenet és színesércvagyonot rejtő Felső-Szilézia minden válságjel ellenére az ország kiemelkedő iparrégiója, amelyet az egy főre jutó termelés értéke alapján csak a Varsót magában foglaló Mazóvia előz meg. A felső-sziléziai agglomeráció Közép-Európa egyik legnagyobb policentrikus agglomerációja. Az Odera és a Visztula közötti hátság, feketeköszén- és színesérclelőhelyek bázisán a XVIII. század óta bontakozott ki a ma már húsznál több várost magában foglaló nehézipari körzet. A szénmedence szénére erőművek, kohók, nehézgépgyárak, vegy- és építőanyag-ipari, valamint könnyű- és élelmiszer-ipari üzemek települtek. Az iparvidék legnagyobb városa, igazgatási és oktatási központja Katowice, melynek vaskohászatát sokoldalú gépgyártás egészíti ki. A konurbáció tagjai közül Bytom művelt ércbányáival, Gliwice műemlékeivel emelkedik ki. Az agglomeráció területén azonban halmozott környezeti károk jelentkeznek. Mind a levegőszennyezés, mind az alábányászás súlyos gondokat okoz. A régióhoz tartozó kárpáti vidék fő helye Bielsko-Biala. A régebbi eredetű gyapjúiparáról és autógyáráról nevezetes városból könnyen megközelíthetők a hegyi üdülők.

A történeti Szilézia két vajdasága egységes régióknak tekinthető. A gazdaság arányosan fejlett. A régió legnagyobb városa, Wrocław (Boroszló) évszázadokon át európai jelentőségű kereskedelmi és kulturális centrum volt. Ma sokoldalú gépiparáról, mindenekelőtt vasúti járműgyártásáról híres.

Nyugat-Pomeránia a Balti-tenger déli vidékén fekvő történelmi tartomány (Pomeránia) középső részét foglalja el. Mivel ebben a térségben korábban alig éltek lengyelek, ezért a mai lakosságot új telepések alkotják. A régió központja Szczecin. Forgalmát ma a felső-sziléziai iparvidék, illetve

a tranzitszállítások éltetik. Tipikus kikötői ipara, valamint egyeteme van. A régió belső vidékei máig is elmaradott agrárkörzetnek számítanak.

Pomeránia régió a Visztula alsó folyásának vidékét és a Mazuri-tóvidéket (Mazúriát) foglalja magában. A stratégiai jelentőség régió szíve a Visztula torkolatának vidéke. A Gdańsk–Gdynia–Sopot alkotta agglomeráció a lengyel településhálózat lényeges északi bástyája. A folyó egyik deltaága mellé települt Gdańsk, mely sok szerepkörű város, forgalmas kikötő kőolaj-finomítóval és számos más ipari üzemmel. Gdynia a lengyel halfeldolgozás kiemelkedő centruma, míg Sopot fürdőhelyként és fesztiválvárosként ismert. Az agglomeráció iparából még mindig kiemelkedik a hanyatlóban lévő hajógyártás. A Visztula völgyének belterjesen művelt, cukorrépat, burgonyát, zöldségfélét termő vidékét a Mazuri-tóhátság alacsony színvonalú rét- és erdőgazdálkodás, valamint fakitermelés váltja fel.

3.1. Területi fejlődés, területi különbségek Lengyelországban

13. táblázat: Lengyelország NUTS II régióinak népessége 2002 és 2008 között

NUTS II régió	(ezer fő)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Łódzkie	2 612	2 602	2 592	2 583	2 572	2 561	2 552
Mazowieckie	5 125	5 132	5 141	5 152	5 165	5 180	5 197
Małopolskie	3 234	3 245	3 257	3 263	3 269	3 275	3 283
Śląskie	4 742	4 723	4 708	4 693	4 678	4 661	4 650
Lubelskie	2 199	2 194	2 188	2 182	2 176	2 170	2 164
Podkarpackie	2 104	2 101	2 098	2 098	2 098	2 098	2 098
Świętokrzyskie	1 297	1 294	1 290	1 287	1 282	1 278	1 274
Podlaskie	1 209	1 206	1 204	1 201	1 198	1 194	1 192
Wielkopolskie	3 353	3 358	3 363	3 369	3 376	3 383	3 392
Zachodniopomorskie	1 698	1 697	1 696	1 695	1 694	1 693	1 693
Lubuskie	1 009	1 009	1 009	1 009	1 009	1 009	1 009
Dolnośląskie	2 907	2 902	2 896	2 891	2 885	2 880	2 878
Opolskie	1 064	1 058	1 054	1 050	1 045	1 040	1 035
Kujawsko-Pomorskie	2 070	2 069	2 068	2 068	2 067	2 066	2 067
Warmińsko-Mazurskie	1 429	1 429	1 429	1 429	1 428	1 427	1 427
Pomorskie	2 181	2 186	2 192	2 197	2 201	2 207	2 215
Lengyelország	38 232	38 205	38 182	38 166	38 143	38 122	38 126

Forrás Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Az ország fejlettség tekintetében korántsem áll ilyen előkelő helyen. Az egy főre jutó GDP értéke 1991-ben a közösségi átlag 30%-át tette ki, és ez az arány 2001-re is mindössze a 40,9%-ot érte el.

14. táblázat: Lengyelország régióinak GDP-je PPS-ben

NUTS II régió	(EU27 = 100%)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Łódzkie	44	45	47	47	48	50
Mazowieckie	75	76	77	81	83	87
Małopolskie	41	42	43	44	45	47
Śląskie	53	53	57	55	55	58
Lubelskie	34	35	35	35	35	37
Podkarpackie	34	35	35	35	36	37
Świętokrzyskie	37	38	39	38	39	42
Podlaskie	37	37	38	38	38	40
Wielkopolskie	50	51	54	55	55	57
Zachodniopomorskie	47	46	47	48	47	49
Lubuskie	42	42	45	46	46	48
Dolnośląskie	50	50	52	53	56	59
Opolskie	39	39	43	43	42	45
Kujawsko-Pomorskie	44	44	45	45	45	47
Warmińsko-Mazurskie	37	39	39	39	39	41
Pomorskie	48	48	49	50	51	54
Regionális GDP szórása %-ban	32,7	32,4	32,2	33,3	34,4	34,5

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Az elmúlt években a fővárost, Varsót magában foglaló Mazóvia, a Krakót tartalmazó Kis-Lengyelország, Łódź, valamint Alsó- és Felső-Szilézia bizonyultak a fejlődés motorjainak. Ezekhez csatlakoznak még a német határ, valamint a tenger melléki területek nagyvárosai is.

Az elmúlt évek számos kedvező makrogazdasági folyamata – az infláció megfékezése, a zloty megerősödése, a gazdasági növekedés folyamatossága – ellenére a lengyel gazdaság a mai napig számos strukturális nehézséggel küzd. A tercier szektor aránya a gazdaságban meglehetősen alacsony (2002-ben 52%), miközben mind az ipar, mind a mezőgazdaság alapvető versenyképességi problémákkal küszködik.

A közlekedési rendszer máig legfontosabb eleme a vasút. 27 ezer km hosszúságú a vasúthálózat, amiből 11 600 km a villamosított vonalak hossza, illetve amiből 8300 km-nyi vonal bonyolítja le a nemzetközi és a tranzitszállításokat. A közúti közlekedés fejlődik ugyan, de az úthálózat kiépítettsége még messze elmarad az európai átlagtól. Autópályák Lengyelországban, a hitleri korszakból örökölt néhány, mára teljesen leromlott útvonalat leszámítva csak néhány rövid szakaszon épültek: a 46 000 km kiépített főútvonali hálózathoz mindössze 300 km az autópályák hossza. Szűk kapacitásúak a határátkelőhelyek is, ezek miatt a szárazföldi közlekedési hálózatok minden eleme elmarad attól a szinttől, ami az ország tranzitszerepének betöltéséhez szükséges lenne. Az ország ugyanis a Nyugat-Európa és a FÁK-tagállamok közötti legfontosabb szárazföldi útvonalakon – Berlin–Varsó–Minszk–Moszkva, Berlin–Varsó–Vilnius–Szentpétervár, Berlin/Drezda–Wroclaw–Krakkó–Lvov–Kijev – fekszik. Az ország nagyon fontos európai közlekedési útvonalak elágazásainál helyezkedik el. Az országot nyugat–keleti irányban szeli át a Berlin–Varsó–Minszk–Moszkva-tengely (II. páneurópai folyosó), ami a legfontosabb szárazföldi útvonal Nyugat-Európa és Oroszország között. Hasonlóan fontos nemzetközi szempontból a Varsó–Vilnius–Riga–Tallinn útvonal (I. páneurópai folyosó) Szentpétervár felé történő elágazással. Az ország déli részét érinti a Berlin–Wroclaw–Krakow–Lvov–Kijev (III. páneurópai folyosó) útvonal is. Az ország számára ugyanakkor nagyon fontosak a déli iparvidékeit – Felső-Sziléziát – a Balti-tenger partján fekvő kikötővárosokkal – Szczecin, illetve Gdańsk – összekötő észak–déli útvonalak. Ez utóbbiak a VI. páneurópai folyosó részei. Ennek a szlovákiai Zsolnán túlra, délre, Magyarországra felé történő meghosszabbításáról komoly viták folytak.

A lengyel gazdaság és társadalom a kilencvenes évek folyamatai eredményeként ismételt polarizálódott, jelentősen nőttek a vagyoni, a regionális különbségek, és már rég elfeledettnek hitt törésvonalak váltak újra láthatóvá.

A lengyel gazdaságban azok a nagyvárosi agglomerációk – Varsó, Poznań, Wroclaw, Gdańsk, Krakkó – váltak az átalakulás nyerteseivé, vezetőivé, amelyek gazdasága diverzifikált volt, magas szintű a beruházási tevékenység és az aktív korú népesség képzettségi szintje, jó a megközelíthetőségük (légi közlekedés) és a távközlési hálózatuk, erős a lakosság vállalkozói attitűdje, valamint a K+F bázisuk. Itt a recesszió hamar túljutottak, és rövid idő alatt nőtt a gazdaság kibocsátása, gyorsan átalakult az ipar

szerkezete a gyors privatizáció és a külföldi működő tőke bevonása révén. A szolgáltató szektor robbanásszerű fejlődése kísérte az átalakulást.

Az újonnan jövő nyertesek az országban a visszatért területek, amelyek most előnyösen használhatják ki az EU vezető gazdasági hatalmához, Németországhoz való közelségüket. A földrajzi közelséget kihasználva a német működőtőke-befektetések zöme is ebbe a térségbe irányul.

A vesztesek közé tartoznak azok a hagyományos ipari térségek, amelyek a szén- és ércbányászatra koncentráltan települtek. A legjellemzőbb példa Felső-Szilézia, a lengyel nehézipar fellegvára. A gazdaságtalan, a piac által el nem ismert magas költségekkel alacsony hozzáadott értéket termelő nehézipar (szénbányászat, kohászat) reorganizációja továbbra is megoldandó feladat. A gazdaságtalan szénbányák és kohászati üzemek bezárása a nehéziparban dolgozók egynegyedét érinti. A helyzetet súlyosbítják a felhalmozódott környezeti károk elhárításának ma még fel sem becsült költségei. Egykoron ebbe a csoportba tartozott Łódź is, amelyet a textilipar visszaesése taszított válságos gazdasági helyzetbe, de ami, hatékony helyi válságmenedzseléssel – úgy tűnik – úrrá lesz a saját bajain.

Az elmaradott perifériába sorolhatók a keleti fal régiói. Ezek elmaradott, a befektetők számára nem vonzó infrastruktúrával, nem megfelelő képzettségű emberi erőforrásokkal, a kisbirtokokon alapuló mezőgazdasági termelés gazdasági túlsúlyával jellemezhető régiók. A térség a szomszédos volt szovjet köztársaságok rendezetlen belső viszonyai miatt a határ menti együttműködésből sem tud növekedési impulzusokat nyerni.

Az új iparágak megjelenése nem eredményezte az országban az ipar területi eloszlásának egyenletesebbé tételét. Felső-Szilézia továbbra is tartja vezető helyét az ipari termelés értékének egyhatodával. Varsó részesedése az ország ipari termeléséből a külföldi működőtőke-befektetéseknek köszönhetően töretlenül növekszik, és jelenleg több mint egynolcadát adja. Hasonló töretlen növekedési pályán található Poznań is. Krakkó, Gdańsk, Szczecin ipara a gazdasági rendszerváltozás során megőrizte pozícióját. A legjobban iparosodott központok közül Łódź iparának termelése esett vissza a legdrasztikusabban, összefüggésben a textilipar hanyatlásával, ugyanakkor a helyi válságmenedzselés az ipari és a gazdasági szerkezet diverzifikálásával, a szolgáltató szektor fejlesztésével talált kiutat a válságból.

Lengyelországban a gazdaság újjáéledése 2002-től figyelhető meg, amely folyamat 2004 óta felgyorsult. 2004-ben a vásárlóerő-paritáson mért GDP az EU25-ök átlagának 49,1%-át tette ki, míg 2005-ben ez elérte az 50,1%-os szintet. A hazai kereslet 2004-ben 5,9%-kal (2003-ban 2,5%-kal),

a fogyasztás pedig 2,8%-kal (2001-ben 1,7%-kal) nőtt. A GDP-t befolyásoló tényezők közé sorolhatók még a befektetések, amelyek szerepe szintén növekedett, de a nemzetgazdaságban a befektetési ráta aránya 18%-ra csökkent (a 2003-as 18,3%-ról). A külföldi kereskedelmi tranzakciók, különös tekintettel az EU-tagállamokba irányuló exportra, növekedtek.

1990 előtt ismeretlen volt Lengyelországban a munkanélküliség, a piacgazdaság valósága azonban hamar érezte hatását a munkaerő-piaci viszonyokban. Lengyelországban először 1990-ben jelentek meg állástalanok a munkaerőpiacon, ami 1,1 millió embert, vagyis a munkaképes lakosság 6,3%-át érintette. A munkanélküliek száma 1993–1994 között érte el a csúcspontját, majd rövid stabilizálódás után csökkenni kezdett. 1998 óta a munkanélküliek száma ismét tartósan nő. A jelenség hátterében a vállalati szféra munkatermelékenységi és versenyképességi pozíciójának javítását célzó ipari és vállalati szerkezetátalakítás áll. A munkanélküliség növekedéséhez hozzájárult a gazdasági növekedés 1998 óta tapasztalható lassulása is. 2004 végén a munkanélküliek száma Lengyelországban elérte a 3 millió főt, vagyis a munkaképes korú népesség 19,1%-át. A munkanélküliségi mutató jelentős különbséget mutat régiók szerint: a legalacsonyabb munkanélküliséget a Mazowieckie (15,0%), illetve a Małopolskie (15,0%) vajdaságban mérték, míg a legmagasabb a Warmińsko-Mazurskie vajdaságban volt (29,2%).

A 2005-ig tartó változások ellenére a közlekedés Lengyelországban 2005 után is olyan terület, amely alulfinanszírozott, nem eléggé fejlett, és minőségi szempontokból sem megfelelő (sem az állampolgárok, sem a vállalkozások szempontjából).

2004 végére a közutak hossza elérte a 379 500 km-t, ami javulást jelent 2000-hez képest, amikor még csak a 249 000 km hosszát érte el. Az utak 66%-a betonút, és 34%-a földút. A legsűrűbb úthálózatok a következő vajdaságokban találhatóak: Śląskie – 168 km, Małopolskie – 143,3 km, Świętokrzyskie – 103,6 km. A leggyérebb úthálózatok pedig: Warmińsko-Mazurskie – 50,8 km, Podlaskie – 53,8 km, Zachodniopomorskie – 56,6 km, oraz Lubuskie – 57,1 km. Az autópálya-építés mára lendületet kapott Lengyelországban. Az autópályák hossza 2004-re 36%-kal nőtt 2003-hoz képest, az expresszutak hossza pedig 3%-kal. Az autópályák azonban az ország területén szétszórta helyezkednek el, és egyetlen tranzitúttal kapcsolatban sem biztosítják a folytonosságot. Lengyelország is kapcsolódik az 5,5 ezer km hosszú, 13 nemzetközi útból álló transzeurópai hálózathoz a páneurópai fo-

lyosók részeként (TINA hálózat). Az egyik legfontosabb feladat az útburkolat megerősítése és kiegyenlítése lenne.

A maximális tengelyterhelés Lengyelországban 10 tonna. Az országban csupán az utak mintegy 8%-a felel meg az EU-szabványoknak, amelyek szerint a nemzetközi utak teherbírásának el kell érni a 11,5 tonnás tengelyterhelést.

A közlekedési infrastruktúra minőségi problémáinak legfőbb oka, hogy a bruttó hazai terméknek folyamatosan alacsony részarányát költik a szükséges fejlesztésekre. Amíg a fejlett OECD-országokban ez a részarány eléri a GDP 1-2%-át, addig Lengyelországban ennek kevesebb mint a felét teszi ki.

A Közúti és Autópálya Főigazgatóságnak (GDDKiA) az országos úthálózat műszaki állapotáról 2005 februárjában készült jelentése szerint az utaknak mindössze 45%-a sorolható a jó kategóriába az aszfalt minősége alapján, míg majdnem 29%-a kielégítő, a fennmaradó 26% pedig a rossz minőségű kategóriába tartozik.

A vasúti közlekedésben az alapvető problémát a szegényes infrastruktúra jelenti. A vasútvonalak hossza 2000-ben elérte a 22 560 km-t, míg ez 2004-re 20 250 km-re csökkent. A vasútvonalak sűrűsége 7,2 km/100 km²-ről (2000) 6,5 km/100 km²-re csökkent. A legsűrűbb vasúthálózattal a nagymértékben iparosított régiók rendelkeznek: Śląskie vajdaság (18,4 km/100 km²). A már meglévő vasúthálózat körülbelül egyharmadának műszaki állapota nem megfelelő, ezért sebességkorlátozás és a működtetés időnkénti szüneteltetése szükséges. Megoldásra vár még a nagyvárosok közötti gyors összeköttetés és a TENT vasúti hálózatrendszerébe való bekapcsolódás.

A 2007–2013 közötti időszakra a Nemzeti Fejlesztési Tervben meghatározott infrastrukturális projektek a Kohéziós Alapból és az ERFA-ból való társfinanszírozása eléri a 10 424 millió eurót. 2007 és 2013 között 1,7 milliárd eurót különítenek el a Varsó és Wrocław közötti gyors sebességű vasúti összeköttetésre.

3.2. A lengyel közigazgatás és az 1997-es közigazgatási reform

Lengyelország közigazgatási rendszere négy szintű. Lengyelország parlamenti köztársaság, kétkamarás parlamenttel. Az alsóház, vagyis a Diet (Sejm) 460 választott képviselőből, míg a felsőház, vagyis a Szenátus (Senat) 100 vá-

lasztott képviselőből áll. Az államfő az adott évre választott elnök, a kormányfő a miniszterelnök, akit az elnök jelöl.

Lengyelország történeti fejlődése a régióközpontok közötti funkciómegosztáshoz vezetett. A főváros mellett országos jelentőséggel bír Krakkó, Wrocław, Poznań, Łódź, Gdańsk, Szczecin és Felső-Szilézia is. Az infrastruktúra ennek megfelelően hálózatos rendszerű; máig kimutathatók annak hatásai, hogy a mai Lengyelország infrastruktúráját az I. világháború előtt három birodalom a saját igényei szerint építette ki, amit a két világháború közötti időszak igényei újabb elemekkel egészítettek ki. A hálózat sűrűségében és fejlettségében is kimutathatóak az eltérő örökségek. A településrendszert közel ezer város és nyolcezer falu alkotja. A népesség 62%-a városokban lakik. A városi agglomerációk közül egyközpontú a varsói és a lódzi, viszont policentrikus a gdański és a Felső-Sziléziában lévő.

A településeket 1996-ban 2483 helyi önkormányzat, gmina irányította. Ezekből 1613 a vidéki, 555 a vegyes (város és vidéke együtt) és 315 a városi önkormányzat. 1999. január 1-jétől a helyi önkormányzatokat 308 kistérségi önkormányzathoz sorolták be. 1971-ben létrehozták a 49 vajdaságból álló területi közigazgatási rendszert. 1999-ben átalakították a lengyel közigazgatást, hogy a vajdaságok lélekszám alapján megfeleljenek az Európai Unióban alkalmazott területi bázisegységek, a NUTS II régiók átlagának. 1999. január 1-je óta 16 vajdaság alkotja a területi közigazgatási szintet.

Az 1999. január 1-jétől működő új területi államigazgatási rendszerben 16 NUTS II régiónak megfelelő vajdaságot hoztak létre a korábbi 49, régi vajdaság helyett. Nem csoportokat képeztek a régi vajdaságokból, hanem részben a vajdasági határok átszabásával teljesen új egységeket hoztak létre. A vajdaságok az országos és a települési szint mellett harmadikként rendelkeznek közhatalmi és közigazgatási státusszal és autonómiával, ennek megfelelően a vajdaságokat független, választott testületek irányítják, és pénzügyileg is jelentős önállóságot élveznek.

A régiók között jelentős különbségeket fedezhetünk fel. A legnagyobb vajdaság, Mazowiecki (Varsó és régiója) az egy főre jutó GDP alapján 2001-ben az uniós átlag 63,7%-át, míg a fejlettségben soron következő Śląskie (Felső-Szilézia, Lengyelország legiparosodottabb vidéke) a 44,6%-ot, a legelmaradottabb Lubelski (Lublin és környéke) pedig a 28,6%-át érte el. A legszegényebb és a legfejlettebb régió közötti differencia több mint kétszeres. Az elmaradott régiókban a gazdaság versenyképessége igen alacsony. Az országos munkanélküliségi ráta 19,9%, a legnagyobb munkanélküliségű régiókban pedig meghaladja a 26%-ot.

Az újonnan létrehozott régióknak viszont nem mindegyike képes betölteni a régióktól elvárt funkciókat. A 16 új régióból 7 (Elő-Kárpátok, Lublin, Lubus, Mazúria, Opole, Podlasia, Szentkereszt-hegység) csak közigazgatási besorolása alapján tekinthető régióknak. Nem rendelkeznek jelentős regionális központtal, legalacsonyabb az urbanizáltsági fokuk, legkisebb az egy főre jutó GDP-jük. Funkcióhiányosnak tekinthetők, gazdasági-társadalmi életükre a szomszédos régiók központjai (Gdańsk, Krakkó, Wrocław stb.) gyakorolnak jelentős hatást.

Az ország területi és helyi szinten 16 régióra (vajdaságok), 315 megyére és 2500 helyi önkormányzatra osztott. Az 1997-ben végrehajtott közigazgatási reform során a korábbi 49 vajdaságból a közigazgatási határok jelentős átszabásával 16 NUTS II szintű régiót, új vajdaságot hoztak létre. A megyék lélekszámuk, területük alapján leginkább a magyar kistérségekre hasonlítanak. Emiatt a NUTS IV szintre lettek besorolva. A helyi önkormányzatok a NUTS V szinten vannak. Lélekszámukat, települési szerkezetüket tekintve a francia és az angolszász önkormányzati rendszerek közötti átmenetet képviselnek.

A közigazgatási feladatok ellátásának vajdasági szinten három fő szereplője van. A miniszterelnök nevezi ki a kormányzót (vajdát, *voivode*), aki a központi kormányzatot képviseli a regionális szinten. Feladata a központi kormányzat minisztériumai regionális hivatalainak az irányítása. Adott esetben egy személyben felelős a vajdaság területén a rendőrség, az adóhatóság, a katasztrófavédelem stb. irányításáért.

A vajdasági gyűlés (*sejmik*) tagjait az önkormányzati és regionális választásokon választják. Feladataik hasonlóak a magyar megyei közgyűléshez: a vajdaság fejlesztési stratégiájáról dönt, oktatási, egészségügyi és igazgatási feladatokat ellátó intézményeket tart fenn. Bár a 2007-es reform jelentős költségvetési forrásokat és autonómiát biztosított számukra, mégsem kaphatták meg a régióikat érintő Regionális Operatív Programok önálló tervezésének, végrehajtásának, finanszírozásának lehetőségét.

A harmadik fontos szereplő a vajdasági végrehajtó „hatalom” vagy „intézmények” (*zarząd województwa*). A vajdasági gyűlés alárendeltségében, annak végrehajtó ügynökségeként működnek. Operatív irányításukat a vajdasági gyűlés végzi, működésük stratégiai irányítását és törvényességi felügyeletét az illetékes minisztériumok látják el. Feladatuk a vajdasági költségvetés és a fejlesztési stratégiák megtervezése, a vajdasági gyűlés döntéseinek végrehajtása, valamint az egyéb, regionális ügyek kezelése, beleértve az EU-s támogatásokat is.

A megyei szintű irányítás a megyei tanácshoz tartozik. Hatásköre korlátozott, mivel a helyi ügyeket NUTS V szinten kezelik, a regionálisokat pedig NUTS II szinten. A powiat hatáskörébe tartozó esetek a következők:

- középiskolai oktatás (az általános iskolákat a helyi önkormányzatok kezelik);
- egészségügy: szakrendelések, járóbeteg-ellátás;
- közlekedés;
- útkezelés: alsóbbrendű országos közutak karbantartása;
- bevándorlásügy, állampolgársági ügyek;
- gépjármű-regisztráció;
- földhivatal, ingatlan-nyilvántartás.

A gmina a helyi önkormányzat. A városok automatikusan rendelkeznek helyi önkormányzattal. A falvak esetében azonban a gmina több település közös helyi önkormányzata is lehet. Itt elsősorban a települések lélekszámától függ, hogy önállóan vagy közösen hozhatnak-e létre helyi önkormányzatot. Az ún. városi gmina csak egy város önkormányzati feladatait látja el. A „kevert” gmina egy város és a környező települések ügyeit kezeli, a „falus” gmina pedig összevont falvak igazgatását végzi.

3.3. Lengyelország fejlesztési programjai 2004 és 2013 között

3.3.1. A lengyel Nemzeti Fejlesztési Terv, 2002–2004⁴²

A gazdasági elmaradottság és az alacsony GDP/fő mutatók indokolják Lengyelország jogosultságát a Strukturális Alapok támogatásaira. A Strukturális Alapokból társfinanszírozott tevékenységekre Lengyelország 2003 elejére készítette el Nemzeti Fejlesztési Tervét, amelyet a kormány január közepén fogadott el. A dokumentumot ezek után küldték meg az Európai Bizottság számára. A lengyel NFT célkitűzéseinek alapját az a szándék határozza meg, hogy az ország gazdaságának versenyképességét az uniós tagság első néhány évében meg kell teremteni Lengyelország hosszabb távú érvényesülésének érdekében.

A terv stratégiai célját a következőképpen fogalmazták meg: „A hosszú távú harmonikus fejlődés lehetőségét tartalmazó versenyképes gazdaság kialakítása a tudás és a vállalkozókészség alapjain, a foglalkoztatás növe-

⁴² Schmidt K.: A visegrádi országok Nemzeti Fejlesztési Terveinek összehasonlítása a csatlakozás tükrében. BCE, szakdolgozat, 2004.

lése és az Európával való társadalmi, gazdasági és területi kohézió megteremtése céljából mind regionális, mind országos szinten.”

E cél eléréséhez *öt specifikus cél* járul hozzá:

1. A hosszú távú GDP-növekedés fenntartásának elősegítése. A cél eléréséhez a fejlesztéspolitika mellett a gazdaságpolitikának kellő figyelmet kell fordítania a csatlakozás utáni időszakban a pénzügyi stabilitás megőrzésére, az inflációs és az államháztartási hiány kordában tartására, és tovább kell vinnie a strukturális reformokat, folytatnia kell a privatizációt.
2. A foglalkoztatás és a képzés szintjének emelése: a fejlesztési tevékenységek mellett e cél érdekében átjárhatóbbá kell tenni a munkaerőpiacot, csökkenteni a munkaerő közterheit, illetve szélesebb társadalmi rétegek számára kell nyitottá tenni a magasabb szintű oktatást.
3. Lengyelország bekapcsolása az európai közlekedési és információs infrastrukturális hálózatokba.
4. Intenzívebbé kell tenni a gazdaság szerkezetében a magas hozzáadott értéket termelő szektorok arányának növelését, és az információs társadalom technológiájának fejlesztését meg kell alapozni. E cél elérése több strukturális reform keresztülvitelét követeli meg Lengyelországban, ideértve többek között az agrárfoglalkoztatottak arányának csökkentését, a nemzeti termelési struktúrában a magas hozzáadott értéket előállító tevékenység növelését, a tercier szektor növekedésének felgyorsítását. Ehhez jelentősen növelni kell a K+F kiadások szintjét és az információs technológiák fejlesztésére fordított összegeket.
5. Valamennyi regionális és partnerségi csoport részvételének elősegítése Lengyelország fejlesztési és modernizációs folyamataiban: A fejlesztési folyamatoknak mindenképpen a regionális és társadalmi különbségek növekedésének ellenében kell hatniuk, ehhez pedig megfelelő koordinációs és együttműködési fórumokat kell kiépíteni, a partnerséget intézményesíteni kell.

A lengyel Nemzeti Fejlesztési Terv célkitűzései jelen formájukban némileg eltérnek a terv korábbi változataiban foglaltaktól. Az Európai Bizottság észrevételei, valamint az ex ante értékelés megállapításainak következményeként a célok megfogalmazása leginkább horizontális jelleget öltött, a regionális megközelítésű célok sokkal inkább nemzeti aspektusra fordítottak. A régiók közötti fejlettségbeli különbségek csökkentése, a nemzeti kohézió

területi erősítése a korábbinál lényegesen kisebb hangsúlyt kap, a célkitűzések elsősorban az országos (gazdasági) strukturális fejlesztésekre irányulnak.

A fenti célhierarchiát a tervben foglalt *horizontális célkitűzések* egészítik ki, amelyek a nemek közötti esélyegyenlőségre, valamint a környezetvédelemre összpontosítanak. Ezek a horizontális célkitűzések az Európai Unió közösségi politikáihoz kapcsolódnak.

Prioritások és operatív programok

A fenti célok elérése érdekében a lengyel NFT öt fő prioritási területre összpontosít:

1. A vállalkozások versenyképességének támogatása.
2. Humán erőforrások és foglalkoztatás fejlesztése.
3. A beruházások növekedési feltételeinek megteremtése, a kiegyensúlyozott fejlődés és a területi kohézió megteremtése.
4. A mezőgazdaság és a halászat strukturális átalakítása, vidékfejlesztés.
5. A régiók fejlődési potenciáljának erősítése, és egyes területek leszakadásának megelőzése.

Az egyes prioritási területeken foganatosítandó intézkedéseket hat operatív program foglalja magában, az alábbiak szerint.

15. táblázat: A lengyel NFT Operatív Programjainak felépítése

Operatív Program	Strukturális Alapok
Gazdasági versenyképesség fejlesztése	Európai Regionális Fejlesztési Alap
Humán erőforrás-fejlesztés	Európai Szociális Alap
Közlekedés – Tengeri gazdaság	Európai Regionális Fejlesztési Alap
Az élelmiszeripar átszervezése és modernizációja, vidékfejlesztés	Európai Orientációs és Garancia Alap Orientációs Szekció
Halászat és halfeldolgozás	Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz

Forrás: National Development Plan 2004–2006

(<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/English/National+Development+Plan>)

A táblázat alapján is látható, hogy a Strukturális Alapok támogatásai Lengyelországban rendkívül koncentrált formában valósulnak meg. A mindössze hat program meglehetősen széles területeket és jelentős forrásokat fed le.

Az operatív programok közül öt – a területfejlesztésről szóló programot kivéve mind – monofund típusú program, vagyis a Strukturális Alapok közül csak egy finanszírozza, a következők szerint:

A lengyel programok, sőt a prioritások megoszlása alapján is megállapítható, hogy azok nagyon szorosan illeszkednek az egyes Strukturális Alapok célkitűzéseikhez, támogatási területeikhez. Ahol egy prioritáshoz több OP is kapcsolódik (negyedik prioritás), ott a kettő közötti megosztás alapja az egyes alapok szerinti feladatmegosztás. A lengyel kormányzati struktúra kompetenциamegosztása nemigen játszott szerepet a programok elkülönítésében, így egy-egy OP megvalósításában általában több tárca is érintett. Ez nem kis részben annak a következménye, hogy az Európai Unió intézményi struktúrája állandóbb, mint a tagállamok minisztériuma. A monofund rendszerű operatív programok az Európai Unió részéről egyszerűsítik az egyes operatív programok áttekintését, a végső kedvezményezettek számára viszont a feladatok jelenlegi szabályozása mellett többletfeladatokat jelentenek. Az oktatás fejlesztésénél az épületberuházásokat a Gazdasági Versenyképesség Fejlesztése Operatív Program keretében finanszírozzák. Az újonnan felhúzott épületekben folyó oktatás költségeit viszont az Európai Szociális Alap finanszírozza a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program keretében. Részben ez indokolja – gazdasági jelentősége ellenére is – a Halátszat és Halfeldolgozás Operatív Program indítását.

A regionális fejlesztési OP két szempontból is integráltnak tekinthető. Egyrészt ez az egyetlen olyan lengyel OP a 2004–2006-os időszakban, amelyet egyidejűleg több Strukturális Alap is finanszírozott. Másrészt ez a program magában foglalja az ország minden régióját, egységes területfejlesztési programként. Ez az integráltság, tekintettel a kedvezményezettek nagy számára, a források és a finanszírozandó projektek sokszínűségére, a rendelkezésre álló források nagyságára, az Integrált Regionális Fejlesztési Operatív Program Irányító Hatóságát szinte csúcsmisztérium szintjére emeli.

Mind a programok esetében tapasztalt erőteljes koncentráció, mind azok illeszkedése az egyes alapokba, mind pedig a területfejlesztési intézkedések egyetlen – és nem régióenkénti – programba foglalása összecseng azokkal a véleményekkel és álláspontokkal, amelyeket az Európai Bizottság fogalmazott meg az új tagállamok számára a Strukturális Alapok felhasználásával kapcsolatban. Ezen vélemények indoklása általában az Előcsatlakozási Alapok felhasználásának tapasztalatait felhasználva az ilyen módon kialakított programok – abszorpciós szempontból – hatékonyabb megvalósítását, a kisebb adminisztrációs igényt és az áttekinthetőbb végrehajtást emelte ki. Az

unió a saját maga által támasztott minőségi követelményekből nem engedve kívánta így egyszerűsíteni a programozási eljárást.

Az egyes programok célkitűzései, tartalma a következő:

- *Gazdasági Versenyképesség Fejlesztése OP*: A program célja a lengyel gazdaság versenyképességének szabadpiaci mechanizmusokra épülő fejlesztése. Ennek érdekében a program egyrészt közvetlenül a vállalkozásokat támogatja, másrészt hozzájárul a tudományos kutatási-fejlesztési tevékenység és az üzleti infrastruktúra fejlesztéséhez, utóbbiba beleértve a technológiai fejlesztésért felelős állami szervezeteket is.
- *Humánerőforrás-fejlesztés OP*: A program célja hozzájárulni egy nyitott és tudásalapú lengyel társadalom létrejöttéhez, megalapozni a humánerőforrások fejlődését az oktatás, képzés és a munka révén. Az OP célkitűzései összhangban vannak az európai szociális és foglalkoztatáspolitikai fő pilléreivel: a foglalkoztatás növelése a humánerőforrások minőségének fejlesztésével, a vállalkozóképeség növelése, a vállalkozások és foglalkoztatottak alkalmazkodóképességének fejlesztése, és az egyenlő esélyek érvényesítése a munkaerő-piaci folyamatokban. A program két prioritása szerint egyrészt aktív munkaerő-piaci eszközökkel, másrészt a tudásalapú társadalom fejlesztésével kívánja elérni céljait.
- *Az Élelmiszeripar Átszervezése és Modernizációja, Vidékfejlesztés OP*: A program a mezőgazdaság és élelmiszeripar versenyképességének növeléséhez és a vidéki területek fenntartható fejlődéséhez kíván hozzájárulni. Ennek az operatív programnak a mezőgazdaságnak a lengyel gazdaságban betöltött kiemelt stratégiai és társadalmi szerepe ad különös jelentőséget: Lengyelországban még 2002-ben is a foglalkoztatottak 20%-a dolgozott a mezőgazdaságban. A Lubuskie vajdaságban 39,4%, míg a 15 tagú Európai Unióban 4%, a 25 tagúban 5,4%. A csatlakozó országok közül Lengyelország az, amelynek agráriuma méretét tekintve is jelentős tényező a Közösség mezőgazdaságában. Ez igaz akkor is, ha a termőterületeket, akkor is, ha a foglalkoztatottak számát, és ha egyes termékek, például a burgonya mennyiségét nézzük. A program el kívánja érni a mezőgazdasági termelés átalakulását, az új piaci igényekhez alkalmazkodó termelési struktúra kialakulását, az élelmiszer-ipari termékek minőségének növelését, valamint a versenyképesség olyan szintű növelését, amely alkalmassá teszi a lengyel agráriumot az európai egységes belső piacon való helytállásra. Ezzel párhuzamosan növelni kívánja a jövedelmeket és csökkenteni a munkanélküliséget a mezőgazdaságban és a vidéki területeken. Ez viszont egy alapvető ellent-

mondás. Lengyelországban jelenleg még négy millián dolgoznak a mezőgazdaságban, viszont az ágazat tartósan is csak 1,2 millió munkavállalónak nyújtana megélhetést egyes szakértői becslések szerint. Tehát a lengyel mezőgazdaság valódi modernizációja és hatékonyabbá tétele a munkanélküliek számát több mint kétmillió fövel növelné. Ráadásul mindezt a munkanélküliség által leginkább sújtott területeken, Délkelet-Lengyelországban. A program célkitűzései közt kiemelik az ERFA és az ESZA intézkedéseivel való szoros összhang szükségességét – mint azt már korábban láthattuk, a monofund szisztéma miatt ez csak hatékony programközi koordinációval képzelhető el. A modernizáció során a nagymértékű elmaradottság (a lengyel mezőgazdaságban az egy főre jutó jövedelmek nem érik a 15-ök átlagának 9%-át!) és a várható foglalkoztatási krízis miatt létfontosságú a mezőgazdasági termékek hozzáadott értékének növelése és a vidékfejlesztés.

- *Halászat és Halfeldolgozás OP*: Az operatív program meghirdetésére két ok miatt került sor. Egyrészt a lengyel tervezés monofund jellege okán. Másrészt a tengeri halászat Lengyelországban volumenét és fontosságát tekintve is jelentős ágazat, amit viszont érzékenyen fognak érinteni az unión belüli halászati egyezmények és korlátozások. Ez nem utolsósorban azért fontos, mert Lengyelország nem elsősorban a saját tengeri vizein halászik. Az agrárprogramhoz hasonlóan a halászati OP célkitűzései is az adott ágazat versenyképességének növelésére, konkrétan az egységes belső piac igényeinek megfelelő termelési színvonal és struktúra kialakítására irányulnak. A program tevékenységei jelentős részben infrastruktúra-fejlesztésből és az eszközállomány modernizációjának támogatásából áll, ezt egészítik ki a képzési, marketing- és innovációs intézkedések.
- *Közlekedés – Tengeri Gazdaság OP*: Az operatív program itt is az ország sajátosságaiból indul ki. Az ország a már említett páneurópai közlekedési folyosók kiinduló- és metszéspontjában helyezkedik el, de legalább ennyire fontos tény, hogy az ország exportjának zömét tengeri kikötőin keresztül szállítja külföldre. A tengeri úton szállított áruk nagy részét az európai léptékkal mérve is jelentős lengyel kereskedelmi flotta szállítja. A program célja a területi kohézió erősítése az ország minden térsége elérhetőségének javításával, az alapvető infrastrukturális hálózatok kiépítésével. A program az ország sajátosságai miatt valamennyi közlekedési ágazatot, a vasúti és közúti fejlesztéseket, kikötőberuházásokat, intermodális rendszerek kialakítását foglalja magában.

Integrált Regionális Fejlesztés OP. A program három fő iránya:

1. Az *első prioritás* támogatni akarja a régiók gazdaságának fejlődését a regionális infrastruktúra-fejlesztésen keresztül, ami magában foglalja a környezetvédelmi, közúti, oktatási, kulturális és információs infrastruktúrát egyaránt.
2. A *második prioritás* a marginalizációnak, perifériára szorulásnak leginkább kitett térségeknek akar strukturális támogatást nyújtani. Ez a regionális gazdaságok fejlesztését humánerőforrás-alapon közelíti meg, és képzéssel, a munkaerő-piaci folyamatok hatékonyabbá tételével, a mikrovállalkozások fejlesztésével kíván ehhez hozzájárulni.
3. A *harmadik prioritás* a helyi fejlesztéseket – infrastrukturális és rehabilitációs témakörökben – támogatja.

Finanszírozás

A lengyel Nemzeti Fejlesztési Terv hároméves költségvetése meghaladja a 12,3 milliárd eurót, a Kohéziós Alap projektjeivel együtt a közpénzekből származó források megközelítik a 15 milliárdot. A Strukturális Alapok társfinanszírozásának átlagos aránya – a nemzeti közpénzekhez mérve – mintegy 72%-ot tesz ki. A tervben a magánforrásokat igen szerény szinten tervezték, a teljes költségvetés 2%-nyi részét teszik ki, elsősorban a versenyképességi és az agrár OP-t társfinanszírozva.

Az arányok között szembeűnő az infrastrukturális program relatíve szerény részesedése: mindössze a költségvetés 7,5%-át teszi ki. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a területfejlesztési, halászati és agrár-programok szintén jelentős mértékben tartalmaznak infrastruktúra-fejlesztési elemeket, így az infraberuházások összvolumene a költségvetés felénél nagyobb arányt tesz ki.

A regionális fejlesztés a teljes költségvetés több mint egyharmadát jelent, ami viszonylag erős decentralizációra utal; a képet némileg rontja, hogy ezen OP keretében sok fejlesztés nemzeti – és nem regionális – prioritások mentén valósul meg.

Végrehajtás, intézményrendszer

Csakúgy, mint a programok esetében, az intézményrendszer tekintetében is jelentős mértékű koncentrációt figyelhetünk meg. A teljes Községi Támogatási Keretért felelős Irányító Hatóság a lengyel Gazdasági, Munkügyi és Szociálpolitikai Minisztérium, amely egyben három OP (humánerőforrás-fejlesztés, gazdasági versenyképesség és regionális fejlesztés)

tés) Irányító Hatósága is. A mezőgazdasági és a halászati program végrehajtását a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium, míg a Közlekedés – Tengeri Gazdaság OP-ét az Infrastruktúra Minisztérium végzi.

A regionális fejlesztési program esetében a decentralizáció jeleként tizenhat, az egyes vajdaságok szerint szerveződő irányítóbizottságot (az OP monitoringbizottságának albizottságaiként) hoznak létre, amelyet az adott régió elnöke vezet.

A monitoringbizottságok a dokumentum szerint – némileg ellentmondva a 1260/1999/EK rendeletben foglalt feladat- és hatáskörnek – mindössze tanácsadó, véleményformáló szerepet biztosítanak a monitoring bizottságoknak. A bizottságok egyharmadrészt a minisztériumok képviselőiből, egyharmadrészt a gazdasági és társadalmi, valamint területi (regionális) partnerekből, egyharmadrészt pedig a gazdasági-társadalmi intézményekből (pl. kutatóintézetekből) tevődnek össze.

3.3.2. Lengyelország Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete, 2007–2013⁴³

A Nemzeti Fejlesztési Terv azért jelentős Lengyelország számára, mert az uniós tagság előnyeit ezáltal kihasználhatja, és az EU által nyújtott forrásokat megfelelően szétoszthatja. A terv egy átfogó program a szociális és gazdasági fejlesztésért, amelyet az EU- és a lengyel alapokból társfinanszíroznak.

A lengyel kormány 2005. szeptember 6-án elfogadta a 2007–2013-as időszakra szóló lengyel Nemzeti Fejlesztési Tervet. Míg a 2004–2006 közötti időszakban Lengyelország az EU Strukturális Alapjainak és Kohéziós Alapjának kiaknázására törekedett, addig a következő programozási időszakra egy olyan stratégiát dolgoztak ki, amely lefedi az ország teljes körű fejlesztését, függetlenül a pénzügyi eszközök eredetétől.

A stratégia magába foglal olyan akciókat is, amelyeket kizárólag nemzeti forrásból finanszíroznak. A Nemzeti Fejlesztési Terv feladatait, munkálatait a minisztériumokon belüli munkacsoport irányította, melynek tagjai a kormányzati adminisztrációs szervek képviselői, elnöke pedig a gazdasági és munkaügyi miniszter. Továbbá a vajdaságok vezető tisztviselői, a kormányzat közös bizottságai és a területi önkormányzatok is részt vettek a munkacsoport munkájában.

⁴³ Kelemen M.: Lengyelország 2007–2013 közötti időszakra szóló Nemzeti Fejlesztési Terve. Kézirat. Budapest, 2007.

A 2007–2013 közötti időszakra szóló Nemzeti Fejlesztési Terv a következőket határozta meg:

- a társadalmi-gazdasági helyzet diagnózisa, a regionális egyenlőtlenségekkel együtt;
- az ország általános és specifikus társadalmi-gazdasági célkitűzései;
- a fejlesztés irányai, területei;
- becsült pénzügyi terv;
- a kedvezményezettek kiválasztásának kritériumai;
- az irányítás és megvalósítás rendszere.

A dokumentum tartalmazza a 2007–2013 közötti időszakra szóló Nemzeti Fejlesztési Terv előre jelezhető befolyását a környezetre, a munkaerőpiacra, a gazdaság versenyképességére, valamint a várható legfőbb makroökonómiai mutatókat.

A Nemzeti Fejlesztési Tervnek a társadalmi-gazdasági fejlesztések mellett a szükséges intézményi változásokat is tartalmaznia kell:

- a közigazgatás hatékonyságának növelése;
- a demokratikus intézmények fejlesztése;
- a nem kormányzati szervezetek aktivitásának előmozdítása.

Feladatok, kihívások

Lengyelország számára az elkövetkezendő hét évben, azaz középtávon, a legfontosabb feladat a globalizációs folyamatokra reagálni a gazdasági, társadalmi és territoriális kohézió növelésével az Európai Unión belül. Mindehhez figyelembe kell vennie a 2005 áprilisában az Európa Tanács ülésén meghatározott, megújult Lisszaboni Stratégiát.

A megoldandó problémák közé sorolja a magas munkanélküliséget, a K+F kiadások alacsony szintjét, és a lengyel gazdaság gyenge innovációját.

A lengyel régiók és az EU fejlett országai közti szakadék megszűnése a gazdaság növekedési ütemének felgyorsításával, vidékfejlesztéssel, a humán és társadalmi tőke minőségének javításával, megfelelő vállalkozási környezet kialakításával és a lengyel társadalom és gazdaság marginalizálódásának megszüntetésével érhető el. Szükséges a kelet-lengyelországi területeken, Sziléziában egyrészt a modernizáció, másrészt az átstrukturált mezőgazdasági és a hagyományos ipartól függő területek védelme.

A fejlődés víziója

A fejlesztési stratégia célja, hogy Lengyelországnak 2013-ra sokkal nagyobb gazdasági és politikai szerepe legyen, mint jelenleg.

16. táblázat: Operatív programok

Horizontális programok – a fejlesztés irányai (NFT szerint)	Operatív programok	Irányító hatóságok
1. A régiók fejlesztésének fokozása, mezőgazdasági területek strukturális átalakítása (koordináció: regionális fejlesztésért felelős miniszter)	16 Regionális Operatív Program	Illetékes vajdasági tanácsok/bizottságok
	Területi kohézió és régiók versenyképessége	Regionális fejlesztésért felelős miniszter
	Kultúra fejlesztése és kulturális örökség megőrzése	Kultúráért és a kulturális örökség védelméért felelős miniszter
	Európai Területi Együtműködés	Regionális fejlesztésért felelős miniszter / Illetékes vajdasági tanácsok / bizottságok
	Vidékfejlesztés	Vidékfejlesztésért felelős miniszter
	A halászati szektor és a tengerparti halászati területek fenntartható fejlődése	Halászatért felelős miniszter
2. Közlekedési infrastruktúra (koordináció: közlekedésért felelős miniszter)	Úthálózat, infrastruktúra	Közlekedésért felelős miniszter
	Közlekedés versenyképessége	Közlekedésért felelős miniszter
3. Természeti kincsek (koordináció: környezetért felelős miniszter)	Környezetvédelem	Környezetvédelemért felelős miniszter
4. Innováció, beruházások, K+F (koordináció: regionális fejlesztésért felelős miniszter)	Innováció, beruházások, nyitott gazdaság	Gazdaságért felelős miniszter
	Tudomány, modern technológia és információs társadalom	Tudományokért felelős miniszter
5. Humán erőforrás és társadalmi tőke fejlesztése (koordináció: munkaügyi miniszter)	Oktatás és kompetenciák	Oktatásért felelős miniszter
	Foglalkoztatás és társadalmi Employment and social inclusion	Munkaügyi miniszter
	Civil társadalom	Szociális védelemért felelős miniszter
	Hatékony és készséges adminisztráció	Közigazgatásért felelős miniszter / miniszterelnöki kancellária
6. Technikai segítségnyújtás	Technikai segítségnyújtás	Regionális fejlesztésért felelős miniszter

Forrás: Poland National Strategic Reference Framework 2007–2013 in support of growth and jobs. Initial Draft. 2006.

A fejlesztéshez elengedhetetlen a közintézmények, a nem kormányzati szereplők és a lakosság részvétele. Lengyelország 2013-ra minimum az EU15-ök „legszegényebb” országainak szintjét kívánja elérni, hosszabb távú célkitűzésként pedig az EU-átlagot. A célok eléréséhez intézményi (privatizáció, hatékony üzleti környezet, állami finanszírozás rendszerének reformja) és pénzügyi (beruházások az oktatásba, K+F szektorba, technikai infrastruktúra kiépítése) lépéseket kell tennie [Makár, 2007].

A stratégia véghezviteléhez az ország működésében is alapos változtatásokra van szükség, így többek között a kormányzat működésében, az állami szektor irányításában, a közigazgatásban, a hatalom és a felelősség decentralizációjában.

A Nemzeti Stratégiai Referencia Programot (National Strategic Reference Programme) az operatív programokon keresztül, a Regionális Fejlesztési Minisztérium irányításával, valamint a Regionális Operatív Programokon keresztül, a vajdaságok önkormányzatainak irányításával valósítják meg.

A vajdaságok önkormányzatainak hatáskörei

A regionális fejlesztések érdekében meg kell erősíteni a vajdaságok hatásköreit. Döntéshozataluk eddig a feladatok és pénzügyek decentralizációjához kötődött, következésképpen a vajdaságok önkormányzati jellegét gyengítették. Azonban a hatékonyság növelése érdekében ezen változtatni kell, meg kell erősíteni a vajdaságok pozícióját. Krízishelyzetben az intézkedések koordinációját rájuk kellene bízni, és a kormányzat regionális politikájának irányítását is át kellene adni nekik. Kívánatos lenne, hogy a költségvetési források egy része a vajdasági önkormányzatok saját forrása legyen.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján az lenne a legmegfelelőbb, ha a vajdasági tisztviselők, beleértve a legmagasabb beosztásúakat is, nem kapcsolódnának politikai pártokhoz. Ezáltal a vajdasági tisztviselők feladataik által jobban kapcsolódnának a helyi önkormányzatokhoz, ami a lengyel adminisztráció működését javítaná, és megerősítené a vajdaságok helyzetét. A pénzek áramlásának és megfelelő kezelésének biztosítására ellenőrző testületeket kell felállítani.

Regionális Operatív Programok

Tizenhat Regionális Operatív Programot hoztak létre. Elsődleges célkitűzéseik a régiók versenyképességének növelése és a fenntartható fejlődés előmozdítása. Ezen célkitűzések a regionális és helyi szintű beruházások növelésével érhetők el. A Regionális Operatív Programok keretében a következő területek élveznek prioritást:

- kutatás- és technológiai fejlesztés, innováció és vállalkozások (főként kkv-k) támogatása;
- helyi fejlesztések és foglalkoztatási kezdeményezés, strukturális támogatások új munkahelyek teremtésének céljából;
- közlekedési infrastruktúra (közút, vasút, gázszállítás), hálózatok regionális és helyi szintű fejlesztése;
- információs társadalom;
- környezetvédelem (levegő, föld és természeti kincsek védelme, regionális és helyi vízgazdálkodási rendszerek);
- kulturális beruházások (szerepük növelése a gazdasági és társadalmi folyamatokban);
- oktatási és egészségügyi infrastruktúra;
- oktatási, képzési beruházások (különös tekintettel a szakképzésre);
- turizmus;
- hagyományos ipari és mezőgazdasági területek fejlesztésének elősegítése.

***Kelet-Lengyelország fejlesztésének operatív programja
(Operational Programme Development of Eastern Poland)***

Miért is hozták létre ezt a támogatást? Egyrészt azért, hogy foglalkozzanak a térség gazdasági és szociális problémáival, másrészt, hogy a már meglévő fejlesztési kapacitásokat hasznosítsák. Ez a kelet-lengyelországi operatív program a következő vajdaságokat foglalja magába: Lubelskie, Podkarpackie, Podlaskie, Świętokrzyskie, Warmińsko-Mazurskie.

A fejlődésbeli egyenlőtlenségek állandó mélyülése miatt Lengyelország számára az operatív program megvalósítása rendkívül fontos. Jelenleg a kelet-lengyelországi régiókban a beruházások szintje nagyon alacsony, következésképpen a régiók fejletlenek, a kommunikációs infrastruktúra nem megfelelően kiépített, és a vállalatok innovációs tevékenysége sem kielégítő.

A 2007–2013 közötti időszakra a következő beruházásokba kezdenek a fent említett problémák megoldására:

- modern gazdaság, közép- és felsőfokú képzés infrastrukturális fejlesztése, információs társadalom, innováció, együttműködés elősegítése, városközpontok, városi közlekedési rendszerek támogatása;
- vajdaságok útjainak fejlesztése a kelet-lengyelországi vajdaságok közötti kommunikáció javítása érdekében;
- technikai segítségnyújtás.

A Kelet-lengyelországi Fejlesztési Operatív Program olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek kiegészítik a Regionális Operatív Programok intézkedéseit.

***Operatív program az európai területi együttműködésért
(European Territorial Co-operation Programmes)***

- Határokon átnyúló együttműködési programok a gazdasági, társadalmi és kulturális területeken, amelyeknek célja a határokon átnyúló területek versenyképességének javítása, valamint a lakosság életszínvonalának növelése.
- Transznacionális együttműködés, transznacionális projektek támogatása a vízgazdálkodás területén, a régiók elérhetőségének javítása érdekében, kutatási és technológiai hálózatok fejlesztése.
- Régiók közötti együttműködési projektek: tapasztalatcsere a régiók között az EU bármely területéről: innováció, technológiák, környezetvédelem, kockázatmegelőzés.

***Infrastrukturális és környezetvédelmi operatív program
(Operational Programme Infrastructure and environment)***

A technikai infrastruktúra fejlesztésére és korszerűsítésére helyezi a hangsúlyt, amely magába foglalja a közlekedést, környezetvédelmet, energiapolitikát, a kulturális és egészségügyi infrastruktúrát. Mindezzel az a célja, hogy Lengyelország és a régiók versenyképességét növeljék. A rendelkezésre álló pénzügyi forrásokat elsődlegesen a közlekedési infrastruktúra kiépítésére és modernizációjára fordítják: TEN-T hálózat, vasúti gördülőállomány korszerűsítése, intermodális közlekedés fejlesztése, vízi utak fejlesztése és a kikötők elérhetőségének javítása, intelligens közlekedési rendszerek, modern vasúthálózatok létrehozása, valamint a közlekedés biztonságának javítása. A környezet védelme és az emberi egészség megóvása érdekében a szennyezés csökkentését irányozták elő: intézkedéseket kívánnak bevezetni a levegő tisztaságáért és a hulladékgazdálkodás területén, valamint célja a társadalom ökológiai tudatosságának növelése (Natura 2000).

Az OP keretében a megújuló és alternatív energiaforrások, az energiafogyasztás csökkentése és az energiabiztonság kerül előtérbe. Lényeges elemként megemlíthető még a kulturális örökség védelme.

***Versenyképes gazdaság operatív program
(Operational Programme Competitive Economy)***

Legfőbb célja a vállalkozások és a tudásalapú gazdaság szerepének a növelése. 4 célkitűzést fogalmaz meg:

1. a vállalkozások versenyhelyzetének javítása;
2. a gazdaság kutatási szektorának növelése;
3. munkahelyek teremtése;
4. a lengyel tudomány és gazdaság nemzetközi kapcsolatainak bővítése.

A tudomány támogatása hozzájárul a lengyel gazdaság korszerűsítéséhez, hiszen biztosítja a legújabb technológiai megoldásokat a gazdaság és a vállalkozások számára. A kutatás és fejlesztésbe való beruházás elősegíti a vállalkozások innovációját és fejlesztését. Az európai kutatási programokban való részvétel megerősíti a lengyel tudományos szféra versenyhelyzetét. A tudásalapú gazdaság lényeges eleme az információs társadalom, így szükséges beruházni ezen a területen is.

***Emberi/humán tőke operatív program
(Operational Programme Human Capital)***

A program célkitűzése a humán erőforrás-potenciál teljes kihasználása a foglalkoztatottság, a szociális kohézió és a társadalom képzettségi, oktatási szintjének növelésével. A szakképzettség növelésének támogatása hozzájárul a lengyel munkaerőpiac versenyképességének fokozásához. A foglalkoztatottság növelésének érdekében saját vállalkozások indítását ösztönzik. Előtérbe kerül a szakképzés és a foglalkoztatottak képzettségének minőségi javítása. Ami az oktatást illeti, az élethosszig tartó tanulás rendszerét, az oktatási rendszer korszerűsítését és a kiváló minőségű oktatást (minden szinten) szorgalmazzák.

Az OP céljai közé tartozik még a közigazgatás és a társadalmi-gazdasági partnerek közti együttműködés fejlesztése, a modern menedzsmenteszközök bevezetése.

A megelőzés elsőbbséget élvez, azaz a társadalom egészségének javítása kerül előtérbe.

***Technikai segítségnyújtás operatív program
(Operational Programme Technical Assistance)***

Ennek az operatív programnak a legfőbb célja a Strukturális Alapok lehetséges forrásainak felszívása, amelyek a 2007–2013 közötti időszakban megkaphatók. Ennek érdekében szükséges nagyarányú pénzügyi kiadások

kat biztosítani a megfelelő és hatékony irányításhoz, végrehajtáshoz, ellenőrzéshez és értékeléshez. Szakképzett köztisztviselők kellenek a hatékony adminisztráció ellátásához.

3.4. Területfejlesztés Lengyelország régióiban

3.4.1. Łódzkie^{44 45 46}

Łódzkie vajdaság Közép-Lengyelországban található, területe 18,2 ezer km², ami az ország területének 5,8%-át teszi ki. A régió hat másikkal határos, 2,6 millióan lakják, a népsűrűség átlagosan 145 fő/km². A régió nagy része a Lengyel-síkságon terül el, déli területein vékony sávban a Dél-lengyel-fennsík található. A régió jelentős folyói a Pilica és a Warta.

A legfőbb természetes nyersanyagok a barnaszén, kvarchomok, jégkorszak után maradt sziklák, melyeket utépítéshez, illetve az építőiparban használnak fel. Ezekon kívül a mészkő, a kősó bírnak nagy jelentőséggel. Mivel a régió meglehetősen gazdag nyersanyagokban, ezért a bányászat és az energiaipar dinamikusan fejlődött a XIX–XX. század fordulóján. Jelentős geotermikus energia is kiaknázásra vár, ezek Poddębice, Uniejów és Skierniewice vonzáskörzetében található, illetve Rogóžno környékén ásványvízlelőhelyre bukkantak. Ugyan Łódzkie csak 20,5 százalékát borítja erdő, ami elmarad az országos átlagtól (28,4%), Európa legnagyobb öszszefüggő erdeje itt található: a Łagiewnicki-erdő 1237 hektáron terül el, Łódź közigazgatási határain belül.

A vajdaságban egyrészt központi elhelyezkedése, másrészt történelme miatt a főbb nemzeti és nemzetközi szállítási útvonalak, illetve elektromos és csővezetékek keresztezik egymást, vagy ilyen jellegű változtatásokat terveznek.

Nem csak a természeti adottságok és a technikai infrastruktúra játszanak nagy szerepet a térség fejlődésében, a jó szállítási útvonalak is nagyban hozzájárulnak mindehhez. A térség gazdasági együttműködéseinek lehetséges irányát nagymértékben befolyásolja a három legfőbb, stratégiai jelentőségű, Európát átszelő autópálya: az A2 északkeleti, és nyugati

⁴⁴ Mácsár E.: A lengyel Łódzkie régió az Európai Unióban. Kézirat, Budapest, 2007.

⁴⁵ Eurostat: Portraits of the regions.
(<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/pl05.htm>)

⁴⁶ Regional Office of the Lodz Voivodship in Brussels
(<http://www.bruksela.lodzkie.pl/en/region/>)

irányba az A1. Az A2 autópálya északkeleten Oroszországba, közelebbről Moszkvába vezet, Nyugat-Európába Berlinen keresztül jutunk el. Az A1 autópálya pedig Skandinávia és Kalinyingrád felé viszi az embert.

Łódzkie 24 kerületre (powiat), és 177 önkormányzatra (gmina) van felosztva. A gmina és a powiatok helyi vezetői polgármesterek, illetve adminisztrációs tisztek, tanácsosokkal, akik demokratikus választás keretében kapnak hatalmat, és törvényalkotó joggal vannak felruházva.

A régió fővárosa és egyben legnagyobb települése Łódź, ami jelentős agglomerációval rendelkezik. Sok a felsőoktatási intézmény, illetve jelentős a textil- és a nehézipar a környéken. A város gazdasági és demográfiai fejlődése meglehetősen dinamikus volt a közelmúltban. 1825 és a XIX. század vége között a lakosság közel ezer főről 300 ezerre nőtt. Abban az időben Łódź volt az európai textilipar egyik legnagyobb központja. Piotrków Trybunalski (közel 80 ezer lakos), Skierniewice (közel 50 ezer lakos), Pabianica (70 ezer fő), Tomaszów Mazowiecki (66 ezer fő) a legjelentősebb városok.

2005-ben Łódzkie vajdaságnak 2,6 millió lakosa volt, ami Lengyelország teljes népességének 6,8%-a. A városban élők aránya 64,8%, mellyel az ötödikek, a népsűrűséget tekintve pedig negyedikek az ország régióinak rangsorában. A régió 42 városa közül 11-ben legfeljebb ötezren élnek. Łódźban lakik a régió városi lakosságának 46%-a, összes lakosának pedig 30%-a.

17. táblázat: Łódzkie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Łódzkie	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	2 612	2 602	2 592	2 583	2 572	2 561
Népsűrűség (fő/km ²)	143,4	142,8	142,3	141,8	141,2	140,6
Foglalkoztatási ráta (%)	52,8	52,9	53,2	54,1	56,2	59,0
Munkanélküliségi ráta (%)	20,3	19,7	18,8	17,4	13,4	9,3
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	45	47	47	48	50	45
Regionális GDP (M EUR)	13 082	12 041	12 749	15 190	16 845	19 202
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 201	6 298	6 707	6 920	7 421	8 259

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A többi régióhoz képest itt a legkisebb a gyermekek és a fiatalok, és a legmagasabb a 65 év felettiek aránya. 1995-höz képest 2001-re a 25 év alattiak aránya 9,7%-kal csökkent, míg a 65 éven felüliek aránya 4,2%-kal nőtt.

A régió lakossága folyamatosan csökken. 2001-ben 1995-höz képest 2%-kal éltek kevesebben Łódzkie-ben. Az ezer főre jutó természetes növekedés itt a legalacsonyabb az országban: 2001-ben elérte a $-3,4\%$ -os értéket.

Mivel a térség mint állandó lakhely vonzereje csökkent, valamint növekedett a munkanélküliség, a lakosság kiáramlása más vajdaságokba felgyorsult. A helyzetet a migráció sem javítja. 2001-ben a belföldiek és külföldiek ezer főre eső migrációja, melynek során a régiót állandó lakhelyül választják, a $-0,6\%$ -os értéket is meghaladta, míg az országos átlag $-0,4\%$ volt.

A területét tekintve legkisebb alrégió, Łódź városa közel 30%-át adja a vajdaság teljes lakosságának, és az aktív, valamint a nyugdíjas-korúak aránya is itt a legmagasabb. Az országban Łódzban a legmagasabb a 100 férfira eső nők száma, pontosan 119. Az ezer főre eső elveszületések száma itt a legalacsonyabb ($7,1\%$ az országos $9,5\%$ -hoz viszonyítva).

2001-ben több mint egymillió munkavállaló dolgozott Łódzkie vajdaságban, ami $7,1\%$ -át adta az ország összes munkavállalójának. 397 volt az ezer lakosra jutó foglalkoztatottak száma, ami tizennyolccal magasabb az országos átlagnál. Az alkalmazásban állók közel 77%-a dolgozott a magánszektorban, ami 2 százalékponttal magasabb a nemzeti átlagnál.

Egy 2001-es munkaerő-piaci felmérés szerint az aktivitási ráta ($56,9\%$) a régióban $0,6$ százalékponttal volt magasabb, míg a foglalkoztatási arány ($45,6\%$) $0,5$ százalékponttal volt alacsonyabb a nemzeti átlagnál.

A gazdaságilag aktív személyek közül 277 ezren voltak munkanélküliek, ami $8,7\%$ -os munkanélküliségi rátát jelentett az országban. A teljes munkanélküliségi ráta ($19,8\%$), a 15–24 év közötti munkanélküliek aránya ($44,4\%$ az országos $41,0\%$ -kal szemben), valamint a nők munkanélküliségi rátája ($21,8\%$ a $19,8\%$ -hoz képest) magasabb az országos átlagnál. A tartós munkanélküliség jelentős probléma a vidéken, ti. a munkanélkülivé vált emberek több mint fele egy éven túl sem jutott munkához.

A vajdaságban a havi bruttó bér és fizetés átlaga alig haladja meg az országos átlag 87% -át. A háztartások egy főre jutó havi jövedelme 645 zloty (~ 174 EUR) a régióban. A bérből származó jövedelem (közel 46%) és a társadalombiztosításból, valamint a jóléti juttatásokból származó bevételek (35%) voltak jelentősek.

Łódzkie vajdaság jelentős tudományos és oktatási közponja az országnak. A 2001–2002-es tanévben a vajdaságban több mint 112 ezer diák tanult 21 felsőoktatási intézményben. Az iskolák közül a Łódz-i Egyetem a legnagyobb a 35 ezer feletti hallgatói létszámmal.

Łódź ezek mellett a rangos és világhírnévvel rendelkező Állami Film, Televízió és Színészi Iskolának is otthont ad. 2005-ben a teljes 15 és 64 év közötti népesség 16,6%-a rendelkezett legfeljebb alpfokú, 67,4%-a legfeljebb középfokú végzettséggel. A diplomával rendelkezők aránya 16,0% volt.

A régió hozzájárulása az országos bruttó nemzeti össztermékhez 6,1% volt 2000-ben. Az egy főre eső GDP 15,7 ezer PLN volt, ami 3931 eurónak felelt meg, s ez 11,3%-kal volt alacsonyabb a nemzeti átlagnál. A 266 ezer vállalkozás közül több mint 252 ezer 1–9 embert foglalkoztat; 11 ezer vállalkozás 10 és 49 fő között alkalmaz munkavállalókat. 2160 cégnél dolgoznak ötvennél többen és kétszázötvennél kevesebben; a 250 vagy ennél több főt foglalkoztató szervezetek száma 324. Az ezer főre eső regisztrált kkv-k száma 103, a gazdaságilag aktív kkv-ké 46,5 [Polish Agency..., 2005], 1900 gazdasági szervezet külfölditőke-bevonással jött létre. A külföldi beruházókat tekintve az EU-országok dominálnak (Németország, Franciaország, Olaszország, Svédország), de az Egyesült Államok és a Dél-koreai Köztársaság is nagy jelentőséggel bírnak.

A vajdaságot magas szintű iparosodottság jellemzi, bár ez nem egyenletesen oszlik meg a térségen belül. A legnagyobb városokban koncentrálnak az ipari tevékenységek, elsősorban Łódź agglomerációjában, valamint Bełchatowski ipari parkjában.

Az elmúlt években pozitív változások mentek végbe az ipar struktúráját tekintve. Az építőanyagok, környezetvédelmi berendezések, élelmiszerek, üdítőitalok, bútor, kerámiacserép, illetve a szigetelőanyagok gyártásának jelentősége megnövekedett. Mivel a régió gazdag természetes ásványi és nyersanyagokban, a kitermelő- és az energiaipar igen fejlettek. Łódzkie vajdaság az országban kerámiacserép-előállításban vezető szerepet tölt be: megközelítőleg 80%-át adják a nemzeti termelésnek. A térségben országos szinten is jelentős a harisnyanadrágok (a hazai termelés 73%-a), az üveg (51%) és pamutanyagok (41%) előállítása, illetve a barnaszén kitermelése (58%).

2001-ben ebben a térségben volt a legnagyobb az országban a mezőgazdasági terület aránya (68,7%). A mezőgazdasági terület megoszlását tekintve szántóföldi gazdálkodás zajlott a terület 80,7%-án (országos átlag 76,4%). A termőföldek közel 97%-a van magánkézben. Egy magángazdaság átlagos mérete 7,1 hektár volt, ami 0,9 hektárral marad el az országos átlagtól.

2001-ben a mezőgazdasági terület közel 51%-án alapvető gabonaféléket termeltek, melyek közül a rozs a leginkább elterjedt – 225,3 ezer hektáron termesztik, és a vajdaság az ország rozstermelésének 11,3%-át adja. A burgonyatermelés is jelentős a régióban, a terület 16,3%-án zajlik. Az ország mezőgazdasági területének 12,6%-án természetesen burgonyát. 2001-ben a régióban 532,4 ezer tonna rozst és 2098,1 ezer tonna burgonyát takarítottak be, ami az országos össztermelés 10,9, illetve 10,8 százaléka. A legfőbb terményeknél az egy hektárra eső terméshozam elmarad a nemzeti átlagtól. A vajdaság az ország zöldség- és gyümölcsstermelésének is jelentős hányadát adja (10,4% és 10,5%).

A száz hektárra eső marha- és sertésállomány nagyobb, mint az országos átlag; a régiók között második és ötödik legnagyobb állománnyal rendelkezik a vajdaság. 2001-ben a tejtermelés 1134,0 millió liter volt (9,8%-a a hazai termelésnek), a vágóállatok húsban mért tömege 260,2 ezer tonna volt (8,3%).

A vajdaság 2001-ben 8,1%-át adta az ország bruttó hazai mezőgazdasági termésének, és 7,8%-át a piaci termésének.

A beruházási költségek a łódzi vajdaságban az ország összes beruházásának 5,6%-át tették ki 2001-ben. Az egy főre eső beruházás 2566 zloty (694 EUR) volt, ami 18,3%-kal alacsonyabb a nemzeti átlagnál.

A jelentős kutatás-fejlesztési alapok ellenére a K+F tevékenységre kiadott összeg alig 6,2%-a az országos kiadásoknak.

A vízvezeték-hálózat 19,1 ezer km volt 2001-ben, és közel hétszer hosszabb volt, mint a csatornahálózat. Ugyanebben az évben a városi lakások 94,7%-a, a vidéki területeken 68,8%-a rendelkezett vezetékessel. A városokban a lakások 64,7%-a, vidéken mindössze 2,5%-a volt rákötve a földgázhálózatra.

Központi elhelyezkedésének köszönhetően a régió sűrű, nemzeti és nemzetközi jelentőségű úthálózattal rendelkezik. Az észak–déli és kelet–nyugati útvonalak a vajdaságban keresztezik egymást, aminek következtében magas a régió tranzitforgalma. Az autópálya-építési tervek szerint az északról délre tartó A1, és a keletről nyugatra tartó A2 a łódzi vajdaságban fogja keresztezni egymást. A kemény burkolatú közutak hossza a régióban 2001-ben 15 707 km (az országban a 7. ezzel a régió), melynek 86,6%-a már újraaszfaltozott út volt. Fontos vasúti csomópontok (Karsznice, Kutno, Koluszki) is találhatóak a vajdaságban. A vasútvonalak hossza 1077 km. Łódzának polgári reptere is van, Lublinek, amely belföldi és külföldi járatokat is fogad.

Łódzkie 2000–2006 közötti fejlesztési programja

A 2000 és 2006 között kapott nemzeti és nemzetközi támogatásokat olyan tevékenységekre használták fel, amelyek összhangban voltak Łódź Régió Fejlesztési Stratégiájával.

A 2004-es évben a 44,2 millió lengyel zlotys keretösszeg 93%-át sikerült lehívni. Ez kevesebb, mint a 2001–2003-as időszaki PHARE-támogatások lehívási aránya. Az 98%-os volt, ami 164,5 millió zlotyt jelentett. Ekkor a megvalósult befektetések főleg az alap- és középfokú oktatást, a regionális szintű kulturális intézményeket, kórházakat, szociális intézményeket, és a könyvtárak számítógépesítését célozták. Ehhez képest 2004-ben a befektetések az oktatási rendszerre és a szociális intézményekre korlátozódtak. Ugyanez igaz a 2005-ös évre, amikor is az összeg 22,9 millió zloty volt (98%).

A humánerőforrás-fejlesztési program keretében megrendezett szakmai képzés után 1390 ember talált állást magának, és 15 kezdett saját vállalkozást. A vállalkozásokról szóló tréningorozat eredményeként pedig 51-en indítottak vállalkozást, és 87-en találtak állást többnyire kis- vagy középvállalatnál. A Job Rotation nevű alprojektnek köszönhetően pedig 85 embert alkalmaztak.

Az autóúti infrastruktúrára 28,8 millió eurót költöttek összesen az időszak alatt. Az utolsó, hatodik projekt 9,6 millió euró értékben valósult meg, 2006-ban zárult le. Az utakon kívül az ivóvíz- és a szennyvízelvezető rendszer egy részének kiépítésére és felújítására is jutott a támogatásból.

A kis- és középvállalkozások fejlesztéséről szóló program keretében 445-nek jutott közvetlen támogatás.

Az Élelmiszeripar Átszervezése és Modernizációja, Vidékfejlesztés program a csatlakozást megelőző SAPARD-program folytatása volt, amelynek célja a mezőgazdaság és a vidéki területek fejlesztése volt. A 2000–2002 között megvalósított projektek összességében pozitívnak mondhatók. Az időszak alatt 1590 szerződést írtak alá a régióban, összesen 334,7 millió zloty értékben. A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium – a programot menedzselő szerv – adatai szerint 2006. június 30-án az elérhető támogatások 87%-ára volt szerződés.

Többnyire amiatt nem sikerült a támogatási összegeket nagyobb arányban kihasználni, mert a projektek megvalósítása csúszott – a papírok szerint. Ennek oka többnyire a technikai dokumentáció hiánya volt. A dokumentumok kitöltése meglehetősen nehézkes és időigényes feladatnak bizonyult. Ezen kívül az Integrált Regionális Fejlesztési Program bonyolult

pénzügyi elszámolása, a pályázók nagy száma okozott problémát. Ez abból fakadt, hogy a program forrásai két alaptól származtak, és rengeteg adminisztráció megkészsereződött, ami a folyamat lassulásához és a pályázó szervezetek likviditási problémáihoz vezetett.

Az viszont megkönnyítette a pályázást és az összegek elnyerését, hogy a támogatásra jogosultak köre meglehetősen széles volt. Ez nagy variációs lehetőséget teremtett különböző programok létrehozásakor, illetve a pályázók felkészítése járult még hozzá a sikerhez.

A 2007–2013-as Regionális Operatív Program céljai

Łódzkie régió 2007–2013-as időszakra vonatkozó operatív programjának létrehozását megelőzően több különböző fórumon is kifejtették igényeiket, gondolataikat a program leendő kedvezményezettjei, érintettjei, illetve a szakértők. Ilyen volt például az önkormányzatoknak kiküldött kérdőív, a nagy-britanniai, West Midlands-i szakértőkkel való konzultáció, konferenciasorozat a régió operatív programjáról vállalkozások, nonprofit szervezetek és tudományos intézmények részvételével. A konzultációk hatására változtatták meg az eredetileg tervezett prioritások számát, finomították a megvalósítás módszereit, így Łódz Régió Operatív Programja széles körű társadalmi támogatottságot élvez.

A technikai segítségnyújtást is beleszámítva hét prioritással dolgozik a régió a 2007–2013-as időszakban. Az első a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, melynek célja Łódz régió elérhetőségének javítása. A környezetvédelem elnevezésű prioritás alatt nemcsak a természet védelmét, hanem az energetikai biztonságot is értik. A gazdaság, innováció, vállalkozó szellem az innovatív és versenyképes gazdaság létrehozását célozza meg a régióban. Az információs társadalom létrehozása, valamint a szociális infrastruktúra fejlesztése magában foglalja a régió emberi erőforrásának megfelelő fejlesztési körülmények megteremtését, illetve ehhez nyújt segítséget. A városi területek újjáélesztése olyan társadalmi és gazdasági intézkedéseket tesz lehetővé, melyekkel revitalizálhatók a lepusztult övezetek.

Három fő terület van, melyeken a fejlesztési programok eredményeit várják. Ezek megegyeznek a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret által meghatározott horizontális célkitűzésekkel: fenntartható környezeti fejlődés, információs és kommunikációs technológiák, esélyegyenlőség.

Fenntartható környezeti fejlődés

Figyelembe véve azt a tényt, hogy a gazdasági növekedést mérő mutatószámok potenciális veszélyt jelenthetnek a későbbiekben a környezetünk-

re, és hogy Łódź régióban igen fejletlen a környezetvédelmi infrastruktúra, a Regionális Operatív Program nagy hangsúlyt fektet a környezeti problémákra.

Azokkal a projektekkel szemben, melyekkel ebben a témában pályáznak, az az egyik legfontosabb elvárás, hogy hozzájáruljanak a természeti környezet javulásához, és ennek következményeként növeljék a régió ökológiai versenyképességét. Ezt a hatást elsősorban a víz- és csatornarendszeri, valamint a kommunális és az üzleti szektor hulladékkezelésébe fektetett tőkén keresztül látják megvalósulni. A környezet javulására olyan kezdeményezések lesznek közvetlen hatással, melyek a kis- és középvállalkozásokat támogatják a környezetvédelmi előírásoknak való megfelelésben. A lakosok attitűdjének változását az ökológiai képzésektől remélik. Ezek többnyire promóciók és információs kampányok.

Az említetteken kívül az árvízvédelem és más környezeti csapások megelőzése és a negatív hatások csökkentése, valamint a levegő minőségének javítása a cél. A támogatás lehetővé teszi a széles körben értelmezett természetes környezet védelmét, ami magában foglalja a fajok diverzitásának megőrzését, az ökológiai folyosók és az élőhelyek védelmét. Ezeket a célkitűzéseket azon projekteken keresztül fogják elérni, amelyek a megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódnak.

A közlekedési infrastruktúra fejlesztésén keresztül megvalósuló hatékony és hatásos közlekedési rendszer fejlesztése azt fogja eredményezni, hogy a közlekedés környezetre rótt terhe csökkenni fog. A gazdaság, innováció, vállalkozó szellem prioritás külön támogatást biztosít a környezetbarát termékek és termelési folyamatok népszerűsítésére. Ezen felül a városi területek újjáélesztése prioritás keretében azok a projektek fognak társfinanszírozással megvalósulni, amelyek zöld területek létrehozására és modernizálására törekednek.

Információs és kommunikációs technológiák (ICT)

A fenntartható fejlődéssel összhangban a Łódź Régió Operatív Program hangsúlyt fektet az információs és kommunikációs technológiák fejlesztésére. Ez nemcsak az IT szektoron keresztül valósul meg, hanem az élet más területein is. Az információs társadalom prioritás alatt olyan projektek fognak megvalósulni, amelyek az információs társadalom létrejöttét támogatják. Azaz feltételezik, hogy e-közzolgáltatásokra megfelelő platformok jönnek létre, aminek következtében a közigazgatási rendszer hatékonysága növekszik, és a népesség számára könnyen hozzáférhető és kezelhető lesz.

A közigazgatáson kívül a számítógépesítés egyéb szolgáltatások színvonalát is igyekszik javítani, melyek az általános életszínvonalhoz járulnak hozzá a régióban. Ezek az egészségvédelem, az oktatás, a rendőrség, a tűzoltóság. Azokon a kezdeményezéseken kívül, melyek az információs társadalom infrastrukturális hátterét adják, olyan tevékenységek is támogatáshoz jutnak, melyek az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés és lehetőség növelését célozzák a régióban.

A kis- és középvállalkozások ICT szolgáltatások és alkalmazások támogatásán keresztül a magánszektorban is elterjednek az információs és kommunikációs technológiák. Elsősorban a gazdaság, innováció, vállalkozó szellem és az információs társadalom prioritások keretében megvalósuló projekteknel lesz látványos az ICT fejlődése.

Esélyegyenlőség

A Łódź Régió Operatív Program által támogatott kezdeményezéseket az esélyegyenlőség szempontjából is vizsgálni kell. Ezért a projekteknek a különböző társadalmi csoportok szükségleteit figyelembe kell venniük. Különösen azokét, amelyeknél nagy az esély, hogy a társadalmi perifériára szorulnak.

3.4.2. Mazowieckie⁴⁷

Mazóvia – központjában Lengyelország mai fővárosával, Varsóval – egyike az ország legrégebbi történelmi tájegységeinek. Mazóvia hatalmas kiterjedésű erdőségek, rengetegek összefüggő láncolata, mely Közép-Lengyelországtól északra a Mazuri-tavak, keletre Litvánia, Fehéroroszország és Polesie irányában húzódik. A tájegységet jelentős folyók tagolják: a Wisła (Visztula), a Bug és a Narev, délen pedig a Wisła bal oldali mellékfolyója, a Pilica határolja.

A folyók azonban nem kizárólag határokat jelenthetnek államok, régiók vagy tájegységek között. Mazóvia esetében a folyók alkotják a régió gerincét. A folyóknak köszönhetően Mazóvia és Podlasie egymást kölcsönösen kiegészítő gazdasági egység.

Annak ellenére, hogy a vajdaság területén fekszik Varsó, a legnagyobb lengyel város, a régió sokat megőrzött természetes jellegéből. A térség földrajzi képe meglehetősen változatos, a földterületek többségén mező-

⁴⁷ Kiss G. F.: A lengyel Mazowieckie régió az Európai Unióban. TDK dolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, 2007.

gazdasági termelés folyik, főként szántóföldek és kertgazdaságok láthatók – ez egyben a régióra jellemző ellentmondásosság egyik fő oka.

Mazóvia Lengyelország szíve. Az ország területének több mint 11%-át foglalja el, és a legfontosabb közlekedési útvonalak kereszteződésében fekszik. A régió jelentősebb városai: Lengyelország fővárosa, Varsó, Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów és Ostrołęka. Mazóviában több mint ötmillió ember él, így népességét tekintve ez a legnagyobb lengyelországi régió. A jól képzett fiatalok szívesen választják lakóhelyül Mazóviát, főként a Varsó környéki agglomeráció gyors fejlődése miatt.

A 2004–2006-os Nemzeti Fejlesztési Terv Mazóviát a legreményteljesebb régióként értékelte. Mazóvia majd 36 000 km²-es területével és több mint ötmillió lakosával Lengyelország legnagyobb és legnépesebb vajdasága. Székhelye Varsó, mely az ország fővárosa is egyben. Mazóvia a leggazdagabb lengyel régió, a vállalkozások majd egyharmadát a térségben jegyezték be, a régióban a legmagasabbak a fizetések, a vajdaság termelése adja hozzá a legtöbbet az ország GDP-jéhez. Összevetve az újonnan csatlakozó 10 állammal és azok régióival, Prága, Közép-Magyarország, Ciprus és Szlovénia társaságában a legjobb mutatókkal rendelkező, legfejlettebb régiók között találhattuk. De ez a fejlettség főleg a fővárosra és környékére igaz, a vajdaságon belül jelentős különbségek tapasztalhatóak: Varsó a lengyel GDP átlagának háromszorosát termeli, míg a tőle keletre elterülő Ostrołęcko-siedlecki térség csak alig 60 százalékát. Mazóvia régiópolitikájában ezzel együtt kulcsszerep jut a meglévő különbségek csökkentésének.

18. táblázat: Mazowieckie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Mazowieckie	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	5 125	5 132	5 141	5 152	5 165	5 180
Népsűrűség (fő/km ²)	144,0	144,2	144,5	144,9	145,2	145,6
Foglalkoztatási ráta (%)	57,1	56,7	57,0	57,6	58,8	60,9
Munkanélküliségi ráta (%)	17,0	16,3	14,6	14,8	12,3	9,1
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	76	77	81	83	87	76
Regionális GDP (M EUR)	43 380	40 020	41 876	52 254	58 834	67 630
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	8 095	8 078	8 547	8 722	9 166	10 247

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Lengyelország egyik legnagyobb problémáját, a munkanélküliséget tekintve kettősség tapasztalható, hiszen míg a fővárosban és környezetében 10 százalék alatt van a munkanélküliség, addig például Radomski körzetben a 20 százalékot is meghaladja. A vajdaság összességében 17 százalékos munkanélkülisége szintén az egyik legjobbnak számít Lengyelországban, többek között itt a legalacsonyabb a huszonöt éven aluliak tekintetében mért munkanélküliség. 2001-ben a munkavállalók 55 százaléka a szolgáltatóiparban dolgozott, 25 százaléka ipari termeléssel, 20 százaléka mezőgazdasággal foglalkozott. Ezek a számok azonban „csalókák”: Lengyelország európai uniós csatlakozása óta váratlanul nagymértékben települnek ki (elsősorban az Egyesült Királyságba) fiatal lengyelek.

Ugyan a régió népessége növekszik, de összevetve a rendelkezésre álló legújabb (2005-ös) adatokat a 2001. éviakkal, látható, hogy a 20 év alattiak száma négy év alatt durván 10 százalékkal csökkent, a 20–35 évesek száma 10-15%-kal növekedett, a 35–49 évesek száma átlagosan 10-15%-kal csökkent, míg az 50 éve felettiak száma átlagosan 10%-kal nőtt. Ebben bizonyára szerepet játszanak a történelmi-politikai okokból alakuló demográfiai hullámok, de ma már kijelenthetjük, hogy az uniós csatlakozás által jelentkező migráció még az olyannyira erős, többgyerekes, családközpontú társadalomra is nagy kihívást jelent. Ennek bizonyítéka, hogy a 2007-re várt születési és halálozási szám azonos (9,94/1000 fő), de ennek ellenére a természetes szaporulat $-0,046\%$.

A térségben 83 város és település van, a legnagyobb Varsó 1,6 millió lakossal, a második legnagyobb, Radom városát viszont már csak mindössze 230 000 fő lakja. A régió további jelentős városai: Płock 130 000, Siedlce 76 000, Ostrołęka 54 000 és Ciechanów 46 000 lakossal. A régió népességének kétharmada városokban vagy vonzáskörzetükben él.

A vajdaság, köszönhetően az országban, valamint a Közép-Kelet-Európában elfoglalt központi helyének, fontos közlekedési csomópont szerepét tölti be. Kiepipített köz- és vasúthálózat kapcsolja össze az ország többi részével, és itt található a legfontosabb lengyel légikikötő, a varsói F. Chopin repülőtér is, amely a Lengyelországba érkező utasok több mint 80%-át kiszolgálja – ez az arány egyébként csökkent az uniós csatlakozás körüli években, tekintve, hogy az ország különböző területein (például Sziléziában) levő kisebb, regionális repülőterek bázisaivá váltak az egyre nagyobb forgalmat bonyolító fapados légitársaságoknak.

A vasúti infrastruktúra négy-öt országos gócpontja közül is kiemelkedő a Varsóban összefutó, elsősorban tranzit jellegű forgalom céljára kiepipített

sínhálózat. Szembeöltő, hogy az ország nyugati, egykoron Poroszországhoz tartozó felén mintegy kifli alakban nagyon sűrű a hálózat, míg a kiflit körülölelő, az európai vasúti alap-infrastruktúra kiépülésének fénykorában, a XIX. században orosz és osztrák uralom alatti területen igen ritka, Mazóviában meg szinte csak a főváros felé tartó sugárirányban épült ki a vasúti infrastruktúra.

Lengyelország fontos szerepet játszik a kelet–nyugati irányú (Baltikum, Fehéroroszország) tranzit-teherforgalom lebonyolításában; az ország útjai rendkívül terheltek a nyergesvontatóknak köszönhetően. Az autópályadarabok nem alkotnak hálózatot, csak foltokban találhatók meg, hosszuk mindössze 673 km (2007-ben). Mindennek eredményeként a közúti forgalom igen veszélyes, sok a halálos áldozattal járó közúti baleset. A helyiek a rossz alap-infrastruktúrához és a nagy teherforgalomhoz úgy alkalmazkodnak, hogy nagyon nagy teljesítményű (tehát nagyon környezetszennyező) autókat használnak, hogy a végeláthatatlanul hosszú teherautókonvojokat esélyük legyen megelőzni.

Országon belüli hosszabb utazásokra tehát az egyéni közlekedés nem túlzottan versenyképes, ezért Lengyelország a két másik közlekedési mód fejlesztését (is) kiemelten támogatja: az egyik a légikikötők fejlesztése, számuk növelése, a másik pedig az elsősorban a TEN-T hálózat részét képező vasúti infrastruktúra fejlesztése. Ezeket – keverve – a (központi) Közlekedési és Regionális Operatív Program(ok)ból tervezik megvalósítani.

Az autópályák építését, főutak felújítását is „központi” OP és regionális OP(-k) segítségével tervezik megvalósítani: erre ugyan a jelenlegi költségvetési ciklusban (2007–2013) van módjuk, de tekintettel az egyre erősödő környezetvédelmi tendenciára, amely az unió politikáiban folyamatosan erősödve érvényesül, elképzelhető, hogy a következő évtized második felében uniós pénzből például autópályát már nem lehet építeni, míg a városi közlekedésen belül a közösségi közlekedés fejlesztése nagyobb prioritást kaphat.

Mazóvia egyik legfőbb problémája – bár ez a Regionális Operatív Programból nem tűnik ki elég markánsan – Varsó városának közlekedése, és ennek hatása az egész régióra.

A szuburbanizáció Nyugat-Európához képest (ide is, mint Közép-Európába általában) mintegy 20-30 évet késve érkezett; az 1990-es években sokat rontott a közlekedés helyzetén, hiszen akik kiköltöztek Varsóból a környező (mazóviai) településekre, azoknak tekintélyes része jellemzően továbbra is az ország üzleti és politikai központját jelentő fővárosban dol-

gozik, szórakozik vagy éppen tanul. A szűk keresztmetszetek (tipikusan: hidak) még szűkebbé váltak, az autók számának növekedése pedig még a világháborús pusztítás után igen szellősen újraépített város egyébként jó levegőjére is káros hatással van. Külön kiemelendő, hogy nincs Varsót elkerülő útgyűrű.

2004 és 2006 között a csatlakozó országok tapasztalatainak hiánya, illetve a rövid ciklus miatt a Regionális Operatív Programokat összefogták egy központi programba; ennek a lengyelországi verzióját hívták Integrált Regionális Operatív Programnak (IROP). A felelőse a Gazdasági és Munkaügyi Minisztérium volt. Az IROP célja a versenyképesség javítása, a marginalizáció megakadályozása az ország hosszú távú gazdasági fejlődése, továbbá a gazdasági, szociális és területi kohézió érdekében, illetve az Európai Unióval történő integráció céljából.

Ugyan a program fő felelőse a minisztérium volt, a kidolgozásban, ellenőrzésben, monitoringban részt vettek a regionális önkormányzatok, konkrétan a vajdasági vezetések, azaz a Marsall Hivatala. Ez a megoldás átmeneti volt, a 2007–2013-as Regionális Operatív Programok esetében már névleg is szinte minden jogot átadtak a régióknak a szubszidiaritás elvének megfelelően.

Mazóvia ebben a rövid ciklusban 299,9 millió euróhoz jutott, ami a „szétosztott” 2,76 milliárd csaknem 11%-a volt, és ezzel az összes régió közül a legtöbb forrás ebbe a régióba jutott. Érdekesség, hogy a régióktól függetlenül két agglomeráció (ebből az egyik mazóviai: Varsó) közösségi közlekedési fejlesztésére külön sorban csaknem 168 millió eurót allokált a program.

Az eltelt években számos projekt valósult meg a régióban, akár a fővárost, akár a térség nagyvárosait tekintve. Varsóban modernizálták a Czajka szennyvíztisztító üzemét, amely 1991-ben épült, és a főváros legfontosabb e célból üzemelő létesítménye. Átalakításával egyrészt az uniós szabványoknak, kritériumoknak megfelelő üzemeltetést hoztak létre, másrészt 60 százalékkal megnövelték a kapacitását, így a 280 000 m³ helyett már napi 435 000 m³ szennyvizet tud feldolgozni. A létesítmény további bővítése is napirenden van. A beruházást a Kohéziós Alapból, illetve a város saját forrásaiból valósították meg. Sokkal látványosabb projekt volt a varsói Pod Blacha tér felújítása, mely a királyi vár mellett található. A beruházás, melynek keretében többek között új díszburkolatot helyeztek le a téren és restaurálták a várat, a Regionális Fejlődés Integrált Operatív Program (IOPRD) 1.4 célirányzata, a turisztikai és kulturális fejlesztések, program-

jaként valósult meg. A projekt összköltsége mintegy 9 millió euró volt, melyből 6,5 millió az Európai Regionális Fejlesztési Alapból (ERDF) származott. A fennmaradó körülbelül 25 százalékos részt saját forrásokból finanszírozták.

Szintén varsói beruházás volt a Międzylesie kerületben található ICU Kórház felújítása. Az IOPRD 1.3.2-es, egészségügyi infrastruktúra célirányzat keretében megvalósuló projekt mintegy 900 000 eurós összköltségéből 700 000 euró uniós forrásból, az ERDF-ből eredt. Említésre méltó még a fővárosi Mazóvia Könyvtár információs rendszerének modernizálásáért, az IOPRD 1.5-ös infrastruktúra az információs társadalomért célirányzat keretében megvalósuló beruházás. A mintegy 1 millió eurós projekt finanszírozása 50-50 százalékbán történt uniós, illetve saját forrásokból.

Varsó legszegényebb kerületeinek felzárkóztatását célozza a Helyi Revitalizációs Program, melynek keretében Észak- és Dél-Prága, valamint Wola fejlődését elősegítő beruházásokat finanszíroznak. A program részeként Mazóvia Vajdaság Fejlesztési Stratégiájának keretében az uniós által társfinanszírozott projektek valósulhatnak meg. Ezek közül példaként említhető a Prága kerületek történelmi részein áthaladó Zabkowska út épületeinek rekonstrukciója, melynek köszönhetően mind a szolgáltatások, mind a turizmus szempontjából vonzóbbá vált a környék.

A tagság első három évében kezdetét vette a régió egyik legjelentősebb beruházásának megvalósítása, a modlini repülőtér megépítése. A Varsótól 35 kilométerre, északra elterülő Modlin volt szovjet katonai repülőterét charter- és teherszállító járatok, illetve magángépek fogadására kívánják kibővíteni, a varsói Okęcie repülőtér tehermentesítése, a régió jobb megközelíthetősége érdekében. A Polish Airports és a terület tulajdonjogával rendelkező Military Property Agency 2004-ben egyezett meg a repülőtér bővítéséről, fejlesztéséről. A következő évben, 2005-ben készültek el a tervek, illetve sor került az adásvételi szerződés megkötésére is. 2006-ban született meg a megállapodás a Közlekedési és Építésügyi Minisztérium, Mazóvia Vajdaság marsallja, a Civil Repülő Egyesület és a Polish Airports között, melyben a későbbi feladatokat határozták meg, egyben előkészítették a helyi önkormányzattal megkötendő szerződést, meghatározták a pénzügyi és üzemeltetési felelőségeket. Tavaly összkel szignálták azt az egyezséget, melyben a repülőtér kezelésére létrehozandó vállalat tulajdoni hányadát határozták meg. Eszerint a Military Property Agency, a Polish Airports és a Mazóvia Vajdaság Marsalli Hivatala egységesen 30-30 százalékos résszel rendelkezik, a fennmaradó hányadot pedig a Modlin

települést magába foglaló Nowy Dwór Mazowiecki helyi önkormányzata birtokolja. A kivitelezést három szakaszra bontották. Az első, 2006–2008 közötti időszakban készült el az évi másfél millió utas kiszolgálására képes főterminál, sor került a kifutópályák meghosszabbítására, új kifutók építésére, a hangárok és egyéb kiszolgálóépületek rekonstrukciójára, 900 férőhelyes parkoló- és taxiövezet létesítésére. A kivitelezés második, 2009 és 2017 közötti periódusában a főterminált kibővítik, minek következtében már évi hárommillió utas fogadására lesz képes. Ezen kívül külön terminál épül a teherszállító járatok számára. A harmadik szakaszban, 2019-ig valósulhat meg a kettes terminál kivitelezése, a reptér összkapacitása így elérheti az évi 4,5 millió utast. A parkolóban mintegy megduplázzák a férőhelyek számát, az üzleti tervben pedig olyan további grandiózus tervek szerepelnek, mint egy Varsót és Modlint összekötő gyorsvasút (már a repülőtér építésének kezdeti szakaszában kalkuláltak a későbbi vasútállomás helyével), valamint egy repülőtér mellé építendő szálloda kivitelezése is.

Szintén jelentős projekt a Żyrardów posztindusztriális belvárosi területeinek megújítását célzó program. A fővárostól 45 kilométerre, délnyugatra elhelyezkedő település klasszikus iparváros. A program kidolgozása már 2003-ban elkezdődött, a helyi önkormányzat 2004-ben fogadta el a Żyrardów helyi megújulási programtervezetet, ezután kilenc projekt került benyújtásra az IOPRD keretein belül. Mazóvia vajdaság helyi önkormányzata ezek közül végül nyolcat, többek között egy rekreációs központ kialakítását célzó beruházást hagyott jóvá.

A következő említést érdemlő város Płock. A vajdaság harmadik legnagyobb települése a maga 130 ezer lakosával, történelme pedig több ezer évre nyúlik vissza. Varsótól 100 kilométerre, nyugatra fekszik. Itt található a PKN Orlen lengyel olajvállalat legnagyobb olajfinomító és petrokémiai üzeme. Az első, grandiózus projekt a Visztula-híd és az ahhoz kapcsolódó úthálózat megépítése. A híd mintegy 35 millió euróba került, 2002 és 2005 között épült, 12 milliót a város állt, a fennmaradó 23 millió régiós forrásból származott. Az építkezés utolsó, 2005-ös évében a 13 milliós költségből a városnak mindössze 100 000 eurót kellett állnia, a fennmaradó 12,9 millió eurót régiós forrásból finanszírozták. A hozzá kapcsolódó úthálózat kiépítésére a Közlekedés Ágazati Operatív Program keretében került sor, mintegy 23 millió eurós európai uniós támogatással, ERDF-forrásból.

A következő fontos beruházás a régió gazdasága, a térségbe érkező befektetések szempontjából kiemelkedő jelentőségű płocki Ipari és Technológiai Park (PPP-T) létrehozása volt. A város északi részén létesítették,

közel a PKN Orlen gyárához. A ipari park a városi önkormányzat és a PKN Orlen vállalat közös tulajdona, üzemeltetésére egy kft.-t hoztak létre. A vállalatok versenyképességét javító operatív program 1.3-as célja kedvező környezet teremtése a vállalkozások fejlődéséhez. A célirányzatának keretében megvalósuló, első ütemében 11 millió eurós beruházást 75 százalékban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból finanszírozzák, a fennmaradó részt fele-fele arányban Płock város önkormányzata, valamint Mazóvia régió állja. A terület kiváló környezetet biztosít akár termelővállalatoknak, akár logisztikai, pénzügyi, kutatóközpontok kialakítására. Az ipari park könnyen megközelíthető akár közúton, akár vasúton, akár a Visztulán közlekedve, bármely szállítmányozási csatorna igénybe vehető. A modlini repülőtér elkészülte pedig idővel újabb lökést adhat a PPP-T regionális jelentőségének növekedéséhez.

A városképet szebbé varázsoló beruházások közé tartozik az óvárosban található bencés apátság rekonstrukciója. Az IOPRD 1.4 turisztikai és kulturális fejlesztések célirányzat keretében valósult meg, az 1,6 millió eurós összköltségű projektből 1,2 millió származott uniós forrásból. Szintén a város összképét javító, uniós forrásokból finanszírozott beruházás volt a Tumska utca újjáépítése, a Mazóvia Múzeum felújítása, az Amfiteátrum renoválása, valamint számos infrastrukturális fejlesztés. Ezekon kívül számos, az Európai Szociális Alapból (ESF) finanszírozott projektből (Paszszivításból az aktivitásba, Álomiskola stb.) valamint *PHARE 2*, *URBAN II* programokból részesült a város. Az unió *URBAN II*, *URBACT*, városok felzárkóztatását és fejlesztését célzó programjának keretében Mazóvia a CIVITAS.NET projektben vesz részt. Ennek során a projektet életre hívó Katalóniával, valamint Nyugat-Közép-Skócia és az olasz Emilia-Romagna régióval együttműködve tapasztalataik, bevált döntéseik cseréje, valamint közös stratégia kidolgozása által próbálják a városok fejlesztésének hatékonyságát növelni, megújulásukat elősegíteni.

Varsóba és körzetébe folyamatosan költöznek „be” az emberek, a migrációnak itt pozitív az eredménye, ellenben a vidéki területeken folyamatosan fogy a lakosság. Összességében 2005 végén a népesség növekedése 1000 főre $-0,3$ volt, az össztrend tehát negatív.

Elsősorban a növekvő életszínvonal, és ezáltal a szolgáltató szektor bővülésének eredménye, hogy a foglalkoztatási ráta folyamatosan emelkedik a régióban. A közép-európai országokhoz hasonlóan Lengyelországban is, azon belül Mazóviában alacsony az összlakossághoz mért foglalkoztatottság: 2004-ben mindössze 47,7% volt, míg ugyanekkor az EU-átlag 63,3%,

és folyamatosan növekedett. Figyelemre méltó, hogy az ország legfejlettebbnek tekinthető régiója is ennyire az EU-átlag alatt van ebben a tekintetben.

A munkanélküliségi ráta a régión belül továbbra is jelentősen eltér: Varsóban 4,9%, míg a legelmaradottabb Szydlowiec és Radom megyékben 30% fölött van.

A nemzeti GDP mintegy 20%-át Mazóviában állítják elő, az egy főre eső GDP pedig a nemzeti átlag 150%-a, ugyanakkor régión belül óriásiak az eltérések a főváros dominanciája és a legelmaradottabb megyék helyzete miatt.

A több mint 600 ezer bejegyzett lengyel gazdasági entitásnak körülbelül a fele varsói székhellyel rendelkezik; a bejegyzett „társaságok” 73%-a egyéni vállalkozó. Régión belül a kis- és középvállalkozások adják az üzleti entitások több mint 91%-át, melynek nagy része kereskedelemmel, ingatlannal, bérléssel stb. foglalkozik. A kkv-k foglalkoztatják a munkavállalók 55%-át, ami országosan a legalacsonyabb szint.

Az országos kutatás-fejlesztés 30%-a Mazóviában összpontosul: a régió dominanciája kiemelkedő és folyamatosan emelkedik, csakúgy, mint az ágazatban foglalkoztatottak száma. Ugyanakkor a Lisszaboni Stratégiával ellentétes trend, hogy a magasan kvalifikáltak száma sajnálatos módon csökkent az elmúlt néhány évben.

Az országot az információs társadalom (és infrastruktúra) tekintetében digitális „szakadék” választja el. A keletre eső területek, így maga Mazóvia is hátrányos helyzetben van – Varsó nyilvánvaló kivételével. A lemaradás a személyi számítógépek, illetve az internetelés számarányában mutatkozik meg. Úgy tűnik, Lengyelországban nem volt a magyarországihoz hasonló „Sulinet” jellegű program, amely minden iskolát interneteléshez, illetve számítógéplaborhoz juttatott volna, mert ezen a téren – elsősorban az általános és szakközépiskolák, de különösen a vidéki területeken lévő középiskolák – le vannak maradva.

A turizmus fejlődésének legfőbb gátja a nem megfelelő számú és minőségű szálláshely, illetve az ezeket ellátó háttérintézmények hiánya. A tömegturizmusra nincs felkészülve a régió: még a fontos látnivalók közösségi közlekedési és egyéb infrastruktúrája sem kielégítő.

A Varsó körüli utak kapacitásproblémákkal küzdenek, illetve a fővárost elkerülő körgyűrű hiánya nagy terhet ró a városra. A régió más városaiban a közösségi közlekedés színvonala alacsony. A helyi utak (utcák) átlagban 60%-ban nincsenek aszfaltozva, az alacsonyabbrendű utak sem elég széle-

sek, miközben a régiót érintő személy- és teherautó-forgalom évről évre növekszik. A vasúti infrastruktúra hanyatlik: sem a gördülőállomány, sem a pálya állapota nem teszi lehetővé, hogy (elsősorban az agglomerációs forgalomban) a vasút a személygépkocsi alternatívája lehessen. 2004-ben a vasúti törvény értelmében a régió átvette a regionális vasúttársaságot, megnyitva az adminisztrációs lehetőséget a helyi fejlesztésekhez.

A varsói nemzetközi és belföldi repülőtér forgalma tíz év alatt csaknem háromszorosára növekedett, ugyanakkor a régiós kvázi-monopóliumát kihasználva a repülőtér magasan tartja az árakat, aminek a régió lakosságára gyakorolt hatása az, hogy a fapados repülőtársaságok folyamatosan vonulnak ki a vidéki repülőterekre, így a mazóviaiaknak egyre kevésbé van lehetőségük hozzáférni az olcsó légi közlekedéshez. Elsősorban a régió déli és északkeleti részein a távközlési infrastruktúra hiányosságai a fejlődés akadályát jelentik. Míg a városi lakosság 80%-ának van hozzáférése a csatornahálózathoz, egyes vidéki területeken ez a szám mindössze 10%. Nincs hulladékgazdálkodási stratégia, a régió nincs felkészülve ökológiai és ipari katasztrófákra. A régió területének mintegy 6,5%-a van kitéve árvízveszélynek, elsősorban a Visztulának „köszönhetően”.

Kiemelendő, hogy az oktatás terén országosan vezető szerepet tölt be Mazóvia, a nemzeti átlagnak a kétszerese a helyi felsőfokú végzettségűek száma. Míg a tanulók száma folyamatosan növekszik, addig az őket kiszolgáló infrastruktúra valójában nem követi a fejlődést.

A régió a 2004–2006 közötti időszakban mintegy 300 millió euró támogatási összeget hívhatott le, az alábbi forrásmegosztással.

A legtöbb pénzt, az összeg 28,3 százalékát a közlekedési hálózat fejlesztésére szánták. Helyi fejlesztésekre a támogatás 26,5 százalékát fordíthatták. A régió emberi erőforrásainak fejlődését erősítő programra 16 százalék jutott, az infrastruktúra a környezetvédelemért célirányzat keretében 10,7 százalék kerülhetett felhasználásra. A szociális infrastruktúra fejlesztésére, az oktatásra és egészségügyre az összeg 8,5 százalékát, turisztikai és kulturális fejlesztésekre 7,3 százalékát szánták. Végül pedig az információs társadalom rendszerének kiépítésére az összeg 2,7 százalékát hívták le. A rövid távú célok megvalósítása tekintetében Mazóvia sikeresnek mondható. A nemcsak a régiót, hanem az egész országot érintő súlyos probléma, a munkanélküliség tekintetében mind Mazóvia, mind Lengyelország esetében javulás tapasztalható. A régió csatlakozáskor mért 17 százalékos rátája a tavalyi év októberére már 12 százalék alá csökkent, de –

mint már fentebb említésre került – ebben bizonyára része van a jelentékeny kivándorlásnak.

Ugyanakkor a régió belül továbbra is jelentős különbségek tapasztalhatóak: míg Varsóban 2006 decemberében már alig 4,6 százalék volt a mutató, addig Ciechanowski-łocki kistérségnek kerekén 20 százalékos, Radomski kistérségnek pedig továbbra is nagyon magas, 24 százalékos rátája volt. Ez utóbbi kistérség mutatója javult egyébként legkevésbé az elmúlt években. Van olyan járás (Szydłowiecki), ahol a munkanélküliségi ráta jelenleg is meghaladja a 35 százalékot, azaz gyakorlatilag minden harmadik ember munkanélküli. Ebből a szempontból a legveszélyeztetettebbek továbbra is a keleti és déli, főleg mezőgazdasági berendezkedésű kistérségek. Itt az elkövetkezendő időkben további határozottabb, sikeresebb programok beindítására van szükség.

Az infrastrukturális fejlesztések terén szintén előrelépés tapasztalható. A vidéki területeken 2004-hez képest 5,6 százalékkal nőtt a vezetékes vízhálózat kiépítettsége, a csatornahálózat pedig 15,4 százalékkal lett hosszabb 2005-ben az előző évhez képest. Ugyanakkor a gáz vidéki bevezetése terén minimális beruházások valósultak meg. Közben Opolskie vajdaságban harmadával nőtt a bekötött gázzal rendelkező vidéki háztartások száma, Mazóviában ez a mutató csak plusz 2 százalék a 2004-es állapothoz képest. A régió az ország egyik legnagyobb hulladékkibocsátója, ezért fontos fejlemény, hogy egyre több helyen gyűjtik és kezelik szelektíven a szemetet, valamint az illegális személerakók felszámolásában is a legaktívabb régiók közé tartozik Mazóvia.

A vidéken élő lakosság, melynek nagy része mezőgazdaságból él, kettős folyamatnak van kitéve. Bár a csatlakozásnak köszönhetően a vidéki életszínvonal javult, a mezőgazdaságból élők további támogatása, a vidéki élet- és munkakörülmények javítása szükséges. A régió ezt a területet különleges prioritásként kezeli, már csak azért is, mert Mazóvia tagja a *PURPLE programnak* (Peri-Urban Regions Platform Europe), mely a mezőgazdaság szempontjából nagy szereppel bíró uniós régiókat tömöríti. Emellett strukturális változások is szükségesek, hiszen a vidéken tapasztalható mezőgazdasági túlsúly még mindig a gazdaság fellendülésének útjában áll. Mind a mezőgazdaságból megélni, mind az elhelyezkedni nem tudók felszippantására szükség van a vidéki területeken az ipar és a szolgáltató ágazatok további ösztönzésére.

A rövid távú eredmények, valamint a megvalósult beruházások mellett azonban továbbra is megoldásra vár a régió fő feladata, a főváros és a vi-

dék között tapasztalható különbség csökkentése. Ebben a kérdésben igazából még nem történhetett jelentős előrelépés a csatlakozás óta eltelt években, az eredmények inkább középtávon, talán már a hétéves fejlesztési periódus végén, 2013 után lesznek érzékelhetőek.

Prioritások

1. prioritás: Az innovációs potenciál, illetve a vállalkozások fejlesztése feltételeinek megteremtése

Mazóvia elsősorban a kkv-k fejlesztésén keresztül képzei el az innováció feltételeinek javítását. Ugyanakkor az üzleti szféra és a K+F között az együttműködés szinte alig létezik: az alapkutatásokkal a versenyszféra közvetlenül nem tud mit kezdeni. A speciális kutatólaborok létrehozása mellett közvetve támogatják a szektort, nevezetesen a távközlési infrastruktúra fejlesztése révén.

2. prioritás: Mazóvia régió e-fejlődésének felgyorsítása

Alaphálózati infrastruktúrát, tartalomszolgáltatást, elektronikus közigazgatási szolgáltatásokat támogatnak a prioritás akciótervei. A fentebb már részletezett, régión belüli extremitások kiküszöbölése érdekében a fizikai infrastruktúrát javítani kell a régió elmaradott – vidékies – megyéiben. Ahol már adott az infrastruktúra, ott további, az ICT-hez kapcsolódó szolgáltatások bevezetését, fejlesztését kell elősegíteni.

Az adminisztráció leegyszerűsítése, internetes „dimenzióba” történő emelése sokat jelenthet a régió, az ország versenyképessége szempontjából.

3. prioritás: Regionális közlekedés

Tekintettel arra, hogy a fő közlekedési utakat, autópályákat és a vasúti infrastruktúrát a Közlekedési Operatív Programból fejlesztik, ezért ezzel összhangban, ehhez kapcsolódva Mazóvia a főutakhoz csatlakozó és helyi utakat tervezi fejleszteni. A regionális vasúttársaság megalapítása az első lépés volt egy versenyképes régiós, illetve elővárosi vasúti hálózat megalkotása felé. Ennek feltétele a megfelelő minőségű gördülőállomány és a kínálati menetrend. Ma ezek hiányoznak Mazóviában, ezért a vasút kihasználtsága folyamatosan csökken. Az utazóközönség megnyerése érdekében részben új elektromos vasúti szerelvényeket terveznek vásárolni. Az indikátoroknál tíz darab szerelvény szerepel, a dokumentum végén a nagyprojekteknél viszont húsz. A 4-5 millió euró/darab árú szerelvények mellett a meglévő 60 szerelvény modernizációjára is sor kerülhet. Az új beszerzés és a régiek felújítása ésszerű kompromisszum, bár talán az arányuk lehetne kiegyenlítettebb, hiszen hét év alatt tíz új szerelvény igen kevés.

A tervezett 2500 P+R parkolóhely – figyelembe véve a vasúti fejlesztéseket – kevésnek tűnik: ez 100 férőhelyes parkoló esetén mindössze 25 darabot jelent. Varsó körül ennél pedig biztosan jóval több vasútállomás van, melynek körzetéből nehézkes a város elérése személygépkocsival.

2013-ig a kihívások között említett, a fapados járatokhoz való régiós hozzáférési problémára frappáns megoldásnak tűnik Modlin egykori katonai repülőterének fejlesztése, csatlakozó infrastruktúrájának kialakítása. Ez a helyi polgároknak és az üzleti szférának egyaránt nagy előrelépést fog jelenteni. Kérdés, nem segítheti-e elő esetleg még jobban a kivándorlást a régióból.

4. prioritás: Környezet, veszélymegelőzés, energiaellátás

A légszennyezettség csökkentése, az elektromos és fűtési infrastruktúra fejlesztése, hatékonyságjavítása és az árvizekkel kapcsolatos védelmi és előrejelző rendszerek fejlesztése a régió célja ezen prioritás címén. Ide tartozik a hulladékgazdálkodás, csatornázás, ivóvízellátás és -kezelés.

A közép-európai országok környezetvédelmi téren szinte fényévekre vannak lemaradva nyugat-európai társaiktól, ezért nem lehet semmilyen, ennek a helyzetnek a kezelésére irányzott forrásra azt mondani, hogy sok lenne. A szocializmus súlyos öröksége a környezet mértéktelen pusztítása, a rendszerváltás környezeti szempontból üdvös mellékhatása a nehézipar és egyéb, a levegőt nagyban szennyező iparágak nagymértékű leépülése. Párhuzamosan indított sok kis projekttel nagy eredményeket lehet elérni akár már hét év alatt is, de ha egy nagyváros (Budapest) az ország egyik legnagyobb uniós projektjét sodorja hétről hétre bajba, akkor abból jól látszik, hogy a környezetvédelemnek először a fejekben kell megerősödni, utána már automatikusan követelni fogja a „rendszer” a magasabb szten-derdek elérését.

5. prioritás: A városok szerepének növelése a régió fejlődésében

Ezen prioritás keretében a kisebb-nagyobb városok közösségi közlekedési rendszerét tervezi – igen bölcsen – fejleszteni Mazóvia. Ez nem kis feladat: a nulláról vagy majdnem nulláról felépíteni egy olyan rendszert, mely az autóstársadalom egy részét meg tudja nyerni magának. Tegyük hozzá: a harminc (feltehetőleg) autóbussz beszerzése hétéves időtartamra egy ekkora régióban még amortizációpótlásnak is édeskevés. Sajnos itt valószínűleg az történt, hogy az egyébként is szükséges minimális mennyiségű járműcserét „betolták” az RPO-ba, melyben jól mutat a szép uniós irányelvek és a különböző, országos és helyi stratégiák között. Jellemző,

hogyan az indikátorok között az ülések, illetve a férőhelyek száma szerepel, még véletlenül sem a modal split esetleges pozitív változása vagy a negatív trend erősödésének enyhítése.

6. prioritás: A turizmus és a rekreáció fejlesztése a természetes és kulturális értékek felhasználásával

A turizmus fejlesztése – különösen egy ország központi helyet elfoglaló régiójában – igen fontos; ezt is jelzi, hogy bekerült a Regionális Operatív Programba az ezirányú fejlesztési csomag. A már fentebb említett infrastrukturális hiányosságok lassú felszámolása mellett a vidéki turizmus fejlesztésével egyes elmaradottabb vidékeken még munkahelyeket is létre lehet hozni.

A valóságban azonban könnyen lehet, hogy már-már elodázhatatlan műemléki rekonstrukciókat fognak a program keretében végrehajtani, melyekre egyébként helyi források nincsenek, és várhatóan a következő években is csak módjával akadnának. Így a nagyarányú uniós támogatás mellett letett csekély önrész, és a források felhasználásának szigorú szabályait betartva Mazóvia vonzóbb célpontja lehet a turizmusnak, enyhítve a városvidék szociális és gazdasági ellentétet.

7. prioritás: A feltételek javítása humán tőke fejlesztéséhez

Mazóvia Regionális Operatív Programjának ezen prioritása (is) elsősorban infrastrukturális fejlesztéseket irányoz elő: az oktatásban, egészségügyben és egyéb szociális infrastruktúrában. A mozgáskorlátozottak számára az akadálymentes hozzáférés biztosítása tarozik ide, amit EU-pénz nélkül egy tipikus közép-európai ország valószínűleg soha nem valósítana meg.

Az iskolák fejlesztésével (sportlétesítmények, számítógéplabor) az oktatásban már részt vevők mellett bevonhatók olyanok is, akik máshol nem jutnának egyébként interneteléshez. Valójában súlyos elmaradás bepótlásáról van szó: a XXI. század elején egy korszerű iskola nem létezhet modern számítógéppark és gyors internetelés nélkül.

3.4.3. Małopolska^{48 49 50}

A több mint hárommillió lakosú (3,26 millió), Krakkóközpontú Małopolska régió Lengyelország déli részén fekszik. Területét tekintve a 12. legnagyobb régió az országban (15 190 km²), ugyanakkor népsűrűsége a második leg-

⁴⁸ Víz T.: Európa Kulturális Fővárosa 2000 – Krakkó. Kézirat, Budapest, 2006.

⁴⁹ Réz É.: Európa Kulturális Fővárosa program, 2000: Krakkó. Kézirat. Budapest, 2007.

⁵⁰ Nagy P.: Małopolska Regionális Fejlesztési Terv 2007–2013. Kézirat, Budapest, 2007.

magasabb (214 fő/km²). Az urbanizációs index (49,7%) a nemzeti átlag (61,5%) alatt van, ami azt jelenti, hogy a régió lakosságának kevesebb mint fele él városokban. A születésszám az országos átlagtól eltérően növekvő tendenciát mutat. A régió lakosságát tovább duzzasztja az éves átlagban érkező mintegy háromezer újonnan betelepülő lakos. A háztartások átlagos taglétszáma 3,06 fő. A foglalkoztatási ráta a teljes lakosságra vetítve közel 50%, és növekszik. A munkanélküliség (7%) több mint 4 százalékponttal alacsonyabb az országos átlagnál. A probléma a munkanélküliség szerkezetében mutatkozik. A munkanélküliek több mint fele tartósan állástalan, azaz két évnél régebb óta nem talál munkát. Gazdasági fejlettsége közepesnek mondható, a lengyel GDP 7,4%-át termelik itt. A GDP növekedése ugyanakkor az országos átlag felett van, 5,4%. A régió exportja a 2000-es években látványos és folyamatos növekedésnek indult. A kutatás-fejlesztésben élenjáró a régió. Mintegy 88 ezzel foglalkozó intézménnyel rendelkezik, és az egy főre eső kutatási kiadás a második legnagyobb az országban.

Ebben a régióban a legmagasabb a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya (18,2%) Lengyelországban. A foglalkoztatottság további megoszlása: ipar 26,8%, piaci szolgáltatások 36%, és nem piaci szolgáltatások: 19%. A mezőgazdasági birtokok átlagosan feleakkorák, mint az ország többi részében.

19. táblázat: Małopolska legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Małopolska	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	3 234	3 245	3 257	3 263	3 269	3 275
Népsűrűség (fő/km ²)	214,0	213,6	214,4	214,8	215,2	215,6
Foglalkoztatási ráta (%)	54,6	53,6	54,6	55,0	55,8	58,1
Munkanélküliségi ráta (%)	16,2	18,0	17,3	15,3	12,6	8,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	42	43	44	45	47	42
Regionális GDP (M EUR)	15 178	13 986	14 864	17 834	20 223	22 897
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	5 741	5 716	5 996	6 132	6 507	7 210

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Małopolska befektetési szempontból az országos adatok alapján a negyedik legvonzóbb lengyel régió. Az éves működőtőke-beáramlás 590 és 640 millió dollár között mozog. 1989 óta összességében mintegy 5,5 milliárd dollárnyi külföldi tőke érkezett a régióba.

A régió gazdaságában igen fontos szerep jut a turizmusnak. Ez nemcsak stabil bevételt, de jelentős foglalkoztatási lehetőséget is nyújt a lakosoknak. Ebben az ágazatban még mindig sok a kiaknázatlan lehetőség és a növekedési potenciál. A régióba látogató turisták éves száma általában meghaladja a kilencmillió főt, amiből Malopolskának évente több mint hárommilliárd zloty bevétele származik.

Földrajzi helyzetéből adódóan a régió közútjai (874 km) és vasúti vonalai (1043 km) igen forgalmasak, bár állaguk jelentős kívánnivalót hagy maga után, jó részük felújításra szorul. Jelentős a régió határforgalma, valamint Krakkó révén nemzetközi repülőtérrel is rendelkezik. Małopolska a vezető régiók közt van Lengyelországban az IT beruházásokat és a tudásalapú társadalom megteremtését illetően.

A régió lakosainak egészségügyi helyzete nem nevezhető különösebben jónak. Ehhez az is nagyban hozzájárul, hogy az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés korántsem egyenletes, és a kórházak nagy része is felújításra szorul.

Małopolska természeti adottságai igen kedvezőek. A régió több mint fele védett terület, ugyanakkor a környezetvédelem területén még jelentős előrelépésekre lenne szükség. A régió szemét- és szennyezőanyag-kibocsátása az országos átlaghoz viszonyítva magas. A környezet hatékonyabb védelme érdekében 2010-re a villamosáram-termelésben 7,5%-ra kívánják emelni a megújuló energiaforrások arányát, és a szennyvíztisztítás területén is jelentős beruházásokat terveznek.

Małopolska kiterjedt kapcsolati rendszert ápol az Európai Unió számos másik régiójával. Jelentős nemzetközi projekteken vállal részt, olyan területeken, mint az oktatás, kultúra, turizmus, mezőgazdaság vagy a környezetvédelem.

A fejlesztési stratégia az alábbiakat határozza meg a régió fő *erősségeiként*:

- alacsony munkanélküliség,
- relatíve fiatal és iskolázott lakosság,
- kulturális és természeti értékek,
- növekvő népesség,
- átstrukturálásra szoruló hagyományos nehézipar hiánya,
- növekvő szolgáltatási szektor,
- növekvő regionális export.

Ugyanezen forrás szerint a *gyengeségek* a következők:

- a régió nem elég vállalkozásorientált,
- a szegény családok száma magas,

- sok az aluliskolázott lakos,
- a meglévő vállalkozások nem versenyképesek az uniós piacon,
- alacsony reálbérek,
- a munkaerőpiac nem képes felszívni a frissen diplomázott fiatalokat,
- nagy – régióon belüli – fejlettségi különbségek.

Regionális fejlesztési stratégia

Legáltalánosabban azt mondhatjuk, hogy a regionális fejlesztés tulajdonképpen olyan erőfeszítések és intézkedések sorozata, melyek elősegítik a régió lakói számára az életminőség javítását, és növelik a régió gazdasági potenciálját. A régiót vezető hatóságok feladata az ehhez szükséges feltételek megteremtése. Egy sikeres stratégia megalkotásához az alábbiak nélkülözhetetlenek:

- alapvető fejlesztési mechanizmusok felismerése;
- azon tényezők felismerése, melyek leginkább hozzájárulhatnak a régió fejlődéséhez;
- alapvető egyetértés a fejlesztési stratégia egészére nézve.

A stratégia kidolgozásánál figyelembe vették a korábbi évek fejlesztési terveinek összes tapasztalatát. A régió vezetői igyekeztek minél szélesebb társadalmi bázisra alapozni a megszülető tervet. Ennek érdekében regionális szintű konferenciákat rendeztek, bevonták a megbeszélésekbe a régió önkormányzatait, a civil társadalom fontos szereplőit, az NGO-kat és többek közt a fiatal értelmiséget is. A teljes folyamatban mintegy 1300 ember vett részt.

A teljes fejlesztési stratégia négy fő alapelvre épül:

- partnerség;
- hatékony, a fejlődést elősegítő tervezési és vezetési mechanizmusok;
- a fejlesztési stratégia és az azzal kapcsolatos tevékenységek legyenek összhangban az országos fejlesztési elképzelésekkel és a Közösség kohéziós politikájával;
- fenntartható fejlődés szem előtt tartása.

A stratégia felépítése

A régió adottságait és lehetőségeit felmérve a készítők a fejlesztési stratégia három alapvető területét határozták meg:

- gazdasági versenyképesség (A),
- szociális fejlesztés (B),
- intézményi hatékonyság (C).

20. táblázat: Małopolska fejlesztési tervének felépítése

Stratégiai terület	A)				B)			C)	
	GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉG				SZOCIÁLIS FEJLESZTÉS			INTÉZMÉNYI HATÉKONYSÁG	
Stratégiai cél	A gazdasági aktivitás erősítése				Életminőség javítása			Az intézmények működésének javítása	
A fejlesztés területe	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
	Tudás-alapú társadalom	Gazdaság	Infrast-ruktúra	Krakkó	Régió- belüli kohézió	Környe- zetvé- delem	Kultúra és örök- ségek	Területi együtt- műkö- dés	Public mana- gement
Közvetett cél	Jobban iskolá- zott la- kosság	Ver- senyké- pes in- novatív gazda- ság	Modern, haté- kony in- frastruk- túra	Krakkó város fejlesz- tése	Egyenlő fejldési lehető- ségek a régió- belül	Jó mi- nőségű, bizton- ságos környe- zet	Megfe- lelő kul- turális környe- zet	A régió nemzet- közi po- zíciójá- nak me- gerősíté- se	Átlátha- tó, haté- kony köz- igazga- tás

Forrás: National strategic reference framework 2007–2013.

(<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/English/National+Development+Plan/>)

Mindhárom területhez meghatároztak egy alapvető stratégiai célkitűzést. Ezek tulajdonképpen a fő irányvonalak, amelyek meghatározzák, hogy mit kíván a régió elérni 2015-ig bezárólag. Mivel az egyes stratégiai területek az intézkedések igen átfogó körét fedik le, ezért ezeket további kisebb egységekre, úgynevezett fejlesztési területekre bontották (I–IX.). Végül minden egyes fejlesztési területhez rendeltek egy közvetett célt, ami konkrét intézkedéseket foglal csoportokba. A regionális fejlesztési terv teljes szerkezeti felépítését a következő táblázatban foglaltuk össze.

Mindezen célok gyakorlati megvalósulását a tervek szerint folyamatosan nyomon fogják követni. Ez nemcsak azt jelenti, hogy mérik és összehasonlítják az egyes időszakokra vonatkozó statisztikai adatokat, hanem azt is, hogy az értékelésbe – akárcsak a tervezésbe – a civil társadalmat is bevonják. A helyi lakosság és a vállalkozói réteg véleményét éppúgy kikérlik majd, mint a régióba látogató vendégeket. Természetesen az előrehaladás leginkább az egyes számított mutatók összehasonlítása révén mérhető.

Éppen ezért a terv vázolja, hogy az egyes stratégiai célokkal kapcsolatban mely mutatók változásait kívánják elérni.

- A) Gazdasági aktivitás erősítése:
 - az egy főre jutó GDP közelítése az uniós átlaghoz;
 - a szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak arányának növelése;
 - a vállalkozások bruttó bevételének növelése.
- B) Szociális fejlesztés:
 - a pozitív migráció fenntartása;
 - régióon belüli különbségek csökkentése (jövedelem, munkanélküliség, migráció);
 - háztartások havi átlagjövedelmének növelése;
 - oktatásra és kultúrára fordított kiadások növelése.
- C) Intézményi hatékonyság:
 - részvételi arány növelése a helyi választásokon;
 - internetes közszolgáltatások fejlesztése;
 - a régióba érkező fejlesztési források növelése és hatékony felhasználása.

Némely mutatók esetében a regionális fejlesztési terv konkrét elérendő szintet is meghatároz.

21. táblázat: Małopolska 2007–2013 közötti fejlesztési programjának céljai

Mutatószám	Jelenlegi érték	Célérték 2015-re
GDP/fő az Európai Unió átlagához viszonyítva	40,7%	54%
Szolgáltatási szektorban dolgozók aránya	50,3%	65%
Vállalkozások átlagos bevétele a nemzeti átlaghoz viszonyítva	89,0%	95%
Migráció (1000 főre)	(+)1	minimum (+)1
Háztartások átlagjövedelme a nemzeti átlaghoz viszonyítva	94,3%	98%
Részvétel a helyi választásokon	45,9%	51%

Forrás: Integrated regional operational programme, 2004–2006.
(<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/English/The+Integrated+Regional+Operation+Programme/>)

A fejlesztési terv tartalma

Ebben a részben a három stratégiai terület (A, B, C) részletes ismertetése következik. Megvizsgáljuk, hogy az egyes területekhez milyen célokat, konkrét

intézkedéscsomagokat rendel a dokumentum. (A konkrétan tervezett, és a tervben leírt intézkedések felsorolását a teljesség igénye nélkül végezzük.)

Gazdasági versenyképesség (A)

A versenyképesség fogalmát sokféleképpen lehet magyarázni, azonban abban szinte minden lehetséges változat egyetért, hogy az valamifajta piaci sikeresség, mely végső soron fejlődésben, növekedésben ölt testet. Jelenlegi világunkban fejlődésünk alapja a tudás, a megszerzett információ megfelelő hasznosítása, a legmodernebb technológiák alkalmazása és az innováció. A versenyképesség megteremtéséhez ezen tényezőket kell figyelembe vennünk, ezekre kell forrásainkat összpontosítani. Małopolska, felhasználva egyedi adottságait, maximálisan kihasználva adódó lehetőségeit, sikerrel alkalmazkodhat az uniós piac támasztotta követelményekhez, és megkezdheti felzárkózását Európa fejlettebbik részéhez.

A versenyképesség eléréséhez rendelt négy kiemelt fejlesztési területet:

- tudásalapú társadalom,
- regionális gazdaság lehetőségei,
- infrastruktúra,
- Krakkó fejlesztése.

Tudásalapú társadalom megteremtése (I.)

Ehhez a célhoz a stratégia öt prioritást rendel, és az egyes prioritások elérésére konkrét intézkedéscsomagokat határoz meg. Ezek a következők:

- Magasabb színvonalú oktatás:
 - a legalább középfokú oktatásban részt vevők arányának növelése;
 - az oktatásra fordított pénzek növelése a GDP arányában;
 - élethosszig tartó tanulás támogatása, oktatási rendszer és infrastruktúra fejlesztése.
- Információs társadalom megalapozása:
 - e-learning programok szervezése, támogatása, online közszolgáltatások terjesztése;
 - internetfelhasználók számának növelése;
 - IT szektorban foglalkoztatottak számának növelése.
- Egyéni vállalkozások támogatása:
 - vállalkozások számának növelése a régióban;
 - a kkv-k által foglalkoztatottak számának növelése;
 - gazdasági tevékenységek homogenizálása a régióban.
- Munkaerőpiac fejlesztése:
 - (tartós) munkanélküliség csökkentése;

- tovább- és átképzési programok támogatása;
- élethosszig tartó tanulás támogatása.
- A tudás és tehetség elismerése, támogatása:
 - óvodai és iskolai előkészítő képzésben részt vevő gyerekek számának növelése;
 - több emelt szintű képzés biztosítása;
 - díjnyertes, ösztöndíjas tanulók támogatása.

(Források: Szociális Alap, Regionális Fejlesztési Alap, magánberuházások.)

A terv ezeken felül minden egyes cél elérésének konkrét módját is kifejti. Részletesen leírja az adott területen tervezett intézkedéseket is.

A regionális gazdaság lehetőségei (II.)

Mivel a régió gazdasági potenciáljának minél hatékonyabb kiaknázása a kohézió egyik alapfeltétele, így nem csoda, hogy ezen a területen már hat fő prioritással találkozunk, az egyes prioritások pedig tervezett intézkedések százait fedik le. A hat fő irányvonal a gazdaság fejlesztésében a következő:

- A régiós vállalkozások versenyképességének növelése:
 - export volumenének növelése az EU-ba és Európán kívülre;
 - az exportáló vállalkozások számának növelése.
- Innováció és modern technológia:
 - innovációra fordított források és a szabadalmak számának növelése;
 - technológiai transzfer növelése a kutatás-fejlesztéstől a kkv-k irányába.
- Fenntartható mezőgazdaság:
 - vidéki vállalkozások fellendítése, támogatása;
 - mezőgazdasági szervezetek alakításának támogatása és a mezőgazdaság modernizációja;
 - elaprózódott birtokszerkezet átalakítása.
- Külföldi tőke vonzása a régióba:
 - tőkebefektetések növelése;
 - befektetésbarát környezet kialakítása, valamint ipari parkok létesítése;
 - hatékony befektetésösztönzési rendszer felállítása.
- Szabadidős és szórakoztató iparágak fellendítése:
 - turista- és vendégforgalom növelése a régióban;

- a sport, turizmus és rekreációs ágazatokban foglalkoztatottak számának növelése;
- turisztikai és egészségügyi infrastruktúra fejlesztése.
- Szellemi tulajdonnal kapcsolatos ágazatok fejlesztése: Olyan termékek és szolgáltatások tartoznak ide, melyek előállítására speciális egyéni képességeken, tehetségen alapszik. Ilyen például az építészet, filmipar, tudományos kutatások vagy a különböző művészetek. Elsősorban az utóbbi területen rendelkezik a régió nagy hagyományokkal. Fő cél ezen kreatív ágazatokban működő vállalkozások, és az itt dolgozók számának növelése.

(Források: Szociális Alap, Regionális Fejlesztési Alap, Vidékfejlesztési Alap, magánberuházások.)

Infrastruktúra (III.)

Az infrastrukturális feltételek megléte és minősége alapvetően meghatározza a gazdaság, sőt a régió egészének működését is. Közülük is talán a legfontosabb a közlekedési hálózat. A fejlett közlekedési hálózat nemcsak elérhetővé, de a befektetők és látogatók számára vonzóbbá is teszi a régiót. Małopolska határ menti régió, így közlekedésének fejlesztése különösen nagy jelentőséggel bír. Út- és vasúthálózata meglehetősen sűrű, ugyanakkor ezek jó része, közel 80%-a felújításra szorul. A közlekedési infrastruktúra területén jelentős beruházások várhatóak a következő években. Ilyen a 3-as számú páneurópai szállítási korridor részét képező, és a régiót nyugat-keleti irányban átszelő 4-es számú főútvonal és az E-30-as számú vasútvonal rekonstrukciója, valamint egy új vasúti vonal, a Podłęże–Piekietko vonal megépítése. Fontos továbbá megemlíteni Krakkó repterének várható fejlesztését, bővítését is. A regionális fejlesztési terv az alábbi súlypontokat jelöli ki az infrastrukturális fejlesztést illetően:

- Régió belüli és interregionális közlekedési kapcsolatok fejlesztése:
 - progresszív útfelújítási program és közutak felújítása az EU szabványainak megfelelően;
 - településeket elkerülő utak építése;
 - határátkelők elérhetőségének javítása.
- Információs társadalom létrejöttét segítő infrastrukturális fejlesztések:
 - közintézmények és vállalkozások jobb internetellátottsága;
 - számítógéppel és internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások számának növelése;
 - kutatás-fejlesztési programok támogatása.

A fő probléma ezen a területen, hogy az amúgy is nagyarányú vidéki lakosság hozzáférése a modern telekommunikációs szolgáltatásokhoz és az internethez igen alacsony. Mindezek mellett a helyi közigazgatás működése is hatékonyabb lehetne a telekommunikációs szolgáltatások szélesebb körű felhasználásával.

- **Tömegközlekedés szerepének erősítése:**
A modernebb és színvonalasabb tömegközlekedés és a vele járó utasszám-növekedés nem csak a közlekedés problémáin javít, de a környezetet is kevésbé terheli. Éppen ezért a fő célok:
 - tömegközlekedést használók számának növelése;
 - tömegközlekedési eszközök és rendszerek modernizációja;
 - P+R parkolók létesítése, elővárosi közlekedés fejlesztése (Krakkó).
- **Ipari zónák fejlesztése:**
A cél a vállalkozások számára ideális környezetben lévő, jól megközelíthető ipari zónák létrehozása, a meglévők fejlesztése, illetve igény szerinti bővítése. Cél továbbá az ide települő vállalkozások és az általuk foglalkoztatott munkaerő számának növelése.
(Források: Kohéziós Alap, Regionális Fejlesztési Alap.)

Krakkó (Europolisz) fejlesztése (IV.)

A központ fejlesztése az egyik alapvető lépés a régió hazai és nemzetközi hírnevének erősítésére. A KMA (Kraków Metropolitan Area) nemcsak magát a várost, de az annak közvetlen vonzáskörzetébe tartozó területeket is tartalmazza. Lakosainak száma eléri az 1,5 milliót. A cél ezt a területet fejlett és vonzó európai régióközponttá tenni, ügyelve arra, hogy az itt végbemenő fejlesztések a régió versenyképességét, és ne belső különbségeit növeljék. Konkrét elképzelések:

- minél több vállalat válassza székhelyéül Krakkót;
- növelni az idelátogatók számát;
- nemzetközi szintű rendezvények, konferenciák szervezése;
- jobb elérhetőség, megközelíthetőség.

(Források: Kohéziós Alap, Regionális Fejlesztési Alap, Norvég Mechanizmus – továbbiakban: EOG.)

Szociális fejlesztések és az életminőség javítása (B)

Małopolska régió egészére jellemzőek az elsősorban város-vidék viszonylatban fennálló nagy társadalmi és jövedelmi különbségek. A régió vezetése éppen ezért elengedhetetlenül szükségesnek tartja a társadalmi kohézió

ót. Kívánatos, hogy a jövőben a régió fejlődésével és az életminőség remélt javulásával párhuzamosan ez a belső társadalmi szakadék is csökkenjen. Mindezek mellett szükséges a társadalmi mobilitás növelése és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának visszaszorítása. Ez a fejezet olyan fejlesztéseket tartalmaz, melyek célja egy vonzóbb és élhetőbb Małopolska megteremtése.

Régió belüli kohézió (V.)

Talán a legnagyobb súllyal bírós rész ebben a fejezetben. Fő cél a már említett régió belüli társadalmi különbségek csökkentése, a pozitív migráció fenntartása, illetve a fejlesztések kivitelezése oly módon, hogy az a meglévő különbségeket lehetőleg ne fokozza. Ennek érdekében a régiót további, eltérő fejlettségű szubrégiókra osztották, így a források elosztása és a fejlesztések kivitelezése is hatékonyabban történhet.

- Egészségügy fejlesztése:
 - alacsonyabb halálozási ráta elérése, az egészségügy megelőző szerepének növelése;
 - jobb hozzáférhetőség az egészségügyi szolgáltatásokhoz, egészségvédelmi programok.
- Integrációorientált szociálpolitika:
 - létminimum alatt élők számának csökkentése, szegénység visszaszorítása;
 - szociálisan hátrányos helyzetű népesség támogatása, több szociális tevékenységet végző szervezet fenntartása.
- Állampolgárok biztonságának növelése:
 - bűnözés visszaszorítása, lakosság biztonságérzetének növelése;
 - vészhelyzeti központok felállítása, aktívabb polgári védelem.

(Források: Szociális Alap, Regionális Fejlesztési Alap, Vidékfejlesztési Alap, EOG.)

Környezetvédelem (VI.)

Małopolska különösen értékes természeti környezetben fekszik. A régió területének több mint fele minősül védettnek. Éppen ezért fontos cél a fenntartható, azaz környezetbarát fejlődés kivitelezése, és a régió egyedi természeti kincseinek megőrzése. Jelenleg a vízgazdálkodás és a hulladékgazdálkodás sem elég környezettudatos, ezen feltétlenül változtatni kell.

- Vízforrások védelme:
 - felszíni és föld alatti vízkészletek védelme, vízgazdálkodás modernizálása;

- jó minőségű ivóvíz biztosítása a lakosság számára;
- ivóvíz-felhasználás optimalizálása.
- Levegő minőségének védelme, új energiaforrások használata:
 - megújuló energiaforrások részarányának növelése a villamos-áram-termelésben;
 - légszennyezés csökkentése, környezetbarát technológiák átvétele;
 - biogáz és biomassza felhasználására épülő projektek támogatása.
- Hulladékgazdálkodás:
 - szelektív hulladékgyűjtés kiterjesztése, illegális személerakók felszámolása;
 - hulladék-újrahasznosítás támogatása;
 - vállalkozások hulladékkibocsátásának csökkentése.

(Források: Kohéziós Alap, Regionális Fejlesztési Alap, Nemzeti és Regionális Környezetvédelmi Alap, EOG.)

Kulturális és természeti örökségek (VII.)

A régió igen gazdag kulturális és természeti kincsekben. Ezek védelme a hozzá kapcsolódó infrastruktúra állapotából kifolyólag nem tökéletesen megoldott probléma. A kulturális és természeti örökségek megőrzése és védelme nemcsak a turizmus fellendítésének lehetőségét hordozza magában, de végső soron javítja is az emberek életminőségét.

Főbb célkitűzések:

- védett területek számának növelése, környezet-helyreállító programok kivitelezése;
- állat- és növényvilág fokozottabb védelme;
- épített örökségek helyreállítása és védelme.

(Források: Regionális Fejlesztési Alap, EOG.)

Intézményi hatékonyság (C)

A mai kor kihívásai, a globalizáció, a növekvő verseny és a lakosság fokozódó elvárásai mind-mind szükségessé teszik az intézményrendszerek és a közigazgatás hatékonyabb működését. A hatékony közigazgatás közvetlenül és közvetetten is jelentős hatást gyakorol a régió fejlődésére. A közigazgatásnak megfelelő abszorpciós képességgel kell rendelkeznie, hogy az uniós támogatások adta lehetőségeket a régió maximálisan ki tudja használni, ugyanakkor hatékony kapcsolati rendszereket kell tudnia fenntartani üzleti partnerekkel vagy éppen más régiókkal.

Ezen stratégiai területek közül a legfontosabb fejlesztési terület:

Modern közigazgatás (IX.)

Az uniós csatlakozás támasztotta kihívások közt feltétlenül szükséges a régió közigazgatási rendszerének modernizációja. Ez a modernizáció egyben a későbbi sikeresség, versenyképesség és fejlődés záloga is. Małopolska támogatja az univerzális európai közigazgatási rendszer kidolgozásával kapcsolatos kezdeményezéseket. Fő cél a közigazgatás hatékonyabbá és vállalkozásbarátabbá tétele, valamint a modern telekommunikációs eszközök és az internet szélesebb körű felhasználása. Mindezekkel az igazgatás működése nemcsak hatékonyabb, de átláthatóbb is lenne. A tervezett intézkedések fő irányvonalai:

- a közigazgatás működésének összehangolása a fejlesztési tervvel;
- a közigazgatásra költött pénzek optimalizálása;
- a személyi állomány magasabb képzettsége és nyelvismerete;
- hatékonyabb, egyszerűbb döntéshozatali rendszer;
- online szolgáltatások fejlesztése;
- korrupció elleni harc.

(Források: Szociális Alap, saját források, EOG.)

A teljesség igénye nélkül tehát ezek a regionális fejlesztési terv által meghatározott fő fejlesztési irányvonalak. A következőkben ezek megvalósításáról és finanszírozásáról lesz szó.

A terv megvalósítása

A regionális fejlesztési terv egy olyan átfogó dokumentum, amely minden eddigi regionális fejlesztéssel kapcsolatos elképzelés helyébe lép, felülírja azokat. A terv megvalósítása a költségvetés szabta kereteken belül regionális területfejlesztés, Regionális Operatív Programok és egyéb különböző programok és projektek formájában fog megtörténni. A megvalósításban a hivatalos szervek, a vállalkozói réteg és a civil társadalom egyaránt fontos szerepet kap. Egyes konkrét intézkedéseket maguk a hatóságok hoznak majd meg, egyesek meghozatalában közreműködnek, másokat inkább csak befolyásolni próbálnak majd. A regionális fejlesztés alapelvei, ahogyan azt már korábban is leírtuk, a következők:

- partnerség;
- hatékony, a fejlődést elősegítő tervezési és vezetési mechanizmusok;
- a fejlesztési stratégia és az azzal kapcsolatos tevékenységek legyenek összhangban az országos fejlesztési elképzelésekkel és a Közösség kohéziós politikájával;
- fenntartható fejlődés szem előtt tartása.

Ezekhez a megvalósítás szintjén olyan további fontos elveket rendeltek:

- fejlesztési eszközökhöz való egyenlő hozzáférés;
- hatékonyság, ellenőrzés;
- környezettudatos fejlesztés.

A fejlesztési terv végrehajtásához bizonyos intézményi változások is szükségesek. A helyi hatóságok funkcióit bővíteni és fejleszteni kell a stratégiai tervezés és az információmenedzsment területén. A regionális tanács felépítésének a lehető legjobban kell alkalmazkodnia a stratégia sikeres végrehajtásához. Minden egyes stratégiai területnek önálló vezetője lesz, valamint minden egyes prioritás megvalósításán egy-egy kisebb csoport dolgozik majd. Ezzel biztosítható a hatékonyabb programozás, végrehajtás, az ellenőrzés és a felelősség hatékony megosztása.

A finanszírozás forrásai

A regionális fejlesztési elképzelések megvalósítása során a régió egyaránt támaszkodik hazai és európai uniós forrásokra. A közösségi források közül a következőket tervezik felhasználni:

- Strukturális Alapok:
 - Európai Regionális Fejlesztési Alap: a gazdasági fejlettségben mutatkozó különbségek csökkentésére;
 - Európai Szociális Alap: munkaerő és humán erőforrás-fejlesztéssel kapcsolatos programokhoz.
- Kohéziós Alap: szociális és gazdasági kohéziót segítő programokra, környezetvédelemre és a közlekedési infrastruktúra fejlesztésére.
- Európai Beruházási Bank hitelei.
- Európai Vidékfejlesztési Alap: az elmaradott vidéki térségek felzárkóztatására.
- Városok revitalizálására vonatkozó pénzügyi eszköz: új pénzügyi forrás a nehéz gazdasági helyzetben lévő települések támogatására.
- EUWT: pénzeszköz a régióközi együttműködésen alapuló programok megvalósítására.

A régió ezek mellett támaszkodhat még saját bevételeire, a kormányzattól, a minisztériumoktól és egyes nemzetközi alapoktól kapott támogatásokra. Hitelfelvételre is van lehetőség, melyre bizonyos mértékig a lengyel állam is garanciát vállal. Az egyes fejlesztési területekhez rendelt konkrét forrásokat a korábbiakban már ismertettük. Számos területet kívánnak finanszírozni az úgynevezett Norvég Pénzügyi Mechanizmus

(EOG) segítségével. Ezt azért hozták létre, hogy csökkentsék a gazdasági különbségeket az Európai Gazdasági Térségben.

Láthatjuk tehát, hogy a régióknak számos forrás áll rendelkezésére, ám mindez keveset ér, ha nem rendelkezik saját forrásokkal, illetve nem megfelelő a képessége a támogatások felhasználására. Utóbbi problémákkal számos újonnan csatlakozott régió szembesül. Malopolskának is jelentős intézményi reformokra lesz még szüksége, hogy abszorpciós képességét javítsa, illetve az egyes programok megvalósításához szükséges önrészt előteremtse.

Befejezésül pedig nézzük meg, hogyan tervezik megvalósítani a kívánt fejlesztések finanszírozását!

22. táblázat: Małopolska, 2007–2013

Fejlesztési kiadások, 2007–2013	M PLN
EU által támogatott programok	13 136,6
Állami források	3 243,6
EU-alapok	8 985,0
Magántőke	162,2
Kötelezettségek	745,8
Egyéb programok finanszírozása	7 860,7
Állami források	6 574,3
Kötelezettségek	1 286,4
Fejlesztésre fordított összkiadás	20 997,3
Állami források	9 817,9
EU-alapok	8 985,0
Magántőke	162,2
Kötelezettségek	2 032,2

Forrás: Małopolska (<http://www.fundusze.malopolska.pl>)

3.4.4. Pomorskie⁵¹

Pomeránia (Pomorskie) régió Lengyelország északi részén, a Balti-tenger partján, a Visztula (Wisła) folyó torkolatánál terül el. A borostyánút és a Hanza-kereskedelem is ezen a területen haladt keresztül, valamint a régió központja, Gdańsk, századokon át a Balti-tenger legnagyobb kikötője és az ország egyik leggazdagabb városa volt. Napjainkban a skandináv térség felől a mediterráneum felé, és a Nyugat-Európából Oroszország, Észtor-

⁵¹ Kozenkow J.: Lengyelország – Pomorskie fejlesztési tervezete a 2007–2013-as időszakban. Kézirat, Budapest, 2006.

szág, Lettország, Litvánia és Fehéroroszország felé irányuló kereskedelem mind a régió halad keresztül. A régió azon hármak egyike, amelyek a tengerrel határosak, területe az ország 5,9%-át teszi ki.

Pomeránia az ország egyik legváltozatosabb képet mutató régiója természet és táj tekintetében. A térség több mint 32%-a valamilyen tájvédelmi rendelkezés része (nemzeti park, tájvédelmi körzet). A geológiai adottságokból kifolyólag gazdag nyersanyag-lelőhelyekben (több mint 350-féle,⁵² amelyek egyharmada ma is kiaknázás alatt áll).

A régió természeti értékekben igen gazdag, az erdős⁵³ és vizes területek száma a nemzeti átlag felett, míg a mezőgazdasági területek száma jóval a nemzeti átlag alatt van. Az erőforrások és általában a környezet állapota azonban nem túl megnyugtató, bár az utóbbi években a gázok és egyéb légszennyező anyagok, valamint a szennyvíz és ipari hulladékok kibocsátása csökkent.

Minden város rendelkezik csatornahálózattal, kettő kivételével mindenütt van szennyvíztisztító telep is, amelyek többsége biológiai tisztítást végez. A szennyvíztisztító teleppel való ellátottság évek óta növekszik, 2001-ben elérte a 74%-ot, bár a vidéki területeken sok helyütt még máig sincs csatornahálózat sem. Már évek óta állandó csökkenés figyelhető meg a légköri szennyeződések, gázok (kivéve szén-dioxid) kibocsátását illetően is.

Lengyelország balti-tengeri térségének öt természetvédelmi területéből négy Pomerániában található. A természeti környezet viszonylag jól védett, a tisztaság javult, valamint az emberi befolyás is csökkent. A régióban több olyan térség is található, amely Európában páratlan természeti értékek számát: őshonos két veszélyeztetett tengeri emlősfaj, valamint a jégkorszak maradványai is fellelhetőek a térségben.

A régió népessége az ország 5,7%-át teszi ki, átlagos népsűrűség jellemzi, mely 121 fő/km², a városiasodás mértéke 68,2%. A népesség nagy része a régió középső területeire csoportosul, az északi rész gyéren lakott, elsősorban a mezőgazdasági és erdővel borított területeknek, valamint a városok kis számának köszönhetően.

A népesség növekedési rátája 1995 óta viszonylag állandó, 0,3%, ami elsősorban a belső és nemzetközi migrációnak, illetve a viszonylag magas természetes szaporulatnak az eredménye. Lengyelország négy régiójából

⁵² Homok-, agyag-, kavicsrétegek; mészkő, kálium-magnézium sók, földgáz.

⁵³ 35,6% az erdővel borított terület aránya, amely a régiót a lengyelországi rangsorban a harmadik helyre sorolja.

Pomorskie az egyik, ahol a migráció mérlege pozitív, a helybeli lakosok mobilitása viszonylag alacsony a térségben.

Az ország gazdasága által foglalkoztatottaknak körülbelül 5%-a dolgozik a régióban (719 ezer fő), 36,6% a piaci szektorban, 29,6% az iparban, 18,1% a nem piaci szektorban, míg 15,7% a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, halászatban. 1998-tól a foglalkoztatottak száma fokozatosan csökkent, elsősorban az iparban dolgozók aránya mutatott jelentős változást.

23. táblázat: Pomorskie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Pomorskie	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	2 181	2 186	2 192	2 197	2 201	2 207
Népsűrűség (fő/km ²)	119,2	119,5	119,8	120,1	120,3	120,6
Foglalkoztatási ráta (%)	50,2	49,6	49,6	51,0	53,2	56,3
Munkanélküliségi ráta (%)	21,5	20,5	20,2	18,9	13,8	9,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	48	48	49	50	51	54
Regionális GDP (M EUR)	11 931	10 784	11 439	13 821	15 465	17 727
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 004	5 992	6 377	6 490	6 933	7 862

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Kedvezőtlen változások következtek be a munkaerőpiacon az egész országban, amelyek során nőtt a munkanélküliek száma. Egy 2001-ben végzett felmérés szerint az ország munka nélküli lakosainak 5%-a Pomerániából származott. A munkanélküliség térbeli elkülönülése szembeötlő a régióban: a magas regisztrált munkanélküliség a słupski és gdański körzetekre jellemző, míg viszonylag alacsony a ráta a „Három város”⁵⁴ agglomerációjában. A munkanélküliség szerkezete is jelentős különbségeket mutat: Pomeránia tengerparti jellegéből adódóan a vállalkozások többsége hajógyár, kikötői vagy hajózási társaság, ami a női munkavállalóknak nem kedvez, így a munkanélküliek nagy része közülük kerül ki. Kor és iskolázottság tekintetében a munkaképes korúak nagy része általános iskolai és szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezik, a munkanélküliség inkább a diplomások körében jelentkezik.

⁵⁴ Gdańsk, Gdynia, Sopot.

A gazdaság szerkezetében az ipar, a szállítás, a mezőgazdaság és a turizmus játszik meghatározó szerepet, de minden területen a tenger közelségéhez kapcsolódik az üzleti élet.

A bruttó hazai termelésben Pomeránia 5,7%-át adja a nemzeti összterméknek, a GDP/fő átlagosan 0,6%-kal magasabb az országosnál. A bruttó hozzáadott érték megtermeléséből a piaci szektor 49,0%-kal, az ipar 34,8%-kal, a nem piaci szektor 13,5%-kal, a mezőgazdaság 2,6%-kal részesedik.

2000-ben a Gdańsk–Gdynia–Sopot körzet termelte meg a GDP több mint felét (51,8%), az egy főre jutó GDP közel 50%-kal magasabb, mint a régiós átlag.

A beruházásokra fordított összeg az elmúlt években csökkent, a beruházások elsősorban az iparba, az ingatlanpiacra és a kereskedelembe irányultak.

Az ipari termelés az elmúlt években folyamatosan nőtt, az országos termelés 6%-át adja. A kőolajipar, az élelmiszeripar és a szállítási eszközök gyártó ipar teszi ki a régió ipari termelésének nagy részét, de a fémipar, a gépgyártás, a gumi- és műanyagipar, vegyipar, textilipar és papír- ipar is jelentős szerepet játszik.

Fekvéséből adódóan a régióban mindig is kulcsszerepet játszott a tengerhez kapcsolódó ipari tevékenység. A két fő kikötő, Gdańsk és Gdynia mellett két kisebb, Ustka és Władysławowo is fontos szerepet tölt be. Az elmúlt években azonban a tengeri áruszállítás területén drasztikus csökkenés állt be. Míg 1995-ben még 16,4% volt a tengeren szállított áruk aránya, addig 2001-ben már csak 7,6%. A tengeri halászat mértéke is csökkent a halászflootta zsugorodása és a természeti erőforrások csökkenése következtében. A régió azonban intézményei révén jelentős mértékben hozzájárul a tengeri kutatási és fejlesztési tevékenységhez.⁵⁵

A mezőgazdasági területek aránya 49,6% a régióban, amelynek közel 90%-a magánkézben van. Elsősorban alapvető gabonaféléket termesztnek: búzát, rozst, repcét, valamint a régmúltra nyúlik vissza a gyümölcsök, zöldségek tradicionális termesztése is. Állattartás terén (szarvasmarha, sertés) is csökkenés figyelhető meg az állományban.

A telefonnal való ellátottság tekintetében a régió vezető helyen áll az országban, ami annak köszönhető, hogy a Koppenhága–Słupsk–Gdańsk–

⁵⁵ Gdańsk Technikum; Tengerészeti Akadémia, Gdynia; Hajózás Technológiai Központ Gdańsk, A Lengyel Tudományos Akadémia Ipari Szerkezetek Intézete Gdańsk; Tengeri Halászati Intézet Gdynia.

Elbląg–Varsó–Dél-Európa vonal a régióon halad keresztül, bekapcsolva ezzel a lakosságot a nemzetközi digitális hálózatba.

A régió belföldi és nemzetközi szállítási hálózattal is rendelkezik. A légiutas-szállítás Gdańsk repterén bonyolódik, a varsói repülőtér a főváros támogatását hivatott ellátni.

Az úthálózat hossza 2001-ben 11 200 km volt, amelynek több mint 90%-a felújított, az útsűrűség azonban az országos átlag alatt van, 61,3 km 100 km²-en. Az autópályák építésének késleltetése, főként a régióon áthaladó A1 autópálya csúszása a versenyképességet is csökkenti az adott területeken.

Regionális operatív stratégiai program⁵⁶

Pomeránia régió stratégiai terve 2007-től 2013-ig a nemzeti fejlesztési tervben és a Regionális Operatív Programban megfogalmazott konkrét célokat kívánja összevontan megvalósítani. A nemzeti keretterv a tudáson és a vállalatok biztosította foglalkoztatásbővülésen alapuló gazdasági verseny növekedését, valamint a társadalmi, gazdasági és térségi fejlődést tűzte ki fő célul. A régióra vetítve a fő célkitűzés, hogy Pomeránia 2020-ra a balti-tengeri régiók méltó partnere legyen – tiszta környezet, magas életminőség, tudáson, képességen és lakossági aktivitáson alapuló fejlődés, erős és stabil gazdaság, térségi együttműködés, kulturális örökség, tengeri hagyományok és szabadság tekintetében.

Pomorskie Regionális Operatív Programja a következő konkrét célt tűzte ki 2007–2013-ig megvalósítandónak:

„A gazdasági versenyképesség, a tudásalapú társadalom és a régió elérhetőségének javítása a régió kulturális és speciális gazdasági potenciáljának jellegéből fakadóan, valamint a természeti környezet széles körű védelmének fokozása.”

A régió a GDP tekintetében 2,0–2,5%-os gazdasági növekedést kíván elérni, 7000-8000 új munkahely teremtését szorgalmazza, valamint a munkanélküliségi rátát 0,7%-kal kívánja csökkenteni.

Részletes célok, prioritások

A stratégiai célkitűzéseket a következő részletes célokon keresztül valósítják meg:

- A gazdaság innovációs tevékenységének és versenyképességének javítása, a lakosság kompetenciájának növelése.

⁵⁶ Pomorskie Regional Operational Programme 2007–2013
(http://www.dpr.woj-pomorskie.pl/res/dpr/dokumenty/rpo_wp_021007_eng.pdf)

- Innováció és versenyképesség javítása elsősorban a szolgáltató szektorban.
 - Tudásalapú társadalom kiépítése.
 - A központokban történő beruházások ösztönzése, és a városok közötti kapcsolatok javítása.
 - A legnagyobb városok fejlődési potenciáljának megerősítése.
 - A szállítás hatékonyságának és minőségének javítása.
 - A letelepedés és turizmus aktivitásának fokozása.
 - Környezetminőség javítása.
 - A turisztikai lehetőségek kihasználása.
 - Egészséges lakosság.
 - A strukturális korlátok áttörése az alacsonyabb fejlettségű területeken.
 - Az alapvető infrastruktúra megerősítése az alacsonyabb fejlettségű területeken.
 - A társadalom megerősítése az alacsonyabb fejlettségű területeken.
- A részletes célokon, területeken belül a következő kilenc prioritást határozták meg:

- Innováció és fejlődés a szolgáltatási szektorban.
- Tudásalapú társadalom.
- Metropolisok és térségek funkciói.
- Regionális szállítási rendszer.
- Környezet és környezetbarát energia.
- Turizmus és kulturális örökség.
- Egészségmegőrzés és mentőszolgálat.
- Alapvető helyi infrastruktúra.
- Helyi társadalmi infrastruktúra és kedvezményes állampolgárság.

Finanszírozás

A regionális fejlesztési terv finanszírozása az Európai Regionális Fejlesztési Alap által nyújtott forrásokból és hazai társfinanszírozásból történik. A Nemzeti Fejlesztési Keret terv a források 5,54%-át költi tizenhat régiójának javítására, amely körülbelül 885,1 millió eurót tesz ki.

Az összes felhasználható, rendelkezésre álló összeg a hétéves időtartamra 1214 millió euró, amelyből 329 millió a nemzeti hozzájárulás. A nemzeti hozzájárulást két részre bonthatjuk: 225 millió euró állami támogatás, 104 millió pedig magánbefektetésekből származik.

3.4.5. Warmińsko-Mazurskie

Warmińsko-Mazurskie régió Lengyelország északkeleti részén helyezkedik el, közös határa van Oroszországgal, közelebből Kalinyingrád tartománnyal, valamint északról a Wiślany-lagúna határolja. A régió alapterülete 24,2 ezer km², amely a teljes Lengyelország területének 7,7%-át teszi ki.

24. táblázat: Warmińsko-Mazurskie legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Warmińsko-Mazurskie	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 429	1 429	1 429	1 429	1 428	1 427
Népsűrűség (fő/km ²)	59,0	59,0	59,1	59,1	59,0	59,0
Foglalkoztatási ráta (%)	46,0	47,3	48,1	48,7	50,7	54,4
Munkanélküliségi ráta (%)	25,9	23,9	22,3	20,4	16,0	10,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	37	39	39	39	39	41
Regionális GDP (M EUR)	5 976	5 652	5 929	6 998	7 694	8 657
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	5 166	5 315	5 721	5 845	6 188	6 828

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A vajdaság lakóinak száma 1469,3 ezer fő, ami az 1995-ös évhez képest 1,2%-os növekedést jelent. A lakosság összetételét nézve a populáció eléggé változatosnak mondható, mivel a warmia-mazúriai őslakosok mellett jelen vannak az áttelepült német és ukrán lakosok, így alkotva egy meglehetősen változatos kultúrával és hagyományokkal rendelkező övezetet. Az említett adatok alapján az adott időszakban a vajdaság a 12. helyen állt a tizenhatos rangsorban, lakóinak száma Lengyelország teljes lakosságának 3,8%-át tette ki. A létszám fokozatosan növekedett, viszont a növekedési ütem egyre csökkent, ami a születések csökkenő számának volt tulajdonítható. A régióban 62%-os volt a munkaképes korban lévő polgárok száma a teljes népességhez viszonyítva, közel 25% volt a munka előtt állók, vagyis a gyermekek, diákok aránya, és 13% a már nem dolgozók, vagyis a nyugdíjasok aránya. A korabeli munkaerő-piaci jelentés szerint 147 ezer volt a vajdaságban a regisztrált munkanélküliek száma, ami az ország teljes munka nélkül élők állományának 4,6%-át tette ki. A jelentős problémát az jelentette, hogy 1998 és 2001 között 16,3%-ról 23,6%-ra nőtt a munkanélküliségi ráta. A foglalkoztatottsági és az aktivitási ráta tekinteté-

ben az utolsó helyek egyikét foglalta el a régió, mivel a foglalkoztatottság aránya 42%-on állt, míg az aktívan munkát keresők aránya is csak 54,9% volt, szemben az 56,3%-os országos átlaggal.

A Warmia-mazúriai a GDP-hez való hozzájárulás tekintetében az egyik legrosszabbul teljesítő terület Lengyelországban, a 16 közigazgatási egység közül mindössze a 12. Az alrégiók közül Olsztyński, amely a régió fővárosát, Olsztyń-t foglalja magában, járult hozzá legnagyobb arányban a termeléshez, pontosan 48,9%-kal, a legrosszabb Elcki volt, amely 16,4%-kal vette ki a részét a vajdaság jövedelemtermeléséből. Az övezet az egy főre jutó GDP tekintetében sem áll jobban, a nemzeti átlagnak mindössze körülbelül 75%-át érte el az adott évben. A rossz eredmények hátterében a gazdasági struktúra átalakulása áll, mivel a piaci szolgáltatások részaránya jelentősen nőtt 1995 és 2000 között, míg a hagyományos ipar és a mezőgazdaság részaránya az országos középértéknél nagyobb ütemben csökkent. A GDP az EU27 átlagát 100%-nak véve a vajdaságban 39,4% volt, amely a 2001-es évhez képest nem mutat javulást, mivel a többi NUTS II-es szintű lengyel régió hasonló értéke 45-54% körül mozog, és csak néhány övezet van, ahol a gazdasági szereplők által megtermelt jövedelem aránya az EU27-hez képest nem éri el a 40%-ot.

Ha az adatokat nem egy adott évre, hanem intervallumra vizsgáljuk, az eredmény akkor sem fest szebb képet: 1995–2004-ig a GDP éves átlagos növekedési üteme 3,97% volt, ami a lengyel régiós összehasonlításban megint csak az utolsó helyek egyikének elérésére volt elegendő.

A mezőgazdaság GDP-hez való hozzájárulásának tekintetében nem meglepően a mazúriai vajdaság a második helyet foglalta el a maga 9,2%-os értékével, ami nemcsak Lengyelországhoz, hanem a közösség többi államához képest is kiemelkedő adat volt. Az egyetlen övezet, ami megelőzte, Podlaskie volt, amelynek hasonló értéke 12%-ra rúgott. Az eredmény nem meglepő, hiszen a legjobb mutatóval rendelkező, az ország keleti részén elhelyezkedő terület még gazdagabb a mezőgazdaság megfelelő alapjául szolgáló természeti adottságokban. A mezőgazdasági tevékenység bruttó hozzáadott-értéke a vajdaságban éves szinten munkaegységre bontva 6700 EUR-t tett ki, amellyel Warmia az első helyet foglalta el, vagyis megerősítést nyert, hogy a terület gazdasági tevékenységét a mezőgazdasági termelés dominálja.

2004–2006⁵⁷

A 2004-től 2006-ig tartó időszakra Lengyelország régióira egy operatív program készült, ezért csak ennek a prioritásait lehet bemutatni:

- **1. prioritás:** az infrastruktúra fejlesztése és modernizációja a régiók versenyképességének megteremtése érdekében.

A prioritás lényege, hogy a döntéshozók a már meglévő keretekre támaszkodva kívánták a technikai és szociális infrastruktúra fejlődését elősegíteni, az e területekre történő befektetések előmozdításával. Konkrét területek, iránymutatások:

- a régiós központok fejlesztésébe fektetett összegek növelése a gazdaság, a szociális környezet, a turizmus, a sport és a kultúra területén;
 - a környezet védelme és a természeti erőforrások megőrzése;
 - a régiós központok és a vajdaságok peremterületein található települések infrastrukturális összekapcsolódási pontjainak fejlesztése, a gazdaság egyensúlyának megteremtése a foglalkoztatás, az oktatás, a kultúra és a kikapcsolódás érdekében;
 - a nemzeti és a nemzetközi szállítási útvonalakhoz történő kapcsolódás színvonalának növelése, az útvonalak modernizációja;
 - a lakosság technikai és szociális infrastruktúrához való hozzájutásának elősegítése a fejlesztési programok megfelelő hasznosulásának érdekében;
 - a tömegközlekedés és útvonalainak modernizációja a városokban és az agglomerációs övezetekben.
- **2. prioritás:** az emberi erőforrások fejlesztési ütemének növelése a régiók szintjén.
- A prioritás elődleges célja volt az emberi erőforrások általános fejlesztésén belül a munkavállalók megfelelő át- és továbbképzése, valamint a dolgozók oktatása annak érdekében, hogy más munka reményében el tudják hagyni a mezőgazdasági szektort. Konkrét területek, iránymutatások:
- a vidéki, főleg szakmunkásvégzettséggel rendelkező munkavállalók flexibilitásának és tudásszintjének növelése, nagy hangsúlyt fektetve az elmaradott területekre a régión belül;

⁵⁷ Poland: Integrated Regional Operative Programme 2004–2006.
(<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/English/The+Integrated+Regional+Operational+Programme/>)

- a mezőgazdasági szektorban munkát vállalók számára a lehetőség biztosítása, hogy átképezzék magukat, és más területeken történő munkavállalásra is képessé váljanak;
 - a vidéken élő, megfelelő korban lévő fiatalok ösztönzése arra, hogy felsőfokú szakképzési rendszerben folytathassák tanulmányaikat;
 - a magasabb fokú oktatásban növelni a hátrányosabb helyzetű régiókból érkező diákok számát;
 - a vidéki területeken az innováció szintjének növelése a K+F tevékenységet folytatók és a helyi vállalatok együttműködésén keresztül;
 - vállalkozások alapításának ösztönzése vállalkozói támogatások előirányzásával.
- **3. prioritás:** a sorban harmadikként szereplő prioritás célja az volt, hogy a döntéshozók és a program kidolgozói lehetővé tegyék a leszakadástól fenyegetett régiók számára a nemzeti szintű fejlesztési programokban történő részvételt, valamint ösztönözzék őket a szociális és a gazdasági aktivitás olyan fokának elérésére, amely lehetővé teszi az említett fejlettségi szint elérését. A megfelelő hatás elérése érdekében a következő területeken bizonyult elengedhetetlennek az akciók implementálása:
- a helyi és a régiós központok támogatása, amelyek elegendő kapacitással rendelkeznek ahhoz, hogy megfelelő centrumként funkcionálva idézzék elő az adott terület gazdasági és szociális aktivitásának növelését;
 - az infrastrukturális beruházásokban rejlő lehetőségek kiaknázásának lehetővé tétele az emberi erőforrások és a befektetések támogatásával, az IROP első és második prioritásának segítségével, valamint a Szektorális Operatív Programok (Sectoral Operational Programmes) működésének kiértékelésével;
 - a foglalkoztatási, az oktatási és az egészségügyi szolgáltatások területén az infrastrukturális tulajdonságok fejlesztésének lehetővé tétele, különös tekintettel az elmaradottabb régiókra;
 - a mikro-vállalkozások fejlődéséhez megfelelő gazdasági környezet megteremtése;
 - a turizmus, a sport, a kultúra, a történelmi és a természeti erőforrások területén meglévő lehetőségek kiaknázása a kulturális és a turisztikai infrastruktúra fejlesztésén keresztül;

- a vidéki övezetek fejlesztése annak érdekében, hogy növeljék a hazai és külföldi potenciális befektetők érdeklődését az említett területekben rejlő lehetőségek iránt;
 - a környezeti kultúra minőségének megőrzése;
 - a szociális problémák kialakulásának megelőzése.
- **4. prioritás:** E prioritás döntően az első három prioritás és az egész regionális fejlesztési program technikai hátterének megteremtésére, támogatására és fejlesztésére irányult. A program céljainak megfelelő megvalósítását a menedzsmentrendszerek és eljárások, a monitoringtevékenység, a kontrolling, a program értékelési eljárásainak bevezetése, az információk legmagasabb szintjének biztosítása és a kiértékelés megvalósítása útján kívánta támogatni.
A prioritás három nagy részre tagolható, amelyeken belül meghatározták az adott alrész által kiemelten kezelt tényezőket:
 1. a megvalósítási procedúra támogatása limitált kiadásokkal;
 2. a megvalósítási procedúra támogatása nem-limitált kiadásokkal;
 3. információs és promóciós tevékenységek.

2007–2013

2007. október 4-én az Európai Bizottság elfogadta a mazúriai vajdaság 2007-től 2013-ig tartó időszakra előirányzott regionális fejlesztési tervét. Hasonlóan a 2004-től 2006-ig tartó időszakhoz, a jelen tárgyalt tervet is prioritásokra lebontva határozták meg.

- **1. prioritás: Vállalkozási tevékenység**
A prioritás által előírt cél a vajdaságban a versenyképesség javítása, az üzleti tanácsadás, az új technológiák bevezetése, az innováció a K+F tevékenységek megvalósítása során. A felsorolt tényezők a várakozások szerint rövid időn belül szignifikáns hatást fognak kifejteni, növelve a vállalkozási kedvet és a befektetők érdeklődését a régió iránt. Fontos alapeleme a fejlesztésnek, hogy a régió gazdaságának meghatározó tényezőit, vagyis a hagyományos iparágakat, a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó tevékenységeket, az erdőgazdálkodást és a turisztikai, vendéglátó-ipari szektorokat szervesen összekapcsolják a tudományos iparágakkal, például a K+F tevékenységgel.
- **2. prioritás: Turizmus**
Ahogyan azt már említettük, a turizmus és az arra épülő ipar és vállalkozások meghatározó gazdasági és megélhetési tényezői a vajdaságnak. A cél az, hogy a rendelkezésre álló fejlesztési összegeket elsősorban a

turisztikai szolgáltatások fejlesztésére fordítsák. A fejlesztendő szolgáltatások közé tartoznak a szállást és cateringtevékenységet folytató cégek, a rekreációs központok, az üzleti célú turizmust kiszolgáló vállalatok, valamint a luxusszolgáltatást biztosító szállodák. A fejlesztések célja a régió attraktivitásának növelése, valamint annak elérése, hogy az idelátogatók minél több időt töltsenek a területen, ezzel biztosítva a beruházások megtérülését és a turisztikai hírnév terjedését. Fontos megjegyezni, hogy az összegek elhelyezésénél mindig szem előtt kell tartani, hogy nemcsak a főszezon idején van szükségük a szolgáltatónak a pótlólagos forrásokra, hanem a holtidény idején is.

- **3. prioritás: Szociális infrastruktúra**

Az előző két prioritás teljesítésével elérhető, hogy a régió attraktív és megfelelő környezetté váljon a külföldi tőke részére, és vonzó vállalkozási környezetként tűnjön fel, amely a befektetési lehetőségek megtérülését és adózási előnyöket képes szavatolni. Azonban a megfelelően vonzó környezet kialakításához radikális változásokra van szükség. Mindenképpen modernizálni kell az oktatás és az egészségügy szolgáltatásait. Az oktatás fejlesztésére azért van szükség, hogy a tudásigényes ágazatokban minden időben rendelkezésre álljon a megfelelő szellemi-tőke-utánpótlás, amely kellő ismeretekkel rendelkezik, és képes kezelni a növekedő gazdasági környezet generálta növekvő komplexitást, valamint alkalmas arra, hogy idejében hozza meg a legjobb döntést.

- **4. prioritás: A városok revitalizálása és újrastrukturálása**

A cél egyértelműen az, hogy a felzárkózási problémákkal küzdő és elmaradott régióon belüli területek modernizációja a megfelelő ütemben és az elvárt időre végbemenjen, ezzel növelve a versenyképességet és a befektetői attraktivitást, valamint megteremtve a megfelelő életszínvonalat és elhelyezkedési lehetőségeket a peremterületen élők számára. A modernizációnak biztosítania kell a fenntartható fejlődést, a gazdaság újjászületését, meg kell szüntetnie a térbeli egyensúlytalanságokat, és szavatolnia kell a szociális háló megfelelő szintre fejlesztését. A projekteknek olyan folyamatok implementálására kell törekedniük, amelyek visszaállítják a vidéki övezetek versenyképességét, megváltoztatják a gazdasági struktúrájukat új funkciók megteremtésével, valamint mobilizálják a munkaerőt, hogy a vállalkozások a modernizációval járó növekvő igényeket is ki tudják elégíteni.

- **5. prioritás:** *A regionális és helyi szállítási útvonalak*

A természeti adottságok, amelyek a turizmusnak igen kedvezőek, a gazdasági folyamatoknak és cégeknek viszont nehéz megközelíthetőséget jelentenek, amelynek hatására háttérbe szorul a fejlődés és a versenyképesség kérdése. A szállítási infrastruktúrába történő befektetések döntő jelentőségűek: a szállítási útvonalak korszerűsítésének hatására növekedni fog a vajdaság és a peremterületek úthálózatának színvonala, valamint javul a megközelíthetőség hazai és nemzetközi szinten is. A hálózatok fejlődése növelni fogja a befektetői kedvet, a nemzetközi kapcsolatokat, a termelő és szolgáltató cégek helyzetét és a turizmusból származó bevételeket, amelyek együttes hatására több munkahely létesítésére és a foglalkoztatási szint növelésére van lehetőség.

- **6. prioritás:** *Természetes környezet*

A természeti adottságok Warmińsko-Mazurskie vajdaság legnagyobb stratégiai fegyverének számítanak, amelyek kihasználása az egyik legfontosabb és legégetőbb feladat. A természeti környezet megőrzése és karbantartása érdekében eszközölt beruházásoknak stratégiai jelentőségük van, mivel még az előzőleg felsorolt prioritásoknál is erősebben kell hozzájárulniuk az övezet versenyképességének, turisztikai és befektetői attraktivitásának, valamint az üzleti környezet megteremtésének eléréséhez. Azonban lényeges problémát jelent a fejlesztések területén, hogy a vajdaságnak szembe kell néznie a gazdasági növekedés és a természeti környezet megőrzésének ellentétével. Az innováció és a gazdaságilag fejlett területek térhódítása magával vonja a természeti adottságok valamilyen szintű elvesztését, ily módon a megfelelő „átváltási arány” megtalálása rendkívül pontos tervezést és kivitelezést, valamint magas fokú hozzáértést és odafigyelést igényel. A fenyegetésnek legjobban kitett terület az övezet legjelentősebb természeti kincsének számító Mazuri-tóhátság, amelynek védelme stratégiai jelentőségű tényező.

- **7. prioritás:** *Az információs társadalom infrastruktúrája*

Az IT szektorba történő befektetések elengedhetetlenek a tudásalapú társadalom megteremtéséhez, emellett az információs technológia fejlesztése megfelelő alapokat képes nyújtani a növekedés és a fejlődés területén, ezzel növelve a versenyképességet és a szolgáltatások színvonalát. A fent felsorolt tényezőkön túl az információs technológia korszerűsödése közvetlenül hozzájárulhat az üzleti feltételek javításához, valamint további, megfelelő színvonalú munkahelyek teremtéséhez, amelyek növelik az emberek munkakedvét, aktivitását, ezáltal csök-

kentve az elvándorlás szintjét. Az informatikai szolgáltatások szintjének növelése segítséget nyújt a területi és a szociális kohézió erősítéséhez is. Az információs társadalom és ezen keresztül az informatika támogatottságának és elterjedésének megteremtése olyannyira fontos tényező, hogy a közös kelet-lengyelországi fejlesztési tervnek is kiemelt részét képezi.

- **8. prioritás: Technikai támogatás**

A 2007-től 2013-ig tartó időtartamra a programot végrehajtó hatóságok a megelőző évekhez képest több felelősséggel tartoznak az EU felé a Strukturális Alapokból történő részesedés tekintetében. Az elosztás témájában a vajdaságnak biztos alapokon álló menedzsmentre, a közönség normáinak tekintet nélküli figyelembevételére és bevezetésére, szigorú kontrollra, auditra, értékelési módszerekre és megfelelő kommunikációs csatornákra van szüksége. A közvélemény bizalmának helyreállítása és fenntartása az uniós források tekintetében, valamint a pozitív imázs kialakítása a kiemelt fontosságú tényezők közé tartozik.

A Warmińsko-Mazurskie tartomány támogatásának és megfelelő forrásokkal való ellátottságának megteremtése a Közösség konvergenciaprogramjának részeként fog megvalósulni.

A program költségvetése

A program teljes költségvetése 1,2 milliárd euró, amelyből 1,03 milliárd közvetlenül az Európai Bizottságtól fog befolyni az ERDF-en keresztül. Az 1,03 milliárd eurós összeg az ERDF-en keresztül, a kohéziós politika szárnyai alatt a teljes, Lengyelországra fordítandó összegnek mintegy 1,6%-át teszi ki. A lisszaboni elvek is konkrét szerepet játszanak a vajdaság finanszírozási stabilitásának megteremtésében, ugyanis a Fejlesztési Alaptól érkező teljes összeg 37%-át majd ezen elveknél megfelelően használják fel.⁵⁸

A Lengyelország 2004. május 1-jei csatlakozása óta eltelt időben a Közösség döntéshozóinak sikerült feltérképezniük, hogy az ország milyen gazdasági erőforrásokkal rendelkezik, és milyen területekre tagolódik. A teljes területet 16, közigazgatásilag és jogilag egyenlő vajdaságra osztották fel, aminek legfőbb mozgatója az uniónak való megfelelés volt. Az északi területek inkább turisztikai látványosságaikkal és nemzeti parkjaikkal ké-

⁵⁸ Poland Operational Programme 2007–2013. „Warminsko-Mazurskie”.
(<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/580&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>)

pések magukhoz vonzani a látogatókat, míg a nyugati és a déli területek, amelyek a nagyobb városokat tömörítik magukba, kulturálisan és fejlettségben is inkább a Nyugathoz húznak.

A Warmińsko-Mazurskie tartomány gazdag erdőségekben, tóvidékében, így inkább a turizmus és a mezőgazdaság virágzik, ennek megfelelően a 2004–2006 közötti operatív regionális fejlesztési program leginkább az iparosodás, a mezőgazdasági és más iparágak közötti foglalkoztatás egyensúlyának kiépítését, a versenyképesség javítását, az emberi erőforrások fejlesztését volt hivatott elősegíteni, azonban magára a régióra nem dolgoztak ki részletes tervet. Az említett célkitűzések a teljes Lengyelországra vonatkozó programok keretén belül realizálódtak. A programok megvalósulása felemásra sikeredett, például az ipar és az infrastruktúra területén megfigyelhető volt a fejlődés, míg a tudásigényes iparágakban kevésbé.

A 2007–2013-as program súlypontjai lefedik az azt megelőző országos iránymutatást, és ahogy az várható volt, további pontokat fogalmaznak meg, amelyeket kellő részletességgel dolgoztak ki. A következő évekre vonatkozó terv az iparosodás, a tudományos iparágak térnyerését, a K+F tevékenység fejlődését, a megfelelő üzleti környezet, a befektetési környezet attraktívabbá tételét, a technikai és szociális kapcsolatok, a kommunikáció és a szállítási infrastruktúra modernizációját hivatott elősegíteni.

Elvárt eredmények, tendenciák:

- A program keretében 4700 új munkahely megteremtése, amelyeknek felében nőket terveznek alkalmazni.
- Több mint 765 kis- és középvállalkozás részesül a támogatásokból.
- Körülbelül 300 ezer ember kerül otthoni kapcsolatba az internettel, közülük 70 ezren a vidéki területeken.
- Az újonnan épülő vízhálózat eredményeképpen 40 ezer ember 390 km, míg 19 ezer 110 km hosszúságú szennyvízrendszerrel lesz összeköttetésben.
- A regionális repülőtérnek köszönhetően a lakosság bekapcsolódhat a nemzetközi közlekedésbe, valamint a közúti hálózat 304 km-rel, míg a vasúti 54 km-rel lesz hosszabb.

4. Csehország⁵⁹

A Cseh Köztársaság területe 78 864 km². Az országot Szlovákia, Ausztria, Németország és Lengyelország határolja. Az ország felszíne változatos, nagyobbik részét fennsíkok és hegyek borítják. Az ország három legnagyobb folyója az Elba (370 km), a Moldva (433 km) és a Morava (135 km). Csehország nagyobbik, nyugati részét a Cseh-medence foglalja el, amelyet 800-1500 m magas, erdős röghegységek kereteznek. Az érc-hegység lábánál, Most és Solohov környékén vastag barnaszéntelepek képződtek, amelyek néhol külszíni fejtéssel is elérhetők. (Korábbi korok fejlődését elősegítő érctelepei mára nagyrészt kimerültek.) Karlovy Vary környékén jó minőségű kaolint, Ceske Budajevicétől délre pedig grafitot bányásznak. Elsősorban ezekre épül az ország tradicionálisan magas színvonalú üveg-, porcelán- és ceruzagyártása.

Csehország keleti részén terül el a Morva-medence, amelyhez északon, a Szudéták lábánál a feketeszéntelepeiről híres Felső-sziléziai-medence csatlakozik. Az energiagazdálkodás alapja a kőszén.

Lakosainak száma 10,3 millió. Az ország hivatalos nyelve a cseh, amely a szláv nyelvcsaládba tartozik. A népesség megoszlása: 95,1% cseh, 2,9% szlovák, a lengyel, a német és a cigány lakosság egyaránt 0,5-0,5%-ot képvisel. Az ország fővárosa Prága, 1,2 millió lakossal, további több mint 100 ezer lakosú város Brünn, Ostrava, Pilzen, Olomouc, Ústi nad Labem, Liberec, Hradec Králové és Pardubice.

Csehországban 2000. január 1-jétől közigazgatási reformot vezettek be, melynek eredményeképpen 12, a fővárossal együtt 14 tartományt hoztak létre. Ezek közül általában kettő-kettő alkot egy NUTS II szintű régiót. A következő áttekintés vezérfonalául ez az új – a fővároson kívül hét régiót megkülönböztető – területi felfogás szolgál.

⁵⁹ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

6. ábra: Csehország NUTS II régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Az ország központja Közép-Csehország, s benne az „arany” Prága. A főváros fekvése gazdaságföldrajzilag igencsak előnyös. Közelében megtalálhatók a cseh ipar bázisai. Az Elba termékeny mezőgazdasági vidéket, a Moldva vízenergiát kínál, a közeli hegy- és dombvidékek pedig az üdülőhelyi szerepkört töltik be. Prága iparából a nagyvárosi ágak (gépgyártás, textil-, élelmiszer- és nyomdaipar) emelhetők ki. A főváros fontos közlekedési góc is, melynek növekszik a nemzetközi kereskedelemben és a pénzügyi életben betöltött szerepe. A város igazi jelentőségét kulturális, oktatási funkciói és idegenforgalmi attrakciói adják. Nemzetközi hírű színházi, zenei és képzőművészeti élete. Az idegenforgalom fő vonzereje a műemléki városmag. A főváros mezőgazdasági ellátóövezete az Elba és a Moldva összefolyásának vidéke, a térség ugyanakkor jelentős ipart is koncentrálnak. Prága északi szomszédságába jelentős vegyipar települt, míg a kelet felé vezető vasúti fővonal mentén autógyárak létesültek. Az Elba és a Moldva összefolyásánál található a Cseh-medence egyetlen szőlőtermő helye.

Délnyugat-Csehország, a Moldva felső vízvidékén elterülő régió déli fele Csehország legkevésbé iparosított és városiasodott vidéke. Már a XIX. század óta elvándorlás sújtja. Központja České Budějovice, jelentős gépgyártással, ceruzagyárral és söriparral. A tartomány jellegzetességei a

teljes épségben megmaradt kastélyok, a kiterjedt erdőségek és a nagyszámú halastó. A régió északi pólusát képező Pilsen Csehország nyugati kapuja, a köztársaság negyedik legnagyobb települése. Autóipari központjában gyári berendezéseket, energetikai gépeket, szerszámgépeket állítanak elő. A hatalmas üzem jelenleg is súlyos gazdasági gondokkal küzd, tevékenységi köre egyre szűkül.

A köztársaság északnyugati régiója, a fürdővárosokról híres Északnyugat-Csehország 1945-ig német lakosságú volt, s a tágabb értelemben vett Szudéta-vidékhez tartozott. A régió gazdaságának vezető ága az ipar, de délnyugaton jó adottságok vannak az idegenforgalom és a kereskedelem fejlesztésére is. Csehország legnyugatibb sarkában világhírű ásványvizes fürdők sorakoznak (pl. Karlovy Vary). Az évszázadok óta használt gyógyvizek a nyugati határok megnyitásával még nagyobb idegenforgalommal kecsegtetnek. Az Érchegység délnyugati előterében húzódó völgy jelentős ipari tengely, ahol az ipar és az idegenforgalom érdekei sok helyen ütköznek egymással. A régió északi részét az ország egyik nehézipari bázisként tartják számon. A vidék a cseh kézművesség bölcsője is, hagyományos ágazatai a textil-, az üveg- és a kerámiaipar. Az Érchegység barnaszénvagyonára alapozva nagy hőerőművek és vegyi kombinátok létesültek, de jelentős üzemekkel képviselteti magát a gépgyártás is. A mezőgazdaság kevésbé jelentős. Az erősen urbanizált területen a hegylábi medencesor tengelyére felfűzött agglomerációk alakultak ki. A vidék legnagyobb városa, Ústí nad Labem elsősorban vegyipari központként jelentős. A környéken kialakult városövezet fontosabb tagjai közé tartozik Teplice, a legrégebb cseh fürdőváros, jelentős üveg-, gép- és textiliparral. A szerves vegyipar újabb, kőolaj-finomítóhoz kapcsolódó fellelővára Litvinov.

Északkelet-Csehország harmonikus és sokszínű régió. A Szudétákat és a Cseh–Morva-dombvidék északi szegmentumát magában foglaló régió az iparban, a mezőgazdaságban és az idegenforgalomban egyaránt jelentős szerepet tölt be. A hagyományos könnyűipar mellé az elmúlt években a vegy- és a gépipar is felzárkózott. Mezőgazdasága és rekreációs szerepköre országos jelentőségű. Az országrész térszerkezete a Hradec Králové–Pardubice városkettős köré szerveződik. Az előbbi tartományi székhely, melynek iparából a vegyipari gépgyártás, a fotokémiai üzem és a zongoragyár említhető. Fontos oktatási és kulturális központ. A tőle délre fekvő Pardubice ugyancsak jelentékeny iparváros (pl. vegyiművek, gép- és könnyűipar), egyben közlekedési és művelődési központ is. A másik várostömörülés a Nisa felső folyásánál alakult ki. Ide tartozik Liberec, a cseh textilipar első

számú központja, valamint Jablonec nad Nisou, amelynek kristályüveg- és bizsugyártással szerzett régi hírnevét teherautógyár is öregbíti.

A Cseh-Sziléziát is magában foglaló észak-morvaországi körzet a kapitalista és a szocialista korszakban egyaránt a nehézipari bázis szerepét töltötte be. Fekvése a Monarchián, illetve Csehszlovákián belül kedvező volt, Szlovákia különválásával viszont periferikusra változott. Sok kérdést vet fel a bányászatra, kohászatra és nehézgépgyártásra alapozott, súlyos környezetszennyezéssel küszködő iparvidék jövője. Észak-Morvaország minden bizonnyal hosszabb időn át a köztársaság egyik válságrégiója lesz. Az országrész súlypontja a lengyel határ közelében, az Odera és az Olše folyók mentén alakult ki. Ide nyúlik be a felső-sziléziai szénmedence egy része. A feketeszén bázisán működik a Cseh Köztársaság legfontosabb kohászati komplexuma. A bánya- és iparvidék fő helye, a régió közigazgatási központja Ostrava. Kohászati kombinátja, jelentős gép- és könnyűipara mellett komoly oktatási-kulturális szerepet is betölt, fontos út- és vasúti csomópont.

Közép-Morvaország a termékeny Morva-medencével jellemezhető. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei Csehországban kevésbé kedvezőek, így alapvetően a Cseh- és a Morva-medence látja el a lakosságot [Kiss, 2003]. Az ostravai iparvidék mezőgazdasági háttérét biztosító Felső-Morva-medence központja Olomouc. A város – ahonnan 1945 után sok németet telepítettek ki – ma elsősorban gép- és élelmiszer-ipari központ. Olomouc környéke kisvárosokkal sűrűn megrakott vidék. A Morva-kapu két oldalán a Jeseník-hegység és a Morva–Sziléziai-Beszékidek elsősorban üdülőhelyi szerepkört töltenek be. A régió keleti felének központjai közül csak a „cipővárosként” ismert Zlín emelkedik ki.

A délkeleti régió, Dél-Morvaország a Cseh Köztársaság déli sarka, s legfontosabb mezőgazdasági körzete. Iparában egyaránt jelentős a könnyű-, a nehéz- és az élelmiszeripar. Városhálózata Brno köré szerveződik. Közlekedési vonalai – köztük a Prága–Pozsony-vasútvonal és autópálya – kiemelkedő szerepet töltenek be. A terület és egyben a morva országrész központja Brno, a köztársaság második legnagyobb városa. Csehszlovákián belül központi fekvésű volt, fejlődése azonban a korábbi évtizedekben megtört. Az új állami elrendezésben periferikus helyzetbe került. Brno iparában a gépgyártás (traktorgyártás, fegyver- és motorgyártás), s a könnyűipar a legjelentősebb. A város környékén vonzó turisztikai körzet a Morva-karszt vidéke.

Összefoglalóan elmondható, hogy Csehszlovákia kettéválásával a gazdaságot is kettéosztották. Az ipar tekintélyes hányada Csehországhoz került, hiszen eredetileg itt fejlődött ki gazdag nyersanyag- és energia-hordozó készletén. A fejlett és néhol igen intenzív növénytermelés és állattenyésztés ellenére a hiányt kénytelenek behozatallal pótolni. Csehországban az eleddig legkedvezőtlenebb változások Észak-Csehországban és Észak-Morvaországban következtek be [Kiss, 2003].

4.1. Területi fejlődés, területi különbségek Csehországban

25. táblázat: Csehország NUTS II régióinak népessége

NUTS II régió	(ezer fő)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Praha	1 159	1 164	1 168	1 176	1 185	1 200	1 222
Střední Čechy	1 126	1 132	1 140	1 151	1 167	1 189	1 216
Jihozápad	1 174	1 175	1 176	1 177	1 182	1 189	1 200
Severozápad	1 123	1 125	1 126	1 127	1 128	1 133	1 142
Severovýchod	1 483	1 482	1 481	1 482	1 486	1 493	1 502
Jihovýchod	1 641	1 640	1 640	1 641	1 643	1 649	1 658
Střední Morava	1 231	1 229	1 227	1 230	1 230	1 231	1 233
Moravskoslezsko	1 264	1 262	1 259	1 252	1 250	1 250	1 250
Csehország	10 201	10 207	10 216	10 236	10 269	10 280	10 423

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Az első világháború után az Osztrák–Magyar Monarchia romjain létrehozott új államalakulatok egyike Csehszlovákia volt. Mind a csehek, mind a szlovákok a nyugati szláv népek közé tartoznak. Nyelvük és kultúrájuk is sok hasonlóságot mutat. Ennek ellenére településterületük élesen elkülönül, valamint történelmi múltjuk, és ebből fakadóan gazdasági fejlettségük is eltérő. Míg Csehország a Habsburg Birodalom legfejlettebb, legműveltebb tartománya volt, addig a szlovákok lakta Felvidék a történelmi Magyarországon belül is viszonylag szegény peremterületnek számított.

Az új állam területét a győztes hatalmak önkényesen és meglehetősen bőkezűen szabták. Csehszlovákia örökölte az egykori Monarchia ipari üzeleinek kétharmadát. A második világháború végéig a cseh országrész lakosságának egyharmadát németek adták. A déli határok kijelölésénél sem a

nyelvi választóvonalat követték, így szintiszta magyarlakta területek is kerültek Csehszlovákiához.

A második világháború után Csehszlovákia két, névleg egyenjogú köztársaság szövetségi államává alakult; a lényeges döntéseket azonban a prágai parlament és központi kormány hozta. A második világháború megkímélte a cseh gyárakat, és a hangulatos kisvárosok és az „arany Prága” is nagyrészt sértetlenek maradtak. A „szocialista fejlődés” a cseh iparra is rányomta bélyegét, így a mennyiségi expanzió itt is a minőség rovására ment, az elavult technológia, a gazdaságtalan termelés évtizedei után az önálló Csehország is korszerűtlen iparral lépett a remélt gyors fejlődés útjára. Azonban több szempontból is előnnyel indult a többi egykori szocialista állammal szemben: jó nevű üzemei, régi hagyományai, előnyös földrajzi fekvése és szakképzett munkavállalói vonzották a külföldi működő tőkét.

A szocialista rendszer bukása után Szlovákia a teljes függetlenségre törekedett, amit a gazdaságilag jóval fejlettebb Csehország sem ellenzett. A cseh vezetés úgy ítélte meg, hogy Szlovákia nélkül könnyebb lesz majd az európai integrációhoz történő csatlakozás.

1993. január 1-jén Csehszlovákia két jogilag önálló, független államra bomlott, melyeket csupán a vámközösség laza szálai fűztek össze.

A kilencvenes években a kohászat központja Ostrava volt, az alapanyagok jelentős részét importként szerezték be. Fontos volt az átalakulás éveiben a fémhulladékból előállított minőségi acélárak gyártása is. A munkaerő képzettsége és egyéb tényezők tették lehetővé a viszonylag anyagigényes nehézgépgyártás fejlődését (pl. textil-, bőr-, nyomdaipari gépek, berendezések előállítás, valamint járművek és szerszámgépek gyártása). A magas színvonalú gépipar legrégebbi körzete a Cseh-medence, Prága és Plzen környéke. Plzenben működik az ország legnagyobb gépipari üzeme, a Skoda-művek. A Skoda-művek elsősorban villanymozdonyokat, nehézvillamosági gépeket és atomreaktorokat állít elő. A népszerű Skoda személyautót Mlada Boleslavban szerelik össze, ami a német Volkswagen tulajdona.

A Morva-medence gépipari fellegvárai (Ostrava, Brno) inkább a kohászati és bányászati gépgyártásban jeleskedtek az átalakulás időszakában.

A nehézipar mellett a könnyűipar hagyományai is fennmaradtak (bár a szocialista időszak jelentősen megtépázta ezen ágazatokat), így a már említett porcelán- és grafitgyártás mellett az élelmiszeripar kiemelkedő ága, a sörgyártás is világhírű.

A cseh gazdaság növekedése relatíve gyorsnak mondható, különösen az EU-országokkal történő összehasonlítás esetében. Mind a struktúraváltás, mind a külső mérleg helyzete kockázatmentes fejlődésre enged következtetni. Igaz, a jelenlegi folyó fizetésimérleg-hiány már arra figyelmeztet, hogy a kormánynak előbb-utóbb be kell vezetnie bizonyos intézkedéseket az egyensúlyi helyzet fenntartása érdekében.

Az infláció ellenőrzés alatt van, és fokozatosan csökken, ugyanakkor a munkanélküliség viszonylag magas (8-10% körüli). A Cseh Köztársaság rendkívül nyitott gazdaság, mely nemzeti jövedelmének 71%-át exportálja. A cseh gazdaság különös figyelmet fordít a befektetésösztönzésre. A cseh mezőgazdaság szerepe a többi EU-tagállaméhoz viszonyítva nem túl jelentős, különösen a lengyel, magyar és szlovák összehasonlításban.

A régiók körülményei közötti különbségek hatnak a regionális fejlődésre, az eltérő alapvető kondíciókra, és a Cseh Köztársaság városiasodási (urbanizációs) fokára. A régiók fejlődését a különböző területi dinamizmusok és a gazdaság struktúrájának változása jellemezte.

A legfontosabb regionális fejlődési tényezők összehasonlításánál visszatükröződik a kölcsönös-regionális egyenlőtlenségek mélyülésének tendenciája, amit a következők jellemezhetnek:

- a régiók gazdasági versenyképességének különbségét mutató számos mérőszámban viszonylag jelentős mélyülés tapasztalható, amely bizonyítja a népesség eltérő életszínvonalát (GDP/fő, átlagos munkabér, munkanélküliség stb.);
- különbségek vehetők észre a körzetek munkanélküliségi rátája és az egy főre jutó jövedelmek között;
- a régiók munkanélküliségi rátáját befolyásolja az átfogó ipari átszervezés szükségszerűsége (különösen az úti, a morvaországi és a sziléziai régiókban), ezen kívül a szerkezeti átalakítás szükségessége, amely nem eléggé gyorsan implementált;
- vidéki területek szenvednek a kedvezőtlen üzleti kondícióktól és a vidéki lakosság életkorától is;
- számos határ menti körzet gazdasági szintje elmarad az ország többi területe mögött;
- Északkelet-Morvaország és Szilézia összeköttetése a transzeurópai kommunikációs utakkal és a fővárossal még mindig hiányos, ez hozzájárul a befektetők, különösképpen a külföldiek ezen területek iránti érdektelenségéhez;

- különbségek vannak az egyetemet végzettek megoszlásában a két nagyváros (Prága és Brno) és a többi regionális nagyváros között;
- a környezeti károkon, melyeket a régi ipari tevékenységek Északnyugat-Csehországban és Észak-Morvaországban, valamint a gépjárművek fejlődése Prágában és más nagyvárosokban okoztak, még nem kerekedtek felül.

A regionális politikák orientációja a sajátos típusú területi egységek felé, melyek a régiók tipológiájából erednek, a következő kritériumokon alapul:

- a régió gazdasági aktivitása;
- hosszú távú szociális-gazdasági fejlődés és nagymértékű összpontosítás a tevékenységekre;
- geográfiai helyzet.

A termelési mutatószámok mellett a régiók hosszú távú gazdasági-társadalmi fejlesztése hatással van a termelékenység és manufaktúra kapacitásának teljes szerkezetére, az innováció általi sajátosságokra, a munkaerő kvalitására, és nem utolsósorban a szerkezeti elrendezésre is, mert a gazdasági növekedés teljesen összefügg az urbanizációval.

A nagy városegységek változatos gazdasági struktúrával és iparok meglétével alkalmasak arra, hogy növekedést eredményezzenek a környezetükben, ezáltal megalkotva a fejlesztési pólusokat. A városok fontossága – mint fejlődési pólusok – a lakosság számának és növekedésének, a versenyképességnek és a kommunikációs összeköttetéseknek az eredménye. Nem minden város ér el olyan eredményeket minden mutatószámában, hogy pólusfunkciót töltsön be, ezért a környezetükre gyakorolt hatásuk korlátok közé van szorítva. A fejlesztési pólusokat jelenleg a tudásalapú gazdasági részesedésük is jellemzi.

Az okmány, melyet a „A Cseh Köztársaság Területi Fejlesztési Politikájának” hívnak, előkészíti a terepet az új Városi Tervezés Cselekvésnek. Ez a Cseh Köztársaság következő 12 fő körzetét definiálja, jelentős figyelmet szentelve a tevékenységeiknek, a nemzetközi vagy a nemzeti fontosságuknak: Prága, Ostrava, Brno, Hradec Králové–Pardubice, Plzeň, Ústí nad Labem, Liberec, Olomouc, Zlín, České Budějovice, Jihlava, Karlovy Vary.

A régiók jelentős fejlesztési pólusok vagy fejlesztési tervek nélkül alacsonyabb gazdasági teljesítőképességgel rendelkeznek, és számos fejlődési korláttal néznek szembe, mint például a vidéki berendezkedés, a technológiai (közlekedési, kommunikációs) infrastruktúra hiánya, a lakosság kedvezőtlen kor- és képzettségi összetétele stb.

A vidéki régiók mindennapos problémája a munkavállalási lehetőségek hiánya, az elégtelen technológiai infrastruktúra, a szolgáltatások száma, és nem utolsósorban a lakosság kedvezőtlen kor- és képzettségi összetétele. A régiók távolsága a területek fő központjaitól, a nagyobb piacoktól döntő hatással van a régiók fejlődési potenciáljára.

A fő regionális fejlesztési tényezők analízise rámutat arra, hogy a Cseh Köztársaság regionális fejlesztésének egyik igazi fő erőssége a szakképzett, de viszonylag még mindig olcsó munkaerő. Ugyanakkor a fokozatosan megjelenő új üzleti tevékenységek fejlesztései szerint a régiók néhány részének fejlődése összefügg a külföldi befektetések beáramlásával, míg bizonyos típusú munkaerő (amely bizonyos szakértelmet birtokol) ezekben a régiókban nehezen pótolhatóvá válik.

A másik fő erősség magába foglalja a gyártási kapacitás fejlesztését, kapcsolatban a külföldi direkt befektetésekkel (ahogy azt fentebb jeleztük), ami összefügg a területek valóban nagyméretű kínálatával, a régiók üzleteinek fejlesztésével. Ez a fejlesztés teremti meg az új kapcsolatokat megszilárdításának feltételeit a helyi üzletekkel, és az üzletek jövőbeni behatolását a külföldi piacokra, ami a Cseh Köztársaság kis- és középvállalkozásainak dinamikus fejlődését teszi lehetővé.

A regionális fejlesztések hagyományos erősségei lehetnek a területek kulturális öröksége vagy a természeti potenciálja, melyek jelen vannak a Cseh Köztársaság változatos régióiban.

26. táblázat: Regionális GDP/fő Csehországban, PPS

NUTS II régió	(EU27 = 100%)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	148	154	154	159	162	172
Střední Čechy	67	69	71	70	73	75
Jihozápad	64	67	70	70	71	71
Severozápad	56	60	61	60	61	62
Severovýchod	62	63	64	64	64	66
Jihovýchod	64	67	67	68	69	72
Střední Morava	56	58	60	59	60	62
Moravskoslezsko	54	57	61	64	64	67
Regionális GDP szórása %-ban	24,7	24,9	24,3	25,1	25,4	26,5

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A gyengeségeket különböző alapkategóriákba lehet besorolni. Először is vannak olyan gyengeségek, melyek természetüknél fogva gátolják meg az üzleti tevékenységek fejlesztését, mint például a komplikációk, amelyek a valós indítási bonyodalmakkal állnak kapcsolatban. Másodszor vannak olyan gyengeségek, melyek számos szektor infrastruktúrájának hiányosságaival függenek össze, mint például a szállítmányozás és a kommunikáció. A gyengeségek harmadik kategóriája kapcsolatban van a munkaerőpiac működésével, példának okáért a munkaerő alacsony mobilitásával, a lakáskérdésekkel stb. A SWOT-analízis ezzel a résszel kapcsolatban egy speciális problémát mutat be: a kutatás és fejlesztés többnyire alacsony szintű támogatását, a kutatási intézmények alacsony fokú együttműködését az üzletekkel és a tudásalapú gazdasággal úgy általában.

4.2. Csehország közigazgatása

4.2.1. Központi kormányzat

A Cseh Köztársaság 1993. január 1-jén alakult, államformája parlamentáris köztársaság. A kétkamarás parlament törvényhozó testület, alsó- és felsőházból áll. A 200 fős alsóház (képviselőház) tagjait 4 évre, a felsőház (szénátus) 81 tagját 6 évre választják. A választások kétévenként vannak, és a mandátumok harmadát érintik.

A Cseh Köztársaság Regionális Fejlesztési Minisztériuma (a központi igazgatás) felelős a regionális célkitűzésekért és más területekért (mint például a szállások kialakítása, a turisztikai és térbeli tervezések, melyek hatással vannak a régiók nagy kiterjedésű fejlődésére).

A Cseh Köztársaság regionális hatóságainak alap nemzeti dokumentuma a Regionális Fejlesztési Stratégia, amelyet a minisztérium felügyelete alatt dolgoztak ki. A dokumentum név szerint a következőket tartalmazza:

- a regionális fejlesztések helyzetének elemzését;
- a régiók és a kerületek egyéni jellemzőit, azok erősségeit és gyengeségeit;
- a Cseh Köztársaság regionális stratégiai fejlesztési célkitűzéseit;
- azon régiók leírását, amelyek koncentrált állami támogatásban részesülnek;
- és ajánlásokat a releváns központi közigazgatási szervek részére (hogyan fókuszáljanak azon szektorokra, amelyek alkalmasak a fejlesztésekre).

A Cseh Köztársaság regionális szerveinek legfontosabb irányai és céljai:

- a legfontosabb irányvonalak a Cseh Köztársaság Fenntartható Fejlődési Stratégiáján, a Cseh Köztársaság Gazdasági Növekedési Stratégiáján (EGS) és a Nemzeti Reformok Programján (NPR) alapulnak. Ezek a dokumentumok magukba foglalják a reformok és a növekedés elősegítési tervének szabályozását;
- a miniszteri és a regionális stratégiák és programok fő céljai kölcsönösen hatnak egymásra;
- a célok össze vannak hangolva azon EU-s prioritásokkal, melyeket a gazdasági és kohéziós politika állapított meg, valamint a későbbi Lisszaboni Stratégia újításaival (amelyek tartalmazzák a kohéziós, a növekedési és az alkalmazási stratégiákat).

Azonban a Cseh Köztársaság regionális követelményeinek és struktúrájának nemzeti sajátosságai még ma is kontrasztos pontok maradtak. A Regionális Fejlesztési Stratégia elsősorban a Cseh Köztársaság Gazdasági Növekedési Stratégiáján alapul, amely 2007-től 2013-ig érvényes alapvető kormányzati dokumentum. Ez a dokumentum köti össze a gazdasági szektorokat és a területi aspektusokat.

A Regionális Fejlesztési Stratégia a „Cseh Köztársaság Fenntartható Fejlődési Stratégiáján” is alapszik (melyet az 1242/2004-es kormányhatározat mond ki). Ez a dokumentum adja a hosszú távú keretét az alapvető civilizációs értékek és a társadalom életszínvonala fenntartásának, valamint alapul szolgál más konceptuális dokumentumok előkészítéséhez is. A Fenntartható Fejlődési Stratégia céljai és eszközei irányítják a stabilitáshiány csökkentését, a gazdasági, a környezeti és a szociális pillérek kölcsönös összefüggését.

A regionális fejlesztések terminusa jelenti a régiók társadalmi-gazdasági, környezetvédelmi és versenyképesség-növekedését, melyek a lakosság életszínvonalának és -minőségének emelkedéséhez vezetnek. Ebből a nézőpontból mutatja be a dokumentum a releváns területi egységeknek és azok részeinek (a régióknak és a mikrorégióknak) regionális struktúráját, annak dinamikus és kiegyensúlyozott fejlődését, valamint a regionális egyenlőtlenségek elmozdítását, illetve csökkentését.

A regionális egyenlőtlenségek megmutatkoznak a gazdasági, a környezeti és a szociális fejlettségi szintek eltérésében, amit a társadalom nemkívánatosnak nyilvánított. A regionális politika egyik fő célja a konvergencia, azaz, hogy a régiókat egymáshoz hasonlóvá tegye.

A Cseh Köztársaságban a regionális fejlesztés és a regionális politika megvalósításának alapvető szintjei a következők:

- a régiók kohéziója (NUTS II) – statisztikai térségek;
- önszabályozó régiók (NUTS III) – ahol jellemző a magas színvonalú helyi intézkedés;
- koncentrált segélyek régiója, kerületek részletes leírással – regionális egységek szerint;
- kerületek, közigazgatási egységek kiterjesztett hatalommal (SOORP) – adminisztratív területek;
- területi, községi és városi hatóságok.

A Regionális Fejlesztési Stratégia prioritásainak végső célja, hogy csökkentse a régiók létező különbségeit azáltal, hogy:

- a közvetlen alapok kezelésével aktív politikát folytatnak, hogy támogassák a régiók várható optimális fejlődését;
- az alapok kihelyezésének politikája, annak érdekében, hogy utólagosan eltávolítsák a gazdaság méretcsökkentésének kedvezőtlen szociális hatásait a strukturálisan mesterkéltektől.

A Cseh Köztársaság regionális politikájának célja nem a limitált források egyenlő kiosztásán alapul, hanem a prioritások és az alapok koncentrált felhasználásának pontos definiálásán.

Az ilyen elképzelt növekedési stratégiát a régiók a következő változatos fejlődési folyamatokkal tudják biztosítani:

- Természeti és kulturális potenciák mozgósítása/mobilizálása;
- Fejlesztő innovációk terjesztése;
- Komparatív előnyök kihasználása;
- Térbeli kohézió, infrastruktúra fejlesztése;
- Régiók humán erőforrásainak különféle hasznosítása;
- Határokon átívelő és kölcsönös regionális együttműködések;
- Régiók szociális kohéziójának növelése;
- Régiók kiegyensúlyozott struktúrájának stabilizációja és vidéki területek felfrissítése;
- Régiók minőségi és nyitott/megközelíthető közigazgatása.

Regionális Fejlesztési Minisztérium

A tevékenységeket más minisztériumokkal együtt koordinálja, a nemzeti regionális politika érdekeinek biztosításaként és velük együttműködve készíti elő a nemzeti regionális fejlesztési programok stratégiatervezetét. Az eddigiek kiegészítéseként felelősséggel tartoznak a fontos tevékenységek

koordinálásáért, ami a gazdasági és szociális kohéziós politikára és más irányelvekre vonatkozik, melyek a hatásköreikbe tartoznak (helyi politika és turizmus), amelyek szintén hatnak a regionális fejlődésre.

Más minisztériumok

A regionális fejlesztés támogatásának keresztmetszeti, sokszektoros jellege van. Majdnem minden minisztérium hatásköre magába foglalja azokat a tevékenységeket, melyek többé-kevésbé hatással vannak a regionális fejlesztési kiadásokra, melyek befolyásolják az egyéni területi fejlesztési egyégeket, és talán a regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez vezetnek.

A Regionális Fejlesztési Stratégiát horizontális stratégiaként fogalmazták meg, amelyet a régiók hatékony fejlesztésére használnak a belső potenciáljaik mellett. A nemzetgazdaság egyéni szektorai is különböző módokat javasolnak, mely tevékenységek befolyásolhatják a regionális fejlesztéseket.

Hogy biztosítsák a Regionális Fejlesztési Stratégia megvalósítását, a kompetens minisztériumok folytatják tevékenységüket a szektorokban és a területeken, melyekhez megfelelő a hozzáértésük. A 2007–2013-as időszak a következő tevékenységeket foglalja magában:

- a regionális különbségek elemzését és kiértékelését minden évben, szektorokban, melyek a hatáskörükbe tartoznak, és így felismerik a regionális egyenlőtlenségeket;
- a Regionális Fejlesztési Stratégiára vonatkozó kiértékelő jelentés előkészítését, a minisztériummal együttműködve;
- a regionális szemléletek, politikák és koncepciók egyesítését, melyek a Regionális Fejlesztési Stratégia céljainak megvalósítására vonatkoznak;
- regionális megkülönböztetések alkalmazását a működőképes miniszteri programok serkentésére azzal a céllal, hogy koncentrált állami segélyekkel csökkentsék a nemkívánatos regionális egyenlőtlenségeket, és erősítsék a régiók fejlődési potenciálját;
- intézkedések megvalósítását azért, hogy sajátos segélyekkel támogassák a területi igényeket.

4.2.2. Regionális szintek

A cseh közigazgatásban összesen 5 szintet lehet megkülönböztetni: NUTS I–NUTS V. A Köztársaság maga a NUTS I, ezután a NUTS II 8 régiója következik, amely a NUTS III önkormányzati, kisebb régiók egyesülésé-

ből jött létre. A NUTS IV (megyei hatóság) beosztást nem kíséri valódi hatáskör, összesen 76 ilyen szintű kerület létezik. A legkisebb szinten (NUTS V) a helyi önkormányzatokat találjuk, szám szerint 6249-et. Mivel a megyei hatóságok megszűntek, a regionális és helyi kormányzati hatáskörüket szétesztották a régiók és a helyi önkormányzatok között.

NUTS II régiók

A NUTS II régiók statisztikai alapon jöttek létre, és lényegében a Strukturális Alapok pénzügyi forrásainak lehívása a funkciójuk. Testületeik a NUTS II Regionális Tanács és a NUTS II Regionális Fejlesztési Bizottság. A NUTS II Regionális Tanács az adott regionális tanácsok választott képviselőiből tevődik össze. Minden regionális tanács 10 képviselőt választ tagjai közül a NUTS II Regionális Tanácskozó Testületbe. Amennyiben a NUTS II régió azonos magával a régióval, akkor a Regionális Tanács alkotja a NUTS II Regionális Tanácskozó Testületet.

NUTS III régiók (kraj)

A NUTS III egységek elnevezése kerület (kraj). Gyakorlatilag 2000. január 1-jétől létezik ez a felosztás, a cseh közigazgatási reform részeként. Prága önmaga egy régió.

A Regionális Gyűlés tagjait négy évre választják. A regionális költségvetést és a helyi önkormányzatoknak adott támogatásokat ellenőrzik. Törvényjavaslatokat is előterjeszhetnek. A Regionális Gyűlés tagjainak száma a régió nagyságától függ: 600 ezer lakosig 45 tag, 600-tól 900 lakosig 55 tag, 900 ezer lakos felett 65 tag.

A Regionális Tanács a régió végrehajtó testülete. A feladatai végrehajtásáról a tanács a Regionális Gyűlésnek számol be. A tanács az elnökből és a Regionális Gyűlés négy évre választott képviselőiből áll.

A régió másik testülete a Régió Iroda, amely a tanács által kijelölt feladatokat hajtja végre, segíti a bizottságok és tisztségviselők munkáját, továbbá végrehajtja a ráruházott tevékenységeket, azokat az ügyeket kivéve, amelyeket a jog a tanácsnak, a tanácskozó testületnek vagy más speciális testületnek delegál. A Régió Iroda élén igazgató áll, aki a régióelnöknek felelős. A NUTS III regionális önkormányzatok önállóan kormányoznak az ügyekben. Amennyiben a régió állami feladatot lát el, azt a regionális testület mint megbízott hatóság teljesíti. A régió a saját adminisztrációs területén köteles ellátni a számára kijelölt feladatokat.

A régió a saját független hatáskörébe tartozó területeken nem alárendelt a központi állami hatóságoknak. Az önkormányzati tevékenységet a tör-

vények határozzák meg, nem az állami utasítások. Azonban, ha az alkotmányosság és a törvényesség feltételei nem teljesülnek maradéktalanul, lehetővé válik az állami beavatkozás is.

A régiókra vonatkozó törvény mondja ki a régiók önálló hatáskörét, és kijelöli a feladataikat. A következő hatáskörök tartoznak a régiók feladatai közé:

- másodfokú képzés (és a speciális alapfokú iskolák);
- úthálózat;
- környezet, hulladékgazdálkodás;
- helyi tömegközlekedés;
- egészségügyi intézmények létesítése – kórházak, sürgősségi egységek;
- jogi személyiségű szervezetek alapítása;
- a régió gazdasága, regionális költségvetés;
- a helyi adók begyűjtése;
- a turizmus fejlesztése koncepciójának kidolgozása;
- szociális szolgáltatások;
- egyéb.

A régiók költségvetése a jövedelemadókból (kb. 40%, amelyben benne foglaltatik a személyi jövedelemadó, vállalati adó és az áfa) és a központi állami költségvetés leosztásából származik.

4.2.3. Helyi önkormányzatok

Az önkormányzati szint nagyon hasonló struktúrában működik, mint a regionális kormányzat, testületei: önkormányzati testület, tanács, polgármester és az önkormányzati hatóság. Csehországban 6249 helyi önkormányzat van.

Az önkormányzati képviselő-testület tagjait 4 évre választják. A testület jelöli ki az önkormányzati bizottságokat, amelyek az önkormányzati gyűlés tanácskozó testületei. Az *önkormányzati tanács* az önkormányzati testület választott tagjaiból áll. A *polgármestert* az önkormányzati testület választja 4 évre. Az önkormányzati hatóság egy az önkormányzati testületek közül, a pozíciója hasonló a regionális hatóságéhoz. A hatáskörét az önkormányzati képviselő-testület és az önkormányzati tanács határozza meg.

A régiók és az önkormányzatok között nincs alá-fölérendeltség, a helyi önkormányzatoknak általános hatáskörük van. Ez azt jelenti, hogy a helyi önkormányzat alá tartozó ügyek mindig az önkormányzat alá tartoznak, és nem tartoznak automatikusan a régióhoz is.

A helyi önkormányzatokhoz a következő általános feladatok tartoznak:

- önkormányzati költségvetés,
- helyi fejlesztések,
- a helyi kiadások,
- helyi rendőrség,
- alapfokú oktatás,
- vidékfejlesztés,
- helyi tömegközlekedés,
- egyébek.

Az állam által átadott feladatok szerint a következő önkormányzatokat különböztetik meg:

- önkormányzat,
- önkormányzat anyakönyvi hivattal,
- önkormányzat építésügyi hatósággal,
- megbízott önkormányzat,
- önkormányzat kiterjesztett jogkörrel.

Az önkormányzati testületek az ügyekben speciális jogszabályok szerint működnek a közigazgatási területükön, ami megegyezik az önkormányzat területével.

205 önkormányzat működik kiterjesztett jogkörrel. Ezek az önkormányzatok hidat képeznek a régiók és az önkormányzatok között. A következő ügyekben felelősek:

- népesség-nyilvántartás;
- személyi igazolványok, jogosítványok, forgalmi engedélyek kiadása;
- gépjármű-nyilvántartás;
- kereskedelmi engedélyek kiadása;
- szociális járandóságok kifizetése;
- környezetvédelem;
- vízszolgáltatás, köztisztaság;
- agrár- és erdőgazdálkodás, vadászati és halászati szabályozás;
- közlekedés és közútkezelés (2. és 3. osztályú utak);
- egyébek.

Megbízott (Mandated) önkormányzatok – összesen 389 önkormányzat, a helyi ügyekben közigazgatási feladatokat látnak el, általában a környező kisebb önkormányzatok részére. Fő feladatköreik:

- választások megszervezése (parlament, régió, helyi);
- vízszolgáltatás, köztisztaság;

- környezetvédelem;
- mezőgazdasági földek védelme;
- egyébek.

A főváros, Prága kerületekre oszlik. Mindegyik kerületnek saját választott testülete van. A fővárosi képviselő-testület tagjait négy évre választják. A tagok választják a főpolgármestert. Pága önkormányzat és régió is egyben, egy testülettel és egy tanáccsal.

Az önkormányzat költségvetése a bejövő adók (kb. 40%, személyi jövedelemadó, vállalati jövedelemadó és áfa, egyéb adók), nem adó jellegű jövedelmek, köponti költségvetési állami támogatás. A kiadások működési kiadásokra és városi kiadásokra oszthatók.

4.3. Csehország fejlesztési programjai 2004 és 2013 között

4.3.1. Cseh Nemzeti Fejlesztési Terv, 2004–2006

A 2004–2006-os csehországi Nemzeti Fejlesztési Tervben felvázolt stratégiai célkitűzések tulajdonképpen egy komplex gazdaság- és társadalompolitikai célrendszert fogalmaztak meg az uniós tagság első három évére, amelyek a Nemzeti Fejlesztési Terv makrogazdasági környezetét voltak hivatottak megteremteni. Ezek a következők voltak:

- pozitív és harmonikus fejlődés a makrogazdasági mutatók tekintetében, egyre stabilizálódó gazdasági keretrendszer kialakulása;
- a csatlakozást követően nagyobb arányú GDP-növekedés;
- a deficit csökkentése;
- az inflációs folyamatok lassulása;
- a munkanélküliségi ráta csökkentése;
- a cseh korona euróhoz viszonyított árfolyamának stabilizálása;
- a külföldi adósságállomány és a költségvetési deficit csökkentése;
- az euró bevezetéséig a cseh korona értékének megőrzése.

A 2004–2006-os csehországi Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott, és a terv megvalósításától várt stratégiai célok a következők voltak:

- 2006-ra az egy főre jutó GDP közelítse meg az EU-átlag 75%-át.
- A regionális különbségek további növekedésének megelőzése.
- A környezet állapotának jelentős javítása (Európa legszennyezettebb területei itt és Lengyelországban találhatóak).

A stratégiai célok elérése érdekében elsősorban a cseh gazdaság műszaki színvonalának és versenyképességének emelésére, a munkaerő képzett-

ségi színvonalának és alkalmazkodóképességének javítására, és aktívabb regionális politikára kell összpontosítani.

A stratégiai célok elérésének előfeltétele a társadalmi és gazdasági kohézió, valamint a fenntartható fejlődés alapelveinek figyelembevétele, ideértve a szükséges jogszabályi és intézményi keretek kiépítését is.

A Terv az uniós elvárásoknak köszönhetően öt fejezetre tagolódik:

- a helyzetleírás,
- a célok megjelölése, a stratégiák és prioritások,
- az operatív programok ismertetése,
- a végrehajtás, az ellenőrzés és monitoring intézményrendszere és folyamata,
- a pénzügyi keretek.

A SWOT-elemzés alapján a cseh Nemzeti Fejlesztési Tervben a következő négy átfogó célt határozták meg:

- Megteremteni és kiépíteni a gazdasági fejlődés kondícióit, a belső tényezők felhasználásának erősítésével.
- A munkaerő képzettségének, versenyképességének és mobilitásának fejlesztése, és egyidejűleg a hátrányos helyzetű csoportok bevonása a gazdasági növekedés produkálásába.
- A környezet EU-sztenderdeknek megfelelő szintű védelme és ilyen állapotba hozása.
- Kiegyensúlyozott regionális fejlődés.

Prioritások és operatív programok

A Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott hat prioritás megvalósítása érdekében 5 operatív programot fogalmaztak meg. A két SPD, Egységes Programozási Dokumentum csak Prágára vonatkozik, ezek viszont nem részei az NFT-nek, mert az csak az 1. célkitűzésbe tartozó régiókat foglalja magába.

Az egyes operatív programok tartalmáról

Ipari és Vállalati Versenyképesség Operatív Program

A program céljai:

- a kis- és közepes méretű vállalkozások fejlődésének támogatása;
- az innovációs aktivitás emelése, az infrastruktúra fejlesztése, különös tekintettel az emberi erőforrások megfelelő felhasználására;

- a munkatermelékenység hatékonyságának és produktívitasának fejlesztése, a termelékenység racionalizálása, a környezeti hátrányok felszámolása;
- a restrukturálási folyamatok befejezése, ipari parkok alapítása;
- az elsődleges energiaforrások takarékosabb felhasználása;
- az energiaintenzív termelési területek csökkentése;
- az elektromos energia felhasználásának növelése és az energiain-
tenzív ipari termelés hatékonyságának növelése.

Az Infrastruktúra Operatív Program

A program a következőket kívánja megvalósítani:

- a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, különösképpen a hátrányos helyzetű területeken;
- a minőségi fejlesztés az egyéni környezeti feltételek javításával, különös tekintettel a hulladékgyűjtésre.

Az Infrastruktúra Operatív Program prioritásai:

- a közlekedési infrastruktúra modernizációja és fejlesztése;
- a légi közlekedés negatív környezeti hatásainak csökkentése;
- a környezeti infrastruktúra fejlesztése; a technikai közreműködés.

A Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program

A program négy célkitűzésre épül. Ezek:

1. a foglalkoztatás;
2. a vállalkozás;
3. a rugalmas alkalmazkodóképesség;
4. az egyenlő lehetőségek megteremtése.

A prioritások ennek megfelelően a következők:

- egyenlő lehetőségek;
- minden területre kiterjedő fejlődés;
- információs társadalom megteremtése;
- helyi kezdeményezések támogatása.

Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Operatív Program

A program szintén négy célkitűzésre épült. Ezek:

1. a vidékfejlesztésre, vidéki területekre és a mezőgazdaság fejlesztésére a szükséges technikai eszközök megteremtése érdekében bevonandó tőke növelése;

2. a mezőgazdasági termelés marketingmunkájának javítása, a magasabb hozzáadott érték biztosítása a külföldön történő értékesítés során;
3. a tulajdonosi struktúra átalakítása a mező- és erdőgazdaságban;
4. a vidékfejlesztés szociális aspektusainak megfelelő kezelése, a foglalkoztatás növelése, a képzési rendszer javítása és az információkkal való ellátottság biztosítása.

A Regionális Fejlesztési Operatív Program

Az operatív programok közül, mint az korábban látható volt, külön szerepet és nagy jelentőséggel bír az úgynevezett egyesült Regionális Operatív Program. Ez a program alapvető céljának tekinti, hogy:

- emelje a kisvállalkozások, a kézműipar termelékenységét, a befektetések mértékét, különös tekintettel az elmaradott régiókra;
- az elmaradottabb kistéleplések közlekedési lehetőségeinek javítása, telekommunikációs infrastruktúrához való csatlakozásának megteremtése, magasabb színvonalra történő emelése, a környezetvédelem fokozott megvalósítása;
- az életfeltételek javítása, és a hátrányos helyzetű rétegek lehetőségeinek javítása a munkaerőpiacon;
- a kistéleplések és egyes régiók környezeti elmaradottságának, illetve minőségének fejlesztése;
- az életkörülmények javítása egyes vidéki területeken;
- a turizmus fejlesztése, növelése gazdasági megfontolások alapján, gazdasági teljesítményhez való nagyobb hozzájárulása. Ezen belül a közvetlen turizmusba történő befektetések és új munkahelyteremtési lehetőségek megvalósításának feladatai.

A Regionális Fejlesztési Operatív Program a következő prioritásokat tartalmazza az előbbi célkitűzéseknek megfelelően:

- a helyi üzleti aktivitás növelése;
- a közlekedés és a kommunikációs technológiák regionális fejlesztése;
- a helyi humán erőforrás-fejlesztés;
- a kistéleplések és egyes régiók környezetének fejlesztése;
- a vidéki területek revitalizációja;
- a turizmus, elsősorban a gyógyvízre épülő idegenforgalom fejlesztése;
- a technikai segítségnyújtás.

A Nemzeti Fejlesztési Terv finanszírozása, pénzügyi keretei

27. táblázat: A Strukturális Alapok támogatásainak tervezett megoszlása az operatív programok között a 2004–2006-os években

Operatív program	%	(M EUR)			
		2004	2005	2006	Össz.
Ipari és vállalati versenyképesség	15,0	45 889	64 439	81 957	192 285
Infrastruktúra	13,5	41 300	57 955	73 762	173 057
Humán erőforrás-fejlesztés	21,0	64 244	90 214	114 740	269 199
Vidékfejlesztés	12,0	36 711	51 551	65 566	153 828
Régiók fejlesztése	38,5	118 855	166 901	212 275	498 052
Technikai segítségnyújtás		1 074	1 508	1 918	4 500
Összesen:	100,0	307 000	431 100	548 300	1 286 400

Forrás: Dvorácskó G.: Csehország gazdasági szerkezetváltása 1990 után. Kézirat, Budapest, 2007.

4.3.2. Nemzeti Stratégiai Referencia Keret, 2007–2013⁶⁰

Célkitűzések 2013-ig

2013-ig a Cseh Köztársaság tevékeny országgá szándékozik válni jó gazdasági teljesítőképességgel, versenyképesen, jó minőségű környezettel, ami minden fő kritériumban (a tudásalapú gazdaság szintjében, a fejenkénti GDP-ben, a foglalkoztatásban, a szociális biztonságban stb.) eléri a fenntartható fejlődési elveknek megfelelő európai uniós normákat, és gondoskodni fog a lakosság életszínvonalának növekedéséről.

Globális célok és felépítésük

A globális célokat az elképzelések megvalósításáért állították fel, az öt fő elvnek és a regionális fejlesztési folyamatok tíz kulcsának megfelelően. A dokumentáció első része kifejti a Cseh Köztársaság hosszú távú regionális fejlesztésének alapvető irányát: ez a régiók kiegyensúlyozott, harmonikus és fenntartható fejlődése, amely a lakosság életszínvonalának növekedéséhez vezet.

Ezek a globális célok három stratégiai célból épülnek fel:

- a fejlesztésre irányuló stratégiai célból;
- az egyenlőtlenségre irányuló stratégiai célból;
- a hozzájárulás (közreműködés) stratégiai célból.

⁶⁰ Dvorácskó G.: Csehország gazdasági szerkezetváltása 1990 után. Kézirat, Budapest, 2007.

Prioritási területek struktúrája és a Regionális Fejlesztési Stratégia prioritásai

Az objektív stratégia a témák és az aspektusok szövegén alapul, ami fontos szerepet játszik a regionális fejlesztések és a jogi személyiséggel bíró társaságok regionális kiterjesztésének támogatásában, az egyéni szektorok politikájában, ahol az hasznosnak és szükségesnek bizonyul. A stratégia nem oldja meg a szektorok összes problémáját. Így a Regionális Fejlesztési Stratégia bemutatja a jövőbeli regionális fejlesztési programok stratégiai fontosságú irányzatait; hogy központi vagy regionális szintű megvalósítást visznek-e véghez, európai uniós pénzügyi támogatásokkal, vagy azok nélkül. Az összefüggés a Stratégia és a Strukturális Alapok program dokumentumai között a fejlesztési tevékenységekben, a prioritásokban és a támogatások mértékében mutatható ki, melyek megengedettek az egyéni strukturális alapok és a működések releváns szabályozásában, amit különböző módon használhatnak, hogy a Cseh Köztársaság kiegyensúlyozott regionális fejlődését támogassák. Ily módon a Regionális Fejlesztési Stratégia nem közvetlen alapja a pénzeszközök disztribúciójának, melyek a Strukturális Alapokból származnak, hanem a regionális fejlesztési programok előkészítésének egyik alapidokumentuma (A Regionális Fejlesztési Programok, Cselekvések Előmozdításának – Act on Promotion of Regional Development – 6. része), és a szektorok, politikájuk és programjaik regionális megközelítéseinek megszövegezése, mely magába foglalja a Strukturális Alapok operatív programjait.

Prioritási tengelyek:

1. Európai és országos gazdasági stratégiai keretmunka
 - 1.1. Intézményes támogató rendszer és regionális együttműködés
 - 1.2. Régiók eredményes és hatékony közigazgatása
 - 1.3. Regionális politikák alapjai forrásainak biztosítása
2. Régiók gazdasága
 - 2.1. Régiók dinamikus gazdasági fejlődése feltételeinek megteremtése
 - 2.2. Kkv-k versenyképességének javítása
 - 2.3. Régiók üzleti innovációjának és kutatásainak támogatása
 - 2.4. Munkahelyteremtés
3. Emberek és települések
 - 3.1. Emberi tőkebefektetések támogatása
 - 3.2. Települési szerkezet és lakásépítés
 - 3.3. Régiók egyenlő esélyeken alapuló szociális kohéziója
 - 3.4. Városok fejlesztése és regenerálása

4. Infrastruktúra
- 4.1. Regionális és régiók fölötti szállítmányozási hozzáférhetőség biztosítása
- 4.2. Magas minőségű regionális, régiók közötti és régiók fölötti szállítmányozó részleg biztosítása
- 4.3. Régiók energiájának, kommunikációs hálózatainak és felszereléseinek fejlesztése
- 4.4. Régiók információs technológiájának fejlesztése
5. Természet, tájkép és környezet
- 5.1. Környezetvédelem, természetet magába foglalva
- 5.2. Átgondolt anyag- és energiaforrás-kezelés
- 5.3. Környezetvédelmi oktatás, tanácsadás és tudatosság
6. Turizmus
- 6.1. A turizmus szervezése és menedzselése
- 6.2. A turizmus infrastruktúrájának fejlesztése
- 6.3. A turizmus termékeinek és szolgáltatásainak fejlesztése
7. Kultúra
- 7.1. Kulturális események szervezése és menedzselése
- 7.2. Kulturális infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése
- 7.3. Kulturális műemlékek megóvása és kihasználása
- 7.4. Oktatás és információ
8. Problémás területek
- 8.1. Problémás területek gazdasági teljesítőképességének javítása
- 8.2. Munkaerőpiac-közvetítés rendkívül magas munkanélküliséggel sújtott területeken
- 8.3. Sajátságos fejlesztési problémákkal küzdő vidéki és perifériális térségek helyzetmegoldásának támogatása

A stratégia végrehajtásának biztosítása

A jelenlegi tapasztalatok azt mutatják, hogy a regionális politikák, mint ahogyan azt korábban definiáltuk, eleget tesznek az EU-s politika alapelveinek – habár számos okból még mindig meglehetősen alábecsülik a Cseh Köztársaságot. Az okok a következő néhány pontban összefoglalhatóak:

- az egyéni minisztériumok parciális előnyeinek hangsúlyozása a régiók érdekében történő kölcsönös tevékenységek koordinálásának akadályá;
- a központ, a regionális és a helyi ügyintézés között magasabb vagy alacsonyabb mértékű a versengés;
- a szociális és gazdasági élet regionális dimenziójának alulértékelése.

Ennek a három oknak a gyakorlati következményei többek között magukba foglalják azt a tényt, hogy a közösségi támogató politika mérhetetlenül kihangsúlyozza egyrésről a szektorok („takargatott”) dimenzióját, másrésről viszont elhallgatja a regionális dimenzióit. Ezért a szektorok szándékainak bemutatását gyarapítani kell (mellékletekkel) – a sajátos területi fókuszprogramok mellett – a regionális felépítéssel.

Jogszabályi háttér

A Regionális Fejlesztési Stratégiák szervezeti és intézményes garanciák keretmunkájának megvalósítását meghatározza a 248/2000 sz. Cselekvési Törvény, amely a Regionális Fejlesztések Támogatásáról szól.

Fő regionális fejlesztési szintek:

- az állami szint,
- a régiók szintje (kraj),
- és a területi szint.

A regionális fejlesztés legfontosabb résztvevői

Regionális Fejlesztési Minisztérium

A tevékenységeket más minisztériumokkal együtt koordinálja, a nemzeti regionális politika érdekeinek biztosításaként és velük együttműködve készíti elő a nemzeti regionális fejlesztési programok stratégiai tervezetét. Az eddigiek kiegészítéseként felelősséggel tartozik a fontos tevékenységek koordinálásáért, ami a gazdasági és szociális kohéziós politikára és más irányelvekre vonatkozik, melyek a hatásköreikbe tartoznak (helyi politika és turizmus), amelyek szintén hatnak a regionális fejlődésre.

Más minisztériumok

A regionális fejlesztés támogatásának keresztmetszeti, sokszektoros jellege van. Majdnem minden minisztérium hatásköre magába foglalja azokat a tevékenységeket, amelyek többé-kevésbé hatással vannak a regionális fejlesztési kiadásokra, melyek befolyásolják az egyéni területi fejlesztési egységeket, és talán a regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez vezetnek.

A Regionális Fejlesztési Stratégiát horizontális stratégiaként fogalmazták meg, amelyet a régiók hatékony fejlesztésére használnak a belső potenciáljaik mellett. A nemzetgazdaság egyéni szektorai is különböző megoldásokat javasolnak, mely tevékenységek befolyásolhatják a regionális fejlesztéseket.

Hogy védjék a Regionális Fejlesztési Stratégia megvalósítását, a hozzáértő minisztériumok folytatják a tevékenységüket a szektorokban és a terü-

leteken, melyekhez megfelelő a hozzáértésük. A 2007–2013-as időszak a következő tevékenységeket foglalja magába:

- a regionális különbségek elemzését és kiértékelését minden évben, szektorokban, melyek a hatáskörükbe tartoznak, és így felismerik a regionális egyenlőtlenségeket;
- a Regionális Fejlesztési Stratégiára vonatkozó kiértékelő jelentés előkészítését, a minisztériummal együttműködve;
- a regionális szemléletek, politikák és koncepciók egyesítését, melyek a Regionális Fejlesztési Stratégia céljainak megvalósítására vonatkoznak;
- regionális megkülönböztetések alkalmazását a működőképes miniszteri programok serkentésére azzal a céllal, hogy koncentrált állami segélyekkel csökkentsék a nemkívánatos regionális egyenlőtlenségeket, és erősítsék a régiók fejlődési potenciálját;
- intézkedések megvalósítását azért, hogy sajátos segélyekkel támogassák a területi igényeket.

28. táblázat: Az EU-források előzetes allokációja a 2007–2013-as időszakra

Operatív program	Részarány	(M EUR)					
		EU-alapok				Cseh társfinanszírozás	Összesen
		Összes EU	ERDF	ESF	CF		
Vállalkozások és innováció	12%	3 160,7	3 160,7			1 053,7	4 214,4
Kutatás, fejlesztés és innováció	6%	1 580,2	1 580,2			526,8	2 107,0
Foglalkoztatás	10%	2 633,9		2 633,9		878,0	3 511,9
Oktatás	10%	2 633,9		2 633,9		878,0	3 511,9
Környezetvédelem	20%	5 402,45	878,1		4 524,35	1 091,1	6 493,5
Közlekedés	20%	5 402,45	878,1		4 524,35	1 091,1	6 493,5
Integrált	8%	2 107,3	2 107,3			702,4	2 809,7
Regionális	12%	3 160,4	3 160,4			1 053,5	4 213,9
Technikai közreműködés	2%	526,9	526,9			175,6	702,5
Összesen:	100%	26 608,2	12 291,7	5 267,8	9 048,7	7 450,1	34 058,3

Megjegyzés: Kizárólag konvergenciacélokra

Forrás: Tematické operační programy (www.strukturalni-fondy.cz/Programy-2007-2013/Tematicke-operacni-programy)

4.4. Területfejlesztés Csehország régióiban

4.4.1. Dél-Morvaország, Jihomoravský⁶¹

Dél-Morvaország, mint ahogyan az a nevéből is kiderül, Csehország délkeleti részénél található, a Morva folyó mentén, közvetlen szomszédságban Ausztriával és Szlovákiával. Brno régió Csehország negyedik legnagyobb régiója, a maga 7196,5 km²-es területével. A dél-morvaországi régióknak 48 városa és 7 községe van: Blansko; Brno-město; Brno-venkov; Břeclav; Hodonín; Vyškov; Znojmo. A régió jelentősebb városai: Blansko, Boskovice, Břeclav, Brno, Hodonin, Kyjov, Veseli és Znojmo. A dél-morvaországi régió egyik legfontosabb városa Brno, melynek kétszáz kilométeres körzetében számos jelentős európai város fekszik, például: Prága, Bécs és Pozsony. A régió hivatalos nyelve a cseh, a fizetési eszközük pedig a cseh korona (CZK).

Cseh- és Morvaország több medencéből áll, amelyeket három oldalról természetes határokként peremhegységek védenek. Ez a közép-európai hegyvidék legegységesebb része, a felboltozódott peremhegyek (Szudéták) következtében igazi zárt táj. A Cseh-nagymedencét a Morva-nagymedencétől a széles és hullámos felszínű Cseh–Morva-dombság választja el. Igen termékeny vidék 500-800 méteres kiemelkedésekkel. Uralkodó kőzetei: a gneisz, a csillámpala és a gránit. Hasonló felszínű a Brnótól északra húzódó Drahani-dombvidék. Tőle valamivel nyugatabbra van az erdős Morva-karszt. A Brünntől (Brnótól) délre és keletre, illetve a Morva folyó bal partján húzódó hegyek már a Kárpátokhoz tartoznak. A Morva-nagymedencén belül találunk jelentős medencéket. A Morva-medence északi részén húzódó Ostravai-síkság tulajdonképpen a Sziléziai-alföld egyik csücske.

A morvaországi régió a legérdekesebb turisztikai célpont a Cseh Köztársaságon belül. Brno az igazságügy, az egyetemek és Közép-Európa kereskedelmi városa. A régió élvezi annak előnyeit, hogy területe a szállítványozás összekötő láncszeme, olyan csomópont, amely stratégiai fontosságú. A régió rendelkezik főutakkal, vasútvonalakkal, melyek összekötik Nyugat- és Kelet-Európát, illetve Észak- és Dél-Európát. Jelentősebb útvonalai: az E50-es, az E65-ös és az E462-es, valamint az 1-es és a 2-es fő-

⁶¹ Általános információk Csehországról
(<http://www.csehország.net/altalanos-informaciok-csehorszagrol/regiok-adatai>)
Csehország útikönyv

útvonal. A Tuřany repülőtér Brnóban (mely 2006-ban majdnem 400 000 utast fogadott) a Cseh Köztársaság második legnagyobb repülőtere. Mindennapos, közvetlen menetrend szerinti járata van Londonba, Münchenbe, Prágába, és a nyári időszakban több mint 20 charterjáratot is indít.

A Cseh Köztársaság lakosságának körülbelül 11%-a él a dél-morvaországi régióban. Dél-Morvaország 1 130 000 fős lakosságának körülbelül 33%-a (370 000 fő) él Brno városában. A terület népsűrűsége: 157 lakos/km². A Cseh Köztársaságon belül a régió a negyedik helyen áll a lakosság számának tekintetében.

A népesség átlagos éves növekedési üteme 2004–2006 között évi 8,56%, melyből a 15–65 éves korúak száma százalékos korösszetétel szerint nem változott: míg a 15 éven aluliak száma százalékos arányban nőtt, addig a 65 év felettieké csökkent. Ez azért jó, mert számos helyen a lakosság elöregedésével küzdenek, de ebben a régióban nem.

A gazdaságilag aktív népesség 2006-ban 560,3 ezer ember, ők azok, akik már betöltötték a 15. életévüket. Azonban a gazdaságban csak 517,5 ezer fő dolgozik, míg a munkanélküliek száma 44,6 ezer fő. 2004-hez képest a dolgozók száma kevésbé növekedett (1,3%-kal), míg a munkanélküliek száma 3,7%-kal csökkent. Az aktív korú népesség képzettség szerinti megoszlása:

- 19% dolgozik oktatás nélkül;
- 35,5% dolgozik úgy, hogy nem rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal;
- 32,8% dolgozik úgy, hogy rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal;
- és 12,6% dolgozik diplomás munkavállalóként.

Az oktatás nélkül dolgozók száma viszonylag magas, és nem csökken eléggé (több nő dolgozik anélkül, hogy részt vett volna bármilyen oktatásban: 123,1 ezer, ami igen jelentős szám). Az érettségizett felnőttek száma azonban egyre növekszik. Ma már 132,7 ezer nő és 185,9 ezer férfi, azaz 318,6 ezer fő rendelkezik érettségivel, szemben a korábbi 284,8 ezer fővel (2004-ben). Az egyetemet végzettek száma is növekszik, a férfiak és nők aránya állandónak mondható, azonban figyelemre méltó, hogy az egyetemeken átlagosan több férfi tanul. Ez igen kedvező tendencia, mert egyre több a képzést igénybe vevők száma.

A Jihomoravský régióban 44 600 fő munkanélküli, akik közül 24 100 fő nő. A munkanélküliségi ráta 8%-os (a nőknél magasabb, 9,8%-os). Életkor szerint a legtöbb munkanélküli a fiatal felnőttek közül kerül ki: 15–19 évesek (a munkanélküliek 38,9%-a), 20–24 év közöttiek (18,2%),

míg a 25–29 évesek átlagosan 7,1%-ot tesznek ki. Az idősebb korosztályokban a munkanélküliek megoszlása 6,4–9,3% között van. A legkevesebb munkanélküli a 60 év fölöttiekénél található: 3,6%.

A dél-morvaországi régió kitűnő gazdasági potenciállal rendelkezik, Csehország egyik legtermékenyebb, kellemes éghajlatú vidéke. A bruttó hazai összterméke a legmagasabbak között van a Cseh Köztársaság régióin belül.⁶² Az üzletek száma a komputertechnológia, a telekommunikáció, a szoftverfejlesztés és más high-tech iparág világában egyre csak növekszik, szignifikánsan különösen a legutóbbi pár évben. A dél-morvaországi régió kifejezetten támogatja a technológia és a biotechnológia fejlődését az inkubátorházak segítségével.

A régióban a mezőgazdaság is színvonalas ágazat: a régió 60%-a mezőgazdasági területből áll, melynek 84%-a szántóföld. A régió sajátos különlegessége, hogy a Cseh Köztársaság borászatának 96%-a innen származik.

A régióban a vállalkozások átlagos száma (amelyek 20 vagy több főt foglalkoztatnak) a legtöbb: 308 db (azaz az országos 2,5 ezer vállalatból 12% található a régióban).⁶³

A legtöbb ember az iparban, illetve kereskedelmi területen (motorke-rékpárok és különböző járművek eladásával és javításával foglalkozik) dolgozik. Átlagosan a munkavállalók havonta 20 546 CZK-t visznek haza, míg összesen mintegy 2 372 872 CZK-t termelnek a 20, illetve annál több főt foglalkoztató vállalkozások.

4.4.2. Észak-Morvaország, Moravkoslezsko⁶⁴

Moravkoslezsko régió területe a kisebbek közé tartozik, de a csehországi régiók közül a legnépesebb. Míg Csehország népessége 10 230 060 (2001), addig a Moravkoslezsko régió népessége 1 253 257 fő (2005). A morva-sziléziai régió (Moravkoslezský kraj) központja Ostrava. Lakosságának száma 309 ezer fő. Ostrava a Cseh Köztársaság harmadik legnagyobb városa.

Moravkoslezsko régió területe (5555 km²) a kisebbek közé tartozik, de a csehországi régiók közül a legnépesebb, annak ellenére, hogy a Bruntál járási terület Csehország legritkábban lakott területe.

Népsűrűsége 232 lakos/km², mely kétszer nagyobb, mint az EU átlaga (115 lakos/km²), ám általánosan az utolsó években már látszólagos a populáció

⁶² Invest in Brno. Invest in South Moravia (<http://www.invest-in-czech.com/>)

⁶³ Dél-Morvaország Régió 2007-es statisztikai évkönyvének 202. oldala.

⁶⁴ Majerníková M.: Csehország Moravsko-Slezsko régiója. Kézirat, Budapest, 2007.

stagnálása. Nagyon tipikus e régió népességének etnikai összetétele is, mely jóval változatosabb, mint Csehország más régióiban: szlovákok (5,36%), lengyelek (3,62%), romák, de kisebb számban németek és magyarok is élnek itt.

29. táblázat: Moravskoslezsko legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Moravskoslezsko	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 264	1 262	1 259	1 252	1 250	1 250
Népsűrűség (fő/km ²)	232,4	232,7	232,2	235,6	235,2	235,2
Foglalkoztatási ráta (%)	59,1	57,7	57,7	59,3	59,5	61,4
Munkanélküliségi ráta (%)	13,4	14,8	14,6	13,9	12,0	8,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	54	57	61	64	64	67
Regionális GDP (M EUR)	7 613	7 730	8 892	10 374	11 524	12 967
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 420	6 702	6 881	7 560	7 962	8 786

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables internetes)

A régió északi része Lengyelországgal, keletről Szlovákiával határos, nyugatról és délről pedig a Középmorva régió határolja. A régió legnagyobb része ipari jellegű terület, főleg Ostrava és Karvina környékén. Leginkább városokban laknak az emberek; további jelentős városok: Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava, Havířov, Kopřivnice stb.

A Csehországi Operatív Programot a különböző régiók fejlesztési programjai alapján valósították meg. A Regionális Fejlesztési Terv (Regional Development Plan) a cseh operatív program három fő elemét veszi alapul, és helyi szintre vetíti azokat:

- a régió konkurenciaképességének megerősítése;
- a szociális összetartás megerősítése. Mind a városi, mind a vidéki élet nehézségeiből származó problémákat is kezelni szeretné a terv;
- kiegyensúlyozott és harmonizált régiófejlesztés.

A régió fejlesztésének stratégiája pedig 5 fő irány révén lesz megvalósítható:

1. Regionális infrastruktúra és elérhetőség;
2. A régió prosperitásának támogatása;
3. A városok fejlődése;
4. A vidék fejlődése;
5. Technikai segítség.

4.4.3. Severovýchod⁶⁵

Severovýchodannyit tesz csehül, hogy északkelet. Csehország 8 kohéziós régiójának egyike. A 8 régió közül az egyetlen, amely három régió csatlakozásával jött létre, amelyek a következők: Liberec, Hradec Kralové és Pradubice. Az északkeleti régió viszont korábban nem tartalmazta Liberec területét, hanem Východočeský régiójához tartozott.

Ez az északkeleti kohéziós régió a Česká Kotina északi és északkeleti határában található. Északnyugati területén magas hegységek találhatók, ezek a Jizerské hory és a Krkonoše, amelyeket az Elba folyó forrásai tarkítanak. Krkonoše legmagasabb pontja a Sněžka, amely egyben Csehország legmagasabb pontja, illetve másik magas pontja Podkrkonoš, amely két hegycsúcs időtlen idők óta a cseh területek része, így tradíciójuk és folklórujuk rengeteg mesében és szokásban tűnik fel, csakúgy, mint a tradicionális kézi manufaktúrák: az üveg-, a textil-, a csipke- és a parókakészítés.

A régió északi területén az Orlické hory és a Králický Sněžník hegyek vannak. A Králický Sněžník hegyét Európa tetejének nevezik, mivel az ottani vizei a Fekete-tengerbe, az Északi-tengerbe és a Balti-tengerbe is áramlanak. A régió délnyugati területei sík vidékek, kevésbé pírások és melegebb éghajlatúak.

Az északi és északkeleti határok megegyeznek a Cseh Köztársaság határaival, és szomszédságukban a szászországi Drezdával és a lengyelországi Dolno-slezské területeivel Közép-Morviának nevezzük.

Am a területnek földrajzilag és gazdaságilag is vannak különbségei. Földrajzilag egyik legerősebb összekötő eleme, hogy az Elba folyó felső területének közelében található. Az Orlické hory és a Králický Sněžník-hegy északon hűvös klímát biztosít, a meleg terület klimatikus körülményei viszont megfelelőek az igényesebb növények termesztésére is.

Mindhárom régióban a fővárosuk neve megegyezik a régiójuk nevével. A legkisebb régióban, Liberecben két nagyobb várost említhetünk meg, ezek: Česká Lípa (38 830 lakos) és Jablonec nad Nisou (44 822 lakos)⁶⁶. Hradec Kralové régiójának nagyobb városai közt fontos kiemelni Trutnovot (31 195 lakos), Jičín (16 253 lakos), Náchodot (21 079 lakos) és Rychnov nad Kněžnou (11 672 lakos). Pardubicében, amely a három közül a második legnagyobb régió, fontosabb városok Chrudim (23 385 lakos), Svitavy (17 248 lakos) és Ústí nad Orlicí (14 918 lakos).

⁶⁵ Kiss A. É.: Csehország – Praha. Kézirat, Budapest, 2007.

⁶⁶ Liberec Region (http://en.wikipedia.org/wiki/Liberec_Region)

30. táblázat: Severovýchod legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Severovýchod	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 483	1 482	1 481	1 482	1 486	1 493
Népsűrűség (fő/km ²)	121,0	120,9	120,8	120,9	121,2	121,8
Foglalkoztatási ráta (%)	66,9	65,7	65,0	65,7	65,8	66,0
Munkanélküliségi ráta (%)	5,4	6,5	6,7	5,6	6,1	4,8
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	62	63	64	64	64	66
Regionális GDP (M EUR)	10 168	10 053	10 879	12 294	13 740	15 126
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 833	7 088	7 339	7 940	8 474	9 232

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Mint láthatjuk, a régió teljes népessége 1,5 millió fő körül van, amely kb. 15%-a a teljes cseh népességnek.

A régió területét tekintve azt mondhatjuk, hogy a Cseh Köztársaság 15,8 százalékát foglalja magába, következésképpen a 8 régió közül a nagyobbak közé sorolhatjuk. Ezen belül Králové Hradec és Pardubice közel ugyanakkora, ám Liberec csak Severovýchod egynegyedét foglalja magába. A népesség, a terület nagyságából feltételezhetnénk, hogy Králové Hradec a legnagyobb, ám a népsűrűség jóval nagyobb Liberec térségében. A régió népességének száma az elmúlt években kismértékben változott, egy nagyon kismértékű csökkenést figyelhetünk meg, amit a fenti táblázat is mutat, 2005-ben viszont újabb növekedést.

A 2004-es adatok szerint 1116 önkormányzat volt ebben a térségben, amely jóval magasabb az átlagos aránynál. Ezek száma Liberecben kevesebb mint a fele a másik két régióban találhatónak együttvéve. A kerületek számát tekintve 14 db található az egész régióban, ami majdnem az összes kerület egyötödét teszi ki.

A régió lakosságának 19%-a a három fővárosban él, a városi lakosság aránya pedig 44%, amely nagymértékben eltér a cseh átlagtól. Tehát megállapítható, hogy a térségben jelentős a falusi lakosság aránya.

A munkanélküliség, mint sok más európai országban, Csehországban is nagy problémát okoz. Ennek ellenére pozitívum, hogy Csehországban a munkanélküliségi ráta az EU27 átlaga alatt van. A fejlettebb országok közül Dánia az EU-átlag alatt van, de érdekes, hogy Németországban ez az arány 10%.

A régió belüli regisztrált munkanélküliség aránya Liberec és Pradubice területén ugyanakkora, Králové Hradecben viszont 2004-ben 1,5 százalékponttal alacsonyabb volt, ami elég jelentős különbség. Az egész területre jellemző a 8,9%-os átlag, amely 0,6 százalékponttal magasabb, mint a cseh átlag volt 2004-ben.

31. táblázat: Prága legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Prága	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 159	1 164	1 168	1 176	1 185	1 200
Népsűrűség (fő/km ²)	2 388,8	2 399,0	2 407,9	2 424,9	2 443,0	2 472,9
Foglalkoztatási ráta (%)	71,7	71,1	70,3	71,3	71,6	71,5
Munkanélküliségi ráta (%)	3,6	4,2	3,9	3,5	2,8	2,4
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	148	154	154	159	162	172
Regionális GDP (M EUR)	19 039	19 348	20 758	24 049	27 552	31 724
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	9 708	10 428	10 578	11 225	12 246	13 181

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A fenti adatok jól mutatják a főváros, illetve az északkeleti térség közti regionális különbségeket. A többi térségre is a Severovýchodra jellemző arányok érvényesek. E különbség az újonnan csatlakozó országok gyakori ismérve, akár Magyarországra gondolva, ahol ugyanígy megmutatkozik a főváros és az egyéb régiók közti óriási eltérés.

A regionális GDP Králové Hradecben magasabb, mint a másik kettőben. A nemzeti átlagtól kevésbé tér el e három régió.

A 2007–2013 közötti időszakra tervezett program (ROP NE)

A következő részben Északkelet-Csehország régiójára a 2007–2013 közötti időszakra tervezett programot fogjuk bemutatni. A program célja, hogy előmozdítsa a közlekedés lehetőségeit és a régiók integrációját, magába foglalja a tömegközlekedés modernizációját, támogassa a turizmus infrastruktúrájának és szolgáltatásainak fejlődését. Előkészíti kisebb üzleti telephelyek létrehozását és az életkörülmények javítását a városokban és a vidéki területeken, különösen az oktatás, a szociális és az egészségügyi infrastruktúra területén.

A támogatás összege 656,46 millió euró volt, amely megközelítően 2,46%-a az egész összegnek, amelyet Csehország az EU-alapokból kapott.

Az északkeleti régió programjához a cseh forrásokból további 115,85 millió euróval kellett hozzájárulni.

A fejlesztési programok (2007–2013)

- ***Fejlesztés a közlekedési infrastruktúrában***

242,9 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 37%-a az EU-alapból. Példaként említve a modernizációt, a felújításokat és másod-, illetve harmadosztályú utak építését, ami tartalmazza a kisebb hiányosságok javítását és a kockázatmegelőzést (keskeny utakon, hidakon, körforgalmakban), elkerülő utak építése, zajmentesítő falak építése az utak mentén, olyan járművek építése, illetve átalakítása, amelyek környezetbarát tömegközlekedést tesznek lehetővé (trolibuszok, villamosok és egyéb, vasúti járművek).

Átépíteni, modernizálni vagy felújítani az állomásokat, és parkolókat építeni ezek közelében, így megkönnyítve az autóval érkezők átszállását a tömegközlekedési eszközökre. Továbbá megállók építése mind a vasúti és a nem vasúti személyi közlekedéshez, környezetbarát, alacsony padlójú buszok vásárlása vagy modernizálása. Az ellenőrzés megvalósítása, információs technológia és rendszerek létrehozása, melyek segítik a tömegközlekedést, ezen a területen is felújítások, modernizáció és építkezések. A reptéri infrastruktúra kiépítése és felújítása, kerékpárutak építése és biztonságosságuk növelése, csomagmegőrző automaták létrehozása stb.

- ***A városi és vidéki területek fejlesztése***

223,2 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 34%-a az EU-alapokból. Például a történelmi, kulturális és technikai jellegzetességek felújítása, új életre keltése. A terek, parkok és más közterületek – beleértve a zöld területeket – helyreállítása, gondozása. A vidéki barnamezős övezetek helyreállítása. Infrastruktúra kiépítése és felújítása a sport- és szabadidős tevékenységekhez, technikai eszközökkel támogatni az oktatást az általános és középiskolákban, beruházási tevékenységek támogatása, amelyek fejlesztik az oktatási infrastruktúrát és a szociális szolgáltatásokat, új egészségügyi eszközök és kellékek vásárlása, a közbiztonság megteremtése a városokban és a falvakban egyaránt (kamerás megfigyelőrendszerek, tűzoltóságok) stb.

- ***Turizmus***

144,4 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 22%-a az EU-alapokból. Az ellátás fejlesztése az élelmezésben és a szálláslehetőségekben, új kerékpár- és turistautak kiépítése, a kulturális-történelmi és technikai értékek helyreállítása, az ezekhez vezető navigációs rend-

szerek kialakítása, összetett projektek elősegítése, új parkolási lehetőségek kialakítása a látogatók számára, a lovas turizmus, vidéki turizmus, extrém turizmus fejlesztésére projektek létrehozása. Új elemző és stratégiai dokumentumok írása az idegenforgalmi ipar figyelembevételével, jelzőrendszerek a turisztikai vonzerőkhöz, kiterjedt információs rendszerek, foglalási lehetőségek stb.

- ***A környezet fejlődése***

26,3 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 4%-a az EU-alapokból. A barnamezős övezetek regenerációja és megújítása, annak érdekében, hogy fejlesszék az üzleti tevékenységet (épületek, belső utak, a fő szennyvízcsatorna-rendszerek és vízvezetékek, gáz- és elektromos vezetékek építése és helyreállítása), a létező és új ipari zónák és épületek összeköttetése a fő kommunikációs és technikai infrastruktúra érdekében. Beruházás továbbfejlesztésekbe, hogy az iskolák osztálytermeibe és más termeibe, tanulóképzési központokba vagy közvetlenül a gyárakba, ahol a tanulók gyakorlati ismereteket és képességeket sajátítanak el, tárgyi-technikai eszközök kerüljenek.

- ***Technikai segítség***

19,7 millió euró, ami a régió által kapott teljes támogatás 3%-a az EU-alapokból. Az olyan tevékenységek finanszírozása, amelyek kapcsolódnak a programok menedzsmentjéhez, például a hivatalnokok fizetésének a felügyelete, a projektek kiválogatása, a projektek és a programok megfigyelése, a projekt tanulmányok és elemzések részletes kidolgozása, a programok nyilvánossága, a projektek előkészületeinek és megvalósításainak támogatása stb.

4.4.4. Severozápad⁶⁷

A Karlovarský régió Csehország nyugati részén található. A Západočeský régió felbomlásával két régió alakult ki: Karlovarský és Plzeňský. A régió északon és nyugaton Németországgal határos, keleti szomszédja az Ústecký régió, a déli pedig a Plzeňský régió. Az Ústecký régióval együtt képezik a NUTS II-es északnyugati kohéziós területet.

A Krušné hory hegység a nemzeti határ mentén terül el, és keresztülszeli a fent említett két régiót. A régió legmagasabb pontja 1244 méteres tengerszint feletti magasságával a Klínovec, amely a Karlovy Vary kerületben található, csakúgy, mint a régió legmélyebb pontja, az Ohře partján

⁶⁷ Szabó P.: A Severozápad régió. Kézirat, Budapest, 2007.

fekvő, 322 méter tengerszint feletti terület. A Karlovarský régió az Ohře medencéjében fekszik, amely egyúttal a legfontosabb folyó a régióban. Az Ohře mellett a Teplá, a Rolava, a Bystřice és a Svatava folyók is jelentősök. A fent említettek közül a legismertebb a Teplá folyó, amely Karlovy Varynál torkollik az Ohře-ba. A Teplá átfolyik a Karlovy Vary-völgyön, ahol a gyógyforrások legtöbbször a felszínre tör. E források a folyóba ömlenek, és lehetővé teszik a cseppkőes opál (édesvízi mészkő) és a pizolit néven ismert aragonitfajták keletkezését. A vizük rengeteg ásványi anyagot, gázt, főleg oldott szén-dioxidot tartalmaz. Jelentős készletekkel rendelkeznek barnaszénből, melyet a Sokolov területen bányásznak, valamint a kerámiakészítéshez szükséges agyaggal. Ez az agyag tette lehetővé a régió területén kialakult számos porcelánmanufaktúra kialakulását.

A közigazgatás 3 körzetből áll: Cheb, Karlovarský és Sokolovský kerület, amelyek közül a Karlovarský a legnagyobb: 49%-át teszi ki a régiónak. A régióban található 132 település közül 28 rendelkezik városi ranggal. Ezek közül a legjelentősebbek: Chodov, Ostrov, Kraslice, Cheb, Hazlov, Abertamy, Rotava, Sokolov, Luby, Teplá.

A régió legjelentősebb városa a fürdőiről híressé vált Karlovy Vary, amely a cseh–német határtól nem messze fekszik az E48-as úton, 60 km-re Schirndingtól, és mindössze 125 km-re Prágától, ahonnan a D6-os autópálya segítségével közelíthető meg. Emellett rendszeresen indítanak buszjáratokat Csehország nagyobb városaiból. Ezen kívül a légi közlekedésben is kiemelt szerephez jutott: a négy repülőtér közül az egyik ebben a régióban található, Karlovy Varytól csupán néhány km-re.

A 2006-os népszámlálási adatok alapján a régióban 304 602 fő lakik, ami a népesség 2,94%-a. 1998-hoz képest, amikor is 304 831-en éltek itt, ez alig 0,08%-os csökkenés, ami viszonylag állandó népességre utal.

A régióban a munkanélküliségi ráta 2005 végén 10,28% volt, amivel a 12. helyen áll a Cseh Köztársaságban, és – összehasonlítva a 2004-es adattal – 0,47 százalékponttal csökkent. A legalacsonyabb munkanélküliségi ráta Cheb körzetében volt (8,14%), aztán Karlovy Vary (10,06%) következett, majd a sereghajtó a Sokolov körzet volt, 12,73%-kal. 2005-ben 18 017 munkanélküli pályázott 1206 betöltendő állásra. A munkanélküliek között az alapfokú oktatásban részesültek (8841 fő, 49,1%), valamint a szakmunkásképzővel rendelkező egyének (6043 fő, 33,5%) képviseltetik magukat a legnagyobb számban. Ha az életkort vesszük figyelembe, akkor a legtöbb munkanélküli az 50–54 év közöttiek (14,2%), valamint a 20–24

év közöttiek (13,7%) közül kerül ki. A munkakeresők átlagos életkora (38,2 év) az előző évhez viszonyítva 1,5 évvel nőtt.

32. táblázat: Severozápad legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Severozápad	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 123	1 125	1 126	1 127	1 128	1 133
Népsűrűség (fő/km ²)	132,5	132,6	132,8	132,9	133,0	133,7
Foglalkoztatási ráta (%)	62,3	61,5	61,5	61,5	61,8	62,0
Munkanélküliségi ráta (%)	11,4	11,2	13,1	13,5	12,8	9,5
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	56	60	61	60	61	62
Regionális GDP (M EUR)	7 036	7 289	7 881	8 790	9 830	10 764
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 402	6 780	6 876	7 362	7 946	8 517

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A turizmus a Karlovarský régió egyik legfontosabb iparága. A gyógyfürdők a külföldről és Csehországból érkező vendégek fő célpontjai. 2005-ben 304 587 vendég látogatta meg a régiót, az átlagosan eltöltött idő 7,4 nap volt, ami az országos átlaggal összehasonlítva (4,3 nap) a leghosszabban eltöltött idő. A külföldi látogatók az összes látogatóhoz képest 68,8%-ban érkeztek, ami az országban a legmagasabb. Kiemelkedő még az eltöltött éjszakák száma/1000 lakos mutatószám, ez 12 450,2 vendéget jelent, ami az országos átlag háromszorosa.

Az Ústecký régió Csehország északnyugati részén fekszik. Északon Németországgal szomszédos, északkeleten a Liberecký régió, nyugaton a Karlovarský és a Plzeňský régió, valamint délkeleten a Středočeský régió határolja.

A régiónak az Európai Unióban rendkívüli a jelentősége közlekedési/szállítmányozási szempontból. Az E55-ös nemzetközi út átszeli a Teplice és Litoměřice kerületeket, összekötve Európa északi és déli részét, és Lovosice városától a D8-as autópályaként folytatódik. A másik legfontosabb útvonal a Krušné-hegység mentén elvezet egészen a Liberecký régió északi részéig. Nem kevésbé fontos a Németországból induló, Chomutov és Louny városát érintő, Prágáig tartó útvonal.

A vasúti közlekedés tekintetében a Németországot és Prágát összekötő vasútvonal érinti Ústí nad Labem városát.

Az Elba folyó bír a legnagyobb jelentőséggel Csehországban a vízi közlekedés vonatkozásában, hisz lehetővé teszi a hajózást egészen Hamburgig.

Az Ústecký régió az alábbi 7 körzetre osztható: Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice és Ústí nad Labem, amely összesen 354 különböző települést ölel fel. Közülük csupán 46 rendelkezik városi ranggal. A legfontosabbak: Bílina, Česká Kamenice, Děčín, Chomutov, Kadaň, Louny, Lovosice, Litoměřice, Litvínov, Most, Roudnice nad Labem, Rumburk, Štětí, Teplice, Terezín, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Žatec.

Az Ústecký régió a gazdasági struktúra, a környezeti körülmények és a természeti erőforrások tekintetében egyaránt változatos. A régió történelmi-gazdasági jelentősége a nyersanyagokra épült, különösen a felszínhez közel elhelyezkedő barnaszénkészletekre. A barnaszénlelőhelyek Krušné hory hegyvonulata alatt, Ústí nad Labem városától Kadaňig találhatóak. Ezen kívül számos fontos nyersanyag található a régióban, mint a minőségi üveg, a kohászatnál használatos formázóhomok és az építőkö. Négy olyan terület található a régióban, amely eltér a többitől. Ezek a területeken magasan fejlett az ipari termelés, és mind az Ore-hegység előhegységein koncentrálódik. A négy említett kerület: Chomutov, Most, Teplice, és részben Ústí nad Labem is. A legfontosabb területek közé tartozik az energiaszektor, a szénbányászat, a gépgyártás, valamint a vegyészeti és az üveggyártási szektor. Más fontos területek Litoměřice és Louny térségében találhatóak, amelyek komló- és zöldségtermelésükről ismertek, különös tekintettel a Labe folyó és az Ohře folyó mentén nyugvó részekre, amelyek jól ismert gyümölcsstermő területek. A Litoměřice környékén természetesen szőlő kifejezetten jó hírnévnek örvend. Az elmúlt évek során a Most körüli területek a borászatukról lettek ismertek, ahol a szőlőt olyan területeken termesztik, amelyeket termővé változtattak a barnakőszénbányászat után. Az Ore-hegység hegyvonulatain a népesség meglehetősen ritkának mondható, és csak korlátozott mértékben folytatnak gazdasági tevékenységet. Ugyanez mondható el a Děčín körüli területekről, melyek szintén nem rendelkeznek koncentrált nehéziparral és mezőgazdasági területekkel sem. A régió északi részét Šluknovskónak hívják, mely tipikus külső kerület a távolságával, és nehéz megközelíthetőségével a régió központi területeiről.

Az Európai Bizottság 2007. december 3-án fogadta el Csehország regionális fejlesztési tervét a 2007–2013 közötti időszakra. Ezen belül a NUTS II Regionális Fejlesztési Terv a Karlovarský és Ústecký régiót magában foglaló északnyugati területre fókuszál. A kereskedelmi megköze-

líthetőség fejlesztését, a terület integrációját célozza meg. Az utóbbi alatt a tömegközlekedés modernizációja, a turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztési támogatása, kisebb üzleti parkok előkészítése és a közösségi életfeltételek javítása, valamint a vidéki területeken különösen az oktatás, az egészségügy minőségjavítása értendő.

A NUTS II Regionális Fejlesztési Terv (ROP NW) a konvergenciacélok közül a regionális fejlesztési tervekhez tartozik. Megközelítőleg 745,91 millió €-t különítettek el erre a célra, ami az európai uniós alapokból a Csehország részére nyújtott támogatások 2,79%-át teszi ki. A cseh állam e tervhez való hozzájárulásának további 131,63 millió €-t kell kitennie.

Mi az EU-s beruházás célja?

Az átfogó cél az északnyugati régió gazdasági, társadalmi, és a területileg kiegyensúlyozott fenntartható fejlődésének támogatását jelenti, a terület speciális szükségleteit és forrásait figyelembe véve, a közlekedés szempontjából a megközelíthetőségre, a városi és helyi újjáépítésre és a turizmus fejlesztésére fókuszálva. Ezen cél a többi, nemzeti szinten megvalósított fejlesztési tervvel szorosan együttműködve kerül megvalósításra.

A beruházás várható eredményei

A program 20 km új út építését és 130 km felújítását biztosítja 35 km kérekpárút mellett. Körülbelül 25 hektárnyi terület kerül felélesztésre és helyreállításra. Ezen kívül a fejlesztési terv jelentősen elő kívánja segíteni a városok vonzóbbá tételét az 50 000 fős lakosságot érintő 40 városi projekten keresztül.

A fejlesztési terv prioritásai

A legfőbb prioritások közé tartozik a régió fizikai és szociális környezetének felújítása, a régió belföldi és külföldi megközelíthetőségének és szállítmányozási kiszolgálhatóságának növelése. Ezek a fejlesztések hozzájárulnak a lakossági mobilitáshoz és a régió belüli üzleti tevékenységekhez, amelyek hasznot és magasabb életszínvonalat eredményeznek a régió népessége számára.

Milyen projekteket finanszíroz az ROP NW?

A NUTS II Regionális Fejlesztési Terv 5 főbb prioritást határoz meg.

- ***A városok újjászervezése és fejlesztése***

Az EU-alapokból 297,32 millió €-t, az ROP NW 39,86%-át fordítják az első prioritásra. Ide tartozik az épületek átépítése, befejezése, modernizációja. Beleértve:

- a kapcsolódó közlekedési és technika infrastruktúrát;
 - a közvilágítást;
 - a parkosítást és a szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó lehetőségeket;
 - a projektek előkészítését és a projektek dokumentációját;
 - az általános és középiskolák felújítását, valamint az említettek és a felsőoktatási intézmények felszerelésének modernizációját;
 - a szociális intézményekkel kapcsolatos infrastruktúra újjáépítését és modernizációját (szociális otthonok, szeretetházak, mozgássérülteket segítő központok);
 - egészségügyi intézmények felszerelésének modernizációját.
- **Helyi fejlesztés integrált támogatása**
Az EU-alapokból 32,52 millió €-t, az ROP NW 4,36%-át fordítják a második prioritásra. Ide tartozik:
 - a regionális partnerség megteremtéséhez értekezletek tartása;
 - a helyi szükségletek felmérése;
 - világos helyi akciótervek összeállítása;
 - tájékoztató anyagok összegyűjtése, együttműködve a médiával;
 - regionális fejlesztési kezdeményezések;
 - az épületek és közterületek átépítése, újjászervezése és befejezése;
 - a polgári kedvesség helyreállítása, ideértve a rokkant emberekhez való viszonyulást is;
 - a járdák és az útburkolat javítása;
 - közvilágítás;
 - helyi utak a parkolóhelyekkel együttvéve;
 - közparkok kialakítása és felújítása;
 - a turizmus szektorán kívül eső történelmi és kulturális nevezetességek helyreállítása;
 - a játszóterek, valamint a szabadidős tevékenységeknek otthont adó területek felújítása;
 - az oktatási, egészségügyi és szociális intézmények építése, felújítása, helyreállítása.
 - **Megközelíthetőség és a városi közlekedés**
Az EU-alapokból 253,31 millió €-t, az ROP NW 33,96%-át fordítják a harmadik prioritásra. Az alábbiakat foglalja magába:
 - másod- és harmadrendű utak építése, a meglévők újjáépítése és modernizációja;

- projekttervezés és az ezzel összefüggő projektdokumentáció;
 - a regionális repülőterek újjáépítése és fejlesztése;
 - a Labe folyó vízhozamának növelése;
 - közlekedési terminálok kialakítása és újjáépítése;
 - a városokban található közutak fejlesztése;
 - a parkolóhelyek építése a „parkolj és utazz” elvnek megfelelően;
 - információs és engedélyezési rendszer létrehozása;
 - a tömegközlekedés népszerűsítése a médián keresztül;
 - a vasútállomások helyreállítása és modernizációja;
 - a vasúti sínek felújítása vagy újak beszerzése.
- **A turizmus fenntartható fejlődése**
Az EU-alapokból 142,62 millió €-t, az ROP NW 19,12%-át fordítják a prioritásra. Ide tartozik:
 - az alapvető és a turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra újjáépítése, fejlesztése, helyreállítása és alkalmassá tétele (kerékpárutak, a természeti jelenségeket táblákkal jelző gyalogutak, ösvények, országokat átszelő sípályák, pihenőhelyek);
 - a gyógyfürdőhelyeket érintő infrastruktúra modernizációja és megfelelővé tétele;
 - a kulturális, technikai és ipari jellegzetességek és örökségek új életre keltése;
 - szezonális szálláslehetőségek felújítása és újak építése (táborhelyek, faházak);
 - újak építése vagy a meglévő szálláskapacitások bővítése;
 - az információ és foglalási rendszer fejlesztése;
 - információs központ regionális hálózatának létrehozása;
 - regionális és reklámtevékenységek támogatása.
 - **Technikai támogatás**
Az EU-alapokból 20,14 millió €-t, az ROP NW 2,7%-át fordítják az ötödik prioritásra. Az alábbiakat foglalja magába:
 - a programmenedzsmenttel kapcsolatos pénzügyi tevékenységek, mint például az ROP NW hivatalos vezetőinek fizetése;
 - a projektek kiválasztása;
 - a projektek és a terv megfigyelése és ellenőrzése;
 - tervtanulmányok és elemzések kidolgozása;
 - a program nyilvánossá tétele;
 - a projektek előkészítésének és megvalósításának támogatása.

5. Szlovákia⁶⁸

Az ország hivatalos neve Szlovák Köztársaság. Függetlenségét 1993. január 1-jén vívta ki, ekkor lett Pozsony az önálló Szlovákia fővárosa. Politikai rendszerét tekintve parlamentáris demokrácia.

Az ország 2004. május 1-jétől csatlakozott az EU-hoz, azonban tagja más nemzetközi szervezeteknek is, mint például a NATO, ENSZ, UNESCO, OECD, CERN, WHO, Interpol. Az ország Közép-Európában található, északi és középső része hegyes jellegű a Kárpátok vonulata miatt, míg déli és keleti területeit síkságok jellemzik, melyek ezáltal az ország fontos mezőgazdasági területei is. Szlovákia legfontosabb folyója a Duna, mely az ország fővárosát, Pozsonyt köti össze két szomszédos ország fővárosával, Budapesttel és Béccsel. Fontosabb folyói a Duna mellett a Vág, Garam, Ipoly, Sajó, Hernád, Dunajec. Szomszédos országai Magyarország, Ausztria, a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Ukrajna. Az ország közigazgatási szempontból 8 kerületre van felosztva: Pozsonyi, Nagyszombati, Nyitrai, Trencsényi, Zsolnai, Besztercebányai, Kassai, Eperjesi kerület, amelyek 79 járást, 138 várost, 2753 községet foglalnak magukba. A lakosságot, nemzetiségi összetételét tekintve, szlovákok, magyarok, csehek, romák, és kis százalékban ruszinok, németek, lengyelek, ukránok alkotják. Vallás tekintetében a hívők aránya igen magas, 2005-ös adatok szerint a népesség 84,1%-a, jelentős hányaduk római katolikus.

Ország rész-ismertetésünk az 1996-ban bevezetett új szlovákiai közigazgatási beosztást követi. Először Pozsony (Bratislava) fővárost és tartományát ismertetjük. Ezután nyugatról keletre haladunk: Nagyszombat és Nyitra tartomány alkotja a nyugati, Trencsén és Zsolna tartomány az északi, Besztercebánya a déli, Eperjes és Kassa a keleti összevont makrorégiót.

⁶⁸ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

7. ábra: Szlovákia NUTS II régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Pozsony funkciói közül a politikai-igazgatási, az oktatási-kulturális, valamint az ipari-közlekedési szerepkör a legjelentősebb. A főváros mellett működik Szlovákia legnagyobb kőolaj-finomítója, ezen kívül az autógyártás, illetve gépkocsi-összeszerelő üzem érdemel említést. Mivel Pozsonyba konvergál Szlovákia nyugati részének út- és vasúthálózata, ezért a főváros a közlekedésben egyrészt központi szerepet, másrészt viszont kapuszerpet tölt be. Növekszik Pozsony kereskedelmi lehetősége is, a hatalmas lakótelepek mellett kapott helyet a közgazdasági egyetem és számos iparvállalat is. A Kis-Kárpátok napsütötte délkeleti lejtőin bortermelő kisvárosok sorakoznak, közülük kiemelkedik Bazin. A magyar–szlovák nyelvhatáron fekvő Szenc a hétvégi turizmus kedvelt célpontja, kavicsbányataivai horgászó- és fürdőhelyet kínálnak a pozsonyiaknak.

Nyugat-Szlovákia Pozsonyhoz hasonlóan kedvező fejlődési távlatokkal rendelkező két tartománya nagyjából a Kisalföld területén található. A termékeny észak-kisalföldi vidéken ma is a sokoldalú, belterjes gabona- és iparinövény-termesztés, valamint az állattenyésztés jellemző. A nyugati térség az ország éléstára. Az elmúlt évtizedekben jelentős ipari beruházásokra is sor került több településen – Vágsellyén vegyi kombinát, Párkányban papírgyár, Bősben dunai vízlépcső létesült. Nagyszombat (Trnava) sokoldalú gép- és élelmiszer-ipari központ, újabban nagy autógyárak

és tévékészülékgyárak telephelye. A II. világháború után előtérbe került Szenice (Senica), Szlovákia műselyemgyártó centruma. Holics (Holíč) majolikájáról és porcelánjáról híres. Nagyszombattól északra fekszik Pöstyén (Piešťany), ahol az ország legjelentősebb gyógyfürdője található. Idegenforgalmi szerepét a környezetet nem szennyező élelmiszer- és villamosgépipar egészíti ki. Galgócon (Hlohovec) gyógyszer- és huzalgyár működik. Galánta (Galanta) a vágvölgyi vasútvonal elágazóhelye, többféle iparral, melyből a tévékészülékgyára messze kiemelkedik. A Kisalföld szlovákiai részének központja Nyitra (Nitra). A városnak jelentős élelmiszer-, vegy- és gépipara van, mezőgazdasági vásáraitól is híres. Nyitra tartomány délnyugati részén, a Vág partján találjuk a vegyi kombinátjáról ismert Vágsellyét (Šal'a). A Nyitra folyó nyílásában fekszik Érsekújvár, amely Észak-Kisalföld legfontosabb közlekedési és ipari csomópontja. A Csallóköz délkeleti csúcsán épült Komárom (Révkomárom, Komárno), melynek dunai kikötője és hajógyára van.

Az „igazi szlovák” felvidék, vagyis az északi makrorégió lakossága a korszak német nemzetiség 1945 utáni kitelepítése óta csaknem kizárólag szlovák. A gazdasági élet a Vág és mellékvizeinek medencéiben tömörül. A gazdaság válságjelei itt erősebbek, mint a kedvező fekvésű és iparszerkezetű délnyugati országrészen. Trencsén (Trenčín) a szlovák hadsereg irányító központja, környékén jelentős könnyű- és hadiiparral, valamint gyógyfürdővel. Zsolna (Žilina) Szlovákia negyedik legnagyobb városa, melynek sokoldalú iparából autógyára mellett a textilruházati ágazat a legjelentősebb. Trencséntől Zsolnáig a Vág völgyét az elmúlt évtizedekben kialakult ipari tömörülés kíséri, vízlépcsőrendszert, gép-, vegy- és textilipari üzemeket hoztak létre. Az egykor hangulatos kisvárosok az utóbbi évtizedekben teljesen átalakultak, a környezeti károk mindenütt szembe-tűnőek. A Túróci-medence központja, Túrócszentmárton (Martin) jelentős ipari (gépgyártás, fafeldolgozás), közlekedési és idegenforgalmi központ. A Liptói-medence két nagyobb városa, Liptószentmiklós (Liptovský Mikuláš) a tátrai idegenforgalom háttérközpontja, és Rózsahegy (Ružomberok) Szlovákia kiemelkedő textil- és papíripari telephelye.

Besztercebánya tartomány fő jellegzetességei a folyókra felfűződő medencék, valamint a megkopott fényű, nagyrészt a hanyatlás sorsán osztozó bányavárosok. Az első számú bányaváros, Besztercebánya (Banská Bystrica) iparából a cement- és faipar emelkedik ki. Breznóbánya (Brezno) a Felső-Garam-medence központi városa. Ma is folyik némi bányászkodás Selmecebánya (Banská Štiavnica) és Körmöcbánya (Kremnica) körzetében,

a két város vonzó turistacélpont is. A bányavárosok vidékének legfontosabb vasúti-közúti góca Zólyom (Zvolen). A városban faipari kombinát és műszaki egyetem működik. Az ország déli szegélye a legsúlyosabb munkanélküliséggel küszködő, legszegényebb vidék Szlovákiában, melynek központjai Losonc (Lučenec) és Rimaszombat (Rimavská Sobota). A magyar–szlovák nyelvhatáron fekvő városnak elsősorban a könnyű-, illetve az élelmiszeripara kiemelkedő.

Kelet-Szlovákia földrajzi helyzete – akár Magyarországhoz, akár Csehszlovákiához tartozott – a mostanihoz hasonlóan periferikus volt, és ennek hátrányai a piacgazdasági átmenet során halmozottan jelentkeztek. A változatosság az etnikai jellegre is vonatkozik: a túlnyomó többség szlovák, de a déli járásokban és Kassán magyarok, északkeleten ukránok (ruszinok) és sokféle cigányok is jelentős számban élnek. Kelet-Szlovákia székhelye Kassa (Košice), Szlovákia második legnagyobb városa, Pozsony tradicionális vetélytársa. Kassa a Kárpát-medence északkeleti részének közlekedési és kereskedelmi gócpontja. Oktatási-kulturális szerepköre kiemelkedő. Iparát az 1970-es években szovjet vasércre telepített vasművel erősítették meg. Rozsnyó (Rožňava) a környék magnezitbányáinak központja. A Hernád-, a Poprád- és a Dunajec-vidéken elterülő egykori medencevármegye, a Szepesség két legjelentősebb centruma Poprád (Poprad) és Igló (Spišská). A kisvárosok zöme – Lőcse (Levoča) és Késmárk (Kežmarok) kivételével – lehanyaglott. Az egykori megyeszékhely, Eperjes (Prešov) Kelet-Szlovákia második legjelentősebb városa, sokoldalú iparközpont, környékén sóbányával. Ma is jelentős kulturális központ, a szlovákiai görög katolikus és pravoszláv egyház székhelye. Kelet-Szlovákia jelentősége az idegenforgalomban kiemelkedő. A nemzeti parkok, a tátrai körút, a történelmi kisvárosok és a Gömör–Tornai-karszt fontos turistacélpontokká váltak napjainkban.

Általánosságban elmondható, hogy Csehszlovákia felbomlásával Szlovákia a csehországinál kevésbé fejlett ipart örökölt. Az ipari termelés a kevés helyi nyersanyag (vasérc, barnaszén, lignit) miatt importra épült, és néhány nagyobb központban összpontosult. Az ország villamos energiájának majdnem felét atomerőművek termelik, míg a fennmaradó hányadot a Vágon és a Dunán lévő vízi erőművek és a hőerőművek. A szlovákiai gabcsikovói erőmű párjaként épült volna a nagymarosi erőmű a Dunán, amelynek meg nem valósítása miatt hazánk komoly nézeteltérésbe került Szlovákiával. További általános jellemző, hogy a mezőgazdasági termelés természeti feltételei Szlovákiában kedvezőek. A Dunamenti-alföldön a bú-

za, a kukorica és a cukorrépa a leggyakoribb növények. A hűvösebb medencékben burgonyát, rozst és takarmánynövényeket termesztnek. Az állatok közül a szarvasmarha a legelterjedtebb. A hegyi legelőkön külterjesen tartják, télen pedig istállózzák az állatokat. A sertés- és baromfitartás főleg a déli országrészek kukoricatermesztéséhez kapcsolódik. Az ország területének több mint 40%-át erdő borítja [Kiss, 2003].

5.1. Területi fejlődés, területi különbségek Szlovákiában

A rendszerváltás előtt Csehszlovákia része volt, a két állam szétválása 1993. január 1-jén történt meg. A két állam közül Csehország volt az iparosodottabb, fejlettebb állam, Szlovákia pedig az elmaradottabb. A földrajzi fekvés is Csehországnak kedvezett inkább Németország és Ausztria közelsége miatt. A piacgazdaságra való áttérés emiatt Szlovákia számára nehéz folyamatnak bizonyult. A helyzetet csak rontott, hogy a Mečiar-kormány alatt kialakult korrupció és nagymértékű állami költségek növelte az ország adósságát. Ebben az időszakban a GDP is jelentősen visszaesett. A 2000-es évektől kezdődően a gazdaság helyzete stabilizálódott, az ország fejlődésnek indult. A legnagyobb növekedést 2006-ban érte el, a szlovák statisztikai hivatal adatai alapján a GDP-növekedés 8,3% volt. Ez a harmadik legnagyobb növekedési ütem az unió országai között, mindössze Lettország és Észtország előzte meg. Emellett 2006-ra sikerült az államháztartási hiányt a GDP 2,9%-ára csökkenteni, amely megfelel a maastricht-i kritériumoknak is. A külföldi befektetések is nagy arányban növekedtek az elmúlt években. A jó földrajzi helyzet, az olcsó, képzett munkaerő és a kedvező adók sok vállalkozást vonzottak az országba. A gazdaság szerkezetét tekintve Szlovákia leginkább ipari országnak tekinthető. Bár a rendszerváltáskor a nehézipar sokat veszített jelentőségéből, ma is számos nagyipari vállalat működik, elsősorban az autógyártás, elektronika, vegyipar és az információs technológia területén. Számos multinacionális ipari vállalat (pl.: Volkswagen, US Steel, Kia Motors) települt Szlovákiába. Az ipar mellett megfigyelhető a szolgáltató szektor növekedése. Közülük is leginkább a turizmus emelhető ki, ami nagymértékű növekedést mutatott, fejlettsége mégis elmarad a szomszédos országokéhoz képest. A többi kelet-közép-európai országhoz hasonlóan Szlovákiában is rendkívül alacsony a kutatás és fejlesztés szintje. A probléma az oktatás és az informatika fejlesztésének hiánya, ezekre a területekre kevés beruházás jut.

Szlovákia a rendszerváltáson és gazdasági szerkezetváltáson túljutva dinamikus növekedő gazdasággá alakult. A települési önkormányzatok mellett kialakultak a különböző kerületek önálló önkormányzatai. Számos feladatot átvettek a központi, állami szervektől, ezáltal a teljes államigazgatás hatékonyabbá vált. Ezek a regionális önkormányzatok felelősek az infrastruktúra, a helyi fejlesztések, az egészségügyi ellátás, a középfokú oktatás és a kulturális szolgáltatások biztosításáért. Hasonlóan nagy szerep és felelősség hárul a helyi önkormányzatokra is. A regionális fejlesztési tervek kialakításakor ők is fontos szerepet kapnak.

Ez a fejlődés és növekedés azonban nem egyszerre jelenik meg az ország minden egyes területén. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, milyen eltérések mutatkoznak az országon belül a különböző régiók között. 1996 óta Szlovákia nyolc kerületből (szlovákul: kraj) áll, ami a NUTS III szintjének felel meg. Az Európai Unió a tervezés és a támogatások elosztása során a NUTS II szinten történő felosztást alkalmazza, így Szlovákiában négy régiót határoztak meg.

33. táblázat: Szlovákia NUTS II régióinak népessége (ezer fő)

NUTS II régió	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bratislavský kraj	599	600	601	602	605	609	614
Západné Slovensko	1 867	1 865	1 864	1 864	1 863	1 863	1 865
Stredné Slovensko	1 354	1 353	1 353	1 352	1 352	1 351	1 350
Východné Slovensko	1 559	1 562	1 566	1 569	1 572	1 572	1 575
Szlovákia	5 379	5 380	5 383	5 387	5 391	5 395	5 404

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A regionális fejlődés szempontjából különösen nagy szerep jut a közepes és kisebb méretű városoknak [Miklós, 2007]. E települések fejlődése a környék településeit is bekapcsolja a gazdaság vérkeringésébe, biztosíthatja az elmaradott régiók felzárkózását. Ezek a kisebb központok a környékbeli településekkel összefogva, a pozitív szinergiahatásokat kihasználva képesek versenyképes térségeket kialakítani, amelyek még a nagyobb méretű régiókkal is felvehetik a versenyt. Ezeket a lehetőségeket Szlovákia esetében is figyelembe kell venni. Részben földrajzi adottságainak köszönhetően Szlovákia településszerkezete jelentősen szétszórt, elaprózódott. 2891 település nagy részének lakossága nem éri el az ezer főt sem. A lakosság 16%-a lakik ilyen apró

falvakban. Bár a lakosság nagy része városlakó, a vidéken élők aránya (kb. 44%) sem elhanyagolható⁶⁹. A vidékfejlesztés, a településközpontok létrehozása nem új keletű dolog Szlovákiában. Az elmúlt évtizedekben is születtek elképzelések arra vonatkozóan, hogy a vidéki városokat kell fejleszteni, és olyan helyi központokat kell kialakítani, amelyek az adott területen élők szükségleteit képesek legyenek kielégíteni. A 2001-es Szlovák Területfejlesztési Terv is megfogalmazta a településközpontok kialakítását, fejlesztését. A legfontosabb szempont a települések közötti együttműködés megteremtése. A nagyvárosok vonzáskörzetében létrejövő, hatékony együttműködésen alapuló térségek országos, de akár nemzetközi szinten is jelentős szerepet játszhatnak az ország gazdaságában. A másik fontos tényező ezeken a területeken az alapvető infrastrukturális feltételek megléte és minősége. Ezek nagy befolyással vannak az itt élők népességnövekedésére, befolyásolják az elvándorlást, emellett a tőke és az áruk szabad mozgását. Szlovákiában ezek a központok tipikusan a határok mentén helyezkednek el. Ezáltal határokon átnyúló regionális együttműködések valósítanak meg, amelyek a környező országok és Európa számára is jelentősek. Összességében elmondható, hogy ezeknek az innovációs központoknak a létrehozása, fejlesztése csökkenti a területi különbségeket az országon belül. A megvalósításukhoz legfontosabb a települések közötti együttműködés kialakítása, még olyan áron is, hogy ez hátráltatja a települések között kialakuló versenyt. Meg kell találni a pozitív szinergiahatásokat az így kialakított térségekben. Meg kell valósítani a városok és az őket körülvevő kistelepülések közötti együttműködés kialakítását, új alapokra kell helyezni a város és a vidék közötti kapcsolatot. Ezen célkitűzések megvalósításához célzott támogatásra van szükség, olyanokra, amelyek leginkább képesek a régió vagy egy térség versenyképességét biztosítani.

A lakosság és a területbeli különbségek mellett érdekes megfigyelni a városiasodás mértékét. A gazdasági fejlődés csomópontjai általában a városokban alakulnak ki. Szlovákia természeti adottságai miatt a hegyvidékeken inkább a kisebb települések a jellemzőek. A legnagyobb városok Pozsony (Bratislava) 425 ezer lakossal és Kassa (Kosice) 235 ezer lakossal. Mellettük jelentősek még a kerületek központjai: Besztercebánya (Banská Bystrica), Nyitra (Nitra), Trnava, Trencsén (Trenčín), Eperjes (Prešov) és Zsolna (Žilina), ezen kívül Martin és Poprad. Az alábbi táblázat a szlovák régiók egy főre jutó GDP-adatait tartalmazza összehasonlítva a 15 eredeti, 2004 előtti EU-tagállam és az összes tagállam adataival.

⁶⁹ Základné dokumenty (<http://www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

34. táblázat: Szlovákia régióinak regionális GDP/fő-je PPS-ben

NUTS II régió	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bratislavský kraj	122	125	129	147	148	160
Západné Slovensko	49	52	54	57	63	66
Stredné Slovensko	45	46	47	46	49	53
Východné Slovensko	41	41	42	43	44	46
Regionális GDP szórása %-ban (EU27 = 100)	28,1	28,6	29,1	33,6	34,4	35,3

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

Az alábbi adatokat megvizsgálva látható, hogy az ország legfejlettebb régiója Pozsony [Molnár, 2007]. A főváros ezt a versenyképességét szerencsés földrajzi elhelyezkedésének köszönheti. Az erőteljes fejlődést mutató Bécs–Pozsony–Budapest-tengelyen helyezkedik el, közel más fejlett európai nagyvárosokhoz (Bécs, Budapest, Brno). A legjelentősebb európai tranzitvonalak mentén található, és keresztülfolyik rajta a Duna. Ennek a különleges helyzetének köszönheti gazdasági potenciálját. Az ország összes GDP-jéből Pozsony 25%-ban részesedik, és az ország összes kutatási és fejlesztési tevékenységének 50%-a a fővárosban található.⁷⁰

35. táblázat: Pozsony legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Pozsony	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	599	600	601	602	605	609
Népsűrűség (fő/km ²)	291,8	292,3	292,6	293,6	294,9	296,6
Foglalkoztatási ráta (%)	67,2	68,3	67,7	69,6	69,8	71,0
Munkanélküliségi ráta (%)	8,7	7,1	8,3	5,3	4,6	4,3
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	122	125	129	147	148	160
Regionális GDP (M EUR)	6 531	7 389	8 560	10 466	11 657	14 668
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	9 467	9 126	9 982	11 867	12 195	13 749

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

⁷⁰ Zákładné dokumenty (<http://www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

A fővároson kívüli régiók nagyjából hasonló fejlettségi szintet mutatnak, nem térnek el kiugróan az országos átlaghoz képest, bár a 15 uniós tagállam átlagához képest jócskán elmaradnak. A régiók közül Kelet-Szlovákia (Východné Slovensko) a legfejletlenebb. Ezen belül is az Eperjesi kerület (Prešovský kraj) a gazdasági mutatók tekintetében – a munkanélküliséget kivéve – mindenben alulmarad. Itt a legalacsonyabb a munka termelékenysége és a kibocsátás, emellett az ipar itt használja fel a legtöbb energiát. Sajnos a kutatási és fejlesztési tevékenység is messze a legalacsonyabb ebben a régióban. Úgy tűnik, ezekben a volt szocialista országokban a siker kulcsa abban rejlik, mennyire tudtak átalakulni, alkalmazkodni az új gazdasági helyzethez. Az elmaradottabb régiókban az átalakulás nem zajlott le teljesen, a folyamat megakadt. Azok a régiók, amelyeknek gazdasága sikeresen alakult át tudásalapú gazdasággá, növekedést tudtak elérni. A legfontosabb tényezők a technológiai fejlődés és az innováció, ezek segítségével képesek olyan hozzáadott értéket termelni a gazdaságban, amely hosszú távon megalapozza a régió fejlődését. A sikertényezőket vizsgálva figyelembe kell venni a földrajzi és regionális eltérésekből adódó különbségeket. Már korábban említésre került a városok szerepe. A nagyvárosok infrastrukturális és humán erőforrások terén nyújtott lehetőségeivel mindig kedvezőek a befektetők számára. Nem utolsósorban a városlakók egyben nagyméretű felvevőpiacot is jelentenek a vállalatok számára. Említettük, hogy a szlovák főváros, Pozsony földrajzi adottságait tekintve különösen előnyös helyzetben van.

5.2. A szlovák közigazgatás

Szlovákia közigazgatási beosztását az ország függetlenné válása óta már kétszer is megreformálták: 1996-ban és 2002-ben. Az 1996-os közigazgatási reform a frissen függetlenné vált ország megváltozott közigazgatási, gazdasági és társadalmi igényeit volt hivatott kielégíteni, míg a 2002-es reform során már az elérhető közelségbe került uniós csatlakozás volt a fő szempont. Az 1996-os közigazgatási reform 8 kerületre (kraj), 79 járásra (okres), 138 városra, 2883 községre osztotta fel az országot.

A 2002-es közigazgatási reform létrehozta a 4 NUTS II szintű régiót. A 8 kraj NUTS III szintű régió lett. A helyi önkormányzatok esetében kisebb korrekció történt: közel 100 település önállóságát felszámolták, és így 2891 helyhatóság maradt. A területi közigazgatást háromszintűvé szervezték át: régiókra, kerületekre és helyhatóságokra. A korábbi járások megszűntek. Regionális önkormányzatokat hoztak létre 2002. január elsejével.

8. ábra: Szlovákia közigazgatási térképe a kerületekkel és a székhelyeikkel

Forrás: Szlovákia (<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szlov%C3%A1kia>)

36. táblázat: Szlovákia kerületei és régiói

Régiók (NUTS II)	Kerület (NUTS III)	Kerületi székhely
Pozsonyi régió	1. Pozsonyi (Bratislavský kraj)	Pozsony (Bratislava)
Nyugat-Szlovákia	2. Nagyszombati (Trnavský kraj)	Nagyszombat (Trnava)
	3. Nyitrai (Nitriansky kraj)	Nyitra (Nitra)
	4. Trencsényi (Trenčiansky kraj)	Trencsén (Trenčín)
Közép-Szlovákia	5. Zsolnai (Žilinský kraj)	Zsolna (Žilina)
	6. Besztercebányai (Banskobystrický kraj)	Besztercebánya (Banská Bystrica)
Kelet-Szlovákia	7. Kassai (Košický kraj)	Kassa (Košice)
	8. Eperjesi (Prešovský kraj)	Eperjes (Prešo)

Forrás: Single programming document NUTSII. – Bratislava Objective 3.
(<http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?id=196>)
Europskaunia (<http://www.europskaunia.sk/nuts>)

Minden szinten választott képviselők irányítják a közigazgatást, viselik az ezzel járó felelőségeket és kötelezettségeket. Néhány felelősségi kör teljesen elválik az állam és az önkormányzatok között. A szlovák közigazgatás 1990 óta ugyanis az állami közigazgatásra és a területi önkormányzatokra szétváló modell mintáját követi. Ennek szellemében 2004. január

elsejétől az állami közigazgatás legnagyobb részét a központi kérdésekre koncentrálja tevékenységét. A központi kormányzat alapfeladatai közé tartozik a regionális politikát illetően: a gazdaságpolitika, az adóhatóságok (a helyi adók kivételével), a vasutak, az autópályák és első osztályú utak működtetése, a munkaügyi és foglalkoztatási szolgáltató irodák, az egyetemek, a jelentős egészségügyi, kulturális és oktatási létesítmények működtetése, a repülőterek üzemeltetése (együttműködésben a helyhatóságokkal és a régiókkal), a tervezés, a természetvédelem és a regionális politika (együttműködésben a helyi önkormányzatokkal és a régiókkal). A Szlovák Köztársaság Kormánya felelős e feladatok végrehajtásáért. Az úgynevezett kompetenciatorvénnyel összhangban az egyes minisztériumok és más központi intézmények felelősek a hatáskörükbe tartozó közigazgatási tevékenységek ellátásáért. A Belügyminisztérium felelős a feladatok helyi önkormányzatokkal és az önálló régiókkal történő koordinációjáért.

A helyi önkormányzatok, helyhatóságok legfőbb feladata az önkormányzatok közigazgatási rendszerének működtetése (úgynevezett elsődleges kompetenciák), és néhány területen, ahol ez több előnnyel jár, az állami közigazgatási feladatok ellátása is. Tipikus példái ezeknek a telekönyvi hivatalok, az építési engedélyeztetés és az oktatással összefüggő néhány feladat végrehajtása. Ezeket a teendőket az állam nevében eljárva a helyhatóságok ezekre a feladatokra szakosodott szervezetei hajtják végre, de az állam kötelezettsége maradt ezen feladatok esetében a szolgáltatások minőségének irányítása és a működés finanszírozása. A helyhatóságok elsődleges kompetenciái körébe pedig a törvény szerint az alábbi feladatok tartoznak bele: helyi utak, tömegközlekedés, közterületek fenntartása, növények, tisztaság, természet- és környezetvédelem, víz- és csatornaellátás, kommunális hulladék-szállítás, területi tervezés, helyi fejlesztések, lakhatás, bölcsődei, óvodai és iskolai létesítmények fenntartása, szociális és egészségügyi létesítmények üzemeltetése, néhány kórház működtetése, kultúra, közjegyzői hivatalok, egyes panaszok kivizsgálása, helyi rendőrség, helyi adók összegyűjtése, részvétel a regionális tervezésben.

A regionális önkormányzatok a helyi önkormányzatokhoz, helyhatóságokhoz hasonlóan szintén önálló jogi személyiséggel bíró szervezetek, saját eszközökkel, saját költségvetéssel, és teljesen független személyi és pénzügyi identitással. Hasonlóan a helyi önkormányzatokhoz, helyhatóságokhoz, egyes feladatokat az állam nevében eljárva, központi forrásokból finanszírozva és központi intézmények irányítása alatt végeznek, elsősorban az oktatás, az egészségügyi ellátás és a közúti közlekedés vonatkozásában. A regionális in-

tézmények alap-, illetve elsődleges kompetenciái: a másod- és harmadrendű utak fenntartása, a területi tervezés, a regionális fejlesztés, saját beruházási vállalkozások, középiskolák, kórházak, néhány szociális szolgáltató létesítmény (nyugdíjasotthonok, árvaházak, krízisközpontok stb.), kulturális létesítmények (galériák, múzeumok, színházak, néhány könyvtár stb.), részvétel a polgári védelemben, gyógyszerterek és magánorvosi praxisok engedélyeztetése.

5.3. Szlovákia fejlesztési programjai 2000 és 2013 között

A szlovák kormány 2006. december 7-i ülésén hagyta jóvá a 2007–2013-as időszakra és az EU-alapok felhasználására vonatkozó Nemzeti Stratégiai Információs Ütemtervének végső tervezetét⁷¹. Szlovákia 11,4 milliárd euróra számít az EU Strukturális Alapjaiból és a Kohéziós Alapból együttesen a 2007–2013-as programperiódusban, ami mintegy 403,8 milliárd szlovák koronát tesz ki. Az EU-alapokból kapott támogatás révén Szlovákia reméli, hogy növelni tudja versenyképességét és teljesítőképességét mind az egyes régiók esetében, mind pedig az ország egésze tekintetében.

Egyúttal a fenntartható növekedés keretében megvalósuló foglalkoztatásnövelés is kiemelt célja e források felhasználásának. A legnagyobb figyelmet az infrastruktúrára, a humán erőforrásokra és a tudásalapú gazdaság megvalósítására kívánják fordítani ebben a periódusban.

A legnagyobb összegű forrásle hívást a közlekedési projektek esetében tervezik, mintegy 3,2 milliárd euró értékben. A rendelkezésre álló lehetséges forrásokat 11 operatív program keretében kívánják felhasználni:

1. Regionális Operatív Program,
2. Környezetvédelmi Operatív Program,
3. Közlekedési Operatív Program,
4. Információs Társadalom Operatív Program,
5. Tudomány és Kutatás Operatív Program,
6. Fejlesztés és Innováció Operatív Program,
7. Foglalkoztatás és Társadalmi Összetartozás Operatív Program,
8. Oktatás Operatív Program,
9. Versenyképesség és Gazdasági Növekedés Operatív Program,
10. Egészségügy Operatív Program,
11. Pozsonyi Régió Operatív Program.

⁷¹ Ministers approve final version of plan for drawing EU funds. Slovak Spectator. December 7., 2006. (<http://spectator.sme.sk/articles/view/25338/10>)

37. táblázat: Az EU-források előzetes allokációja a 2007–2013-as időszakra

Stratégiai prioritás	Részarány	Specifikus prioritás	Részarány	(M EUR)		
				EU-alapok	Szlovák társfinanszírozás	Összesen
Infrastruktúra és a régiók megközelíthetősége	66,7%	Közlekedési infrastruktúra	32,0%	3 200	1 066,7	4 266,7
		Környezetvédelmi infrastruktúra és környezetvédelem	18,0%	1 800	600	2 400
		Helyi infrastruktúra	16,7%	1 670	556,7	2 226,7
Innovációk és tudásalapú gazdaság	20,8%	Vállalkozások versenyképességének támogatása és innovációs szolgáltatások	6,0%	600	200	800
		Kutatás és fejlesztés	8,0%	800	266,7	1 066,7
		Elektronikus szolgáltatások fejlesztése, tartalom, a közigazgatás infrastruktúrája és az alkalmazottak szaktudása	4,0%	400	133,3	533,3
		Az egészségügyi szektor korszerűsítése	2,8%	280	93,3	373,3
Emberi erőforrások és oktatás	12,0%	A foglalkoztatás és a társadalmi összetartozás támogatása	5,0%	500	166,7	666,7
		Korszerű oktatás a tudásalapú gazdaságért	7,0%	700	233,3	933,3
Technikai közreműködés	0,5%		0,5%	50	16,7	66,7
Összesen	100,0%		100,0%	10 000	3 333,4	13 333,4

Forrás: Nemzeti Stratégiai Információs Ütemterv tervezete 2007–2013
(<http://www.nsrr.sk/en/narodny-strategicky-referencny-ramec-2007-2013/>)

Már korábban említettük, hogy Szlovákia az elmúlt években jelentős gazdasági fejlődésen ment keresztül. A stratégia célja egyrészt a növekedés folytatása, másrészt olyan területek fejlesztése, amelyeken még elmaradás tapasztalható, az átalakulás nem ment teljesen végbe, viszont ki-

emelt fontosságúak az ország és az egyes régiók hosszú távú, versenyképes működéséhez. A fejlesztési stratégia három kulcsfontosságú területet emel ki:

- infrastrukturális fejlesztés,
- tudásalapú gazdaság megvalósítása,
- emberi erőforrás fejlesztése.

A 2007–2013 között lezajló fejlesztési programok Szlovákiában e témák köré csoportosulnak. Amellett, hogy ezek a témakörök önmagukban is fontos szerepet játszanak a gazdaságban, szorosan összekapcsolódnak, kiegészítik egymást. Az infrastruktúra fejlesztése az egyik alapfeltétel egy régió sikeres működéséhez. Az infrastruktúra megléte mellett lényeges szempont a minőség. A fejlesztési stratégia támogatja az infrastruktúra építését és modernizációját. Az infrastruktúra fejlesztésének segítségével jobb lesz a régiók elérhetősége. Ezáltal növekednek a beruházások, ami növeli a régiók versenyképességét. Másrészről a jobb infrastrukturális feltételekkel rendelkező régióba több ember szívesen látogat el. Ez jó hatással lehet a turistaforgalomra, ugyanakkor többen szívesen költöznek az ilyen területekre. Ez megkönnyíti a vállalkozások részére a munkaerő keresését. Érdekes az infrastruktúra-fejlesztéseket összekapcsolni más területekkel is, hiszen látható, hogy a különböző fejlődési tényezők nagy befolyással vannak egymásra. Az infrastruktúra mellett meg kell valósítani a tudásalapú társadalmat. Ez a kifejezés nagyon népszerű, talán kicsit elcsépelet manapság. Nem lehet azonban elégszer hangsúlyozni, hogy a hosszú távú versenyképesség fenntartásához a folyamatos technológiai fejlődés, innováció elengedhetetlen. Ennek megvalósítása pedig állandó fejlesztést, ötleteket, és nagymértékű tudást kíván meg. Szlovákiában sajnos nincsenek meg a feltételei annak, hogy a globális méretű innovációval, fejlődéssel felvegye a versenyt az ország. Manapság az innovációs kapacitások globálisan koncentrálnak. A nagyvállalatok kevésbé motiváltak arra, hogy innovatív tevékenységeiket pont Szlovákiába telepítsék. Az ország részére megfelelő stratégiai irányvonal lehet az ipar és a szolgáltató szektor átalakítása. Minél inkább az innovatív technológiák és az ún. „high-tech” termékek gyártása és exportja felé kell elmozdulni. A strukturális átalakításokra elsősorban az elmaradottabb keleti régiókban van szükség. Fel kell számolni a kevésbé hatékony iparágakat, csökkenteni kell ezeknek a vállalatoknak az energiafelhasználását. Az alábbiakban a fejlesztési stratégia fontosabb témái kerülnek részletes bemutatásra.

A fejlesztési stratégia első kiemelt területe az infrastruktúra fejlesztése és a régiók elérhetőségének biztosítása. A fejlesztések célja az infrastrukturális adottságok modernizációja és kiegészítése, különösen az oktatás, a szociális ellátás, kultúra területein. A támogatások elsősorban az infrastrukturális eszközök tulajdonosait, nagyrészt a helyi és regionális önkormányzatokat célozzák meg. A regionális infrastruktúra-fejlesztésnél külön ki kell emelni a turizmus feltételeinek javítását. Mint már említettük, Szlovákiában kevesebbet fordítottak ennek az ágazatnak a fejlesztésére, mint számos más, környező országban. Ez a fejlesztés magában foglalná a turizmushoz kapcsolódó, igen szerteágazó üzletágak fejlesztését. A cél a komplex turisztikai szolgáltatások megvalósítása, turisztikai központok létrehozása. Komolyabb turisztikai potenciállal Szlovákiában az eperjesi, zsolnai és a besztercebányai régiók rendelkeznek, elsősorban a Tátra mint természeti adottság a meghatározó. Olyan turisztikai termékeket, desztinációkat kell fejleszteni, amelyek mind a téli, mind a nyári szezonban alkalmasak a turisták fogadására. Napjainkban felnövekvőben van az úgynevezett felfedezőturizmus. Ez a turizmusfejlesztés másik kiemelt területe. Szlovákia elsősorban a hegyvidékeknek köszönhetően jó adottsággal rendelkezik ennek megvalósításához. A regionális fejlesztés másik fontos eleme a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a régiók települései elérésének biztosítása. Elsősorban a meglévő infrastruktúrát kell fejleszteni. A szlovák másod- és harmadrendű utak állapota sok helyen igen leromlott. Különösen igaz ez a keleti régióban, ahol ráadásul hiányoznak a magasabb kategóriájú útvonalak. A régiók fejlesztésénél fontos kiemelni még az oktatási és szociális infrastruktúrát. Ezek az intézmények meglehetősen leromlott állapotban vannak, gyenge a felszereltségük. A helyzet Kelet-Szlovákiában a leginkább aggasztó. A szociális szolgáltatások kapcsán meg kell említeni, hogy a régióban különösen magas a roma közösségek aránya. A magas munkanélküliség és a kilátástalanság miatt ez a csoport még inkább hátrányos helyzetben van, sok támogatásra, szociális ellátásra szorul. Ennek következtében a régióban elmaradnak a komolyabb oktatási beruházások. A fejlesztési tervek szerint Kelet-Szlovákiában a meglévő infrastruktúra állapotának javítása mellett új épületek, felszerelések létesítésére is biztosítanak forrásokat. A régiók fejlesztéséhez, a lemaradások felszámolásához Szlovákiának komplex felújítási programra van szüksége. Hasonló átfogó program megvalósítására eddig még nem került sor. A programok célja az életkörülmények javítása, amely magában foglalja a

lakókörnyezet és a lakóházak felújítását. A támogatás szempontjából kiemelt helyzetben vannak a már említett településközpontok.

A regionális fejlesztések kapcsán máris áttérhetünk ennek a fejezetnek egy másik igen lényeges pontjához: a környezetvédelmi fejlesztésekhez. Az Európai Unióhoz való csatlakozás alkalmával végbement jogharmonizációs folyamat során Szlovákiának is komoly lépéseket kellett tennie a környezetvédelem fejlesztése terén. A környezetvédelem fejlesztése összefügg a többi regionális fejlesztéssel, fontosabb szempont a versenyképességnél is. A jobb környezet növeli a beruházási kedvet, javítja a lakosok életkörülményeit, egészségi állapotát. Szlovákia természeti adottságait figyelembe véve elsősorban a vízkészletének minősége és annak védelme az egyik legfontosabb feladat. A vízminőség mellett fontos az árvizek elleni védekezés. Kelet-Szlovákiában különösen fontos szerepe van az árvízi védekezésnek, hatékony védelmi infrastruktúra kialakítására van szükség. A vizek mellett lényeges környezetvédelmi feladat a levegő tisztaságának megőrzése. A szennyezést és az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását csökkenteni kell elsősorban az üzemekben. Folyamatosan át kell térni a különböző alternatív energiaforrásokra. A környezetvédelem következő fontos eleme a hulladékkezelés. A támogatások során ez a terület különösen nagy figyelmet kap. A lakossági hulladék feldolgozásánál növelni kell a szelektív hulladékgyűjtés arányát. Csökkenteni kell a hulladékkal erősen szennyezett területek arányát. A támogatások megítélésékor fontos szempont ezeknek a területeknek a mérete és az érintett lakosság nagysága. A szennyezett területek támogatásánál a leginkább kiemelt terület a kassai régió. A szennyezés megtisztításához szorosan kapcsolódik a természetvédelem. Elsősorban Kelet- és Közép-Szlovákia különösen értékes természeti kincseit kell óvni.

A környezetvédelem után elérkeztünk az infrastruktúra-fejlesztés egyik legfontosabb területéhez: a közlekedési hálózatokhoz. Az unióhoz való csatlakozással az új tagállamok is bekapcsolódtak a transzeurópai hálózatokba (TEN-T). A fejlesztések leginkább ezekre a kiemelt, európai fontosságú közlekedési útvonalakra vonatkoznak, és a kiemelt nemzeti közlekedési folyosókat érintik. A hálózat továbbfejlesztése és modernizációja elengedhetetlen a régiók felzárkózásához. Nemcsak az infrastrukturális feltételek megléte, hanem azok minősége is lényeges a gazdasági fejlődés szempontjából. Ez nemcsak Szlovákia, hanem a közösség érdeke is. Szlovákia több olyan részre oszlik, amelyen belül megoldott a megfelelő közlekedési infrastruktúra (Pozsony–Trnava, Zsolna–Martin, Kassa–Eperjes). Biztosítani

kell a továbbiakban, hogy ezek között a térségek között is megfelelő minőségű közlekedési útvonalak létesüljenek, és ezek a térségek bekapcsolódjanak az európai közlekedési hálózatokba. Az új autópálya-fejlesztéseknél ezeket a szempontokat tartják majd szem előtt. Elsősorban a középső és a keleti régióban van szükség jó minőségű utak építésére, illetve felújításra. A vasutak esetében mindenképpen a meglévő infrastruktúrát kell modernizálni. El kell érni, hogy a vasútvonalak megfeleljenek az európai előírásoknak, és a nagy sebességű vonatok is biztonságosan közlekedhessenek. Ezáltal a vasutak is bekapcsolódnak az európai közlekedési hálózatokba. A közlekedés modernizációjánál szintén fontos szempont, hogy minél inkább környezetkímélőbb közlekedési módok kerüljenek előtérbe. Ezekre az átalakításokra elsősorban a városi közlekedésben van szükség. A tervek szerint több szlovák városban (Pozsony, Zsolna, Zólyom, Kassa) intermodális közlekedési terminálok kialakítását tervezik. A különböző közlekedési ágak összevonásával a nagyobb városokban minél nagyobb hatékonysággal működő, komplex közlekedési rendszereket kell kialakítani.

Az infrastruktúra fejlesztésének még egy kritikus pontja van: az egészségügy fejlesztése. Az egészségügy az ország, illetve a különböző régiók versenyképessége szempontjából is kulcskérdés, hiszen a hatékony és biztonságos egészségügyi rendszer növeli a munkaképes lakosság arányát, a munkaerő produktivitását. A versenyképesség fenntartásához egészséges, jó körülmények között élő társadalomra van szükség. Az egészségügy helyzetét vizsgálva kitűnik, hogy nagy szükség van az egészségügyi infrastruktúra modernizációjára. A lakosság egészségi helyzetét vizsgálva látható, hogy a legveszélyesebbek a szív- és érrendszeri, illetve légúti megbetegedések, ezek okozzák a halálozások több mint 90%-át.⁷² Az egészségügyben eddig elmaradtak a komolyabb felújítások, csak kevés tőke áramlott ebbe az ágazatba. Az épületek mellett a felszerelések is leromlott állapotban vannak, teljes átalakításra, megújításra van szükség. A támogatások célja egy minőségi, hatékony és biztonságos egészségügyi rendszer kialakítása.

A tudásalapú gazdaság és társadalom kialakítása manapság talán a legfontosabb tényezője az ország és a régió versenyképességének kialakítása és megőrzése érdekében. A fejlesztési tervben elsősorban azokra a területekre fókuszálnak, amelyek a leghatékonyabb módon képesek ezt a stratégiai célt elérni. Szlovákiában eddig nem volt olyan motiváló tényező, amely biztosította volna az információs társadalom kialakulását és fejlődé-

⁷² Základné dokumenty (<http://www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

sét. Más országok tapasztalatai is azt mutatják, hogy ennél a feladatnál leginkább az államnak kell szerepet vállalnia, és neki kell ösztönöznie a lakosságot az információs szolgáltatások minél szélesebb körű használatára. Ennek eszközei lehetnek az elektronikus kormányzati szolgáltatások biztosítása (eGovernment), az internet minél szélesebb körben való elterjedésének elősegítése, ösztönzése. Mindezek megvalósításához az államnak megfelelő körülményeket kell teremtenie. A stratégia ezen célkitűzések elérése érdekében támogatja az eGovernment fejlesztését, a széles sávú internetkapcsolat kialakítását, illetve digitális tartalmak előállítását. Az eGovernment segítségével az állami adminisztrációs feladatokat elektronikus úton, leginkább az internet segítségével teszik hozzáférhetővé az emberek számára. Fontos, hogy a rendszer kialakításával mindenki egyforma eséllyel hozzá tudjon férni a rendszerhez. Ezáltal az állampolgárok motiváltak lesznek arra, hogy használják az internetes szolgáltatásokat. A másik fontos tényező az internetkapcsolat biztosítása, a széles sávú kapcsolat kiépítése. Ezek támogatásakor ügyelni kell arra, hogy a kevésbé sűrűn lakott, illetve fejletlenebb régiókba is eljusson az internet, ezért ezeket a térségeket kiemelten támogatni kell. Az internet használatának és elterjedésének komoly akadálya volt, hogy csekély számú használható digitális tartalom van fent a hálózaton, így a kevés információ miatt az állampolgárok nemigen használják az internetes szolgáltatásokat. A fejlesztési terv támogatja a digitális tartalmak létrehozását. A terv szerint különböző városokban digitalizáló központokat kívánnak kialakítani, melyekben különböző témáknak megfelelően hoznak létre elektronikus tartalmakat.

Az információs technológia elterjesztése mellett ösztönözni kell az innovációt az üzleti szektor egyéb területein is. Egy sikeres, innovatív gazdaság elképzelhetetlen a tudomány, a kutatócsoportok, rugalmas és kreatív tudományos szakemberek és kutatási infrastruktúra nélkül. A fejlesztési terv célja, hogy a vállalkozási szektorban beinduljanak a hatékony, jól működő kutatási tevékenységek. Elsősorban az autógyártás az az iparág, ahol motiválni kell a vállalkozásokat, hogy üzemeik mellett kutatási központjukat is Szlovákiába helyezték. Ehhez megfelelő környezetet és szakembereket kell biztosítani. Már korábban említettük, hogy a kutatás-fejlesztési tevékenység 50%-a a pozsonyi régióban koncentrálódik. Itt található az ország egyetemeinek kb. egyharmada, és a legtöbb vállalkozás is ide települt. A többi régió így jelentős lemaradásban van. Be kell látni azonban, hogy a pozsonyi régió fejlesztése nemcsak az adott régióban hoz pozitív változásokat, hanem az egész ország számára. Pozsony rendelkezik

megfelelő feltételekkel ennek a tevékenységnek a folytatásához. Mind ezekből következik, hogy a vidék felzárkóztatása mellett nem szabad megfeledkezni a már jelenleg is fejlett kutatás-fejlesztési potenciállal rendelkező régió továbbfejlesztéséről sem. A kutatás-fejlesztési tevékenység legfontosabb feltétele a megfelelő szakemberek képzése. Ezért a fejlesztési programok között kiemelt szerep jut az oktatási infrastruktúra fejlesztésének. A jelenlegi oktatásra jellemzőek a magas működési költségek és a modern technológiák hiánya. Az iskolák felszereltsége, állapota komolyan befolyásolja az ott folyó oktatási, kutatási munka eredményességét. A feltételek megteremtése mellett fontos feladat az olyan vállalkozások fejlesztése, támogatása, amelyek képesek innovációt megvalósítani a saját szektorukban. Ilyen vállalkozásokra leginkább az iparban, energiaszektorban, a turizmusban és a különböző szolgáltatások területén van szükség. Ösztönözni kell a vállalkozásokat arra, hogy minél inkább tudásalapon, kreatív és képzett munkaerő alkalmazásával képesek legyenek növekedni. A támogatások segítik a vállalkozásokat ahhoz, hogy alkalmazni tudják a legmodernebb technológiákat. Az autóiparban fontos, hogy a tevékenységek mellett a kutatás-fejlesztést is itt valósítsák meg a vállalatok. Ebben a szektorban potenciálisan magas innovációt képesek a vállalatok produkálni. Az autóipar egyik fontos kiszolgáló tevékenysége az elektronikai ipar. Ebben az iparágban is jelentős kutatási-fejlesztési potenciál van. Emellett az informatikai, tanácsadó cégek és a logisztikai központok Szlovákiába telepítésének ösztönzése is fontos. Ezeknél a támogatásoknál lényeges az elmaradottabb régiók fejlesztése is. Cél a már említett településközpontokban innovációs centrumok létrehozása. Az említetteken kívül a vállalkozások tevékenységének fejlesztése két szektorban kiemelt jelentőségű. Az energiaiparnak minél inkább hatékonyabb, kevésbé energiapazarló megoldásokat kell bevezetnie. Elsősorban a nagyobb üzemek energiafelhasználását kell csökkenteni. A másik szektor a turizmus, ahol jelentős innovációra van szükség. A meglévő adottságok kihasználásával el kell érni, hogy az adott desztinációk mind a téli, mind a nyári szezonban képesek legyenek kellő attrakciót nyújtani a turisták számára. Emellett fejleszteni kell a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatásokat is.

A kutatási-fejlesztési tevékenységhez szorosan kapcsolódik az emberi erőforrás. A tudásalapú társadalom megköveteli a korszerű oktatási rendszert, az élethosszig tartó tanulás megvalósítását. A kutatási-fejlesztési tevékenységben részt vevő emberi erőforrás fejlesztését támogatni kell, meg kell teremteni a feltételeket. Elsősorban a matematika és a természettudományok

területén van szükség sok hallgatót befogadó, magas színvonalú egyetemi képzési rendszer megvalósítására. A jelenlegi szlovák oktatási rendszer meglehetősen merev, kevés átjárási lehetőség van a különböző iskolák között. A tanárok sem eléggé motiváltak a továbbképzésekben való részvételre, így fennáll a veszély, hogy bizonyos szakterületeken már elavult tudást adnak át. A hosszú távú versenyképesség alapjainak megteremtéséhez elsőként szükség van az alap- és középfokú oktatási rendszer teljes megreformálására. Meg kell újítani a tananyagot és a módszereket is, hogy ezáltal az oktatási rendszerből minőségi tudással rendelkező tanulók kerüljenek ki. Fontos, hogy az oktatás alkalmazkodjon a munkaerőpiac megváltozott igényeihez, a végzett tanulók piacképes tudással a kezükben kezdhessék meg pályájukat. Az oktatási rendszer megreformálása minden régiót egyformán érint, az oktatási színvonalban kevés eltérés mutatkozik. Az új oktatási politika egyformán érvényes lesz teljes Szlovákiára. A munkaerőpiac igényeihez alkalmazkodva fogalmazza meg azokat az alapképességeket és kulcsfontosságú kompetenciákat, amelyeket el kell sajátítani az oktatás keretein belül. Fejleszteni kell az élethosszig tartó tanulást a tudásalapú társadalom igényeinek megfelelően. Az oktatási rendszer fejlesztésének megvalósításához a régiók közötti összefogásra van szükség. Meg kell valósítani annak lehetőségét, hogy a különböző régiók és iskolák egymásnak is átadják tudásukat, tapasztalataikat. Meg kell teremteni az úgynevezett nyitott iskola alapjait, biztosítani az átjárhatóságot a különböző intézmények között. Az oktatási intézményeket be kell vonni a vállalkezési szféra kutatási és fejlesztési tevékenységébe. Ennek megvalósításához már nemcsak az ország keretei között, hanem nemzetközi szinten kell gondolkodni. A cél egy strukturált nemzetközi fejlesztési és innovációs hálózat kialakítása. Ehhez meg kell teremteni a feltételeket a tanárok és a diákok mobilitásához.

Az oktatási rendszer mellett meg kell vizsgálni a munkaerőpiac és munkavállalás helyzetét Szlovákiában. A negatív demográfiai változások következtében egyre magasabb a munkanélküliség, különösen a fiatalok körében. Tovább rontja a helyzetet, hogy a legtöbben tartósan munkanélküliek, számukra az idő múlásával egyre kilátástalanabbá válik az elhelyezkedés. A helyzet még súlyosabb a roma közösségek körében. Számukra még kevesebb lehetőség adódik, ezért gyakran szorúlnak szociális ellátásra. A munkaerőpiacon egyenlő feltételeket kell teremteni minden ember számára. A hátrányos helyzetűek mellett javítani kell a családos emberek lehetőségeit, egyenlő feltételeket kell biztosítani a nők és a férfiak számára. A humánerőforrás fejlesztéséhez hozzátartozik a munkaerő-piaci szol-

gáltatások javítása. Az állami munkaügyi szolgáltatások színvonalának és rugalmasságának javítása mellett ki kell terjeszteni ezeket a szolgáltatásokat az üzleti vagy a nonprofit szektorra is. Az átképzések mellett ezeknek a szervezeteknek a fő feladata még a hátrányos helyzetű és a családos emberek munkavállalásának biztosítása. A munkaerőpiac fejlesztésekor a támogatások megítélése során külön figyelmet kapnak a hátrányos helyzetű régiók. Ennek ellenére még a fejlettebb pozsonyi régióban is szükség van a támogatásokra, a munkaerő képzésének fejlesztésére.

Az alábbi táblázat foglalja össze az előbbieken az NSRR részletezett támogatási témáit a 2007–2013-as időszakban.

38. táblázat: Az NSRR támogatási prioritásai

1. Infrastruktúra	1.1. Regionális infrastruktúra	ERDF
	1.2. Környezeti infrastruktúra és környezetvédelem	ERDF + KF
	1.3. Közlekedési infrastruktúra és tömegközlekedés	ERDF + KF
	1.4. Az egészségügyi infrastruktúra modernizációja	ERDF
2. Tudásalapú gazdaság	2.1. Információs társadalom	ERDF
	2.2. Kutatás és fejlesztés	ERDF
	2.3. Felsőoktatási infrastruktúra	ERDF
	2.4. Vállalkozások és szolgáltatások fejlesztése innováció segítségével	ERDF
3. Humán erőforrás	3.1. Modern oktatási rendszer a tudásalapú társadalom érdekében	ESF
	3.2. Munkaerő növelése, szociális és intézményi háttér fejlesztése	ESF

Forrás: Základné dokumenty (<http://www.nsr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

A 2007–2013-as időszakban lezajló fejlesztések témája mellett meg kell említeni a támogatások forrását. A támogatások nagy részét az Európai Regionális Fejlesztési Alap (European Regional Development Fund, ERDF) biztosítja. A különböző szociális és humán erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó támogatásnál komoly szerepe van az Európai Szociális Alapnak (European Social Fund, ESF). Emellett jelentősek még a helyi források is. Az előbb említett alapok igen komoly összegeket biztosítanak a fejlesztési támogatásokra. A támogatások mértéke előre meghatározott minden évre. A támogatások éves mértéke is változó a hét év során, bizonyos programok esetében folyamatosan emelkedik, máshol pedig csökken a támogatás mértéke. A különböző témák esetében az alábbi összegek kerültek meghatározásra Szlovákia esetében.

39. táblázat: Szlovákia Nemzeti Stratégia Referencia Keretének
forrásmegosztása

Forrás	Témák	A támogatás összege
ERDF	Regionális fejlesztés	1 445 millió EUR
	Környezeti infrastruktúra	1 800 millió EUR
	Közlekedési infrastruktúra	3 207 millió EUR
	Információs társadalom	993 millió EUR
	Kutatás és fejlesztés	883 millió EUR
	Versenyképesség és gazdasági növekedés	772 millió EUR
	Egészségügy	250 millió EUR
	Technológiai fejlesztés	98 millió EUR
ESF	Munkaügy, szociális ellátás	864 millió EUR
	Oktatás	600 millió EUR
Összesen:		10 912 millió EUR

Forrás: Základné dokumenty (<http://www.nsr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

5.4. Területfejlesztés Szlovákia régióiban⁷³

A szlovákiai regionális politika eddigi eredményeiről, sőt a tervekben szereplő támogatások jövőbeni hatásairól alig vannak elérhető kormányzati adatok, a fellelhetőeknek is kétes a megbízhatóságuk. Az unió által megbízott külföldi szakértők készítette tanulmányokra hivatkoznak azok az újságcikkek, nyilatkozatok, amelyek Szlovákia regionális politikájáról szólnak. 2005 végéig az elérhető támogatásoknak csak mintegy 1,87%-át sikerült felhasználni. Jórészt a mezőgazdasági orientációs alapból, illetve a szociális alapból a humán erőforrás fejlesztésére hivatott pályázatok voltak a sikeresek, azonban egyetlen sikeres pályázat sem készült az ipar és szolgáltatások támogatására, illetve az EQUAL és INTERREG programok által kínált támogatások lehívására. A NUTS III-as régiók között a beszercebányai volt az egyik legaktívabb, a sikeres pályázatok zöme a turizmust és a vendéglátást hivatott fejleszteni. A közlekedési infrastruktúrára fordítandó támogatások lehívásában is az elsők között volt e régió. Kevés projekt futott azonban a külföldi régiókkal közös partnerséget segítő, kevés volt az innovációt, a kutatás-fejlesztést, információs társadalmat támogató pályázat. Ezeknek a területeknek mindenképpen nagyobb hangsúlyt kell kapniuk a következő, 2007–2013 közötti időszakban.

⁷³ Hajós T.: Közép-Szlovákia régió. Kézirat, Budapest, 2007.

40. táblázat: Régiók közötti forrásmegosztás Szlovákiában

Régiók által lehívott támogatások (SK)	Jóváhagyott projektek	
	száma	összege
Nyugat-Szlovákia	3 328	78 680 millió
Közép-Szlovákia	2 316	23 240 millió
Kelet-Szlovákia	2 479	18 910 millió
Összesen:	8 123	120 830 millió

Forrás: Základné dokumenty (<http://www.nsrr.sk/dokumenty/zakladne-dokumenty/>)

Az uniós támogatások első néhány évének tapasztalatait összegezve, negatív képet kapunk a regionális különbség csökkentését, a munkaerő és tőke mobilitását tekintve. A különbségek, a munkanélküliség nem csökkent szignifikáns mértékben. Az uniós csatlakozást követően nem a meglévő problémák megoldása volt a fő cél, hanem az, hogy minél több EU-támogatást hívjanak le. A támogatások összegének maximalizálása háttérbe szorította a strukturális reformokat, hosszú távú érdekeket. A legfőbb probléma a magas munkanélküliségi ráta, azon belül a hosszú ideje munkanélküliek nagy aránya, és a munkanélküliség regionális különbségei. A legkedvezőtlenebb helyzetben ebben a tekintetben (is) a Kelet-Szlovákia régió van. A különbség a fejlettnak mondható Pozsony régió és a keleti országrész között nem csökkent, és ez komoly társadalmi feszültségeket rejt magában. (Gondoljunk a roma kisebbség lázadására.)

41. táblázat: Közép-Szlovákia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Közép-Szlovákia	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 354	1 353	1 353	1 352	1 352	1 351
Népsűrűség (fő/km ²)	83,3	83,2	83,2	83,2	83,2	83,1
Foglalkoztatási ráta (%)	55,4	55,6	53,8	55,2	57,1	57,7
Munkanélküliségi ráta (%)	21,4	20,5	22,1	19,6	16,4	15,3
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	45	46	47	46	49	53
Regionális GDP (M EUR)	5 487	6 139	6 967	7 449	8 655	10 825
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	5 950	5 733	5 960	6 790	7 298	8 637

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A jövőben ezek a problémák talán megoldódhatnak, hiszen optimizmusra okot adó jeleket is felfedezhetünk, a regionális tanulmányokat folytatók száma növekszik az országban, a kormányzat is felismerni látszik a tényt, hogy a külföldi befektetők számára a Pozsonyon kívüli Szlovákiát is vonzóvá kell tenni.

A Közép-Szlovákia régió számára a következő időszakban a regionális támogatások lehívásakor a kormányzatnak hasonló szempontokat kell figyelembe vennie, mint országosan. Természetesen néhány specifikum akad. Így a vasúti infrastruktúra állapotának javítása, a déli területek gyorsforgalmi úttal, autópályával ellátottságának megoldása, a magas hegységek kínálta természeti adottságok még intenzívebb kihasználása.

5.4.1. Nyugat-Szlovákia

A fejlesztés víziója

A versenyképességnövelése, az életszínvonal jelentős növekedése, valamint a régió jóléte és a hosszú távú fenntartható fejlődés elérése.

42. táblázat: Nyugat-Szlovákia legfontosabb gazdasági és társadalmi adatai

Nyugat-Szlovákia	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Népesség (1000 fő)	1 867	1 865	1 864	1 864	1863	1 863
Népsűrűség (fő/km ²)	124,5	124,4	124,3	124,3	124,2	124,3
Foglalkoztatási ráta (%)	57,2	58,8	59,9	60,6	62,3	63,6
Munkanélküliségi ráta (%)	17,5	15,9	14,3	12,5	9,8	7,8
Regionális GDP/fő (PPS EU27 = 100%)	49	52	54	57	63	66
Regionális GDP (M EUR)	8 228	9 563	11 155	12 553	15 234	18 518
Rendelkezésre álló jövedelem (EUR/fő)	6 262	6 008	6 436	7 001	7 742	8 797

Forrás: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/main_tables)

A fejlesztés stratégiája^{74 75}

Kiindulópontok

A NUTS II Nyugat-szlovákiai Fejlesztési Terv két fő elemzésből indul ki: a szociális-gazdasági analízisből és a SWOT-analízisből, amely megmu-

⁷⁴ Havelka R.: Nyugat-Szlovákiai NUTS II régió, Západné Slovensko. Kézirat, Budapest, 2007.

⁷⁵ Kollár E.: Tanulmány a Nyugat-Szlovákia NUTS II régióról. Kézirat, Budapest, 2007.

tatja a régió erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit. Az EU 25 tagállamra bővítése, majd 2007 januárjában újabb két taggal való bővítése jelentős különbségeket eredményezett az egyes tagországok közt. A gazdasági és politikai kihívásokra felelve az Európai Bizottság javaslatot tett egy új politikai összefogásra a 2007–2013-as időszakra. Az új terv lehetőséget biztosít az egyes tagállamoknak és a régióknak a kölcsönös együttműködésre a fenntartható fejlődés elérése érdekében, a nagyobb versenyképesség elérésére és a munkanélküliség csökkentésére. A NUTS II Fejlesztési Tervben az EU stratégiai javaslatai olvashatóak, amelyek definiálják az EU alapstratégiáját a jövőbeli gazdasági, politikai és szociális kérdések körében. A Nyugat-Szlovákiára vonatkozó Fejlesztési Terv egyben tartalmazza a kiindulási pontokat, valamint meghatározza, hogy az egyes támogatásokat mely európai uniós forrásokból vehetik igénybe a pályázók. A 2007–2013-as időszakban a Strukturális Alapokból igénybe vehető források az ERDF és az ESF, továbbá az FS, az EAGGF, valamint a FIGG. A 2007–2013-as NUTS II terv megalkotásában részt vettek az egyes régiók, városok, községek, falvak, oktatási intézmények, nonprofit szervezetek és vállalkozók.

Stratégiai cél

43. táblázat: A NUTS II stratégiai cél megvalósulásának mutatói

Stratégiai cél	Értékek 2013-ban
A GDP értéke egy lakosra a vásárlási paritásra kivetítve az EU-tagországokhoz viszonyítva	Az EU átlagának több mint 55%-a
A munka termelékenysége	Az EU átlagának több mint 60%-a
A foglalkoztatottság mértéke (15–64 év közötti korosztály) az EU-tagországokhoz viszonyítva	Az EU átlagának több mint 95%-a

Forrás: Rozvojovy Plán 2007–2013 NUTSII. Západné Slovensko (http://www.tsk.sk/buxus/docs/regional/RP_NUTS_II-ZS_2007-2013.pdf)

A régió belső potenciáljának kihasználásával a nyugat-szlovákiai régió fejlődésének gyorsítása, a versenyképesség növelése, a közlekedési, technikai, szociális és kommunikációs infrastruktúra modernizálása újabb befektetések segítségével, a lakosok és látogatók életfeltételeinek biztosítása és emelése a fenntartható fejlődés megvalósulása által.

Stratégiai prioritások, specifikus prioritások és mutatószámaik⁷⁶

A prioritások összeállításakor a Nemzeti Stratégiai Keretből indultak ki, amely meghatározza és egyben kapcsolatot teremt az egyes stratégiai elemek közt, tehát az állam, szektorok és régiók közt, figyelembe véve azt a célt, hogy a fejlesztés víziója és a stratégiai célok a lehető legnagyobb mértékben valósuljanak meg a 2007–2013 közti időszakban.

44. táblázat: A prioritások rendszere a NUTS II Nyugat-Szlovákia régió fejlesztéséhez

Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Célok
1. Emberi erőforrás	1.1. Modern oktatás	1.1.1. Az iskolai rendszer modernizálása 1.1.2. A főiskolák elfogadtatása mint a társadalmi és gazdasági élet hajtómotorjai 1.1.3. Életen át tartó tanulás stratégiájának elfogadása egy tudásalapú társadalom megteremtéséért 1.1.4. Az etnikai csoportok gyermekeinek oktatási szintjének növelése
	1.2. Munkanélküliség csökkentése	1.2.1. A munka utáni migráció támogatása és a határokon átívelő munkaerőpiac megteremtése 1.2.2. A munkanélküliség problémájának megoldása és a munkaerőpiacot támogató programok támogatása 1.2.3. A rugalmas munkaerőpiac támogatása 1.2.4. A szociális és egészségügyi szolgáltatások fejlesztése 1.2.5. Esélyegyenlőség megteremtésének támogatása és a hátrányos helyzetű csoportok integrálásának elősegítése a munkaerőpiacon 1.2.6. A családi élet és a munkahelyen eltöltött idő összeegyeztetése és a gyerekekről való gondoskodás
2. Infrastruktúra	2.1. Közlekedési infrastruktúra	2.1.1. A közúti közlekedés infrastruktúrájának fejlesztése és modernizálása 2.1.2. A vasúti közlekedés infrastruktúrájának fejlesztése és modernizálása 2.1.3. A kombinált közlekedés infrastruktúrájának fejlesztése és modernizálása
	2.2. Technikai infrastruktúra	2.2.1. Az energetikai rendszer rekonstrukciója és modernizálása

Folytatás a következő oldalon!

⁷⁶ Perge I.: Nemzeti fejlesztési tervek Szlovákiában és a Kelet-Szlovák régióban (Východné Slovensko). Kézirat, 2007.

A táblázat folytatása		
Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Célok
	2.3. Szociális infrastruktúra	<p>2.3.1. A minőségi és mindenki számára elérhető szociális infrastruktúra megteremtése</p> <p>2.3.2. Az oktatási infrastruktúra fejlesztése és modernizálása</p> <p>2.3.3. Az egészségügyi és szociális infrastruktúra kiépítése és modernizálása, különös tekintettel a szolgáltatások jobb minőségének és hatékonyságának növelésére</p> <p>2.3.4. A kulturális és sporthálózat kiépítése és modernizálása, különös tekintettel a szolgáltatások jobb minőségének és hatékonyságának növelésére</p>
	2.4. Az életközvetet infrastruktúrája	<p>2.4.1. Az életközvetet infrastruktúrájának kiépítése az EU-szabványok szerint, és a környezeti összetevők hatékonyságának növelése és fejlesztése</p> <p>2.4.2. Védelem, a víz hatékony felhasználása és az árvizekkel szembeni védelem</p> <p>2.4.3. A légkör védelme és az újrahasznosítható energiaforrások kihasználása</p> <p>2.4.4. A hulladékparban uralkodó szituáció javítása</p> <p>2.4.5. Természetvédelem</p>
	2.5. Külföldi szolgáltatások infrastruktúrája	<p>2.5.1. A külföldi szolgáltatások infrastruktúrájának építése és modernizálása, különös tekintettel a szolgáltatások jobb minőségének és hatékonyságának növelésére</p>
3. Kutatás, fejlesztés, innováció és gazdasági fejlődés	3.1. A vállalkozások és szolgáltatások versenyképességének támogatása az innováció segítségével	<p>3.1.1. A versenyképesség növelése a termelésben és a szolgáltatásokban technológiai innováció segítségével</p> <p>3.1.2. A közös szolgáltatások támogatása a vállalkozók számára (ipari parkok, spin-off center)</p>
	3.2. A társadalom informatizálása	<p>3.2.1. A gazdaság és a régiók versenyképességének növelése az információs társadalom kiépítésével és fejlesztésével</p>
	3.3. Kutatás, fejlesztés, innováció	<p>3.3.1. A kutatás és fejlesztés modern és hatékony rendszerének támogatása, amely növeli a szlovák gazdaság és a régiók versenyképességét</p>
	3.4. Gazdasági ismeret támogatása	<p>3.4.1. A mezőgazdaság és ipar modernizálása és rekonstrukciója, új vállalkozások alakulásának támogatása, ezáltal növelve a gazdasági fejlődést</p> <p>3.4.2. Multifunkcionális gazdaság, multifunkcionális mezőgazdaság és a vidékfejlesztés támogatása</p> <p>3.4.3. A turizmus támogatása</p>

Forrás: Národný strategický referenčný rámeč SR na roky 2007–2013, átdolgozott.

1. stratégiai prioritás

Az emberi erőforrás fejlesztése a legfontosabb eleme, az állandó oktatással és a munkaerőpiacon való részvétellel. Az emberi erőforrás fejlesztése a következő pontokból tevődik össze:

- az oktatás minőségének növelése (a hagyományos iskola váltása modern iskolára);
- az életen át tartó tanulás minőségének növelése;
- a munkaerőpiac versenyképességének növelése;
- a gazdasági ismeretek bővítése.

2. stratégiai prioritás

Fő célkitűzése az emberi élet minőségének javítása a városokban, falvakban és az egész nyugat-szlovákiai NUTS II régió határain belül. Ezen cél elérésére a következő megoldások megvalósulása szükséges:

- a városi és falusi fizikai környezet javítása;
- a lakosok szociális-gazdasági életének javítása az oktatási és szociális szolgáltatások elérhetőségével és minőségének javításával;
- a külföldi szolgáltatások teljesítményének növelése a megfelelő feltételek javítása által;
- a vállalkozói környezet feltételeinek megteremtése.

A stratégiai prioritás támogatja a modernizációt az oktatási, kulturális, egészségügyi és szociális infrastruktúra hozzáféréseinek javításával. A régióon belüli kiépített közlekedési hálózattal rendelkező területek, amelyek az országon belüli, illetve a transzeurópai közlekedési hálózat részesei, biztosítják a régió számára:

- a gazdaság működését,
- a külföldi tőke beáramlását,
- a régiók közötti különbségek csökkenését.

A 2. stratégiai prioritásban szereplő pontok a regionális és helyi utak modernizálásával és építésével teljesek. Az életkörülmények infrastruktúrájának folyamatos építése lehetőséget biztosít a lakosok életfeltételeinek javulására, amely a hosszán fenntartható, gazdasági és közösségi növekedés nélkülözhetetlen alapja.

3. stratégiai prioritás

A vállalatok növekedésének és versenyképességének megőrzéséhez a feltétel a hozzáadott érték növelésében és a foglalkoztatottságban rejlik, valamint a szolgáltatásokban és termelésben megjelenő innovációk számától függ. Ez a fejlődés a gazdaságban tudás- és kutatási eredmé-

nyek megjelenésének köszönhető. Ezért fontos a hosszú távú, minőségi kutatási potenciál megteremtése.

A 3. stratégiai prioritás reagál:

- a nyugat-szlovákiai NUTS II régió területeinek gyengébb gazdasági teljesítményére;
- a szociális és gazdasági fejlődés regionális különbségeire a NUTS II nyugat-szlovákiai területein.

A célok elérésére a nyugat-szlovákiai régió jó imázsát kívánja kihasználni a képzett és relatív olcsó munkaerővel, a gazdaság sokszínűségével, és a természeti és kulturális turisztikai látványosságok fejlesztésével.

1. stratégiai prioritás részletei: Emberi erőforrás

A specifikus prioritások megtervezésénél figyelembe vették, hogy egy olyan rendszert hozzanak létre, amely a részterületek egészét lefedi, tehát a munkaerőpiac rugalmasságát, a foglalkoztatottság támogatását, a munkanélküliség csökkentését, különös tekintettel a hosszú távon munkanélküliekre, a szociális körülményeket nélkülözők segítségét (pl. foglyok, romák) a foglalkoztatottság növelése által, a munkaerőpiacra való belépési feltételek egyszerűsítésével, a munkahelyi élet és a családi élet összehangolását a munkaerő képzettségének növelésétől, az életen keresztüli tanulás támogatásától egészen az információs tanácsadó programok megjelenéséig.

A tudástársadalom megteremtésének feltétele a nyugat-szlovákiai régióban elsősorban az oktatási folyamat átszervezésében rejlik. Az oktatási intézmények hálózatának könnyebb elérhetőségét kell biztosítani, valamint az egyes tantárgyak – főként az idegen nyelvek, menedzsment és szakképzés – oktatásának növekvő óraszámát. Elengedhetetlen a tanárok motiválása és aktivitásuk növelésének ösztönzése.

Tevékenységek:

- az oktatás szintjének emelése új oktatási formák bevezetésével;
- lehetőséget biztosítani minden csoportnak a felsőfokú végzettség megszerzésére;
- új tanulási programok megjelenésének támogatása a mesteri, doktori képzésben;
- a hazai főiskolák oktatási minőségének európai szintre való emelése;
- a doktori és posztgraduális képzések támogatása;
- az e-learning támogatása;
- az új információs és kommunikációs technológiák kihasználásának támogatása a főiskolai oktatásban;

- a kutatás és fejlesztés támogatása a főiskolákon és a tudományos eredmények alkalmazása;
- diákcseré és tanárcseré lehetőségének támogatása;
- a főiskolák nemzetközi együttműködésének támogatása;
- a főiskolák információs-kommunikációs hálózatának kiépítése;
- a főiskolák és a köz- és magánszektor együttműködésének támogatása.

A főiskoláknak a tudástársadalom megteremtésében elengedhetetlen szerepük van. Nemcsak az oktatási szinten fontos, hanem a termékek és szolgáltatások létrehozásánál, biztosítva azok magas hozzáadott értékét. A nyugat-szlovákiai régió főiskolái központtá szeretne válni.

Tevékenységek:

- minden társadalmi csoport számára biztosítani a főiskolai oktatásban való részvételt;
- új oktatási formák bevezetésének támogatása;
- a főiskolai oktatás minőségének javítása az EU oktatási normáinak megfelelően;
- a doktoranduszok és posztgraduális képzésben részt vevők támogatása;
- az e-learning támogatása;
- a főiskolák nemzetközi kapcsolatainak támogatása.

Az életen át tartó tanulás elengedhetetlen feltétele a modern társadalom kialakulásának. A lakosságnak lehetősége nyílik rá, hogy érett korban is bővítsé tudását, növelve ezzel jobb érvényesülési lehetőségeit és esélyeit a munkaerőpiacon. A program célja, hogy támogassa és megvalósítsa az életen át tartó tanulás lehetőségeit.

Tevékenységek:

- a lakosság részvételének támogatása a folyamatos tanulásban, és meggyőzése annak hasznosságáról;
- az innováció és oktatás bevezetésének támogatása;
- az életen át tartó tanulás támogatása a tanárok és egyéb dolgozók körében az oktatási intézményekben;
- az oktatási lehetőségekről információk biztosítása és tanácsadás támogatása;
- a vállalatokon belüli képzés támogatása;
- az egészségkárosodással élők számára biztosítani a tanulás lehetőségét;

- a karrier-tanácsadás biztosítása;
- a főiskolák nemzetközi kapcsolatainak támogatása.

A roma lakosság oktatása lehetőséget biztosít számukra a munkaerőpiacon való jobb érvényesülésre és életszínvonaluk emelésére. A gyermekek oktatását már az iskolakezdés előtti időszakban el kell kezdeni, hogy elsajátítsák az alapvető társadalmi és szociális normákat.

Tevékenységek:

- az oktatási különbségek csökkentése a roma fiatalság oktatási szintjén;
- az iskolakezdés előtti oktatás megkezdésének támogatása;
- a roma gyerekek és fiatalok oktatása minden iskolában;
- a roma fiatalság iskolán kívüli tevékenységének támogatása;
- a roma pedagógusok, lektorok oktatásának támogatása.

A regionális különbségek csökkentése a munkaerőpiacon lehetővé teszi a munkavállalás megkívánta rugalmasságot, amely a foglalkoztatottság emelkedéséhez és a munkanélküliség csökkentéséhez vezet. Ebben a folyamatban a határokon átívelő együttműködésnek döntő szerepe van. A nyugat-szlovákiai régióban nem eléggé széles körű a gazdaság, és a helyi infrastruktúra sem elégséges, ami a nem elégséges munkahelyek számában és a magas munkanélküliségi rátában tükröződik. Ezért nagyon fontos a határokon átívelő információk és know-how átadása, és a különböző munkaerőpiacok együttműködésének támogatása.

Tevékenységek:

- a határokon átívelő munkaerőpiac információs rendszerének feltérképezése;
- az egyes regionális és szociális partnerekkel való intenzívebb együttműködés;
- az alternatív munkalehetőségek megteremtésére közös akciók szervezése;
- közös projektek indítása a határokon túli munkahelyek megteremtésére;
- a munkalehetőségekkel kapcsolatos tájékoztatás céljából tanácsadás létrehozása;
- közös, általános tervek, programok és regionális stratégiai terv készítése.

A nyugat-szlovákiai régióban a munkanélküliségi ráta nagyon eltérő. A kerületek közül a nyitrai kerületben a legmagasabb a munkanélküliség. E

helyzet megoldására támogatni kell a régió belül a munkanélküliség megoldásának problémáját, különös tekintettel a hosszú távú munkanélküliségre.

Tevékenységek:

- az oktatás támogatása és a munkaerőpiacra való belépés előkészítése;
- a hallgatók munkavállalási aktivitásának támogatása;
- a kevésbé népszerű szakmával rendelkező hallgatók számára biztosítani a munkahelyeket;
- a pilotprojektek támogatása;
- a tanácsadás és munkaközvetítés támogatása;
- a kis- és középvállalatok számára biztosítani a tanácsadást és a továbbképzést;
- a Szociális Fejlesztési Alap programjának támogatása a munkanélküliség megoldására.

Fő cél a munkahely teremtése és a munkanélküliség csökkentése, különös figyelemmel a hosszú távú munkanélküliségre, a munkaerőpiacra való belépés megkönnyítése, a munkavállalók magasabb szintű képzettsége, az életen át tartó tanulás támogatása.

Tevékenységek:

- a szociális rendszerben szereplő csoportok munkába állásának aktivizálása és támogatása;
- a tanácsadói irodák létrehozása a szakmákról és munkahelyekről;
- a hallgatók és pályakezdők érdeklődésének felkeltése az egyes munkahelyek iránt;
- az oktatási intézmények együttműködése a munkáltatókkal;
- az életen át tartó tanulás támogatása a jobb érvényesülés jegyében;
- állásbörzék szervezése;
- internetes álláskeresés szervezése;
- információs tanácsadás támogatása.

A nyugat-szlovákiai régió lakosainak körében a szociális problémák egyre elterjedtebbek. A nyitrai kerület déli és keleti felében kezdődő elszegényedés tovább húzódik kelet felé. A lakosság veszélyeztetett csoportjai közé tartoznak az alacsony kereseti lehetőséggel rendelkező lakosok, és a hosszú távon munkanélküliek. A szegénységgel sújtott lakosok közt nagyobb esély áll fenn a különböző megbetegedésekre, amelyek okai lehetnek az alultápláltság és a helytelen életkörülmények.

Tevékenységek:

- a veszélyeztetett csoportok számára a szociális és egészségügyi szolgáltatásokban való részvétel lehetőségének biztosítása;
- a szociális szolgáltatások fejlesztésének támogatása;
- új típusú szociális szolgáltatások és aktivitások bevezetése;
- a szociális és egészségügyi szolgáltatások minőségének és oktatásának emelése.

Az esélyegyenlőség megteremtése a munkaerőpiacon, és a hátrányos helyzetű csoportok gyorsabb integrálása a program pont fő célja. A csoportok számára modern szolgáltatások segítségével megkönnyíteni a munkaerőpiacra való belépést.

Tevékenységek:

- az oktatás és a munkaerőpiacra való belépés előkészítése – a munkanélküliek számára oktatás biztosítása a piacon hiányszakmaként fellépő ágazatok figyelembevételével;
- mindenki számára biztosítani a minőségi oktatáshoz való hozzáférést;
- a második esély programjának támogatása – az általános és középiskolák befejezésének lehetősége, szakképzés, munkagyakorlat szerzése;
- a megfelelő munkakörülmények megteremtése;
- a regionális információs tanácsadói központok létrehozása;
- karrier-tanácsadás a pályakezdőknek, magánvállalkozások létrehozásának támogatása;
- az egészségkárosodással élők munkaerőpiacra belépésének támogatása a megfelelő feltételek megteremtésével;
- a tanulók oktatási rendszerből való kiesésének megakadályozása.

A családdal rendelkező munkavállalók komoly problémákkal néznek szembe a munkaerőpiacon és a munkahelyek megtartásakor. A program pont fő célja, hogy a családos, kisgyerekes munkavállalók meg tudjanak felelni a munkaerőpiac kihívásainak.

Tevékenységek:

- a munka nélküli szülők belépésének támogatása a munkaerőpiacra;
- a gyermekekkel rendelkező szülők esélyegyenlőségének megteremtése a munkaerőpiacon;
- továbbképzési tanfolyamok biztosítása főleg a nők számára, az újbóli munkába állás lehetőségéhez;

- a munkáltatók ösztönzése a családos, gyermekekkel rendelkező dolgozók alkalmazására;
- támogató programok létrehozása a továbbképzés motiválására;
- a gyermekek és fiatalok minőségi szabadidő-felhasználásának támogatása.

2. stratégiai prioritás részletei: Infrastruktúra

Az emberi erőforrások jobb kihasználásának, az ipari technológiák és szolgáltatások alkalmazásának és az iparnak alapvető feltétele a fejlett, szétágazó infrastruktúra. Ez kihatással van a terület gazdasági fejlődésére, pl. a külföldi tőke beáramlása által.

A közúti közlekedés infrastruktúrájának nagy jelentősége van az országba áramló idegen tőke szempontjából, valamint az egyes régiók jobb megközelítését teszi lehetővé. Egyben elősegíti a munkaerő áramlását, s ezzel hozzájárul a régió fejlődéséhez. A program célja a minőségi utak biztosítása a régióban, az országon áthaladó főutakba való bekapcsolódás, az autópályák kivitelezése, főleg a D1 autópálya befejezése, gyorsforgalmi utak építése, a másod-, illetve harmadrendű utak rekonstrukciója, új szakaszok építése, felüljárók, hidak, kerülő utak építése.

Tevékenységek:

- az autópálya teljes hosszának kiépítése;
- gyorsforgalmi utak építése;
- első-, másod-, illetve harmadrendű utak építése és rekonstrukciója;
- városok és falvak környékén kerülő utak építése;
- felüljárók és hidak építése;
- biztosítani a megfelelő utakat a minőségi közlekedésre;
- kerékpárutak, járdák építése;
- a városi tömegközlekedés fejlesztése, illetve gazdaságos, kevésbé környezetszennyező formájának megvalósítása;
- autóbusz-megállók felújítása.

A vasúti közlekedés technológiájának modernizálása nemcsak a munkaerő gyorsabb áramlását teszi lehetővé, hanem jelentős mértékben növeli a közlekedés biztonságát. A vasúti hálózatot a nemzetközi TENT-T hálózatba kell bekapcsolni, ezt az útvonalak modernizálásával az AGC és az AGTC megállapodás szerint kell kivitelezni.

Tevékenységek:

- az AGC és AGTC megállapodásokban definiált szabványok elérése;
- a vasúti közlekedésben a 160 km/h sebesség elérése;

- a peronok modernizálása, felújítása, a közlekedés biztonságának növelése;
- a sínek és a vasútállomások modernizálása.

Potenciális végső felhasználók: Szlovák Vasúttársaság, kerületek, városok, községek, magánvállalkozók a vasúti közlekedési iparágban.

A nyugat-szlovákiai régió kiváló fekvése biztosítja, hogy a régió hét Duna menti állammal áll kapcsolatban, tulajdonképpen itt kapcsolódik a vízi közlekedés Nyugat-Európa vérkeringésébe. A régió két fontos kikötővárosa Komárom és Párkány. A régió gazdasági fejlődésének elengedhetetlen feltétele a légi közlekedés. Ez nemcsak a vállalkozói szférának nyújtana előnyt, de jelentős mértékben növelné a turisztikai bevételeket is. A termékek cseréjének szempontjából szükség lenne logisztikai központok építésére.

Tevékenységek:

- a repülőterek biztonsági rendszerének kiépítése;
- a repülőterek technikai biztonságának modernizálása;
- a repülőterek kihasználása sportcélokra és mezőgazdasági munkákra;
- a Vág folyó vízi közlekedésének építése és kikötők létrehozása;
- a nemzetközi dunai vízi közlekedés kiépítése.

Potenciális végső felhasználók: Szlovák Légitársaság, repülőterek tulajdonosai, szállítók, szlovák dunai hajózási egyesület.

A jászói atomerőmű blokkjainak leállítása szükségessé tette, hogy Szlovákia szükséges energiamennyiségét a mohi atomerőmű kapacitásának növeléséből fedezze, és szélesebb körben használjon fel alternatív energiaforrásokat.

Tevékenységek:

- a mohi atomerőmű építésének befejezése;
- alternatív energiaforrások kihasználása (megújuló energiaforrások, biomassza);
- energiatakarékosságra irányuló programok támogatása;
- kisebb vízi erőművek építésének támogatása;
- a geotermikus energia használatának támogatása;
- a világítás modernizálása.

Potenciális végső felhasználók: Szlovák Villamos Művek, magánvállalkozók, önkormányzatok.

A szociális és kulturális infrastruktúra kiépítése lehetővé teszi a régió versenyképességének növelését, és a városok és falvak lakosai életszínvonalának emelését.

Tevékenységek:

- mikrorégiók és falvak közösségének létrehozása;
- a községek és városok technikai és környezeti infrastruktúrájának kiépítése;
- a szociális infrastruktúra rekonstrukciója;
- a kulturális örökség védelme és támogatása;
- a kulturális-történelmi emlékművek felújítása;
- a tradíciók és folklórcsoportok támogatása;
- a hagyományos szakmák támogatása;
- a regionális média fejlesztése és támogatása;
- fesztiválok szervezésének támogatása;
- falvakon a szolgáltatások, kis- és középvállalkozások létrehozásának támogatása.

Potenciális végső felhasználók: munkáltatók, regionális helyi, illetve állami szervek, nonprofit szervezetek.

A tudástársadalom és az információs társadalom létrehozásához elengedhetetlen feltétel az oktatási infrastruktúra modernizálása és az oktatás színvonalának emelése.

Tevékenységek:

- az iskolák materiális-technikai részének kiépítése az európai szabványoknak megfelelően;
- az iskolák épületeinek és berendezéseinek rekonstrukciója és modernizálása;
- az iskolák tetőszerkezetének rekonstrukciója, ablakok cseréje;
- az informatikai eszközök beszerzése és használata a középiskolákban;
- nyelvi laborok és speciális oktatási termek létrehozásának támogatása;
- a munkáltatók és vállalkozók bevonása az oktatási programokba.

Potenciális végső felhasználók: iskolák, egyetemek, oktatási intézmények, szabadidőközpontok.

A lakosok egészségi állapotának javulása csak a nemzetközi egészségügyi normák bevezetésével valósulhat meg. Ennek fontos része az egészségügy informatizálása. Az egészségügyi és szociális gondoskodás az egészségügyi intézmények felszereltségétől függ.

A program fő célja a lakosok egészségi állapotának javítása.

Tevékenységek:

- az egészségügyi és szociális berendezések rekonstrukciója és újítása;
- az épületek energiafelhasználásának csökkentése;
- minden lakos számára elérhetővé tenni az egészségügyi szolgáltatásokat;
- a modern egészségügyi műszerek, berendezések és technológiák alkalmazása;
- az idősek és hosszan tartó betegségben szenvedők ápolásának biztosítása;
- új rendelési formák alkalmazása (egynapos sebészet).

Potenciális végső felhasználók: önkormányzatok, egészségügyi, illetve szociális létesítmények tulajdonosai.

A kulturális és történelmi örökség ismerete és megőrzése az emberekben hazafias érzések felkeltésével jár együtt.

Tevékenységek:

- a kulturális és sportlétesítmények rekonstrukciója;
- vidéken a kultúrházak rekonstrukciójának támogatása;
- galériák és könyvtárak modernizálása és informatikai rendszerekkel való ellátása;
- a kulturális, történelmi és nemzeti jelentőséggel rendelkező létesítmények rekonstrukciója;
- a tradicionális kultúra megőrzésének támogatása;
- népi hagyományok, népi szakmák megőrzése;
- tájékoztatás kulturális, sport- és társadalmi rendezvények szervezéséről a weboldalakon;
- sportegyesületek támogatása.

Potenciális végső felhasználók: helyi és községi önkormányzatok, a kulturális és sportlétesítmények üzemeltetői.

Az életkörnyezet infrastruktúrájának fő feladata az életkörnyezet védelme, amely a hosszan fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődés alapja. Az infrastruktúra kiépítésével az életkörnyezet attraktívabbá válik a befektetők számára, a lakosok számára pedig lehetőség nyílik a jobb életkörülmények megteremtésére. Természetvédelem szempontjából fontos az egyes fajok védelme és megőrzése, valamint a védett területek biztosítása.

Tevékenységek:

- természetvédelemmel kapcsolatos oktatási és tanácsadói központok létrehozása;
- a természeti erőforrások racionális kihasználása és védelme;
- a hulladék újrahasznosításának támogatása;
- erózió okozta problémák megoldása;
- oktatás és iskolázások szervezése.

Potenciális végső felhasználók: természetvédelmi intézmények, önkormányzatok, államon kívüli szervek.

A NUTS II régió kiváló minőségű vízforrásokkal rendelkezik. A víz szennyezésének fő okai a kismértékű csatornázás, a szennyvizek tisztítatlan beáramlása a víztározókba, és az illegális szennyvízkieresztés.

Tevékenységek:

- az ivóvízvezeték kiépítése;
- technikai célokra minél kevesebb ivóvíz felhasználása;
- csatornázás, ezáltal a szennyezés jelentős része megszűnne;
- az árvízzel veszélyeztetett területek védelme;
- az ásványvíz és a geotermikus víz hatékonyabb felhasználása;
- a felszíni víz és a talajvíz minőségének javítása;
- a szennyvíz mennyiségének csökkentése és újrafelhasználásának lehetősége.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, regionális vízművek, Szlovák Vízművek.

Tisztább levegőt csak a szennyező anyagok kibocsátásának csökkentésével lehet elérni. Ez főleg az ipari vidékeken és a közlekedési csomópontok találkozásánál érvényes. Kevésbé szennyező anyagok kibocsátásával kellene helyettesíteni a napjainkban használt anyagokat, és a megújuló energiaforrásokat kellene hasznosítani.

Tevékenységek:

- a szennyező anyagok kibocsátásának mérséklése és tisztító technológiák alkalmazása;
- a megújuló energiaforrások kihasználása;
- a szeméttégetők rekonstrukciója;
- a tömegközlekedés fejlesztése és a kerékpárutak építésének szorgalmazása;
- a házak megfelelő szigetelésének biztosítása.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, magánvállalkozások, környezetvédő szervezetek.

A hulladékparban fellépő szituáció orvoslására csak a hulladék szétválogatása jelentene megoldást, ezzel is csökkenne a hulladék mennyisége. Olyan technológiák bevezetését kellene szorgalmazni a termelésben, amely csökkentené a hulladékképződést.

Tevékenységek:

- berendezések építése, amelyek megsemmisítenék a hulladékot;
- a szemétegetők rekonstrukciója;
- regionális szinten szemétegetők építése;
- szelektív hulladékgyűjtés;
- új technológiák bevezetése, amelyek a természeti erőforrásokat hatékonyabban használnák ki;
- a háztartási hulladék komposztálása;
- hulladékégetők építésének támogatása az egészségügyi szektorban.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, magánvállalkozások, különböző szervezetek.

A NATURA 2000 szabályzat meghatározza a természetvédelmi szempontokat. Ebbe beletartozik a növényzet és az állatok védelme, és kiemelkedő pontja a madarak védelme.

Tevékenységek:

- a védett területekről való fokozott gondoskodás;
- a tulajdonosok és vállalkozók fokozott bevonása a védett programokba;
- gondoskodás és fokozott figyelemfelhívás a védett madarak érdekében;
- természetvédelemre oktatás.

Potenciális végső felhasználók: természetvédelmi szervezetek, természetvédelmi egyesületek, önkormányzatok.

Tevékenységek:

- tervek és modernizációs programok létrehozásának támogatása;
- a külföldi szolgáltatások technológiai színvonalának emelése;
- a lakosok védelmének növelése a váratlan történésekkel szemben;
- az információáramlás gyorsítása a külföldi kereskedelmi szolgáltatókkal váratlan események bekövetkeztekor.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, magánvállalkozások, jótékony szervezetek.

3. stratégiai prioritás részletei:

Kutatás, fejlesztés, innováció és gazdasági fejlődés

A gazdaságba történő új információs technológiák bevezetésével, az információk hatékonyabb felhasználásával, a kreatív gondolkodás elősegítésével az információs és tudástársadalom alapjait fektettük le. Az információs társadalom fejlesztésével lehetőség nyílik az ipar átstrukturálására, a termelés színvonalának és hatékonyságának növelésére és a nyugat-szlovákiai régió lakosai életszínvonalának emelésére.

A termelésben és a szolgáltatások minőségében jelentős konkurenciaharc folyik. Manapság már elengedhetetlen, hogy a termék ne rendelkezzen valamilyen hozzáadott értékkel. Ennek elérésére azonban szükség van a képzett, kreatív munkaerőre, csúcstechnológiákra, és a minőségi infrastruktúrára.

Tevékenységek:

- az új innovatív technológiák, eljárások, berendezések bevezetése a gazdasági ágazatokba;
- a hosszan fenntartható termelés elősegítése új technológiák segítségével, amelyek nem terhelik a környezetet;
- a környezetromboló technológiák felváltása környezetbarát technológiára;
- a háztartási hulladék otthoni újrahasznosításának támogatása.

Potenciális végső felhasználó: vállalkozói szektor.

Célcsoport: vállalkozói szektor.

A program pont fő célkitűzése a városi és vidéki vállalkozások számának növelése, főként az ipar és szolgáltatások terén.

Tevékenységek:

- új termékek gyártásának biztosítása;
- a cég jó hírének, márkáinak építése;
- a kis- és középvállalkozások támogatása;
- a mesterségek fejlődésének támogatása;
- az export növekedésének támogatása;
- a vállalkozók részvételének támogatása a hazai és külföldi vásárokon és kiállításokon;
- a kezdő vállalkozók támogatása;
- az információs és kommunikációs technológiák kihasználásának támogatása.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, magánvállalkozások, egyesületek.

Az információs társadalom megjelenése jelentős mértékben hozzájárul a fejlődéshez, a szolgáltatások hatékonyságának növeléséhez.

Tevékenységek:

- az e-egészségügy, e-learning, e-business, e-környezet és e-kultúra fejlesztésének támogatása;
- a tudástárak információinak minőségi szűrése;
- az adatvédelem növelése;
- az elektronikus szolgáltatások támogatása;
- az elektronikus térképek bevezetésének támogatása;
- a széles sávú internet elérhetőségének támogatása.

Potenciális végső felhasználók: közigazgatás, iskolák, egyetemek, egyesületek, a vállalkozásokat segítő intézmények.

Célcsoportok: a régió lakosai, tanárok, diákok, vállalkozók.

A kutatásnak és fejlesztésnek szoros összefüggésben kell állnia a vállalkozói szektorral, hogy az új ismeretek áramlása közvetlenül megvalósulhasson a gazdasági folyamatokban és szolgáltatásokban.

Tevékenységek:

- a kutatási és fejlesztési laboratóriumok felszereltségének modernizálása;
- csúcstechnológiákat alkalmazó laboratóriumok építése;
- a kutatás és fejlesztés szektorában lévő infrastruktúra építése és felújítása;
- a főiskolák és egyetemek kutatási központjainak támogatása;
- kutatók támogatása;
- a kutatási tervek, programok támogatása.

Potenciális végső felhasználók: a városok és községek önkormányzatai, magánvállalkozók, egyesületek, a vállalkozásokat segítő intézmények, kutatási és fejlesztési intézmények, egyetemek, főiskolák.

Célcsoportok: vállalkozók, vállalkozói szektor.

A vidék fenntartható fejlődésének alapja a mezőgazdaság, az erdészet és a halászat.

Tevékenységek:

- a mezőgazdasági termékek versenyképességének növelése a hazai és a külföldi piacon;
- a mezőgazdaságban a munka produktívitasának növelése és a hozzáadott érték növelése;
- a mezőgazdaság fejlesztése és az erdők intenzívebb védelme;

- a mezőgazdasági vállalkozások támogatása;
- a mezőgazdasági termelésre nem alkalmas területek erdősítése;
- a vállalkozások, innováció és fejlesztés támogatása;
- szabadalmak kihasználása.

Potenciális végső felhasználók: a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalatok és vállalkozások, erdészeti intézmények, vállalkozók, az erdők magántulajdonosai, községek, haliparban tevékenykedő vállalkozások, városok és községek önkormányzatai, egyesületek.

Célcsoportok: vállalkozók, vállalkozói szektor.

Tevékenységek:

- a partneri kapcsolatok kiépítésének támogatása;
- a helyi partneri kapcsolatok számának növelése;
- fejlesztési tervek megvalósulásának támogatása;
- a helyi csoportok aktiválása.

Potenciális végső felhasználók: vidéki mikrorégió 5000–150 000 lakossal, kormányon kívüli szervezetek.

A területfejlesztés egyik alappillére a turizmus. A programot fő célkitűzése a szolgáltatások minőségi javulása, a terület lokális helyrehozatala a fejlett infrastruktúra által.

Tevékenységek:

- a turizmus fejlesztése, új munkahelyek teremtése;
- a turizmus infrastruktúrájának fejlesztése;
- a turisztikai szolgáltatások minőségi fejlesztésének támogatása;
- a vidéki turizmus fejlesztése;
- a történelmi nevezetességek és emlékművek felújítása és bevonása a turizmusba.

Potenciális végső felhasználók: városok és községek önkormányzatai, vállalkozók, egyesületek, vállalkozásokat segítő szervezetek.

Célcsoportok: turisták, látogatók.

Pénzügyi támogatók: állami költségvetés, EU-források, hitelek, magánforrások.

Pénzügyi tervek

Az Európai Bizottság 2006. augusztus 4-én elfogadta a támogatásban részesülő régiók listáját és az évekre vonatkozó pénzügyi támogatások mértékét. Az évekre lebontott pénzügyi támogatásokat a következő táblázat mutatja.

45. táblázat: Az ERDF pénzügyi elosztása évekre lebontva millió euróban, a 2004-es árakon számítva

Év	Strukturális Alap	Kohéziós Alap	Összesen
2007	218,05	–	218,05
2008	208,37	–	208,37
2009	197,10	–	197,10
2010	179,33	–	179,33
2011	188,57	–	188,57
2012	203,31	–	203,31
2013	250,27	–	250,27
Összesen 2007–2013	1445,00	–	1445,00

Forrás: Podpora EÚ v programovom období 2007–2013 (<http://www.build.gov.sk/mvrrsr/index.php?id=1&lang=sk&cat=269>)

5.4.2. Pozsony (Bratislava)

Pozsony az excentrikus elhelyezkedésű szlovák főváros az ország délnyugati csücskében, Ausztria és Magyarország közelében fekszik, a Duna partján. Fontosságát már a Habsburg-uralom idején kivívta, hiszen a XVIII–XIX. században Magyarország fővárosa és a magyar rendi országgyűlés székhelye volt. Kereskedelmi szempontból is jelentős, hiszen egyrészt a Duna partján, másrészt pedig fontos kereskedelmi utak csomópontjában fekszik. A lakosság összetétele a XX. század elején a következő volt: 78 229 lakosából 32 790 német, 31 705 magyar, 11 673 szlovák, 1242 cseh, 351 horvát és 115 lengyel. A város jelentős kulturális múltra tekint vissza, egyetemét a XV. században Mátyás király alapította, majd később számos más egyetem és akadémia is épült a városban. A XVIII. században pedig itt működött a királyi jogakadémia, valamint számos magyar újság is jelent meg a városban. A XIX. század közepén Pozsony és Szentgyörgy város között indult meg az első lóvontatású vasút.

Manapság jelentős gazdasági fejlődés indult meg a városban, számos szakértő szerint a pozsonyi régió az egyik legdinamikusabban fejlődő régió Európában.

Az országon belül a legkisebb régiónak mondható, területe 2053 km², és az egész ország területének csak 4,2%-át teszi ki. Adminisztratív szempontból a régió 8 kerületre, járásra van felosztva, a három pozsonyi régió Malacka, Bazin és Szenc, melyek önmagukban már NUTS IV-es régióknak számítanak.

A régió nemcsak szlovák, hanem európai viszonylatban, közösségi szinten is a jól teljesítő régiók közé sorolandó, magas színvonalú emberi erőforrásainak, megfelelő infrastruktúrájának és jól strukturált gazdaságának köszönhetően.

A foglalkoztatottak aránya a különböző ágazatokban

Általánosságban elmondható, hogy a pozsonyi teljesítmények nagyjából együtt mozogtak a bécsi, illetve a prágai teljesítményekkel.

A társadalom elsődleges jövedelemadatai szerint Pozsony csak kissé van elmaradva Prágához képest, Bécshez képest viszont jelentősen. A felhasználható jövedelmeket tekintve is hasonló a helyzet. Azonban a régió e mutatót tekintve a kiválasztott időperiódusban gyors növekedést mutat.

A foglalkoztatottság struktúrája változásokon megy keresztül, ami főleg a gazdasági átalakulásnak tudható be, azazhogy újabb, kifinomultabb termelési technológiák jelennek meg, a szolgáltatások minősége egyre növekvő, és a magas kvalifikációt, szakképzettséget megkövetelő pozíciók száma is növekszik. Ez az oka annak, hogy a szolgáltató szektorban, illetve az iparban egyre nagyobb a foglalkoztatottak aránya. A műszaki parkok növekvő száma is igényesebb, magasabb iskolázottságú munkaerőt igényel. Ezeknek a parkoknak munkahelyteremtő hatásuk is van, az elkövetkezendő években több mint 50 ezer új munkahely létesülésével számolnak az elemzők.

A régió iparáról annyi mondható el, hogy az országos teljesítmény 33%-át nyújtja, azon belül is a vegyipar, a gépipar és az élelmiszeripar a domináns. Az építőiparban viszont jelentős csökkenés fedezhető fel, mind a belső, mind pedig a külföldi építkezéseket illetően. Az ipari foglalkoztatottak aránya az időperiódus alatt kevéssé nőtt, 23–25% között mozgott. A gazdaságilag aktív populáció megoszlása a különböző ágazatokban a következőt mutatja: a legtöbben kis- és nagykereskedőkként dolgoznak, ez 2004-es adatok alapján 12%-ot jelentett. Ezt követi az ipari termelés szektora, megközelítőleg az aktívak 11%-a. A rangsorban harmadik pozíciót foglalja el az ingatlanpiac, a kereskedelmi szolgáltatások, a K+F szektora. A régió telekommunikációs kapcsolataiért a Slovak Telecommunications vállalat felelős. A lakosság több mint 90%-a rendelkezik telefontal, az EuroTel és az Orange cég a két legnagyobb mobilszolgáltató a régióban, körülbelül 220 ezer előfizetővel. A régió magáénak tudhatja az ország legnagyobb vállalatai közül a Volkswagen Slovakia Bratislava, és a Slovnaft Bratislava olajfinomítót is. A régió népességének aktivitása az ország teljesítményéhez képest is magasabbnak mondható: 2001-ben 55,3%-os volt, a régióon belül pedig Pozsony 5. kerülete a legsikeresebb ebből a szempontból.

A régió közlekedési hálózatára jellemző, hogy mindenfajta közlekedési mód megtalálható itt. Úthálózata lehetővé teszi Csehország, Magyarország, Lengyelország, Ukrajna és Ausztria elérését is. A nemzetközi vasúthálózatot tekintve a régión jelentős vonalak haladnak át, melyek Csehországba, Magyarországra, Lengyelországba és Ukrajnába tartanak. A légi közlekedés szempontjából a régió magáénak tudhatja a pozsonyi repülőtérrel, melynek országon belüli és nemzetközi járatai is vannak. A vízi közlekedés a pozsonyi kikötő által biztosított, keleti irányban a Fekete-tenger, nyugati irányban pedig az Északi-tenger felé.

A 2000–2004-es periódus alatt a régió 94,8 km-nyi autópálya-szakaszát 103,1 km hosszúságúra fejlesztette fel, ami kevésnek mondható. Ami az infrastruktúra történetét illeti, vissza kell nyúlnunk a versailles-i békeszerződéshez, amelynek következményeként megszületett Csehszlovákia (illetve később Szlovákia), mely fontos célkitűzésként határozta meg az egységes infrastrukturális rendszer kialakítását. A közlekedés kérdése a trianoni békeszerződés után a szlovák–magyar határok kialakításakor is szerepet kapott: a délkeleti határszakaszt úgy alakították ki, hogy az ekkor még Csehszlovákiához kerülő Ruzsinszko (Kárpátalja) vasúti összeköttetésben tudjon állni az ország többi részével és Prágával; ezért is volt szüksége a csehszlovák államnak a Kassán át keletre haladó vasútvonalra. Mindezek következtében az 1930-as években egy modern úthálózat kiépítésének gondolata fogant meg a politikusok fejében, ami elsősorban egy olyan autópálya építését jelentette volna, ami összeköti az ország nyugati és keleti részét. A terv kivitelezésére többféle variáció született, amelyek közül egy Jan Antonín Bat'a nevű nagyiparos tervét tartották a legjobbnak, mely egy összeurópai úthálózat részeként képzelte el a szlovák autópályát. Ez Szlovákia északi részéről indult volna, áthaladva Zsolnán, Eperjesen, majd Románia és a Fekete-tenger irányába haladt volna. Azonban a kezdeti lendületet derékba törte a második világháború: 1945-ig semmiféle érdemi előrelépés nem történt.

Az 1945 után hatalomra jutó politikai erők már inkább egy olyan úthálózat kiépítését tűzték ki célul, amely a Szovjetunió hálózatához kapcsolódna. Végül 1969-ban kezdtek bele a Brno–Pozsony útszakasz megépítésébe. A teljes Prága–Brno–Pozsony vonal végül 1980-ra készült el. 1989-et követően újabb útszakaszokat adtak át, azonban ezek csak rövidebb utak voltak. Mire 1993-ban megalakult a független Szlovák Köztársaság, már 193 km autópályával rendelkezett az ország. A következő cél a Pozsony–Kassa autópálya volt, amely Zsolnán és Eperjesen keresztül haladt volna, azonban az

1998-ban hatalomra kerülő kormány leállította az autópálya-építést. Csak 2002-ben kezdődtek újra az építkezések, melyek most már szervezett keretek között, a szlovák Nemzeti Autópálya Társaság égisze alatt történtek, és immár komoly eredményeket is fel tud mutatni az ország, azonban a teljes Pozsony–Kassa autópálya várhatóan csak 2013-ra fog elkészülni. Az EU közös közlekedéspolitikájában, a TEN-ben (Trans-European-Network) is a Pozsony–Zsolna–Kassa vonal megépítése fogalmazódik meg célként, azonban ezeken kívül még a Prága–Budapest és a Zsolnát a lengyel városokkal összekötő vonalak is fontos jelentőséggel bírnának Szlovákia infrastruktúrájában. Tervként szerepel még egy pozsonyi körgyűrű kiépítése is, ám ekörül viták zajlanak, hiszen Pozsony körül már van autópálya, így jelenleg azon folyik a disputa, hogy mely részeket lehetne beépíteni a gyűrűbe, és hol kellene új autópálya-szakaszokat építeni.

Az eddig vázolt fejlesztési programok alapján látható, hogy a hangsúlyt az északi vonalak kiépítésére fektetik. Véleményünk szerint ebből előnyök és hátrányok is származhatnak. Az előnyöket az jelentheti, hogy az északi vonalak kiépülésének az oroszországi exportkapcsolatok fejlesztése szempontjából lehet jelentősége. A hátrányok viszont abból adódhatnak, hogy a déli vonalak jelentősége az EU országaival való kapcsolatok szempontjából lenne fontos, ám ezek hiányában Pozsony hátrányba kerülhet. A TEN tervezeiteiből is kitűnik, hogy Budapest a legfontosabb közlekedési csomópont lesz Közép-Európában. Ezért tartanánk fontosnak egy Pozsonyt Budapesttel összekötő autópálya kiépítését. Az is egyértelmű ténynek tekinthető, hogy a tőke csak oda települ, ahol jó a közúti közlekedés. Ez Szlovákia esetében sincs másként, hiszen a közelmúlt autóiipari nagyberuházásai is mind autópályák mentén jöttek létre. A KIA pedig csak azzal a feltétellel nyitotta meg autógyárát, hogy az állam szerződésben vállalta: befejezi a Pozsonyt Zsolnával összekötő autópályát, illetve a gyárhoz vezető útszakaszt 2006 végére. (Természetesen ezt a határidőt Szlovákia nem tudta teljesíteni.) Emellett az infrastruktúra fejlesztése vonzza a munkahelyteremtő beruházásokat is, melyekre a régióknak igen nagy szüksége lenne a munkanélküliség csökkentése érdekében.

A Magyar Koalíció Pártja honlapján célként fogalmazza meg a régióközpontok nemzetközi elérhetőségének javítását, a közlekedési módok összehangolását, logisztikai központok létrehozását, a teherszállítás környezetkímélőbbé tételét, a kombinált fuvarozást, valamint a folyami teherszállítás ösztönzését. A konkrét, megfogalmazott célok a következők: két Ipoly-híd építése; gyorsforgalmi utak építése, így például a Pozsonyt Szombathellyel

összekötő M15 gyorsforgalmi út, illetve a Pozsony–Dunaszerdahely–Érsekújvár–Léva–Nagykürtös–Losonc–Fülelek autótút megépítése; teherkomp üzembe helyezése Párkány és Esztergom között; egy logisztikai központ megépítése Ebeden, mely a Hamburg–Berlin–Prága–Pozsony–Budapest–Bukarest–Isztambul IV. számú transzeurópai vasúti folyosó mentén épülne meg. Terv még a folyami szállítás hatékonyabbá tétele, EU környezeti normáknak való megfeleltetése. Ez vonatkozik a VII. számú transzeurópai vízi folyosó Pozsony–Párkány közti szakaszára is.

Szlovákia területén két transzeurópai vasútvonal halad át, melynek egy része, a régiót érintő Pozsony–Szenc–Galánta–Vágsellye–Érsekújvár–Párkány szakasz korszerűsítése, a pályasebesség megemlése 160 km/h-ra is cél. A pozsonyi régióban a Eurostat adatai szerint 2004-ben 134,4 km hosszúságú vasútvonal volt.

SWOT-elemzés

A régió erősségei:

- a régió előnyös földrajzi fekvése (Bécshez való közelség);
- relatíve fejlett alap-infrastrukturális ellátottság;
- a természeti környezet varázsa;
- szakképzett munkaerő;
- kedvező korösszetétel;
- jól elérhető befektetett tőke;
- megfelelő környezet a mezőgazdaság és a szőlőtermesztés fejlesztéséhez;
- a terület ásványi anyagokkal való ellátottsága.

A régió gyengéi:

- magas fejlettségbeli különbségek a régión belül a gazdasági fejlődés és a munkanélküliségi arány tekintetében;
- alacsony hozzáadott érték a kkv-k és a turisztikai vállalatok esetében;
- alacsony szintű közszolgáltatások a mezőgazdasági területeken;
- a vállalati infrastruktúra hiánya, amely a kkv-k fejlődését lehetővé tenné;
- az innováció hiánya a vállalati szektorban.

A fent említett erősségek, gyengéségek felsorolása után megfogalmazódik a globális cél, ami valójában a kkv-k és a turizmus versenyképességének növelését, illetve a régió vonzóbbá tételét jelenti a társadalom számára.

A fő cél elérését *prioritások* meghatározására bontották. Ezek közül az *első* a kkv-kra vonatkozik, és egy olyan környezet kialakításában látja a megoldást, amely lehetővé teszi a kkv-k általános fejlődését, az innovatív információs technológiák elterjedését, magas hozzáadott értékű szolgáltatások létrejöttét, hatékony termelési rendszerek átvételének lehetőségét, energiatakarékosságot, a marketing fejlődését, valamint egy olyan infrastruktúra kiépítését, amely vonzaná a jövőbeni befektetőket. Mindezt a magas pozsonyi iskolázottságon, az akadémiai központok koncentrátságából adódó előnyökön és kutatás-fejlesztési alapokon keresztül kívánják megvalósítani.

A *második prioritás* a turizmus, a régió vonzerejének fellendítése. Ezt az önkormányzatok és a vállalkozások erőinek egyesítésével, együttműködés útján turisztikai szolgáltatások kiépítésén, egy információs technológián alapuló turistainformációs hálózat ösztönzésén keresztül valósítanák meg. Így a tervek között szerepel a kulturális emlékművek, gyógyfürdők, szabadidőközpontok fejlesztése, építése.

A *harmadik prioritás* a történelmi és kulturális örökségek megőrzését és a régió identitásának növelését tűzte ki célul, ami magában foglalja épületek, közterületek, parkok, sétányok, hidak rehabilitációját, megtisztítását.

Intézkedések

1. Kis- és középvállalatok fejlesztése

Röviden ez az intézkedés a kkv-k hátrányos helyzetén, azaz a tőkebefektetésekhez való nehezebb hozzájutáson, az adminisztratív és jogi korlátokon, a kutatás-fejlesztés problémáján kívánna segíteni. A konkrét célmeghatározások alább következnek:

- az újonnan létrejött kkv-k, illetve a meglévők bővítésének támogatása;
- a termelési folyamatok átalakítása a hatékonyság és az energiatakarékosság szempontjait figyelembe véve;
- olyan technológiák alkalmazása, melyek lehetővé teszik az innováció és a hatékony információáramlás fejlődését;
- az *Environmental Management and Audit Scheme (EMAS)* bevezetése;
- nemzetközi kiállításokon, vásárokon való részvétel ösztönzése;
- professzionális tanácsadó központok létrehozása a vállalkozók számára.

2. A közszolgáltatások biztosítása a vállalkozók számára

Összefoglalva ez ipari központok, innovációs központok, technológiai és tanácsadói szolgáltatások fejlesztését jelenti. Részletesen ez a következő lépéseket foglalja magában:

- ösztönzők kialakítása kezdő vállalkozások számára;
- kutatás-fejlesztő parkok, innovációs központok létrehozása;
- azon épületek újjáépítése, illetve átalakítása, melyek stratégiai szempontból fontosak lehetnek a vállalatok számára;
- az információs technológiák és szolgáltatások támogatása.

3. A vállalkozói tevékenység fejlesztése a turizmus és a szabadidős tevékenységek területén

Az intézkedés célja röviden az olyan akadályok elhárítása, mint a hiányos infrastruktúra, alacsony minőségű szolgáltatások, nem megfelelő promóció és marketingtevékenység, és a pénzügyi források hiánya – e nehézségek áthidalása később hozzájárulhatna ahhoz, hogy a régió kihasználhassa a Kis-Kárpátok és a Duna-medence adta lehetőségeket, valamint azon lehetőségeit, hogy fejlessze a vidék turizmusát. Ez a következő lépéseket jelenti:

- a magánkézben lévő szálláshelyek, illetve más turista- és szabadidőközpontok felújítása, építése;
- konferenciatermek és más businesslétesítmények felújítása, illetve újak építése;
- a turizmushoz és szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó információs társadalom támogatása;
- tanácsadó központok létesítése a turisztikai cégek számára;
- a turisztikai cégek nemzetközi vásárokon, kiállításokon való részvételének támogatása.

4. A turizmust és szabadidős tevékenységek háttérét jelentő közszolgáltatások támogatása

Az intézkedés lényege a turizmus és szabadidős tevékenységek versenyképességének növelése a szolgáltatások kapacitásának és minőségének javításán keresztül, mely további pozitív hatásként foglalja magában a foglalkoztatottság növekedését a térségben. Célok:

- a környezet minőségének javítása;
- a régió látványosságai megközelíthetőségének biztosítása;
- a helyi kerékpárutak fejlesztése, illetve a nemzetközi kerékpárutakhoz való kapcsolódásuk kiépítése;

- turista információs központok létesítése, az internet, marketing, promóció fejlesztése;
- információs foglalási rendszer (e-booking) fejlesztése;
- nemzetközi kiállítások, vásárok szervezése.

5. A helyi önkormányzatok fejlesztése, a kulturális örökségek megőrzése

Főként a közszféra fejlesztését érinti, magában foglalva a régió önkormányzatai fenntartható fejlődésének biztosítását, illetve a vidéki örökségek védelmét. Az általánosan megfogalmazott célok közé tartozik a helyi vállalkozói kedv ösztönzése, a szolgáltatások minőségének növelése, a környezet és középületek védelme. Kifejtve mindez a következő pontokat jelenti:

- a régió vonzerejének fejlesztése a történelmi, kulturális és nemzeti jelentőségű épületek renovációján keresztül;
- emlékművek renovációja, ápolása, védelme;
- zöld zónák kialakítása és megőrzése;
- a régió kulturális tradícióinak újjáélesztése.

Mindezen intézkedések háttérben egy úgynevezett technikai segítségnyújtás áll, amelynek lényege a célok, stratégiai lépések összehangolása, a tervek végrehajtásának biztosítása, emellett promóciós és monitoringtevékenységeket is jelent.

Pénzügyi háttér

A pénzügyi háttér az EU és az állam közösen biztosítja.

A program teljes költsége 121 168 389 EUR, amelynek 30%-át az Európai Regionális Fejlesztési Alap, közel 34%-át a tagállam, körülbelül 2%-át maga a régió, közösen a helyi önkormányzatokkal, és egy jelentős hányadát, több mint 35%-át az üzleti szféra állja. A források megoszlásából kitűnik, hogy a 2. számú intézkedésre, azaz *A közszolgáltatások biztosítása a vállalkozók számára* jut a legtöbb pénz az ERFA-ból, a források 30%-a. Ebből arra következtethetünk, hogy a Közösség ezt tartja a legfontosabb célnak a megvalósításban. Prioritások szempontjából az 1. prioritásra, azaz a kkv-k fejlesztését célzó prioritásra jut a legtöbb pénz.

2. célkitűzés

Az EU az *Objective 3* programozás alatt általánosságban a területi együttműködést érti.

SWOT-elemzés⁷⁷

Ennek alapján az *erősségeket* az alacsony munkanélküliségi rátában, a foglalkoztatottak magas koncentrációjában, a kedvező munkahely-teremtési folyamatokban, a külföldi beruházók régióban való érdekelttségében, a relatíve magas színvonalú iskolázottságban, a harmadfokú képzés kedvező feltételeiben és a kedvező K+F hálózatban látják. A régió *gyengéinek* többek között a munkaerő nem túl kedvező kormegoszlását, a hosszú távú munkanélküliség magas arányát, a hátrányos helyzetű csoportok fokozatos kiszorulását a munkaerőpiacról, a munkanélkülieket jellemző alacsony képzettséget, a diplomás fiatalokat érintő munkanélküliséget, a vállalkozások és a K+F tevékenységek közötti alacsony kooperációs szintet tekintik.

Az elemzés után a dokumentum ismerteti a fő célt, majd ezt tovább bontja prioritásokra, illetve intézkedésekre, ahogy ezt már tapasztalhattuk a korábbi dokumentumban.

A fő cél valójában a foglalkoztatottság stabilizálása és növelése, a munkanélküliség csökkentése, a munkanélküliek motiválása a munkahelykeresésre, a munkáltatók ösztönzése a munkahelyteremtésre, valamint a szociális támogatási rendszer átalakítása, mely szintén munkára ösztönözné a szegény családok munka nélküli tagjait.

Prioritások és intézkedések

- **1. prioritás:** Az aktív munkaerő-piaci politikák fejlesztése és a társadalmi integráció.

A prioritás fő célja a hosszú távú munkanélküliség csökkentése, melyet a hátrányos helyzetű munkakeresők helyzetének javításán keresztül kívánának elérni. A konkrét intézkedéseket a következő pontok tartalmazzák:

- A hátrányos helyzetűek és azon csoportok foglalkoztathatóságának növelése, akiket veszélyeztet a társadalomból való kizárás lehetősége. Hogy mit is jelentene mindez? Segítségnyújtást, tanácsadást, személyre szabott tanfolyamokat, regionális és helyi kapcsolati struktúrát, ami a közösségi foglalkoztatottságot növelné. Emellett a szociális támogatási rendszer, a munkanélküli-segély intézményének átalakítása is feladatot jelentene, illetve a munkáltatók motivációja a támogatásokon keresztül úgyszintén fontos pillér lenne a munkanélküliség elleni küzdelemben.

⁷⁷ A SWOT-elemzésben említett erősségek és gyenge pontok tükörfordítások (*Single Programming Document NUTS II – Bratislava Objective 3.*)

- A foglalkoztatás szolgáltatásainak fejlesztése és kiterjesztése. Ez jórészt olyan intézmények kialakítását foglalja magában, melyek abban segítenék a munkavállalókat, hogy könnyen tudjanak alkalmazkodni a gyorsan változó munkaerő-piaci feltételekhez. Tehát támogatnák a munkaerő mobilitását és rugalmasságát, tanácsadói szolgáltatásokat hoznának létre mindezek megvalósításához. Így tehát a humánerőforrás-menedzsment is fontos szerepet játszana az intézkedés végrehajtásának folyamatában.
- **2. prioritás:** Az életen át tartó tanulás, illetve a kutatás-fejlesztési tevékenységek támogatása.

Ebben a prioritásban a tudásalapú társadalomban rejlő lehetőségek kiaknázhatóságának maximalizálását foglalmazták meg. Vagyis a folyamatos tanulásra, átképzésekre, oktatási programok fejlesztésére helyezik a hangsúlyt. A prioritást megvalósítani kívánó intézkedések a következők:

- A vállalkozásokhoz szükséges kvalifikációk biztosításának és megszerzésének ösztönzése és fejlesztése. Ez magában foglalja különböző oktatási programok kifejlesztését, egyben az oktatási rendszer reformját is.
- A foglalkoztatottság minőségének és versenyképességének javítása a humánerőforrás fejlesztésén keresztül a kutatás-fejlesztési területen. Ez az új technológiák, a magas színvonalú szakemberek alkalmazását jelentené. Az intézkedés célja fokozni a régió innovációban való részvételét, hiszen az intézmények ebben a régióban találhatóak meg a legkoncentráltabban, tehát ezek kihasználása stratégiai fontosságú lenne.

A technikai segítségnyújtás itt is az intézkedések kivitelezhetőségét biztosítja, összehangolja a különböző feladatok végrehajtását, ellenőrző és monitoringfeladatokat is jelentene.

Pénzügyi háttér

A program összes költsége 102 618 687 euróra rúg, melynek körülbelül 43%-át az Európai Szociális Alap, valamivel több mint 40%-át a tagállam, illetve megközelítőleg 16%-át az üzleti szféra finanszírozná. Az is látható, hogy a két prioritás között nagyjából fele-fele arányban oszlanak meg a források, ami azt jelenti, hogy mindkét cél nagyjából azonos fontosságú a Közösség számára.

Az Objective 2 és Objective 3 Programok között felfedezhetők kapcsolatok is. Az Objective 3 Program legfőbb célja úgy foglalható össze, hogy a

humánerőforrások fejlesztésén keresztül kívánják növelni a régió versenyképességét. A 2. prioritásban megfogalmazott „A vállalkozásokhoz szükséges kvalifikációk biztosításának és megszerzésének ösztönzése és fejlesztése” cél egyértelműen hozzákapcsolható ahhoz a két, Objective 2-ben szereplő intézkedéshez, amely így hangzik: „Kis- és középvállalatok fejlesztése”, illetve „A vállalkozói tevékenység fejlesztése a turizmus és a szabadidős tevékenységek területén”. Ebből az következik, hogy az Objective 3-ban meghatározott célok elérése pozitív hatást jelentene más célok elérésében is. Ezen szinergiák kihasználása a régió további fejlődéséhez vezet.

A két fent vázolt dokumentum programjai a Kohéziós Alap programjaival is kapcsolatot mutatnak, azzal a különbséggel, hogy a Kohéziós Alapban és a két SPD-dokumentumban meghatározott célok némileg különbözöek, így átfedésmentesek, vagyis kiegészítik egymást.

A régiófejlesztésben részt vevő központi intézmények

1. *A Szlovák Köztársaság Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztériuma*
Feladata összefoglalva az államigazgatási szervek, helyi és regionális önkormányzatok tevékenységének koordinálása, régiófejlesztési tervek kidolgozása, implementációja, a régiók gazdasági és társadalmi helyzetének folyamatos elemzése, illetve a kapcsolattartás az Európai Unió szervezeteivel.
2. *Nemzeti Monitoring Bizottság*
Fő célja a Nemzeti Régiófejlesztési Terv által megfogalmazott programok teljesülésének figyelemmel kísérése, ami magában foglalja az implementációról szóló éves jelentések és beszámolók elemzését.
3. *Központi és regionális szervek által létrehozott, a régiófejlesztésben közreműködő intézmények*
 - Ügynökség a Regionális Fejlesztésért (APRR), melynek célja az európai uniós pénzalapok kiaknázásának biztosítása;
 - Nemzeti Ügynökség a Kis- és Középvállalkozások Fejlesztéséért (NARMSP), amely, mint az a névből is kiderül, a kkv-k fejlődését hivatott szolgálni;
 - Regionális Fejlesztési Ügynökségek (RRA), melyek minden NUTS III régióban jelen vannak. Pályázat, szolgáltató és koordinációs szerepük is van, valamint saját regionális fejlesztési programokat is kidolgoznak;
 - Regionális tanácsadó és információs irodák (RPIC), melyek a vállalkozásokat segítik azok ötleteinek megvalósíthatóságában.

6. Románia⁷⁸

9. ábra: Románia NUTS II régiói

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

6.1. Területi fejlődés, területi különbségek Romániában

Hazánk keleti szomszédja, Románia gazdaságföldrajzi jellemzéséhez a Kárpátokon kívül eső területek (Havasalföld, Moldva, Dobrudzsa) és Erdély jellemzését vesszük alapul.

Havasalföldön belül az Olt folyó választja el a két külön régiónak számító Olténiát és Munténiát, habár a megyehatárok nem az Oltot követik. A

⁷⁸ Probáld F.–Szabó P. (szerk.): Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007.

Déli-Kárpátok, a Duna és az Olt által közrezárt Olténia történeti neve Kis-Oláhország, a tőle keletre Moldváig és Dobrudzsáig nyúló Munténiáé Nagy-Oláhország volt, ez utóbbi közé tartozik a főváros, Bukarest is. Beosztásuk csak egy helyen tér el számottevően Románia hivatalos régióhatáraitól, az utóbbi felosztás ugyanis Dobrudzsa területét növelte meg Dél-Moldva és Északkelet-Munténia megyéivel.

Munténia, s benne a román főváros, Bukarest (Bucareşti) az ország déli részén helyezkedik el. A főváros az ország politikai, gazdasági és társadalmi életének központja. Itt összpontosul Románia iparának nyolcada, de egyes ágazatokban még ennél nagyobb arányt képvisel. A gép-, a vegy-, a textil-, a bőr- és a cipőipar termelésének 15–20%-át, egyes szakképzett munkaerőt igénylő ágaknak (pl. optikai, elektronikai, nyomdaipar) felét adja Bukarest. Újabban fellendülőben van a város hagyományos kereskedelmi szerepköre. Kevésbé centrikus fekvése ellenére Románia közlekedéshálózatának gyűjtőpontja. A Munténiai-síkság Románia legkevésbé fejlett alkörzete, ahol a kikötőket és néhány belső központot leszámítva jelentősebb iparról nem beszélhetünk. Az alkörzet legnagyobb városa Brăila. A moldvai Galaccal agglomerálódó város a Duna-delta nádját feldolgozó kombinátról híres, nagy hőerőműve van, és egyéb üzemek is betelepültek a városba. A másik jelentősebb város a Duna-parti vegyipari központ, Giurgiu. A Munténiai-síkság mezőgazdasága kiváló csernozjom talajra, valamint az aszályos nyarak kockázatát kiegyenlítő öntözőművekre támaszkodik. A síkság a napraforgó és a cukorrépa fő termőközetévé vált, ahol igen jelentős és sokoldalú az állattenyésztés is. A munténiai szubkárpati övezet a Kárpátok külső oldalának legiparosodottabb része, melyre sűrű faluhálózat és a magassági övezetekhez igazodó változatos mezőgazdaság jellemző. Ploieşti a román olajipar fellegető városa, fontos közlekedési csomópont. A Brassó–Ploieşti-tengely Románia egyik legfontosabb stratégiai vonala, mert itt összpontosul a kőolajtermelés harmada, az egymást érő városok sokoldalú iparának nagy része, valamint az Erdélyt Munténiával összekötő infrastruktúra zöme. A régió két kisebb ipartengelyét Piteşti, illetve Târgovişte jelöli ki. Előbbi leginkább autógyártásról ismert. A Bodza völgynyílásában, a Kárpát-kanyar előtti fontos ipari és közlekedési góc Buzău.

Olténia az utóbbi évtizedek fejlesztései ellenére még ma is gyengén fejlett, agrár jellegű régió. A szőlőt és gyümölcsöt bőséggel termő dombvidék gazdálkodása elüt a búza és kukorica által uralt alföldétől. Ipara a szocialista korszak előtt lényegében a regionális központ szerepét betöltő Craiovára korlátozódott. A város és környéke ma országos jelentőségű iparközpont

(hőerőmű, gép-, vegy-, textil-, bőr- és élelmiszeripar). Ipartengellyé alakult az Olt völgye, amelynek nagyobb városai Râmnicu, Vâleca és Slatina. Ez utóbbi Románia egyetlen alumíniumkohójával.

Moldva az ország legváltozatosabb, ám egyszersmind legelmaradottabb régiója, amelynek földrajzi helyzete a piacgazdasági átmenet kezdete óta még előnytelenebbé vált, noha sokszínű erőforrásai a mezőgazdaság, az ipar és az idegenforgalom fejlesztéséhez egyaránt megfelelő alapot kínálnak. Az ország rész hagyományos központja Iași. A város sokoldalú gazdasági és kulturális központ (gép-, gyógyszer-, könnyű- és élelmiszeripar). Határközeli fekvése eddig hátráltatta fejlődését, ám Románia és a Moldvai Köztársaság kapcsolatainak szorosabbá válásával az ország fontos keleti kapujává léphet elő a jövőben. A dunai kikötőként, hajóépítő és vas kohászati központként ismert Galați Moldva déli részének központja, és a munténiai Brăila ikervárosa. A Beszterce völgyében vízerőművek, vegy- és építőanyag-ipari üzemek működnek. A Tatros völgyében kőolajat, kősót és lignitet bányásznak, és itt vezet az Erdélyt Moldvával összekötő legfontosabb vasútvonal. Moldva többi részében az iparosítás csak egy-egy városban összpontosul, a fő megélhetési forrás a mezőgazdaság. Egyes körzetekben fejlődésnek indult a turizmus is.

Dobruzsza Románia legszárazabb, legelőkkel vagy silány gabonátáblákkal hasznosított vidéke. Dobruzsza északi részén a Duna-delta sűrű nádrengetegével Európa egyik utolsó, a természetátalakítástól alig érintett tájegysége, fontos természetvédelmi terület. A korábban rendkívül elmaradott régió az elmúlt évtizedekben sokat lépett előre. Az ország rész fő helye Constanța, Románia tengeri kapuja, melyet tengerparti fürdőhelyek öveznek. Iparából a hajógyártás, a könnyű- és élelmiszeripar említhető. Dobruzsza másik nagyobb városa a delta kapujaként ismert, importált bauxitra telepített, nagy timföldgyárral rendelkező Tulcea.

Az erdélyi országrészt három régióra osztva érdemes bemutatni. Az északnyugati régió főleg dombvidéki jellegű felszíne a mezőgazdaságnak közepes feltételeket kínál. A sokáig perifériának számító országrész iparosítása csak az 1960-as évek óta vett nagyobb lendületet. Térszerkezete a Nagyvárad–Kolozsvár–Nagybánya–Szatmárnémeti négyszöggel rajzolható fel. Kolozsvárt (Cluj-Napoca) történeti és kulturális szerepköre révén Erdély fővárosának nevezik, noha gazdasági jelentősége elmarad Brassó és Temesvár mögött. A város sokoldalú, nagyvárosi jellegű iparát az elmúlt évtizedekben nehézgépgyártással is bővítették. A Magyarországgal szomszédos sáv legnagyobb városa Nagyvárad (Oradea), mely nagy múltú

ipari és kulturális központ. A régió északi részének két nagyobb települése közül Nagybánya (Baia Mare) bányászati és kohászati központ, míg Szatmárnémeti (Satu Mare) völgykapuváros, ipari és kulturális központ.

A délnyugati régió gazdasági jellegét tekintve kétarcú. Hegyvidéki része a Monarchia korában megalapozott, mára hanyatló stádiumba lépett bányászati és iparvidék, az alföldi része viszont Románia legfontosabb mezőgazdasági körzeteinek egyike. Az országrész legfontosabb központja Temesvár (Timișoara), fejlett gép-, könnyű-, és élelmiszeriparral. Arad iparvidékéből a vasgyártás, valamint a vegyipar és a könnyűipar emelhető ki. A nyugati régió nehézipari központjai nevezhetőek a piacgazdasági átmenet legnagyobb veszteségeinek (pl. Vajdahunyad – Hunedoara, Resica – Reșița).

A belső-erdélyi régió alkotta megyék Románia legváltozatosabb térségét képezik (Szászföld, Székelyföld stb.). Az Erdélyi-medence déli részét a Maros, a Küküllők és az Olt párhuzamos völgyei szelik át, bennük összpontosul a közlekedési vonalak, a városok és az ipari telephelyek, sőt a mezőgazdasági termelés zöme is. A régióon belül ipari jellegű és iparosítatlan körzetek egyaránt előfordulnak. Az idegenforgalmi szerepkör Brassó környékén a legkiforrottabb, de jó adottságai vannak e téren Székelyföldnek is. Az ország legnagyobb városa Brassó (Brașov), Romániának a főváros után legjelentősebb iparközpontja, és a Kárpátokon belüli országrész legnagyobb közlekedési góca. Iparjában a csőd szélén vergődő nagyüzemekbe tömörült gépipar a legfontosabb (traktor-, teherautó- és repülőgépgyártás). Nagyszében (Sibiu) hagyományos textil-, bőr- és élelmiszeripar mellett ma már a gépgyártás a jelentősebb. Marosvásárhely (Târgu Mureș) az Erdélyi-medence vegyipari központja, az 1960-as évek óta erőteljes ipartelepítés színhelye (elektrotechnika, műtrágyakombinát, bútorgyártás, könnyű- és élelmiszeripar). A székelyföldi városok iparosítása az 1970-es években vett nagyobb lendületet, s a hagyományos fa- és textilipar mellé elsősorban gépalkatrészüzemek telepedtek meg. A Székelyföldön néhány bányatelep is működik (kőszén, rézérc, lignit). Nagy perspektívákat rejt magában a tájképi szépségekben gazdag vidék idegenforgalmi hasznosítása.

A területi gazdasági és a társadalmi struktúrák jelenlegi állapotából arra lehet következtetni, hogy az ország tradicionális térszerkezetének módosítására csak kismértékben voltak képesek az önálló Románia létrejötte óta folytatott, különböző ideológiai alapokon nyugvó gazdaságpolitikák. A XX. században az ország területi különbségei mennyiségi szempontból mérséklődtek a nagy áldozatokkal végrehajtott, erőltetett iparosítás hatására, a fejlett és az elmaradott területek térségi elrendeződése azonban –

szinte semmit sem változva – a régihez hasonló maradt. A történelmi román területeken Bukarest, néhány nagyváros (Craiova, Pitești és Constanța) és szűkebb környezete mutat fel modernizációra alkalmas szerkezeti jellemzőket. A háromnegyed évszázaddal ezelőtt más gazdasági rendszerhez tartozó Erdély összességében meg tudta őrizni a településszerkezetéből (sűrű kisvárosi hálózatából) és jól képzett, kvalifikáltabb humán erőforrásaiból származó előnyeit.

A romániai térszerkezet érdekessége, hogy kevésbé jellemző rá az egy-pólusúság (mint például a magyarországiéra): az Osztrák–Magyar Monarchia nagymedencei térszerkezetének I. világháború utáni felbomlása után a Román Államnak egy másfajta áramlási vonalakkal rendelkező területet – Erdélyt és a Bánságot – kellett integrálnia, amelynek ellenpólus szerepe mind a mai napig érződik.

Románia fejlesztési régiói három kategóriába sorolhatóak. A legfejlettebb, az uniós átlagjövedelem 46%-át elérő Bukarest fejlődése az utóbbi években meglehetősen gyors. 1995 és 2001 között a GDP éves növekedési üteme átlagosan 7,4% volt, miközben a többi romániai régióban a GDP csökkent. Annak ellenére, hogy a főváros az ország népességéből csak 9%-kal részesedik, az ország hazai össztermékének 17%-át állítja elő, a kis- és középvállalatok 20%-a, a külföldi működőtőke-befektetések 57%-a ide összpontosul. A régiók másik csoportjába az ország hat régiója tartozik, átlagos teljesítőképességük az uniós átlag 21–30%-os értékei között ingadozik. Végül a harmadik kategóriába Kelet-Közép-Európa legfejlettebb térsége, az északkeleti régió (Moldva) sorolható.

Összességében elmondható azonban, hogy Románia legfejlettebb régiójának (Bukarest és Ilfov megye) teljesítőképessége – az utóbbi évek dinamikus növekedése ellenére – sem éri el az uniós átlagot, az ország népességének háromnegyede az EU-átlag 30 százaléka alatti GDP-jű régiókban él.

Összetett és ellentmondásos képet kapunk a régiók fejlettségének összehasonlításakor. A bruttó hazai termék előállításában 1995–2000 között a bukaresti régió térnyerése egyértelmű. Az egy főre jutó GDP előállításában ez a régió áll az első helyen. Az egy főre jutó bruttó hozzáadott érték előállításában az északnyugati régió a 7.-ről a 4. helyre lépett elő. A szolgáltatások terén az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték megtermelésében a fővároshoz képest a többi régió elmaradottsága általában nőtt, de az erdélyi régiók más régiókhoz képest javították pozíciójukat. A fővárosi régió kivül az északnyugati régióban a legalacsonyabb a munkanélküliség, ezt követi a középső és a nyugati régió. A munkanélküliségi ráta azonban a valóságnál

jobb helyzetet mutat, mert a munkanélküli, ha 2 hektárnál nagyobb földtulajdonnal rendelkezik, nem kerül nyilvántartásba. Árnyalja a képet, hogy a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma az északnyugati régióban erőteljesen emelkedett.

A regionalizmus és a decentralizált területfejlesztés szempontjából Románia viszonylag kedvező nagyvárosi hálózattal rendelkezik. Kolozsvár, Galați, Nagyvárad, Temesvár, Brassó, Nagyszeben, Craiova, Constanța, Arad, Iași, Ploiești, Pitești, Marosvásárhely mind népességszámát, mind multifunkcionális jellegét tekintve tényleges növekedési központként vehető számításba. A nagyvárosok potenciális szellemi-kulturális funkciói erősek, sok helyütt 2000–5000 fős kutatási-fejlesztési kapacitások és 10–30 ezer hallgatói létszámú egyetemek vannak.

Románia elsősorban természeti értékeivel és történelmi helyeivel hívja fel magára a figyelmet. Évente 6-7 millió ember látogatja meg az országot. A turisták száma minden évben növekvő tendenciát mutat, így a turizmus egyre kedvezőbb befolyással bír az ország gazdaságára. Romániában a legkedvezőbb befektetési lehetőségek a turizmusban mutatkoznak. 2005-ben 400 milliós nyereséget hozott a turizmus.

A fő turisztikai látványosságok Romániában:

- a főváros (Bukarest),
- a Fekete-tenger partján található üdülőövezetek (Mamaia, Eforie Nord, Neptun stb.),
- a Duna-delta; a Kárpátok hegyvonulata a Prahova völgyével és Brassó Poiana-vidékével (melyek a leglátogatottabb hegyvidékek Romániában),
- az észak-moldvai Bucovina világszerte ismert kolostorai, templomai és XVI. századi freskói,
- Máramaros vidéke,
- Erdély számos nevezetessége,
- a Hátszeg és csodás környéke (mely egykoron Dacia bölcsője, majd a római provinciák egyike volt),
- továbbá Észak-Olténia.

A fent említett látványosságok mellett számos más turisztikai központ, falu és város várja látogatóit:

- Moldva legjelentősebb városa, Iași,
- a középkori Erdélyt idéző Kolozsvár,
- a többnemzetiségű és multikulturális Temesvár, Bánát legnagyobb városa,

- Târgoviște, Havasalföld székhelye,
- Brassó (Brasov), Nagyszeben (Sibiu), Segesvár (Sighișoara) stb.

A Duna és a látványos Vaskapu, a Fogarasi-havasok Románia legmagasabb csúcsaival, vagy a retyezáti Nemzeti Park a Nyugati-Kárpátokban lenyűgöző látványt, páratlan élményt nyújthatnak a turisták számára.

A változatos látnivalókban gazdag Románia nemcsak természeti értékeivel, hanem kulturális és történelmi jelentőségű helyeivel méltán sorolható be Európa legszebb országai közé.

6.2. A román közigazgatás

A politikai kultúra komplex realitásainak köszönhetően Romániában legalább ugyanolyan fontos a jogi és közigazgatási megközelítés. A politikai koncepciók között igen jelentősek a feszültségek, a rendszer valódi működéséhez szükséges minimális kompromisszumnak még sokat kell fejlődnie, mivel ennek hiányában meg gondolt és korszerű jogi szabályozást sem lehet létrehozni. A romániai regionális fejlesztés jellemzőinek meghatározásában – az európai integrációs követelmények mellett – legalább ilyen súllyal jelenik meg az ideológiai keret, amely a jogi szabályozást is meghatározza.

Romániában nagy hangsúlyt adnak a román nemzeti mozgalomnak. Az egységes állam doktrínája nagyban kapcsolódik ehhez az „egyesítő nacionalizmushoz”, Románia nemzetállamként való alkotmányos meghatározásához. Ez kapcsolatban áll a romániai regionális politikával is. Az egységes állam doktrínája adja azt az ideológiai-kulturális háttérrel, amelyben minimálisan az európai típusú regionális fejlesztés kereteit meg kell teremteni.

A román jogi szaknyelvben, történelmi okokra visszavezethetően, nem ismert az önkormányzat fogalma. Helyi közigazgatásról beszélnek, noha a rendszerváltás után körülbelül 1998–1999-re a romániai helyi közigazgatás elérte azt a minimális (nemzetközi) elvárásszintet, melynek alapján önkormányzatnak lehetne nevezni.

Románia közigazgatási beosztása többször változott a XX. században. Az ország történelmi tájain (Olténia, Munténia, Moldva, Erdély, Bánát stb.) a több évtizedes erőszakos homogenizálás ellenére felfedezhetők a regionális identitás maradványai, melyekre tudatos regionális politikával lehet építkezni.

A regionális fejlesztést először az 1998. évi CLI. törvény, jelenleg a 2004. évi CCCXV. törvény szabályozza. Az előrelépést tanúsítja az európai integrációban az is, hogy megjelent a regionális fejlesztési politikák biztosítása az állam gazdasági kötelezettségei között a 2003-ban módosított román alkotmányban, mely összhangban áll az EU céljaival.

Az 1998. évi 151. törvény hatályosságának idején többször kifejtették, hogy a törvényi keretbe beilleszthető a jelenlegi 8 fejlesztési régió átalakítása, ugyanis a törvény a szabad társulás elvére alapoz: a megyei tanácsok, az érdekelt helyi tanácsok beleegyezésével döntenek el, hogy adott fejlesztési régióhoz tartozzanak. A problematikus itt a helyi tanácsok beleegyezésének (románul: „acord”) jogi értéke. Nem tisztázott, hogy ha valamelyik tanács nem ért egyet a régióhoz való csatlakozással, akkor az egész folyamat megbénul-e ezáltal, vagy – mint ahogy azt a jogszabály sejteti – csak a regionális fejlesztési programokon keresztül folyósított finanszírozásoktól esik el. A beleegyezést a közigazgatási jog kötelező kategóriaként kezeli. Ez tisztázatlan kérdés tehát, amely a fejlesztési régiók esetleges átalakítása során problémákat eredményezhet.

Hasonlóképpen tisztázatlan volt a régió működéséhez szükséges kormányvéleményezés (románul: „aviz”) értéke: a véleményezés három dolog is jelenthet a közigazgatási jogban:

- nem kötelező kikérni;
- kötelező kikérni, de tartalma csak ajánlás jelleggel bír, azt figyelmen kívül lehet hagyni;
- kötelező kikérni, és kötelező a tartalmát figyelembe venni.

A régiók átalakítása tehát az általános politikai problémákon kívül jogi problémákat is felvetett. A nem világos jogszabályi háttér kiszolgáltatotta a régiók átalakításának kérdését a politikai akaratnak.

A probléma a 2004. évi 315. törvény hatálya alatt teljesen megváltozott. Bár végeredményként nem sok változott: a törvény felsorolja a régiókat, így a rendszer merevségét növeli. A fejlesztési régiók térbeli meghatározása már nem alakítható át alulról jövő mozgalom eredményeként, hanem csakis a parlament szavazatával, ha az átalakítás mellett (politikai többséget lehet létrehozni).

Módosításra volt szükség a területfejlesztéssel szorosan összefüggő, arra hatást gyakorló egyéb törvényekkel kapcsolatban is: pl. az államháztartási, az önkormányzati, a támogatási rendszert szabályozó törvények kapcsán. Ugyanis a területfejlesztési törvény eredménytelenül fogalmazza meg a fejlesztési régióba tartozó megyék együttműködésének ösztönzését

és a decentralizált fejlesztési források felhasználásában a régiók meghatározó szerepét, ha az önkormányzati törvény és a támogatások állami szabályozása korlátokat állít a regionalizmus kibontakozása elé.

Főként az EU-intézmények nyomására, az előcsatlakozási tárgyalások folytán Románia területét 8, úgynevezett fejlesztési régióra osztották. Az erdélyi megyék az 5., 6. és 7. régióban találhatók. A nyugati fejlesztési régióhoz tartozik Arad és Hunyad megye, valamint a Bánság. Az északnyugati régióhoz tartozik Beszterce-Naszód, Kolozs és Szilágy megye, valamint a Partium és Máramaros. A középső régióhoz tartozik az összes többi erdélyi megye, és csak erdélyi megyék. Ide tartozik a túlnyomó többségben magyarlakta Székelyföld is.

Romániában nyolc fejlesztési régiót alakítottak ki önkéntes társulás alapján, ezek sajátos, adminisztratív státusszal és jogi személyiséggel nem rendelkező területi entitások, amelyek a Statisztikai Területi Egységek Nomenklatúrájának (NUTS) európai rendszerét követik, és a NUTS II szintnek felelnek meg.

Ezek a térségfejlesztési politika, valamint a gazdasági és szociális kohéziós programok koncepciók, végrehajtási és értékelési keretét képezik, s ugyanakkor a specifikus statisztikai adatgyűjtés alapját jelentik, melyeket a Eurostat által közzétett, a NUTS II területi szintre alkalmazandó európai szabályozásokkal összhangban végeznek.

Az Országos Statisztikai Hivatal működéséről szóló 75/2001. számú sürgősségi rendelet értelmében a területi statisztika tekintetében nyolc főigazgatóságot hoztak létre, melyek feladata – a 34 megyei statisztikai hivatallal együtt – a regionális statisztika fejlesztése.

A Románia területi szervezésére vonatkozó jogszabályok meghatározzák a hatályos területi struktúrákat, amelyek megfelelnek a NUTS felosztásnak:

- NUTS I szint: Románia;
- NUTS II szint: 8 fejlesztési régió, 2,8 milliós átlagnépességű terület;
- NUTS III szint: 42 megye, melyek egyben Románia területi adminisztratív struktúrájának is megfelelnek;
- NUTS IV szint: nem használatos, mivel a területi egységek között nem léteznek társulások;
- NUTS V szint: 265 municípium (megyei jogú város) és város; 13 092 falut felölelő 2686 község, melyek egyben Románia területi adminisztratív struktúrájának is megfelelnek.

A szám szerint 8 régióból három Erdély területét öleli fel. Ezek a következők:

- *Nyugat régió* (magába foglalja Arad, Hunyad, Krassó-Szörény és Temes megyét),
- *Északnyugat régió* (Bihar, Szatmár, Máramaros, Kolozs, Beszterce-Naszód, Szilágy),
- *Közép régió* (Brassó, Szeben, Fehér, Maros, Hargita és Kovászna).

Az ország fejletlenebb régiói:

- *Délnyugati régió* (Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt, Vâlcea megye),
- *Déli* (Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova, Teleorman megye),
- *Délkeleti* (Brăila, Buzău, Constanta, Galac, Tulcea, Vrancea megye) és
- *Északkeleti* (Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Suceava, Vaslui megye).

Fontos látni, hogy a régiók kialakításánál elsősorban a földrajzi szempontok érvényesültek. Egyes régiók kialakításánál a földrajziak mellett történelmi szempontokat is figyelembe vettek (Munténia, Olténia). További irányelv volt, hogy területi, népességi, gazdasági, általaji erőforrások stb. tekintetében a régiók között lehetőleg ne legyenek jelentős színvonalbeli különbségek. Ez nagy vonalakban sikerült is, *Bukarest-Ilfov régió* (Ilfov megye és Bukarest municípium) kivételével.

46. táblázat: Románia gazdasági régióinak területe és lakossága

Sor-szám	Régió	Terület		Lakosság	
		km ²	%	ezer fő	%
1.	Északkelet	36 850	15,5	3786	16,8
2.	Délkelet	35 762	15,0	2943	13,1
3.	Dél-Munténia	34 453	14,5	3496	15,5
4.	Délnyugat-Olténia	29 212	12,3	2421	10,7
5.	Nyugat	32 034	13,4	2074	9,2
6.	Északnyugat	34 159	14,3	2861	12,7
7.	Közép	34 100	14,3	2660	11,8
8.	Bukarest-Ilfov	1 821	0,7	2305	10,2

Forrás: Közgazdász Fórum (<http://epa.oszk.hu/00300/00315/00005/pdf/00005.pdf>)

Románia jelenleg 8 fejlesztési régióra osztott. Az eredetileg az EU fejlesztési pénzforrásainak hatékony felhasználására létrejött, s időközben egyre inkább közigazgatási tartalommal kibővülő régiók csak akkor működőképesek, ha a lakosság érzelmileg is kötődik hozzájuk. A jelenlegi felállás azonban éppenséggel ezt nélkülözi. A régiók akkor életképesek, ha földrajzi, történelmi és gazdasági kapcsolatokon alapulnak, mert csak úgy alakulhat ki érzelmi kötődés.

6.3. Románia Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007 és 2013 között

Románia esetében ennek a dokumentumnak része a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret (NSRK) is. Minden tagállam maga készíti el ezt a dokumentumot, és terjeszti az Európai Bizottság elé. Az NSRK elkészítése a jelenlegi szabályozások, de a következő időszak szabályzattervezetei értelmében is európai bizottsági elvárás. Tartalmát tekintve középtávú tervezési dokumentumnak tekinthető, amely 7 évre határozza meg minden ország fejlesztési irányvonalait. A fejlesztési terv gyakorlatba ültetése operatív programok révén valósul meg. Az operatív programok már prioritási tengelyek és akciók szintjén határozzák meg, melyek azok a gyakorlati célkitűzések, amelyek pályázati kiírások formájában megjelennek.

Egyes elképzelések szerint az elkövetkező időszakban megvalósuló fejlesztések nem csupán a Strukturális Alapokból és az ezt kötelező módon kiegészítő hazai forrásokból nyerhetnek támogatást, hanem különböző, az Európai Uniótól független forrásokból is.

Tehát míg a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) az ország összes fejlesztési forrásáról rendelkezik, addig ezzel szemben a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret (NSRK) csak olyan pénzek elköltését tervezheti, amelyekhez az ország az európai uniós Strukturális Alapokból jut hozzá.

Romániában mindkettő, az NFT, és ezen belüli az NSRK tervezését, valamint az ezzel kapcsolatos szervezeti struktúrák kialakítását a Pénzügyminisztérium Közösségi Támogatási Keret Irányító Hatósága (Autoritatea de Management pentru Cadrul de Sprijin Comunitar) végzi.

Már eldőlt, hogy a 2006–2013-as időszakban melyek lesznek Románia számára a főbb fejlesztési irányok. Részletesebb operatív programok is készültek, de nem véglegesek, mivel ezeket még nem egyeztették az Európai Bizottsággal. Hasonló helyzetben van a támogatások felhasználási eljárásrendjének kialakítása, valamint a támogatásokat kezelő szervezetek feladatainak meghatározása is.

Fontos szempont, hogy az európai uniós támogatások rendszere ésszerű és átlátható lesz, és ez a már működő SAPARD vagy PHARE támogatási rendszereknél nem lesz lényegesen bonyolultabb.

A Strukturális Alapok támogatásaiból többtípusú fejlesztés valósítható meg. A pénzek infrastruktúra-, humánerőforrás- és vállalkozásfejlesztésre is felhasználhatóak. Ezek 15 különböző minisztérium vagy egyéb központi állami intézmény társfinanszírozásával jöhetnek létre.

A Romániai Nemzeti Fejlesztési Terv hat célkitűzést fogalmaz meg:

- gazdasági versenyképesség növelése és a tudásalapú gazdaság fejlesztése,
- közlekedési infrastruktúra fejlesztése,
- a környezet minőségének védelme és javítása,
- humánerőforrás-fejlesztés, a foglalkoztatottsági szint emelése és a szociális kirekesztés megszüntetése,
- a vidéki gazdaság fejlesztése és a mezőgazdasági termelékenység növelése,
- az ország régióinak kiegyensúlyozott fejlesztése.

Az operatív programok, valamint az ezekhez kötődő irányító hatóságok és közreműködő szervezetek a célkitűzések mentén szerveződnek.

47. táblázat: A tervezett operatív programok és a hozzá kapcsolódó intézményrendszer

Operatív program	Irányító hatóság	Közreműködő szervezetek
Gazdasági Versenyképesség Növelése OP (POS Creșterea Competitivității Economice)	Gazdasági és Kereskedelmi Minisztérium (Ministerul Economiei și Comerțului)	Kis- és Középvállalkozások és Szövetkezetek Ügynöksége (Agenția Națională Pentru Intreprinderi Mici și Mijlocii și Cooperație) Oktatási és Kutatási Minisztérium (Ministerul Educației și Cercetării) Távközlési és Információs Technológiai Minisztérium (Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informației); GKM – Energetikai főosztály (MEC – Direcția Energie)
Közlekedési Infrastruktúra OP (POS Infrastructură de Transport)	Szállításügyi Minisztérium (Ministerul Transporturilor)	Nincs

Folytatás a következő oldalon!

A táblázat folytatása		
Operatív program	Irányító hatóság	Közreműködő szervezetek
Környezetvédelmi Infrastruktúra OP (POS Infrastructură de Mediu)	Környezetvédelmi Minisztérium (Ministerul Mediului)	Regionális környezetvédelmi hatóságok (Agențiile regionale de protecție a mediului)
Humánerőforrás-Fejlesztés OP (POS Dezvoltarea Resurselor Umane)	Munkaügyi Minisztérium (Ministerul Muncii)	Országos Foglalkoztatási Hatóság (Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă)
Regionális Fejlesztés OP (POS Programul Operativ Regional)	Európai Integrációs Minisztérium (Ministerul Integrării Europene)	Regionális Fejlesztési Ügynökség (Agențiile de Dezvoltare Regională)
Vidékfejlesztés OP (POS Dezvoltare Rurală)	Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium (Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)	SAPARD Ügynökség (Agenția Sapard)

Forrás: Ministeriul Dezvoltării Regionale și Turismului ([ww.mdrl.ro/index.php?p=205](http://www.mdrl.ro/index.php?p=205))

- A Gazdasági Versenyképesség Növelése OP specifikus célkitűzései:
 - a kis- és középvállalkozások GDP-hez való hozzájárulási arányának emelése;
 - a kutatás-fejlesztésre fordított alapok növelése;
 - az internethasználó vállalkozások számának növelése (online szolgáltatásokhoz való hozzáférés);
 - energiafelhasználás hatékonyságának javítása.

Prioritásai:

1. versenyképesség növelése a piacra jutás segítségével, különösen a kkv-k esetén;
2. a tudásalapú gazdaság fejlesztése a kutatás és fejlesztés, valamint az információs technológiák támogatásával;
3. az energiahatékonyság javítása és a megújuló energiaforrások használatának támogatása;
4. technikai segítségnyújtás.

- A Közlekedési Infrastruktúra OP specifikus célkitűzései:
 - az országos prioritást jelentő közlekedési infrastruktúra és a kiegészítő szolgáltatások javítása;
 - az országot átszelő transzeurópai hálózatok és az ezekhez vezető infrastruktúra fejlesztése;
 - a szállítási szektor fenntartható fejlesztése.
- Prioritásai:*
 - országúthálózat modernizálása (4000 km-nyi európai szintű útjavítás, 950 km autópálya);
 - vasúthálózat fejlesztése (a személyszállítás 35%-a, az áruszállítás 25%-a vasúton történik 2015-ig);
 - tengeri és folyami kikötők áruforgalmának növelése (2015-re 36 millió tonnával nő az áruforgalom a tengeri kikötők esetén);
 - a légikikötők fejlesztése és a szolgáltatások minőségének javítása (a négy nemzetközi repülőtér forgalma 11,4 millió utas/év 2015-re).
- A Környezetvédelmi Infrastruktúra OP célkitűzései
 - a környezetspecifikus komponensek minőségének javítása,
 - a környezetszennyezés emberre kifejtett hatásának minimalizálása.
 - 1. *prioritás:* Éleletszínvonal növelése a közszolgáltatások modernizálásával:
 - víz-/szennyvízkezelés regionális infrastruktúrájának javítása;
 - regionális szintű hulladékkezelési rendszerek támogatása.
 - 2. *prioritás:* Környezeti rendszerek menedzsmentjének javítása:
 - a vízgazdálkodás menedzsmentjének javítása;
 - a szilárd hulladékkezelés menedzsmentjének javítása;
 - természeti erőforrások fenntartható használata;
 - az atmoszféravédelem infrastruktúrájának javítása.
 - 3. *prioritás:* Technikai segítségnyújtás.
- A Humánerőforrás-fejlesztés OP specifikus célkitűzései:
 - a következő célcsoportok oktatási szintjének és szakmai felkészültségének növelése különböző oktatási programok, szakmai felkészítők révén: alacsony végzettségűek, idős munkások, kiszolgáltatott társadalmi csoportokhoz tartozó személyek;

- modern, rugalmas, befogadó munkaerőpiac kialakítása, amely lehetővé teszi az alkalmazás lehetőségeinek kiszélesedését, valamint ösztönzi új munkahelyek létrehozását;
- a humánerőforrás fejlesztése és versenyképességének javítása (2015-re a foglalkoztatásban tartósan legyen 1,7 millió fő).
 1. *célkitűzés*: a regionális szintű humánerőforrás fejlesztése,
 2. *célkitűzés*: a foglalkoztatási közszolgálat adminisztratív kapacitásának fejlesztése,
 3. *célkitűzés*: a tanügyi rendszer reformja.
- A Regionális Fejlesztés OP specifikus célkitűzései:
 - a magas üzleti potenciállal rendelkező térségek fejlesztése;
 - azon helyi/regionális gazdaságok támogatása, amelyek hagyományosan vagy ipari átszervezés következtében hátrányos helyzetűek;
 - a régiók turisztikai és kulturális potenciáljának értékesítése, és e térségek fejlődéséhez való hozzájárulásának növelése;
 - a városi környezet hanyatlásának megállítása, azon urbánus környezetek felélesztése, amelyek térségükre polarizáló hatással vannak,
 - a helyi közigazgatási intézmények fejlesztés-tervezési képességének fejlesztése.

A regionális fejlesztés alapproblémái:

- a Bukarest-Ilfov régió és a többi régió közti egyenlőtlen fejlettségi szint;
- egyenlőtlen fejlődés az ÉK-i, DK-i, DNY-i és a központi, ÉNy-i, Ny-i régiók közt;
- a leggyengébben fejlettek a déli (Duna menti) és a moldvai régiók;
- régión belül is jelentős eltérések vannak (megyei vagy még kisebb egységek esetén – lásd Brassó és Maroshévíz környéke).

Prioritások:

1. Regionális és helyi növekedési gócek támogatása

Célok:

- a lakosság életminőségének növelése, munkahelyteremtés, infrastruktúra, szociális ellátórendszerek javítása;
- regionális egyensúlytalanságok mérséklése.

2. Regionális és helyi üzleti környezet, infrastruktúra megerősítése

Célok:

- a lakosság mobilitásának biztosítása, üzleti környezet fejlődésének támogatása;
 - vállalkozások alapításának támogatása.
3. Regionális és helyi turizmus fejlesztése
Turisztikai látványosságok megőrzése turisták idevonzása, munkahelyteremtés, városfejlesztés céljából.
 4. Fenntartható városfejlesztés, szociális infrastruktúra fejlesztése: folyamatos városfejlesztés, jóléti rendszerek javítása.
 5. Technikai segítségnyújtás: európai uniós programokban való aktív részvétel, más tagországok támogatása.

A regionális fejlesztési program Románia mind a 8 régióját érinti. A román fejlesztési régiók 4–7 megyéből állnak, amelyek a NUTS II szinthez tartoznak a Eurostat-besorolás szerint. A fejlesztési régiók jelentik a keretet a fejlesztési politika felvázolásához és megvalósításához. Mind a 8 régiónak a közösségi (EU-) átlag 75%-ánál alacsonyabb a GDP-je, így mindannyian jogosultak a Strukturális Alapokra a konvergencia jegyében, ahogy azt a 2006. júliusi „Általános Strukturális Alapok és Kohéziós Alapok Szabályzásában” rögzítették. Az Európai Integrációs Minisztériumot azért hozták létre, hogy a Regionális Operatív Programot 2007–2013 között irányítsa, így felelős az adminisztrációért és a megvalósításért egyaránt. Nyolc regionális fejlesztési hivatalt hoztak létre, amelyek a Regionális Operatív Program középszintű végrehajtó szerveként szolgálnak, és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERDF – az Európai Unió strukturális alapjainak egyike) finanszírozza. Az EU-hozzájárulás az összes (privát és közös) hozzájárulások 85%-át jelenti.

A Regionális Operatív Program a nemzet fejlődéséhez nagymértékben járul hozzá, ami által a gazdasági, szociális különbségek csökkenni fognak Románia és a többi tagállam között. A fejlesztési régiók komparatív analízise kihangsúlyozza a régiók közötti megnövekedett egyenlőtlenségek folyamatát szociális és gazdasági szempontból, ami az 1990-es években kezdődött. 2003-ban a legfejlettebb (Bukarest-Ilfov) és a legfejletlenebb (Északkelet) régiók között az egyenlőtlenség az egy főre jutó GDP tekintetében 2,7-szeres volt. Ugyanakkor megfigyelhető egy növekvő különbség a nyugati régiók (Északnyugat, Centrum és Nyugat) és a keleti régiók (Északkelet, Délkelet, Dél és Délnyugat) között, ahol az előbbieknél rendelkeznek pozitív gazdasági trendekkel számos szociogazdasági fejlettségi

mutató alapján. Ennek megfelelően a regionális fejlesztés célja, hogy a speciális források kiaknázása által a kevésbé fejlett területeken a gazdasági fejlődést felgyorsítsa. A legfőbb módszer, ami által ezt a célt el lehet érni: a pénzügyi allokációt és a régió általános fejlettségi szintjét kapcsolatba hozni azáltal, hogy a kevésbé fejlett területek nagyobb összegű támogatásban részesednek. Ezeket az alapokat olyan projektek finanszírozására fogják felhasználni, amelyek a regionális és helyi fejlődésre nagy hatással vannak: a közlekedés felújítása és modernizálása, oktatási és egészségügyi infrastruktúra, az üzleti környezet erősítése az üzletet támogató infrastruktúra által (ipari, logisztikai és üzleti parkok), és a helyi vállalkozások támogatása, a turizmus előmozdítása, illetve a nagy növekedési potenciállal rendelkező városi központok támogatása, amelyek aztán a helyi és regionális fejlesztés motorjaiként szolgálhatnak.

A Regionális Operatív Program (ROP) fő elemei, amelyek megkülönböztetik a többi operatív programtól:

- Tiszta területi dimenziókkal rendelkeznek, amelyek főleg a lemaradott régiókban és a fejlettebb régiók közül a kevésbé fejlettekben szeretnék a fejlődést előmozdítani.
- A ROP fő beavatkozási területei a többi operatív program beavatkozását egészítik ki.
- Közreműködik az ország területi kohéziójának létrehozásában szocio-gazdasági szempontból, az alapok régiók és fejlesztési területek közötti differenciált elosztása által.
- Fontos helyi fejlesztési összetevővel rendelkezik, ami a különböző területek eltérő fejlesztési igényeit tükrözi.
- Elméleti prioritásszinteket foglal magában, amely minden régió esetén közös, és az összes régió közös jellemzőit tartalmazza.

Prioritás 1.: A regionális és helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztése.

Prioritás 2.: A szociális infrastruktúra fejlesztése.

Prioritás 3.: A regionális és helyi üzleti környezet megerősítése.

Prioritás 4.: A regionális és helyi turizmus fenntartható fejlődésének ösztönzése.

Prioritás 5.: A fenntartható városi fejlődés támogatása.

Prioritás 6.: A ROP megvalósításának technikai támogatása.

Ezek által a prioritások által a ROP nem csupán a regionális fejlesztés nemzeti stratégiájának általános céljaihoz járul hozzá, hanem a Nemzeti Fejlesztési Terv és a Nemzeti Stratégia Referencia Keret programhoz is,

„Románia és a tagállamok átlagos fejlettségi szintje közötti különbség megszüntetéséhez” a többi operatív program kiegészítésén keresztül:

- a gazdasági fejlettség növelése;
- szállítmányozási infrastruktúra;
- környezeti infrastruktúra;
- emberierőforrás-gazdálkodás;
- adminisztrációs kapacitás fejlesztése;
- technikai támogatás.

A ROP prioritásokat az Európai Integrációs Minisztérium irányításával hozták létre. A regionális partnereket (főleg a regionális fejlesztési irodákat) felkérték, hogy aktívan és hatékonyan vegyenek részt a 2007–2013 közötti Regionális Operatív Program előkészítésében, annak érdekében, hogy egyszerűbben azonosítsák a meglévő igényeket regionális és helyi szinten egyaránt, illetve, hogy ezen kívül a helyi irodákat és regionális szervezeteket is bevonják a regionális és gazdasági fejlesztési politika létrehozásának folyamatába. Regionális és nemzeti partnerek széles körű bevonása valósult meg 2005-ben, és a folyamat folytatódik.

Románia teljes egészében elfogadta a 21. fejezetre vonatkozó („Regionális politika és a strukturális eszközrendszer koordinációja”), 2000. december 31-étől hatályos közösségi joganyagot. Ugyanakkor kijelentette, hogy képes lesz ezt a joganyagot a csatlakozás időpontjáig teljes egészében alkalmazni.

Románia az Európai Unióhoz való csatlakozásának időpontjában a joganyag végrehajtásához szükséges intézményes infrastruktúra teljessé és működőképpé vált. Románia 2007. január 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz.

Románia – a csatlakozás időpontjában – minden fejlesztési régiója, illetve teljes egésze a Strukturális Alapok célkitűzése alá tartozó területté vált. Románia részt kíván venni a Közösség gazdasági és szociális kohéziós politikájában, és részesülni kíván a Strukturális Alapok, illetve a Kohéziós Alap támogatásaiból a többi tagállam esetében alkalmazott feltételek mellett.

Románia vállalta, hogy gazdasági és szociális kohéziós politikáját összehangolja a többi közösségi politikával, főként a foglalkoztatás, a nemek közötti esélyegyenlőség, a szociális és szakmai képzési politika, a kis- és közepes vállalatok fejlesztési politikája, a közös agrárpolitika, a közös halászati, energia-, közlekedési és transzeurópai hálózatpolitika, a környezetvédelemmel kapcsolatos követelmények teljesítése stb. tekintetében.

Romániában a Strukturális Alapok támogatásaira saját nyelvükön, románul kell pályáznia. Az Európai Uniónak nincsenek olyan konkrét követelményei, amelyek arra kényszerítenék az újonnan csatlakozó országokat, hogy alapvetően eltérjenek az európai uniós támogatások pályázati rendszere – a pályázó szempontjából az eddig megszokott, SAPARD vagy PHARE pályázati rendszerektől. Fontos figyelembe venni azt is, hogy nem minden Strukturális Alapból származó forrást osztanak el pályázati rendszeren keresztül. Például az elsősorban óriásprojekteket támogató Szállítási Operatív Programot a központi intézmények közvetlenül bonyolítják le, bevonva olyan építkezési vállalkozásokat, amelyek a projektek kivitelezésében való részvételre európai közbeszerzés útján válnak jogosulttá.

Az állami támogatásokra vonatkozó közösségi jogszabályok természetesen Romániában is érvénybe léptek. A Versenytanács az ezen szabályok működtetéséért felelős állami szerv. Ez a hivatal minden támogatási formát felülvizsgál, s csak azokat engedélyezi majd folyósítani, amelyek rövid távon nem borítják fel a piaci erőviszonyokat, nem juttatják tisztességtelen előnyhöz egyik vagy másik piaci szereplőt.

Romániában a Strukturális Alapok elosztását meghatározó terv (Nemzeti Fejlesztési Terv – Nemzeti Stratégia Referencia Keret) sokáig nem volt végleges, viszont a dokumentum fejlesztési prioritásai nem változtak jelentősen. Az intézményrendszer létrehozása jelenleg is folyamatban van.

6.4. Területfejlesztés Románia régióiban

A regionális politika- és intézményrendszer nagyon kezdeti fázisát figyelhetjük meg Romániában. Szakértők szerint az egyik alapvető ok, amiért a román területfejlesztési regionális politika nem hatékony, abban keresendő, hogy a román politikai berendezkedés hangsúlyosan a megyék szintjére támaszkodik.

Romániában viszonylag nehézkesen halad a decentralizációs és regionalizációs törekvések reformja. Ennek három alapvető akadályja van: az „egységes nemzetállam” unitarista tradíciója, az úgynevezett „Erdély-dilemma” és a „magyarkérdés”. Az előbbi okok miatt a román politikusok és a közvélemény szerint a decentralizáció és regionalizáció etnikai szeparatizmushoz vezet.

Európai kontextusban a régiók az unióban alkalmazott statisztikai területfelosztás NUTS II-es szintjének felelnek meg. A NUTS-rendszert a het-

venes években hozta létre a Eurostat, azzal a céllal, hogy Európát egy egységes rendszerbe szervezze a regionális statisztikák könnyebb előállítására érdekében. A rendszer 5 szintet különböztet meg: NUTS I – ország, NUTS II – régió, NUTS III – megye, NUTS IV – járás/kistérség, NUTS V – város/község. Romániában csupán három szintről (NUTS I, III, V) beszélhetünk a jelenlegi állás szerint, ugyanis a régiók elvi szinten léteznek *(1996-ban egy határozat értelmében az országot 8 fejlesztési régióra osztották, melyeket a Regionális Fejlesztési Tanács és Regionális Fejlesztési Ügynökség vezet. A gyakorlatban azonban semmilyen érdemleges eredményről nem lehet beszámolni a román régiófejlesztés tekintetében)*, járások semmilyen értelemben sem.

6.4.1. A területi-közigazgatási alrendszer és a regionális fejlesztés alrendszerének viszonya

A területi-közigazgatási és a regionális fejlesztési alrendszer egymással szoros kapcsolatban álló, de elkülönült alrendszerek. A regionális fejlesztés nem része a területi-közigazgatási alrendszernek, attól eltérő, új alrendszerről van szó. A régiók nem területi-közigazgatási egységek, nincs jogi személyiségük. A fejlesztési régiók intézményei viszont a helyi közigazgatásra épülnek rá.

A területi-közigazgatási alrendszer alapjait a következők határozzák meg:

- Románia területi-közigazgatási egységei a község, a város és a megye.
- A területi közigazgatás államigazgatási (prefektus) és önkormányzati intézményeit (helyi és megyei tanács, polgármester) az alkotmány 119–122. szakaszai, és a 2001. évi, 215-ös számú helyi közigazgatási törvény szabályozza.

A romániai regionális fejlesztést az 1998. évi 151. számú törvény szabályozza. A törvény alapját a PHARE-program támogatásával elkészített „A romániai regionális fejlesztés zöld könyve” képezte.

6.4.2. A romániai regionális fejlesztési politika céljai⁷⁹

A regionális fejlesztés a központi és helyi közigazgatási hatóságok azon politikáinak összessége, amelynek célja a fejlesztési régióknak nevezett földrajzi területek gazdasági teljesítőképességének növelése.

⁷⁹ Veress E.: A regionális fejlesztés szabályozását meghatározó tényezők Romániában. – Kisebbségkutatás. 2006/1. 8–15. o.

Románia regionális fejlesztési politikájának *céljai* a következők:

- A regionális különbségek csökkentése, a fejlődésben az egyensúly biztosítása, a különböző – történelmi, földrajzi, gazdasági, szociális, politikai – okokból hátrányos helyzetű övezetek gyors felzárkóztatása, újabb egyensúlytalanságok kialakulásának megakadályozása.
- Az európai uniós integrációhoz szükséges intézményes keret kialakítása, valamint az uniós strukturális-kohéziós alapjaihoz való hozzáférés lehetőségének megteremtése.
- A kormányzati szakpolitikák regionális szinten való megvalósítása a helyi és regionális erőforrások figyelembevételével és hasznosításával, a fenntartható gazdasági-szociális fejlődés és a kultúra fejlesztése érdekében.
- A régiók közötti együttműködés elősegítése nemzeti és nemzetközi szinten, a határon átnyúló együttműködés támogatása, az európai regionális fejlesztéssel foglalkozó intézményekkel való együttműködés, közös projektek megvalósítása érdekében, a Románia által aláírt nemzetközi egyezményekkel összhangban.

A 2003-as országjelentés a regionális statisztika, a programok felügyelete és ellenőrzése, a pénzügyi menedzsment és ellenőrzés, a közbeszerzés átláthatóbbá tétele, a Nemzeti Fejlesztési Terv fontosságát emeli ki. Az intézményrendszer és a regionális felosztás „eurokonform” jellegét mutatja az is, hogy Románia 2004 szeptemberében lezárta a regionális fejlesztésről szóló csatlakozási fejezetet, a 2004-es országjelentés pedig fő vonalaiban pozitívan értékeli az előrelépéseket. A komplex regionális politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének kidolgozása, mint bármely más csatlakozó országban, Romániában is fontos feladat.

Románia helyzete az átmeneti országoktól némileg különbözik a regionális fejlesztési politika koncepcionális kidolgozását illetően. Magyarországon és Bulgárián kívül Romániában készült tervezet a regionális fejlesztés cél-, eszköz- és intézményrendszerének kidolgozására. A PHARE-program keretében, a RAMBØLL konzultációs csoport irányításával kidolgozott Zöld könyv foglalta össze először a területi fejlődés problémáit, az ország térszerkezetének helyzetét, és tett javaslatokat a román területfejlesztési modell kidolgozására. E dokumentum jelentős teljesítménynek értékelhető.

A román területfejlesztési politika legsürgetőbb teendőit a Zöld könyv kilenc pontban foglalta össze, melyben a feladatok a területfejlesztés alapintézményeinek megteremtésétől a regionális fejlesztési szakemberképzés

megszervezéséig széles skálán mozognak. A javaslatok a fejlett piacgazdaságok és a tagolt intézményrendszert működtető polgári demokráciák esetében teljesen nyilvánvalóak, és meg is valósíthatók az új elvek.

Problémát jelent viszont, hogy ezen elképzelések ellenére a struktúrák alapján működő román demokráciában ezek nehezen érvényesíthetők. Továbbá sajnos a területi diszparitások nemhogy csökkentek volna az egységesítési politika révén, hanem inkább elmélyültek a kilencvenes évtized folyamán. Pozitívumként értékelhető viszont a hagyományosan szegény térségek, az ipari válságtérségek és a rurális térségek közötti, legalább fogalmi, ha nem is földrajzi lehatárolás, továbbá a városi és a rurális térségek közti alapvetően különböző problematika elválasztása. Szintén pozitívumként értékelhető a régiónkénti elemzés.

6.4.3. Jogszabályi háttér

A régiófejlesztésről szóló 51/1998. számú törvény, amely Romániában a régiófejlesztés alapokmánya, meghatározza a térségfejlesztési politika előmozdításához szükséges célokat, intézményi háttért, hatásköröket és sajátos eszközrendszert. A 268/2000. számú sürgősségi rendelettel módosított és kiegészített 151/1998. számú törvényben meghatározzák mind a regionális, mind pedig az országos szintű döntéshozó és végrehajtó testületeket.

A regionális politika végrehajtását megalapozó jelenlegi jogi keret ezen kívül a következőket tartalmazza:

- a helyi közpénzekről szóló 189/1998. számú törvény, beleértve a későbbi módosításokat és kiegészítéseket;
- az állami segélyekről szóló 143/1999. számú törvény;
- az állami segélyekről szóló 143/1998. számú törvény alkalmazásában használt jelentési, monitorizálási és tájékoztatási eljárások elfogadásáról szóló 599/2000. számú kormányhatározat;
- a belső átvilágításról, valamint a megelőzési pénzügyi ellenőrzésről szóló 119/199. számú kormányrendelet;
- az Európai Unió által Románia számára kiutalt, vissza nem térítendő támogatások, valamint az ezekkel járó, a 22/2000. számú törvényben elfogadott közös finanszírozási alapok kezelésére vonatkozó 63/1999. számú sürgősségi rendelet;
- a közbeszerzésekről szóló 60/2001. számú sürgősségi rendelet.

Mindeddig Romániában nem dolgoztak ki olyan jogszabályokat, amelyek a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap tényleges felhasználását szabályozzák, de az említett alapok végrehajtásának keretét az előcsatla-

kozási alapok felhasználására kidolgozott pénzügyi, intézményi és szervezési mechanizmusok képezik.

2003 végén a régiófejlesztésre vonatkozó 151/1998. számú törvényt módosították, és kiegészítették annak érdekében, hogy megfelelő általános – jogi és intézményi – keretet biztosítsanak a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap felhasználásához.

A Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium szervezéséről és működéséről szóló 4/2001. számú kormányhatározat, valamint az utólagos módosításokat és kiegészítéseket tartalmazó, az Országos Foglalkoztatási és Szakképzési Hivatal (OFSZKH), a jelenlegi Országos Foglalkoztatási Hivatal (OFH) alapszabályának elfogadásáról szóló 4/1999. számú kormányhatározat módosítása révén 2001-ben létrehozták az Európai Szociális Alapból támogatott programok kezelését és végrehajtását szabályozó jogi keretet.

A regionális szintű gazdasági és szociális fejlesztési tervet tartalmazó Nemzeti Fejlesztési Program követelményei szerint a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium által kidolgozott kritériumok alapján, 2002-ben kormányhatározatok révén létrehozták a regionális Környezetvédelmi Felügyelőségeket, amelyek feladata az idevágó tevékenységek integrációja (összehangolása).

A EMOGA (FEOGA) Közös Agrárpolitika alapjainak kezelését – törvényileg jóváhagyott – kormányrendeletben kívánják szabályozni, s ezért 2002-től elkezdték a Kifizető és Intervenció Hivatal létrehozását célzó eljárásokat.

2002-ben a költségvetés végrehajtásáról szóló 11/1996. kormányrendelet módosítása és kiegészítése révén megváltoztatták a visszaszerzési folyamat kezdeményezésének lépéseit, illetve az itt alkalmazható eljárásokat.

A strukturális eszközök koordinációját érintő szabályok – a tagállamokhoz hasonló feltételek mellett – kötelező érvényűek és közvetlenül alkalmazandóak Romániában is.

Intézményi háttér

Országos szintű intézmények

A nemzeti régiófejlesztési politika célkitűzéseinek megvalósítása érdekében létrehozták a Nemzeti Regionális Fejlesztési Tanácsot (NRFT). Ez jogi személyiség nélküli tanácsadó szerv, amely a hatályos rendelkezésekkel összhangban jóváhagyja a Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégiát, a Nemzeti Regionális Fejlesztési Programot és a Nemzeti Regionális Fej-

lesztési Alapból (NRFA) történő finanszírozási prioritásokat. Valamint meghatározza az említett alapból támogatott beruházási projektek értékelésében használatos alkalmassági és elbírálási szempontokat. Az NRFT javaslatokat terjeszt a kormány elé az NRFA létrehozására vonatkozóan, és ugyanakkor figyelemmel kíséri a regionális fejlesztés célkitűzéseinek megvalósítását a nemzeti és nemzetközi régiók közötti együttműködések keretében, az eurorégiók szintjén is. Az NRFT végrehajtó szerve a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium.

A mezőgazdaság és vidékfejlesztés számára biztosított különleges előcsatlakozási segélyprogramok idején, a szakmai és pénzügyi kivitelezés érdekében a 309/2001. számú törvénnyel elfogadott 142/2000. sürgősségi rendelet révén létrehozták a SAPARD Hivatalt. A hivatal jogi személyiséggel rendelkező, közvetlenül a Földművelésügyi, Élelmezési és Erdészeti Minisztérium alá rendelt közintézményként működött, mely központi szinten saját struktúrával rendelkezett. A SAPARD Hivatal részt vett a közös agrárpolitikára, illetve az ehhez kapcsolódó politikákra vonatkozó közösségi joganyag alkalmazásában, a mezőgazdaság és a vidék tartós fejlesztése terén megállapított prioritások megvalósításában, valamint a felmerülő problémák megoldásában.

A Közlekedés-ISPA koordinátora az Infrastrukturális Fejlesztési, Közlekedési és Lakásügyi Minisztérium. 2000-ben a Közutak Országos Igazgatósa, valamint a CFR RT Országos Vállalat keretében az illetékes miniszter utasítására megalakultak az ISPA Végrehajtó Ügynökségek.

A Környezet-ISPA koordinátora a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium. A Környezet-ISPA kezelésével a következő struktúrákat bízták meg:

- a Pénzügyminisztérium keretében működő Kifizető és Szerződéskötő Hivatal (KSZH) mint az ISPA-projektek végrehajtó ügynöksége, mely az ISPA-programmal kapcsolatos licitálásért, szerződéskötésért, kivitelezésért és pénzügyi ellenőrzésért felel;
- az ISPA Végrehajtását Koordináló Egység, melyet a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium keretében hoztak létre, és amely a program szakmai kivitelezéséért és ellenőrzéséért, illetve népszerűsítéséért felel. Jelenleg az ISPA Végrehajtását Koordináló Egység kapacitása a Kohéziós Alapot célzó projektportfóliókhöz hasonló ISPA-projektportfóliók azonosítását és fejlesztését teszi lehetővé.

Regionális szintű intézmények

A térségfejlesztési politika célkitűzéseinek megvalósításához szükséges tevékenységek összehangolása és nyomon követése céljából az egyes fejlesztési régiók szintjén Regionális Fejlesztési Tanácsokat (RFT) hoztak létre, melyek tanácsadó szervként működnek. Az RFT-k stratégiai döntéseket hoznak a saját régiójukban alkalmazandó térségfejlesztési politika tervezésével és kivitelezésével kapcsolatban, elfogadják a regionális programozási dokumentumokat, jóváhagyják az egyes régiókra lebontott Regionális Fejlesztési Alap (RFA) felhasználását, illetve ellenőrzik a támogatások tisztességes felhasználását.

Minden egyes régió szintjén létrehoztak egy Regionális Fejlesztési Ügynökséget (RFÜ), amelyet az RFT koordinál. Az RFÜ-k nem kormányzati, nonprofit, közszolgálati, jogi személyiséggel rendelkező szervek, amelyek a térségfejlesztés terén tevékenykednek, és amelyek az RFT végrehajtó szervei. Az RFÜ-k hatásköre:

- a régiók programdokumentumainak kidolgozása, valamint ezek kivitelezése az RFT általi elfogadásukat követően;
- az RFA-ból támogatandó projektekre vonatkozó javaslatok beküldése az RFT-khez;
- a nagyobb terjedelmű projektjavaslatok beküldése az országos szintű koordináló intézményhez, annak érdekében, hogy ezeket az NRFA-ból finanszírozzák;
- kiegészítő finanszírozási források azonosítása;
- a fejlesztési régiókban megvalósított térségfejlesztési projektek szakmai nyomon követése.

A PHARE-programok – gazdasági és szociális kohéziós alprogramja – esetében az RFÜ-k végrehajtó hatóságként működnek.

A SAPARD Hivatal – a nyolc régiónak megfelelően – nyolc regionális végrehajtó irodát működtet.

A Környezet-ISPA program kedvezményezettjei a regionális vagy helyi adminisztrációk, illetve az alárendelt állami vállalatok és társaságok. Az ISPA keretében támogatásra elfogadott projektek esetében a finanszírozási megállapodás aláírását követően létrehoznak egy projekt-végrehajtási egységet (PVE). Az ISPA keretében finanszírozott projektek megvalósításában és hasznosításában a környezeti tényezők ellenőrzésének feladatát a központi hatóságok decentralizált hivatalai, valamint az Állami Vízgazdálkodási Vállalat és a Környezetvédelmi Felügyelőségek (KVF) helyi képviselői közösen látják el, az egyes megyékre és Bukarest municípiumra leosztva. A

térségfejlesztési politikával összhangban 2002-ben a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium a neki alárendelt 42 Területi Környezetvédelmi Felügyelőséget nyolc Regionális Felügyelőséggé alakította át. Ezek hatásköre a hulladékok és a vízgyűjtő területek elhasznált vizével kapcsolatos regionális problémák azonosítására és megoldására terjed ki.

Koordináció

Az Európai Integráció Minisztériuma (a szervezéséről és működéséről szóló 1075/2001/10/25. számú kormányhatározatnak megfelelően) koordinálta a Románia európai uniós csatlakozását célzó stratégia előkészítését, és biztosította az előcsatlakozási eszközök, valamint a külső segélyprogramok koordinálását.

A Pénzügyminisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló, a 318/2001/03/15. számú kormányhatározattal módosított és kiegészített 18/2001/01/04. számú kormányhatározattal összhangban) hatáskörébe tartozik az Európai Közösségtől érkező pénzügyi támogatásoknak a Nemzeti Alap létrehozásáról, valamint a Kifizető és Szerződéskötő Hivatal létrehozásáról szóló keretmegállapodásokban, illetve a keretmegállapodás értelmében az Európai Bizottság és Románia kormánya között létrejött finanszírozási megállapodásokban meghatározott feltételek szerinti kezelése.

A Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium (ennek szervezéséről és működéséről szóló, a 340/2001/03/02. számú kormányhatározattal módosított és kiegészített 16/2001. számú kormányhatározat szerint) feladatai közé tartozik a térségfejlesztési politika országos szintű előmozdítása és koordinálása. E célból a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium (FGEM) a következő feladatokat látja el:

- kidolgozza a Nemzeti Fejlesztési Tervet, jóváhagyásra az NRFT elé bocsátja, majd elfogadásra a kormány elé terjeszti;
- térségfejlesztési programokat dolgoz ki, amelyeket az NRFT-nek finanszírozásra javasol; meghatározza a tevékenységi területén megvalósítandó programok és projektek finanszírozásához szükséges szempontokat, prioritásokat és eljárásokat;
- biztosítja az NRFA pénzügyi és szakmai menedzselését;
- a PHARE-program gazdasági és szociális kohéziós alprogramjának Végrehajtó és Pénzügyi Ügynökségeként működik, biztosítja az alprogramok pénzügyi és szakmai menedzselését;
- a PHARE-program határ menti együttműködési programjának Végrehajtó Ügynökségeként működik (a román–magyar, illetve román–bolgár határ menti régiókban), meghatározott prioritások

alapján biztosítja a programok kiválasztását és programozását, ellenőrzi a követelményeknek való megfelelésüket, integrálja őket a csatlakozási stratégia és az ágazati programok rendszerébe, biztosítja az említett programok végrehajtását, illetve szervezési és adminisztratív menedzselését.

A Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló 4/2001/01/04. számú kormányhatározatnak megfelelően) feladatai közé tartozik, hogy a kormány a foglalkoztatás, szociális védelem és szolidaritás terén kidolgozott stratégiáinak és irányelveinek alkalmazását biztosítsa és koordinálja, illetve hogy részt vegyen a Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv kidolgozásában. Ennek érdekében:

- nemzeti irányelveket, programokat és terveket dolgoz ki a foglalkoztatás, szakmai képzés és munkavállalási esélyegyenlőség terén, ellenőrzi az Országos Foglalkoztatási Hivatal, illetve a Felnőttképzés Országos Tanácsa e téren kifejtett tevékenységét;
- foglalkoztatási és szakképzési programokat dolgoz ki a hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatása érdekében;
- ösztönzi a programok kidolgozását, megállapodásokat javasol, nemzetközi együttműködési projekteket kivitelez a foglalkoztatás, szakképzés és munkavállalási esélyegyenlőség terén, finanszírozási lehetőségeket biztosít az említett projektek számára.

Az Országos Foglalkoztatási Hivatal (a létrehozásáról, szervezéséről és működéséről szóló, a 294/2000. számú sürgősségi rendelettel módosított és kiegészített 145/1998. számú törvénynek megfelelően) fő céljai közé tartozik a foglalkoztatás és szakképzés terén kidolgozott stratégiák, valamint a munka nélküli személyek szociális védelmét szolgáló intézkedések alkalmazása. Továbbá az Országos Foglalkoztatási Hivatal alapszabályának elfogadásáról szóló, 4/1999. számú kormányhatározatot módosító és kiegészítő 260/2001. számú kormányhatározat értelmében az OFH hatásköre az FSE típusú programok végrehajtásának feladatával bővül.

A Földművelésügyi, Élelmezési és Erdészeti Minisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló, a 440/2001/05/03. számú kormányhatározattal módosított 12/2001/01/04. kormányhatározatnak megfelelően) feladatai:

- a nemzeti mezőgazdasági és vidékfejlesztési stratégia, illetve a nemzeti halászati stratégia előkészítése;
- a SAPARD Ügynökséghez tartozó, a mezőgazdaság és vidékfejlesztés számára biztosított különleges előcsatlakozási segélyprogram szakmai és pénzügyi kivitelezésének koordinálása.

Az Infrastrukturális Fejlesztési, Közlekedési és Lakásügyi Minisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló 3/2001/01/04. számú kormányhatározatnak megfelelően) hatásköre a közlekedési infrastruktúra nemzeti fejlesztési stratégiájának előkészítésére terjed ki. A közlekedési ISPA-alprogram koordinátoraként az IFKLM saját területén a következő hatáskörrel rendelkezik:

- az ISPA finanszírozási és végrehajtási stratégiájának kidolgozása;
- az ISPA programozásának koordinálása;
- a külső ISPA-támogatásban részesülő projektek megvalósításának koordinálása a Végrehajtó Ügynökségek által (a Közutak Országos Igazgatósága, valamint a CFR Rt. Vállalat);
- az ISPA-támogatásban részesülő projektek dokumentációjának ellenőrzése, valahányszor ezt szükségesnek találja.

A Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló, a 352/2001/04/04. számú kormányhatározattal módosított 17/2001/01/04. kormányhatározatnak megfelelően) hatásköre:

- a nemzeti környezetvédelmi stratégia előkészítése;
- az ISPA végrehajtását célzó nemzeti stratégia időszerűvé tétele a környezetvédelem terén, valamint a jóváhagyott projektek megvalósításának koordinálása.

Az Oktatási és Kutatási Minisztérium (a szervezéséről és működéséről szóló 23/2001/01/04. számú kormányhatározatnak megfelelően) feladatköre az oktatási, illetve a kutatási, technológiafejlesztési és újítási politikák és stratégiák megvalósításának megalapozását, kidolgozását és koordinálását öleli fel. A kutatás tekintetében az Oktatási és Kutatási Minisztérium hatásköréhez a következők tartoznak:

- a tudományos kutatás, technológiafejlesztési és újítási politikák megvalósításához szükséges források előrejelzése, tervezése, elosztása, ellenőrzése és hasznosításuk értékelése;
- a kutatási, fejlesztési és innovációs programok kidolgozása, nyomon követése, értékelése és finanszírozása;
- Románia nemzetközi, közösségi, valamint kétoldalú programokban és projektekben való részvételének ösztönzése és nyomon követése a kutatás, fejlesztés és újítás terén.

A közösségi támogatások fogadásának intézményi háttere

Mivel a nyolc fejlesztési régió területi struktúrája a NUTS II szintnek felel meg, a Strukturális Alapot a Közösségi Támogatási Keret (Community

Support Framework) alapján valósítják meg. Ez a dokumentum az országos és regionális szintű fejlesztésben meghatározott stratégiákat és prioritásokat, illetve célokat és a velük járó finanszírozási forrásokat tartalmazó fejlesztési terv alapján kerül tárgyalásra.

A Községi Támogatási Keret (KTK) szintjén működő Igazgatási Hatóság a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium, illetve a terv kidolgozásával és a tárgyalásokkal megbízott főosztály lesz. Egy, a főosztály keretében kialakított egység biztosítja a KTK tisztességes és hatékony végrehajtását. Ezen kívül, a KTK végrehajtásának nyomon követése céljából, egy monitoringbizottságot hoznak létre, melynek elnöke a fejlesztési és előrejelzési miniszter. A bizottság tagjai: az operatív programok monitorizálásával megbízott bizottságok elnökei, a KTK Igazgatási Hatóságának, a Kifizető Hatóság, a Pénzügyminisztérium, a KTK megvalósításában részt vevő hatóságok és közintézmények, a szociális partnerek, a civil szervezetek, illetve – tanácsadói hatáskörrel – az Európai Bizottság, valamint az Európai Beruházási Bank képviselői.

A Regionális Operatív Program szintjén az Igazgatási Hatóság a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium, illetve a jelenlegi Regionális Fejlesztési Főigazgatóság lesz, amely a KTK igazgatásával megbízott főosztálytól függetlenül jön létre.

A Regionális Operatív Program igazgatási hatóságának feladatai egy részével a regionális struktúrákat bízták meg (pl. a projektek elbírálása, nyomon követése). A regionális szintű programok nyomon követése céljából 2005 végéig nyolc Regionális Koordináló Bizottságot hoztak létre, külön minden egyes alprogramra, melyekben a helyi hatóságok, a regionális fejlesztési ügynökségek, illetve a különböző gazdasági és szociális ágazatok képviselői vesznek részt.

A FEDER Kifizető Hatósága a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium keretében fog működni, a szerepek elkülönítésének elve szerint különálló, szakosodott főosztály formájában.

Az Agrár- és vidékfejlesztési, illetve Halászati Ágazati Operatív Program szintjén az Igazgatási Hatóságot 2004-ben kormányhatározat útján hozták létre. 2004–2006 között megtették azokat az intézkedéseket, amelyek az Ügynökség területi struktúráinak szervezéséhez és hatáskörének meghatározásához, az Ügynökség belső és külső feladatrendszerének és eljárásainak meghatározásához, a kifizetések engedélyezéséhez és könyveléséhez, a költségek nyilvántartásához, a rendszeres költségelszámolások, illetve a havi és éves jelentések kidolgozásához, a szakmai ellenőrzések

elvégzéséhez szükséges jogi és intézményes keret megteremtését célozták. Az Ügynökség akkreditálásával megbízott illetékes hatóságot, illetve az igazoló testületet 2005-ben jelölték ki, így 2006-ban a Kifizető Hatóság teljesen működőképesé vált, és ezáltal az EMOGA kifizető hatóságának feladatkörét is elláthatta.

A szociális és foglalkoztatáspolitikai terén az Ágazati Operatív Program Igazgatási Hatósága a Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium.

A Kutatási, technológiafejlesztési és innovációs Ágazati Operatív Program Igazgatási Hatósága az Oktatási és Kutatási Minisztérium. Az Oktatási és Kutatási Minisztérium szervezéséről és működéséről szóló 23/2001/01/04. számú kormányhatározat értelmében a Strukturális Alapokból támogatott kutatási, technológiafejlesztési és innovációs programok végrehajtásának intézésével, koordinálásával és ellenőrzésével megbízott Igazgatási Hatóság szerepét az említett minisztérium vette át. A Kutatási, technológiafejlesztési és innovációs Ágazati Operatív Program szintjén működő Kifizető Hatóságot az Oktatási és Kutatási Minisztérium jelölte ki.

Az INTERREG közösségi kezdeményezés keretében finanszírozott operatív programok végrehajtásának előkészítését és felügyeletét a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztériumon belül létrehozott, a határ menti együttműködési programok igazgatására szakosodott főosztály koordinálja.

Az egyes operatív programok esetében külön monitoringbizottságot hoztak létre, melyet az illetékes Igazgatási Hatóság vezet. A bizottságok tagjai a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium, a Kifizető Hatóság, a Pénzügyminisztérium, az operatív programok végrehajtásában részt vevő hatóságok és közintézmények, a szociális partnerek, a civil szervezetek, illetve – tanácsadói hatáskörrel – az Európai Bizottság, valamint az Európai Beruházási Bank képviselői.

A Strukturális Alapok mellett Románia a Kohéziós Alap, azaz a közlekedés és környezetvédelem terén történő jelentős befektetések támogatását célzó kiegészítő finanszírozási eszköz nyújtotta kedvezményekkel is élhet. A közlekedés és környezetvédelem terén szükséges intézkedéseket az Infrastrukturális Fejlesztési, Közlekedési és Lakásügyi Minisztérium, a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium, illetve az említett minisztériumok által megbízott struktúrák hajtják végre.

A programok előkészítésében és jóváhagyásában közreműködő, illetve a végrehajtásban és ellenőrzésben utólagosan részt vevő minisztériumok a következők:

- a Fejlesztési és Gazdasági Előrejelzési Minisztérium,
- az Európai Integráció Minisztériuma,
- a Pénzügyminisztérium,
- az Igazságügyi Minisztérium,
- a Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium,
- az Ipar és Erőforrások Minisztériuma,
- a Földművelésügyi, Élelmezési és Erdészeti Minisztérium,
- a Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium,
- az Infrastrukturális Fejlesztési, Közlekedési és Lakásügyi Minisztérium,
- a Kis- és közepes vállalatok Minisztériuma,
- az Oktatási és Kutatási Minisztérium,
- az Egészség- és Családügyi Minisztérium,
- a Távközlési és Informatikai Minisztérium,
- a Közigazgatási Minisztérium.

Ezek a minisztériumok képezik az említett feladatokat ellátó Országos Térségfejlesztési Tanácsot.

A térségfejlesztési politika megvalósítására létrehozott intézmények képezik a strukturális politika végrehajtásához szükséges intézményi háttér alapját. A strukturális eszközök minél hatékonyabb kezelése érdekében, az előcsatlakozási időszak folyamán a PHARE-, ISPA- és SAPARD-programokból álló előcsatlakozási pénzügyi eszközök révén biztosított támogatásokat a meglévő struktúrák személyzetének képzésére is felhasználták.

Annak érdekében, hogy teljesítsék a Strukturális Alapok hatékony kezelésével kapcsolatos követelményeket, és a Strukturális Alapok célkitűzésével kapcsolatos gazdasági és szociális kohéziós programokat minél nagyobb mértékben vegyék igénybe, olyan képzési programot (2002–2005) indítottak, mely a következőkre fektette a hangsúlyt:

- a menedzselési, főként a projektmenedzselési lehetőségek (kapacitás) fejlesztése;
- az utóértékelési időszak felénél végzett előzetes ellenőrzési lehetőségek (kapacitás) fejlesztése;
- a regionális szintű lehetőségek (kapacitás) fejlesztése jó minőségű projekteket tartalmazó portfólió összeállításának érdekében;

- a többéves programozás bevezetése, amely jól meghatározott intézkedéseket és mutatókat tartalmaz;
- a lehetőségek (kapacitás) fejlesztése a pontos pénzügyi igazgatás és ellenőrzés terén;
- a programok nyomon követését és igazgatását szolgáló információs rendszerek kialakítása és alkalmazása.

6.4.4. Bukarest-Ilfov

Ilfov, más néven Bukarest megyében található a főváros, Bukarest és annak hat kerülete (melyeknek saját önkormányzatuk van), továbbá egy város és 38 község. Ezekben 103 falu található. A megye székhelye Bukarest. A Bukarest-Ilfov régió 6 kerület mellett Ilfov gazdasági szektort is magába foglalja, amelyben összesen 2,3 millió ember lakik.

Történeti háttere: Vlad Țepeș, a Román fejedelemség uralkodója 1459. szeptember 20-án keltezett adománylevelében említi először „Cetatea București” néven, jöllehet a város jóval régebbi település. A Román Fejedelemségek egyesülése után, 1862-ben Bukarest Románia fővárosa lett. A város az évtizedek során folyamatosan fejlődött. Jelenleg az ország politikai, közigazgatási és legnagyobb ipari központja, a kulturális élet legfelsőbb intézményeivel. Láthatunk sugárutakat, építészeti műalkotásokat, hatalmas épületeket, néha felhőkarcolókat, kormányépületeket, parlamenti székházakat, elnöki palotákat, múzeumokat, egyetemeket és főiskolákat, rengeteg tömbházat.

Bukarest (București) az ország legnagyobb városa, ipari-kereskedelmi központja. A Román-alföld központi részén terül el, az ország délkeleti részén, Ploiești és Giurgiu között, a Dâmbovița folyó partján. A Colentina folyó mentén több tó helyezkedik el a város területén, úgymint a Floreasca-tó, Tei-tó, Colentina-tó, a belvárosban pedig a Cișmigiu-tó. A Cișmigiu kert mellett létezik még két nagy park, a Herăstrău Park (a Falumúzeummal) és a Botanikus Kert (több mint 10 000 növényfajttal).

A Román Statisztikai Hivatal nemrég nyilvánosságra hozott eredményei szerint az átlagbér Románián belül Bukarestben a legnagyobb, 325 euró. Az ország többi részén ez az összeg jóval szerényebb: a második helyen álló Ilfov megyében is csupán a 288 eurót éri el. Ezt – talán meglepő módon – Gorj követi, a maga 281 eurójával, s csak ez után következik Kolozsvár, 261-gyel. A sor végén, a legszerényebb fizetési mutatókkal Neamt és Vrancea megye kullog, 181, illetve 182 euróval. A többségében ma-

gyaralkta megyék szintén a gyengébben teljesítők között vannak, Maros megye 210, Hargita 200, Kovászna pedig 195 euró körül mozog.

Ennek megfelelően az egy főre eső nemzeti összjövedelem is Bukarestben a legnagyobb, 9458 euró, ami 50%-kal az országos átlag fölött van. Bukarest után Ilfov következik 6525-tel, majd sorrendben Temes, Brassó, Bihar. A legkevesebbet Vrancea, Suceava, Giurgiu, Vaslui és Botoșani termel, utóbbi mindössze 2189 eurót tud felmutatni.

Bukarestben a megtermelt nemzeti összjövedelemnek csupán 41,5%-át osztják vissza fizetések formájában, az országos átlag pedig 65,5%. A bukarestihez hasonló helyzetben van Temes, Arad, Brassó megye – derül ki a Román Statisztikai Hivatal adataiból. Ezzel ellentétben Vrancea, Suceava, Giurgiu, Vaslui és Botoșani megyékben az egy főre kiosztott évi fizetés meghaladja az egy főre eső nemzeti összjövedelmet.

Mindez valójában logikusan követi a gazdaság területi alapú dinamikáját. A sor végén kullogó megyék alapvetően mezőgazdasági termelésre szakosodtak, s ebben a szektorban a befektetés a jövedelmez képest nagy, az átfutási idő is hosszú. Ezzel ellentétben a sor élén lévő megyék elsősorban kereskedelemről és könnyűiparból élnek, mindkét ágazat viszonylag nagy haszonkulcsot és gyors megtérülést tesz lehetővé. Az országos gazdaság stabil működése érdekében szükséges egy bizonyos fokú kiegyenlítés, mert a mezőgazdasági terményekre is éppen annyira szükség van, mint az iparra vagy a kereskedelemre, ezért jár a kompenzáció.

Mind gazdasági, mind kulturális téren bámulatra méltó fejlődést produkált Románia az elmúlt néhány évben. Az utak már jobbak, mint Magyarországon, a román fiatalok nyelveket beszélnek, a román állam nemzetközi érdekérvényesítő képessége elismerésre méltó. Traian Basescu államelnök aktív kezdeményezésére létrejött egy történelemszövetség, amely kíméletlenül szembenézett a kommunista múlttal, s a jelentésében keményen megbélyegezte a vörös időszakot, sőt, még a csángók elnyomását is megemlégették.

Az országos reálbér (amelyet a nettó átlagbér és a fogyasztói árak átlaga ad) 2006 azonos időszakához képest 18,8 százalékkal nőtt 2007-ben. A statisztikai hivatal elemzése szerint a bérek növekedése elsősorban a többletjuttatásoknak (szabadságpénzek, prémiumok), fizetésemeléseknek, bértárgyalásoknak és a termelés fokozódásának volt köszönhető. A legjelentősebb béremelések (16 százalék körüliek) a vegyipar egyes ágazataiban történtek. A gazdasági kimutatások szerint az építőiparban 55 százalékos, a könnyűiparban 57 százalékos, az idegenforgalomban pedig 42,45 száza-

lékos a munkaerő-kereslet a meglévő létszámhoz képest. Ugyanakkor tisztában kell lenni azzal, hogy nem csupán a munkaerőhiány, de az alacsony fizetések és a hiányos szakképzettség is igen komoly gondot jelentenek a román munkaerőpiac számára.

A román főváros az előkelőnek számító 25. helyen végzett a Lasalle által készített ranglistán, amely az európai városok gazdasági növekedését vizsgálja.

A Lasalle Investment Management ingatlan-pénzpiaci társaság 1998 óta minden évben elkészíti az Európai Regionális Gazdasági Növekedési Indexet (E-REGI), amely 91 európai város gazdaságának növekedési prognózisai, általános vagyoni helyzete és a helyi üzleti környezet versenyképessége alapján állítja fel az adott évre érvényes rangsort.

Bukarest gazdasági helyzetét tekintve a negyedik a térségben, fokozatosan átalakulva Délkelet-Európa legfőbb pénzügyi és üzleti központjává. A korábban 58. helyet elfoglaló főváros a munkaerő-piaci változásoknak köszönhetően jutott összesítésben a 25. helyre, annak a tényezőnek köszönhetően, hogy itt jegyezték – közvetlenül London után – a munkaerőpiac telítődésében és az össztermék növekedésében a legnagyobb történelmi előrelépést.

A termelés és a szolgáltatások magánkézben lévő területe gyorsan fejlődik, a helyi és a külföldi befektetések serkentik a pénzügyi, a távközlési, az IT és erőforrás-kihelyezési szolgáltatások kiterjedését, meggyorsítva a bukaresti gazdaság növekedésének ritmusát.

6.4.5. Sud-Est (Délkelet)

A délkeleti hat megye alkotja. Ezen belül a történelmi, etnikai és földrajzi viszonyok elemzésénél elsősorban Dobrudzsára, tehát Tulcea és Constanta megyékre fordítjuk figyelmünket. A gazdasági, társadalmi és uniós szempontok alapján történő elemzést azonban az egész fejlesztési régióra nézve végeztük, aminek legfőbb oka az volt, hogy az adatok megyénkénti lebontásban igen gyakran hiányosan szerepeltek.

A régió, melynek kiterjedése 35,762 km², Románia teljes területének 15%-át foglalja el, így a második legnagyobb régió az országban. Gazdasági ereje és az ország mindennapi életében játszott szerepe is ennek megfelelően alakul. A terület mérete, a Fekete-tengerhez és a Dunához való közelsége ellensúlyozza a nem kifejezetten központi elhelyezkedésből, illetve egyes vidékeinek nagyfokú elzártságából eredő hátrányokat. Ezért is olyan ellentmondásos területe ez Romániának, melynek kulcsfontosságú

szerepe geopolitikai helyzetéből is adódik, jelesül abból, hogy az ország és déli szomszédja, Bulgária uniós csatlakozásával a Közösség immáron a Fekete-tengerrel is szomszédossá vált.

Mivel Románia csak pár éve vált a Közösség tagjává, „uniós történelme” nem kimondottan hosszú. A tagságig vezető út viszont annál izgalmasabb volt, s a tárgyalandó régió helyzete is ettől, vagyis az uniós átlagtól való (mind pozitív, mind negatív irányú) eltéréstől, az ott megszokottaktól gyakran eltérő adottságoktól, berendezkedéstől olyan érdekes.

Dobrudzsa (románul Dobrogea) Románia délkeleti tartománya. Maga Dobrudzsa jóval túlnyúlik az országhatáron. Az általunk vizsgált román rész Észak-Dobrudzsa. A Dobrudzsa elnevezésű tájegység kisebbik, déli fele Bulgáriához tartozik. Nyugaton és északon a Duna, délen Bulgária, keleten pedig a Fekete-tenger határolja. Az ókorban Dobrudzsa neve Scythia-Minor (Kis-Szkitia) volt.

1913–1940 között magába foglalta a ma a román–bolgár határtól délre fekvő, úgynevezett Kvadriláter (négyyszögű) területet is. A Kvadriláter, vagyis Dél-Dobrudzsa területe 7565 km², lakossága körülbelül 358 ezer fő. A terület hovatartozása a két ország között az Oszmán Birodalom felbomlása, 1877 óta vitatott volt. 1913-ig Bulgáriához tartozott, s a II. Balkán-háború során került Romániához.

A terület sorsa végül a 1940-es krajovai megállapodás aláírása után dőlt el. A Kvadriláter Bulgáriához került, s az ezt követő lakosságcsere során nagyjából 80 ezer ember költözött át a határ egyik, illetve másik oldalára. A megállapodást a világháborút lezáró békeszerződések sem bírálták felül, így a terület bolgár kézen maradt.

Románia folyami ország. A Duna hosszának 38%-a, vízhozam szempontjából pedig legjelentősebb szakasza s torkolata is itt, egészen pontosan Dobrudzsában található. A Duna jelentős mennyiségű hordalékának köszönhetően a deltavidék igen jellegzetes formát öltött, még ma is épülőben levő területe Romániának. Legnagyobb hányada az említett országhoz, északi határa pedig Ukrajnához tartozik. Az után, hogy a Szeret és a Prut a Dunába torkollanak, a folyó kiszélesedik. Az itt mért átlagos vízhozam nagyjából hatezer köbméter percenként, ami a folyó Budapesten mért vízhozamának körülbelül a háromszorosa. A kiszélesedő szakasz után a folyó három ágra szakad. E három ág által határolt Duna-delta 1938 óta nemzeti park, 1990 óta Bioszféra Rezervátum, s 1991 óta a világörökség része. A déli Szent György-ág a civilizációtól távol, érintetlen vidéken folyik a tenger felé, a középső, mesterségesen szabályozott, egyenes szakasz a Szuli-

nai-ág. Ez utóbbi a három ág közül az egyetlen, mely nagyobb hajók által is hajózható. A harmadik, egyben legbővizűbb Kilijai-ág jelenti Románia és Ukrajna határát. A tenger közelébe érve ez a szakasz további ágakra bomlik szét, melyek még ma is formálják a vidéket. Ez gyakran ad okot határvitákra a két ország között. De a körzetben nem ez jelenti az egyetlen „problémás” területet a két állam viszonyában. A Kilijai-ág torkolatának folytatásában, már kint a nyílt tengeren található az ukrán területen fekvő Kígyó-sziget. Az apró földdarab jelentőségét az alatta fekvő vélt olajmezők hovatartozásának szintén vitatott kérdése adja.

A Dobrudzsai-hátság két nagyobb részre tagolható, a déli alacsonyabban fekszik, míg az északi magasabban. Az északi rész legmagasabb hegysége, a Măcin-hegység is csak 467 méter magas, a többi ennél is lankásabb. A vidéken jó minőségű építőkövet, például gránitot bányásznak, ezen kívül a környék jelentős rézérc- és piritlelőhely, mely utóbbi alapanyagot a Navodariban működő vegyi üzemben használják fel a kénsavgyártás során. A hátság déli része meglehetősen sík, inkább egy alföldre hasonlít. Felszínét lösz borítja. A lösztakaró vastagsága miatt a talajvíz igen mélyen található, s a környékbeli települések vízellátásának megoldása sokszor akadályokba ütközik. A jó minőségű talajt ki is használják. A száraz éghajlatot öntözéssel ellensúlyozva, jó minőségű termőföldeket alakítottak ki a vidéken.

Dobrudzsa egészéről elmondható, hogy viszonylag kellemes éghajlata van. A nyár meleg, de a Fekete-tengerről érkező légáramlásnak köszönhetően az ország többi részén olykor tapasztalható nagy forróság elkerüli a vidéket. A tél enyhe, és jóval később kezdődik, mint az ország többi régiójában, a januári átlaghőmérséklet valamivel 0 fok felett van. A tavasz azonban – ugyancsak a tenger közelségének köszönhetően – hűvösebb az átlagosnál.

Dobrudzsa Európa egyik legcsapadékszegényebb régiója. Nagy kiterjedésű, kopár tájegység, gyakran köves puszta. A kopár tájban helyenként található lombhullató erdő, édes- és sós víz, de legjellemzőbb a mezőgazdasági művelés alatt álló terület és a legelő.

A Duna-delta Bioszféra Rezervátum – 580 ezer hektárjával – Európa legnagyobb és legjobb állapotban levő összefüggő lápvidéke. Még 1990-ben nyilvánították Bioszféra Rezervátummá, s 1991-ben a terület felét a világörökség részévé tették. Európa más folyóinak deltáihoz képest a Duna torkolatvidéke jóval több állatfajnak ad otthont. Itt él a világ fehér pelikánjainak fele, a világon élő dalmát pelikánoknak pedig nagyjából 5%-a.

Nagyobb városok

Délkelet-Románia legnagyobb városai között Tulceát, Medgidiát, Mangaliát, Galațit, Brăilát, Csernavodát és Konstancát említhetjük meg. A Duna-delta kapujánál fekvő Tulcea inkább hírhedt, mint híres. A város közepén található kis szigeten van Európa utolsó lepratelepe, melynek létezése sokáig katonai titok volt. A Duna–Fekete-tenger-csatorna mentén fekvő Medgidia helyzetéből adódóan fontos kikötőállomás, de a környékbeli földek jó minőségének köszönhetően elsősorban a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységek, így a tejipar, malomipar, szőlőművelés jellemzik a város gazdaságát. Mangalia városa, tengerparti elhelyezkedéséből fakadóan, elsősorban turistaközpontnak mondható. A város e funkcióját a lehető legnagyobb mértékben igyekszik is kihasználni. Mangalián az Archeológiai Múzeumon és a szkíta sírhelyen kívül többek között fedett paintballpálya is található, s Románia egyik legnagyobb tömegeket vonzó nyári fesztiválját, a Callatis Fesztivált is itt rendezik. Galațiban működik az ország legnagyobb hajógyára, s Brăila is fontos kikötőváros. Csernavodát és Konstancát kitüntetett figyelem illeti.

Csernavoda (Cernavodă)

A város, melynek neve „fekete víz”, Constanta megyében található. Lakossága a 2005-ös adatok szerint 20 ezer fő. Csernavoda, melyet még a Kr. e. IV. században alapítottak az ókori görögök Axiopolisz néven, hamar a dákokkal folytatott kereskedelem egyik fontos állomása lett. A forgalmat, kereskedelmet, s általában a város jelentőségét nagyban növelte a Constanta–Csernavoda vasútvonal 1860-as megnyitása. Mindez még az Oszmán Birodalom uralma idején történt.

1895-ben, Anghle Saligny tervei alapján itt építették meg a Csernavodát Fetești-tel összekötő I. Károly király hidat, mely építéskor a leghosszabbnak számított Európában, s harmadik leghosszabbnak a világon. Dobrudzsa vasúti összeköttetése az ország többi részével ekkor valósult meg. Az eredeti hidat, melyet tervezője után ma már Saligny hídnak neveznek, egészen 1987-ig használták, ekkor építették mellé az új átkelőt, ma ez van használatban.

A városban található Románia egyetlen nukleáris erőműve, a Csernavodai Atomerőmű is, melyet még az 1980-as években kezdtek építeni, de valós termelést csak 1996 óta produkál. Két CANDU típusú reaktora a romániai energiatermelés körülbelül 18%-át adja. A második erőművi egységet – mely az Atomic Energy of Canada Limited és az olasz Ansaldo cég közös vállalkozásában épült fel – 2007 novemberében adták át. To-

vábbi két egység üzembe helyezését is tervezik, de ez 2014–2015-nél hamarabb nem valószínű, hogy megvalósul. A csernavodai erőműnek köszönhetően az ország évente 10 millió tonnával képes csökkenteni üveg-házhatású gázainak kibocsátását.

Az 1980-as években nyitották meg a Csernavodától kiinduló Duna–Fekete-tenger-csatornát, amely 250 km-rel rövidíti meg a Csernavodától a Fekete-tengerig vezető utat. A csatorna másik vége Agigeánál, illetve Navodarinál van. Az építkezést még Georghe Georghiu-Dej pártelnöksége idején, 1949-ben kezdték, majd 1953-ban leállították, s csak évekkel később indultak újra a munkálatok. A csatorna megépítésének célja az volt, hogy nehézipari termékek szállítására alkalmas útvonalat alakítsanak ki a Duna, illetve a tenger között. A Duna-delta három természetes ága különböző okok miatt, vagy mert túl sekély, vagy mert túlságosan kanyargós volt, nem lehetett alkalmas arra, hogy nagyobb méretű uszályok közlekedjenek rajta. A csatorna története igen véresnek mondható, hiszen a román vezetés az 1950-es évek elején számolatlanul hurcolta el a „rendszer ellenségeit” a dobrudzsai munkatáborokba, ahol szörnyű körülmények között kellett élniük, s nap mint nap emberfeletti energiát igénylő munkát végezniük. A köznyelvben sokszor csak „Halálcsatornaként” (románul: Canalul Mortii) emlegetett vízi utat a több tízezer politikai fogoly tulajdon kezével ásta ki. A munkálatok átmeneti leállítása után a táborok még egy évig működtek. „Tétlenül” maradt lakóikat pedig olyan hasonlóan kegyetlen munkák elvégzésére kényszerítették Észak-Dobrudzsa területén, mint például nádvágas a Duna-delta végtelen lápjaiban. A munkálatokat végül a technikai feltételek megjavulásával Nicolae Ceaușescu indította el ismét, 1976-ban. A csatorna déli ága 1984-re, míg az északi ág 1987-re készült el. (Ciorănescu; p. 5.)

Csernavoda környékén sok a borpince, legjobb minőségben chardonnay szőlő terem. A régió legnagyobb, országos híré pincészete pedig a Murfatlar. A cég forgalma a rendszerváltás után egy időre visszaesett ugyan, de az utóbbi években rohamos fejlődésnek indult. Míg 1989-ben az általuk egy évben előállított bornak csupán 1%-át vitték külföldre, ma ez az érték már 25% körül mozog. A pincészet 2600 hektáron termel szőlőt, s évente nagyjából 15 millió liter kiváló minőségű bort állít elő.

Constanta

A ma 350 ezer lakosú megyeszékhelyet a görögök alapították Tomisz néven, a Kr. e. V. században. Miután a terület római uralom alá került, az új „tulajdonosok” új nevet is adtak neki, így lett a város neve Nagy Konstan-

tin császár húga, Konstantina után Constanta. A Kr. u. VIII. században betörő szlávok és avarok lerombolták. A város sorsa ezután Dobrudzsa sorsához szorosan kapcsolódva alakult. A bizáncit a török uralom követte, s 1878 óta tartozik véglegesen Romániához.

A városban a bőrcserzés, illetve a kőolajtartály-gyártás a legjelentősebb iparág. Emellett a tengerparti elhelyezkedés okán a turizmus is fontos bevételforrás, bár aki a környéken szeretne strandolni, inkább a város tözsomszédságában található Mamaiába megy. Az 1895-ben megépült vasútvonal nagyban hozzájárult a város gazdaságának felvirágzásához. Ettől az időtől kezdve jelentősen megnőtt az exportra szánt gabona és a kőolaj forgalma, valamint az importált széné, kocszé, különböző műszaki berendezéseké, a vastermékeké, valamint a pamut- és gyapjútermékeké is.

Constantaban és vonzaskörzetében (öt város és nyolc község tartozik ide) a 2002-es adatok szerint körülbelül 401 ezren élnek, a lakosság túlnyomó többsége román, legnagyobb kisebbségnek a török és a tatár számít. A városban három felsőoktatási intézmény is működik, az Ovidius Egyetem, illetve két tengerészeti tanintézmény, a Mircea cel Bătrân Tengerészeti Akadémia és a Constantai Tengerészeti Egyetem.

A város leginkább arról híres, hogy itt található a Fekete-tenger legnagyobb kikötője. A Constantai kikötő 179 tengeri mérföldre fekszik a Boszporusztól, és 89 tengeri mérföldre a Duna Sulina-ágától, így mind a folyami, mind a tengeri hajózásba tevőlegesen bekapcsolódik. A majdnem négyezer hektáros kikötő északi és déli részén megépített hullámtörők rendkívül biztonságossá teszik az itteni kikötést, a be-, illetve kirakodást. 156 kikötőhelyéből 140 folyamatosan üzemel. A román flotta fekete-tengeri egysége is itt állomásozik. A Duna–Fekete-tenger-csatorna megépítése óta a kikötő a folyami hajózásban is fontos szereplővé vált. Naponta körülbelül 200 folyami hajót fogadnak, a folyami hajózáshoz kapcsolódó forgalom a teljes forgalom 23,3%-át tette ki a 2005-ös évben⁸⁰.

A fő kikötőtől északra Midiában, valamint délre Mangaliában két kisebb, szatellit kikötő is található. A 2004-es esztendőben a két kisebb kikötő forgalma a teljes évi forgalom 3%-át tette ki. A midiai egység legfőbb szerepe a közeli ipari és petrokémiai üzemek által támasztott igény kielégítése. Ennek megfelelően a forgalom legnagyobb részét földgáz, nyersolaj, illetve különböző olajszármazékok, valamint építési alapanyagok alkotják. A mangaliai kikötő forgalma már jóval kisebb, az itteni egy-

⁸⁰ Portul Constanta (www.portofconstantza.com/apmc)

ség jelentősége inkább a bolgár határhoz való közelségében rejlik. A forgalom jelentős részét nyersolajszármazékok, ásványi anyagok és vasszállítmányok teszik ki.

A környék további fejlődésének gátat szab azonban, hogy az évek óta tervezett, még a ceaușescu-i időkben megkezdett Bukarestet Konstancával összekötő, A2-es autópálya (melyet „a Nap autópályájának” is neveznek) a mai napig nem készült el. Ennek legfőbb oka, hogy a munkálatokat a rendszerváltás után nem sokkal – az anyagi források szűkössége miatt – le kellett állítani, s az építkezés csak 1998-ban vett újabb lendületet.

A közlekedés szempontjából fontos viszont, hogy Constanta rendelkezik nemzetközi repülőtérrel (Mihail Kogalniceanu Nemzetközi Repülőtér), mely civil és katonai feladatokat egyaránt ellát. A Duna–Fekete-tenger-csatorna a folyami közlekedést lendítette fel, s egyben könnyítette meg. A már részletesen jellemzett Constantai kikötő pedig a Fekete-tenger legnagyobb kikötőjeként, gazdasági, turisztikai, katonai feladatok ellátására egyaránt kiválóan alkalmas.

A régiót számos európai útvonal, így az E60-as, E85-ös, E87-es, E70-es és E581-es út is keresztezi. De az utakról általánosságban elmondható, hogy igen rossz minőségűek, a délkeleti régióban található mintegy 10 536 kilométernyi autópálynak csupán 29,5%-át újítták fel, mely arány országos viszonylatban is a legalacsonyabb. A legfontosabb problémák között az utak rossz minőségét, az útjelzések hiányosságát, s a vidéki utak elhanyagoltságát (számos községben sem kövezett, sem aszfaltozott útburkolat nincs) említhetjük meg.

A román gazdaságban jelentős szerepe van a turizmusnak. A turizusból származó bevételek körülbelül a GDP 4,8%-át teszik ki, s a foglalkoztatottak nagyjából 5-6%-a dolgozik ebben a szférában. A foglalkoztatottak aránya a turizmus időszakos volta miatt ingadozik. A tengerpart és a gyógyvizek okán az ágazat fontossága Dobrudzsa esetében még inkább megnövekszik. Míg télen a Kárpátok havas lejtői, a nyár folyamán a „Román Riviéra” jelenti a legnagyobb vonzerőt a turisták számára.

Általánosságban elmondható, hogy Dobrudzsa megközelíthetősége nem a legegyszerűbb. Amennyiben nem légi úton történik, át kell szelni a Dunát is. Ezt korábban kétféleképpen lehetett megtenni: vagy a csernavodai hídnál, vagy pedig a Brăilánál üzemelő komp segítségével. A csernavodai híd 1895-ben épült, a vasúti és közúti közlekedést is megkönnyítve. A terület vasúti összeköttetése Románia többi részével ekkor valósult meg.

Azóta számos új híd épült, így a régió szárazföldi megközelíthetősége jelentősen leegyszerűsödött.

A régió változatos földrajzi adottságainak következtében a turisztika szinte valamennyi fajtája megtalálható itt. A tengerparti és hegyvidéki turizmus ugyanúgy, mint a tengeri utazások, különböző kulturális programok és fesztiválok (pl.: a Callatis Fesztivál Mangaliában). Az ökoturizmus is egyre nagyobb szerepet játszik a régióban. A Duna-delta Bioszféra Rezervátum az ornitológusok és természetjárók kedvelt úti célja. A madárlesek és csónaktúrák szervezése mellett arra is odafigyelnek, hogy a különböző programok és a kialakított kempingek a lehető legkisebb mértékben zavarják meg a helyi élővilágot. A tengerpart közelében található Techirghiol-tóból kinyert különleges gyógyiszap (románul namol) az ízületi és bőrproblémák kiváló ellenszere. Az iszapot még a közeli strandokon is árusítják, így nem ritka, hogy az arra járó turista talpig feketére mázolt napozókba botlik.

2003-ban a régióban található a romániai szálláshelyek 15,2%-a⁸¹, s ezzel az aránnyal a délkeleti országrész nemzeti szinten az első helyet foglalja el. A 2004-es évben a szálláshelyek számát 41%-kal, míg az ágazatban foglalkoztatottak arányát 16%-kal növelték.

A turizmus további fejlődésének egyedül az infrastruktúra fejlesztésének lassúsága szab gátat. Az A2-es autópálya elkészültétől azonban a legtöbben a régióban töltött vendégéjszakák számának növekedését várják.

A hagyományosan multietnikus Dobrudzsát sokan a legkevésbé román vidéknek tartják, mivel a románok mellett nagy számban élnek itt lipovánok, bolgárok, ukránok, törökök és tatárok is (a nemzetiségi sokszínűség legfőbb oka, hogy a terület csak az 1850-es évek óta tartozik Romániához).

A romániai lipován nemzetiség egy szláv eredetű népcsoport. Az 1667-es moszkvai Nagy Ortodox Zsinat által is szentesített egyházszakadás nyomán két részre bomlott az ortodox egyház, az új, illetve a régi hitet vallók táborára. Utóbbiak a reformok elől menekülve szóródtak szét a világban, így jutottak Dobrudzsába is. Itt az általuk hagyományosan üzőtt halászzattal kezdtek foglalkozni. A terület öt évszázados oszmán uralma alatt a lipovánok szabadon gyakorolhatták hitüket, vallásukat az állam hivatalosan is elismerte. Miséiket a mai napig régi orosz nyelven tartják, cirill betűket használnak, és egyházi ünnepeiket is a Julianus-naptár szerint tartják. 1989-ig a népcsoportot nem ismerték el hivatalosan. A legutóbbi

⁸¹ Agentia pentru Dezvoltare Regionala Sud-Est (www.adrse.ro)

népszámlálások során körülbelül 35 ezren vallották magukat lipovánnak és kilencezren oroszoknak, ez az összlakosság körülbelül 1,7%-át jelenti.

A délkeleti régió egészében a foglalkoztatottak 21%-a az iparban, elsősorban a hajóépítési, kohászati és gépipari szektorban dolgozik (Innovating Regions in Europe honlap). A régió ipari-mezőgazdasági jellegéből, vagyis abból fakadóan, hogy a terület 65%-a megművelt föld, a foglalkoztatottak körülbelül 39%-a a primer szektorban dolgozik. Legjellemzőbb a halászat, a borászat, valamint az erdőgazdálkodás (Innovating Regions in Europe honlap). A foglalkoztatottak 5%-a az építőiparban dolgozik. A román átlaggal összehasonlítva a foglalkoztatottak igen nagy aránya, nagyjából 36%-a tevékenykedik a szolgáltató szektorban. Ennek oka, hogy a régióban nem csupán a tengerparti turizmus jelentős, a gyógyvizek, a természetvédelmi és hegyvidéki területek, s a falusi környezet is nagy számban vonzza a belföldi és külföldi turistákat.

A délkeleti tartomány egészét nézve igen eltérőek a gazdasági adottságok, azonban általánosságban elmondható, hogy egyre csökken a régióban a foglalkoztatottak aránya. A rendszerváltás utáni privatizációk és az újonnan tapasztalt piacgazdasági mechanizmusok jelentős mértékben megváltoztatták a régió munkaerő-szükségletét. Míg a nagyobb vállalatok sorra bezárták kapuikat, a mezőgazdaságban és a kereskedelemben foglalkoztatottak száma növekedett. A 15–64 éves korosztályban a foglalkoztatottsági ráta 54,6% volt 2005-ben, míg ugyanez a mutató az 55–64 éves korosztályban már csak 36,1% (4. kohéziós jelentés). Az országos átlaghoz hasonló arányban dolgoznak a nők és a fiatalok a régióban. Ez nagy valószínűséggel leginkább a terciér szektor jelentőségével magyarázható. A turisztikai és egyéb szolgáltató tevékenységek ugyanis az átlagnál jobban vonzzák, illetve szívják fel a fiatal, illetve női munkaerőt, s ez ellensúlyozza a régió fejlett hajóépítési és egyéb építőipari hagyományai által támasztott férfi munkaerő iránti fokozott keresletet.

A munkanélküliek száma valamelyest csökkent az utóbbi években⁸². A csökkenést leginkább azzal lehet magyarázni, hogy egyre többen vonulnak nyugdíjba, s Romániában igen megszokott módon sokan dolgoznak külföldön. De hasonlóan fontos ok az a Romániában szintén elterjedt jelenség is, hogy rengeteg ember azért nincs munkanélküliként regisztrálva, mert feketén dolgozik. A turisták által látogatott helyeken, „szezonban” igen nagy számban dolgoznak nem bejelentett munkahelyeken az emberek. A

⁸² Institutul National de Statistica (www.insse.ro)

régióban az országos átlagnál valamivel alacsonyabb, de még így is viszonylag magas, 53–54% a tartósan munkanélküliek aránya (4. kohéziós jelentés). Ehhez azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy csakúgy, mint a régiót jellemző valamennyi mutató esetében, itt is jelentős különbségek tapasztalhatóak, ha az egyes megyéket vizsgáljuk. Míg Constantaban és a nagyobb városokban alacsonyabb a munkanélküliek aránya, úgy a vidéki, leginkább dél-moldvai területeken már jóval magasabb.

A régió lakosságának korcsoportonkénti megoszlása „hozza az országos átlagot”. A 15 évesnél fiatalabbak aránya 2004-ben 16,3%, a 15 és 64 év közöttiek aránya 69,7% volt, míg a 65 évesnél idősebbek a lakosság 14%-át adták.

Képzettségi szint alapján a régió nem foglal el túlságosan előkelő helyet országos szinten. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya magasabb az országos átlagnál, de ennek egyetlen magyarázata az, hogy a lakosság nagy része nemhogy felső, de középfokú tanulmányokat sem folytatott. Alapfokú végzettséggel a népesség 30,5%-a (az országos átlag 26,9%), középfokú végzettséggel 60,9%-a (az országos átlag 62%), felsőfokú végzettséggel pedig 8,5%-a (az országos átlag 11,1%) rendelkezik (4. kohéziós jelentés). Ehhez az is hozzátartozik, hogy a régió nem bővelkedik felsőoktatási intézményekben (összesen kilenc ilyen iskola van a régióban), Constantaban például a három felsőfokú oktatási intézményből kettő tengerészeti iskola. S a népesség képzettségi szintjének elemzésekor is hozzá kell tennünk, hogy az egyes megyék között igen nagy eltérések mutatkozhatnak. A nagyvárosok, megyeszékhelyek és azok vonzáskörzetének lakosságára jellemzőbb a legalább középfokú végzettség, míg a zömmel mezőgazdaságból élő vidéki lakosság körében általánosabb az alapfokú végzettség megszerzése.

A háború utáni erőltetett iparosítás a lakosság koncentrációjára is hatással volt. Legnagyobb a népsűrűség Galați városában (139,5 fő/km²), míg Tulceában a legalacsonyabb (29,9 fő/km²). Ennek okaként az ott tapasztalható kedvezőtlenebb környezeti és gazdasági viszonyokat jelölhetjük meg. Összességében elmondható, hogy a három legnépesebb város Galați, Constanta és Brăila.

Gazdaság^{83 84}

A régió ipari-agrárvidéknek mondható. A tengerparti, illetve folyami kikötővárosokban ipari központok alakultak ki. Az itt található gyárak többsége hajóépítéssel, építőipari tevékenységgel foglalkozik, de petrokémiai gyárakat is találunk. A nagyvárosoktól távolabb eső vidékeken pedig a jó minőségű termőföldnek köszönhetően a mezőgazdaság jelenti az első számú bevételforrást.

„A régió gazdaságában a kis- és középvállalkozások egyre nagyobb szerepet játszanak. A nagyvállalatok visszaszorulóban vannak, s ez a foglalkoztatottsági mutatókra is hatással van. A legnagyobb vállalatok a szállítmányozás, a feldolgozó-, illetve az építőipar területén tevékenykednek. A 2003-as évben a délkeleti régió GDP-je 5,47 milliárd euró volt, ez az ország GDP-jének 11,3%-át jelenti.” Ez az arány elég jónak mondható, de a számok mögé nézve már nem ennyire fényes a helyzet. A befektetések ugyanis korántsem arányosan oszlanak meg a régió megyéi között. A legtöbb befektetés Constanta megyében (a régióba érkező külföldi tőke 68%-át ebben a megyében fektetik be, minek következtében országos szinten a megye harmadik az ott tevékenykedő külföldi tőkés cégek számát tekintve, s a tengerparti megyékben valósul meg, míg az eldugottabb megyékbe már jóval kevesebb pénz jut. A külföldi tőke legnagyobb részben a hajóépítés, illetve az élelmiszeripar területére áramlik.

A kis- és középvállalatok jelentős szerepére visszatérve: 2003-as adatok szerint a régióban 44 534 vállalkozás működött, melyből 99,4%-ot tett ki az említett vállalkozások aránya. Ezek nagy része a kereskedelemben tevékenykedik. Vezető pozíciójuk valószínűleg a nagyvállalatokénál jóval nagyobb rugalmasságuknak köszönhető. A magas kamatokon, illetve az általuk igénybe vehető pénzügyi támogatások igen szűk skáláján kívül azonban a nem hozzáértő, az „információs csatornákból kimaradó”, a kooperációtól gyakran ódzkodó vezetés is igen nagy veszélyt jelent e vállalatok működésére.

A szolgáltató szektor igen jelentős bevételforrást jelent a régióban, elsősorban Constanta és Galați megyékben, a turizmusnak és a folyami, illetve tengeri hajózásnak köszönhetően. Ezzel összehasonlítva az ugyancsak a régióban található Vrancea megyében a foglalkoztatottak 70%-a a mezőgazdaságban dolgozik, s a népesség 62%-a él vidéki környezetben.

⁸³ Agentia pentru Dezvoltare Regionala Sud-Est (www.adrse.ro)

⁸⁴ Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului (www.mie.ro)

Kutatás és fejlesztés (K+F) szempontjából országos szinten a régió nem foglal el túlságosan előkelő helyet. Az összes, az országban K+F-re fordított pénzeknek csak körülbelül 8,8%-a került itt felhasználásra. Ez a teljes román GDP-nek körülbelül 0,1%-át jelenti (4. kohéziós jelentés). Ez egyrészt azt mutatja, hogy a helyi vállalatoknak nemigen van igényük az ilyesféle tevékenységre, másrészt azt is jelzi, hogy a körzet gazdasága nem is jelentene igazán nagy felvevőpiacot az új technológiák, innovációk számára. De a régióban az ehhez szükséges infrastruktúra, s az ilyen intézetek sincsenek meg, s mint azt fentebb olvashattuk, a régió lakosságának a képzettségi szintje (csupán a lakosság 8,5%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel) sem igazán teszi lehetővé nagyobb tudásközpontok létesítését, vagy legalábbis nem helyi szakembergárda bevonásával. Két tudományostechnológiai park (Galațiában és Constantában, Navodari körzetében) létrehozásának és működtetésének jogi keretét 2002-ben, a 14/2002-es számú kormányrendelettel már megteremtették, de az építkezéshez, illetve az előkészületekhez azóta még nem kezdtek hozzá.

Azonban nem mondhatjuk, hogy a régió teljes egészében „mentes” a K+F programoktól. Az itt működő kutatóintézetek túlnyomó többsége agrár-, illetve környezetvédelmi kutatásokat folytat. Constantában van a Nemzeti Tengeri Kutató Intézet (Grigore Antipa), Tulceában Duna-delta Kutató Intézet, Galațiában hajóipari kutatóintézet (ICEPRONAV SA) működik, s régiószerte számos, kisebb mezőgazdasági fejlesztéssel foglalkozó laboratórium található (pl.: Brăilában, Buzăuban).

A délkeleti fejlesztési régióban 2005-ben indították útjára az ARISE elnevezésű RIS projektet, amely kiváló lehetőséget teremtett arra, hogy a régiót alkotó hat megye közös regionális identitást, közös célokat alakítson ki. Az ARISE keretében Regionális Innovációs Stratégiát dolgoztak ki a régióra vonatkozóan. A projekt vezetését egy Brăilában található intézmény, a Délkeleti Régió Regionális Fejlesztési Ügynöksége (ADRSE) végzi. A program és stratégia kidolgozása során a hasonló kihívásokat már ismerő Toscana regionális kormányának (Giunta Regionale Toscana) a regionális fejlesztési és kutatási politikával foglalkozó osztálya nyújt támogatást. Az ARISE projekt megvalósítására 32 hónap állt rendelkezésre.

Általános célként a következőket jelölték meg: egy olyan átfogó fejlesztési stratégia kidolgozása, mely talpra állítja a rendszerváltás után nehéz helyzetbe került gazdaságot, egyúttal segítséget nyújt a regionális innovációs és fejlesztési stratégia kidolgozása feltételeinek megteremtéséhez.

A 2000–2002-es Nemzeti Fejlesztési Tervben a régió két vidéke került be a leginkább fejlesztésre szoruló területek sorába. Ennek eredményeképpen e két terület részesülhetett a 2001–2002-es időszakra előirányzott PHARE-segélyekből.

Az említett két terület egyike a Kárpátkanyar iparvidék. A legnagyobb problémákat itt a társadalmi egyenlőtlenségekből származó nehézségek, a munkaerő egyoldalú, nem hatékony képzettsége, a korábbi évtizedek erőteljes erdőirtásából származó környezeti károk jelentették. A másik érintett terület az Al-Duna iparvidék – többek között Brăila, Galați és Tulcea városok, illetve környezetük – volt. Az itt tapasztalható legfőbb problémát – a magas munkanélküliség mellett – a Duna–Fekete-tenger-csatorna megépítésének következtében háttérbe szorult folyami kikötők romló helyzete jelentette. De e két területen kívül a tulceai bányavidék (Altân Tepe, Hârșova), valamint Nehoiu és Mărășești városok is kilátástalan helyzetben voltak. Az utóbbi években valamilyen mértékű javulás leginkább Galați-ban (elsősorban a kikötői szektorban) volt tapasztalható.

A régió fejlődése megindulásának lehetősége a terület számos, igen kedvező adottságában rejlik. Így például az itt található földgázkészletek (Buzău környéke, Galați megye déli része, Brăila megye nyugati területei), a sóbányák ugyanúgy, mint a már számtalanszor említett tengeri és folyami kikötőkben, s a turizmusban rejltő lehetőségek.

Összességében elmondható: annak ellenére, hogy a fent tárgyalt régió Európa legelmaradottabbjai közé tartozik, az itt élők helyzete korántsem kilátástalan. A természeti és gazdasági környezetben, illetve a terület igen fontos geopolitikai elhelyezkedésében rejltő lehetőségek hatékony kihasználásával a régió jelentős előrelépésre számíthat. Ahogyan Hollandia nettó befizetői státuszát nagymértékben az úgynevezett „Rotterdam-effektusnak” köszönheti, hosszú távon Románia is hasonlóan nagyarányú bevétel-növekedésre számíthatna egy, akár „Constanta-effektusnak” is nevezhető jelenség okán. A kikötő megfelelő kialakítása, üzemeltetése, illetve az itteni tevékenységekhez kapcsolódó megfelelő infrastruktúra kialakítása jelentős kezdő lökést jelenthetne a régió gazdasága számára. S ha ezt a fejlesztést továbbvinnék a Duna–Fekete-tenger-csatorna mentén fekvő többi városba is, a délkeleti régió igen nagy részében várható a fejlődés megindulása, mely közvetetten (pl.: a közlekedés, közművek fejlesztése és kiépítése révén) a vidéki, inkább mezőgazdasági jellegű területek fejlődésére is hatással lehet, s egyre nagyobb számban vonzza majd a régióba a külföldi befektetőket.

6.4.6. Sud-Vest (Délnyugat)

Sud-Vest fejlesztési régió Románia délnyugati része, amely 5 megyéből áll: Dolzs, Gorzs, Mehedinc, Olt, Valcea. A területet nyugatról Szerbia, délről Bulgária határolja. Olténia egyike Románia történelmi tartományainak, Havasalföld része. Nyugaton és délen a Duna, keleten az Olt folyó határolja. Az utóbbi évek fejlesztése ellenére még mindig gyengén fejlett, agrár jellegű régió. Híres szőlő- és gyümölcsstermeléséről. Mezőgazdaságának legfőbb terménye a búza és a kukorica. A kukoricát emberi étkezésre is felhasználják, kukoricatermesztése Európában az elsők között van. Az ipari növények közül a napraforgó termesztése világviszonylatban is jelentős. Ipara a szocialista korszak előtt lényegében a regionális központ szerepét betöltő Krajovára korlátozódott. Nagyobb városai: Krajova (Dolzs megye székhelye), Râmnicu Vâlcea, Szörényvár (Drobeta Turnu-Severin), Zsívásárhely (Târgu Jiu). Területén volt a középkori magyar királyság Szörényi bánysága. A terület domborzata viszonylag kiegyenlített: déli része folyók által feltöltött termékeny alföld, északi részét dombságok, hegységek tarkítják. Túlsúlyban vannak az erdők és a zöld területek. Az alföldi területek lakói gabona termesztésére specializálódtak. A Duna, Olt és Jiu folyók jelentős szerepet töltenek be a régió vízenergia-előállításában (71,57%-át adják). Sud-Vest régió éghajlata nedves kontinentális.

A terület 40 várost (melyből 11 önkormányzat), 408 községet és 2066 falvat foglal magában.

Turistaként mindenképpen térjünk be Slatina városba. Slatina Olt megye székhelye, a hasonló nevű folyó partján fekszik. A város első írásos említése egy 1368. január 20-án keltezett okmányban maradt fenn, amelyben I. Vladisláv havasalföldi fejedelem szabad átjárást biztosít a brassói kereskedőknek az Olt folyón át, Slatina mellett. Az okmányból az is kiderül, hogy itt vámhivatal működött; ebből fejlődött ki a későbbi vásárhely. 1522 júniusában V. Radu Slatinánál aratott győzelmet a török hadsereg felett. Az 1821-es forradalom során Tudor Vladimirescu itt találkozott Iancu Jianuval.

Románia egyetlen alumíniumkohója itt található, emellett élelmiszeripara is van a településnek. Az olasz Pirelli-csoport gumibroncsgyárat nyitott. A város nevezetességei közé tartozik a Sfânta Treime- (Szentháromság-) templom, a városi múzeum, történelmi és néprajzrészlegekkel. Érdekes látnivalót jelenthet a turista számára az 1782-ben Ionașcul Cupe-tul nagykereskedő által építtetett katedrális, amelyet utólag Gheorghe Tattarescu díszített festményekkel. Nem szabad megfeledezni azonban a

település határában álló kolostorromokról sem: Strehareț (1664–1668) és Clocociov (1645), illetve az Olt folyó hídjáról, amely 1888–1891 között épült, és az első fémből készült híd Románia területén.

Sud-Vest régió legnagyobb városa, Krajova (Dolzs megye központja) a Zsil folyó közelében fekszik. A város jelentős vasúti és közúti közlekedési csomópont. A település a Craiovsco család birtokában volt. Az olténiai bán székhelye is itt volt egy időben. Ősidők óta fontos kereskedelmi központ, de csak sokára fejlődött várossá. A települést hol elemi csapások (pl. 1790-ben földrengés), hol pedig a törökök pusztították el (a XIX. század első éveiben). 1848 júniusában a forradalmi román kormány székhelye. A II. világháború után kezdett el igazán fejlődni a település (ipartelepítés). Ma országos jelentőségű iparközpont (hőerőmű, textilipar, bőripar, vegyipar, autógyártás (az egykori Olteit gyár a Daewoo cég tulajdonába került).

Sud-Vest régió viszonylag fejlett közlekedési infrastruktúrával rendelkezik. Három európai út halad át rajta: E70, E79 és E81, illetve a három páneurópai folyosó közül kettő: a negyedik folyosó (Berlin/Nürnberg/Prága/Budapest/Isztambul) és a VII. dunai folyosó. A terület útvonalhálózata 10 480 km hosszú (az országos útvonalhossz 13,19%-a), amelyből 2043 km országút (az országosnak 13%-a) és 13,49% megyei és közút (az országos 13,24%-a). Olt és Gorzs megyék eléggé jól fejlett úthálózattal rendelkeznek: Olt megye Romániában az első helyet foglalja el az utak modernizálásának mértékét illetően (873 km, ami az országos mértéknek 13,11%-a). A közutak sűrűségét tekintve a régió az országos átlag felett van a 35,9 km/100 km² értékkel. A legnagyobb úthálózat-sűrűség Gorzs megyében van 39,3 km/100 km² sűrűséggel (utána Mehedinti és Valcea megyék következnek: 37,6 km/100 km²).

A vasúthálózatot illetően itt található a legalacsonyabb érték: 34,3 km/1000 km². A legjelentősebb vasúti csomópont Krajova, ahová az országos és megyei legfontosabb vasútvonalak futnak be. Azonban főleg az alföldi rész, a Duna mentén Severintől Calafatig és Calafattól Corabiáig, illetve a hegyi részen Târgu Cărbunești és Ocnele Mari közötti terület nem profitál a vasúthálózatból. Ezen kívül nincs direkt vasúti összeköttetés Valcea és Pitești, illetve Bukarest között: az útvonalat az 1980-as évek elején elkezdték építeni, de nem fejezték be.

Egyik fő hátrány, hogy nincsenek vasúti összeköttetési pontok Severinből Szerbia és Montenegró, illetve Calafatból, Corabiából Bulgária felé, a személyi és tömegközlekedés a régió és a szomszédos országok között akadályokba ütközik. A krajovai repülőtér, ami a gazdasági fejlődés va-

lói hajtóerejét jelenthetné, és hozzájárulhatna a fejlődéshez, csak időnként használják.

A vízi forgalom szinte kizárólagosan a Dunán bonyolódik le. Az európai utak hatékony összeköttetést biztosítanak az öt kikötővel: Drobeta Turnu, Severin, Orșova, Calafat, Bechet és Korábia, amelyek felszereltsége a drága átrakodóeszközökkel rossznak mondható, és irányítása nem hatékony.

Néhány, a speciális adottságai következtében az átlag feletti gazdasági fejlettséggel rendelkező területtől eltekintve (a Duna mente, az Al-Kárpátok és az Olt-völgy középső része), az infrastruktúra mind a városi, mind a vidéki területeken elégtelen.

Számos település, amely mostanában vált várossá, nem rendelkezik megfelelő infrastruktúrával, másutt a nagymértékű minőségi romlás az állampolgároknak nyújtott szolgáltatások minőségét is negatívan befolyásolja.

A közszolgáltatások infrastruktúráját tekintve az emberi fogyasztásra alkalmas vízzel való ellátottság alacsony (a települések 16,5%-a csatlakozik az ivóvízhálózatra, míg ez nemzeti szinten 21%). A csatornahálózat hasonlóan rossz képet mutat (2,8% az összes hálózat esetén, míg országos szinten 4,4%). Dolzs megyében még rosszabb a helyzet: csupán a települések 3,6%-a csatlakozik az ivóvízhálózathoz, és 2,1%-a a csatornahálózathoz.

A víz- és csatornahálózat fejlesztésének hiánya kihat az ivóvíz minőségére, és így negatívan befolyásolja a lakosság egészségi állapotát. A szennyvízgyűjtő hálózat rossz kiépítettsége fertőzést okoz, és a szemétkerakóhelyek alacsony száma a környezet magasabb fokú szennyezését okozza. Jelenleg csupán két helyen található szennyvíztisztító telep: Krajovában és Calafatban. 2004-ben az egész régióban csupán 71 település volt rákötve a központi gázhálózatra. Mehedinti az egyetlen megye Romániában, ahol egyetlen település sem csatlakozik a gázhálózatra. Az összesen 2340 km hosszúságú városi út 63,9%-át újjátották fel Olténiában. A teljes útfelújítás több mint 60%-a Dolzs, Gorzs és Mehedinti megyében történt.

Olténiában főleg a következő tényezők jelentenek környezeti problémát: talajerózió és elsivatagosodás Dolzs és Olt megyében, a bányászat következtében a termőföld minőségének romlása Gorzs és Mehedinti megyében, kémiai anyagok Valceában, a levegő szennyezettsége Olt megyében, és a földcsuszamlás veszélye Valcea megyében.

Ahogy már fentebb is említettük, a szennyvízgyűjtő hálózat elégtelen kiépítettsége jelentősen szennyezi a vizeket, illetve a szemétkerakók hiánya környezetszennyezést okoz.

Néhány adat a vízgazdálkodással kapcsolatban:

- a regionális szennyvízhálózat hossza 1,352 km (az országos hálózat 8,14%-a), és ezzel országos szinten az utolsó;
- Dolzs egyike azon megyéknek, amelyek a legkevesebb olyan településsel rendelkeznek, amelyek rá vannak kötve a szennyvízhálózatra;
- a többi megye nem rendelkezik szennyvíztisztító teleppel, így a szennyvizet az Olt, Jiu és Duna folyókba ürítik.

A szemét kezelésével kapcsolatban:

- 1999-ben Valcea és Mehedinti megyében volt a legnagyobb mennyiségű ipari szemét.
- A Govora Soda üzemből származó szemét lerakása érinti Románia területének legnagyobb részét (168 ha). Az ötödik helyen Doljchim Krajova áll (15,8 ha).

A biodiverzitást illetően a Víz- és Környezetvédelmi Minisztérium szerint megyei szinten az erdőállomány nagyfokú károsodása volt megfigyelhető, azon belül is Dolzs megye a leginkább érintett egész Romániában (a fák 64,8%-a károsodott), Mehedinti (39,1%) és Gorzs megye (36,4%) ebből a szempontból a negyedik és ötödik helyen áll a román megyék között. Ez azt jelenti, hogy három „délnyugati” megye is az elsők között van Romániában az erdők károsodását illetően.

2004-ben 41 kórházzal rendelkezett a régió. Az átlagéletkor 71 év, a férfiak esetében 68, a nők esetében 75 év. A regionális halálozási index szerint 2003-ban a következő öt betegség volt az első öt leggyakoribb betegség: keringési és érrendszeri betegségek, daganatok, légúti megbetegedések, balesetek és emésztőrendszeri betegségek. A kórházi infrastruktúra rossz állapota, a high-tech berendezésekkel való ellátottság alacsony foka, a képzett munkaerő hiánya (főleg a falvakban), az egészségügyi dolgozók alacsony fizetése mind olyan problémák, amelyeket a régiónak meg kell oldania.

A 29 212 km²-es régió lakossága 2 317 636 (ami a teljes román lakosság 10,69%-át teszi ki). A terület népsűrűsége a 79,3 fő/km² értékkel az országos 90,9 fő/km² érték alatt van. Krajovában 300 843, Valceában 111 980, Severinben 109 941, Târgu Jiuban 96 320, Slatinában 81 342 lakos él. Ami a kisebb városokat illeti, sok közülük nem rendelkezik megha-

tározott struktúrával és fejlettséggel, pl. Vânju Mare, Dăbuleni, Scornicești. A falusi/városi népesség aránya 52,8%/47,2%, amíg ez az arány országosan 45,1%/54,9%. Ez az adat a terület mezőgazdasági jellegét tükrözi (ahogyan erre már hivatkoztunk az első részben). A leginkább mezőgazdasági megyék Olt (59,6%), Valcea (55%) és Gorzs (53,3%).

A foglalkoztatottság az átlagos 36,6%-os értékkel alacsonynak mondható: a legkisebb ez a mutató Olt megyében, 34,7%-os értékkel, a legmagasabb Valcea megyében, ahol a lakosság 39,1%-a foglalkoztatott. A munkaerőpiac a nemzeti trendet tükrözi. A gazdasági szektorban a foglalkoztatottsági arány a következő képet mutatja: mezőgazdaság és erdészet (42,1%), ipar (26,9%), szolgáltató szektor (31%). A mezőgazdasági foglalkoztatottság Olt (49,5%) és Mehedinti megyében (48,4%) magasabb, míg a szolgáltató szektor Valcea (34,3%), illetve Dolzs (33%) megyében erősebb. Néhány gazdaságtalan vállalkozás bezárása, illetve a bányák kiaknázása növelte a munkanélküliek számát, és ezzel társadalmi és gazdasági problémákat idézett elő az érintett régiókban. A munkalehetőségek beszűkülése és a megélhetési költségek növekedése következtében a munkanélküliek nagy része vidékre költözött, és az alacsony fejlettségű mezőgazdaságban tevékenykedik. A területi munkanélküliségi ráta 7,5%, és ezzel magasabb a román országos 6,3%-nál. Mehedinti (10,2%), Gorzs (8%), Olt (7,7%) és Valcea (7,6%) jóval átlag fölötti munkanélküliségi rátával rendelkeznek, míg Dolzs megyében (5,8%) a román átlag alatti érték tapasztalható.

A munkahelyek hiánya következtében a lakosság egy része külföldre vándorolt, hogy ott képesítést nem igénylő munkát vállaljon. Az 1990-es években a lakosság főleg Szerbiába ment, majd a jugoszláv krízis után az előnyben részesített kivándorlási célpontokká Olaszország és Spanyolország váltak. A többi régióval összehasonlítva Sud-Vestben viszonylag alacsony a külső migráció, viszont ez a folyamat erősödni fog, amennyiben a gazdasági növekedés elmarad.

2003-ban az egy lakosra jutó GDP 2049,8 euró volt (84,68%-a a nemzeti átlagnak), amihez a szolgáltató szektor 48,23%-ban járult hozzá, az ipar 33,5%-ban, míg a mezőgazdaság 11,62%-ban. A külföldi beáramló tőke alacsony aránya a régió elégtelen fejlettségi szintjében is tükröződik, amit a 405 millió eurónyi külföldről beáramló tőke jelez (2004 végéig az összes beruházás 2,69%-a). Ezzel a Sud-Vest régió a 7. helyre sorolódott a régiók között, és a regionális befektetések is csupán néhány fontos üzleti területre korlátozódnak (Alro és Alprom: Slatina, Lafarge: Târgu Jiu). Itt felmerül a nagy privatizációk (Electroputere, Daewoo, Rm. Valcea gyár-

egység) bizonytalansága. A gazdaság újrastrukturálása az idősebb munkanélküli réteg vándorlását eredményezte a városi területekről a falvakba, ahol a megélhetési szükségleteik kielégítésére végeznek mezőgazdasági munkát. A falusi lakosság és a falusi területek nagy aránya, főleg a déli területeken, a mezőgazdaságot teszi a régió jellemző szektorává.

A gazdasági tevékenységek struktúráját és megoszlását regionális szinten a következő tényezők határozzák meg: a természeti erőforrások eloszlása, a termelő szektorban felhalmozott tapasztalat és hagyomány, a technológiai lehetőségek, beruházások, úgymint az árazási rendszer és a piaci mechanizmusok megfelelő működése.

A bányászati szektor (kőszén, olaj) a régió gazdaságának másik fontos összetevője. Gorzs megyében található a legtöbb kitermelő profilú vállalat. Az energiaárak jelentős növekedése a szektorbeli foglalkoztatottság növekedését eredményezi. 1990 után, egy viszonylag lassú és kései gazdasági újrastrukturálási folyamat keretében, az állami vegyes vállalat elvesztette versenyképességét. Az újrastrukturálási folyamat nehézkes volt, mivel nem volt kapacitás, ami a felszabaduló munkaerőt képes lett volna elnyelni, főleg az olyan területeken, amelyek már teljes mértékben egy ipari szektortól függték.

Gazdasági és szociális nézőpontból a leginkább érintett terület Gorzs megye, ahol a bányászattól való függés még mindig jelentős. A kőszénbányászat hanyatlóban van, a bányászat átstrukturálása csak 1997-ben kezdődött. Olt megye szintén egyike volt azon megyéknek, ahol az ipari szerkezet átalakítása elbocsátásokhoz vezetett. Azonban Gorzs megyével ellentétben Oltnak jelentős a mezőgazdasági profilja, így az iparban foglalkoztatottak nagy része a mezőgazdaságban talált munkát.

Az egyoldalúan iparosodott területek (pl. Balş, Rovinaru Motru) negatív hatásait nem tudta ellensúlyozni a számos mostanában privatizált szektor pozitív eredménye. Fontos megemlíteni a munkaerő mobilitásának alacsony szintjét, aminek oka a megfizethető házak hiányában keresendő. A hegyekben és az Al-Kárpátokban jelen lévő faipar az utóbbi időben tapasztalt nagyfokú visszaesésének oka az exportkapacitás csökkenése, illetve a dollár leértékelődése. Ez főleg – behatárolt mértékű értékteremtő képességű termelés lévén – néhány kevésbé komoly piacon mozdult előre (Észak-Afrika).

A kis- és közepes vállalati hálózat rosszul strukturált (ott, ahol nem alakultak ki csoportok), és nagymértékben változik, mivel az üzleti tervek nem koherensek, nincs meg a szükséges tőke és a megfelelő menedzsment.

Sud-Vest régióban az üzleti struktúra két működési ipari parkból áll Dolzs (Krajova) és Gorzs (Sadu) megyében, a Greenfield ipari parkból Korabiában, és 5 üzletileg elkülönülő egységből. A régió fejlesztését 26 fejlesztési intézet és kutatóközpont reprezentálja, amelyből 13 a mezőgazdasági és erdészeti területen tevékenykedik. Krajova a terület egyetlen gyógyszerészeti egyetemmel rendelkező központja, ahol nincs kutatóközpont.

A változás, ami főleg a gazdasági szinten jelentkezett, érezte hatását az oktatási rendszerben is. Mind az oktatás, mind az oktatási reform minőségére hatással van az elégtelen infrastruktúra, a meglévő struktúra rossz minősége, az alkalmazottak nem megfelelő motivációja (alacsony bérek), és a népesség rossz anyagi helyzete egyaránt. A regionális szintű, egyetem előtti oktatási struktúra (796 iskola, 155 gimnázium 2004-ben) folyamatosan romló állapotban van.

A diákok számának folyamatos csökkenése figyelhető meg, amely szám 1990-től 2003-ig 519 128-ról 461 816-ra csökkent. A legkevesebb iskolást 2004-ben Dolzs megyében tartották számon (151 949 fő). Egyedül a felsőoktatásban volt megfigyelhető egy folyamatos növekedés, amelynek 1990-ben 10 525, 1995-ben 18 682, és 2003-ban 42 201 hallgatója volt, ami az újonnan nyílt magániskoláknak is köszönhető. A hallgatók számának növekedésével azonban a felsőoktatási intézményi keretek nem nőttek arányosan, így túlterheltté váltak. Az oktatási rendszer jelenleg 11 egyetemet (állami és magán-) foglal magában: öt Krajovában, kettő Valceában, kettő Severinben, egy Târgu Jiuban, és egy Slatinában.

A régió iparának nagymértékű hanyatlása az egyik oka annak, hogy a területet problémásnak tekinthetjük. A gazdasági dimenziókat illetően a leginkább érintett terület Gorzs-Motru kőszénbányászati környéke, ahol a bányászattól függés mértéke továbbra is magasnak mondható. A legjelentősebb monoindusztriális központok, amelyek lefelé hanyatlottak: Balș, Caracal, Cărbunești, Motru, Strehaiia. Mehedinti környékén vannak más területek is, amelyek nehézségekkel küszködnek rossz megközelíthetőségük miatt.

Olyan nagy kiterjedésű területek is vannak, amelyeken számos falut neveztek ki városi központtá, miközben azok nem rendelkeznek az alapvető városi infrastruktúrával, és ebből adódóan stabil gazdasági struktúrával sem (a legtöbb ilyen település a régió keleti részében helyezkedik el: Scornicești, Băbeni, Bălcești, Berbești).

Mivel a dunai kikötők szintén hanyatlanak, a szomszédos országok felé nem mozdítják előre a kereskedelmet. Emellett a fontos turisztikai terüle-

tek is romló tendenciát mutatnak, bár kitűnő fejlődési potenciállal rendelkeznek: olyan felhalmozott tapasztalatokkal, amelyeket érdemes lenne hasznosítani.

A két páneurópai folyosótól (a IV. és a VII. számú dunai folyosótól), amelyek a régió fognak keresztülhaladni, azt várják, hogy javítsa a terület hozzáférhetőségét, élénkítse a befektetői kedvet, és hozzájáruljon a munkaerő mobilitásának javulásához. Végül, de nem utolsósorban a projekt kivitelezése hatással lesz a régió emberi erőforrására is.

A dunai Calafat–Vidin híd megépítése után azt várják, hogy Calafat teljesítse azokat a követelményeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy szabad terület lehessen: ezalatt az utakat, a vasútvonalat és a folyó nemzetközi közlekedését kell érteni. Továbbá, annak érdekében, hogy külföldi befektetőket vonjanak be, a Duna menti övezetben pénzügyi intézményeket létesítenek (ezek közül egy se található Olténiában).

A kutatási, fejlesztési létesítmények, illetve az egyetemi lehetőségek kiaknázása az üzleti szektor fejlődését eredményezheti.

A turisztikai potenciál három területre összpontosul: Clisura Dunarii, Gorzs és Valcea Alsó-Kárpátokban lévő része jelentős természeti látványosságokkal (barlangok, szurdokok, kanyonok, rezervatóriumok), építészeti nevezetességekkel és termál-, illetve gyógyforrásokkal rendelkezik. A hegyi turizmus fejlesztésére külön lehetőség a Lotru-völgy, ahol Voineasa környéke jó lehetőséget kínál a téli sportok, halászat, vadászat, illetve hegymászás kedvelőinek.

6.4.7. Centru és a Székelyföld

Székelyföld Románia központi részén helyezkedik el, az ország geometriai középpontjától kissé északkelet-keletre. Hargita és Kovászna megyék teljes egészében Székelyföld területén fekszenek, Maros megyéből (a megye lakosságának 41-43%-a vallja magát magyarnak) a Sóvidék és Nyárárdmente tartozik a régióhoz. Napjainkban Székelyföldet északról a Görvény völgye határolja. Északkeleten elindulva, a vidék keleti határán végighaladva egészen délkeletig, a régiót a Keleti-Kárpátok (Erdélyi-Alpok) határolja, azokon túl a történelmi Moldva helyezkedik el. Egész Románia területén Maros megyében a legnagyobb a roma lakosság aránya.

A székelyföldi megyék – bár Románia közepén fekszenek, mégis – a rossz infrastruktúra miatt nehezen megközelíthetők, ezért a régió „a legközpontibb perifériának” tekinthető.

A korábbi decentralizációs tendenciákkal szemben újabban erősödik a centralizációs folyamat. Kedvező viszont a kistérségi szerveződések terjedése elsősorban Hargita megyében, de a másik két megyében is. Az innovatív tevékenységek elterjedése Románia-szerte új növekedési forrást jelent. Az innováció főleg kis- és középvállalatokban történik.

Az eddig leírtak alapján láthatjuk, hogy Székelyföldet – habár az ország közepén van – részben magas hegyek veszik körül, részben nagyon szegény vagy elszegényedett vidékek alkotják. Mindezek mellett a közlekedési fővonalak is elkerülnek, és a meglévő infrastruktúra is nagyon rossz állapotban van.

Székelyföld elméletileg szárazföldi és légi úton is megközelíthető. A régiót két vasúti fővonal érinti, a 300-as, amely Nagyváradról kiindulva Kolozsváron, Segesváron és Brassón keresztül vezet Bukarestbe, valamint a 400-as, amely Nagybányát köti össze Bukaresttel, keresztülhaladva Gyergyószentmiklóson, Csíkszeredán és Sepsiszentgyörgyön is.

Székelyföld megyéi

Maros megye jelentős só-, földgáz-, termásvíz készlettel rendelkezik, és híres bortermeléséről is. Hargita és Kovászna megyében a szarvasmarhatenyésztésben és a tejgazdaságban alakult ki számottevő termelési kapacitás, de jelenleg mindkét ágazat válságban van. Székelyföld nevezetesen továbbá fakitermeléséről és bútortermeléséről. A nehézipari termelés visszaesett, a nyomdaiparban viszont új, sikeres vállalkozások jöttek létre. A lakosság nagy hányada továbbra is a mezőgazdaságból él, sokan külföldön keresnek munkát, és a feléledő idegenforgalom is bevételi forrást jelent. A régió egyik fontos jövedelme a vendégmunkások hazautalása.

Hargita megye

Hargita megye területének vidéki kategóriába tartozása majdnem megegyezik az EU-átlag adatával (előbbi 86%, utóbbi 80%), de míg az Európai Unióban a lakosság 25%-a él vidéki környezetben, addig ebben a megyében 54%. A lakosság egy főre eső jövedelme átlagosan 20%-kal kisebb, mint a városokban, ezt tetőzi még, hogy a már említett, nagyobb létszámú mezőgazdasági dolgozók létfenntartását veszélyezteti az agrárszektor válságba kerülése.

Ezeket a problémákat az Európai Unió a regionális politika eszköztárával próbálja mérsékelni. Ezért a vidékfejlesztés legfontosabb célja a vidéken élők jövedelemszerzési lehetőségeinek, és ezáltal életszínvonalának javítása. Ezen intézkedéseket az EU reformcsomagja, nevezetesen az

Agenda 2000 1997. július 15-én közreadott dokumentuma irányozta elő. Míg a keleti bővítés témakörét az Agenda 2000 1999. március 24-i reformcsomag, a corki nyilatkozat, a CAP, illetve a CAPRE tartalmazzák.

Hargita megye vidékfejlesztésének jelentőségét az adja, hogy területének 86%-a tartozik a vidék kategóriájába, s a lakosság több mint 54%-a él ezekben a körzetekben. Ez 10,1 millió embert jelent 13 ezer falu szintjén, kisebb-nagyobb településeken, amelyek 2700 községi közigazgatási egységbe szerveződnek. A vidéki lakosság egy főre eső jövedelme 20 százalékkal kisebb a városi lakosság kereseténél. Az alacsony jövedelmi szint elsősorban annak köszönhető, hogy a vidéki foglalkoztatott népesség 65 százaléka a mezőgazdasági ágazatban tevékenykedik. Ez a szám nagyon magas, ha összevetjük az Európai Unióval, ahol a kistelepülések lakosságának nagyon kis százaléka foglalkozik földműveléssel.

Összehasonlítva az európai uniós átlag adataival, ahol a terület 80%-a a vidék kategóriába tartozik ugyan, de mindössze a lakosság 25%-a él vidéki környezetben, a fenti állítás nagyobb hangsúlyt kap.

A térség nagy részében a mezőgazdasági tevékenység áll a gazdasági élet központjában, ugyanakkor e gazdasági ágazat súlyos válságban van, ami ezen területek létalapját kérdőjelezi meg. A környezeti problémák okozta gondok mellett megemlíthető, hogy egyes régiókra a gazdasági tevékenység hanyatlása, a lakosság elöregedése, a helyi (kistérségi) foglalkoztatási gondok növekedése, a fiatalok elvándorlása, bizonyos szolgáltatások hiánya és a fokozatos elnéptelenedés jellemző. A felsorolt kedvezőtlen jelenségek közös vonása az, hogy veszélyeztetik az adott térség gazdasági, társadalmi és ökológiai egyensúlyát.

Ezeket a gondokat az Európai Unió a regionális politika eszközeivel próbálja enyhíteni. Ezért van az, hogy a vidékfejlesztés legfontosabb célja a vidéken élők jövedelemszerzési lehetőségeinek, és ezáltal megélhetési körülményeinek javítása, a mezőgazdasági termelés természeti erőforrásaik megőrzése, valamint a vidék társadalmi közösségeinek, hagyományainak ápolása és fejlesztése. Ezeket az intézkedéseket az EU reformcsomagja, nevezetesen az Agenda 2000 1997. július 15-én közreadott dokumentuma irányozta elő, illetve az Agenda 2000 1999. március 24-i reformcsomag, a corki nyilatkozat, a CAP, illetve a CAPRE tartalmazzák a keleti bővítés témakörét, és a hét évre (a 2000–2006 közötti időszakra) szóló pénzügyi kereteket.

A SAPARD az első olyan csatlakozást előkészítő program, amelyben a döntési hatáskörök egy részét az Európai Unió átadja az egyes tagjelölt or-

szágoknak. Így minden tagjelölt ország, köztük Románia is, eldönti, hogy a maga számára milyen intézkedésekre kívánja felhasználni a felajánlott pénzeszközöket.

A program 7 évig működött, még pontosabban: erre az időszakra kellett fejlesztési terveket készíteni. A támogatás Románia esetében évente 150 millió euró vissza nem térítendő támogatást jelentett, amelyet a vidékfejlesztés terén lehetett felhasználni. A program elsősorban nem a termelés bővítését célozta, hanem egy igen összetett fejlesztési program, amely az életminőség általános javítását kívánta elérni, kiemelten a vidéki térségekben. Fontos azt is tudnunk, hogy az előcsatlakozási időszakban 3 nagyobb támogatási forrás működött (PHARE, ISPA, SAPARD).

A 15 nagy témakör fő témacsoportjai a következők voltak:

1. Mezőgazdasági vállalkozások beruházásai, fejlesztések.
2. Élelmiszer-feldolgozás és agrármarketing.
3. Állat-egészségügyi, növény-egészségügyi ellenőrzés szerkezetének és minőségének javítása.
4. Környezetvédelmet, tájvédelmet célzó mezőgazdasági termelési módszerek.
5. Gazdasági tevékenységek fejlesztése és sokoldalúbbá tétele, a vidék gazdaságának diverzifikálása.
6. Farmigazgatási szolgáltatások kialakítása.
7. Termelői közösségek létrehozása.
8. Falvak megújítása és fejlesztése, a vidék örökségének megőrzése.
9. Talajjavítás és parcellarendezés.
10. Földnyilvántartás kialakítása és aktualizálása.
11. Szakképzés javítása, felnőttképzés és szaktanácsadás.
12. Vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása.
13. Vízkészlet, vízgazdálkodás.
14. Erdőtelepítés, erdőgazdasági beruházások, erdészeti termékek feldolgozása és értékesítése.
15. Ismeretterjesztés, tanulmánykészítés.

Az Európai Unió által kibocsátott dokumentumok előírásai szerint az intézkedéseknek kistérségi szintig kell eljutniuk. Köztudott viszont, hogy a korábban létező kétszintű közigazgatási rendszer (az utóbbi időben a regionalizáció eredményeképpen háromszintűre szervezett) még mindig nem felel meg a vidékfejlesztés intézményrendszerére vonatkozó követelményeknek.

A Székelyföld mint természetes földrajzi egység, ezen belül Hargita megye mint egy életképes régió több kistérségi egységre osztható. Ezen kistérségi egységek (civil szerveződések, társulások, melyek a vidékfejlesztésben részt szeretnének venni, azaz pályázni szándékoznak) felkutatásában és feltérképezésében vállal szerepet Hargita Megye Tanácsa, pótolva azt a hézagot, amelyet az egyes minisztériumok hagynak a programra való felkészülés támogatásában.

Hargita Megye Tanácsa, mint felelős választott szerv, felvállalja az intézményhálózat építésének támogatását (anyagi támogatás, tudásátadás, szaktanácsadás). Valamennyi kistérségi társulás, amely létrejött a megyében, megértette az új innovációs pályázati rendszer fontosságát, kéri a megyei tanács támogatását, amit meg is kap, így biztosítva a folyamat felgyorsulását és az esélyek növelését. Az információterjesztés minden eszközt (újság, rádió, hírlevél, felkészítők) megragadva a megyei tanács hozzájárul a „vidékfejlesztés”, „a fenntartható fejlődés” fogalmak tisztázásához.

A megalakulás időrendi sorrendjében a következő kistérségi társulások jöttek létre, amelyek kérték a megyei tanács segítségét, illetve részvételét alapító tagként:

- „*Csomád-Bálványos*” Társulás, melynek működési körzete Csíkszentmárton, Tusnád, Tusnádfürdő, a Kovászna megyei Málnás, Torja települések, és a Csomád-Bálványos földrajzi egység;
- „*Keresztúr és környéke*” Társulás: Etéd, Szentábrahám, Siménfalva, románandrásfalva, Székelykeresztúr, Újszékely, Székelyderzs és Kányád;
- „*Sóvidék*” Társulás: Parajd, Korond és a Maros megyéhez tartozó Szováta;
- „*Pogány-havas*” Társulás: Csíkpálfalva, Csíkszépvíz, Csíksomlyó, Gyimesfelsőlók, Gyimesközéplók és a Bákó megyéhez tartozó Gyimesbükk;
- „*Bucsin-Délhegy-Libán*” Társulás: Gyergyóalfalu, Gyergyócsomafalva, Gyergyóújfalu;
- „*Alcsík*” Társulás: Csíkszereda, Csíkszentkirály, Csíkszentsimon, Csíkszentmárton, Tusnád, Tusnádfürdő, Kászonok;
- „*Északkelet-Hargita*” Társulás: Gyergyóditró, Gyergyószárhegy, Gyergyóremete, Gyergyótölgyes;
- „*Felső-Homoródmunte*” Társulás: Lövete, Kápolnásfalva, Szentegyháza;
- „*RIKA*” Társulás: Oklánd, Homoródalmás, Homoródszentmárton, a Kovászna megyéhez tartozó Vargyas és a Brassó megyéhez tartozó Székelyzsombor, Rákos;

- „*Felcsík*” *Társulás*: Csíkmadéfalva, Csíkdánfalva, Csíkkarcfalva, Csíkszentdomokos;
- „*Hegyalja*” *Társulás*: Zetelaka, Fenyéd, Oroszhegy, Székelyvarság.

A gazdaságok nagy hányada önellátó, azaz csak saját fogyasztásra termel, a termékek csak kismértékben jelennek meg a piacon. Ezen gazdaságok jellemzője, hogy jelentős részüket idősek, nagyrészt nyugdíjasok vezetik. Az egyéni gazdaságok országos átlagban kevesebb mint 2 hektár termőfölddel rendelkeznek.

A vidéki lakosság alacsony szakképzettségű, csak 1 százalékának van felsőfokú végzettsége, míg a városi települések esetében ez 9 százalék. Ilyen körülmények között nehéz feladat felzárkózni ahhoz az Európai Unióhoz, ahol a cél minél több tudást beépíteni a gazdaságba. A falun élők alacsony iskolázottsága gátat szabhat a vidéki gazdaságfejlesztési erőfeszítéseknek.

A közszolgáltatások területén ugyancsak nagy különbségek figyelhetők meg a város és a vidék között. A vidéken élők sokkal nehezebben férhetnek hozzá a munkaügyi hivatal által nyújtott, valamint az egészségügyi, a jogi, a banki vagy más jellegű szolgáltatásokhoz, melyek városi környezetben viszonylag egyszerűen elérhetők.

A vidéki infrastruktúra (utak, ivóvíz, szennyvízelvezetés stb.) jelenlegi kedvezőtlen helyzete a nem mezőgazdasági jellegű befektetések egyik fő akadálya. Felmérések szerint a kistelepülések lakosságának csupán egynegyede fér hozzá a vezetékes ivóvíz-szolgáltatáshoz, részben a kiépületlen infrastruktúra, részben az alacsony jövedelmek miatt.

Az egészségügy vonatkozásában a falvak nagy részében csak az alapvető egészségügyi ellátáshoz férhetnek hozzá a lakosok, de e szolgáltatások minősége is kívánnivalót hagy maga után a felszerelések elavultsága, hiánya, a helyi egészségügyi dolgozók felkészületlensége és az infrastruktúra alulfejlettsége miatt.

Kovászna megye

A szakértők szerint a *versenyképességi stratégiának* – akár írott formát ölt, akár csak az agyakra van bevésve – négy alapkérdésre kell valamilyen reális választ adnia:

1. Melyik az a kapcsolatrendszer, azaz áruforgalom, termelési tényező és vagyonáramlás, ellenirányban jövedelemáramlás, valamint viszonylati szerkezet és beilleszkedés a hazai és nemzetközi szervezeti rendszerekbe, amely megfelel a városi gazdaság meg-

- lévő és elérhető versenyképességének és jövedelemtranszferáló, valamint -indukáló lehetőségeinek?
2. Milyen hazai növekedési, szerkezetfejlődési, műszaki és üzleti fejlődési dinamizmus szükséges ahhoz, hogy realizálni lehessen azt a lehető legnagyobb többletjövedelmet, amely a helyi adottságokra épülő kapcsolatrendszerből kihozható?
 3. Milyen vállalati és milyen gazdaságszervezési magatartás kialakítása szükséges ahhoz, hogy a gazdaság gyakorlati viselkedése beálljon a többletjövedelem elérésére?
 4. Melyek a városgazdaság jelen időben is észlelhető és prognosztizálható gyenge pontjai, feszültségei, amelyek veszélyeztetik nemzeti és nemzetközi piaci pozícióját, és ezzel együtt a beilleszkedéstől remélt többletjövedelmet; milyen negatív visszacsatolási folyamatok beindulására van esély a gazdasági, környezeti hatások és a városi gazdaság megrendülése között, milyen biztonsági és tartalékrendszerek kiépítése szükséges e hatások minimalizálásához?

A városfejlesztési stratégia tehát egy rugalmas koncepciórendszer, amely rendezőelvként szolgál a gyakorlati gazdaságszervezési és vállalati üzletpolitikai tevékenységekhez, másfelől meghatározza a gazdaság jövedelemtöbblet reményében végrehajtandó kapcsolódásának fő irányait és minőségét a hazai és nemzetközi piacokhoz, a gazdaság első változtatási szükségleteit az optimális kapcsolódás érdekében, valamint a vállalati és gazdaságszervezési magatartás iránti követelményeket, igen gondos figyelemmel a vészhelyzetek kivédésére. Hosszú távra szól, vagyis olyan időszakra, ahol a termelőerők fejlődése és a tőkék megtérülése már jelentős szabadságfokot enged meg az előrelátás számára, viszont a prognózisok bekövetkezési valószínűsége is elég nagy kockázatú: ezért is van szükség a vészhelyzetekre való felkészülésre.

Az emberi tényező

Sepsiszentgyörgyön, a jelenlegi megyeközpontban 1998-ban 67 633 ember élt. Ebből – a szakemberek által végzett számítások alapján – az aktív lakosság 29 500–30 000 fő közé tehető. Az 1992. évi népszámláláskor 33 784-en alkották az aktív lakosságot. Városra bontva 1992-ből csak a munkavállalók tevékenységi területek szerinti megoszlását ismerjük, a feldolgozóipar ágazataira nem készítettek lebontást.

A feldolgozóipari munkavállalók ágazatonkénti eloszlását a nagyobb vállalatok személyzeti osztályának adatai alapján, valamint a népszámlálás

megyére vetített adatai alapján becsültük meg. Ez a tapasztalt munkaerő megoszlása.

Ahhoz, hogy ágazati bontásban megismerjük a munkavállalók mostani eloszlását, a Kovászna Megyei Kereskedelmi és Iparkamara 1998 augusztusában végzett felméréseinek adataira támaszkodunk. A kamara anyagában 18 627 munkavállaló van azonosítva a reálszférából.

Az ipari kultúra

Az ipar vizsgálatánál a KKIK által 1998-ban kiadott tanulmányra, valamint az 1999-ben nyilvánossá váló mérlegadatokra hagyatkoztunk. Akkor a vizsgálatba a működő sepsiszentgyörgyi vállalkozások 10,09%-át vonták be, amelyek a teljes társasági tőke 26,01%-át jegyezték, a mikrorégió forgalmából 57,01%-ban részesedtek, valamint a teljes profit 57,10%-át realizálták.

Az ipari kultúra vizsgálatánál a tapasztalt munkaerő 1992-ben rögzített értékeiből indulunk ki, mert mind az azóta eltelt folyamatok figyelése, mind a valós szabad munkaerő vizsgálata az akkori és a mai adatok összevetésével valósítható meg.

Szembeötlő a gépipar, valamint a faipar munkaerő-állományában történő drámai változás: a gépiparban 4000, a faiparban pedig 2900 ember vesztette el állását. Ezek az egyének a feketegazdaságban, a magyarországi munkavállalásban, a mezőgazdaságban és a piaci csencselésben (kereskedésben) találták meg a túlélés módját. Az ipari kultúra vizsgálatánál azokat az ágazatokat elemezzük, amelyek vagy sok munkavállalót szabadítottak fel (gépipar, faipar), vagy számottevő helyi természeti erőforrásra épültek (faipar, élelmiszeripar, építőanyag-kitermelés) – és ezáltal történelmi hagyományai vannak –, vagy a jövőre nézve számottevő jövedelemtermelő, illetve munkaerő-felszívó potenciállal bírnak (ruházati ipar, autó-villamosság és villanymotorgyártás).

Fémforgácsolás, hőkezelés

Ezt a területet máig a volt *Imasa Rt.*-ben kifejtett tevékenység jelenti Sepsiszentgyörgy számára. Az 1992-es népszámláláskor rögzített 16 327, feldolgozóiparban foglalkoztatottból 5318-an dolgoztak ennél a vállalatnál.

A vállalat életét meghatározta, hogy fő kapcsolószekrény-beszállítója volt a közben gyakorlatilag teljesen felvevőpiac nélkül maradt brassói *Roman Rt.*-nek, a kamiongyárnak és a bukaresti *Rocar Rt.*-nek, az autóbusz-összeszerelő cégnek. A vállalat további sorsa ezen ipari létesítmények túlélésétől nagymértékben függ.

A vállalat kapcsolószekrényeket, vezérműszekrényeket, meghajtás nélküli gépkocsitengelyeket, valamint egyéb erőátviteli elemeket és ezek tartozékait gyártja. Ezekhez szerszámelemeket is előállítanak. A kapcsolószekrényeket megtervezik, és az alkotóelemek előállításától az összeszerelésig minden munkafázist elvégeznek. Az autótengelyeket 25%-ban állítják elő, a többi tartozékot a brassói gyárban szerelik rájuk. A szakembergárda jórészt fémforgácsolást végez, 15%-a pedig a melegmegmunkálás területén tevékenykedik (öntés, hengerelés, kovácsolás). A technológiát az 1970-es évek végén fejlesztették ki. A licenciát német gépipari vállalatoktól vásárolták, amelyet nem védtek le az utóbbi 10 évben, ezen kívül saját újításokat és műszaki eljárásokat is kifejlesztettek, melyek részben ma is védjegyezettek.

Ez a megmunkálási-összeszerelési módszer most is versenyképes volna egy kis automatizálási átszerelés után.

Az innovációra képes munkaerőt inkább a szerszám-előkészítők és karbantartók között találjuk meg.

A cég 1997-ben három jogi személyre bomlott, maradt a fő profilt továbbvivő nagyvállalat jogutód, belőle kivált a karbantartó részleg egy része és a menetes szerszámelemeket előállító részleg. A karbantartók azóta cső- és gépelem-összeszereléssel, valamint az anyavállalat és más cégek gépállományának javításával foglalkoznak. A másik részleg elsősorban továbbra is menetes szerszámelemeket gyárt, ezen kívül a túlélésért bármilyen szerelő munkát elvállal.

Villanymotorgyártás

A villanymotorgyártás kultúrája hasonlít a régi idők kerekesszékéhez, mindkettő időtálló technológia a maga történelmi korában, és mindkettő a mozgást, mozgatót szolgálja. Háromszéken kimondottan a termelésben most a forgácsolórészlegen 173, az öntő- és présműhelyben 85, valamint a tekercselő és összeszerelő soroknál 263 alkalmazott dolgozik. Összesen 521 ember, akik közül 494 munkás, a többiek műszaki felülvizsgálók és mesterek. Utóbbiak száma – mint látjuk – nincs felduzzasztva. A vállalat profiljának és az olcsó munkaerőnek köszönhetően nem a szűk skálájú hosszú szériákra állt rá, mivel ezen a piacszegmensen nem lenne versenyképes a nagy nyugati óriásokkal, hanem nagyon diverzifikált termékkálát állít elő inkább kézi munkaerőt alkalmazva, mely területen versenyképesnek számít a piacon. Ezért aránylag kicsi a termelékenység a világpiachoz viszonyítva.

A technológiai lánc a tengely fémforgácsolásos megmunkálásával, a szilíciumlemezek összepréselésével, majd a csomag esztergálásával indul. Párhuzamosan indítják útnak az öntéssel készült alumíniumház előállítását. Ezekben a fázisokban a munkaerő betanítása nem igényel különösebb szakképzettséget, a forgácsolás például automata másológépekkel történik.

Egészen mások a követelmények a tekercselőműhelyben, ahol rézdrótból és szilíciumgyűrűből kell kialakítani a belső tekercset. Ennél a munkafázisnál sokkal nagyobb követelmény a kezűgyesség, a figyelem, és végül ki kell alakulnia a rutinnak. A vállalat versenyképességének szempontjából itt valósul meg gyakorlatilag a kulcsfontosságú munkafolyamat, mert az itteni munkásoknak kell képeseknek lenniük arra, hogy bármilyen vastagságú drótból bármilyen méretű gyűrűre ki tudják alakítani a tekercset. Az ide felvett munkások az első hetekben naponta 1-2 tekercset képesek kialakítani, de a bentmaradáshoz el kell jussanak a 20-25 tekercsig.

A tervezési csoport munkája inkább a szerszámozás újragondolásában merül ki, mivel a forgácsolási és öntési fázisoknál az újabb és újabb méretek igénylése miatt mindig más szerszámokat kell használni. Általában amerikai vagy nyugat-európai szabvány szerint készült, egyszerűbb rajzokat kell átírni/rajzolni a román szabványra, ezeknek szerszámozást és gyártási eljárásokat kell kidolgozni, végül, ha a terméket még nem gyártotta senki az országban, engedélyeztetni kell a gyártást. Nívós szakembergárdája volt és van még a gyárnak, annak ellenére, hogy a jobb szakemberek közül sokan elhagyták a vállalatot, ki helyben hozott létre kisebb műhelyt, ki pedig az amerikai partner csábításának engedve az Atlanti-óceán túlsó partján folytatja ugyanazt, amit Sepsiszentgyörgyön tanult és alkalmazott.

Autóvillamosság

Ezt az iparágat a négyfalusi (Săcele) autóalkatrész-gyártó üzem kihelyezett leányvállalataként hozták létre Sepsiszentgyörgyön. Eredetileg innen is hozták a szakembergárda derékhadát. Ez a részleg kapcsolókat, csatlakozókat, indítótekercseket, elektromos érintőket, lámpákat, valamint pneumatikus és hidraulikus kapcsolókat stb. gyárt.

Ezen a részlegen a fémmegmunkálóban 149-en, a műanyag-megmunkálóban 111-en, a galvanizálóban 35-en, és a szerelőműhelyben 169-en dolgoznak. A munkások száma összesen 440 fő. Ebben a részlegben a betanítás viszonylag egyszerű, a későbbi valószínű áttérés más termékekre ezzel a szakembergárdával megvalósítható. Az alkatrészeket általában mű-

anyag házba illesztett fémelemek kézi összeszereléséből alakítják ki. Van-
nak teljesen fémből készült alkatrészek is.

Textil- és készruhaipar

Az ágazatot az 1995–1997-es periódusban lassú növekedés jellemezte, külön kell említeni a textilipari nagyvállalatot, melynek forgalma az utóbbi években nem változott számottevően. Az ágazat másik csoportját a készruhaipari kisvállalkozások jelentik, amelyek két vállalat kivételével kizárólag hazai piacra termelnek. A két, Németországba exportáló kisvarroda bérmunka-konstrukcióban állít elő nadrágot.

A ruházati ipar az országban általában és Háromszéken regionálisan – a munkaerő könnyű kiképezhetősége és az alacsony tőkeigény miatt – felfutóban van, ezért várhatóan a városban még 1000-1500 főt fognak bevonni alkalmazottként elsősorban a „loan”-nak nevezett konstrukcióban termeltető német, olasz, osztrák cégek. A városvezetésnek vagy a gazdaságstratégiát érvényesítő szervezetnek arra kell összpontosítania, hogy a létszám ne fusson el 4000-5000 föig, mert ez esetben túl sok munkaerőt fog lekötö-
ni ez az ágazat, és ez a 2005–2015-ös periódus gazdaságfejlődését gátolhatja. Ez a helyzet már 1993-tól kialakult Kézdivásárhelyen és környékén (ott 5000 nőt foglalkoztat az ágazat), de ez a mostani válságperiódusban nem jelent számottevő problémát.

Sepsiszentgyörgyre nézve azért veszélyes ez, mert várhatóan nagyobb hozzáadott értékű és magasabb státusú iparágak is települnek majd Délkelet-Erdélybe, és akkor a városnak szabad munkaerőt kell tudnia ajánlani a befektetőknek.

Élelmiszer-ipari kultúra

A feldolgozóipari ágazatok között az élelmiszeripar adja a legnagyobb forgalmat és profitot egyaránt, mely ágazatban elsősorban tejfeldolgozó és húsfeldolgozó üzemek tevékenykednek.

Az ágazat a helyi nyersanyag feldolgozására törekszik, ellenben mind a két fő területen szívasos piaccal kell számolniuk a cégeknek. Nincs elegendő tej és vágóállat. Ennek ellenére az ágazat gyorsan növekedett az utóbbi években, és továbbra sem lankad a vállalkozói kedv ezen a területen. Ez főleg annak tudható be, hogy a két volt főszereplő állami vállalat sokat veszített a helyben beszerezhető inputrészesedésben. A tejgyár – kiszorulva a háromszéki piac jó részéből – már Maros és Hargita megyéből is gyűjt tejet. Ugyanez történt a húsfeldolgozóval is.

A növekedés további ösztönzője ezen ágazatok esetében a könnyen ki-kerülhető adófizetési kötelezettség, valamint a várható inputkibocsátás növekedése, melyre a vállalkozók számítanak.

Az élelmiszeriparban dolgozó 3121 személyből 600 fő a tejiparban dolgozik, ezen belül 497 személy a *Covalact Rt.*-nél. A tejiparban 10 körül alakul a kis tejfeldolgozó üzemek száma a megyében. Sepsiszentgyörgy régióban 5 kisebb vállalat működik, melyből két cég 45 és 40 alkalmazottat, míg a többi három összesen 18 személyt foglalkoztat. Ebben az ágazatban tevékenykedik 15-18 tejipari vezető, 15-18 beszerző és szállító személyzet, 7-10 tejipari gépet karbantartó személyzet, kb. 25-30 ügyvitellel foglalkozik, a többi gépkezelő munkás és kiszolgáló személyzet. A tejiparban nem lehet elbocsátásokra számítani.

A húsiparban 364-en dolgoznak, nyolc fontosabb vállalkozás tevékenykedik e területen. A legnagyobb a 217 személyt foglalkoztató *Casalco Rt.*, ezt követi a *Toro Impex Kft.* 205 személlyel Bereckben, majd a *Kovács Hentes Kft.* 62 személlyel, a többi vállalkozás munkavállalóinak száma 16 és 6 közé tehető. A vezető és adminisztratív személyzeten kívül 300 ember lehet húsipari szakmunkás. Ebben az ágazatban sem lehet elbocsátás, inkább valószínű a személyzet átcsoportosítása a cégek között.

Malmok és pékségek között nem lehet egyértelmű határvonalat húzni, mivel több vállalkozás egyszerre üzemelteti őket. Az ágazatban azonosítható hét vállalkozásban 986 ember dolgozik, akik közül a volt szentgyörgyi kenyérgyárban 740-en. A többi vállalkozás magánkezdeményezésként indult, egyikük már 126 embert foglalkoztat. Van még két 50-es létszám körüli kis cég, a többi három 15-15 embernek ad munkát. Az ágazatban 200-220 malomipari szakmunkás, 580-600 pékipari munkás dolgozik. A 20 főből álló vezetői csoporton kívül a többiek az adminisztratív személyzetet alkotják. Az igazán magasan képzett szakmunkások száma 35-40 közé tehető. Az ágazat a stagnálás állapotába került, nem várhatók elbocsátások.

Építőipar

Az ágazat az 1995-1997 közötti periódusban számottevő növekedést produkált. Az 1997-es árakon kifejezve 1995-ben 50 Mrd lej, 1996-ban 78 Mrd, míg 1997-ben már 113 Mrd lejes évi forgalmat bonyolítottak le az építőipari vállalatok. Az üzleti tevékenység volumenének növekedése jövedelmezőségben csak 1996-ig mutatkozott, utána az 1997-es évben a cégek 8,4 Mrd lej profitot könyveltek el, ami leheletnyi visszaesés az 1996-os 8,6 milliárdos szinthez képest. A visszaesés mértékét egyrészt magya-

rázza az adómentesség lejárta számos vállalkozás esetén, illetve a piac túlnyomós volta, valamint az 1997-es második félévi állami megrendelések megtorpanása és fizetési elmaradásai. Ezt az állami megrendelés kiesést a volt *Megyei Építőipari Vállalat* jogutódja, az ágazat vezető cége érezte meg leginkább, esetében voltak számottevő elbocsátások is. Ezt a tevékenységi területet egyébként az jellemzi, hogy a nyári periódusban foglalkoztatott munkások zömét a téli hónapokra munkanélkülinek küldik, és tavasszal újra alkalmazzák őket. Ennek a varázslatnak eredményeként komoly összegeket takarítanak meg az építőipari vállalkozások.

Ezen vállalatok azért is számottevő pozícióelőnyben vannak más megyei cégekkel összehasonlítva, mert a megyében gazdag építőanyag-kitermelést folytatnak, és ezáltal a jó helyismeretnek köszönhetően ezek a cégek az itt fellelhető inputokhoz kedvező áron és jó szállítási feltételekkel jutnak hozzá. A megyében mindenekelőtt meszet, homokot, kavicsot és tört követ termelnek ki és állítanak elő.

A fenti folyamat ellenpontjaként a magasabb hozzáadott értékű termékek esetében – beleértve már a hőszigetelő téglát is – elsősorban importárura támaszkodnak a vállalatok, és ezen termékskála a tetőcseréptől, a csempétől a szerelési kellékekig külföldi termékeket épít be az ingatlanokba.

Építőanyag-ipar

A megyében több építőanyag-kitermelés folyik, pl. Sepsiszentgyörgyön az Órkón, Bükszádon az 1-es, 2-es bányákban, ugyanakkor Erdővidéken is bányásznak követ és homokot, valamint mészkövet. A több kitermelő cégből Sepsiszentgyörgyön csak kettő tevékenykedik.

Az ágazat helyzetét illusztrálja az a tény is, hogy a román cementipar 42%-át már bekebelező francia építőipari óriás továbbra is agresszív felvásárlási politikát folytat az országban, vertikális integrációra törekszik, és az ország stratégiai pontjain betonöntő kapacitásokat, valamint építőipari kitermelő vállalatokat vásárolt. Háromszékhez legközelebb egy brassói kő- és homokkitermelőt vásárolt meg. Ezen cégekbe a következő periódusban 30 M eurót kíván befektetni, amivel feltehetően nagyon átalakítja majd a piaci erőviszonyokat. Új, erősen monopolisztikus tendenciájú oligopolstruktúra fog kialakulni a piacon. Számíthatunk még egy-két ilyen fajsúlyú szereplő megjelenésére, és akkor az atomizált háromszéki építőipar vagy ezek egyikének-másikának kezébe kerül, vagy elenyészik a versenyben.

A francia cég Jászvásáron (Iasi) betonteletet, Felsőbányán (Baia Sprie) köttörő-berendezéseket előállító vállalatot (ilyen céget még nem tart sehol a világon ez a konszern), Bukarestben, Buzóban (Buzău) és Brassóban kő-

és homokkitermelő vállalatot, Ploiești-en pedig építőanyag-előállító vállalatot szerzett. A terjeszkedés átfogja a teljes építőipari-alapanyag vertikumot és az ország minden pontját. A cég várhatóan a nagy infrastrukturális újjáépítésre rendezkedik be. A helyi vállalat privatizációjának alakulása azt sejteti, hogy várhatóan ez a cég is a francia birodalom domíniumai közé fog besorolni.

Elektronika és elektrotechnikai ipar

Az iparágat egy volt állami nagyvállalat dominálja. Ezen kívül még öt kisvállalkozás tartozik ebbe az ágazati csoportba. A nagyvállalat éves forgalma az utóbbi években enyhén csökkenő tendenciát mutat, de tartja a 15 M USD szintet. A termékstruktúrája villanymotorokból, Dacia, Aro személygépkocsikba, teherautókba és traktorokba beépített autóvillamosági elemekből és kisebb villamos gépekből (köszörű, csempevágó, szalagfűrész stb.) áll. 1999-ben első ízben az export meghaladta a hazai piacra szánt termékek értékét.

Legfontosabb termékei a villanymotorok. Ez a részleg folyamatosan növeli részesedését a vállalat termékstruktúrájában. 1999-ben ez a terület adta a kibocsátás 60%-át, és várhatóan tovább növekszik részesedése. 1999 első fél évében már 30%-os növekedést jeleztek a termelési mutatók. A villanymotor-termelés 92%-át exportálták. Főbb exportpartnerek a holland, olasz, német, francia és magyar vállalkozások.

Stratégiaiilag talán fontosabb, de termékskálájában elavultabb az autóvillamosági divízió.

Ezen termékek gyártásának 20%-os szintű piaca biztosított még 10 évig (ez az az időtáv, amely alatt a Iame Rt. köteles ellátni a cserealkatrészgyártását). A részleg termékeinek csak pár százalékát exportálja. Legfontosabb partnerek a Dacia, Roman, Aro gépkocsigyárak, valamint az alkatrészelosztó hálózatok. A Dacia alkotóelemek jelentik a termékskála felét. Mivel a Renault korábban felvásárolta a Dacia-gyárat, érdemes volna tárgyalásokba fogni a francia konszernnel beszállítói szerződés megkötésének érdekében. Ez azonban várhatóan nem fog megtörténni, és ez az autóvillamosági részleg lassú, de biztos hanyatlását fogja jelenteni.

A kis villamos gépeket gyártó részleg ma még csekély hányadát adja a termelésnek. Az exportból 2%-ot tesz ki. Ez a részleg a hazai piac tekintetében a legnagyobb potenciállal rendelkezik. Ha sikerül a Iame Rt.-nek kedvező ár/minőség arányú kézi és háztáji gépeket előállítania, akkor magáénak tudhatja a moldvai és havasalföldi piacok mind nagyobb hányadát. Ezekre a piacokra saját fejlesztésű gépekkel is be lehet törni. Egészen más

a helyzet az erdélyi és exportpiacokkal, ide csak nyugati licencia alapján, megfelelő minőségű termékekkel lehet belépni, ez a részleg lehet az, amely fokozatosan átveszi a várhatóan térvesztő autóvillamosági részleg szerepét a vállalat termékskálájában.

A dohányipar

Ezt a területet két vállalat, a patinás sepsiszentgyörgyi *Cigarettagyár* és egy kisdohánykereskedő képviseli. A cigarettagyárat 1897-ben alapították. A gyár termékskáláját alacsonyabb árfekvésű cigaretták alkotják. A tömegtermékek területén vezető márkának tartják az országban. Ezt az iparágat ma még az állam ún. nemzeti egyedáruságként (államilag garantált monopólium) működteti.

A fa- és bútorigar

A faipart 25 kisvállalkozás alkotja azóta, hogy bezárták a megye legnagyobb bútorgyárát, a *Confolux Rt.*-t. A vállalatok vegyes palettát jelenítenek meg. Van közöttük, amely csak deszkavágással, van, amelyik faházak előállításával, mások bútorgyártással foglalkoznak. Még a legkevésbé anyagintenzív terület, a játékgyártás is jelen van a mezőnyben. A vegyes termék- és technológiai struktúra ellenére ez az egyedüli iparág, amely mind tökenagyság, mind a vállalat méretének tekintetében a leginkább kiegyensúlyozott mezőnyt hozta létre. Érdeemes lesz figyelni a polarizáció kialakulását. Az ágazat jövője a háromszéki erdőkitermelésre és a létező faipari hagyományra épül. Ez a terület a burgonyatermesztés után a leginkább háromszéki jellegű tevékenység. Az erdők visszaszolgáltatása különleges mozgásokat okozhat az input oldalon, azonban a fa bősége inkább csak a gáterek (fűrésztelepek) alakulásának kedvez.

Magasabb feldolgozást igénylő termékeket is létrehozni képes vállalatok akkor jönnének létre, ha nagyon leszorítanák az erdőkitermelés volumenét. Ez a szegmens továbbra is az exportpiacokat támadja rönkjeivel, nyers vagy félszáraz deszkájával. Az 1995–1997-es periódusban az iparág helyi szereplői háromszorosára növelték termelésüket. Az ágazat jövőjét még nagymértékben alakíthatja a volt bútorgyár további sorsa. Várhatóan, ha kisebb létszámmal és forgalommal is, de újraindítják ezt a vállalatot. Ez esetben további terjedési kisugárzásokat indíthat el a nagyobb cég. A város továbbra is vonzani fogja a faipari mérnököket (akiket az országban csak Brassóban képeznek), és szakembereket.

A faipar lehetne Székelyföld és ezen belül Sepsiszentgyörgy zászlósfővárosa, de az utóbbi tíz év ipartalanodása súlyosan visszavetette ezen ágazat fejlődését. Gyakorlatilag ebben az ágazatban valósult meg leggyor-

sabban az, amit a gépiparban egyáltalán nem mertek végrehajtani: az üzemek bezárását, az alkalmazottak elbocsátását. A székelyföldi faipari-bútoripari vállalatok nagyon gyengén kapcsolódtak be a nemzetközi kereskedelembé, és ezt sem a menedzsment saját kapcsolatrendszerén keresztül érték el, hanem a Romexport vállalatokon keresztül. Tehát, amikor jött a rendszerváltás, súlyos piacvesztéssel kellett elkönyvelniük ezen vállalatoknak.

Technológiájuk 1989-ben, hasonlóan a többi „könnyebb” ipari vállalatához, 15-20 éves lemaradást mutatott a világszínvonalhoz viszonyítva. A menedzsmentnek nem volt sem modern piacismerete, sem hatékony üzletvezetési kultúrája. A lebomlást gyorsította az is, hogy már azonnal a '89-es fordulat után a legképzettebb mestereket csábították el az újonnan alakult ffeldolgozó kisüzemek vezetői, így a nagy bútorgyár mindinkább elvesztette szakembergárdáját. A legtapasztaltabb szakemberek ugyanakkor nyugállományba vonultak, ezzel is súlyosbítva a szakemberhiányt.

A gépipar

A gépipart kilenc vállalat alkotja. Az egész iparág a volt Gépgyár három „repezdarábjából” és az osztódási folyamat járulékos cégalapítási hullámából alakult ki. Ezek a kisebb cégek kapcsolószekrény-szervizre, fémmegmunkálásra és gépjárművek karbantartására specializálódtak.

A legnagyobb és egyben a jogutód vállalat az idén érte el azt a menedzsment által megálmódott létszámot, amelyért a személyzeti költségek nem szorítják a falhoz a cégvezetést. Így is a személyzeti kiadások adják a költségek 40%-át, az alapanyagok pedig a 25%-át. Most a vállalat termelőkapacitásának a 17%-án termel gyakorlatilag piac nélkül maradván, hiszen a legnagyobb termékfelvevő, a brassói tehergépkocsigyár az 1989-es 10 000 kamionról 1999-re 300-ra csökkentette termelését, csődhelyzetben van, az állam élte, hiszen a román piac – ahol talán még elfogadott a brassói tehergépkocsi – évente 1000 kamiont vesz fel. A sepsiszentgyörgyi üzem 95%-ban hazai piacra termel, 5%-ban Olaszországba, Törökországba és Magyarországra szállít. Az Imasa Rt. vagyonának eszközoldali összetétele azt mutatja, hogy a forgóeszközök értéke meghaladja a túlértékelt állóeszközökét, ez előbbi a magas készletállomány (eladhatatlan termelés) miatt ilyen magas. A vállalat kinnlevőségei meghaladják a jegyzett tőke értékét, és a teljes vagyon 55%-át teszik ki. A követelések pedig a vagyon 35%-át adják (ez nem jelenti azt, hogy több a reálkinnlevőség, mint a reál-tartozás).

Ez az állapot jellemez minden, elsősorban belső piacra termelő, volt állami vállalatot. A hazai gazdaságban pénzügyi zárlat van már 8 éve (ezt eredményezte a restriktív fiskális politika strukturális dzsungelharccal párosítva). Igazán komoly értéket képvisel a vagyomból a 103 076 m² beépített felület, a telek és a géppark, amelyből a volt munkásokat alkalmazó kisvállalatokat elláthatnák használt gépekkel (erre vonatkozó törvény is van, amit senki sem alkalmaz). A vállalatot újragépesítve lehetne versenyképes gépgyártást indítani.

A mezőgazdaság

A mezőgazdaságban lényeges változások mentek végbe. A régi földtulajdonosok visszakapták földjeiket 10 hektárnyi területig. Az új törvény pedig további földterületeket fog visszajuttatni. A mezőgazdasági termelősövetkezeteket felszámolták, és vagyonukat szétosztották a tagság között. Az állami mezőgazdasági vállalatok átalakultak részvénytársaságokká. Az egyéni gazdaságok kialakulása számos, mindmáig megoldásra váró kérdést vet fel: a tőkehiány, a mezőgazdasági eszközök és a vetőmag hiánya, a termények piaci értékesítésének gondja is említésre szorul. Mindezek ellenére a megye gazdanépe a rendelkezésre álló szerény eszközökkel is jelentős mennyiségű burgonyát és gabonaféléseket termel. Nem egy magángazdaság ért el szép eredményeket, és beruházásaival növelte saját gépparkját. Erre a legjobb példa az, hogy az 1994-es évben a megye traktorállományának 73%-a, azaz 1560 traktor a magángazdák birtokában volt.

Sepsiszentgyörgy régióban az állami vállalatok kezében tartott föld volt a legnagyobb arányú. A jó minőségű földterületekkel az állami gazdaságok rendelkeztek. Ez azt eredményezte, hogy 5393 ha terület nem került vissza a magántermelők kezébe, és az 1991–1994-es burgonyakonjunktúra nem eredményezhette a Kézdivásárhely és régiójában történt felhalmozási rátát a lakosság körében. Sepsiszentgyörgy régióban a legjobb minőségű földterületek Uzonban, Kökösbén, Illyefalván, Sepsiszentgyörgyön, Gidófalván, Maksán, Rétyen és Nagyborosnyón vannak. Ezekben a községekben alakítható ki nagyüzemi vagy középüzemi gazdálkodás. A jó minőségű földterületek teljes nagysága 19 250 ha.

A Dél-háromszéki-medencét átmosott csernozjom és öntéstalajok borítják. A Kézdivásárhelyi-medence területe a Feketeügy, Kászonpatak és Torjapatak mentén is hasonló minőségű talajból áll. Nagy területen természetesen elsősorban burgonyát, gabonaféléket és cukorrépát, valamint téli káposztát.

Összehasonlítva a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi régió termékstruktúráját, szembeötlő az, hogy míg a Kézdivásárhelyi-medencében az összterület 32%-án termesztnek burgonyát, addig a sepsiszentgyörgyi régióban csak az összterület 10%-án. Átlag feletti, azaz 52%-os a burgonya-termesztés Kézdiszentléleken, ugyanakkor Csernáton, Kézdivásárhely és Nyújtód térségében 40%. Ezzel szemben Sepsiszentgyörgy régió legmagasabb mutatói – 16% Sepsiszentgyörgy, 12% Réty – messze elmaradnak a felső-háromszéki minimumhányadú Ozsdola 25%-a mellett. Ez a jelenség figyelmeztet arra, hogy Sepsiszentgyörgy régióban nincs elég forrás a magángazdák kezében burgonya termesztésére. Ez a kultúra hektáronként 2000 új lejes ráfordítással indítható. A tőkeakkumuláció másik forrása, a káposztatermelés – amely sok kézi munkát igényel – elsősorban Kézdivásárhelyre jellemző.

Egy hektárról 35 000 kg káposztát lehet egy átlagos évben begyűjteni. Ez 70 000 000 lej bevételt jelent. Aránylag kevés befektetésből lehetett kisebb tőkét kovácsolni, amit ezután átvittek a burgonyatermesztésbe. Itt már 4-5 hektáron gépesített formában beszerezték maguknak az alap mezőgazdasági gépeket. Ennek következtében a felső-háromszéki régió túldotált mezőgazdasági gépekben, hiszen gyakori az olyan gazda, aki 5-6 ha mellett teljes gépparkkal rendelkezik.

A háromszéki mezőgazdasági stratégiát teljesen differenciálni kell Kézdiszék és Sepsiszék között. A problémák markánsan különbözőképpen kerülhetnek megoldásra, mert míg Sepsiszentgyörgy régióban a gépi ellátottság hiányzik, addig Kézdivásárhely környékén az amortizáció megvalósításával küszködnek.

A felső-háromszéki régió teljes burgonyatermesztési kibocsátása (1998-ban) 30 M euró + 1,3 M euró káposzta eladásából származó bevétel volt. A burgonya kétharmadát kínálták eladásra. Ez 20 M euró vásárlóerőt, valamint megtakarítást jelentett Felső-Háromszéken. Ezzel szemben Sepsiszentgyörgy környékén az eladásra felkínálható burgonya 5 millió euró értékű lehetett. A teljes megtermelt érték 10 millió euró volt (1998. novemberi árfolyamon). A legfontosabb mezőgazdasági fejlesztési alapítvány tapasztalatai azt igazolták, hogy a 40 éves kollektivizálás negatív hatása még most is érezteti hatását. Az emberek nehezen társulnak. Az 1992–1996-os periódusban olyan visszatérítendő támogatásokat adtak, amelyek teljes gépparkkal láttak el egy-egy társaságot. A feltétel az volt, hogy legyen összesen 50 ha területük. Az eredmény az lett, hogy a gépek közös tulajdont képeztek, elhanyagolták őket, majd tönkretették. 1997 óta

gépeket egyéneknek adnak, kinek egy permetezőt, kinek egy burgonyaszedőt. Emiatt az emberek alkalmi munkákra társulnak, és igénylik is az alapítvány közvetítését. A társulási szándék ki fog alakulni, de ez hosszú folyamat lesz.

A termékstruktúra továbbá tartalmazza a cukorrépat, amelyet azért termesztnek, mert teljesen hitelezett (mag, műtrágya, felvásárlás). Ezek a családok kielégíthetik cukorigényüket is. A gabonát azért termesztik, mert olcsó a megmunkálása, teljesen gépesíthető, takarmánynak is megfelel, a vetésgörög miatt vissza kell térni erre a kultúrára, valamint nem igényel különös gondozást. A tulajdonosi szerkezet olyan az alsó-háromszéki régióban, hogy a társadalmi pozíció (városra elszármazott ma tisztviselő vagy oktató, vagy egészségügyi káder) lehetetlenné teszi a mezőgazdasággal való foglalkozást, ezenkívül korlátozott a tulajdonjog gyakorlásának lehetősége is, mert a szépmezői, pálpataki és uzoni állami farmokba kényszerreszvényesként kerültek a tulajdonosok, és nem tudják jogaikat érvényesíteni. A két régió talajösszetételében nincs számottevő eltérés.

Erdőgazdálkodás

A megye faállománya 173 361 ha területen elterülő erdőkben van. Ez az erdőterület az Európában amúgy is magas, 38,9%-os erdőfedettségű országos átlag fölé tolja a háromszéki viszonyokat a maga 46,7%-ával. A lombhullató erdők 59,3%-ot tesznek ki, a többit a tűlevelűek adják. 1997-ben 1027 ezer m³ fát termeltek ki (az országos kitermelés 1/13-át). 1995 novemberében 2 642 000 m³ fát döntött ki egy vihar – ezzel a Tündérvölgyet három évtizedre kivonva a turisztikai forgalomból, érintve a gyógyturizmus forgalmát is. Ez a fadöntés a megyében fűrésztelepek gazdasági fellendülését indította el, és ezek tevékenysége kisebb fűrészporszennyezést okozott a talajvízben.

A továbbiakban évi 480 000 m³ kitermelést tervez az erdőgazdálkodó hatóság, amelynek az új földtörvény adta lehetőségei sokat szűkültek. Ha ebből a kitermelési értékből indulunk ki, akkor ez 320 000 m³ fa ipari feldolgozását jelenti, ami 220-230 Mrd lejes forgalmat tesz lehetővé (1999-es áron). Ebből a megyében csak negyede valósul meg, a többit más megyei vállalkozások termelik ki és dolgozzák fel. Ebben az iparágban további fejlődési potenciált a deszka finomabb feldolgozásában, valamint a bútorgyártás térhódításában kell keresni. Az inputoldalon jelentkező mennyiségi (egyébként tág teret biztosító) korlátot az intenzív, hozzáadott érték-növelő fejlesztéssel lehet feloldani, s ez a legnagyobb potenciált jelentő iparágga teheti a területet. A problémák: a kereskedelmi ismeretek

hiánya, a kiváló minőség előállítását lehetővé tevő emberi képesség ritkása, valamint a technológia elavultsága és szegényessége mind feloldásra várnak ebben az ágazatban is.

Infrastruktúra

A kapcsolódás a világhoz három fő útvonalon történik, ezek a Constanta–Bukarest–Brassó–Sepsiszentgyörgy, az Arad–Déva–Nagyszeben–Brassó–Sepsiszentgyörgy, valamint a Nagyvárad–Kolozsvár–Segesvár–Brassó–Sepsiszentgyörgy szakaszok. Ezek állapota ütemesen javult, 2005-re mindhárom szakasz elérte a jó autópálya kategória színvonalát. Kovászna megyében a szállítás közúton és vasúton zajlik. A szállítási vonalak összekötik a megyét szomszédaival, valamint a települési hálózatban megteremtik a kapcsolatot az öt város és 122 falu között.

A megyében a közutak teljes hossza 812 km, a területarányos sűrűség 21,9 km/100 km². Románia az átlag alatt van, mely átlag 30,7 km/100 km². A közutak teljes hosszából 183 km (22,5%) nemzeti, illetve nemzetközi jellegű útszakasz. Eszerint 112 km nemzeti út, és 71 km nemzetközi út. Az utak többi része, kb. 629 km-nyi szakasz (77,4%) 414 km megyei útból és 215 km községi útból áll. Az utak burkolata a következőképpen oszlik meg: a nemzetközi és nemzeti utakból 164 km aszfaltozott vagy betonozott burkolatú, 4 km könnyűburkolat, és 15 km törött kővel borított. Sepsiszentgyörgy szempontjából a legfontosabb szakaszok a Sepsiszentgyörgy–Brassó (DN12–E574): 32 km. A Sepsiszentgyörgy–Bákó útszakasz (DJ1–E574) 141 km, a megyei szakaszon aszfaltburkolatú, majd következik 15 km betonlapokkal fedett út Csernátonig, ezután Kézdivásárhelyen át Bákóig aszfaltburkolatú. A Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda szakasz (DN12) 64 km, végig aszfaltburkolatú.

A megyei utakból 56 km aszfaltozott, 327 km vékony aszfaltozású, és 31 km törött kővel borított. A községi érdekeltségű utakból 57 km könnyű burkolatú, 156 kövezett és 2 km földút. A városok területén lévő közutakból a megyében 231 km útszakaszból 121 km burkolt és alapozott, ami 52,3%-ot tesz ki. A megyei és községi útszakaszok nem biztosítják a forgalom folytonosságát, az állapotuk nagyon rossz. A burkolatok használati ideje az utak felénél már kétszer lejárt, sok az alig használható szakasz. A törött kővel borított szakaszok nem megfelelőek, ablaktörésveszély és por jellemzi az utazást. Vannak községek, ahol néhány szakaszon az út közepes esőzéskor is víz alá kerül, megbénítva a forgalmat.

A nemzeti utak szélessége nem megfelelő, mivel csak kétsávos útszakaszok léteznek. A Brassó–Kézdivásárhely–Bákó útszakaszt 1990 után át-

adták a nemzetközi forgalomnak. A vasúti szállítások hányadának csökkenésével többszörösére nőtt a forgalom egy kétsávos úton, melynek burkolatát nem ekkora terhelésre tervezték.

A vasúti hálózat a megye területén 115 km hosszúságú, a területarányos sűrűség 31 km/1000 km², mely ugyanúgy, mint a közutak esetében, az országos átlag alatt van (47,8 km/1000 km²). Ez elsősorban a megyét borító erdők hányadának tulajdonítható, mely 46,7% területarányosan (az országos átlag ez esetben 39,8%). A villamosított szakasz hossza 46 km, mely a Brassó–Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Nagybánya fővonal a megyére eső szakaszát jelenti. A Sepsiszentgyörgy–Kovászna–Kézdivásárhely–Bereck szakasz 63 km hosszú. Itt nincs villamosítás.

A Bodzaforduló–Brassó szakaszon csak 6 km esik a megye területére. Itt az a fontos, hogy a Bodza-vidék is be van kapcsolva a vasúthálózatba. Ez sem villamosított szakasz. Fontos megemlíteni, hogy Barót városa is be van kötve egy 4 km hosszúságú ipari vonallal a Bukarest–Brassó–Segesvár–Nagyvárad fővonalra, mely villamosított Bukarest–Kolozsvár között, és teljes hosszában kétsávos. A megye területén nincs olyan kétsávos vasútszakasz, amely legalább két állomást összekötne. Ez lassítja a forgalmat, ugyanakkor leromlott a vágányok állapota, sehol sem léphetik át a vonatok a 100 km/h sebességet, és a Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely–Bereck szakaszon 40 km/h sebességkorlátozást vezettek be.

Összességében elmondható, hogy a megye szállítási infrastruktúrája összhangban áll geopolitikai helyzetével, egy országos csomópont mellett (Brassó), a dél-erdélyi régiót a moldvai térség középső részével összekötő útvonal mentén. Mivel a moldvai övezet gazdaságilag még alvó régió, az infrastruktúra milyensége összhangban áll a fuvarozási szükséglettel a sáv szélesség tekintetében. Az ígássalal vontatott szállítóeszközök napközbeni sokasága az egysávos menetirányú utakon az elviselhetőség határáig megnehezíti a közlekedést. Ennek feloldása rövid távon komolyan növelné az utak biztonságát és csökkentené a szállítási időt.

Vízgazdálkodási infrastruktúra

A folyóvizek a megye területének 85%-át az Olt árövezetéhez kapcsolják. A megye egyedüli gyűjtőtava SepsibResenyőn van. Az itteni vízkészlet 3,5 M m³, melyből 0,6 m³/s hozammal öntözéses mezőgazdaságot folytatnak 1300 ha-on. 1997-ben a vízhozamok biztosítása és az árvízvédelem érdekében több munkát végeztek el, elsősorban a Feketeügy és az Olt folyók mellékén. Árterületeket hoztak létre a települések védelmének érdekében.

A megye 127 településéből 17 településen van központosított vízhálózat. A vízhálózat teljes hossza 1997-ben 282 km volt, melyből 191,2 km a városokban és 90,8 km falun található. 1997-ben 18 244 000 m³ vizet szállítottak, melyből gazdasági vállalatoknak és intézményeknek 6 773 000 m³-t, és a lakosságnak 11 471 000 m³-t. A vízszolgáltatás folytonos. Kovászna és Barót esetében minőségi gondokkal küzdenek (a felszíni vízgyűjtés miatt). Ezzel párhuzamosan a megyében a vízhálózat elavult, és a csövek minősége nagyon megrongálódott.

Távközlési hálózatok

A vezetékes távközlési hálózat, a telefonhálózat a főbb útvonalak mentén halad végig. 1997-ben a lakosságátlagos vonalellátottság a megyében 12,8% átlagos értéket mutat, nagy polarizációval a városok 20,7%-a és a falvak 4,1%-a között. Az 1997-es évben a 29 703 vonalbérlőből csak 1800 volt digitális technológiájú, a többi hagyományos vonal volt. Az 1998-as év áttörést hozott Sepsiszentgyörgy telefonellátottságában.

A Romtelecom (román távközlési vállalat) üzembe helyezett egy EWDS típusú, 10 000 vonalas digitális központot. Így 5300 régi vonal vált digitalizált, nemzetközi vonallá, valamint 3500 kérést tudtak kielégíteni, melyek régisége 1-től 8 évig terjedt. A Sepsiszentgyörgyön működő 1800 vonalas központot két részre bontva áttelepítették Kézdivásárhelyre 900 vonallal, ezzel megoldva ezen városok nemzetközi vonaligényét is. Az 1999–2000-es periódusra terveztek egy 5000 vonalas fejlesztést Kézdivásárhelyre, és egy 3000 vonalas fejlesztést Kovásznára. 1998 végére a sepsi régióban üzembe állítottak – Uzonban és Kökösen – egy-egy 300 vonalas digitális központot. Ez a mikrorégió belső kommunikációs kohézióját erősíti.

A megyén halad keresztül két fontos optikai kábel. Az egyik nemzeti fővonal, a Brassó–Sepsiszentgyörgy–Kovászna–Kézdivásárhely–Bereck–Bákó vonal, a másik regionális vonal, a Sepsiszentgyörgy–Mikóújfalú–Tusnád–Csíkszereda útvonalon. Az optikai kábelek mentén levő településeket 2000-ig csatlakoztatták a sepsiszentgyörgyi digitális központra. A többi települést rádióhullámos rendszerrel csatlakoztatták. A fentiekből kitűnik, hogy a legjobban fejlesztett infrastrukturális hálózat a távközlés lesz. A kommunikációnak technológiai korlát nem fogja útját állni.

A különböző ágazatok összehasonlító vizsgálatából az tűnik ki, hogy az élelmiszeripar a forgalom 42%-át teszi ki, a többi feldolgozóipari ágazat pedig sorrendben: építőipar 15,04%, textilipar és készruhaipar 11,50%, villanymotor és autóalkatrész 11,23%, dohányipar 7,49%, faipar 4,09%, gépipar 3,28%, építőipari anyagok előállítása 2,21%, utak, hidak építése,

karbantartása 1,61%, épületgépészet, szerelés 1,43%, fémek újrahasznosítása 0,64%, műanyagipar 0,51%.

A hatékonysági vizsgálatból kiderül, hogy termelékenység tekintetében az élelmiszeripar a legjobban szervezett ágazat, ezt követi az ugyancsak kimagasló termelékenységet mutató cigarettagyártás, ahol a munkavállalók esetében nem beszélhetünk rejtett munkanélküliségről, mint a gépipar esetében. Utóbbi azóta átesett egy újabb leépítési hullámon, és a termelékenysége kétszeresére emelkedett, de az ágazat tőkeintenzitása mellett még mindig mélyen a nemzetközileg elvárt szint alatt van.

Érdemes még követni a textil- és készruhaipar termelékenységét, amely közismerten a leghatékonyabb automatizálás mellett is nagyon sok eleven munkát épít be az előállítási láncba.

Ennek az iparágak tehát a kullogó helyezése némileg elfogadható, bár ez sem éri el a nyugat-európai színvonalat. Ami tovább rontja a város versenyképességét, az a villanymotor- és autóalkatrész-ipar, mely a közismert magas tőkeintenzitás mellett igen alacsony hatékonysággal dolgozik. Itt azonban az ágazatelemzésnél rávilágítunk, hogy egy valóságot erősen torzító átlagról van szó, ahol az iparág elsöprően domináns vállalata keretében két részleg, egy nagyon hatékony villanymotor- és egy nagyon rossz technológiájú – ebből kifolyólag nagyon pazarló – autóvillamossági részleg eredményeit mutatják ki a könyvekben. Az építőiparnál nincs számba véve az ideiglenes és alkalmilag dolgoztatott munkaerő, tehát magasabb hatékonyság jött ki a valósnál.

A jövedelmezőségi mutató alatt az egy alkalmazottra jutó profit mértékét értjük, ebben a vonatkozásban a dohányipar lóhosszal vezet a faipar előtt. Érdemes ezzel a két ágazattal foglalkozni ebben a megvilágításban, az egyikük nagy hagyományú zászlós iparág, a faipar pedig mindenkor székelyföldi alapágazat. A jövedelmezőségi lista további, soron következő ágazatainak nincs számottevő súlyuk a mai struktúrában, esetükben távlati növekedési potenciáljukat érdemes vizsgálni.

A dohányipar jövedelmezőségét a területi monopólium jelleg adja, és az a tény, hogy a legalacsonyabb árfekvésű népcigaretta márkája országos elismertségnek örvend. A faipar kimagasló jövedelmezősége egyrészt az 1997-ben liberalizált deszkaexport jövedelmezőségének köszönhető, ilyen nagyarányú kimutatottsága pedig adminisztratív okra vezethető vissza. Ezen azt értjük, hogy a termelővállalatok öt év adómentességet élveztek, és ebből az iparágból nagyon sok cég esett ezen rendelkezés hatálya alá, tehát értelmetlen volt a profitrejtés.

Ebben a tekintetben a sereghajtók régi állami vállalatok által dominált ágazatok. A patinás textilipar a transzferárak miatt, a gépipar pedig piacszűkülés, valamint kihasználatlan kapacitások miatt veszítette el versenyképességét.

6.4.8. Nord-Vest (Északnyugat)⁸⁵

A régió területe 34 160 km², Románia területének 14,33 százaléka. Elhelyezkedését tekintve azt mondhatjuk, hogy Románia északnyugati részénél fekszik, északról Ukrajna, keletről a North-East régió, délről a Central régió és a West régió, illetve nyugatról Magyarország határolja.

48. táblázat: Románia északnyugati régiójának adatai

Megye magyarul	Megye románul	Kétbetűs kód	Területe (km ²)	Népesség (2002, fő)	Népsűrűség (fő/km ²)	Magyarok aránya (%)	Székhely magyarul	Székhely románul
Bihar	Bihor	BH	7544	600 246	79,57	25,96	Nagyvárad	Oradea
Beszterce-Naszód	Bistrița-Năsăud	BN	5355	311 657	58,20	5,88	Beszterce	Bistrița
Kolozs	Cluj	CJ	6674	702 755	105,30	17,40	Kolozsvár	Cluj-Napoca
Máramaros	Maramureș	M M	6304	510 110	80,92	9,08	Nagybánya	Baia Mare
Szatmár	Satu Mare	S M	4418	367 281	83,13	35,20	Szatmár-németi	Satu Mare
Szilágy	Sălaj	SJ	3864	248 015	64,19	23,05	Zilah	Zalău

Forrás: Portraits of Regions

(<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/ro06.htm>)

A térséget hat egységre oszthatjuk fel, melyek a következők: Bihar (Bihor), Beszterce-Naszód (Bistrița-Năsăud), Kolozs (Cluj), Máramaros (Maramureș), Szatmár (Satu Mare) és Szilágy (Sălaj). A régióhoz 23 város, 12 bíróság, 386 önkormányzat és 1823 község tartozik.

A régió geográfiai elhelyezkedését egy „amfiteátrum”-hoz hasonlíthatjuk (sík vidék, félkörben hegyekkel szegélyezve): északkeletről a Keleti-Kárpátok, délnyugatról pedig a Nyugati-Kárpátok határolja. A térség sík, alföldi jellegű része (főként Bihar és Szatmár megyében található) az or-

⁸⁵ Portraits of the Regions (<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/ro06.htm>)

szág nyugat-alföldi tájegységéhez tartozik. A régió középső részét a Szamos folyó szeli át, amely kettéosztja a tájat: a dombos Szamos-fennsíkra és a Transsylvaniai-Alföldre.

A földrajzi elhelyezkedésből adódóan a régió éghajlatát nagymértékben meghatározza az Egyenlítőől és az óceántól való távolság, klímáját a mérsékelt övi sajátosságok jellemzik: forró nyár, hideg tél, magas csapadék-mennyiség. Nem releváns a különbség a térség hegyes, dombos és sík vidékeinek hőmérsékletbeli különbségei között.

A régi vízrajzából láthatjuk, hogy igen sok vízfolyás található ezen a területen. A legnagyobb folyók: Szamos-Tisza, a Crisul Negru, a Crișul Repede és a Barcau.

A helyi környezetvédelmi felügyelőség mintát vett a levegőből és megvizsgálta azt, így arra a következtetésre jutottak, hogy a régió légszennyezésében határozott javulási tendencia figyelhető meg⁸⁶.

A felszíni vízminőség értékelése alapján azt mondhatjuk, hogy a térség biztosít megfelelő minőségű vizet, sőt még javuló tendencia is megfigyelhető.

A még 2000-ben a maximálisan megengedett ólom és kadmium koncentrációja Baia Mare városában meghaladta a megengedett értékeket.

A nem szabályozott, kontrollálatlan földkezelési gyakorlat földcsuszamlásokat, erős talajeróziót okoz, ezért nagy területeken lenne szükség erdősítésre és megfelelő felszínvíz-kezelésre.

A régió 29,4 százalékát erdők, fák borítják (bükk, lucfenyő, erdei fenyő a hegyes vidékeken, tölgy a dombos, sík területeken). Az épületfa minőségét tekintve Románia összes régiója közül a negyedik helyen áll.

A földrajzi diverzitásnak, azaz a faji sokféleségnek és a számos, értékes földtani képződménynek köszönhetően a régió talajszerkezete nagyon gazdag természeti erőforrásokban. A színesfémek közül a vidék gazdag aranyban és ezüstben, ólomban, grafitban, kaolinban, földgázban, valamint az ásványvízkészletek mennyiségi és minőségi jellemzői is kedvezőek. A termálvizek, a kvarchomok és az alabástrom fontos és meghatározó tényezők a régió gazdasági fejlődésében. Ezek a természeti erőforrásokon kívül a régióban található még a kén, bikarbonát és termál gyógyvíz, mely igen hatékonyan kezeli a reumás, gyomorhurutos és a cukorbetegséghez kapcsolódó tüneteket.

⁸⁶ Portraits of the Regions (<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/ro06.htm>)

Nagyon sok természetvédelmi területtel is büszkélkedhet a térség: Lacul Stâncii, Cetatea Ponorului (Ponor Stronghold), Cetatea Radesei (Radesea Stronghold).

1996 júliusában a régió népessége 2 872 85 fő volt, míg 2000 júliusában 2 844 042 fő (1 százalékkal kevesebb, mint az 1996-os adat). A népesség 52,6 százaléka élt városokban, a városok közigazgatásához tartozó településeken. A népsűrűség 1996-os értéke 84,1 fő/km²-ről leesett 83,3 fő/km²-re 2000-ben.

A fiatal lakosság (0–24 éves korúak) 2000-ben a népesség 35,3 százalékát alkotta, mely érték meghaladta ugyan az országos átlagot, de mégis alacsonyabb volt, mint az 1996-os érték (37,6%). A 65 éven felüli lakosság aránya a régióban 12,5%, mely alacsonyabb volt, mint az országos átlag, de magasabb, mint a 4 évvel korábbi felmérés során számlált arány.

A régió lakóinak átlagos életkora 36,6 év. Ez az érték 0,6 évvel volt alacsonyabb, mint a román átlag. A születési ráta 2000-ben a következőképpen alakult: 1000 lakosra 10,7 élveszületés. Ez a térségi adat felülmúlta a nemzeti átlagot.

A halálozási ráta szerint 2000-ben 1000 főre 12,0 halálozás jutott. Az 1996-os eredményhez képest 2000-ben 1,3 fővel nőtt az arány 1000 főnként. A csecsemőhalálozás rátájában 2000-ben 17,3 egy éven aluli csecsemő halálozása jutott 1000 élveszületésre. Ebből a szempontból is kedvezőbb volt a régióhoz tartozó érték, mint a nemzeti átlag.

2000-ben a házasságkötések alakulásáról elmondhatjuk, hogy minden 1000 főre 6,2 házasság jutott a vizsgált évben. Ez az eredmény is felülmúlta az országos adatot. A válásokra vonatkozó régiós adat szerint évente 1000 főnként 1,29 válás jutott. Az északnyugati területek eredménye ebben az esetben is – az országoshoz képest – optimistább trendekről árulkodott.

A várható élettartam 1998 és 2000 között 66,1 év volt a férfiaknál, és 73,1 év a nőknél, és a régiós lakosság várható élettartama alacsonyabb volt, mint a román átlag.

Az északnyugati régiót a magas munkaerő-állomány jellemzi. 2000-ben a 15–64 éves korú lakosság 68,7 százalékát alkotta az össznépességnek. Az alkalmazásban álló lakosság a gazdaság következő ágazataiban tevékenykedett: 45,9 százalékuk a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban; 22,2 százalékuk az iparban; 3,4 százalékuk az építőiparban; 7,9 százalékuk a kereskedelemben; 0,8 százalékuk a pénzügyi, banki és biztosítási szektorban; 4,2 százalékuk pedig az egészségügyben és a szociális ellátásban.

A foglalkoztatási ráta különbözik minden egyes térségben. Fontos változás következett be a gazdasági szektorokban 1996 és 2000 között. A földtulajdonosok kárpótlása és az elbocsátott dolgozók vándorlása a mezőgazdaságba megnövelte a foglalkoztatottak számát a mezőgazdasági szektorban, és csökkentette az iparban. A változás a foglalkoztatási szerkezetben előrevetített egy kismértékű foglalkoztatási növekedést a mezőgazdaságban, azonban az elbocsátott munkavállalók még mindig nagyobb arányban helyezkednek el a szolgáltató szektorban.

A regisztrált munkanélküliek aránya 2000 végén elérte a 8,5 százalékot (7,9% a nőknél ez az arány). Ez az érték 2 százalékponttal elmaradt a román nemzeti átlagtól. A legmagasabb munkanélküliségi ráta a regisztrált munkanélküliek körében a Bistrița-Năsăud térséghez, valamint Cluj térséghez kötődött (11,3% teljes, és 9,3% a nőknél). A legalacsonyabb arányt találjuk Szatmár (Satu Mare) (4,5% összesen, és ebből a nőknél 3,4%) és Bihar (4,6% összesen, 3,6% a nőknél) megyéknél. Bistrița-Năsăud és Cluj térségeinek volt 1996-ban is a legmagasabb a munkanélküliségi rátája, mely értékét tekintve 8,4 és 8,1% volt. 1996-ban a legalacsonyabb értéket Máramaros (2,8%) és Bihar (2,7%) területei érték el. 2000-ben a női alkalmazottak aránya az összes foglalkoztatotton belül 47,2% volt, mely eredmény túlmutatott az országos átlagon (46,4%).

A foglalkoztatási szerkezet életkor szerinti vizsgálatakor is érdekes információkra bukkanhatunk. A legtöbb fiatal munkavállaló az ipari és szolgáltatási szektor vállalatainál dolgozott, azonban az 50 év feletti dolgozók többségében mezőgazdasági területeken álltak alkalmazásban. A teljes munkaképes népességben belül a mezőgazdaságban dolgozott a 15–25 éves korosztály 13,4 százalékos arányban, míg az 50–64 és 65 év feletti korosztályoknál ez a megoszlás már jóval magasabb, 29,7% és 21% volt.

Az összes foglalkoztatottak közül az iparban a következő megoszlásban jelentek meg az egyes korcsoportok: a legnagyobb arányban, 47,4 százalékban a 35–49 éves dolgozók voltak jelen. Életkor szerint elemezve a foglalkoztatási struktúrát, egyértelműen meghatározható a trend: az 50 éven aluliak főként az iparban és a szolgáltató szektorban dolgoztak.

2000-ben a teljes jövedelem 68,4 százaléka volt pénzbeli (38,9 százalékát tette ki a fizetés, és 17,9 százalékát a szociális támogatások); 0,8 százaléka egyenlő a vállalatok által nyújtott ingyenes vagy alacsony díjú szolgáltatásokkal; és 30,8 százalékát adta a saját előállítású mezőgazdasági termékek fogyasztása, felhasználása.

Az átlagos, nominális, nettó havi bér 2000-ben 10,6 százalékkal alacsonyabb volt, mint a román országos átlag. A régióban a legmagasabb fizetések Cluj megyéjéhez voltak köthetők, mely érték még így sem haladta meg az országos adatot. A legmagasabb átlagos nettó havi bérek a következő szektoroknál dolgozó munkavállalóknál voltak dominánsak: pénzügyi, banki, valamint a biztosítási szektorban, a gyártószektorban, fűtés- és energiaszolgáltatóknál, a postán, a telekommunikációval foglalkozó vállalatoknál. A legalacsonyabb béreket pedig a hotelek, éttermek és a kereskedelmi szektor munkahelyei fizették a dolgozóiknak.

A régió részesedése 1999-ben Románia összes GDP-jéből 12,2% volt. A bruttó hozzáadott érték 1999-ben 58 752,2 milliárd lejt tett ki. A legmagasabb hozzájárulásuk ehhez a bruttó hozzáadott értékhez a következő szektoroknak volt: szolgáltató szektor 53,8 százalékban, az ipar és az építőipar 29,8 százalékban. 1999-ben a mezőgazdaság részesedése a régió bruttó hozzáadott részesedéséből (16,4%) meghaladta az országos átlagot (15,1%).

A régió akkori egy főre jutó összes hazai terméke 23 342 559 lej, mely a román érték alatt helyezkedett el, így a fejlett régiók rangsorában a negyedik helyre került.

A régió fejlődésének alapját a természeti erőforrások, a kedvező földrajzi elhelyezkedés, a hozzákapcsolódó infrastruktúra, utak, vasútvonal; a kimagasló képzettséggel rendelkező munkaerő, az oktatási és tudományos kutatási központok adják.

2000-ben 42 515 működő, aktív vállalkozás volt jelen a régióban. A kis- és középvállalkozások magas száma jól reprezentálja az erős vállalkozói kedv jelenlétét. Az összes aktív vállalat közül a feldolgozóiparban 7456 cég tevékenykedett. Az összes régióban működő vállalat közül 59,2 százalékuk foglalkozott kis- és nagykereskedéssel, gépkocsiszereléssel, karbantartással, valamint háztartásigép-szereléssel.

Az összes bruttó beruházás 2000-ben 12 863 milliárd lej volt akkori árakon, mely az összes bruttó beruházás nemzeti szintjének 4,8 százalékát jelentette. A legmagasabb aránnyal a feldolgozóipar (40,4%) járult hozzá ehhez az értékhez. Ezt követték a közszolgáltatások (a kis- és nagykereskedelem 19,4 százalékkal, és a hő-, gáz-, víz- és energiaszolgáltató 16,6 százalékkal).

A régió természeti adottságai biztosítják a mezőgazdaság komplex fejlődési lehetőségeit. A mezőgazdaság a GDP-hez való hozzájárulás szempontjából a második legmeghatározóbb gazdasági ágazat.

A térség részesedése a gabonatermelésben igencsak meghatározó, annak ellenére, hogy néhány területnek a talaja és éghajlati adottságai nem feltétlenül indokolják ezt, nem éppen a legkedvezőbbek a gabonatermesztéshez.

2000-ben a mezőgazdasági földterületek aránya az összes földterülethez képest 61,5% volt. A hasznosítást tekintve megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági céllal tartott földeken 48,01 százalékban szántók, 31,75 százalékban legelők, 17,45 százalékban szénás területek és a maradékban szőlő- és gyümölcsöskertek találhatóak. 2000-ben a magánszektor birtokolta a teljes mezőgazdasági területek 97,59 százalékát.

A 2000-es év végére az agrárszektor 23 770 traktorral rendelkezett, ami Románia összes traktorszámának 14,9 százaléka. A régió haszonállat-állománya 505 ezer marhából, 826 ezer disznóból, 969 ezer birkából, 56 ezer kecskéből, 120 ezer lóból és 6896 ezer baromfiból állt. Ezeknek a haszonállatoknak a többségét a magánszektor birtokolta.

2000-ben a földművelés által előállított termékek a következőképpen alakultak: 1047,9 ezer tonna gabona, 2,8 ezer tonna zöldség, és 45,6 ezer tonna napraforgó.

A természeti-környezeti adottságok biztosítják a turisztikai vonzást a régióban, ami a hegyes földrajzi jellegzetességeknek, a neocén kori vulkanikus és mozaikos kőzettani földrajzi jellemzőknek köszönhető. A régióban megtalálható számos barlang, szoros, szurdok is hozzájárul a táj szépségéhez.

A Crișul Repede folyó völgyének területe hozzátartozik Bihar és Cluj megyékhez, mely területeket a festői szép falvak jellemzik. Ezek a falvak híresek a bútoraikról és a hagyományos paraszti egyszerűségükről, népművészeti hagyományaikról. Fából készült templomok, a paraszti építészeti sajátosságok, a berendezési tárgyak mind hozzájárulnak a régió szépségéhez, elragadó egyszerűségéhez.

A turistaszálláshelyek száma 2000 júliusában 25 547 férőhely volt, amelyből 15 481 motelekből, 1817 nyaralókban, faházakban, 891 családi házakban, bungalókban, 566 panziókban, 3118 táborhelyeken, 3608 iskolai táborokban és 66 vendéglőkben állt a túrázók rendelkezésére.

Habár igen jelentős turisztikai potenciállal találjuk szembe magunkat, a régió turizmuskihasználtsági indexe 29,9%.

A térség elhelyezkedéséből adódóan fejlett az úthálózat: öt fontos európai útvonal kereszteződésében található. Ez a tény is indokolja a gyártó- és szolgáltatóipar fejlődését. 11 566 km hosszúságú közútvonala volt 2000-

ben a térségnek, melyből 1942 km az országos út. A közutak sűrűségét tekintve elmondhatjuk, hogy 100 km²-es területre 33,9 km-nyi úthosszúság jutott.

A vasúthálózat hossza 2000-ben 1645 km volt. 1000 km²-nyi területre 48,2 km vasútvonal jutott. Ez a sűrűsége vonatkozó érték kissé magasabbnak bizonyult, mint az országos, román átlag (46,2 km 1000 km²-enként).

A régióknak négy reptere van. Cluj-Napoca repterén mind belföldi, mind pedig nemzetközi forgalomban indulnak járatok. A térség kommunikációs vonatkozásait nézve megállapíthatjuk, hogy a vonalastelefon-előfizetők hálózata 1,3 százalékkal nőtt 1999-ről 2000-re.

2000 végére a hivatalosan is lakóingatlanok számító épületek száma 999 439 volt, és ezekhez 2 287 280 szoba tartozott, 35 723 m²-es területtel. Az 1996-os évhez képest 1,1 százalékkal emelkedett a lakások, házak száma. A rendelkezésre álló szobák 39 167-tel, azaz 1,7 százalékkal növekedtek, valamint a lakóingatlanok összterülete is nőtt 796,8 ezer m²-rel 1996-hoz képest 2,3 százalékkal.

A lakások többsége, 96,3 százaléka volt magántulajdonban. Ennek egyik döntő oka az, hogy az állami tulajdonban lévő ingatlanok visszakerültek eredeti tulajdonosaikhoz, illetve számos új lakás is épült.

2000-ben az újonnan épült és elkészült lakóházak száma 2946 volt, 9,7 százalékkal magasabb, mint 1996-ban. 2000 végén a régió teljes ivóvízhálózatának hossza 6311 km volt, 5,9 százalékkal hosszabb, mint 1996-ban. 2000-ben a régióban 106 település volt bekötve a csatornarendszerbe, és a csatornák teljes hossza 2178,2 km-t tett ki. A hosszúság 2000-ben 9,7 százalékkal felülmúlta az 1996-os értéket.

173 településen biztosították a földgázellátást a lakosság számára (43 településsel többnél, mint 1996-ban), az ellátórendszer hossza 3205 km volt (32,1 százalékkal több, mint 1996-ban).

1990-ben a születésszám radikális csökkenése miatt az óvodába beiratkozott gyerekek is kevesebben voltak, mint korábban, így az intézmények száma is csökkent az 1996-os 1913-ról 2000-ben 1278-ra. Ez a csökkenés megegyezett az országos trenddel.

Másik oldalról azonban a régió középiskoláinak száma emelkedett: az 1996/1997-es iskolai évben 182 volt, míg az 1999/2000-es tanévben már 193-ra, 2000/2001-re pedig 199-re nőtt. A szakok és diákok számának gyorsított ütemű emelése jellemezte az átmeneti, átalakuló szakaszt. A 2000/2001-es tanévben a diákok száma a régióban elérte a 74 420-at, mely

érték 45,5 százalékkal több, mint 1996/1997-ben, amikor is 51 157 diák tanult a régió iskoláiban.

2000-ben a térségben 2021 könyvtárat számlálhattunk, mintegy 794 ezer taggal. A legmagasabb a tagok létszáma Cluj tartományában volt, ahol 454 könyvtárra 289 ezer olvasó jutott.

1996-ban az északnyugati régióban összesen 900 sportközpont létesült mintegy 30 ezer fős tagsággal. 2000-ben a sportközpontok száma már 1093-ra nőtt (többségük, 333 Cluj megyében), és a tagságuk is felduzzadt 30 413 főre.

Az északnyugati régió Románia nyolc régiója közül a közepesen fejlettek közé tartozik. Viszonylagosan kedvező a helyzet Kolozs megyében, ahol 1990 után az iparban megkezdődött a modernizáció. A megye nagyszámú és sokféle ipari és kereskedelmi vállalkozásnak ad otthont. Egyetemen rendelkezik, ezért jelentős a magasán képzett munkaerő. Kedvező földrajzi fekvése, közlekedési gócpont jellege erősíti a megye versenyképességét. Komparatív előnyei közé tartozik jelentős feldolgozóipara. Az iparban gyorsan nő a munka termelékenysége. Sikeres ágazata a gyógyszergyártás, valamint a tej- és tejtermék-feldolgozás.

A magyar lakosság gazdasági pozíciója megyénként eltérő. Szilágy megyében a magyarok többsége falvakban él, Kolozsban inkább városokban. Általános tendencia az elöregedés és az elvándorlás. A fiatalabb nemzedéket a gazdasági perspektíva hiánya, a kitörési lehetőségek korlátozottsága érinti hátrányosan. Ugyanakkor számos magyar vállalkozó sikeres különböző iparágakban: nyomda, telekommunikáció, gépjárműalkatrész-gyártás, ingatlanforgalmazás, építőipar, kertészet. Kedvezőtlen azonban, hogy a magyarok által lakott megyék többségében nincs számottevő, Magyarországról származó befektetés, ami pedig egyúttal támogatná a helyi magyarság gazdasági felemelkedését. Egyetérthetünk azzal a megállapítással, hogy az igazi lehetőségekhez képest túlságosan kevés Erdélyben a magyar tőke.

Szatmár megye adottságai is viszonylag jók, bár megközelíthetősége kedvezőtlen. Relatív nagyszámú a bér munkában dolgoztató külföldi vállalatok száma, elsősorban olasz és német tőke foglalkoztat olcsó helyi munkaerőt a textil- és konfekcióiparban, a bortermelésben és a bútorgyártásban. A lakosság nagyobb része a mezőgazdaságból él, vagyis komoly a munkaerő-tartalék. A magyarországi tőke főleg a malom- és az építőiparban van jelen.

Bihar megyében a korábban fejlett timföldgyártás megszűnt, több gépipari vállalatot felszámoltak. Az ipar szerkezete átalakult, nőtt a fogyasztási cikkek termelése. Jelentősnek mondható az élelmiszeripar, az üdítőitalgyártás, valamint a német és olasz bér munkán alapuló cipőipar. A megye földrajzi fekvése kedvező, határ menti fekvése komoly előny. Az építőanyag-ipart és más kapcsolódó ágazatokat nagy megrendelésekkel kecsegteti a nemrégiben indult észak-erdélyi autópálya építése. A privatizáció keretében a magyar lakosság csak kismértékben jutott tulajdonhoz. Ennek egyik oka az volt, hogy a tulajdonváltást megelőzően kevés magyar volt vezető tisztségviselő az állami vállalatoknál, illetve a közigazgatásban, így kimaradtak a vezetői kivásárláson alapuló privatizációból is. A magyar lakosság vállalkozói inkább az új cégek alapításában tűntek ki.

A magyarországi cégek keleti terjeszkedése az uniós csatlakozással felgyorsult, a magyar tőke kiáramlása bővült. Ugyanakkor az előcsatlakozási alapokon keresztül, elsősorban 2004–2007 között hatalmas összegű támogatás áramlott Romániába, s ennek kiaknázása a magyarországi vállalkozások számára is új piacnövekedési lehetőséget kínált.

Bibliográfia

Hivatalos kiadványok

- CEC: *A new partnership for cohesion. Third report on economic and social cohesion.* European Commission, February 2004.
- CEC: *A reformed Cohesion Policy for a changing Europe.* 10 Questions and Answers.
- CEC: *An initial report on the Interreg Community initiative 1994–1999* (January 2000).
- CEC: *An initial report on the Urban Community initiative 1994–1999* (January 2000).
- CEC: *An overview of Regulations 2007–2013 on Cohesion and Regional Policy.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2002.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2003.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2004.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2005.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2006.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2007.*
- CEC: *Annual report of the Cohesion Fund 2008.*
- CEC: *Az Európai Gazdasági Közösség Alapító Szerződése.* Róma, 1957. március 27.
- CEC: *Better management through evaluation. Mid-term review of the Structural Funds programmes: Objective 1 and 6 (1994–99).* CEC, Brussel, 1999.
- CEC: *Changing regions – structural changes in the EU regions* (February 2007).
- CEC: *Cohesion Policy 2007–2013 : Factsheets.*
- CEC: *Cohesion Policy 2007–2013, National Strategic Reference Frameworks,* 2008.
- CEC: *Cohesion policy: the 2007 watershed.* Legislative proposals by the European Commission for the reform of cohesion policy (2007–13 period).
- CEC: *Commission guidelines for regional development programmes 2000–2006.*
- CEC: *Community Support Framework: 1994–1999.* CEC, Brussel, 1996.
- CEC: *Comparative factsheet: programming periods 2000–2006 and 2007–2013 (eligibility & allocations) –* (October 2006).
- CEC: *Competitiveness and cohesion: trends in the regions...* CEC, Brussel, 1994.

- CEC: *Competitiveness, sustainable development and cohesion in Europe – From Lisbon to Gothenburg*, 2008.
- CEC: *Cooperation accross the European Territory. European Spatial Development Perspective (ESDP): Summary of the First Official Draft*. Inforegio. 1998.
- CEC: *Cooperation without frontiers*, 2008.
- CEC: *Employment in Europe*. CEC, Brussel, 1997.
- CEC: *Environment in the European Union 1995*. CEC, Brussel, 1995.
- CEC: *Europe 2000+. Cooperation for European territorial development*. CEC, Brussel, 1994.
- CEC: *Europe on the move – Working for the regions, EU Regional Policy 2007–2013, 2008 for the 2007–2013 period* (December 2005).
- CEC: *European Economy. One market, one money*. CEC, Brussel, 1990.
- CEC: *European Economy*. Vol. 62. CEC, Brussel, 1999.
- CEC: *Fourth annual report. The implementation of the reform of the Structural Funds 1992*. CEC, Brussel, 1994.
- CEC: *Guidleines for monitoring and mid-term evaluation*. CEC, Brussel, 1999.
- CEC: *Partnership with the Cities. The URBAN Community Initiative*, 2008.
- CEC: *Sixth Periodic Report on the regions: Summary of Main Findings* (November 1998).
- CEC: *Sixth Periodic Report on the regions: Summary of Main Findings*. Inforegio. 1999.
- CEC: *Sound management of the Structural Funds: a major issue for the Union's development – January 2001*.
- CEC: *Structural assistance for the applicant countries*. Inforegio. 1999.
- CEC: *Structural Funds 1996: Summary of the Annual Report*. Inforegio. 1997.
- CEC: *Structural Funds 2000–2006. Eligible areas and financial breakdown*. Inforegio. 1999.
- CEC: *Structural Funds and Cohesion Fund 1994–99. Regulation and Commentary*. CEC, Brussel, 1996.
- CEC: *The Basic Essentials on Regional Policy*.
- CEC: *The competeveness of European industry*. CEC, Brussel, 1998.
- CEC: *The impact of Structural Policies on Economic and Social Cohesion in the Union 89–99*. CEC, Brussel, 1999.
- CEC: *The implementation of the reform of the Structural Funds in 1993. Fifth annual report*. CEC, Brussel, 1995.
- CEC: *The Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) in 2005, 2007*.

- CEC: *The outlook for the European cohesion policy after 2006. Contribution of Belgium with a view to the informal council of Chalkidiki on 16 May 2003.*
- CEC: *The regions and the new economy – Guidelines for innovative regional development measures 2000–2006* (January 2001).
- CEC: *The Structural Funds in 1997. Ninth annual report.* CEC, Brussel, 1999.
- CEC: *Thematic Evaluation of the “Structural Funds” Contributions to the Lisbon Strategy* (February 2005).
- CEC: *Towards Sustainability.* CEC, Brussel, 1997.
- CEC: *Working for the regions, EU Regional Policy 2000–2006 – 2nd edition,* 2004.
- CEC: *Policy guidelines for regions falling under the new regional competitiveness and employment objective.*
- Európai Bizottság – Regionális Politikai Főigazgatóság: *Új partnerség a kohézió érdekében – Konvergencia, versenyképesség, együttműködés: harmadik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról,* 2004.
- Európai Bizottság (www.europa.eu.int/comm/index_en.htm)
- Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Orientációs Szekciója (http://europa.eu.int/comm/agriculture/fin/index_en.htm)
- Európai Régiók Tanácsa (www.ccre.org)
- Európai Regionális Fejlesztési Alap (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l60015.htm>)
- Európai Szociális Alap (http://europa.eu.int/comm/employment_social/esf/en/legtexts/reg_gen.htm)
- Európai Tájékoztatási Központ (www.eudelegation.hu/etk)
- Financing Memorandum Agreed between the European Commission and the Republic of Hungary Concerning the grant of assistance from the ISPA to the following measure.
- OECD – Magyar Közigazgatási Intézet: *Közszektor: Az OECD-tagországok közigazgatásának jellege.* MKI, Budapest, 1992.
- OECD IEA: *Key World Energy Statistics from IEA.* IEA, Paris, 1998.
- OECD: *Management accross the levels of the government.* OECD, Paris, 1998.
- OECD: *Public Management Developments. Survey 1993.* OECD, Paris, 1994.
- OECD: *Regional Performances and factors of competitiveness.* OECD, Paris, 1997.
- Official Journal of the European Communities.
- Oktatás – rejtett kincs [1997]. Jacques Delors vezette Nemzetközi Bizottság jelentése az UNESCO-nak az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről. Magyar UNESCO.

- Régiók Bizottsága (www.cor.eu.int)
Régiók Gyűlése baseli nyilatkozata.
Regional Operational Programme for the Łódz region for the years 2007–2013.
Regional Operational Programme of the Mazovia Voivodship, 2007–2013, version 2.2a (draft), Varsó, 2007. július.
Regionális Önkormányzatok Európai Chartája.
Regionális Politika Főigazgatósága.
(http://europa.eu.int/comm/dgs/regional_policy/index_en.htm)
Regionális politikáról, Strukturális és Kohéziós Alapokról.
(http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm Széchenyi-terv – Autópálya-építési program és kapcsolódó infrastrukturális alprogramok [2000]).
The Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) in 2000 – Annual report. European Commission, 2002.
The Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) in 2001 – Annual report. European Commission, 2002.
The Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) in 2005 – Report from the Commission.
The mini ISPA Report 2000–2004.
(http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/ispa/pdf/stat20002004_en.pdf)
The outsiders [2005]: The European Neighbourhood Policy, International Affairs, 81/4, p. 757–773.
The outsiders [2005]: The European Neighbourhood Policy, International Affairs, 81/4, p. 757–773. Többéves Pénzügyi Megállapodás: 117/2001. (VI. 30.) Korm. Rendelet a SAPARD Többéves Pénzügyi Megállapodás kihirdetéséről.

Könyvek, folyóiratcikkek, kéziratok

- Albrechts, L. – Moulaert, F. – Roberts, P. – Swyngedouw, E. (eds.): *Regional policy at the crossroads: European perspectives*. Jessica Kingsley, 1989, London.
Allen, K. – Bachtler, J. – Clement, K. – Yuill, D. – Wishlade, F. (eds.): *European Regional Incentives 1989*; London, Bowker-Saur.
Allen, K. – Bachtler, J. – Yuill, D.: *Requirements for an effective regional policy*.
Amin, A. – Dietrich, M. (eds.): *Towards a new Europe? Structural change in the European economy*. Edwar Eldgar, Aldershot, 1991.
Andreff, W.: *A visegrádi országok és a maastrichti kritériumok*. Európa Fórum, 7. évf., 2. szám.

- Armstrong, H. – Taylor, J.: *Regional Economics and Policy*. Harvester Wheatsheaf, London, 1993.
- Bakács, A. – Wisniewski, A.: *Lengyelország álláspontja az Európai Unió 2007 és 2013 közötti költségvetéséről*. In: Inotai András: EU-tanulmányok. Nemzeti Fejlesztési Hivatal, Budapest, 2004.
- Balázs, P.: *Integrációs csapdák az Európai Unió és Kelet-Közép-Európa kapcsolatában*. Közgazdasági Szemle, 1997/11.
- Balpataki, F. A.: *Dolnoslasie versenyképessége Lengyelország gazdaságában – A telepítő tényezők vizsgálata*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Baltas, N.C.: *The restructured CAP and the periphery of the EU*. Discussion paper No. 84, Athens University of Economics and Business, Athens, 1997.
- Bándi, Gy. – Balogh, A. – Íjjas, I.: *Az EU környezeti szabályozása által átfogott területek és a*
- Bara, Z. – Szabó, K.: *Gazdasági rendszerek, országok, intézmények*. Szerk. Bara Zoltán. Budapest, 2000. 258.
- Bárány, Zs.: *A csehországi Dél-Morvaország (Jihomoravský) régió bemutatása*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Barta, E.: *Budapest és Pozsony fejlődésének összehasonlítása*. Kézirat, 2007.
- Barta, Gy.: *Regionális iparpolitika az Európai Unió néhány országában*. Struktúrák, Szervezetek, Stratégiák. Ipargazdasági Szemle, 1995. 3–4. sz.
- Bartke, I.: *A társadalom és a gazdaság szerkezetének alapvonásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.
- Bauer, P. Á.: *Lengyelország súlya a kibővített Európai Unióban*. Szakdolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, 2006.
- Bélyácz, I. – Niemann, U.: *Az Európai Unió iparpolitikája*. Kézirat, 1996.
- Benko, G.: *Technológiai parkok és technopoliszok földrajza*. MTA RKK, Budapest, 1992.
- Bernek, Á. – Kondorosi, F. – Nemerkenyi A. . Szabó P.: *Az Európai Unió*. Cartographia Kft., Budapest, 2003.
- Berzéki, K.: *Csehország: Jihovychod*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Blahó, A.: *Európai integrációs alapismeretek*. AULA Kiadó, 2004.
- Bollen, F. – Hartwig, I. – Phedon N.: *EU Structural Funds beyond Agenda 2000*. European Institute of Public Administration, 2000.
- Boros, F.: *A „visegrádi együttműködés” és perspektívája*. Külügyi Szemle, 2/3 sz., p. 73–99.
- Boros, F.: *Szomszédunk, Szlovákia 1993–99 a diplomata történész szemével*. Pesti Kalligram, Budapest, 2000.

- Bullás, N.: *Warmińsko-Mazurskie lengyel vajdaság regionális fejlesztési politikájának bemutatása*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Bútor, M. – Kollár, M. – Mesenznikov, G. (szerk.): *Slovakia 2005 – A Global report on the State on Society*. Pozsony, 2006.
- Castells, M. – Hall, P.: *Technopoles of the World. The making of the 21st Century Industrial Complexes*. Routledge, London – New York, 1994.
- CEC: *Innovative strategies and actions*. Results from 15 Years of Regional Experimentation, European Commission Working Document, European Union Regional Policy, October 2006.
- CEC: *Second Report on Economic and Social Cohesion*. Published by the European Commission, Brussel, 31. January, 2001.
- Central Europe: From Visegrád to Mitteleuropa. *The Economist*, április 16., 27/2005.
- Chatterji, M. – Domanski, R.: *Urban and regional management in countries in transition*. W. N. PWN Warszawa, 1996.
- Cichocki, B.: *The challenge of neighbourhood*. In: *Foreign Policy Review – Polish and Hungarian perspectives*. 2005. 1–2. szám, 3. kötet.
- Cieszkowski, A.: *Policy of the enlarged European Union toward Eastern neighbours: Poland's contribution*. In: *Yearbook of Polish foreign policy 2004*. Administrative and Maintenance Services, MSZ, Warsaw, 2005.
- Czerwinski, G. [2005]: *Poland's relations with the Russian Federation*. In: *Yearbook of Polish foreign policy*. Akademia Dyplomatyczna MSZ, Warsaw, 2005.
- Csáki, Cs.: *Közép-Kelet-Európa és a volt Szovjetunió agrárgazdasága a kilencvenes évek második felében*. Közgazdasági Szemle, 1998. május.
- Császár, A.: *Kis- és középvállalkozások fejlesztése Közép-Kelet Európában*. Cseh Köztársaság Kormánya: *Cseh Köztársaság Regionális Fejlesztési Stratégiája* (070808_Regionaldevelopment-strategy_aj.pdf)
- Csizmadia, Sz. – Hegyi, B.: *Társadalmi és városfejlesztési trendek a közép-kelet-európai országokban a globális folyamatok tükrében*. Budapest, 2005.
- Dankó, G.: *Sziléziai regionális fejlesztések, 2000–2006*. Kézirat, Budapest, 2006.
- Danson, M. (ed): *Regional Governance and Economic Development*. European research in regional science. Pion, London 1997.
- Dezséri, K.: *Kérdések az EU alkotmányos szerződésének jövőjével kapcsolatban*. Európai Tükör, X. évf., 11. szám, 2005. november.
- Dick, L.: *Európai Unió: történet, szervezet, működés*. Geomédia Szakkönyvek, Budapest, 2002.
- Diekmann, A.: *Towards More Rational Transport Policies in Europe*. Deutsches Instituts Verlag, Köln, 1995.

- Domokos, E., Katona L.: *Útban az Európai Integráció felé; Az Európai Integráció kézikönyve*. Pallas – Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004.
- Dorgai, L.: *A vidékfejlesztés támogatásának elvei és gyakorlata az Európai Unióban (jogszabályok, értelmezések, és a gyakorlat)*. Budapest, 2002.
- Dunford, M. – Kafkalas, G. (eds.): *Cities and Regions in the New Europe*. London, Belhaven Press, 1992.
- Dvorácskó, G. [2007]: *Csehország gazdasági szerkezetváltása 1990 után*. Kézirat, Budapest
- Einheitliches Programmplanungsdokument Tirol nach ZIEL2 im Rahmen der ländlichen Gebiete mit rückläufiger Entwicklung gemäß VERORDNUNG (EG) Nr. 1260/1999 des Rates vom 21.06. 1999 zur 3. EU-Strukturfondsperiode 2000–2006. [2008]
- Ehlich, É., Tamási, P.: *Kelet-Közép-Európa: Honnan-hová?* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- El-Agraa, A.M.: *Economics of European Community*. 3rd edition, Phillip Allan, London, 1990.
- ELTE Regionális Földrajz Tanszék: *Regionális tudományi tanulmányok, 3. Európa: országok, régiók*. Budapest, 1996.
- Enyedi, Gy.: *Kelet-Közép-Európa gazdaságföldrajza*. Budapest, 1978, 27.
- Erdősi, F.: *A transzeurópai hálózatok hatása a területi fejlődésre*. Tér és Társadalom, 1998. 3. sz.
- Erdősi, F.: *Európa közlekedése és a regionális fejlődés*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004.
- Farkas, B.: *Az Európai Unió regionális politikája a gyakorlatban*. Tér és Társadalom, 1997/2.
- Fath J. [1999]: Ausztria területfejlesztési rendszere és az EU regionális politikájának érvényesítésében szerzett tapasztalatok. – Európai Tükör. Műhelytanulmányok: Bővítés és a nemzeti regionális politikák változása.
- Fazekas, J.: *Az Európai Integráció alapszerződése I, II*. KJK, Budapest, 2002.
- Fleischer, T.: *A közlekedéspolitika és a fenntartható fejlődés dilemmái, különös tekintettel a közúthálózatokra*. MTA VKI, Budapest, 2004.
- Forgács, A. – Laboda, Z.: *Az Európai Unió és az oktatás*. Press Publica, Budapest, 2003.
- Forgács, I.: *Az Európai Unió intézményi szemmel*. Budapest, 1997.
- Forgó, M.: *Az Európai Unió agrárszabályozása. 20 kérdés a SAPARD Programról*. Szaktudás Kiadó Rt., 2001/2002.
- Forman, B.: *A visegrádi országok Nemzeti Fejlesztési Tervei*. Falu, Város, Régió, 5. szám, 2004.

- Forman, B.: *Az Európai Unió strukturális és előcsatlakozási alapjai*. Európai Bizottság Magyarországi Delegációja, Budapest, 2001.
- Forman, B.: *Az Európai Unió Strukturális és Előcsatlakozási Alapjai*. INTERPRESS Külkereskedelmi Kft., Budapest, 2003.
- Forman, B.: *Regionális politika az Európai Gazdasági Közösségben. A probléma felismerésétől a megvalósításig. 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Jubileumi tudományos ülés*, 1998. BKE, Budapest, 1998.
- Forman, B.: *Regionális politika az Európai Unióban*. VÁTI, Budapest, 2000.
- Fothergill, S.: *The European Community's RECHAR Programme. An Adequate Response to the Problem of Coal Areas?* In: Hardy, S., Hart, M., Albrechts, L., Katos, A.: *An Enlarged Europe. Regions in Competition?* Jessica Kingsley, RSA, London, 1995.
- Fóti, K.: *Kelet-közép-európai munkaerőpiacok az átmenetben. Foglalkoztatás és munkanélküliség a visegrádi országokban, valamint Szlovéniában*. Külgazdaság, 38. sz., 11. – p. 41–57., 1994.
- Földessy, A. – Lovász, G.: *Európai uniós pályázatok kézikönyve*. Európa Média Kht., Budapest, 2004.
- Fujita, M. – Krugman, P. – Venables, A.J.: *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*. MIT Press, Cambridge, 1998.
- Fülöp, Zs. – Szentirmay, Z.: *Az Európai Unió agrárszabályozása, az Európai Unió Strukturális Alapjai*. Szaktudás Kiadó Rt., 2001/2002.
- FVM: *Iránytű – Az EU-támogatások alapjai*. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium kiadványa, Budapest, 2004.
- Gajewski, J.: *Visegrad Co-operation*. In: *Yearbook of Polish foreign policy*. Akademia Dyplomatyczna, Warsaw, 2004.
- Gáspár, M.: *Az európai unió költségvetésének fejlődése és a 2004-es bővítés finanszírozása*. BCE, szakdolgozat, Budapest, 2006.
- Gaspard, M.: *Le financement des infrastructures de transport en Europe Centrale et Orientale. Évolutions et perspectives*. Presses Ponts et chaussées, Paris, 1996.
- Gazdag, F.: *A comparative analysis of the Visegrád countries and their endeavours to integrate into the North Atlantic Alliance*. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1997.
- GKM: *Gyakorlati tudnivalók az Európai Unióról kis- és középvállalkozóknak*. Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Budapest, 2004.
- GKM: *Gyakorlati tudnivalók az Európai Unióról*. Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Budapest, 2002.

- GKM: *Gyakorlati útmutató a PHARE, ISPA és SAPARD szerződéskötési eljárásokhoz.* (PRAG), Budapest, 2000.
- Gniazdowski, M.: *Possibilities and constraints of the Visegrád countries cooperation within the EU.* In: *Foreign policy review*, 1–2 sz., 2005, 77–96. p.
- Gromadzki, G. – Lopata, R. – Raik, K.: *Friends or Family? Finnish, Lithuanian and Polish Perspectives on the EU's Policy Towards Ukraine, Belarus and Moldova.* Finnish Institute for International Affairs (FIIA), (<http://www.isn.ethz.ch/pubs/ph/details.cfm?id=13608>), 2005.
- Gruber, M: [1997]: *Ziel: Burgenlands Anlauf zum großen Entwicklungssprung.* – In: *Raum*. 25, S. 21-23.
- Guggenberger, G.: *Lengyelország és Ukrajna: Egyenlőtlen partnerek* (Murányi Beatrix fordítása). *Európai Szemle*, 16 évf., 2–3. szám, 2005.
- Gyurgyik, L. és Sebők, L. (szerk.): *Népszámlálási körkép Közép-Európából, 1989–2002.* Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003, 31–61. o. és 186–193. o.
- Hajós, T. [2007]: *Közép-Szlovákia régió.* Kézirat, Budapest
- Halmai, P.: *Az EU Közös Agrárpolitika (CAP) reformjának elméleti alapjai.* Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 2001.
- Halmai, P.: *Az Európai Unió agrárrendszere.* Budapest, 1999.
- Havelka, R. [2007]: *Nyugat-Szlovákiai NUTS II régió, Západne Slovensko.* Kézirat, Budapest
- Hegedűs, Gy.: *Közlekedésgazdaság, közlekedéspolitika.* Novadat, Győr, 1995.
- Hegedűs, M.: *A kis- és középvállalkozások fejlődését alakító makrogazdasági környezet.*
- Heil, P.: *Az Európai Unió bővítésének pénzügyi eszközrendszere.* *Európai Tükör*, 2–3. szám, 2001.
- Horváth, Gy. – Illés I.: *Regionális fejlődés és politika.* *Európai Tükör. Műhelytanulmányok*, 16., 1997.
- Horváth, Gy.: (szerk.): *A Kárpát-medence régiói.* Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004.
- Horváth, Gy.: *A strukturális politika és a kelet-közép-európai régiók. A strukturális politika céljai és a konvergencia eredményei az Európai Unióban.* *Területi Statisztika*, 2004, 7. évf., 3. szám, KSH.
- Horváth, Gy.: *Az európai regionális fejlődés és politika távlatai.* *Tér és Társadalom*, 1998, 3. sz.

- Horváth, Gy.: *Az Európai Unió versenypolitikája és a regionális támogatások*. MTA–RKK, Pécs, 1998.
- Horváth, Gy.: *Európai regionális politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003.
- Horváth, Gy.: *Régiók felemelkedése és hanyatlása*. Regionális átalakulás a Brit-szigeteken. MTA RKK, Pécs, 1997.
- Horváth, Gy.: *Regionális támogatások az Európai Unióban*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Horváth, Gy.: *Terület és településfejlesztési politika*. Jannus Pannonius Tudományegyetem, Pécs, 1994.
- Horváth, J.: *Az Európai Integráció története*. Budapest, Aula Kiadó, 2005.
- Horváth, Z.: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Magyar Országgyűlés, Budapest, 2005.
- Horváth, Zs. – Bándi Gy. – Erdey Gy. – Pomázi I. (szerk.): *Az Európai Unió környezetvédelmi szabályozása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (Környezetvédelmi kiskönyvtár, 8.), Budapest, 2001.
- Hrubos, I.: „*A bolognai folyamat*”: *Az európai felsőoktatási térség gondolatának megjelenése és a megvalósítás esélyei*. OI: Új Mandátum, Budapest, 2003.
- Hudák, A. – Geller B. – Kiss L. – Lukács É.: *A diplomák és szakképesítések kölcsönös elismerése az Európai Unióban és Magyarországon*. Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 2003.
- ICEG: *Eastern European analysis and outlook 2002*. Summary, ICEG European Center.
- Illés, I.: *A regionális együttműködés feltételei Közép- és Kelet-Európában*. Tér és Társadalom, 1997/2.
- Illés, I.: *A területfejlesztés pénzügyi eszközei az Európai Unióban és Magyarországon*. Közgazdasági Szemle, 2002. július–augusztus, 677–698. o.
- Illés, I.: *Előnyök és hátrányok a regionális politikában*. Európai Tükör, 1997, 4., 21–40. p.
- Illés, I.: *Közép- és Délkelet-Európa az ezredfordulón*. Budapest, 2002, 275–357. p.
- IMF: *Governmental Statistical Yearbook*, 2006.
- IMF: *International Financial Statistics Yearbook*, 2006.
- Inotai, A. – Sass M.: *Economic integration of the Visegrad countries: Facts and scenarios*. Külgazdaság, Budapest, 1994, 33.
- Inotai, A. – Szemlér T.: *Részt vállalni a jövőből (Az új közép- és kelet-európai tagországok és az EU 2007–2013 közötti közös költségvetése – Érdekek és együttműködési lehetőségek)*. Európai Tükör, IX. évf., 8. szám, 1994.

- Izické, Hedri G.: *Csatlakozási tárgyalások: kemény témák*. Európai Tükör, 1997/2., 42–51. p.
- Jancsik, A.: *Az Európai Unió turizmussal kapcsolatos intézkedései* – Oktatási segédanyag, KIT, Budapest.
- Jancsó, T.: *Az EU és Oroszország kapcsolata a keleti bővítés tükrében*, BCE, szakdolgozat, Budapest, 2007.
- Jánosi, M.: *Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program*. Kézirat, Csíkszereda, 2006.
- Jánszky, Á.: *A visegrádi országok gazdaságpolitikai és külkapcsolatai, a preferenciális szerződésekből eredő versenyelőnyök és hátrányok*. Összehasonlító elemzés, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 1994.
- Jeszenszky, G.: *A visegrádi gondolat és az euroatlanti integráció*. Magyar Szemle, 1998. augusztus.
- Jobaházi, D.: *Az Európai Unió regionális politikája Świętokrzyskie példáján keresztül*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Kalmár, Sz.: *Az új Bilaterális Szerződések hatásai a Svájc–EU kapcsolatokra*. BCE, szakdolgozat, Budapest, 2007.
- Kaponyi, E.: *Európai közösségi jog*. BIGIS, Budapest.
- Karácsony, S.: *Románia felkészülési helyzete tervezés és programozás tekintetében*. Kézirat, Csíkszereda, 2006.
- Kecskeméti, Cs.: *A Visegrádi Négyek együttműködését érintő politikai, gazdasági és társadalmi tényezők*. D/12.046, kézirat, Budapest, 2006.
- Kecskés, L.: *EK-jog és jogharmonizáció*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2., átdolgozott kiadás, 2002.
- Kégler, Á.: *A visegrádi régió országai az EU-csatlakozás küszöbén*. Trendváltások, tanulmányok, Budapest, 2003.
- Kelemen, M. [2007]: *Lengyelország 2007–2013 közötti időszakra szóló nemzeti fejlesztési terve*. Kézirat, Budapest
- Kelemen, M.: *Az Európai Unió közlekedéspolitikája Ausztria és Hollandia szemszögéből*. BCE, szakdolgozat, Budapest, 2007.
- Kende, T. – Szűcs T.: *Az Európai Unió politikái*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- Kende, T. – Szűcs T.: *Európai Közjog és Politika*. Osiris, Budapest, 2002.
- Kende, T. (szerk.): *Európai közjog és politika*. Osiris–Századvég, Budapest, 1995.
- Kengyel, Á.: *Az EU költségvetésének hosszú távú alakulását befolyásoló körülmények*. Budapest, 2005.
- Kengyel, Á.: *Az Európai Unió regionális politikája és a keleti irányú kibővülés*. Külgazdaság. 1997/7–8.

- Kengyel, Á.: *Az Európai Unió regionális politikája*. Aula Kiadó, Budapest, 2002.
- Kengyel, Á.: *Kohézió és konvergencia az Európai Unióban*. 50 éves a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem. Jubileumi tudományos ülészek, 1998, BKE, Budapest, 1998.
- Kengyel, Á.: *Regionális támogatások és a kohézió korlátai az Európai Unióban*. Közgazdasági Szemle, 1998/5. sz.
- Kerekes, P.: *EU-pályázatok szakszerű értelmezése és kidolgozása*. Közép-európai Üzleti Tanácsadó Kft., Budapest, 2003.
- Kiss, A. É.: *Csehország – Praha*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Kiss, É. [2003]: *Az Európai Unió társadalomföldrajza*. Holnap Kiadó, Budapest
- Kiss, G. F. [2007]: *A lengyel Mazowieckie Régió az Európai Unióban*. TDK dolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, 2007.
- Kiss, J. L. (szerk.): *A huszonötök Európája*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Klaasen, L.H. – Vanhove, N.: *Regional Policy: A European Approach*. Gower House, 1983, Aldershot.
- Kocsis, É. – Szabó, K.: *Technológiai korszakhatáron. Rugalmas technológiák – regionális hálózatok*. OMFB, Budapest, 1996.
- Kollár, E. [2007]: *Tanulmány a Nyugat-Szlovákia NUTS II régióról*. Kézirat, Budapest
- Kovács, T.: *A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig*. IV. falukonferencia. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 1997.
- Kovács, T.: *Régiók és területi különbségek a közép-európai országokban*. Területi Statisztika, 1999, 3. sz.
- Kozenkow, J.: *Budapest és Varsó fejlődésének összehasonlítása 1990-től napjainkig*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Kozenkow, J.: *Lengyelország – Pomorskie fejlesztési tervszövege a 2007–2013-as időszakban*. Kézirat, Budapest, 2006.
- Kőrösi, I.: *Az EU hatása a Visegrádi Országokra*. Külgazdaság, 5. szám, p. 53., Budapest, 1996.
- Kőrösi, I.: *Az Európai Unió és a Visegrádi Országok. Egymásra találhat-e Nyugat- és Közép-Európa? Kihívások*, 79. sz., Budapest, 1996.
- Központi Statisztikai Hivatal Fővárosi Igazgatósága: *Budapest, Varsó és agglomerációik*. Budapest, 1991.
- Krugman, P. – Obstfeld M.: *International Economics*. Harper Collins, New York, 1997.
- Krugman, P.: *Development, Geography and Economic Theory*. The MIT Press, Cambridge Massachusettes, 1995.
- Kruppa, É. (2002): *Az európai térszerkezet új mozaikja, az eurorégiók*. Európa, 2002, IV. évfolyam, 1.szám

- KSH: *Felzárkózás Európában, 1990–1995: A Cseh Köztársaság, Lengyelország, a Szlovák Köztársaság és Magyarország összehasonlító elemzése*. KSH, Budapest, 1996.
- Kuti, T.: *A Visegrádi Négyek együttműködése az EU-hoz való csatlakozás tükrében*. D/0001, kézirat, Budapest, 1994.
- Lados, M. – Rechnitzer, J.: *A regionális szintű területfejlesztés finanszírozásának megalapozása*. In: Horváth – Rechnitzer (2000).
- László, Cs.: *Economic transformation in the Visegrad countries: A comparison*. University of Helsinki, 1993.
- László, P.: *Az Európai Unió kihívásai az innováció területén*. BCE, szakdolgozat, Budapest, 2006.
- Legyen az Európai Uniónak közép-európai dimenziója!* Beszélgetés Rafael Wisniewski nagykövettel. Világgazdaság, Lengyelország különszám, 2004. május.
- Lintner, V. – Mazey, S.: *The European Community: Economic and Political Aspects*. McGraw-Hill, London, 1991.
- Local Governments Network of Central and Eastern European Countries*.
- Lőkös, L.: *A világ mezőgazdasága*. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 2001.
- Lőrincné Istvánffy, H.: *Pénzügyek Európában. Múlt, jelen, jövő*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996.
- Lukác, P.: *A visegrádi együttműködés Pozsonyból nézve*. Pro Minoritate, tavasz, 2001, p. 13–22.
- Mácsár, E. [2007]: *A lengyel Łódzkie régió az Európai Unióban*. Kézirat, Budapest
- Majerníková, M. [2007]: *Csehország Moravsko-Slezsko régiója*. Kézirat, Budapest
- Majoros, P. – Nyusztai, P. [1991]: *The role of Visegrad 4 and CEFTA in the Euro-Atlantic integration of the East-Central European Region*. EU working papers #1.
- Makár, M. [2007]: *Lengyel bevándorlók és vendégmunkások az Európai Unió államaiban*. Kézirat, Budapest
- Makarychev, A. S.: *Europe's Eastern Dimension – Russia's Reaction to Poland's Initiative*. PONARS Policy Memo 301, (http://www.csis.org/media/csis/pubs/pm_0301.pdf), 2003.
- Messenger, J. – Lee, B.: *Prága*. Vince Kiadó, 1999.
- Mészáros, J. *Szlovák–magyar határ menti együttműködés*. Kézirat, Budapest, 2007.

- Meszlenyi, B. [1998]: *Az EFTA és CEFTA Magyarország külgazdasági kapcsolataiban*. Országgyűlési Könyvtár.
- Miklós, G. [2007]: *Pozsony régió*. Kézirat, Budapest
- Ministry of European Integration Poland: *Cohesion Policy 2007–13*.
- Ministry of European Integration Poland: *Regional Operative Program 2007–2013*.
- Molnár, B. [2007]: *A Pozsonyi Régió*. Kézirat, Budapest
- Molnár, É. – Nagy, Z. – Vladár, T.: *Földindulás Kelet-Európában*. MTI Sajtóadatbank, 1991.
- Mustó, I. [2002]: *Az előcsatlakozási támogatástól a strukturális alapokig*. Berzsenyi Dániel Főiskola, Európa-tanulmányok Központ, Szombathely.
- Nádor, I.: *Adatok az Európai Unióról*. (<http://mek.oszk.hu/01200/01212/html/nador.htm>)
- Nagy, F. [2000]: *Az Európai Unió agrárgazdasága*. Nyugat-magyarországi Egyetem, Mosonmagyaróvár.
- Nagy, P. [2007]: *Małopolska Regionális Fejlesztési Terv, 2007–2015*. Kézirat, Budapest
- Národný strategický referenčný rámec SR na roky 2007–2013 [2010]. Úrad vlády Slovenskej republiky. átdolgozott.
- Národný Strategický Referenčný Rámec ČR 2007–2013*. (2007–2013, Cseh Köztársaság Nemzeti Referencia Kerete.)
- Nemes Nagy, J.: *A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító vizsgálata*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
- Nemes Nagy, J.: *A tér a társadalomkutatásban*. ETR, Budapest, 1998.
- Nevin, E.: *The Economics of Europe*. Macmillan, 1990, Basingstoke. pp. 252.
- Norton, A.: *International Handbook of Local and Regional Government*. Edward Elgar, Aldershot, 1994.
- Norton, A.: *International Handbook of Local and Regional Government. Comparative Analysis of Advanced Democracies*. Edward Elgar, Vermont, 1994.
- Novák, T.: *A gazdasági transzformáció tíz évének mérlege a visegrádi országokban és a Balkánon*. Pro Minoritate, tavasz, Budapest, 2000.
- Novák, T.: *A visegrádi országok gazdasági jellemzői 10 évvel a rendszerváltás után*. Pro Minoritate, 2001. tavasz, p. 41–64.
- Novák, T.: *Visegrád 2010*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 1999.
- Nyusztai, L. – Majoros P.: *Lassuló visegrádi növekedés*. Világgazdaság, 2004. 12. 13.

- Osica, O.: *The role of history in Polish security policy*. In: Yearbook of Polish foreign policy. Administrative and Maintenance Services, MFA, Warsaw, 2002.
- PADF (Project Assessment Development Facility) projekt*. Projekt Csatorna Működési Kézikönyv, 2004.
- Palánkai, T.: *Az európai integráció gazdaságtana*. Aula, 2004.
- Pallasz, U. – Swieboda P. [2005]: *What Union serves Polish interests the best?* In: Foreign Policy Review – Polish and Hungarian perspectives. 2005, 1–2. szám, 3. kötet.
- Pálné Kovács, I. (1999): *Regionális politika és közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Pénzügyminisztérium: *A Kohéziós Alap pénzügyi rendszere*. (www.p-m.hu)
- Perge, I. [2007]: *Nemzeti fejlesztési tervek Szlovákiában és a Kelet-Szlovák régióban (Východné Slovensko)*. Kézirat
- Perger, É.: *A területi finanszírozás harmonizációja*. Tér és Társadalom, 1998, 1–2. sz.
- Pernal, M.: *A vísegrádi csoport és az európai integráció*. Európai Utas, 12/4. sz., 2001, p. 30–32.
- Perroux, F.: *Nemzeti függetlenség és kölcsönös gazdasági függőség*. KJK, Budapest, 1972.
- Poland National Strategic Reference Framework 2007–2013 in support of growth and jobs [2006] Initial Draft Adopted by the Council of Ministers on the 14th February 2006. Warsaw
- Polish Agency for Enterprise Development own study based on data obtained from Central Statistic Office [2005]
- Preston, P. W.: *Development Theory. An Introduction*. Blackwell, Oxford, 1996.
- Probáld, F.-Szabó Pál [szerk.][2007]: *Európa regionális földrajza. Társadalomföldrajz*. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest
- Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Dla Województwa Pomorskiego*. Na Lata, 2007–2013.
- Puskás, J.: *AGENDA 2000, az EU közös agrárpolitikájának tervezett reformja*. Agroinform Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 1998.
- Radnóczy, Zs. [2004]: *Támogatások az Európai Unióban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Rapcsák, J. – Heil, P.: *PHARE kézikönyv*. Osiris, Budapest, 2000.
- Rátz, T. – Putzkó, L. [2002]: *Goethe, Humbert és Odüsszeusz nyomában, avagy kulturális utak a turizmusban*. Turizmus Bulletin, V. évfolyam, 3. szám, 3–11. o.

- Rázsó, N. (2000): *A Visegrádi országok az átmenet éveiben*. DB/0079, kézirat, Budapest, 2007.
- Rechnitzer, J. (szerk.): *Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához*. MTA RKK, Győr–Pécs, 1993.
- Rechnitzer, J.: *Eurorégió vázlatok a magyar–osztrák–szlovák határ menti térségben*. Tér és Társadalom, 1997/2.
- Rechnitzer, J.: *Területi stratégiák*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 1998.
- Regionální operační program regionu soudržnosti Moravskoslezsko 2007–2013*. (2007–2013, Észak-morvaországi régió Regionális Operatív Programja)
- Regions: Statistical Yearbook*, 2006.
- Reményi, V. (1999): *A visegrádi országok EU-csatlakozási esélyei a migráció tükrében*. D/5586, kézirat, Budapest, 2007.
- Réti, T. [2002]: *Visegrád és Brüsszel*. Élet és Irodalom, 20. sz.
- Réti, T. [2003]: *A gazdasági integráció esélyei Szerbia és Szlovákia határ menti régióiban*. Európai Összehasonlító Kisebbségkutató Közalapítvány.
- Réz, É. [2007]: *Európa Kulturális Fővárosa program, 2000: Krakkó*. Kézirat, Budapest
- Román Európai Integrációs Minisztérium: *Román Nemzeti Fejlesztési Terv, 2007–2013*.
- Ruttkay, É.: *A területfejlesztés finanszírozási rendszere az EU-csatlakozás tükrében*. Tér és Társadalom, 1998, 1–2. sz.
- Sant, M.: *Regional Policy and Planning for Europe*. Saxon House, Farnborough, 1978.
- Sára, J.: *Az európai uniós előcsatlakozási támogató programok, 2002*. A <http://www.otk.hu/cd00/plenaris/sarajanos.htm> címen; Internet, 2005. 03. 10.
- Sass, M. [1999]: *A külföldi tőkebefektetések indítékai és a visegrádi országok EU-tagsága*. Európa Fórum, 9. évf., 1–2. sz.
- Schmidt, K. [2004]: *A visegrádi országok Nemzeti Fejlesztési Terveinek összehasonlítása a csatlakozás tükrében*. BCE, szakdolgozat
- Simó, D. Sz.: *Határon túli együttműködés az eurorégióban*. Kézirat, Csíkszereda, 2006.
- Simon, D.: *A visegrádi országok az ezredfordulón, különös tekintettel a magyar kapcsolatokra a visegrádi 4-ek országaival*. D/11.116, 2005.
- Single Programming Document NUTS II – Bratislava Objective 2*. Ministry of Construction and Regional Development of the Slovak Republic, Pozsony, 2003.
- Single Programming Document NUTS II – Bratislava Objective 3*. [2004] Ministry of Labour, Social Affairs and Family of the SR, Pozsony

- Slovakia 2005: *A global report on the state, on society*. Martín Sirák, Zuzana Gákova, Institute For Public Affairs, Pozsony, 2006.
- Slovakia Cohesion Fund Strategy for the 2004–2006*. Ministry of Construction and Regional Development of the SR and Ministry of Transport, Posts and Telecommunications of the SR, Pozsony, 2003.
- Somlyódyiné, P. E.: *Önkormányzati integráció és helyi közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003.
- Soós, A.: *Prága regionális politikája, stratégiai felkészültsége a 2000–2006-os időszakra – átfogó SWOT-elemzés*. Kézirat, Budapest, 2006.
- Strategia Națională de Dezvoltare – Programul Operațional Regional 2007–2013 – Priorități – 1 Noiembrie 2005*.
- Strukturális Alapok Romániában*. Önkormányzati füzetek 9., IDEA és GLORIA Nyomda – Kolozsvár., 2006.
- Szabó, P. [2007]: *A Severozápad régió*. Kézirat, Budapest
- Szabóné Szuba, J. [1989]: *A gazdasági kapcsolatok alakulása Lengyelország és a KGST-országok között: tények, tapasztalatok, információ*. Kopint-Datorg Konjunktúra, Piackutató és Informatikai Intézet.
- Szalai, Á.: *Szilézia*. Kézirat, Budapest, 2007.
- Szemlér, T.: *EU-költségvetés 2007–2013: Érdekek és álláspontok*. Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet, 2004.
- Szentes, T.: *A világgazdaságtan elméleti és módszertani alapjai*. AULA, Budapest, 1995.
- Szesztay, Á. [2001]: *A középkori visegrádi találkozótól a visegrádi együttműködés reneszánszáig*. Pro Minoritate, tavasz, 3–12.
- Szörényi Zs. [1999]: PHARE CBC: pró és kontra. Átfedések a PHARE CBC program és Győr-Moson-Sopron megye területfejlesztési koncepciója között. – Tér és Társadalom. 1-2.
- Tálas, P. [2004]: *Egy atlantista európeér esete, avagy Lengyelország útja az Európai Unióba*. In: Kiss J. László: *A huszonötök Európái*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Tálas, P.: *Heroizmus és pragmatizmus: a lengyel államiság az oroszok és a németek között*. In: Kiss J. László: *Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.
- Tálas, P.: *The possibilities and limits of middle power status in Eastern-Europe: Polish neighborhood and regional policy 1989–2001*. In: *Foreign Policy Review*, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, 1. szám, Budapest, 2002.
- Temple, M.: *Regional Economics*. St. Martin's Press, New York, 1994.

- The Eastern Policy of the European Union.* Włodzimierz Cimoszewicz beszéde. 2004. április 22. (http://www.botschaftrp.at/wyst_osw_kom/wyst_de.htm)
- Torma, A.: *Európai közigazgatás, régiók, önkormányzatok.* Virtuóz Kiadó, 2001.
- Trom, A.: *Robog a varsói gyors.* Világgazdaság, Lengyelország különszám, 2005. május.
- Trzaskowski, R.: *Az Európai Unió alkotmánytervezetében javasolt újraszűlyezett szavazati arányok rendszere – értékelés.* (www.lengyelorszag.hu/content/kozelet/dosszie/dosszie_02.pdf), 2003.
- Trzaskowski, R.: *National Report Poland.* European Centre Natolin. (http://www.euro.ucl.ac.be/recherche/gepue/ceec1_fichiers/NR%20Poland3.pdf), 2004.
- UK Government position on the future of the EU regional policy – Statement to Parliament.* 17 September 2003. „Non-Paper Sweden”, May 2003.
- Urban-Klaehn – Jagoda: *Nice or death – Poland’s fight to keep Nice voting,* 2004.
- Überladen – Überdehnt: *Die Europäische Union in der Krise. Europäische Rundschau* 33/3 sz., 2005, p. 3–8.
- Van den Berg, L. – Braun, E. – Van der Meer, J.: *The organising capacity of metropolitan regions.* Government and Policy, 1997/3., p. 253–273.
- Várnay, E. – Papp, M.: *Az Európai Unió joga.* KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.
- Verebi, V. [2007]: *Egy régió sikertörténete – Burgenland regionális fejlesztési politikája (2000-2006).* TDK dolgozat, BCE, Budapest
- Veress E. [2006]: *A regionális fejlesztés szabályozását meghatározó tényezők Romániában.* – Kisebbségkutatás. 1. 8-15. o.
- Vida, L.: *Uniós költségvetési csata – Osztottak, szoroztak.* HVG, 51–52., 2005.
- Vizy, T. [2006]: *Európa Kulturális Fővárosa 2000 – Krakkó.* Kézirat, Budapest
- Williams, R. H.: *European Union Spatial Policy and Planning.* Paul Chapman, London, 1998.
- Wisniewski, A.: *A visegrádi országok felkészültsége a GMU-csatlakozásra.* Közgazdasági Szemle, 52/9, 2005, 664–682. p.
- Wisniewski, A.: *Az európai alkotmánytervezet lengyel szemmel.* MTA Világgazdasági Kutatóintézet, VKI 65. szám, 2003.
- Wisniewski, A.: *Az uniós csatlakozás és az agrárszektor Lengyelországban.* Világgazdaság, Lengyelország különszám, 2005. május.
- WTO 2003: *World Tourism in 2002: Better than expected.* News Release, 2003.
- Zajaczkowski, W.: *Polish–Ukrainain relations.* In: Yearbook of Polish, 2005.
- Zakrzewska, A.: *Future of the EU budget – Provisions of the EU.* 2005.